

**PEDAGÓGUSOK
ARCKÉPCSARNOKA**

2008

PEDAGÓGUSOK ARCKÉPCSARNOKA

KARÁCSONY SÁNDOR PEDAGÓGIAI EGYESÜLET
2008

Kiadja
a
Karácsony Sándor Pedagógiai Egyesület

Főszerkesztő: **Ungvári János**

Szerkesztők:

**Csiha László
Halász Ferenc
Kálmán Antalné
Molnár Lajosné dr.
Korompai Gáborné dr.
Kornya László dr.
Nyirkos Tibor
Új Imréné**

HU ISSN 1589-4185

Nyomdai előkészítés: **Ungvári János**

Nyomdai munkálatok:

Kapitális Kft., Debrecen
Felelős vezető: Kapusi József

*„Az ember értéke pedig abban rejlik,
amiben túlnő önmagán,
abban,
ami másokban megmarad belőle,
és amit másoknak jelent.”*
(Milan Kundera)

Előszó

sorozatunk hetedik kötetéhez

Kezdhetnénk így is: „Hol volt, hol nem volt....”, a mesebeli hetes szám bővítésében, meg hogy „hetedhét határon is túl..”, a Pedagógusok arcképcsarnoka **hetedik** kötetének megjelenésekor. Valójában 2002 óta már egyáltalán nem mese, hogy a Karácsony Sándor Pedagógiai Egyesület legfőbb hivatásának tekinti, hogy megőrizze azokat az arcokat, amelyek egyébként a feledés homályába vesznének, ha nem lenne számukra a megtartó emlékezet. Azokról szól ez a kötet is, mint a sorozat korábbi hat kötete, akik munkásságukkal beírták nevüket a pedagógia emlékkönyvébe. Vannak közöttük, akik már más kötetben is szerepeltek valaha a neveléstörténetben, szakemberek, mesterek voltak, és hivatásuknak tekintették azt a foglalkozást, amelyet valaha mester módjára, jó szakemberként műveltek. Nomen est omen – mondhatnánk, hiszen kötetünk egyik szereplőjét családneve folytán is így hívták: Tanító, de valamennyi kollégánkról is így emlékezhetünk meg: tanítók voltak, a szó legnemesebb értelmében, akár óvodában, elemi/általános vagy középiskolában, illetve egyetemen, főiskolán dolgoztak.

Ha az elektronikus szupersztrádán szörfölve rákeresünk erre a fogalomra: 'pedagógusok arcképcsarnoka', tucatszámra is több hivatkozást találunk, amely már a Karácsony Sándor Pedagógiai Egyesülettel kapcsolható össze. És ez már tényleg a valóság. Nemzeti és egyetemi bibliográfiák tartják számon a köteteket, kongresszusokon, tudományos üléseken emlékeznek meg róla. Legutóbb a Bessenyei György Tanárképző Főiskolán 2008. április 17-én mutatták be a Pedagógusok arcképcsarnoka c. kiadványt.

A jelen, hetedik kötetben szereplő 118 hajdani pályatárs között vannak akadémikusok, egyetemi tanárok, a pedagógia elméleti művelői és tanítók, tanárok, akik gyakorlati munkásságukkal szolgáltak rá az utókor elismerő ítéletére. Több mint nyolcvanan ragadtak tollat, hogy megemlékezzenek volt tanárukról, kollégájukról, családtagjukról. És nemcsak mennyiségben, de térben is bővült a szerzők csapata, kiléptünk Debrecenből, a városból, ahol egyesületünket bejegyezték, szű-

kebb pátriánkból, Hajdú-Bihar megyéből, számos írás emlékezik meg a Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei pedagógusokról, de jelen vannak a régió más megyéjéből is, sőt szerzőink között már a Dunántúl, valójában az egész ország képviselve van, és tevékenységünk – az előző évekhez hasonlóan – az országhatáron is átível.

Szerzőinkhez csatlakoztak Erdély számos településéről, Tordaszentlászlóról, Kézdivásárhelyből, Kolozsvárról, Szalontáról, Temesvárról és a felvidéki Rozsnyóról is érkeztek megemlékező írások. Sőt a finnországi Tampere városában is született írás egy ott dolgozó volt magyar zenepedagógusról.

Köszönjük a nyomdai költségekhez hozzájáruló magánszemélyek, önkormányzatok anyagi támogatását, de legfőképpen azok közreműködését, akik az arcképvázlatok megírásával tiszteletüket és megbecsülésüket fejezték ki egykori tanítójuk, tanáruk vagy volt munkatársuk, hozzátartozójuk iránt, s ezzel lehetővé tették, hogy a sorozat hetedik kötete napvilágot lásson. Ebben benne van sorozatot alapító szerkesztőnk nyomdai előkészítő munkája, valamint a kötet szerkesztőbizottsága tagjainak önzetlen segítése, akik törekedtek fésülgetni és egységes stílusúvá tenni a sokféle szerzőtől származó heterogén szöveget. Elismerés és köszönet illeti egyesületünk tagjait és szimpatizánsait, akik igen eredményes szervezőmunkát végeztek.

Kérem az olvasót, hogy e munkát úgy fogadja, ahogy a közreműködők szánták, szeretettel és tisztelettel; szeretettel, mert az arcképek szerzői így írták meg azokat, és tisztelettel, mert valamennyi volt pályatársunk megérdemli, hogy így emlékezzünk rájuk. És ha valakinek az egyes névcikkek olvasása kapcsán kedve támadna írni, akár személyes érintettsége okán, akár kutatásai eredményeképpen, ne habozzon elküldeni írását volt tanáráról, kollégájáról, hozzátartozójáról, hogy a következő kötetben már mások is olvashassák az általa megírottakat.

Debrecen, 2008. szeptember hó

Dr. Gerencsér Attila
elnökhelyettes
Karácsony Sándor Pedagógiai Egyesület

Az arcképvázlatok szerkezete

Mindenekelőtt utalni kívánunk arra, hogy a Kazinczy Ferenc által meghonosított arcképcsarnok (arcképvázlatok csoportja) mint irodalmi műfaj nem azonos a lexikkal, ugyanis vannak attól eltérő vonásai. Talán a legjellegzetesebb sajátosság, hogy lehetőséget kínál magánvélemények nyilvánítására is. Ez kiadványunk tekintetében szinte elkerülhetetlen, hiszen a névcikkek (arcképvázlatok) szerzőinek személyes kapcsolatuk vagy éppen valamilyen (tanítványi, munkatársi, családi) kötődésük van az arcképcsarnokban szereplő személyekkel. Ez abban nyilvánulhat meg, hogy a névcikk szerzője – a hiteles dokumentumok mellett – az emlékezés ecsetvonásaival még gazdagabban képes megjeleníteni az adott személy pedagógusi, tudós-tanári és emberi alakját. Természetes követelmény azonban a felelősséggel tett emlékezés.

Az emlékezés jogán törekszünk az igazi emberi értékek megismerésének igényét erősíteni, egy olyan szemlélettel szemben, amely a múltat hangsúlytalanra kívánja tenni, s ugyanakkor a haszonszerzés és a könnyű élet jövőképét vetíti elénk. Az arcképvázlatok felmutatásával tenni kívánunk azért, hogy generációk emlékezete ne essék ki nemzetünk tudatából, hogy a múlt időtálló értékei vagy tanulságai jobbító hatással legyenek jelenünkre és segítsék emberarcúvá tenni jövőnket.

Az arcképcsarnokban szereplők **névcikkét** a magyar abc betűrendjében közöljük. Az első adat a (családi és kereszt-) név: a **címszó**, amelyet félkövér betűkkel szedtünk. A leánykori nevet normál betűkkel jelöltük. A címszót kerek zárójelben követik a születés és halálozás adatai. A címszó lezárásának tekintjük a foglalkozást meghatározó tevékenység, ill. tudományos fokozat megnevezését.

A **főszöveg** első része az **életút** bemutatása, amely általában a származás megjelölésével és/vagy az iskolai tanulmányok felsorolásával (oklevél, diploma megszerzése) kezdődik. Ezt követi időrendi sorrendben a munkahelyek, valamint a beosztások megemlézése.

A főszöveg második része az **életmű** bemutatása, a végzett tevékenység szakmai méltatása s annak elismerése, a kitüntetések megemlézése. Ugyancsak itt adódik lehetőség a kutatási területek és tevékenység bemutatására, megjelölve az elért eredményeket és a legfontosabbnak minősített műveket és publikációkat. A műveknél a címet teljes terjedelmében közöljük, megjelölve a kiadói, nyomdai és évszám adatokat.

A főszöveg harmadik része általában a **szakmai-közéleti** tevékenységet mutatja be, adott településen vagy szakmai szervezetben. Itt is adódik lehetőség a személyes kapcsolatok bemutatására és a jellemző emberi vonások felvillantására.

A főszöveget a **hitelesítő források** bemutatása, ill. azokra való utalás zárja, több esetben megjelölve a hozzáférhetőséget is. Itt is használhatunk rövidítéseket, különösen a periodikák esetében. A hónapok rövidítése a közhasználatban elfogadott módon történik.

Végül a névcikket a szerző (emlékező) kurzív betűkkel szedett neve zárja. Egy névcikket több szerző is készíthet. Kiadványunk elején betűrend szerint tüntetjük fel azokat, akikről megemlékeztünk és a szerzőket.

Ungvári János, főszerkesztő

Akikről megemlékeztünk

Ambrózy Géza	matematika-fizika szakos középiskolai tanár
Auer Ferenc	tanító, szobrász
Balogh Béláné dr.	középiskolai tanár
Balogh Lajosné	tanítónő
Balogh László G.	tanító, általános iskolai igazgató
Balogh Pálné	tanító, általános iskolai igazgató
Baracsi Pál	tanító, tanár és igazgató, főiskolai docens
Barta János dr.	irodalomtörténész, egyetemi tanár, az MTA tagja
Bede Sándor	gimnáziumi tanár
Bertalan Zoltán	tanító, tanár
Bertók Ferenc	tanító, elemi iskolai igazgató, tanár
Biszkup Sándor	középiskolai tanár
Bocsárszky Pál	tanító, igazgató, tanár, iskolai szakosztály-vezető
Borbás Károlyné	gimnáziumi tanár
Borcsa Gergely dr.	irodalomtörténész, középiskolai tanár,
Borsy Zoltán dr.	tanszékvezető egyetemi tanár
Bradács Miklós	tanár, középiskolai tanár
Buda Sándor	tanító, általános iskolai tanár, agrármérnök
Czompó István	középiskolai tanár
Czompó Istvánné	középiskolai tanár
Czövek Lajos	főiskolai tanár, karnagy, zeneszerző
Cs. Varga Pál	tanító
Cs. Varga Pálné	tanítónő
Csige József	középiskolai tanár, címzetes igazgató
Csiszér Dezső	tanító, általános iskolai igazgató
Csoma Gyula	tanító, tanár, kollégiumi igazgató
Csomár Zoltán dr.	ref. lelkész, középiskolai tanár, helytörténész, író
Dobó Jánosné	tanítónő
Dohanics János	tanító, középiskolai tanár
Draviczky Imre	tanító, helytörténész, néprajzkutató
Elek Ernő	matematika szakos tanár
Farkas Lukácsné	általános iskolai tanár, igazgató
Fülöp Kálmán	középiskolai igazgató
Gáty Jenő dr.	matematika–fizika szakos tanár, egyetemi oktató
Gyulai Pál	történelemtanár, muzeológus
Hársfalvi Péter dr.	tanszékvezető főiskolai tanár, történész
Hegedüs Dezső	tanító, általános és középiskolai igazgató
Herczeg Sándor	tanító, általános iskolai tanár
Hernádi Jánosné	oboa-szolfézs szakos tanár
Horváth Ilona	tanítónő
Ivancsó György	kántortanító, általános iskolai tanár
Jakó Edith	polgári iskolai tanár
Jósvai László dr.	gimnáziumi igazgató

Juhász Károly	tanító, általános iskolai tanár, igazgató
Kabán Ferenc	biológus, tanár
Kádár László dr.	földrajztudós
Kárteszi Ferenc dr.	tanszékvezető egyetemi tanár
Király Róbertné	középiskolai tanár
Kiss Lajos	középiskolai tanár, igazgató
Kiss Lázár	középiskolai tanár
Kiss Tamás dr.	középiskolai tanár, ref. lelkész, költő, író
Koloszár Gézané	tanító, igazgatóhelyettes
Kolozsvári Pálné	óvónő
Kovács Antal	általános iskolai tanár
Kovács Sándor	tanító, általános iskolai tanár, igazgató
Kozák Ferenc	tanító, tanár, igazgató, járási szakszervezeti titkár
Kövérné Porcsalmy Mária	tanítónő, általános iskolai tanár
Lada János	igazgató-tanító, gyógypedagógus
Lovas Rezső dr.	középiskolai tanár
Lovas Rezsőné dr.	földrajz-történelem szakos középiskolai tanár
Mados Mihály	középiskolai tanár
Maghy Zoltánné	tanító
Magyari Árpádné	tanító
Majoros Zoltánné	középiskolai tanár
Mayer István	tanító
Misley Győző	középiskolai tanár, megyei fizika szakfelügyelő
Molnár Elemér	tanító, általános iskolai tanár, igazgató
Molnár Ferenc	tanító, testnevelés szakos általános iskolai tanár
Nagy Ferencné	óvodavezető
Nagy Lajos	kertészmérnök, igazgató, gyógypedagógus
Nyáguly Sándor	középiskolai tanár
Oláh Tiborné	tanítónő
Pacsay Jánosné dr.	tanítónő
Pál Miklós dr.	intézetvezető főiskolai tanár
Pallagi Gyula dr.	tanár, gimnáziumi igazgató
Palotay Ferenc	középiskolai tanár
Papp Gézané dr.	tanítónő
Papp János B dr.	tanító, középiskolai tanár, főiskolai tanár
Papp Mihályné	tanítónő
Papp Zoltánné dr.	középiskolai tanár
Pókász Endre	művésztanár, gimnáziumi igazgató
Porzsolt István	ref. lelkész, középiskolai majd főiskolai tanár
Pösze Imre	tanító
Rácz Zsigmond	középiskolai tanár, könyvtáros
Rangoni Károlyné	tanító, szakvezető tanító
Résch Pál	néptanító, iskolaigazgató
Salánki János	kántor-tanító, tanár
Sándor József	kántortanító, igazgató
Sille Zoltán	általános iskolai tanár, gyakorlóiskolai szakvezető
Sólyom Emma	általános iskolai tanító
Sólyom János	középiskolai igazgató, városi műv. osztályvezető
Sonkoly Tibor	tanító
Surányi János dr.	egyetemi tanár, matematikus

Sütő Béla Györgyné	tanító, népdalkör-vezető
Sütő János	tanító, tanár, igazgató
Szabó Gáspár	általános iskolai tanár
Szakács Ferenc	kántor-tanító, középiskolai tanár
Szalay Sándor	matematika-fizika szakos középiskolai tanár
Szathmáry László	tanító, szaktanító
Szathmáry Lászlóné	tanító
Szekeres Andrásné	tanító
Siposné Szendery Ágnes dr.	zongoraművész, tanár, tanszékvezető
Szép Tibor	tanító, ált. isk. tanár, gyógypedagógus, igazgató
Szepey József	középiskolai tanár
Szőcs Mihály	középiskolai tanár
Szőőr Antal	rektortanító
Szőőr Gyula	kántortanító
Szűcs Józsefné	általános és középiskolai tanár, költő
Tácsi László	pedagógia-lélektan szakos tanár, iskolaigazgató
Tanító Béla	hegedűtanár
Thuróczy Margit dr.	magyar-francia szakos középiskolai tanár
Tímári Márton	középiskolai tanár
Üveges Mária Éva dr.	középiskolai tanár, képzőművész, művésztanár
Vági Gyula	általános iskolai tanár, igazgató
Vári Andor	középiskolai tanár
Vikol Kálmán	középiskolai tanár
Zsákai András	középiskolai tanár, igazgatóhelyettes
Zsögön Zoltán	középiskolai tanár, író és költő

Az arcképvázlatok szerzői

Bakó Endre dr.	Debrecen
Balla Sándor	Hajdúböszörmény
Balogh József	Debrecen
Balogh Lajos	Nyíregyháza
Balogh Lászlóné	Tiszavasvári
Baracsi Ágnes	Nyíregyháza
Becsky Gáborné dr.	Debrecen
Bertalan Zoltánné	Hajdúsámson
Boldizsár Zeyk Imre	Tordaszentlászló, Románia
Borcsa János dr.	Kézdivásárhely, Románia
Boross Zsóka	Rozsnyó, Szlovákia
Cs. Varga László dr.	Hajdúböszörmény
Csiha László	Hajdúböszörmény
Csoma Gyula	Budapest
Csomár Tibor	Diósd
Csorba Jenőné	Debrecen
Dajka Antal	Nyíregyháza
Dohanics Sándor dr.	Nyíregyháza
Dráviczky Imréné	Hajdúnánás
Elek Irén	Vác
Farkas Ferenc dr.	Jászberény
Gaál Antalné	Poroszló
Gáty Jenőné dr.	Debrecen
Gellénné Kálmánchey Márta	Debrecen
Görömbei András dr.	Debrecen
Gyarmathy Kálmán dr.	Bocskai kert
Gyulainé Jakab Anna	Tordaszentlászló, Románia
Harangi János	Debrecen
Ivancsó Dénes	Miskolc
Jósvai Lászlóné dr. (Smigala Gabriella)	Nyíregyháza
Juhász István	Hajdúszoboszló
Juhász Livia	Tab
Kabánné Bernáth Annamária dr.	Kolozsvár, Románia
Kádár György	Finnország, Tampere
Kakucsi Géza	Debrecen
Kálmán Antalné	Debrecen
Kántor Sándorné	Debrecen
Kígyós Istvánné	Hajdúszoboszló
Király István	Balmazújváros
Kolozsár Erzsébet	Püspökladány
Kormány Margit	Penyige
Kornya László dr.	Debrecen
Korompai Gáborné dr.	Debrecen
Kovács András	Debrecen
Kovács Antalné	Hajdúszoboszló
Kovács Sándorné	Kisár

Kránitz Imre
Lada Sándor
Lányi Botond
Lengyel Istvánné
Lenti István dr.
Lóki József dr.
Maghy Zsolt
Magyari Csaba
Máthé Botond
Mező Imréné Tímári Eszter
Misley Győzőné
Molnár Anikó
Molnár Anikó
Molnár Lajosné dr.
Mózes Mihály dr.
Nagy Klára
Németi Gábor
Nyéki Zsolt
Nyirkos Tibor
Oláh Gábor
Pacsai Norbert
Papp Attiláné
Papp Ágnes
Péntek Zoltán
Porcsalmy János dr.
Puskás Károlyné dr.
Raffayné Oláh Katalin
Salánki József dr.
Sallai József dr.
Sipos Endre
Sólyom Imréné
Soós Géza
Soós Gézáné
Szabó Géza
Szabó József dr.
Szabó Zoltánné
Szakács Ferencné
Szőcs Géza dr.
Szöllősi Imréné
Tácsi Erika
Toronyi Katalin
Törő Elemérné
Tóthné Szathmáry Irén
Vári Andorné
Venter György dr.
Zsirosné Pongor Magdolna

Debrecen
Vác
Nyíregyháza
Hajdúböszörmény
Nyíregyháza
Debrecen
Debrecen
Derecske
Kazincbarcika
Hajdúböszörmény
Mátészalka
Hajdúszoboszló
Hajdúszoboszló
Debrecen
Eger
Szalonta, Románia
Hatvan
Mátészalka
Püspökladány
Nyíregyháza
Abádszalók
Hajdúszoboszló
Debrecen
Kolozsvár, Románia
Debrecen
Debrecen
Nyíregyháza
Miskolc
Nyíregyháza
Maglód
Hajdúsámson
Debrecen
Debrecen
Nyíregyháza
Debrecen
Hajdúszoboszló
Budapest
Kézdivásárhely, Románia
Derecske
Temesvár, Románia
Nyíregyháza
Hatvan
Hajdúsámson
Keszthely
Nyíregyháza
Létavértes

A

AMBRÓZY GÉZA (Nagyszalók, 1896 – Nyíregyháza, 1966): Beke-díjas matematika-fizika szakos középiskolai tanár.

Pedagógus családból származott, édesapja Ambrózy Albert tanító volt. Iskoláit a Szepességben járta, 1902-től 1916-ig a késmárki Ev. Gimnázium tanulója volt. 1916-ban érettségizett jeles eredménnyel. Az első világháborúban katoná volt. 1923-ban szerezte meg matematika-fizika szakos tanári oklevelét a budapesti tudományegyetemen. Egyetemi évei alatt nagy hatással volt rá matematika professzora, Kürschák József. A Trefort utcai gyakorló gimnáziumban Szíjjártó Miklós volt a mestere, az ő tudós tanáregyénisége, pedagógiai elvei döntő befolyást gyakoroltak rá. 1923 szeptemberétől 1946 októberéig tanított a nyíregyházi ág. Ev. Geduly Henrik Leánygimnáziumban. Nyugdíjaztatását látásának nagyfokú romlása miatt kérte. Egyik szemével gyerekkorától kezdve rosszul látott.

1928-ban nősült meg. Első felesége, Matolcsy Klára, bár tanítónői végzettséggel rendelkezett nem tanított iskolában, mert három fiúgyermeküket nevelte. Első fia *Ambrózy András Csaba* (1931-1990) villamosmérnöki diplomát szerzett és a Budapesti Műszaki Egyetemen lett tanészkevezető egyetemi tanár. Állami Díjjal tüntették ki az 1980-as évek közepén. Az elektronikus zajok vizsgálatával foglalkozó könyve angolul és japánul is megjelent. Második fia *Ambrózy Pál* (1933-) az ELTE-n meteorológus szakon végzett. Az Országos Meteorológiai szolgálatnál végzett időjárás jelentéssel kapcsolatos kutató-fejlesztő munkát, majd az országos Meteorológiai Szolgálat egyik intézetének a vezetője lett. Harmadik fia *Ambrózy Géza* (1935-2001) közgazdasági egyetemet végzett, a Pénzügyminisztériumban, majd az Ipari Minisztériumban dolgozott. Az 1980-as évektől haláláig a Pénzügyi és Számviteli Főiskolának volt a tanészkevezető tanára.

Ambrózy Géza életét *három korszakra* oszthatjuk: *az aktív tanár (1923-1946), a magános megvakult nyugdíjas tanár (1946-1950), az aktív közéleti ember (1950-1966).*

Kiváló tanár volt, pedagógiai elveivel, eljárásaival messze megelőzte korát. Elveit tantárgy-pedagógiai munkáiban írta le és a gyakorlatban megvalósította. Óravázlatai igazi forgatókönyvek voltak, a mai legmodernebb pedagógiai elveknek is megfelelnek. Igen tanulságos a hűrnégyszögekkel foglalkozó és cikk formájában is megjelent órája.

Türelmes, jóindulatú és mégis igényes volt. Ha valakire rábízott valamilyen munkát, azaz ha valamelyik tanulót megtisztelte azzal, hogy elláthat egy feladatot, akkor azt neki jól kellett elvégeznie. Akit szeretett attól többet várt, a

jónak nehezebb feladatot adott, vagyis differenciálisan tanított. Nagyfokú önállóságra szoktatta tanítványait. A matematikai levezetéseknel nekik saját maguknak kellett mindenre rájönni (*felfedeztető tanítás*) a tanár irányítása mellett. A magyarázatainál is sokszor kétféle szintet tartott. A tanítás végén a legjobbakkal még külön foglalkozott. Igyekezett rávenni őket a Középiskolai Matematikai Lapok feladatainak a megoldására. Ennek meg is lett az eredménye. Tanítványai közül Zombory Ágnes, Pataky Anna és Kertész Sára nevét ott találjuk a feladatmegoldók között. Ő maga is tűzött ki feladatokat a Középiskolai Matematikai Lapokban mind matematikából, mind fizikából (KöMal:1926/ 143. gyakorlat, 1930/ 536. gyakorlat, 1931/ 334. fizika feladat)

Kollégái szerették és tisztelték. Idézzük kollégájának, *Karner Emiliának*, a véleményét:

„Ambrózy Gézával 20 évig tanítottam együtt és mindig jól megértettük egymást. Kiválóan képzett középiskolai tanár volt. Mind a két szakában, matematikában és fizikában is, nagy tudású ember volt. Tanítványai megbecsülték, és szerették, mert jóakarátú és emberséges tanár volt. Jó érzéke volt a humor iránt és jóízűen tudott adomákat előadni, különösen németül. Nagyon szerette a jó és szép zenét. Megjelenésében szerény és igénytelen ember volt. Sokat dolgoztunk együtt, mert mind a ketten szerettünk fizikai kísérleteket végezni és így sokszor együtt állítottunk össze valami igényesebb kísérletet. Talán a fizika tanításában még jobb eredményeket ért el. A tanításnál nagyon törekedett a pontos szövegre és a precíz feleletekre. Házi feladatai igényesek voltak. Ha lehetett kölcsönösen látogattuk egymás óráit, utána megbeszéltük az adódó problémákat és úgy érzem, hogy ez mindkettőnk javára volt. Nagyon tárgyilagos ember volt. Nem ragaszkodott csak a saját elgondolásához, hanem tisztelte a másét is, és ha úgy látta, hogy az esetleg jobb, követte is. Bár csak ma is sok ilyen középiskolai tanár volna”. Tanítványai közül *Kolos Márta* magyar szakos tanárnő így emlékezett vissza rá: „Én nem tartoztam a matematikát kedvelő diákok közé. Az ellenpólus voltam az irodalomért, a versekért lelkesedtem, a matematika számomra idegen és érdektelen terület volt. Mégis Ambrózy Géza tanár úr emléke maradt meg bennem a legelevenebben. Kiváló pedagógus volt. A számtan és a

fizika órák anyagán túl egy többletet adott a növendékeinek, praktikusságra, az életre nevelt bennünket, gondolkodni tanított. Megkövetelte és méltányolta a pontosságot, szerette a tiszta, szép külsejű füzeteket, takarékosagra szoktatta. A diákjait szinte apai gondoskodással szerette. A rossz tanulókat buzdította, de méltányolta a legkisebb szorgalmat és igyekezetet. Azokat a diákokat, akik más területen mutattak fel szép eredményt, és a számtan az érdeklődésükön kívül állott, engedte, hogy ott dolgozzanak. A matematikában kiváló diákokat ellenben nagy eséllyel buzdította, segítette.”

A matematikát kedvelő *Virágos Eszter* gyógyszerész véleménye szerint: „Csodálatos volt! Úgy kezdődött az óra, hogy bárki felállhatott és kérdezhetett akármit, ami érdekelt, még ha az nem is tartozott szorosan a tárgyhoz. Rögtön kiszűrte azokat, aki szerették a tárgyait. Hetenként meghívta őket magához, és külön foglalkozott velük. Szívesen mentünk, mert ezeken a délutánokon közelebb kerültünk hozzá, mint emberhez is. Nekünk, akkori fiataloknak, nagy ajándék volt, ha egy tanár nemcsak tanított, hanem nevelt is. Mint embert is szerettük és csodáltuk.”

Az iskolában megszervezte a Matematikai és Természettudományi Kör, amelynek kettős feladata volt; egyrészt a tanulók feladatmegoldó készségének a fejlesztése, másrészt a tananyagon túlmenő új matematikai és fizikai ismeretek megszerzése. Értékelte és jutalmazta a diákok munkáját és szorgalmát, pl. a legjobb fizikus címmel.

Az iskolán belül is, és kívül is sok munkát vállalt. Előadásokat tartott a Népszerű Főiskola tanfolyamain. Tagja volt az Országos Meteorológiai Társulatnak és a Matematikai és Fizikai Társulatnak, az Országos Evangélikus Tanár-egyesület választmányi tagja, a Bessenyei Kör számvizsgálója, a Szabolcsi Szemle szerkesztőbizottságának tagja, a fizikaszertár öre, a diákaptár vezetője. Rendkívüli tárgyként vezette a fizikai gyakorlatokat.

Többször tartott szülői értekezleten nagysikerű előadásokat, amelyekből tanítási és nevelési elveit is megismerhetjük. Rámutatott arra, hogy csakis a megértett új ismeret adhat biztos tudást, a matematika megtanít logikusan gondolkodni és leküzdeni azokat a nehézségeket, amelyeket a feladatmegoldás magában rejt. Biztosítja a si-

kerélményt, ami újabb tettekre sarkall. Érdekes a lányok és a feladatmegoldás kapcsolatáról írt véleménye: „Ha elfogadjuk, azt az elvet, hogy a nők minden olyan foglalkozásra képesíthetők, mint a férfiak, akkor a nők az invenció terén is egyenrangúnak kell lenni a férfiakkal. Ennek a tulajdonságnak a fejlesztésére szolgálnak a feladatok, amelyek megoldására külön gondot fordítunk.” Igen erélyes volt a hangvétele az 1936. évi tantervi változtatásokról. Megállapította, hogy „fel kell emelnünk minden adott alkalommal a szavunkat, s rá kell mutatnunk a munkánkat akadályozó és bénító körülményekre.” Kifogásolta pl., hogy a geometria tanításából elmaradt a szemléletesség, a tanulónak nem kell testmodelleket készíteniük. A tankönyvek rosszak, nincs meg bennük a mértan és az algebra koordinációja.

Az 1940-es évek elejétől kezdve látása rohamosan romlott. Egyre közelebbről nézte a füzeteket, nem látta, amit a tanulók a táblára írnak, csak hallotta, amit mondtak. Hallatlan memóriája, kitűnő feladatmegoldó készsége, villámgyors felfogása egy ideig átsegítette a nehézségeken. Tudta, hogy meg fog vakulni és tudatosan készült arra, ami rá várt. Mindennek megjegyezte a helyét, feltérképezte, szinte felmérte a város utcáit. Gondjait tetézte, hogy 1945-ben tüdőbetegségben meghalt a felesége.

1946-ban lezárult aktív tanári működése, és visszavonult. Távozását a tantestület nagy veszteségnek tekintette. Kényszerű nyugdíjba vonulása után magánórák tartásával egészítette ki szerény nyugdíját. Ez egyrészt azt jelentette, hogy bukásra álló tanulókat kellett korrepetálnia, másrészt érettségi előtt álló jó tanulókat kellett a felvételire felkészítenie. Köztük volt Prékopa András akadémikus is.

1946-ban, látásának elvesztése idején, újból megnősült. Második felesége, Jesztrebényi Aran.ka tanítónő volt. 1946 és 1950 között, második feleségének a segítségével tanult meg vakon élni, járni, közlekedni, gépelni és dolgozni. 1950-ben belépett a Vakok Szövetségébe és megtanulta a Braille írást, a pontírású matematikai jeleket. Élete visszanyerte célját és értelmét. Rész vett 1950-ben az I. Matematikai Kongresszuson, ahol ő, a vak ember, találta meg leghamarabb az előadó által elkövetett hiba helyét.

Kezdeményezésére szervezték meg a Bolyai János Matematikai Társulat Nyíregyházi Tagozatát 1952-ben, amelyben aktív társulati élet indult el. 1951-ben a vakok számára írt egy matematika tankönyvet, és ennek egy példányát a Bolyai János Matematikai Társulatnak ajándékozta, amit a BJMT 1953. évi közgyűlésén Rényi Alfréd jelentett be. Másik munkája a tanítóképzők részére kiadott matematikai példatárnak a Braille-írással változata volt. Munkájáért 1954-ben *Beke Manó-émlékdíj*ban részesült, 1961-ben a *Braille-émlékéremmel* tüntették ki.

1955-től volt a titkára a Vakok Szövetsége Nyíregyházi Csoportjának. 200 kötetnyi Braille-írással könyvtárat hozott létre, kulturális programokat, énekkart, zenekart, sakk-kört, szavalókört szervezett a vakok számára. Ő maga is elvégezte a telefonkezelői tanfolyamot. Vak társai azt mondták róla, hogy különös tehetséggel rendelkezett, mert bármely problémánál meg tudta találni a megoldást. Végtelenül szerette a vak embereket. Vitakozott, érvelt, meggyőzte az illetéseket, kilincsel, járkált, harcolt az érdekekben, ügyeket intézett, beadványokat készített. Harcolt azért, hogy a vakot engedjék ki az utcára, adják kezébe a fehér botot, biztosítsanak számára munkalehetőséget. Tájékoztatta a vakokat a világ eseményeiről, cikkeket gépelt a számukra. Tanította a Braille-írást és újítást hajtott rajta végre.

Harcolt azért is, hogy állítsanak fel egy olyan intézetet, amelyben a vidéki vakok otthonra találhatnak, és szakmát tanulhatnak. Jelentős eredményeket sikerült elérnie a vidéki vakok helyzetének a javításában, pl. a vakok részleges utazási kedvezménye és segélye ügyében.

Életének első korszakában barátai a Fehér Gábor által vezetett liberális értelmiség köréből kerültek ki, a későbbiekben legjobb barátai Lakatos István főiskolai és Kuzaila Péter tanítóképző intézeti tanárok voltak.

Nevét őrzi az Ambrózy Géza megyei középiskolai verseny Nyíregyházán, ami 1987 óta minden évben megrendezésre kerül. Felmerült, hogy iskolát nevezzenek el róla.

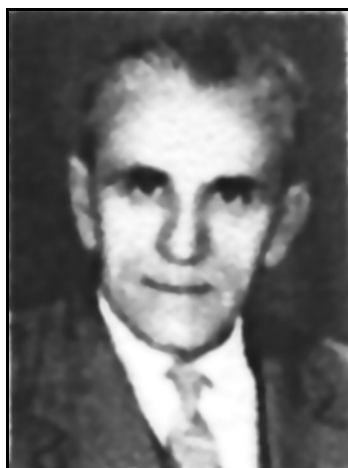
Főbb publikációi:

1. A hűnégyeszőgek, Protestáns Tanügyi Szemle V. (1931) 180-183
2. Zenei műveltségünk és az énektanítás, Protestáns Tanügyi Szemle VI. (1932), 15-17

3. A mennyiségtan szerepe a gyermek-nevelésben, Nyíregyházi ág. Ev. Geduly Henrik Leánygimnázium Értesítője 1936/37, 14-22
4. Az alsó fokú mennyiségtan oktatás és az új tanterv, Protestáns Tanügyi Szemle X. (1936), 401-407
5. Az iskola negyedszázada számokban, Nyíregyházi ág. Ev. Geduly Henrik Leánygimnázium Értesítője 1941/42, 24-26
6. Fehér Gábor, Nyíregyházi ág. Ev. Geduly Henrik Leánygimnázium Ért. 1941/42, 27-29
7. A vakok számára készített pontírási matematika tankönyv, feladatgyűjtemény és logaritmus tábla, 1951
8. A vakok számára készített pontírási kémia tankönyv, 1951

Kántor Sándorné

AUER FERENC (Kolozsvár, 1902. január 5. – 1977): néptanító, szobrász.

Apja, Auer Ferenc fűrésztelepi raktáros, anyja Tarpay Ilona. Nyolcan voltak testvérek. Tanítói oklevelet az 1921-22. tanévben szerez. Első munkahelye Gyergyóalfalu. Pályájának további követhető földrajzi állomásai: Óradna, Gyergyócsoma-falva, Medgyes. 1940-től 44 nyaráig Kolozsváron igazgató-tanító.

1944-től érdeklődése egyre inkább a szobrászat felé fordul, számos kiállításon vesz részt alkotásaival, több esetben Tarpay Ferenc néven. Pedagógiai tapasztalatait a *Sikereim* és az *Euklides mosolyog* című könyvében írja le. Kivonat a *Szabadság* című folyóiratból: „Száz éve, 1902-ben született Kolozsváron Auer Ferenc tanító, aki Tarpay Ferenc néven vált országszerte ismert tankönyvszerkesztővé, és CSÉRŐ néven Erdély híres szobrászává. Auer Ferenc 1922-ben végezte el Kolozsváron a tanítóképzőt, és Gyergyóalfaluban kezdte meg pedagógusi pályafutását, amely rendkívül kackaringósnak bizonyult, hiszen 1962 őszéig összesen 17 iskolában/tanintézetben oktatott.

1926-ban beiratkozik a kolozsvári Belle Art Képzőművészeti főiskolára, így élete ez évtől kezdve pedagógiai és szobrászati szálon fut tovább. Gyakran fordult meg a nagybányai festőtelepen; 1944-ben Nagybányán tanít a veresvízi iskolában, és közben szobrászkodik. Krizsán Zoltán és Balogh Stefan állnak ki mellette – utóbbinak kerámia és kályhagyárában kísérletezik zománcokkal, ott égeti ki szobrai. Ő szervezi meg a Nagybányai Képzőművészek Szakszervezetének kiállítását, ahol szobrászi minőségben ő is szerepel.

1947-ben kinevezik Kolozs megye magyar tanfelügyelőjének, de ezt nem fogadja el. Úgy véli, tankönyvszerkesztőként több hasznát veszi a társadalom. 1948-ban ér el pedagógiai pályának csúcsára: megszületik az első romániai magyar ábécéskönyv. A *Világosság* ezt írta 1948. szeptember 24-én: »A magyarok egy kis csoportja ÁBÉCÉ-t dédelget. Talán soha annyi szeretettel és odaadással nem készült még könyv. Auer Ferenc, Péterffy Emília és Tóth István nyakig merültek a munkába.«

Auer Ferenc 1962-ben a Süketnéma Intézetből ment nyugdíjba. Az 1977-ben elhunyt szobrászművész hagyatéka még nem teljesen feldolgozott, de remélhetőleg rövid időn belül sor kerül rá.,,

Forrás: Szabadság, XIV évf. 6. szám, 2002. jan 10., 2p

Péntek Zoltán

B

BALOGH BÉLÁNÉ dr. SZABÓ Edit
(Nyírbogdány, 1927. június 3. – Debrecen,
2003. január 13.): középiskolai tanár.

Édesapja Szabó Márton, MÁV állomáselőjáróként dolgozott több szolgálati helyen. Édesanyja Csepela Emilia, a család négy gyermeke: Zoltán, Edit, Teréz és Tibor nevelésének szentelte életét. Az 1930-as években Józsan telepedtek le, ahol a nagy kert gondozásában és a ház körüli munkákban a gyermekek is kivették részüket, így valamennyien korán megtapasztalták a közös munka örömét és megtanulták a legfontosabb gyakorlati teendőket.

Az elemi iskola első négy osztályát Edit Tiborszálláson végezte, majd 1937-től az iskolanőverek debreceni Svetits Intézetében folytatta tanulmányait, ahol a negyedik gimnázium elvégzése után, 1946-ban tanítónői oklevelet szerzett. Kislány korától hivatást érzett a pedagógus pályára, szándéka érlelésében nagy szerepe volt az iskolájában tanító tisztelendő nővérek példájának, akik magas szintű szakmai tudással, szeretetteljes, de szigorú oktató-nevelő módsze-

reikkel nem csak jó tanulmányi eredmények elérésében segítettek tanítványaikat, hanem a jellemformálásban és hitéletük kiteljesítésében is nagy hatással voltak diákjaikra. Az erdélyi országrészek visszacsatolása után, még a háborús években is arra készült Szabó Edit és legkedvesebb barátnője, hogy majd egy kis székely falu gyermekeit fogják tanítani.

Szép terveik megvalósítását a történelmi események alakulása lehetetlenné tette. A jövőre, a pedagógus pályára való felkészülést egyetemen folytatta tovább. 1946. szeptemberében beiratkozott a Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Karának magyar-angol szakára. Ebben az időben kezdődött a nagy átalakulási folyamat az egyetemen, amely már nem Tisza István, de még nem is Kossuth Lajos nevét viselte. A professzori kar nagyrészt kicserélődött, s a további változtatásoknak áldozatul estek az idegen nyelvi tanszékek. Szabó Edit családjának anyagi helyzete nem tette lehetővé, hogy Budapesten folytassa az angol szakot, ezért új szakként a történelem-tanári képzésbe kapcsolódott be 1949-ben. Csakhamar kiderült, hogy az egyetemen eluralkodott ideológiai túlzások célpontjává váltak a hitükhöz, vallási meggyőződésükhöz ragaszkodó hallgatók, jó tanulmányi eredményei ellenére részben ezért, részben a szorongató anyagi gondok miatt 1950 nyarán megszakitotta egyetemi tanulmányait és általános iskolai tanítást vállalt Hajdúszoboszlón. Ugyanezen év karácsonyán házasságot kötött Balogh Béla középiskolai tanárral.

Az 1951/52-es tanévet már Debrecenben, a Petőfi Általános Iskolában kezdte, ahol öt éven át irodalmat és történelmet tanított a felsőbb osztályokban. Az iskola támogatta abban, hogy levelező tagozaton elvégezhesse a történelem szakot

az egri Pedagógiai Főiskolán, majd szintén levelezőként befejezhesse tanulmányait az egyetem magyar szakán. Irodalmi szakdolgozatát 1957-ben írta „A Nyugat és az angol irodalom” címmel. Témaválasztásában szerepet kapott egykori angol szakos múltja is. Aprólékos munkával összegyűjtött minden angol vonatkozású közleményt, tanulmányokat, recenziókat, műfordításokat, színházi bemutatókról szóló beszámolókat és nekrológokat, amelyet a folyóirat első tizenkét évfolyamában megjelentek. Az angol nyelvű irodalomban (az amerikai irodalmat is beleértve) való jártasságát és a hazai szakirodalom e tárgyra vonatkozó ismeretét tükrözi a dolgozat, amelynek külön értéke közérthető, irodalmi stílusa.

Az 1956/57-es és az azt követő tanévben a Fazekas Mihály Általános iskolában tanított. Időközben nem csak középiskolai tanári diplomát szerzett, de családi életét is szapora gyermekáldás kísérte: mind a négy fiából diplomás ember, agrármérnök, pszichológus, orvos és tanár lett. Ötödik gyermeke, a várva várt kislány gyógyíthatatlan betegséggel született, de a szülők mély hite és a nagycsalád összetartó ereje segített abban, hogy ne sorscsapásként, hanem a szeretet erejébe vetett hitük próbájaként éljék meg ezt.

Az 1950-es évek végére kialakuló konszolidációnak is része lehetett abban, hogy 1958 szeptemberétől középiskolában taníthatott, a Csokonai Gimnázium zenei tagozatán folytathatta tanári pályáját. A zenei tagozat 1959. december 1-től a Vár utcára költözött, ahol – idővel felvéve Kodály Zoltán nevét – Zeneművészeti Szak-középiskolaként működött. Ennek az iskolának volt magyar szakos tanára 23 éven át Dr. Balogh Béláné. Egykori tanítványainak többsége zenei pályára készült, s ez a körülmény nem volt figyelmen kívül hagyható a közismereti tantárgyak tanítása esetében, hiszen egy-egy zenei verseny vagy koncertfellépés sorsdöntő lehetett a diákok életében. Fontos volt, hogy a művész pályára készülők számára tanáraik speciális módszerekkel oktassák azokat a tantárgyakat, amelyek minden érettségizett, intelligens ember számára nélkülözhetetlenek. Balogh Béláné rendkívüli empátiával, magával ragadó szellemi szinten sugározta az ismereteket és megértő módon, de kellő szigorral kérte számon a tananyagot. Tanítványai úgy emlékeznek reá,

hogy szigorúsága mögött is érezhető volt jósága. Eredményeiknek velük együtt őszintén örült és a kudarcaik elsomorították. Reménytelennek látszó helyzetekben is tudott segíteni, külön foglalkozásokra is áldozott időt, nem látták türelmetlennek, kedvetlennek. Ha valaki gyenge dolgozatot írt, vagy rosszul felelt „Edit néni elkomolyodott, s ez elég volt, minden feddő szónál hatásosabbnak bizonyult” – emlékezett egy régi tanítványa. A zenei gimnáziumban irodalmat és nyelvtant tanított. Különösen irodalomórái voltak emlékezetesek. Böven talált és adott alkalmat az irodalom és a zene kapcsolatainak elemzésére. Nem véletlen, hogy tanítványai között akadt, aki a magyar szakot választotta és végezte el. Az általa irányított önképzőköri rendezvények /színdarabok előadása/ tanár kollégáit is vonzották. Az ilyen alkalmak adtak lehetőséget az irodalom kevésbé ismert alkotóinak és alkotásainak megismerésére, a kortársírók, zeneszerzők iránti érdeklődés felkeltésére. Szinte megfelfejthetetlen, hogy hogyan tudott szakmájának minden aktuális kérdésével naprakészen lenni, hogyan tudta figyelemmel kísérni az irodalmi, művészeti folyóiratokat, mikor volt ideje elolvasni az újonnan jelentkező szerzők munkáit, a világirodalom új és újabb remekait. Az 1960-as és 1970-es évek közéletére jellemző, hogy tanári munkája ellen soha nem volt kifogás, de rendszeresen felrőtták, hogy nem vesz részt a „társadalmi munkában” és emiatt rendre kimaradt a megbecsülés jeleként osztogatott jutalmakból, kitüntetésekéből. Nem is tartott rá igényt, hiszen érezhette kollégái, tanítványai szeretetét, ragaszkodását, megbecsülését és ezen túl mindig maga mellett tudhatta családját, barátait.

A család életének szervezésében, a gyermekek nevelésében megértő módon osztozott férjével, aki több éves középiskolai tanári munka után a Kossuth Lajos Tudományegyetem Földrajzi Intézetében tanított, majd a Nyíregyházi Besenyei György Tanárképző Főiskola tanáraként ment nyugdíjba. A háztartási munkából a fiúk is részt kaptak, de a döntő hányadot az édesanya vállalta. Lakásukban mindig a legnagyobb rend és tisztaság uralkodott. A tanári jövedelemből csak a legszükségesebbre futotta, így a józan puritánság jellemezte a család életét étkezésben, ruházkozásban, szórakozásban. Baloghné Edit konyhája, süteményei mégis legendások voltak

a baráti körben. ((Receptfüzetét fogadott leánya-ként szeretett tanítványa Joóbné Marika örökölte.) Egyedüli luxusként a könyvek vásárlását nem tagadták meg maguktól. Utazásra, világlátásra, ami iránt mindig vágyat érzett, ritkán volt módja, évtizedeken át útlevelet sem kapott. Már nyugdíjasként jutott el Londonba és Münchenbe a Svetits Intézet tanáraival, majd Kanadában élő öccse hívta meg rokoni látogatásra.

Aktív tanári pályáját 1982-ben, több mint három évtizedes szolgálat után fejezte be, de nyugdíjaztatása után sem hagyta abba a tanítást. 1982-1992-ig régi iskolájában, a Svetits Katolikus Gimnáziumban tanított. Szívesen vállalt feladatként rendezte és gondozta az iskola könyvtárát. Ezekben az években és még a későbbiekben is sokan fordultak hozzá segítségért felvételi előkészítés, korrepetálás ügyben. Az ilyen feladatot hivatásszeretből, önzetlenül vállalta. Egykori tanítványai gyermekei is jártak hozzá, s ő fogadta őket, ha kellett kora reggel vagy késő délután.

Fogyatkozó ereje láttán, családja kérésére hagyott fel a tanítással, de a hozzá kérdéssel, vagy tanácsért fordulónak mindig készségesen segített. Utolsó éveiben cseperedő unokái élvezték az őket tanítható nagymama szeretetét, gondoskodását.

Értékes, önfeláldozó életét a Teremtő különös kegye hirtelen halállal zárta le.

Temetésén a tanítványok nevében Joób Árpád búcsúztatta: "Szigorú, pontos tanár volt. Az első időben már-már szinte félttem is a magyarórától. Arra is emlékszem azonban, hogy mikor oldódott fel bennem ez az érzés. Már nem tudom ki volt a költő és mi volt a vers címe, felolvasás közben kicsordult Edit néni könnye. Döbrent csendben éreztük, hogy a könnyek mögött, amire talán érzéketlenek voltunk: irodalom-, költészet- és az irántunk is sugárzó szeretetét. Valamilyen tisztelet és tartás adott mértéket ennek is. Nem erőltette ránk a szeretetét, gondolatait. Könnyen igazodhattunk hozzá. Nem csak irodalmat tanított. Teljes egyéniséggel hatott ránk."

Felhasznált források:

Dr. Balogh Béla által megadott életrajzi adatok.
Balogh Béláné Szabó Edit: A Nyugat és az angol irodalom. (Szakdolgozat) – D. 1957.

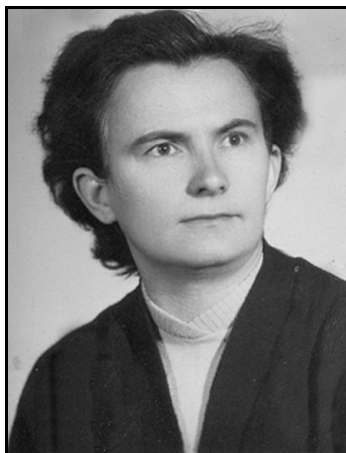
Dr. Balogh Béláné: Én iskolám, köszönöm ... In Svetits Intézet Emlékkönyve, 1896-2000. 74-76.l.

Joób Árpád búcsúztató beszéde Balogh Béláné temetésén, 2003. jan. 27. (Kéziratban)

Joób Árpádné, Dr. Molnár Anna és Záborszky-né Balogh Réka valamint a szerző személyes emlékei.

Korompai Gáborné

BALOGH LAJOSNÉ Fazekas Gizella (Pap, 1922. június 9. – Mátészalka, 1998. november 7.): tanítónő.

Igazi pedagógus – egyszerűbben, tisztábban aligha jellemezhetnék személyiségét egykori tanítványai, ha az emlékezés szép szavait keresve merítenek a múltból, s idézik fel Balogh Lajosné tanári pályájának kedves pillanatait. Papon született, édesapja vitéz Fazekas András gazdálkodó volt, akitől fegyelmezett életvitelt, becsületes munkában küzdeni tudást, tiszta és következetesen tartott értékrendeket örökölt testvérével együtt. Az elemi után Kisvárdán végezte el a polgári iskolát, majd a Kálvineum Nyíregyházi Református Tanítónőképző Intézetben folytatta tanulmányait. Itt külön kántortanítói oklevelet szerzett, hiszen Vikár Sándor mellett tagja volt a tanítóképző énekkarának. Szép hangú énekesként idézik fel ma is alakját, és a zene örömét, közösségformáló erejét pályafutása során többször is kamatoztatta.

A diploma megszerzése után nem sokkal, 1943-ban férjhez ment, s képzett pedagógusként Ba-

rabáson kezdte meg tanítói munkáját, mert férje, Balogh Lajos ott töltött be körjegyzői tisztséget. Családot alapítva tette meg tehát az első lépéseit a hivatásként választott pályán, s közben megalkototta a település énekkarát. Barabásról rövid idő múltán Fehérgyarmatra kerültek, ahonnan Mátészalkára vitt a család útja. Itt teljessé vált ki tanító, nevelői és közösségi munkája és itt bizonyította azt is, hogy milyen nagyszerű édesanya. Három fia született: Lajos mérnök-közgazdász, András tanári, László pedig orvosi diplomát szerzett. Férje tragikusan korán, 45 évesen meghalt, így szinte egyedül nevelte fel fiait – a legkisebb gyermek még iskolás sem volt, amikor elvesztették édesapjukat. Az édesanyjuk szárnyai alatt, az ő vigyázó, gondoskodó szeretetében nőttek fel, s a jót, a tisztességet, a kemény munkát tanulták meg tőle. Meg is állták a helyüket az élet különböző területein – ha ma körülnézünk, sajnálattal állapítható meg, hogy a világ megváltozott és az a nevelés, amelyet ő képviselt, már nem divat, nem modell. Miközben ő maga tősgyökeres mátészalkaivá vált, gyerekei elröptek, új otthonot építettek, szép családot alapítottak.

Balogh Lajosné maga is nagyon szigorú, fegyelmezetten élő, és a fegyelmet másoktól is megkövetelő, de következetes és önzetlenül segítő tanárnő volt. Egyik volt tanítványa írta róla elsőszülött fiához címzett levelében, hogy milyen szigorú és milyen becsületes pedagógusként él ma is róla a kép, s hogy igazi példakép volt a diákjai előtt. Mátészalkán a Hősök terei Általános Iskolában alsó tagozatos tanítóként a gyerekek szeretetén, tiszteletén kívül a pedagógus társadalom megbecsülését is kivívta. Idővel kinevezték járási szakfelügyelőnek, sorra kapta a hivatalos elismeréseket, közte az akkori leg-rangosabbat, a Kiváló Tanító miniszteri kitüntést.

Abban az időben Mátészalkán különösen tehetséges fiatalok tanultak, akikből jó közösséget formált. Olyan emberek kerültek ki a keze alól, kiknek nevét később híres rendezőként, művészként, festőként, nemzetközi útépítő vállalat ügyvezető igazgatójaként vagy éppen élsportolóként ismerte meg az ország. A társadalom legkülönbözőbb rétegeiből érkezett gyerekeket vette pártfogásába, terelte valamennyit jó irányba, mutatta meg a helyes utat oktatással, neveléssel, személyes példamutatással. Ő maga is

így, ebben a szellemben nevelkedett, hiszen amikor a tanítóképző hallgatója volt, s hazament szüleihez, a családdal együtt dolgozott a földön, látta el a ház körüli teendőket.

A Mátészalkai Pedagógus Kórus 1958-ban mutatkozott be, melynek egyik alapítója volt, és amelyben nyugdíjba vonulása után is dolgozott. Nem múlhatott el nagyobb helyi rendezvény az ő fellépésük nélkül, de gyorsan ismertté váltak szélesebb körben is. Rendszeresen részt vettek a megyei hangversenyeken, a nívódíjas kórusok megyei fesztiváljain, az Országos Minősítő Hangversenyeken, az Országos Pedagógus Kórustalálkozókon. Kisugárzó szerepe, teljesítménye a kórusmozgalom megyei központjává emelte Mátészalkát, de nemcsak a megye, hanem az ország határain túl is igyekeztek megbecsülést szerezni a városnak, s érték is el a számtalan külföldi fellépésükkel. Különösen emlékezetes, kisebb csodaként emlegetett alkalom volt, amikor a Nemzeti Galériában vendégeskedtek: egy egész délelőtt énekeltek, s a jövő-menő emberek ámulva hallgatták őket. Az itthon és a nemzetközi szinten elért szép sikerek, felejtethetetlen pillanatok, élmények sokasága még szorosabbá tette a kórus és a pedagógus kollektíva életét, s ebben vezéregyéniség volt Balogh Lajosné. Tagja volt ő a mátészalkai pedagógusok sportkörének is, hiszen szerette a sportot, a mozgást, s a soraiban csak tanárokat tudó sportkör elnöke Erdős Jenő, a híres zenepedagógus volt, aki Nyíregyháza zenei életének is jeles alakjává vált. Az Éneklő Nyíregyházi Ifjúság mozgalom során Kodály Zoltánnal is találkozott, ezt a pillanatot fotó is megörökítette.

Az Éneklő Ifjúság nyíregyházi ünnepén, Vikár Sándorral, Kodály Zoltánnal és Bárdos Lajossal, 1942 májusában

Közösségteremtő munkája közepette mindig felkészülten lépett diákjai elé a tanítási óráin, amelyeket tudatosság és határozottság jellemzett. Nem csak egyszerűen beszélt az adott tananyagról, hanem jó hangulatot teremtett, a tanulók meglévő ismereteire, személyes élményeikre építve gyarapította tudásukat. Közvetlenül szólt a gyerekekhez, adott tanácsokat, dicsért és bírált, de észrevette a fejlődést és az eredményeket, s ezek elismerésével növelte diákjai önbizalmát. Tudásával, szeretetével, fegyelmezettségével, példamutató munkájával, következetes követelményeivel, önmagával szemben is magasra tett mércével, egész lényével őszinte tiszteletet vívott ki tanítványai és kollégái körében egyaránt. Így érte el, hogy segítő szándékú bíráló szavait is köszönettel fogadták és elfogadták tőle. Az iskola nevelői karában is mércé volt az ő munkabírása, odaadása, feltétel nélküli alázata a tanári hivatás iránt.

Tudjuk jól: a diákok sohasem arra a tanárra emlékeznek szívesen, akinél nem kellett tanulni, hanem arra, aki tudása legjavát adva tanított, nevelt, megkövetelte a tanulást, így olyan tudással vértette fel a diákságot, amelyre mint jó alapokra állva léphettek tovább és érthettek el sikereket az életben. Ezért lehet hálás neki minden, jóra vágyó diákja, és ezért emlegetik a nevét a legnagyobb szeretettel és tisztelettel a mai napig az osztálytalálkozókon. Balogh Lajosné 1992-ben kapta meg az Aranydiplomát, a következő fokozatot sajnos már nem vehette át.

Rangosabb kitüntetései:

Mátészalkáért végzett kiemelkedő közéleti tevékenységéért (1978); Megyei szintű elismerés (1970); Miniszteri (1972 - Kiváló Tanító); Szabolcs-Szatmár Megyei Pedagógus Továbbképző Kabinet elismerése (1975); Jubileumi diploma: Aranydiploma, 1992.

Kiemelkedő munkásságú tanárai: Porzsolt István, Vikár Sándor.

Balogh Lajos

BALOGH LÁSZLÓ G (Büdszentmihály, 1926. június 27. – Tiszavasvári, 2008. március 10.): tanító, általános iskolai igazgató.

*Hivatásod legyen élni másokért,
S mások boldogságában keresni magadét.
(Pestalozzi)*

Apja, G Balogh Károly gazdálkodó kisbirtokos, anyja, Draviczki Katalin háztartásbeli. 3 gyermeket neveltek igaz szeretetben, Katalint, Lászlót és Károlyt. Büdszentmihályon a Református Elemi Iskolában járt 5 osztályt, utána a hajdúnánási Református Gimnáziumban 4 osztályt, majd a debreceni Református Kollégiumban folytatta tanulmányait, ahol 1947-ben szerzett tanítói oklevelet.

E helyek szelleme hatotta át egész tanítói pályáját: hivatástudat, gyermekszeretet, tudásvágy-ébresztés, megbecsülés és szerénység.

A tanulás mellett édesapjával minden mezei munkából kivette részét. Kaszált, kapált, s mindennek nagy hasznát látta később tanyasi tanítóként.

1947 szeptemberétől a helyi Református Elemi Iskolában tanított. Az államosítás után ugyanott folytatta tovább. 1949-ben a Kashalom tanyán indult iskolába járt ki naponta, az 1-8. osztályt tanítani.

1950. augusztus 16-án házasságot kötött Gombás Ilonával. E tanévben az iskola a dohány-csomózóból a volt urasági intézőlakásba költözött egy terembe. Itt kapott egy szoba-konyhát az ifjú pár. 1951. május 11-én megérkezett első gyermekük, László.

A tanítás mellett az ifjúsággal is lelkesen foglalkozott. Színdarabot tanított és rendezett. Felesége néptáncot tanított. A volt dohányosok, a tanya lakói nagy szeretettel vették körül őket és örömmel vettek részt ezen megmozdulásokban. Egy nagy család volt a tanya. Még 2 éves gye-

rek is járt az iskolába, ahol képeskönyvet nézegethetett. Ha valamit kellett az iskolában csinálni, csapatostól jöttek a szülők.

A tsz-szervezéssel egy időben a tanyát felszámolták, az iskola megszűnt. Őt áthelyezték a Bódor-tanyai iskolába (8 km-re a községtől).

Ott a kéttanerős iskolában vezető tanító lett, s az 1-4. osztályt tanította. 1952. október 30-án újabb öröm köszöntött a kis családba: megérkezett a második fiú: György.

A Bódor-tanyai iskolában vette igazán hasznát a mezőgazdasági munkákban való jártasságának. Az akkor kezdeti nehézségekkel küzdő tsz-nek jól jött egy segítő kéz és ész. Nem restellt kaszát fogni, s az „élet” gyorsabb betakarításában, lucernakaszálásban segíteni. Tisztelet, szeretet, s ha kellett, viszontsegítés volt fáradozásának jutalma. Ha valaki a faluba hajtott, az iskola előtt megállt, megkérdezte, hogy kell-e valamit hozni a boltból, vagy vinni a szüleinek.

Az iskola magános épület volt. A legközelebbi tanya 1 km-re volt tőle. Két gyerek, egyik 2 éves „kicsi”, másik 6 hónapos „pici” mellől édesanyjuk nem tudott kimozdulni. Ezt jól tudták és ezért segítettek. Mindezek mellett nagyon szeretett ott élni a család. Jó levegő, nyugalom, aranyos apróságok – akik minden nap kilométereket (3-4 km) tettek meg a tudásért – színesítették életüket. Télen, a nagy hóban kis fekete pontcskák botladoztak, de ott voltak időben. Embert próbáló körülmények által lettek emberre. Lett közülük tanító, sőt doktori címet szerző könyvtáros is Budapesten.

1955-ben állami érdekből behelyezték a Petőfi úti iskolába, ahol 2. osztályt tanított. 2 hónapig a Bódor-tanyáról járt be, mert nem volt lakás a községben.

1956 szeptemberében iskolája levált az I. számú Iskolától, s III. számú Iskola néven működött. Igazgatóhelyettes lett 10 éven keresztül.

1962-ben így minősítette munkáját az igazgatója: „Szakmai felkészültsége jó, alapos. Bármely tárgyat tud eredményesen tanítani úgy az alsó, mint a felső tagozaton. Igazgatóhelyettesi munkáját jól végzi. Pénzkezelési, leltár és anyagszámadása precíz. Társadalmi munkája: rendezvényeket szervez, légóelőadó, megszervezte a dolgozók iskoláját, beindította a hetedik osztályt, abban tanít is. Nagy sikerű kirándulásokat szervez és vezet a tanulók és a nevelők számára is. Emberi tulajdonságai: Szerény modorú, em-

berséges gondolkodású, nyugodt, megfontolt ember. Kartársai felé építő szándékú kritikával és sok jóindulattal fordul. Igazgatói állás betöltésére is jónak tartom.”

1966-ban Hankó László igazgató úr nyugdíjazása előtt kiegészítő minősítést írt helyetteséről: „A jó gazda gondosságával kezeli az iskola vagyónát, takarékosagra törekszik. Igen jelentékeny része van abban, hogy az iskolánk járási szinten is az élvonalba került. A nevelői közösségben az összetartó erőt képviseli. A pénzügy és a gondnokság egyöntetű véleménye szerint a járás legjobb igazgatóhelyettese, illetve a községünkben a legjobb munkát végző igazgatóhelyettes. Kartársai munkáját reálisan értékeli, ők szeretik és tisztelik. Mindenkinek segítséget ad önzetlen, odaadó munkájával. A gyerekek is nagyon ragaszkodnak hozzá.”

1966 óta igazgatóként folytatta 20 éven át az iskolaépítő, szepítő, sokszor igen nagy nehézségekbe ütköző munkáját. Új tantermek, tornaterem, ismét új tantermek sorakoztak jó szervező, kapcsolatteremtő munkája nyomán. Korszerű fűtésrendszert és oktatási módszereket vezettek be az ő mindig előre tekintő, távlatokban gondolkodó munkája alatt. Gyermekek és emberszeretete például szolgált kartársainak, s mindenkinek, aki vele kapcsolatba került. Beosztottai nem rettegtek tőle, bizalommal fordultak hozzá minden problémájukkal. Vezetése alatt szép sikereket ért el a testület. Megbecsülte a kartársak önálló kezdeményezéseit, és buzdított is arra. Tudott „ember lenni mindig, minden körülményben”. Kiemelkedően jó volt a kapcsolata a helyi Alkaloidával, vállalkozókkal és szülőkkel, melynek következménye a rengeteg társadalmi munka volt, ami nélkül nem tudtak volna ennyi mindent fölépíteni. Nagy segítséget kaptak a szülőktől. Mindenre képes volt, vitatkozott a felettesekkel is a tanulóifjúság érdekében. Az utoljára épülő új szárny tervező munkáját két szülő vállalta ingyen. Ennek megépítését ő vezényelte le. Az átadások után meghívta a társadalmi munkában résztvevőket és megvendégelték őket. Az új tornatermet focimeccsel – munkás-tanár – avatták fel. Ő maga is sokat focizott a gyerekekkel. Voltak nehéz idők is az iskola életében, például az az év, amikor a tanfelügyelők 88 alkalommal jelentek meg, mert ellent mert mondani a helyi viszonyokat nem ismerőknek, akik elmarasztalták a testületet, de

ő kiállt a kartársakért. Emberségből példát adott.

Mindezek mellett saját szeretett gyermekeivel is sokat tördött. Tanulmányait segítette. Mindkét fia gépészmérnök lett. Diplomájuk megszerzése után megházasodtak. Laci fia 1976-ban Róka Éva óvónőt vette el. 3 gyerekük született: László gépészmérnök, Tamás és Péter informatika szakon egyetemi hallgatók. Második fia, György 1977-ben nősült, neje Kiss Mária óvónő. Két lányuk van: Zsuzsa és Andrea. Zsuzsa diplomás ápolónő, Andrea humánmenedzser. Igazán boldog, felhőtlen napokat akkor élvezett, amikor mind az 5 unokával kirándultak, vagy itthon voltak és kerékpártúrára vihette őket, hogy megismerhessék nagyszüleik lakóhelyének környezetét. Közel 58 évig élt boldog házasságban feleségével.

A jó humorban is elől járt. Kellemes élmények voltak a tantestületi közös kirándulások. Pl. a testület nyáron kirándult a Dunakanyarba. A Munka Tsz adta az autóbust, aminek a fűtését nem lehetett kikapcsolni, de ez nem számított, felülről a nap fűtött, alulról a busz, mégis jól érezte magát a csoport. Vidámak voltak, Salamon-tornyánál este énekszóra táncoltak.

1986. november 1-jével nyugdíjba ment. Aktivitása nem szűnt meg azután sem. 1993. május 10-ig tagja volt a Városi Vegyes Karnak. Betegen is folyton dolgozott. Az ifjúkori termékeny évek, a gyerekkori otthoni „tanyázás” emlékei, s a Kollégium néprajz iránti fogékonyságra nevelő hatására leírta emlékeit és gyűjtéseit. Az volt a hitvallása, hogy „Ki a múltat nem ismeri, az a jövőt nem érdemli”.

Ezért írta Tiszavasvári (Búdszentmihály) földrajza és néprajza című munkáját (kiadó: Vasvári Pál Társaság, 1993). Szerkesztette a 700 éves Szentmihály című kiadványt (kiadó: Városi Önkormányzat, Tiszavasvári, 1992). 1992. október 22-én a Vasvári Pál Társaság tudományos ülésén előadást tartott: Miért 700 éves Szentmihály címmel. Mesél a múlt Tiszavasváriban című gyűjteményes munkája a Pethe Ferenc Iskola 50 éves fennállása alkalmából készült (kiadó: Pethe Ferenc Iskola, 2007). A Pethe Ferenc Iskola 40 éve dióhéjban címmel újság-cikkben foglalta össze az alakulás óta eltelt 40 évet (Vasvári Hírmondó, 1997. április). 2003 óta írta életrajzát: A tanyától a városig, egy tanító életútja címmel. (Ez kiadatlan kézirat.) A

Balogh család őstörténete (kézirat). Városunk nagy szülöttével, Pethe Ferencsel vallja: „Az igaz hazafi nem viszi magával a koporsóba azt, ami hasznosat a maradéknak hagyhat”.

Munkásságáról is Pethe szavaival vall: „Nyílast igyekeztem csapni azoknak, akik a botorkáztató ösvényből országutat szeretnek építeni. Most a továbbélők kötelessége lesz az elkezdett jó törekedés lelkét nemcsak folyamatában megtartani, hanem élesíteni és nevelni is”.

Társadalmi munkái:

Pedagógus Szakszervezeti titkár 1977-ig; vezetőtag: a Magyar Vöröskereszt helyi szervezetében; a Városi Vegyes Kar tagja 1993-ig (betegségéig); a Vasvári Pál Társaság titkára 1993-ig.

Elismerések:

1. Magyar Vöröskeresztben kimagasló társadalmi tevékenységéért oklevél, 1977; Emléklap, 1984; Vöröskeresztes Munkáért bronz fokozat, 1985. május 8.

Kiváló Munkáért jelvény 1985. június 2.

Kiváló Társadalmi Munkáért kitüntető jelvény 1986. október 28.

Pedagógus Szolgálat Emlékérem 1986. június 1. „Pro Urbe” Emléklap + Emléklap 1993.

Aranyoklevél 1997. október 7.

Vasvári Pál Emléklap 2000. augusztus 16.

Hunyadi József Kitüntető Díj Plakett és Emléklap; Gyémántoklevél 2007. október 9.

Tiszavasvári Város Önkormányzata Díszoklevél és Emléklap Gyémánt Oklevél, 2008. január 11.

Többé soha nem gyúl ki halvány-furcsa mosolya.

Nem kelti föl se könny, se szó, se vegyszer.

Hol volt, hol nem volt a világon egyszer.

Szegény a forgandó, tündér szerencse,

Hogy e csodát újólag megteremtse.

(Kosztolányi Dezső: Halotti beszéd)

Források:

Iskolai minősítések, kiadványok, Vasvári Hírmondó, dokumentumok.

Balogh Lászlóné

BALOGH PÁLNÉ Balogh Margit (Cégyendányád, 1914. augusztus 10. – Hajdúnánás, 2005. március 27.): tanítónő, általános iskolai tanár, igazgató.

Édesapja gazdatiszt volt Selmechányán. Édesanyja a háztartást vezette. Húga születésekor meghalt. Édesapja ezt megelőzően egy fél évvel halálozott el. A két árvát, a szülők halála után, Balogh Zoltán nagybácsi vette magához és gondoskodott róluk mindaddig, amíg a Nyíregyházi Kálvineumba kerültek.

Balogh Pálné szülőhelyén végezte el a négy elemi iskolát kiváló eredménnyel. 1924-től 1929-ig a Nyíregyházi Evangélikus Gimnázium növendéke volt.

1934-ben a Nyíregyházi Leánykálvineum Tanítóképzőjének kitűnő tanulójaként szerzett tanítói oklevelet. Ezt követően nem tudott szakmájában elhelyezkedni és jó ideig az állástalan diplomások sanyarú sorsa jutott neki osztályrészlül. Volt segélydíjas nevelő, kisegítő és egyházi iskoláknál ingyenes helyettes.

1940-től 1942-ig Krasznaszentmiklós általános iskolájában működött.

Az 1942/43-as tanévben Tyukod általános iskolájában helyezkedett el, mint tanító.

1942 nyarán, Budapesten a Testnevelési Főiskolán, polgári iskolai testnevelési tanfolyamot végzett.

1943. szeptember 1.-től Szatmárnémeti mezőgazdasági szakiskolájában tanított közismereti tárgyakat, Szatmár szőnyegbombázásáig, 1944 október 24-ig. A háborús állapotok miatt menekültté vált és 1945. január 10-től április 4-ig

Rákosszentmihályon menekültként nyert alkalmazást. Menekült társaival borzasztó körülmények között éltek, vagonokban laktak.

1945. május 1-től ismét Tyukodra került, ahol magyart és történelmet tanított.

Itt találkozott férjével, Balogh Pállal. 1946-ban megismertek és 1947-ben összeházasodtak. Balogh a szomszéd helységben, Csengerújfaluban volt jegyző. Jegyzői és katonatiszti múltja miatt meghurcolták. Sokáig nem tudott elhelyezkedni. Őt és családját állandóan zaklatták. Végül 1954-ben sikerül munkát vállalnia. A vasútnál lett segédmunkás. Baloghné egy befolyásos helyen dolgozó, volt tanítványa segített elhelyezkedni mindkettőjüknek Hajdúsámsonban az iskolában, ahol Balogh előbb hivatalsegéd, majd gondnok lett.

Házasságukból két fiú született: István, aki jelenleg elektrotechnikus a Debreceni Egyetemen és Pál, aki köztisztviselő, a Debreceni Önkormányzatnál. Istvánnak két gyermeke, Pálnak három gyermeke és egy unokája van, aki még a dédnagymama életében megszületett. Baloghné szerető és áldozatkész anya, nagymama és dédnagymama volt.

1951-ben szaktanítói oklevelet szerzett és vezette a tyukodi községi könyvtárat, valamint színjátszó csoportot szervezett és működtetett. Mint népművészeti vezető, újjászervezte a nagy múltú Szatmári Gyöngyösbokréta Táncegyüttest, mely irányítása alatt is további sikereket ért el.

A már említett volt tanítvány segítségével, 1951. szeptember 1-től a hajdúsámsoni általános iskolához helyezték, ahol nyugdíjazásáig dolgozott.

1952-ben az egri tanárképző főiskolán magyartörténelem szakos általános iskolai tanári oklevelet szerzett és vezette a községi könyvtárat.

1956. október 26-tól, az akkori igazgató, Gyarmathy Kálmán helyettese lett.

1961. október 19-én, miután Gyarmathy a TIT megyei titkára lett, Baloghné vette át az iskola igazgatását és ebből a beosztásából ment nyugdíjba 1970. január 31-én.

Nyugdíjazását követően egy ideig még órákat adott az iskolában és az óvodában óvónőként is működött.

Szakmai és vezetői munkájának legfőbb jellemzői voltak: a tisztesség, a szorgalom és a kiváló felkészültség. Személyiségének legfőbb vonásai voltak: az önmagával szembeni, mindenkori

magas követelménytámasztás, a halk szavú, de tettekre kész viselkedés, a diszkréció, a kollégák, a gyermekek és más emberek tisztelete. A mások sorsa iránt tanúsított nagyfokú tolerancia és empátia.

Vezetői munkája során mélységes tapintattal és együttérzéssel kezelte a kollégák problémáit és szívós kitartással, a lehető legkevesebb sérülést okozva, törekedett a kollegiális, a gyermeki és emberi ügyek megnyugtató rendezésére. Minden intézkedésének középpontjában a gyermek és pedagógus közösség szolgálata állt.

Igazgatóhelyettesi munkája során kiválóan együttműködött az igazgatóval. Igyekezett elkerülni és eloszlatni a konfliktusokat. Az igazgató intézkedéseit kellően alátámasztotta. Helyesen segítette elő az intézkedések optimális megvalósulását.

Igazgatóként mindenkor törekedett a gyermek és pedagógus közösség jó iskolai közérzetének biztosítására, az oktató-nevelő munka színvonalának állandó fejlesztésére. Ő maga rendszeresen tartott bemutató tanításokat, ahol közvetítette a pedagógus közösség számára a legújabb követelményeket.

Egy sor új kezdeményezéssel gazdagította az iskola tartalmi munkáját és gyarapította feltételrendszerét.

Ilyenek voltak:

- 1963-tól négycsoportos gyógypedagógiai tagozattal bővítette az iskolát

- 1961-től minden évben 3 osztállyal dolgozó iskolája működött, valamint analfabétatanfolyam indult.

- 1965-ben gyakorlókerti területet szerzett, ahol színvonalasan megszervezte, a szaktanárok közreműködésével a mezőgazdasági gyakorlati oktatást.

- 1962-től, irányítása alatt lehetővé vált a kétcsoportos napközi működtetése.

1970. január 31-én, 36 év szolgálat után vonult nyugdíjba.

Munkássága elismeréseként 1956-ban megkapta az Oktatásügy Kiváló Dolgozója kitüntetést.

1984-ben arany, 1994-ben gyémánt és 2004-ben vasdiplomát kapott. Az iskola és úttörőcsapat jó együttműködésének elősegítéséért több úttörőmozgalmi kitüntetésben részesült.

A közművelődésért végzett munkáját is többször elismerték.

Összegezve pedagógiai, vezetői tevékenységét elmondhatjuk, hogy Balogh Pálné tisztességes, szorgalmas és kiválóan felkészült pedagógus volt. Igazgatói működése alatt egyenletesen fejlődött a hajdúsámsoni iskola szakmai színvonal. Valamennyi területen jelentős lépéseket tett az alapfeltételek megteremtése és fejlesztése érdekében. Folyamatosan szélesedtek és tartalmassá váltak az iskola külső kapcsolatai. Igazgatói egyénisége meghatározó volt a tantestület szellemiségének alakításában és alakulásában. Példamutató volt az együttműködés az iskola és az úttörőmozgalom között.

Debrecenben a férje mellé van eltemetve.

Kovács András

BARACSI PÁL dr. (Nyírbátor, 1929. március 31. – Nyíregyháza, 2004. március 11.): tanító, általános iskolai tanár és igazgató, gyakorló általános iskolai tanár és igazgatóhelyettes, főiskolai docens.

Földműves szülők gyermekeként született. Négyen voltak testvérek, közülük ketten termelőszövetkezetben dolgoztak, ketten pedig pedagógusok lettek. Elemi iskoláit Nyírbátorban végezte. Tanárai korán fölfigyeltek a jó eszű fiúra, és javasolták szüleinek, hogy mindenképp folytassa tanulmányait. A biztatások, valamint a kapott anyagi támogatások járultak hozzá, hogy polgári iskolai tanulmányait is Nyírbátorban fejezze be. 1949-ben a Nyíregyházi Állami Tanítóképző Intézetben tanítói oklevelet szerzett. De katonaéveivel párhuzamosan levelező képzés keretében az Egri Pedagógiai Főiskolán matematika-fizika szakos általános iskolai tanári végzettséget szerzett 1953-ban.

Pedagógusi munkáját 1949-ben kezdi Székelyben, ahol 1951-ig tanárként dolgozik. Ezután rövid időre Vasmegyerre került igazgatónak, majd Nyírbogdányban tanított 1954-1956 között. Ezután kerül vissza szülőhelyére Nyírbátorba, ahol 10 éven át oktatott általános iskolásokat és szakmunkástanulókat, valamint úttörővezetői munkát végzett. Közben 1957. július 20-án Debrecenben házasságot kötött Simon Erzsébettel, aki szintén pedagógus, testnevelés szakos tanár, és akivel haláláig boldog, kiegyensúlyozott házasságban élt. Házasságukból két gyermek született. Jelenleg mindkét lánya pedagógusként dolgozik. 1966-ban volt igazgatója, Puskás Lajos Nyíregyházára került, és magával hozza a gyakorló általános iskolába, ahol igazgatóhelyettesi beosztásban dolgozott, valamint szaktárgyait tanította. 1970-ben átkerül az új gyakorlóiskolába, ugyanilyen munkakörbe. Közben az ELTE Bölcsészettudományi Karán pedagógia szakos előadói diplomát kap 1972-ben, ezt követi a filozófia szak elvégzése 1978-ban, majd 1982-ben ledoktorál a szegedi JATE Bölcsészettudományi Karán.

1976-tól 1990-ig, nyugdíjazásáig a Nyíregyházi Bessenyei György Tanárképző Főiskola Pedagógiai Tanszékének adjunktusa, később docense lett.

Nyugdíjas éveiben szívesen olvasott, főként a verseket kedvelte, vagy kis kertjében gondozta a növényeket. De idejének nagy részét a családjának szentelte, nagy-nagy szeretettel és türelemmel foglalkozott két unokájával. Rendszerek voltak a családi kirándulások, végigjárva és bemutatva azokat a helyeket, ahová annyi szép táborozási emlék kötötte. Tőle tanulták meg az unokák a természet szeretetét és a szülőföld tiszteletét. Különösen a zempléni hegyvidéket kedvelte, ahol egy kis faluban élete utolsó néhány évében nyarait is töltötte. A langyos nyári esték szinte mindegyike azzal záródott, hogy unokáinak mesélt vicces vagy éppen megható történeteket a több mint negyvenéves pedagógiai tapasztalataiból.

Több mint 40 éves pedagógusi pályáján sokoldalú tevékenységet folytatott, de mindig a gyermekek iránti szeretet és törődés állt munkásságának középpontjában. Már 1949-ben Székely községben elvállalta az úttörőcsapat vezetését. A kezdetekről így ír egyik cikkében: „Nem messze az iskolától állt egy elhagyatott

kastély, melyet a gyerekek javaslatára átalakítottunk „úttörőházzá”. Kezdetlegesesek voltak a bútorok: összetákoltt fapadokkal, asztalokkal rendeztük be. A szülők is részt vettek ebben a munkában. Aztán a jól végzett munka után nagyokat játszottunk, főleg fociztunk. Emellett színjátszó csoport is működött a csapatnál. Műsorokat mutattunk be a környéken, meg azoknak a szülőknek, akik segítettek munkánkat. Legtöbbet a »Csudakarikás« című darabot játszottuk, az összegyűlt pénzből függőnyt, szőnyeget vásároltunk az úttörőházba.”

1957-től a nyírbátori 115. számú Báthory István Úttörőcsapat vezetője lett, az itteni 10 év élményeit, a nyári táborozások, akadályversenyek, éjszakai túrák, hagyományörzések, őrsi és csapat rendezvények, színdarabok bemutatásának emlékeit még mindig őrzik az akkori (most már többnyire nyugdíjaskorú) kisdobosok és úttörők. Komolyan vette munkáját, mert a gyermekeket is komolyan vette. Ismerte és felhasználta a reformpedagógiai mozgalmak, valamint a cserkészmozgalom tapasztalatait a gyermekközösségek fejlesztésében. Különösen fontosnak tartotta az iskolán kívüli nevelési lehetőségek kihasználását, ezért évről évre nyári úttörőtáborokat szervezett, mert úgy vélte, hogy: „Két hét alatt a táborban több nevelési lehetőség kínálkozik, mint egy év alatt az iskolában. [...] Tulajdonképpen egy tájon táborozni annyit jelent, mint legideálisabb körülmények között megtanulni a földrajz, történelem, vagy biológia tankönyv egy fejezetét”. A programok összeállításánál figyelembe vette a gyermekek véleményét, észrevételeit, tapasztalatait is, sőt ösztönözte a gyermeki öntevékenységet. Egyik cikkében erről a következőket írja: „Csapatunk táboráiban az őr részére kijelölt helyen a sátrak elhelyezésétől, a díszítési megoldásokig, az egységes sátorrendig minden munka az őrök önálló feladata. Az őr kollektívája által jóváhagyott tábortűzi műsorból semmit sem hagyunk ki! „Magunk között vagyunk” – nagyon jó alkalom az önálló kezdeményezésre, első szereplésekre [...] A táborozás végén minden alkalommal táborgyűlést rendezünk [...] Mindig ezeket az itt elhangzott javaslatokat tartottam legfontosabbnak a következő év táborának előkészítésekor”. Nem véletlen, hogy a nyírbátori gyermekek vágytak ezekben a táborokban, és igen büszk-

kék voltak azok a pajtások, akik részesei lehetnek a nyári élményeknek. Nem véletlen az sem, hogy a nyírbátori úttörőcsapat munkája akkoriban országosan is kimagasló volt. Vezetői munkáját különböző elismerések is jelzik. 1957-ben Kiváló Úttörővezető címet, 1966-ban a Munka Érdemrend Bronz fokozatát is megkapta. A gyermekekért végzett munkáját más kitüntetésekkel is elismerték. Megkapta az Úttörővezetői Érdemérmét 1972-ben, a Pedagógus Szolgálati Emlékérmét 1975-ben, a Gyermekekért érdemérmét 1982-ben.

Nehezen viselte, hogy Nyíregyházán igazgatóhelyettesi beosztása miatt kevesebbet foglalkozhatott a gyerekekkel, ezért például természetjáró szakkört szervezett a gyerekeknek, és tapasztalatainak megosztásával is segítette az itteni csapat munkáját.

A Bessenyei György Tanárképző Főiskola Pedagógia Tanszékén ismét közel került a gyermekszervezeti munkához, mivel munkája a nevelélmélet tanítása mellett kiterjedt a leendő úttörővezetők felkészítésére is. Az évek során főiskolások százai jutottak el a képzés keretében Csillebércre és Zánkára a „Nagy Úttörő” vezetésével, – ahogy szeretetteljesen hívták tanítványai (amivel nemcsak hatalmas termetét, hanem szakmai tudását és emberségét is elismerték) –, hogy megismerjék a gyermekszervezeti munka sajátosságait, és élményszámba menő előadások és szemináriumok alkalmával sajátíthatták el nem csak az úttörővezetést, hanem a gyermekkel való foglalkozás fortélyait is. Jelentős sikereket értek el tanítványai is, több diákja is volt, akiknek teljesítményét az Országos Tudományos Diákköri Konferenciák zsűrije magas helyezéssel ismerte el.

Elméleti munkássága is elsősorban e területhez kötődik, kutatási területei az úttörőmozgalom pedagógiája, a neveléstudomány és a gyermekszervezeti munka összefüggéseinek vizsgálata. Publikációinak jelentős része úttörővezetői tapasztalatait foglalja össze, valamint e témakörben végzett kutatásainak eredményeiről szól. Doktori egyetemi disszertációjának címe: „Az ifjúságmozgalmi pedagógiai tevékenységre való felkészítés hatékonysága a tanárképző főiskolán”. Tagja volt a Magyar Pedagógiai Társaságnak, és az Országos Úttörőtörténeti Szakbizottságnak is. 1990-ben ment nyugdíjba, ekkor intézményétől munkája elismeréséül a Bessenyei

György Tanárképző Főiskola Érdemes Dolgozója címet kapta. 1999-ben átvethette az Aranydiplomás Pedagógus címet is.

Pedagógusi pályáján legbüszkébb a gyermekszervezeti tevékenységére volt. Úgy gondolta, hogy nagyon fontos területe ez a nevelésnek, hiszen az itt kialakult bensőséges nevelő-gyermek kapcsolat hatására a gyermek valóban szövetségesünk lesz, ami segíti a mindennapi iskolai munkát. Ezért tartotta fontosnak a pedagógusjelöltek felkészítését is, nem csak a vezetői munkára, hanem azzal a szándékkal, hogy jó pedagógusokká váljanak. Egyik utolsó publikációjában ezt írja: „Azt is eredménynek tekintjük, hogy a hallgatókat a mozgalmi képzésben szerzett ismereteik, gyakorlati tapasztalataik nemcsak a gyermekmozgalom vezetésére készítette fel, hanem segítették tanórai feladataik jobb megoldásában, s általában kedvezően befolyásolták pedagógussá válásuk folyamatát.”

Főbb publikációk:

- A tábor nevelőmunkájának tapasztalatai. Úttörővezető. 1965. április.
- 30 úttörőév Szabolcs-Szatmár megyében. Szabolcs-Szatmár megyei Úttörőelnökség kiadványa, 1976. (társszerző)
- Úttörőtörténeti kutatás Szabolcs-Szatmár megyében. Pedagógiai Műhely. 1976.
- Eredmények és újabb lehetőségek az úttörővezető-képzésben. Pedagógusképzés. 1978. 3. szám.
- A hagyományok ápolásának néhány időszerű kérdése. Úttörővezető, 1980. július-augusztus.
- A hallgatók úttörővezető-képzésének vizsgálata a Bessenyei György Tanárképző Főiskolán. 1985. BGYTKF Tudományos Közleményei.
- A hallgatók felkészítése az ifjúsági szervezetek pedagógiai irányítására a tanárképző főiskolákon. 1990. BGYTKF Tudományos Közleményei 12/A.

Forrás: személyes dokumentumok.

Baracsi Ágnes

BARTA JÁNOS dr. (Szentés, 1901. augusztus 9. – Debrecen, 1988. április 18.): irodalomtörténész, egyetemi tanár, az MTA tagja.

Életének első három évét egy Szentés környéki tanyán töltötte, majd szülei beköltöztek Szentésre a város szélső házába. Tehetségét tanítója hamar felismerte, és rábeszélte szüleit, hogy taníttassák a jó képességű fiút. Így került a szentési gimnáziumba. A szegénységgel küzdő paraszti életforma, a család mélyen vallásos és puritán szelleme nagy hatással volt a gimnazista diákra. A szülők szűkös anyagi helyzete miatt házitánítós-kodással biztosította megélhetését. Ekkor alakította ki azt a puritán és takarékos életformát, amelyet egész életében megőrzött.

Szeleme azonban szabadon kalandozott. Az önképzőkörben verseivel, bírálataival, műfordításaival szerepelt, regény és irodalomtörténet írását egyaránt tervezte.

1920-ban a budapesti egyetemen Angyal Dávid dékán avatta magyar-német szakos egyetemi hallgatóvá. Legszívesebben azonban két filozófusnak, Pauler Ákosnak és Kornis Gyulának az előadásait hallgatta. Az Eötvös Collegiumban Horváth János tanítványa lett. Őt egész életében mesterének tartotta, de mindenkor megőrizte vele szemben is szellemi függetlenségét, gondolkodásmódjának eredetiségét és önállóságát.

Barta János negyedszázadon keresztül, egészen 1950-ig középiskolában tanított, a Budapesti Kereskedelmi Akadémia tanára, az utolsó négy évben igazgatója volt. 1925 és 1927 között két évet Berlinben töltött. A Collegium Hungari-

cum ösztöndíjasaként elsősorban filozófusokat olvasott, filozófusokról írt recenziókat az Ungarische Jahrbücher számára, de folytatta irodalomtörténeti, irodalomkritikai munkásságát is.

A szellemtörténet élmény-központúságát fontos elvnek tartotta az irodalomkutatásban, de tájékozódása jóval tágasabb volt, mint a szellemtörténet. Nagy szellemi küzdelmet vívott a maga fogalmi rendszerének a kialakításáért. Ebben a törekvésében elsősorban filozófusok voltak segítségére. Filozófiai és pszichológiai érdeklődése Berlinből való hazatérése után sem csökkent.

A harmincas évek elején-közepén az egzisztenciális filozófiától kapta a legfontosabb ösztönzéseket. Előbb Jaspers műveiben mélyült el, majd Heideggert tanulmányozta. Heidegger főművéről ő írt először magyarul, alapos tanulmányban taglalta annak koncepcióját. Csak a harmincas évek közepén döntött el, hogy nem filozófus vagy filozófiatörténész lesz, hanem irodalomtudós.

A mélységperspektíva vizsgálata az egzisztenciafilozófia alapján vált Barta János egyik legfontosabb irodalomtudományi szempontjává. Irodalomszemlélete rendkívül sokféle ösztönzést hasznosított és szembesített.

Az átvett ismereteket mindig saját eszközévé, szempontjává érlelte, formálódó elemként illesztette be a maga rendszerébe. Sohasem hagyta, hogy a kategóriák elfedjék magát a művészi alkotást.

Horváth János közölte első, publikálásra szánt írását 1925-ben a *Napkeletben Bánk és Melinda tragédiája* címmel. Már ebben az első tanulmányban is megmutatkozott lélektani és filozófiai alapozottságú egyéni látásmódja.

Filozófusok inspiráló hatására rajzolta föl a magyar költészet nagy romantikus vonulatát. Ennek fő állomásait Berzsenyi, Vörösmarty, Madách és Ady életművében látta. A romantika legfontosabb sajátosságát a metafizikai érzékenységekben, metafizikai élményekre való hajlamoságban jelölte meg. Tanulmányaiban egy-egy életmű jellegét, „átfogó lényegét” akarta megragadni.

A *Válaszban* 1935-ben publikált, Baumgarten-jutalommal kitüntetett Berzsenyi-tanulmánya a létezés mélységét jelentő igazi életkör keresésé-

nek a változataiként értelmezte Berzsenyi nagy verseit.

A *romantikus Vörösmarty* című tanulmánya – amelyet a *Nyugat* közölt 1937-38-ban, s amelyre Babits Baumgarten-díjat adott – Vörösmarty különös líraiságának titkát, egész egyéniségének végső magyarázatát a valóságélmény polifóniájában jelölte meg.

Madách műve egész életében foglalkoztatta. Első könyvét 1931-ben *Az ismeretlen Madách* címmel jelentette meg. Ebben a mű értelmezését karakterológiai és alkotáslélektani szempontokkal kísérelte meg. Madách személyiségének válságára vezette vissza *Az ember tragédiája* koncepcióját. Az 1942-es Madách-monográfiájában az a fő kérdése, hogy „Ádám-Madách romantikus titanizmusa miképpen alakul át Isten és ember viszonyának adekvát átélésévé, a személyes Isten-eszme győzelmévé mind a materialista istentagadás, mind a romantikus panteizmus fölött.”

A romantikus vonulat negyedik tagja Ady Barta János koncepciójában. Ady-tanulmányainak megírására is filozófiai és lélektani stúdiumai bátorították. Azt a Semmivel is szembesülő egzisztenciális érzékenységet fedezte fel Adyban, amely csak később, Heidegger és Jaspers művei révén tudatosodott Európa-szerte.

Adyról közvetlenül a Berzsenyi-tanulmány megjelenése után 1935-ben vázolta fel első portréját. Ady ellenpontja már ebben a tanulmányban is Arany, aki tudatos és fegyelmezett önalakítással teremti meg saját személyiségét, küzdelmének terepe pedig reális és kauzális világ, szemben Ady szubkortikális géniuszával. Ady alapélménye a létbizonyosság elvesztése, a létbizonyosságért való közdelem. Ady költészetében a léttelenség metafizikai élménye szólal meg, ezzel vív ez a líra grandiózus küzdelmet.

A korai Ady-pályaképet fejlesztette tovább Barta János, amikor Adyról a pesti egyetemen 1946-1948 között négy féléven keresztül tartott magántanári előadást. Ady egyéniségének és élményi köreinek a vizsgálatára összpontosította figyelmét. Ekkor már nem gondolhatott a teljes Ady-képének a publikálására. Egyetlen részletet jelentetett meg 1948-ban a Horváth János- emlékkönyvben *Khiméra asszony serege* címmel. Ebben számba veszi Ady mitikus valóság-látásának elemeit, képzet- és szókincsét, költői kifejezésformáit. Egyéb Ady-jegyzeteit majd

harminc évvel később, az Ady-centenáriumon hasznosítja három tanulmányban.

Barta János szemléleti nyitottságára jellemző, hogy miközben fölrajzolta a transzcendenciaélményen alapuló romantikus vonulat nagy alakjainak művészi jellemét és világképét, alapvető tanulmányt írt Kosztolányiról is, akiből szerinte hiányzott a metafizika iránti érzékenység, aki nem hitt semmiben, csak a maga hitetlenségében, aki a közvetlenül átélt világ kiiktatott mindenféle szubsztanciális hátteret. Kosztolányi mély erkölcsiségét a tisztánlátás morális erejében fedezte fel. Büvöletének forrását metafizikai függetlenségében jelölte meg.

A fordulat éve után Barta János pályáján több szempontból is új korszak kezdődött. 1950-ben a pesti egyetemen lett docens, majd 1951-ben kinevezték a debreceni egyetemre tanszékvezető egyetemi tanárnak. Ekkor vált legfontosabb kutatási területévé az Aranytól Adyig terjedő irodalomtörténeti korszak, s ekkor kellett és lehetett behatóbban esztétikai és irodalomelméleti kérdésekkel is foglalkoznia a kis létszámú egyetemi intézet oktatási feladatainak szolgálatában.

Határozott karakterű, szellemtörténeti, fenomenológiai, egzisztenciál-filozófiai és karakterológiai alaposottságú irodalomszemléletének szembesülnie kellett azzal a marxista állásponttal, amelyiktől az ő látásmódja teljességgel idegen volt. Nagy kihívást jelentett ez számára. Ebben a szembesülésben vált szakmai viták, konferenciák gyakori főszereplőjévé, és ebben a szembesülésben nőtt iskolateremtő tudóssá.

A megváltozott ideológiai és politikai körülmények közepette is természetesen – és nem kis bátorságról tanúskodva – őrizte meg és gazdagította tovább szemléletének alapvonásait.

Elemzéseiben továbbra is szenvedéllyel kutatta az alkotó személyiség művének kristályosodási folyamatát, de erőteljesen figyelt most már az alkotó és a mű történeti motiváló tényezőire is. A történetiség szempontja korábban sem volt idegen számára. Már Heideggerről írt tanulmányában – Jaspersre hivatkozva – hangsúlyozta, hogy az ember eleve természeti, kulturális és történeti módon előre adott feltételek között találja magát.

Barta János irodalomtörténeti témáit, tárgyait mindig az esztétika és irodalomelmélet fogalmi rendszerével vizsgálta. Elméleti-esztétikai ész-

revételeit pedig mindig gazdag irodalmi anyagra alapozta. Esztétika, irodalomelmélet és irodalomtörténet példaszerű, egymást segítő szintézist teremtette meg munkásságában.

Egyetemi jegyzeteket és alapvető tanulmányok sorát írta mindhárom témakörben. 1965-ben és 1966-ban végre megjelenhettek első tanulmánykötetei, az elméleti írásokat tartalmazó *Élmény és forma*, valamint az irodalomtörténeti tanulmányokat magában foglaló *Költők és írók*.

Ez a két könyv dokumentálta végre a szakma szélesebb nyilvánossága előtt is Barta János tudományos munkásságának értékeit. Korábban élesen vitatott tanulmányai most elismerést szereztek számára. 1967-ben a Magyar Tudományos Akadémia levelező, 1982-ben pedig rendes tagjává választotta.

Munkásságának újabb eredményeit a hetvenes-nyolcvanas években négy tanulmánykötet mutatta be: *Klasszikusok nyomában* (1976), *Évfordulók* (1982), *A pálya végén* (1987) és a posztumusz *Ma, tegnap, tegnapelőtt* (1990).

Nyitott szemlélete és bátor emberi-szakmai kiállása miatt az ötvenes években folytonosan ütköznie kellett a dogmatikus marxista irodalomtudománnyal. Éles szakmai viták elindítója és főszereplője lett. Meghatározó szerepet vállalt a dogmatikus irodalomszemlélet felszámolásában. Sokféle – akkor – negatív élű minősítést is kapott. Neveztek szellemtörténésznek, antimarxistának, idealistának egyaránt. Ő azonban ezekkel a minősítésekkel mit sem törődve vállalta szakmai felismeréseit, amelyek többnyire szemben álltak az irodalompolitika által szentesített nézetekkel.

1954-ben *Jókai és a művészi igazság* című tanulmányában Magyarországon ő szállt szembe először a zsdánovi „örök realizmus” elméletével. Barta János szerint a realizmus történeti kategória. Jókai pedig még a realizmust megelőző történeti korszakhoz tartozik: művészetének vannak realista elemei, de alapvetően nem realista. Ez azonban egyáltalán nem baj, hiszen a realizmus és művészi igazság nem azonos fogalmak, az „örök realizmus” kategóriája nem tartható fenn. „Jókai ott is nagy művész, ahol nem realista.”

Az 1961-ben megjelentetett, kisebb könyvnyi terjedelmű *Mikszáth-problémák* című tanulmánya a marxista irodalomtudomány által kritikai realistának besorolt Mikszáth művészetéről mu-

tatta ki tüzetes elemzéssel és gazdag esztétikai szempontrendszer következetes alkalmazásával, hogy világképében a nem realista elemek viszik a főszerepet. Tarthatatlan tehát az az álláspont, amelyik Mikszáth életművét kritikai realistának minősíti.

Ugyanígy került szembe Barta János a marxista esztétika szűkösen értelmezett művészi visszatükröztetés elméletével. Bizonyította, hogy a művészetben az ábrázolófunkció mellett a kifejezőfunkciónak is alapvető szerepe van. Egész skáláját állította össze a művészi funkcióknak. Az ábrázoló- és kifejezőfunkció mellett az agitatív, játék-, katartikus, vallomás-, provokatív, gyönyörködtető, elidegenítő, pejoratív funkció fontosságát is kimutatta.

A dogmatikus korszakban az értékről, értékelmeletről a humán tudományok vagy a filozófia szempontjából nem lehetett beszélni. Barta János az értékek iránti fogékonyságát még fiatalkori filozófiai tanulmányaiból hozta. Meggyőződése volt, hogy értékek megkülönböztetése, differenciálása nélkül a művészi alkotáshoz nem tudunk hozzáférni. Az irodalomtudományt értékelő tudománynak tekintette.

Kifejtette azt a meggyőződését, hogy a műalkotásnak a speciális esztétikai értékeken kívül a benne ábrázolt, tükröztetett erkölcsi eszmék, közösségi érzések, a művész által átélt életerő, szépség vagy gondolati mélység külön súlyt, mélyebb tartalmat ad.

A valóságyszerűség- és a bensőségérték révén a műalkotás az élet nem esztétikai jellegű minőségeiből is meríti értékbeli gazdagságát. Érték-elméleti vonatkozású megállapításai sor-ra vizsgatérnek és igazolást nyernek irodalomtörténeti tanulmányaiban.

Barta János esztétikai gondolkodásának érték-elméleti vonatkozásai azért rendkívül fontosak, mert ezekben a gondolataiban egyértelműen meg-megfogalmazta az irodalom emberformáló és közösségformáló szerepét, és ezáltal határozottan állást foglalt az irodalom és az irodalomtudomány egzisztenciális jelentősége mellett. Ez a létező irodalomszemlélet tette nagy hatásúvá Barta János egyetemi előadásait is.

Írásainak fő indítéka mindig az irodalmi jelenség jellegének és értékének pontos megnevezése. Gazdag fogalomkészlete és érzékeny intuíciója egyaránt ezt szolgálta. Átadta magát a műnek, életműnek. Szinte belülről röntgenezte

meg azt, s ezt az átélt megismerést igyekezett fogalmilag is közkinccsé tenni az olvasók számára.

Elméleti tanulmányaiban a lírai szituáció fogalmának kidolgozása, az összehasonlító irodalomtudomány fogalmi alapvetése, az avantgárd esztétikai sajátosságainak mérlegelő számbavétele éppúgy úttörő jellegű eredmény volt a maga idejében, mint a stílustörténeti szempont kidolgozása vagy az értékelmélet irodalomtudományi alkalmazása.

Elméleti érzékenysége és tájékozottsága vezette alapvető felismerésekhez irodalomtörténeti tanulmányaiban. A korai filozófiai és karakterológiai stúdiumokkal megalapozott, majd az értékelmélettel, stílustörténettel és funkcióelmélettel gazdagított szemlélettel vizsgálta Barta János pályájának második nagy korszakában a 19. és 20. századi magyar irodalom fő alakjait és folyamatait.

Az egész magyar irodalomszemléletet új eredményekhez juttató tanulmányok sorát írta Aranyról, Keményről, Madáchról, majd a kritikai kiadás munkálatainak vezetése közben Vajda Jánosról is.

A súlyos szépségeket, a mélységperspektívákat kereste elsősorban az irodalmi művekben. Ambíciója volt, hogy szisztematikus irodalomtörténetet adjon az Aranytól Adyig tartó irodalmi korszakról. Ezt háromkötetes egyetemi jegyzetében meg is tette.

A korszak fő alakjaihoz állandóan visszatért, újabb és újabb megvilágításba helyezte őket, életművüknek újabb és újabb részét vette vizsgálat alá. Nyomasztó gondja volt az, hogy a magyarság művelődéséből egyre jobban kimaradnak a magyar kultúra klasszikus értékei. Elemzések sorában tárta föl Arany, Kemény, Madách, Ady és mások életművének hasznosítható világszemléleti értékeit.

Barta Jánost egzisztenciafilozófiai ösztönzések vezették el a létdimenziók és létperspektívák fogalmának irodalomtudományi hasznosításához. 1953-as Arany-monográfiájának koncepcióját és értékét messze meghaladó tucatnyi Arany-tanulmánya közül az *Arany János és az epikus perspektíva* éppen azért emelkedik ki, hogy modellértékű, más életművek vizsgálatában is kamatoztatható módszerrel tárja föl Arany János epikájának alapvető jellegzetessé-

gét, az epikus dimenziók változtatását, új és új epikus dimenziók keresését.

Tipológiaiilag Arannyal éppen ellentétes oldalon Ady életművét látja Barta János a magyar költészet másik csúcsteljesítményének. Az Ady-centenáriumon publikált három tanulmánya közül kettő csak megcsonkítva jelenhetett meg.

A *Vázlat Ady arcképéhez* című írása szerint az eszményítő-moralizáló 19. századi irodalomszemlélet után szükségszerű volt Ady egyetemes lázadása, a lét határhelyzeteinek átélése.

A *Vallásos élmény, életélmény és küldetéstudat Ady lírájában* című tanulmányában pedig azt fejtette ki, hogy az Ady-líra istenélményének a lényege az a mély metafizikai igény, amely rejtve vagy nyíltan végighúzódik Ady egész életén. Ez a koncepció gyökeresen szemben állt azzal a marxista állásponttal, amelyik Ady életművét a forradalmiság különféle stádiumaira osztotta, istenkeresését pedig eltévesztett küldetésnek minősítette.

Barta János tanulmányainak jó részét korrekciós szándékkal írta. Egy-egy új monográfia, tüzetesen kifejtett koncepció ösztönözte arra, hogy alaposan kifejtse a maga eltérő álláspontját. Ez a korrekciós szándék motiválta nevezetes elméleti írásait éppúgy, mint Jókai, Mikszáth, Kemény Zsigmond művészetét tárgyaló műveit.

Nagy erudícióval kutatta egy-egy nagy művész életművének kimeríthetetlen titkait, időről időre visszatért egy-egy problémához, hogy újabb nézőpontból vizsgálja meg.

Sokszor viszont egy-egy problematikus életmű tisztázásának, megértésének és reális mérlegelésének az igénye vezette elmélyült vizsgálódáshoz. Példaértékű ebből a szempontból az *Egy különös író sötét világa* című tanulmánya, amelyben Tolnai Lajos életművének túlértékelését számolta fel úgy, hogy közben mintát adott az irodalmi értékelés módszeréhez is. De említhetjük Vajda János életművét elemző tanulmányait is, amelyekben biztos kézzel különítette el az egyenetlen életmű értékes darabjait a kevésbé értékesekről.

Idős korában annak is szükségét érezte, hogy egy-egy évfordulóhoz kapcsolódóan elvégezze a maga számvetését olyan alkotókkal is, akik szűkebb szakterületétől távol estek. Ezek a tanulmányok – Csokonairól, Babitsról, Tóth Árpádról, Móricz Zsigmondról és másokról – is mindig tartalmaznak olyan problémafelvet-

téseket és magyarázatokat, amelyeket a szűkebb szaktudomány sem kerülhet meg.

Szaktudományi érdeklődése szinte határtalan volt. Nyolcvanhárom esztendő korában alapvető tanulmányban vizsgálta a legújabb magyar líra esztétikai sajátosságait. Az új fejlemények láttán kész volt saját korábbi líraelméleti fogalmainak továbbfejlesztésére és kiegészítésére is. Az természetes, hogy egyes megállapításait és szempontjait a mai irodalomtudomány módosítja, új eredményekkel viszi tovább az újabb idő követelményei és lehetőségei szerint. Barta János tudományszakának több területén – irodalomtörténet, irodalomelmélet, esztétika, komparatistika – bizonyult úttörő mesternek. Munkássága rangot adott az irodalomtudománynak. Életműve tanúságot tett arról, hogy az értékes irodalmi műalkotás mindig az emberlét kérdéseivel szembesül. Azt vallotta, hogy az irodalomtudománynak az egzisztenciális mélységet kell úgy közvetítenie a maga fogalmi eszközeivel, hogy a művészi élmény katartikus ereje is hatóelemmé válhasson a tudományos eredményben is.

Az irodalomtudományt művészetnek is tekintette, nemcsak a tudománynak: a kifejezés, a gondolkodás és az átélés művészetének összhangjára van ahhoz szükség, hogy az irodalomtudomány művelője betölthesse hivatását.

Barta János úgy töltötte be hivatását, hogy értékes szaktudományi eredményein és módszerein túl az önmagához való hűség és a szellemi nyitottság egységének példáját is ránk hagyta.

Görömbei András

BEDE SÁNDOR (Hajdúhadház, 1929. december 23. – Hajdúszoboszló, 1993. április 21.): gimnáziumi tanár.

Bede Sándornak, az én tiszteletbeli nagybácsimnak (Erről az „örökbefogadásról” ő nem tudott, de vélhetőleg érezte!) az életútja nem a megszokott módon vezetett a gimnáziumi katedráig. Ezt az özvegye, másfél évtizeddel szeretett férje elhunytá után így mesélte el nekem nemrégiben, még mindig a könnyeivel küszködve időnként:

„Az uram Hajdúhadházon született vasutas családban 1929. december 23-án. A polgári iskola elvégzése után a debreceni tanítóképzőbe je-

lentkezett, de közbejött a világháború, így főiskolai tanulmányairól le kellett mondania. Szülei ekkor a Debreceni Vagongyárba adták lakatosinasnak. Jó tanuló volt. A harmadik tanévben egy szakmai tanulmányi versenyen megyei első helyezést ért el, így fél évvel előbb kapott szakmunkás-bizonyítványt, mint az osztálytársai. Csak rövid ideig dolgozott a szakmájában.

A vasúti forgalomhoz helyezték át, és előbb segédtiszti tanfolyamra, majd a vasúti tisztképző iskolába küldték, ahol kiváló minősítéssel végzett. Gyakorlatra a Bocskai-kerti vasútállomásra helyezték, onnan került Szoboszlóra – mármint házas ember – forgalmi szolgálatra. Amikor a két fiunk is megszületett, hamarosan szolgálati lakást is kaptunk, és a négytagú családdal 1954 januárjában Hajdúszoboszlóra költöztünk. Sajnos 30 éves sem volt, amikor súlyos gerincműtéten esett át, így a forgalmista szolgálat egyre nehezebb lett a számára. Ekkor szánta rá magát az érettségi bizonyítvány megszerzésére. A Hőgyes Endre Gimnázium levelező tagozatán érettségizett jeles eredménnyel. Ekkor indult a Hőgyesben is a politechnikai oktatás, és őt, mint a szakmával is rendelkező ambíciózus fiatalembert Gál Géza igazgató úr felkérte, hogy tanítson a gimnáziumban vasipari és faipari ismereteket. Mivel az önképzési vágy igen erős volt benne, könnyen rávették a felettesei, hogy Egerben, majd Nyíregyházán főiskolai tanulmányokat folytasson. A rajztanári diploma megszerzése után rajzot, műszaki rajzot és művészettörténetet tanított a nappali tagozaton, később pedig a levelezőn is. Olyan türelemmel, kiváló humorérzéssel és szakmai tudással okította tanítványait, hogy többen ilyen vonalon

tanultak tovább. Az is a szakmai alaposságát bizonyítja, hogy felvételi bizottságba is többször meghívták a tanítóképzőbe, főiskolára. A szoboszlói gimnázium közkedvelt tanára volt mind diákjai, mind kartársai, mind pedig a szülők között egészen a nyugdíjazásáig, 1992-ig. Sajnos a nyugdíjas életet már csak egy szűk esztendeig élvezhette.”

Azt Sanyi bátyámtól tudtam meg lyukasóránkon, vagy fehér asztal mellett, hogy kezdetben kicsit zavarta, hogy munkatársa lett az alma materben a korábbi okítóinak. Ez a kezdeti fél-szegség hamar eltűnt az egyéniségéből. Beilleszkedett, így megszerette a nevelőtestületet. Valóságos tréfamesternek tartottuk, aki még az iskolaújság-szerkesztésbe is belekóstolt, de a bográcsózáshoz is mesterien értett, ha egy-egy tanév végi munkaebéd elkészítésére őt kérték fel szakácsnak. Arról is híres volt az iskolában, hogy az érettségi vizsgákon legalább húsz éven át volt mintaszerű precizitással jegyző. 1993. április 21-én délután azonban intett neki az Úr-isten: „Sándor fiam, gyere!” És ő ment, bizonyára kicsit vonakodva, hiszen még csak a 63. évét taposta. A városi lapban így jelent meg a nekrológja: „Bede tanár úr elbballagott”...

Pedagógusvégzet – hirtelen halál?! – jajdul bele szívünkbe a riasztó sejtelen, mikor olyan hír taglóz le, hogy egy tanárnő nagyszünetben esett össze, az 54 éves igazgató tenisz közben halt meg, a harmadikat meg a horgászásból várta vissza az élete párja – hiába! Bede kartárs ez utóbbit tette velünk.

Április elején még tantestületi vacsorán – két nótázás közben – mókáztunk vele, az „időmilli-omos nyugdíjassal”. Húsvét előtt az utcán üdvözölhettem a szelíd tréfamestert, és hallgathattam meg egy pajkos adomáját. Aztán pár nap múlva letaglózott bennünket a gyász hír: Elment! Családot, cimborákat, öreg és ifjú diákokat tett megsebzetté az életből való gyors kiszakadásának éles fájdalmával. „Ismertük őt! Nem volt nagy és kiváló,... csak szív, a mi szívünk-höz közel álló.”

Mennyit rótt a utcákat, mennyit levegőzött-talán a mord kaszást riogatván?! Képzőművészeti tárlataról hányszor mondott találóan fanyar, vicces kritikát, ha éppen nem a csatornaparti kertjében gyógyíttatta a fák sebeit... Ilyen praktikus és higgadtan gondolkodó volt ő a katedrán, baráti borozásokon, vagy éppen egy-

egy buszos tantestületi kiránduláson zötyögve Csenger és Tiszacsécse között. Asztalszomszédként a nevelői szobában angyalian jókat tudott mondani arról, mit kellene hatékonyabban cselekednünk szennyezett környezetünk, veszélyeztetett humán értékeink védelmében. Vasalt nadrág, mindig üdén tiszta ing, frissen borotvált arc, mosolygós tekintet, sok-sok szerényen jobbitó szándékú vélemény. Ez volt ő, aki a szaktárgyain kívül hazaszeretetet is tanított, és emberséget sugárzott évtizedekig, akit diák még soha nem pocskondiázott vélt vagy valós sérelmei miatt. Mosolyfelelős örökifjú barátunk. Fáj, hogy már 15 esztendeje nem vagy közöttünk fizikai voltodban! De ha szóba kerülsz, akkor most is csak nevetve, egy-egy poénodat idézve szoktunk emlegetni. Ez illik szolid egyéniségedhez. Az is szóba kerül néha, az idősebb volt kartársaid között, hogy amikor ravatalodnál álltunk a kikeleti harsány fényességben, istentelenül nótáztak a szerelmes madarak. Ők nem pityeregtek, mint mi, mert talán ösztönösen tudták, hogy az ölbe csaló anyatermesztetből, az áldott örök körforgásból most már nem szakíthat ki téged senki és semmi!

Forrás:

Bede Sándor özvegyének írásos vallomása, több egyéni beszélgetés, vezetőivel, kartársaival.

Juhász István

BERTALAN ZOLTÁN (Hajdúböszörmény, 1930. október 24. – Hajdúsámson, 1992. augusztus 20.): tanító, tanár.

Édesapja tanító volt, így két bátyja és ő is ezt a hivatást választotta. Kiskunfélegyházán végezte el a tanítóképzőt.

1950-ben besorozták katonának, két éves tiszti főiskolára vitték, ahol hadnagyi ranggal végzett. Nyírtelekre került az alakulathoz. 1954-ben megnősült, 30 évi boldog házasságából két gyermek született.

1956-ban nem írta alá a „Kádár nyilatkozatot”, ezért lefokozták és leszerelték.

1958-ban családjával Hajdúsámsonba költözött felesége szüleihez. Apósa segítségével az ÁFESZ-nél vállalt különböző munkákat. Nagyon szeretett volna tanítani, de sajnos a honvédség nem engedte, állandóan zaklatta „jelki terror” alatt, megfigyelés alatt tartotta.

1961-ben Gyarmati Kálmán igazgató úr segítségével napközis nevelő lehetett az iskolában. Később levelező úton „gyakorlati szakot” végzett az Egri Tanárképző Főiskolán.

Pedagógiai és társadalmi munkája nagyon sokrétű volt a község életében. Mindenütt ott volt ahová hívták, szívvel-lélekkel dolgozott.

Nagyon szerette a gyerekeket és a szülőkkel is jó kapcsolatot tartott.

Évekig volt a „Dolgozók Iskolája” vezetője és tanára.

Nyári tábort szervezett és vezetett Makkoshotyára sok-sok éven keresztül. 1966-73 között igazgatóhelyettes volt, de lemondott, mert jobban szeretett tanítani. Honismereti szakkört vezetett. Több mint harmincszoros vőradó volt. Társadalmi munkás volt az ÁFÉSZ-nél, az MHSZ-nél, az OTP-nél.

Lakást is itt épített 1972-73-ban pedagógus kölcsönnel. Igazi „patrióta” volt, pedig nem is itt született.

1990. november 1-jén ment nyugdíjba, akkor kapott „Miniszteri Dicséretet”.

Sajnos nem sokáig élvezhette a megérdemelt nyugdíjas kort, mert hatheti betegség után 1992. augusztus 5-én elhunyt.

Emlékét a családján kívül még ma is sokan őrzik, szeretettel emlékeznek rá.

Bertalan Zoltánné

BERTÓK FERENC (Nyírbátor, 1900. október 31. – Nyíregyháza, 1975. december 8.): tanító, elemi iskolai igazgató, általános iskolai tanár.

Édesapja, Bertók Kálmán asztalos mester, édesanyja, Csath Zsuzsanna háztartásbeli. Ősei az első hajdú-betelepitészkor kerültek Bátorba, erről már 1775-ben van anyakönyvi bejegyzés. Öten voltak testvérek: Kálmán asztalos, Zsófia tanítónő, Ferenc és István ikrek, a debreceni Református Tanítóképzőben végeztek, Gyula felsőfajipari technológiát tanult. (Ő volt a lillafüredi Palota Szálló famunkáinak tervezője és kivitelezője.)

Bertók Ferenc az elemi iskolát Nyírbátorban végezte, majd szintén itt a Minorita Gimnáziumban magántanulólként az első négy osztályt. Mindvégig eminens tanuló volt, s az algimnázium elvégzése után iker testvérével együtt beiratkoztak a debreceni Református Tanítóképzőbe. Tanítói oklevelet 1919-ben szerzett, de közben mint baka megjárta az olasz frontot. Gyalog ment a Brenner-hágón keresztül, sőt vissza is ezen az útvonalon jött (nem véletlenül volt csúnyán visszeres a lába).

A képesítőbizonyítványt megkapva Olcsvaapátiába került tanítani, összevont osztályokhoz, ugyanakkor az ikertestvére Szamosszegre. Mindketten szerettek volna hazakerülni Nyírbátorba, s ez Feri bácsinak sikerült az 1920-as évek közepén. A református elemi iskolában először beosztott kántortanítói állást kapott, majd e mellett 1932-ben igazgatóhelyettesi beosztást, végül 1935 szeptemberétől igazgató-tanítónak nevezik ki. Az államosításig igazgató volt,

kántorizált, ha a kántort behívták katonának, s állandó jegyzőkönyvvezető volt a presbiteri gyűléseken.

Igazságos, mindenkivel szóértő, segítőkész, mindenre odafigyelő igazgatónak tartották, aki megkövetelte a fegyelmezett munkavégzést, s ő maga is példával járt elől. Az a fajta tanító volt, aki a szülőkkel is meg tudta értetni, hogy a gyerekek boldogulásának, előrehaladásának egyetlen útja a rendszeres iskolába járás, a tanulás. Veje, Bódor Sándor tanár szerint szót értett a vastag nyakú kálvinistákkal, a katolikus papokkal, a zsidó rabbival, nem volt tekintettel társadalmi előítéletekre. Szigorúan ellenőrizte és ellenőriztette a rendszeres iskolába járást, a félévi osztályzások idején is szigorúságot kért a nevelőktől annak érdekében, hogy év végére a gyengébb tanulók is eredményesebbek legyenek. Negyedévenként értékelték a tanulók munkáját, s ekkor mint igazgató minden egyes beosztottjának értékelt a végzett munkáját is. A tanítók valamennyien fiatal, szabad szellemű, tanult emberek voltak, olykor védték szuverenitásukat a presbitériummal szemben, s volt rá eset, hogy Bertók Ferenc vette védelmébe kántortanító kollegáját a presbiteri gyűlésen. Jó légkörű, egységes nevelési és pedagógiai célkitűzésekkel dogozott a nevelőtestülete, akik közül legtöbbel baráti kapcsolatban is állt. Abban az időben még divat volt társadalmi életet élni. Nyírbátorban 1925. február 1-jén Pap Gedeon, az Állami és Iparos tanonciskola igazgatója vezetésével alakult meg a „Vásárhelyi Pál” Cserkészcsapat, s a legfiatalabbak köréből toborozták az utánpótlást adó „apródokat”. Az apródnevelés gondjait, a velük való foglalkozást Bertók Ferenc és fiatal kollégái vállalták. Eredményes munkájuk elismerését jelezte, hogy az angliai világtalálkozón Szabolcs megyét a nyírbátori csapat tagja képviselte. A következő Gödöllőn megrendezett találkozón pedig már nagy létszámmal, a Feri bácsi vezetésével vehettek részt. Arra törekedett egész életén keresztül, hogy lehetne azt a kicsiny világot jobbitani, amelyben élnek, és miként lehetne kitágítani a teret, amelyre hatást gyakorolhatnak. A felekezeti és állami iskolák jó összhangban tudtak együttműködni Bátorban, s ez elsősorban Bertók Ferencnek volt köszönhető.

Magánélete is példamutató volt. 1927-ben fele-

ségül vette Hlavecek Erzsébet polgári iskolát végzett volt mátészalkai jegyzőnek a leányát. Házasságukban két gyermek született: Katalin 1929-ben, Csaba 1936-ban. Utóbbi kacsaringókkal ugyan, de folytatta édesapja pályáját Nyírbátorban. Leánya orvos lett, Állami-díjas, aki édesapjához híven igen sokat foglalkozott az elesettekkel, aki a gyógyítás elkötelezettje volt haláláig.

Bertók Ferenc önmaga képzését is fontosnak tartotta, s ezen kívül minden más területen igen sokat dolgozott. 1928-ban a nyírbátori Hangya-szövetkezet megalakulásától kezdve ennek az ügyvezetője volt. Alma- és szőlőtermeléssel foglalkozott, valamint méhészkedett a tanítás mellett. A szakszerű gyümölcsstermesztésre az érdeklődő falusi gazdákat is igyekezett megtanítani.

1934-ben a Szegedi Egyetem iparitanonciskolai szakrajz tanári tanfolyamát végzi el, majd a háború után legelsőként az Egri Pedagógiai Főiskolán a számtan-mértan tanári szakot. Az előbbi oklevél birtokában vasas szakrajzot taníthatott a nyírbátori iparos tanonciskolában. Az utóbbi pedig lehetővé tette, hogy az államosítás után iskolája jogutódjában általános iskolai tanári beosztást kapjon. Nyugdíjazásáig – 1965 júniusáig – itt tanított. Nemzedékeket nevelt fel, volt tanítványai gyerekeivel, sőt unokáival is találkozott. Szigorúsága és következetessége tiszteletet és fejelemet keltett tanítványaiban, akik csak jó emlékeket őriznek róla. „Embert nevelt belőlünk” mondogatták. Reggelente a tanítás előtt már a szőlőben elvégezte a munkát, s ment tanítani. Beugró az órára a szorzótábla elmondása volt, s Feri bácsi behunyta szemmel hallgatta, miközben a diákok azt hitték, hogy alszik. Ám ő azonnal kiszúrta, hogy ki nem tudja a hetes szorzótáblát, vagy lesni próbál. Tanórán kívül is szívesen foglalkozott a gyerekekkel: kirándultak, énekeltek, megtanultak sátrát felverni, sőt azt is megismerhették, hogyan lehet hasznosnak lenni a nyári betakarítás idején. Nyugdíjazása után még tanított az ipari iskolában, segítette fiatal kollégái munkába állását és sokat foglalkozott unokáival. Az öt unokája közül kettő a pedagógus pályát választotta, a nagyapa példa volt szemük előtt. Tisztelték és szerették az emberek, s ő is mindenkivel szemben nagyon udvarias volt. Hiába voltam én a szeme előtt cseperedő, gyerekeivel játszó gye-

rek, amikor tanítani kezdtem nem a „Szervusz”, hanem a „Kézét csókolom” járt nekem.

70 éves korában a szívével kezdett betegeskedni, s az első világháborúban kapott tüdő-tágulása is aláásta egészségét. E mellett erős dohányos is volt.

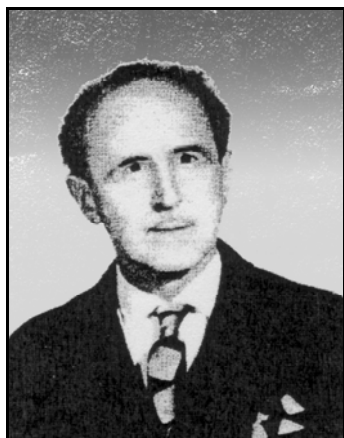
Nehezen tudott a megszokott munkatempójából engedni, 1975. december 8-án a nyíregyházi kórházban halt meg. December 11-én nagy tömeg kísérte utolsó útjára: családja, barátai, tanítványai, az ismerősök egy igazi pedagógustól, embertől búcsúztak.

Forrás:

Életrajzi adatok, testületi jegyzőkönyvek, személyes ismeretség, Elődeinkre Emlékezünk (nyírbátori Almanach).

Raffayné Oláh Katalin

BISZKUP SÁNDOR (Losonc, 1912. november 27. – Hajdúszoboszló, 2006. augusztus 20.): középiskolai tanár.

Szülvárosára, Losoncra mindig nagy szeretettel emlékezett vissza, mely fejlett ipari város volt két gyárával. A magasba nyúló gyárkémeit mint gyermek nagyon sokszor megbámulta. Trianon után Losonc Cseh-Szlovákiába került, gyárai sorban megszűntek, mára a város kereskedelméről nevezetes.

Édesapja, Biszкуп Lajos Losoncon a „Munkásbiztosító Társaság” vezetője volt. A család ősei több mint kétszáz évvel ezelőtt jöttek át Lengyelországból Magyarországra.

Édesanyja, Marastoni Dóra magyar-német szá-

kos tanítónő. Az ő ősei is kb. kétszáz évvel ezelőtt települtek át Velencéből Budapestre. Anyai nagyapja Marastoni Jakab, a velencei festészeti stílust alapította meg Pesten, amiért akkor Pest díszpolgára lett.

Losoncon végezte az elemi iskola négy osztályát és a gimnázium nyolc osztályát is. Iskolai évek alatt sokat túrázott a cserkészcsapat tagjaival a Magas-Tátrában. Az Alpokban pedig sziklatúrázott. „*Ifjúságom szép évei voltak ezek*” – vallotta.

Érettségi után Pozsonyban szerzett evangélikus lelkészi diplomát szlovák nyelven. Dolgozott a pozsonyi szlovák rádió magyar osztályán is. Később lelkészi szolgálatra Ungvárra helyezték. A II. világháború befejezése után sokakkal együtt áttelepítették Magyarországra. Hajdúszoboszlóra került, ahol megismerkedett későbbi feleségével Szladek Ilona tanítónővel. A hasonló sors, a közös érdeklődés összehozta őket, és 1950-ben összeházasodtak. Felesége 1990-ben halt meg, azóta egyedül él abban a házban, melyet közösen teremtettek.

Kezdetben lelkész-tanárként működött. Később beiratkozott a debreceni egyetemre, ahol földrajz-történelem szakos diplomát szerzett. Előbb a hajdúszoboszlói gimnáziumban tanított, néhány év múlva a helybeli I. sz. Általános Iskolába helyezték át, ahol nyugdíjazásáig tanított.

Tanítványaival jó kapcsolatot létesített, ennek a kapcsolatnak szeretet alapon kell működni – vallotta. Pedagógiai eszményképe a cseh származású lelkész-pedagógus Comenius volt, akinek munkásságát tanulmányozta, és magáénak vallotta.

Az egykori diákok szerették és tisztelték őt. Órai színesek, érdekesek voltak, sok élményanyaggal bővítette a száraz tananyagot, az egykori emlékei idejéből, amikor még sikeres Tátra és sziklatúra-mászó volt. Mindig szerette a természetet, ezért diákjait sokszor vitte kirándulni a hegyekbe, a Balatonhoz is.

De kulturális programokat is szervezett számukra nemcsak Debrecenbe, hanem Budapestre is. Itt múzeumlátogatás és várostörténeti nevezetesség élményével gazdagította tanítványait.

Tanórán kívüli foglalkozásokat is vezetett. Az irodalmat kedvelő diákokból alakított szavalókört, akik iskolai ünnepélyeken működtek köz-

re. Szindarabokat is tanított be, melyeket nagy sikerrel adtak elő. Irodalmi vetélkedőket is rendezett, a győztesnek jutalomkönyvet adott, melyet saját pénzéből vásárolt meg.

Tanítványai ragaszkodtak hozzá. Ezért lepte meg őket az a hír, hogy kedves tanárukat egy másik iskolába helyezik át. A diákok delegációja kérte az igazgatót, hogy maradjon ott továbbra is. Hivatkoztak igen színes és tartalmas óráira, tanári értékeire, személyében jó pedagógus volt, oktató, nevelő munkájában egyaránt. Ez a hivatásszeretet vezette továbbra is. Töretlenül dolgozott abban az általános iskolában is, ahová áthelyezték. Innen ment nyugdíjba 1975-ben.

Munkálkodni nyugdíjas évei alatt sem szűnt meg. Feldolgozta ősei történetét, több mint száz évre visszamenőleg. Nagyon szerette a görög történelmet, irodalmat. Még teológus korában tanult latinul, és az ókori költők verseiből is fordított nagy kedvveléssel.

Több újságban jelentek meg cikkei, tanulmányai is. Egyik regénye a „Zenith bolygó” címen 92 éves korában jelent meg. „A bolygó lakói hozzánk hasonló emberek, de távol, más naprendszerben élnek.” A könyv üzenete: a békére való törekvés a Föld népei között, mely gondolat tükrözi írója hitvallását.

Több kézírata maradt íróasztala fiókjában, melyekre kiadót nem talált. Magányosan élt, volt tanítványaiból néhányan – mint felnőttek – felkeresték, régi emlékekkel színesítve öreg napjait.

Szervezetét komoly betegség támadta meg, gondozó ápolónőre volt szüksége, aki haláláig vele volt.

Biszkup Sándor bácsi életének 94-ik évében halt meg 2006. augusztus 20-án, hosszú és tartalmas életút után. Temetésén néhány kolléga és néhány „öregdiák” vett részt. Búcsúztatása az evangélikus egyház szertartása szerint történt.

Források:

Biszkup Sándor önéletrajza, emlékei, írásai, néhány fotója, s a vele folytatott beszélgetések alapján, emlékezése figyelembe vételével megfogalmazta:

Papp Attiláné

BOCSÁRSZKY PÁL (Ascland Ky, (USA), 1914. november 13. – Rozsnyó, (Szlovákia), 1997. december 26.): tanító, igazgató, középiskolai tanár, iskolai szakosztály-vezető.

Az USA-ban született, ahová szülei a század eleji gazdasági helyzet miatt kivándoroltak. Származását tekintve, édesanyja, Tárczi Mária régi nemesi család leszármazottja. Édesapja, Bocsárszky Menyhért Lengyelországból menekült gróf leszármazottja.

8 éves volt, amikor a szülők visszaköltöztek szülőfalujukba, Kistárkányba (Szlovákia területe). Itt végezte elemi iskoláit, majd Kassára került polgári iskolába. Ezután két évig írnoként dolgozott a nagytárkányi jegyzőségen. Akkor határozta el, hogy tanító lesz, és beiratkozott a pozsonyi tanítóképzőbe. 1931-ben az érettségivel együtt kapta meg a tanítói oklevelet. Egy évig segédtanító volt Nagytárkányban, majd tanítói állást nyert el Boly községben. Itt ismerkedett meg az iskolaigazgató húgával, Pardély Margittal, akivel 1940-ben házasságot kötött. Felesége meleg-szívű, igazi tanító volt.

Házasságukból négy gyermek született, akik közül hárman a tanári pályát választották.

A falusi tanítók nehéz sorsát élte. Boly után Kiscsernyőben lett iskolaigazgató. A második világháború után a kitelepítéstől való félelmében Szlovákia északi határán, Haligovce községben vállalt tanítói állást. Innen 1949-ben került vissza magyarlakta területre, és Kiskövesden lett iskolaigazgató.

A magyar tannyelvű iskolák megnyitása után 1953-ban Rozsnyó város magyar iskolájának igazgatója lett. Élete végéig itt élt és tevékenykedett.

Felnőttként, négygyermekes apaként ismereteli gyarapítása érdekében beiratkozott a Komenzky Egyetemre, ahol magyar nyelv és történelem szakos középiskolai tanári diplomát szerzett.

Évre év jött. Bocsárszky Pált kinevezték az iskolai szakosztály vezetőjévé. Néhány évig járási szinten irányította az iskolák munkáját, de vonzóbb volt számára a tanulók közelsége, így hamar visszakerült az egyre bővülő magyar iskola élére.

Az 1955/56. tanévtől a kilencedik osztály is beindult, 1957-től pedig tizenegy éves iskola lett a nevében is. Így a magyar ajkú fiatalok anyanyelvükön folytatták tanulmányaikat és az általános műveltségről érettségi vizsgán adtak számot. Ettől kezdve szalagavató és ballagás színesítette a diákok és a kisváros életét.

A hatvanas évek elején megnyílt az étkezdé, napközi és iskolai klub működött, a tanulók ingyen kapták a tankönyveket. Az iskola 9-11. osztályát egyesítették a szlovák gimnáziummal Bocsárszky Pállal az élen. 1963 szeptemberétől Berzétéről, Körösből, Csucsomból, Rudnáról, Krasznahorkáról, Hárskútról, Hosszúrétről és Jólésről jártak be a tanulók a rozsnyói magyar iskolába. 25 osztállyal működött, négy év múlva pedig 32 osztályra bővült. Ekkor már több épületben zajlott a tanítás, még barakkokban is. Gyakori volt a költözés, amíg az iskola otthont kapott a főtéri zárdáépületben. 1968-tól bevették az ötnapos tanítási hetet. Igen nagy hangsúlyt fektettek az iskolakert kiépítésére, számos épület, laboratórium, üvegház épült. Megalakult az iskolai énekkar, iskolaújság jelent meg. A színjátszó körnek kb. 35 sikeres előadása került műsorra. A Pozsonyi Pedagógiai Kutatóintézet és a Tankönyvkiadó felkérésére számos tankönyv, munkafüzet, magyar nyelvi gyakorlat jelent meg a rozsnyói iskola pedagógusai keze nyomán.

A kutatóintézet megbízásából kísérleti iskola lett a rozsnyói iskola. A direktorunk élete minden percét pedagógiai pályafutásának szentelte. Mindig résen volt, minden újításba bekapcsolódott. Boldoggá tette az a nevelői gárda, akiket irányított és nagy tiszteletben álló tantestületé

nevelt. Haragot, ellenségeskedést nem ismert. Az összetartozás, egymásra való odafigyelés, az ifjú tanítók támogatása, a szakmai tudás átadása természetes dolog volt nála. A jó hírnevű iskolában a fegyelem, az iskolán kívüli munka is irigylésre méltó volt. Vezetése alatt a tanulmányi munka is élvonalban volt. Tanítványai helytálltak mind a magyar főiskolán, mind a szlovák egyetemen.

Rozsnyó város közéletében is bőven kivette részét. Mint városi képviselő sokat tett a tanügy érdekében. Egyetlen alkalmat sem mulasztott el, hogy tanítványait, tanítóit mozgósítsa, így bekapcsolódtak a városban zajló rendezvényekbe, részesei voltak az ünnepi eseményeknek. Megérdemelten lett Példás Tanító, Érdemes Tanító és más elismerések tulajdonosa, mert Széchenyi István szavait idézve: „Az ember annyit ér, amennyi hasznot hajt embertársainak és ezáltal az egész emberiségnek.”

Csaknem 25 évig állt a magyar tannyelvű iskola élén. Igazgatói pályafutása 1975-ben nyugdíjazásával ért véget, de ezt követően még öt évig dolgozott az Egészségügyi Középiskola magyartanáráként.

Sok-sok tanítvány és kolléga szeretete, megbecsülése övezte öt nyugdíjas éveiben is. Emlékét pedig évtizedek múltán is megőrizzük.

Boross Zsóka (Szlovákia)

BORBÁS KÁROLYNÉ Füzesi Róza (Debrecen, 1906. november 17. – Debrecen, 1987. augusztus 14.): gimnáziumi tanár.

Apja: Füzesi Péter királyi honvéd. Anyja: Zoványi Katalin Erdélyből származott, 3 gyermekét

özvegyen nevelte. Személyében egyesült erdélyi édesanyjának és fegyelmezett édesapjának minden pozitív tulajdonsága tiszta jellemmé és értelemmé, mely párosult bölcsességgel és kiegyensúlyozottsággal.

Iskoláit ref. tanítóképzőben kezdte, majd a budapesti Erzsébet Nőiskolán tanult és szerzett polgári iskolai tornatanári oklevelet 1929. június 14-én. Majd a szegedi Polgáriskolai Tanárképző Főiskolán tanul tovább, és matematika-fizika-kémia-torna szakon kap tanári oklevelet. 1930-ban házasságot köt Borbás Károly tanárral, akivel először Nagyhodoson élnek és tanítanak.

1932-1939 között Nyírbátorban, a férje által alapított polgári iskolában dolgoznak. Ezekben az években éli életének legnehezebb időszakát, mikor gyermeke meghal, majd férjétől elválík. Életének központi programja a hivatása lett.

1938 szeptemberében és novemberében a balmazújvárosi polgári iskolában mint óradíjas helyettes tanár működik.

1938-1940 között következő munkahelye a türkevei polgári iskola.

1940. szeptemberétől 1952-ig a hajdúhadházi polgári iskolában dolgozik. Ez az iskola igen jelentős intézmény volt a megyében, kiváló tantestülettel és szorgalmas, tehetséges tanulókkal. A polgári iskola komoly, minőségi képzést adott, amelynek jelentőségéről Németh László író is elismeréssel szólt, mivel ő is dolgozott egy ideig ebben az iskolatípusban. Ezek az évek történelmi idők voltak. A II. világháború idején bátor helytállást tanúsított, mint az iskola igazgatója 1945. október 20-ig. Egy ideig német katonák voltak beszállásolva az iskolába, majd a front előrenyomulásával az orosz katonák támadásai elől kellett a menekülést szervezni.

1952-ben Debrecenbe kerül. Tanulmányi felelős lesz a városi oktatási osztályon. Egyidejűleg a Szegedi Tudományegyetemen elvégzi a fizika szakot, így egyetemi diplomát is szerez a főiskolai szakok mellé. A hivatali munka azonban nem az ő érdeklődési köre volt.

Hivatása a tanítás, az ifjúság nevelése, s ez viszsza szólítja a katedrára.

1954-1956 között a Maróthi György Általános Iskolában tanít, majd 1962-ig a Csokonai Vitéz Mihály Gimnázium tanára nyugdíjba vonulásáig. Igazi pedagógus egyéniség volt. Bátor, igazságos, és szeretetteljes nevelést alkalmazott.

Nagy türelemmel és érthetően tudta magyarázni a sokaknak nehéz matematika és fizika tudományát. Osztályát rajongásig szerette, amelyet 1962-ben vitt érettségire. Sok tanítványával élete végéig tartotta a kapcsolatot levelezés, személyes találkozás útján. Egyik tanítványa, Oláh Györgyné *Szabó Zsuzsanna* így emlékezik vissza rá: „Nagyon sok szeretettel gondolkodom Rózsi nénire a mai napig is. Igazi tanár volt, szeretett bennünket, csak jóra, tisztességre nevelt. Sokat segített nekünk, hisz a matematika nem volt mindenkinek kedvenc tárgya. Ha a gimnázium hírnevét gazdagítottuk, pl. tornaverseny I. díj, velünk örült. Évek múlva is levelezünk, meglátogattuk egymást, nagyon boldog volt, mikor három gyermekemet megismerte.” Debreceni éveit húga, Dr. Papp Gézané családjánál élte kölcsönös, harmónikus szeretetben. E sorok írója, keresztlánya különösen hálás neki szeretetéért, akit elvesztett gyermeke helyett saját gyermekeként szeretett. Nagyon sokat segített tanulásonban még egyetemi éveim alatt is. Rendkívül okos, művelt, intelligens ember volt, aki állandóan képezte magát olvasással. Mindennek alaposan utánanézett, kereste, kutatta az összefüggéseket, igazi tudós-tanár egyéniség volt, aki a világot sajátos bölcsességgel és kiegyensúlyozottsággal szemlélte és magyarázta. Nagy tudása szerénységgel, halkszavú modorral párosult.

Papp Ágnes

BORCSA GERGELY (Kézdiszentlélek [Kovácsna megye], 1883. május 8. – Csíksomlyó, 1978. december 8.): középiskolai tanár.

A Bethlen Gábor által elrendelt és a fejedelmi biztosokkal elvégzetett 1614. évi székelyföldi népesség családfőkénti általános összeírásában szerepel Borcsa György (Borcza Geórgi) kézdiszentléleki lakos neve a pedites pixidarii rovatban, valamint a Borcsa Istváné (Borcza István) a libertini rovatban, az 1635-ben a kézdiszéki hadköteles székelyekről készített jegyzékben pedig Borcsa István, Borcsa György fia, István, Borcsa István, sánta és Borcsa Márton neve található a pedites pixidarii veterani rovatban. (Székely Oklevéltár. IV., illetve V. kötet. Kolozsvár, 1998, illetve 1999. Új sorozat) A fennmaradt legrégebbi írott források tehát a Borcsákról mint katonákról adnak hírt, de már a 17. század végéről és a 18. századból vannak adatok, amelyek arról tanúskodnak, hogy a család gondot fordít a gyermekek iskoláztatására, az Esztelneken Nagy Mózes által alapított gimnázium diáknévsorában szerepel egy András nevű tanuló (latinosan Andreasnak írva), aki később mint falusi írástudó különböző hivatalos iratok megszövegezőjeként tűnik fel a forrásokban. (A székelyföldi katolikus plébániák levéltára. I. Gyűjtötte és közreadja Sávai János. Szeged, 1997)

Ebből a családból származik Borcsa Gergely matematika-fizika szakos tanár. Apja a kézdiszentléleki Borcsa István, aki a községhez tartozó Kiskásonból vette feleségül Gábor Juliannát mint özvegy asszonyt. Házasságukból három gyermek született: Klára (Hodor Györgyné), Ágota (Pászka Mihályné) és Gergely. A gyermekek nevelésében segítséget nyújtott azok féltestvére, Ráduly Katalin is. A szintén István nevű apai nagyapa teológiát végzett ugyan, de felszentelése előtt megházasodott.

Borcsa Gergely szülőfalujában végezte az elemi iskolát, jól tanult, és szívesen járt ministrálni. Ő volt a család kedvence, a szülők családi ünnepekre is magukkal vitték, de a nagyapa is sokat foglalkozott vele. Középfokú tanulmányait Kézdivásárhelyen, a kantai gimnáziumban kezdte, majd a csíksomlyói főgimnáziumban folytatta, ahol 1902-ben érettségi vizsgát tett. Érettségi bizonyítványa kimondja, hogy a jelölt „a szabályszerű követelményeknek jól megfelelően, őt a főiskolai tanulmányokra érettnak nyilvánítjuk, s neki a R. K. Főgimnázium pecsétjével és saját aláírásával ellátott jelen bizonyítványt kiadjuk. Kelt Csíksomlyó, 1902. jún. 28-án.” Érde-

mes feljegyezni, hogy a vizsgáló bizottság elnöke Kuncz Elek tankerületi főigazgató, Kuncz Aladár író édesapja volt.

Egyetemi tanulmányait Borcsa Gergely a kolozsvári Ferenc József Tudományegyetemen végezte, ahol mennyiségtan és természettan tanítására való képesítést szerzett 1906-ban. A középiskolai tanári képesítő vizsgát tett ifjú néhány évig szülőfalujában jegyzősködött, s mint a történelem iránt érdeklődő értelmiségi, a fellelhető anyakönyvek alapján családtörténettel is foglalkozott, majd házi tanítói állást vállalt főúri családoknál.

Borcsa Gergely 1910-ben gróf Majláth Gusztáv Károly püspöknek köszönhetően került a csíksomlyói Római Katolikus Főgimnáziumba, és volt annak matematika-fizika tanára – s egy rövid, de igen zavaros időben, 1944-45-ben igazgatója is – harminchét éven keresztül, 1947. szeptember 1-ig. 1911-től a gimnázium székhelye Csíkszeredába, az időközben felépült impozáns épületegyüttesbe tevődött át (ma: Márton Áron Gimnázium). 1913-ban házasságot kötött Kolonics Violával, dr. Kolonics Dénes iskolaorvos és a gimnázium egészségtan tanárának művészi hajlamú, nála kilenc évvel fiatalabb leányával (az orgonaépítő Kolonics István unokájával), aki jól zongorázott, akárcsak édesanyja, s magántanítványa volt a festő Nagy Istvánnak. Házasságukból négy gyermek született, de csak Dénes (1922-1997, jogász) és Julianna (1926, tanárnő) érte meg a felnőtt kort. Egyik násznagyuk Borcsa Miklós kézdivásárhelyi törvényszéki bíró volt.

Az ígéretesen indult pályát az első világháború bekövetkezése törte meg. Mint nemzedékének annyi neves és névtelen tagja, Borcsa Gergely is részt vett a háborúban. 1914. augusztus 1-jén vonult be katonának, a harctérre vezényelték, ahol megsebesült, és 1916. július 3-án orosz fogságba esett. Innen 1920 végén került haza, Vlagyivosztkból indult Saigon érintésével, és Fiumében kötött ki. Úgy emlegette, hogy társaival együtt az amerikai magyarok segítettek haza.

1921 januárjától Borcsa Gergely visszatért a katedrára, folytatta oktatói-nevelői munkáját egy gyökeresen megváltozott történelmi-politikai helyzetben, a hatalomváltást követő, az erdélyi magyarság számára súlyos megpróbáltatásokkal járó időszakban. A Benedek Elek, Kós

Károly és más hozzájuk mérhető értelmiségiek által példázható utat, a traumatizált erdélyi magyar közösség- és intézményei megtartásának szívós munkáját választotta Erdély egyik keleti szögletében. Az erdélyi magyar oktatást sújtó bukaresti törvények és rendeletek sorra jelentek meg nem sokkal a Trianoni békediktátumot követően. Ezek közül nem egy magát Borcsa Gergelyt és családját is hátrányosan érintette. A 31.664. számú rendelet szerint például a román származású tankötelesek csak román nyelvű iskolákat látogathattak. Kiindulópontja volt ez a rendelet a későbbi származás-, név- és vallás-elemzés gyakorlatának. Az 1925-ös Anghelescu-féle magánoktatási törvény a csíkszeredai főgimnáziumot is magániskolának nyilvánította, s előírta, hogy csak magyar anyanyelvű tanulókat vegyenek fel, a romános hangzású névre hallgató tanulókat pedig távolítsák el. Ennek alapján 1934-ben Borcsa Gergely Julianna kislányát sem akarták beírni csak román nyelvű elemi iskolába, mire az édesapa pert indított, amit közel kétéves idegölő harc árán megnyert. A korabeli erdélyi közéletben visszhangos per ismertté tette Borcsa Gergely nevét, mint aki kiáll ősi székelymagyar származása mellett, sőt jogi precedenst teremt kisebbségi magyar sorsársai számára is. A helyi újságok (például a Csíki Lapok) lépésről lépésre tudósítottak a per menetéről, de beszámoltak országos és budapesti lapok is róla, az egyik folyóirat 1935-ös évfolyamában pedig hírei között foglalta össze röviden az 1934-35-ben zajló per lefolyását: „Semmitőszéki döntés a névelemzés ügyében. Borcsa Gergely csíki főgimnáziumi tanár Juliska nevű leányát be akarta iratni a róm. kat. elemi iskola I. osztályába. Az illetékes állami elemi iskolai igazgató megtagadta az erre vonatkozó szülői nyilatkozat elfogadását. Eljárását azzal indokolta meg, hogy a gyermek román eredetű, már pedig az elemi iskolai törvény 8. cikke és a MOT. 34. cikke úgy intézkedik, hogy a román eredetű szülők gyermekének az állami iskolában kell tanulnia. A szülő panasszal élt, de a minisztérium a 168.848/1933. sz. rendeletében szintén az iskolaigazgató álláspontjára helyezkedett. Borcsa Gergely tanár 1934. febr. 28-án keresetet nyújtott be a táblához a rendelet megsemmisítésére. A tábla az 1934. ápr. 30-án kelt ítéletével helyt adott a keresetnek, érvénytelenítette a fenti rendeletet és a közökt. minisztériumot

1951 lej költségben elmarasztalta. A minisztérium a tábla ítéletét a semmitőszékhez fellebbezte meg. A semmitőszék 1935. március 18-án teljes egészében magáévá tette a tábla felfogását és kimondotta, hogy az államnak nincsen joga meghatározni azoknak az eseteknek az elbírálását, hogy mikor van szó a román eredetű állampolgároknak az elmagyarosodásáról, minek alapján kötelezhetné a szülőket gyermekeiknek állami vagy román tannyelvű iskolákba való beíratására.” A perben Borcsa Gergely védelmét Gyárfás Elemér (1884–1945) szenátor, marosvásárhelyi ügyvéd látta el. Önazonossága bátor vállalásáért Borcsa Gergely a magyar hatóságoktól 1941-ben megkapta a Kézdiszentléleki előnevet. Abban az időben készített folyamódványának fennmaradt piszkozatában írta: „A magyar fajhoz való törhetetlen ragaszkodásomnak tanújelét adtam, mikor a híres Anghelescu miniszter névelemző rendeletével szembehelezkedtem. Én voltam az első és egyetlen, ki meg mertem tenni, hogy a r. államot ilyen ügyben bepereljem. Két évig folyt a per, s kisleányomat nem adtam egyáltalán iskolába, kijelentvén, hogy ha magyar iskolába nem mehet, itthon marad. Ezen szembehelyezkedéssel egész egzisztenciámat és családom nyugalma kockára tettem. Súlyosabb volt ezen meghurcoltatással teljes 2 év, mint ennyi idő a fronton.”

Borcsa Gergely 1933-ban egy nagy erdélyi zárandokcsoporttal – melynek tagja volt a költő Dsida Jenő, aki Magyar karaván Itálián keresztül című riportsorozatában számolt be a zárandoklatról – olaszországi utazáson vett részt kisgimnazista fiával együtt. A jutalomutazást a Keleti Újság előfizetői közötti sorsolás révén nyerte el, de fia útiköltségét apósa állta. Ezúttal látogattak el Velencébe, Firenzébe, Nápolyba, Pompejibe, Rómába és a Vatikánba, ahol fogadta őket a pápa. A család számára emlékezetes maradt, hogy a pápa külön áldotta meg a zárandokcsoport egyedüli gyermektagját, Borcsa Gergely Dénes nevű fiát. Egy másik emlékezetes útja Budapestre vezetett 1938-ban, az Eucharisztikus Kongresszusra. De szerette a természetet is, családjával és közeli barátaival gyalogosan vagy szekéren kisebb-nagyobb kirándulásokra vállalkozott, bejárva a Székelyföldet.

Az csak természetes, hogy Borcsa Gergelyt mélyen érdekelte a technika. Szerencsés nemzedék tagjának tudhatta magát ilyen tekintetben,

hiszen jelen lehetett például a szülőfalujába befutó első vonat érkezésénél a 20. század hajnalán, a villamosság, a telefon és rádió, majd a televíziózás szintén izgatta, s mindezeket a jelenségeket tanárként nagy hozzáértéssel magyarázta és tette hozzáférhetővé az akkori idők egész diákgenerációi számára. Ő volt az iskola fizika szertárának az öre, őt bízták meg emellett az iskolai pénztár kezelésével, valamint az órarend készítésének komoly, de csöppet sem látványos munkájával. Tanítványait előszeretettel szólította atyámfiaiinak, kifejezve ezáltal is, hogy mennyire közel érzi magát sorstársai gyermekeihez.

Tanárként, munkatársként és magánemberként egyaránt kiérdemelte a köz megbecsülését. Nem véletlen, hogy különböző világnézetten vagy valláson lévő tanártársai és tanítványai tiszteletét élvezte egész életében. Bányai László vagy Sombori Sándor emlékirataikban nagyra értékelték emberi és pedagógusi erényeit (Válaszúton. Önéletrajzi jegyzetek. Bukarest, 1980, illetve Katedra és színpad. Regényes krónika. Sepsiszentgyörgy, 1997), Fodor Sándor Csíksomlyóról írt lírai szociográfiájának (Tíz üveg borvíz. Tűnődés séta közben. Bukarest, 1979) egyik kiemelt hőseként jelenik meg, János Pál muzeológus visszaemlékezéseiben (Múlt idők iskolája, tanárai. Székelyföld, 2001. július) tanóráinak hangulatára vet fényt. A gimnázium ünnepi évfordulóira összesereglett közönség szeretettel vette körül, s a hagyományos érettségi találkozókat alkalmat adtak számára egykori tanítványaival való közvetlen kapcsolattartásra.

A tanár és tanítvány mély lelki kötődésének legszebb példái közé sorolható Borcsa Gergelynek a Márton Áron püspökkel való kapcsolata.

Kezdő tanárként, az első világháborút megelőző években tanította a csíki főgimnáziumban diákoskodó Márton Áront, és számon tartották egymást az évtizedek során. Személyes és levelezői kapcsolatukat nem befolyásolta a külső, politikai széljárás, sőt a mindkettőjük által megélt emberi drámák még inkább közelítették egymáshoz a két sokat próbált férfit. Az 1970-es évek elején, miután a román hatóságok megszüntették a püspök házi őrizetét (1967), felkereste idős tanárát csíksomlyói családi házában. A látogatást Borcsa Gergely lánya örököltette meg egy újságcikkben. Íme: „Verőfényes nyári nap volt 1971. június 12-én, vasárnap. Ekkor látogatta meg Márton Áron gyulafehérvári római katolikus székely püspök a matematika-fizika szakos Borcsa Gergely volt tanárát, aki ekkor 88 éves. Otthonunkban voltam, amikor a lépcsőn lépések hangjára lettem figyelmes. A tárva nyitott ajtón át nagyméltóságú, kedves püspökünket láttam jönni kísérelőjével, Ferencz Béni volt csíkcsecsői plébánossal. Örömmel üdvözöltem őket, és vezettem az ebédlőbe, ahol a kedves vendégeket fogadtuk. Édesapám arca örömtől sugárzott a nem mindennapi vendég láttán. A püspök úr szeretettel beszélt dr. Kolonics nagyatáról, aki iskolaorvos és egészségtanár volt egyszemélyben a gimnáziumban. Beszélt a szimuláns kisdiaőról, önmagáról, és az őt védelmébe vevő nagymamáról, akinek a képe ott függ a szemben lévő falon. Elmeséli, hogy egyszer ő is elment a többi szimulánshoz hasonlóan, hogy betegszabadságot kapjon. A doktor bácsi hajthatatlan volt. Akkor ő elsírta magát, s ahogy a konyhán a doktor bácsi felesége megkérdezte: ‘Miért sírsz, kisleány?’, nagyon megsajnálta. Megfogta a kezét, visszavitte a rendelőbe, s azt mondta férjének, adjon neki három nap betegszabadságot. A doktor bácsi ezt meg is adta. Mikor hazaért, megfogadta: többé nem fog az igazság útjáról letérni... A püspök úr szavai találóak és választékosak. Csodáltuk lényét, egyéniségét, amellyel a látogatás során megajándékozott. Szerencsére, ott volt a fényképezőgép, filmmel, így megörökíthettük a látogatást. A fénykép őrzi és felidézi a meghitt, derűs hangulatot.” (Romániai Magyar Szó, 1993. szeptember 15.)

Borcsa Gergely magas kort ért meg, és végig bölcs szemlélője és értelmezője volt a szűkebb környezetében és a világban történeteknek. 1978.

december 8-án hunyt el Csíksomlyón, és a Kolonics család sírjában nyugszik. Nagy részvéttel, különleges egyházi ceremóniával temették el.

Fodor Sándor író említett művében (Tíz üveg borvíz) Borcsa Gergely jellemét így idézte meg: „Borcsa tanár úr a tisztességével vált közmondásossá. Nem az ő igyekezetén múlt, hogy nem lett belőlem matematikus (...), ám abban, hogy valamennyire tisztességes embernek tudom magam, nagy része volt Borcsa tanár úr sajátos (...) nevelési módszerének, ami a kimondott szó feltétlen tiszteletében nyilvánult meg. (...) Tőle tanultam meg, hogy érdemes bízni az emberekben, hinni a bizonykodás, esküdözés nélkül kimondott emberi szóban. (...) Személyes példamutatásával nevelt, már a nyugdíj-korhatár küszöbén, a szülőföld szeretetére is: 1944 őszén ez a mindig törvénytisztelő ember ellene mert szegülni a Csíkban kihirdetett kiürítési parancsnak. Pedig nem volt kommunista, igaz, magyarkodva se döngette a mellét soha. Akkor sem, amikor ez divatos volt. De amikor – a harmincas években – a névelemző ‘szakemberek’ rá akarták venni, hogy tagadja meg nemzetiségét, a maga csendes módján nemet mondott nekik, vállalva a személye ellen indított sajtókampányt és egyéb, kisebb-nagyobb meghurcoltatásokat is.” (39–40.)

IRODALOM

Antal Imre: Tisztesség adassék. Lapok a csíkszeredai Római Katolikus Főgimnázium történetéből. Csíkszereda, Pallas–Akadémia Könyvkiadó, 1994

Borcsa János

BORSY ZOLTÁN dr. (1926. november 7. – 1997. február 14.): tanszékvezető egyetemi tanár.

A debreceni Homokkertben élő egyszerű munkáscsaládból származott. A nagymúltú debreceni Református Kollégium Gimnáziumában kiváló eredménnyel végezte tanulmányait, majd 1950-ben a Debreceni Tudományegyetemen történelem-földrajz szakos tanári diplomát szerzett.

A háború után a Földrajz Tanszéket újjászervező Kádár László professzor a kitűnő előmenetelő Borsy Zoltánt már harmadéves korában be-

vonta az intézeti munkába. Demonstrátorként gyakorlatokat vezetett, terepgyakorlatokat szervezett, és kezelte az intézet térképtárát.

Az egyetem befejezése után a tanszék tanársegéde lett és bekapcsolódott az Alföld ÉK-i részének természetföldrajzi kutatási programjába. A Bodroghöz és a Bereg-Szatmári síkság geomorfológiai és fejlődéstörténeti tanulmányozása mellett a Magyar Állami Földtani Intézet megbízásából földtani térképezést is végzett. Fiatalkori kutatóéveinek a legfontosabb szakasza a Nyírséghez kötődik. A több mint ötéves nagyon alapos kutatómunka eredményeiből védte meg kandidátusi tudományos fokozatát. Erről a tájról írt könyve: „A Nyírség természeti földrajza” című monográfia még napjainkban is fontos alaplunkának számít.

A nyírségi futóhomok területek kutatásakor és azt követően is egyre nagyobb figyelmet szentelt a szél felszínformáló tevékenységének tanulmányozására. Összehasonlító felszínfejlődési és felszínalakítási vizsgálatokat végzett a hazai hordalékkúpokon. Ennek eredményeként jelentek meg a hazai futóhomok területek eolikus folyamatait és formáit bemutató tudományos dolgozatai.

Külföldi tanulmányútjain (Lengyelországban és Egyiptomban) is tanulmányozta a félig-kötött és a szabadon mozgó futóhomok területek formáit. Széléróziós kutatásait, az eolikus törvényszerűségek tanulmányozását jelentősen segítette a Fizikai Földrajzi Laboratóriumban, a tervei alapján készült szélcsatorna, amely a földtudo-

mányi kutatásokban ma is egyedülálló hazánkban. A laboratóriumban végzett kísérletek eredményeit mindig összevetette a nemzetközi eredményekkel. Nagyon fontosnak tartotta a nyírségi mintaterületen végzett terepi eróziós méréseket, amelyek eredményeit összehasonlította a laboratóriumban kapott értékekkel. A gazdag hazai és a külföldi morfológiai terepismerte és a nagyszámú modellkísérletének eredményei lehetővé tették az akadémiai doktori értekezésének megírását. „A futóhomok mozgásának törvényszerűségei és védekezés a szél-erózió ellen” című terjedelmes dolgozatában az általános törvényszerűségek levezetése mellett elkészítette a futóhomok formáinak genetikus osztályozását, különös tekintettel a félig kötött területek formakincsére.

Kutatásai során mindig törekedett a hazai viszonylatban új módszerek bevezetésére, alkalmazására. A 60-as évek elejétől a Krygowski-módszer alkalmazásával mérte a homokszemcsék görgetettségét. A MÁFI mélyfúrások homoküledékeinek vizsgálatánál a szemcsék felületét elektronmikroszkópon tanulmányozta. Ennek köszönhető, hogy a hordalékkúpok mélyebb rétegeiből származó mintákból sikerült elkülöníteni a folyóvíz és a szél által szállított szemcséket, amellyel pontosítani lehetett a felszín fejlődését. A 70-es években újraindította a tanszéken az 50-es években már sikeresen folytatott pollenanalitikai vizsgálatokat. Az Alföld ÉK-i részén az elhagyott folyómedrek rétegeiből származó faszénmaradványokból az ATOMKI munkatársaival együttműködve radiokarbon kormeghatározásokat végzett. Az így nyert koradatokkal és a pollenvizsgálatok eredményeivel sikerült az Alföld ÉK-i részének fejlődéstörténetét új megvilágításba helyezni. Ehhez hozzájárult még az is, hogy a homokbuckák fosszilis talajainak rádiokarbon adataival a homokmozgások periódusait sikerült kimutatni. A fizikusokkal együttműködve, a termolumineszcencia módszer alkalmazásával, elsőként adott abszolút koradatokot néhány hazai löszfeltárás rétegeire.

A terepi munkáknál mindig fontosnak tartotta a talaj- és rétegminták pontos begyűjtését, a helyszíni jegyzőkönyvek készítését. Ehhez kapcsolódott a korszerű természetföldrajzi laboratórium kialakítása, majd állandó fejlesztése, mert tisztában volt azzal, hogy alapos kutatási ered-

mények – a terepi ismeretek mellett – csak pontos laboratóriumi vizsgálatokkal érhetők el.

Eredményes kutatói munkásságának köszönhető, hogy fiatalon a hazai geográfia vezető egyéniségei közé sorolták. Kiváló szakmai felkészültségével magyarázható, hogy a tudományterületünk különböző vezető testületeibe (Akadémiai Bizottság, Minisztériumi Szakbizottság, TMB, Magyar Földrajzi Társaság, stb.) korán beválasztották.

A hazai és külföldi folyóiratokban megjelent publikációi, nemzetközi konferenciákon tartott előadásai ismertté tették külföldön is. Elsősorban ennek köszönhető, hogy a Nemzetközi Földrajzi Unió Magyar Nemzeti Bizottságának négy évig volt az elnöke, továbbá az INQUA Euroszibériai Albizottsága rendes tagjává választotta.

Borsy Zoltán a közel öt évtizedes oktatói, kutatói munkássága a Természeti Földrajzi Tanszékhez kötődik. Demonstrátorságtól a professzorságig végigjárta a Kossuth Lajos Tudományegyetem minden oktatói lépcsőfokát. Aktívan dolgozott a Kari- és az Egyetemi Tanácsban, évekig titkárként vezette a Természettudományi Kar szakszervezetét.

Oktató munkáját a sokoldalúság jellemezte. Évtizedekig tartott csillagászati, térképészeti és általános természeti földrajzi előadásokat. Magyarország természetföldrajzának oktatására, az egyetemi előadások mellett, az egri és a nyíregyházi főiskolák vezetői több éven keresztül felkérték. Élményekben gazdag, hazai tájakat bemutató évközi kirándulásokat és nyári terepgyakorlatokat vezetett. A hallgatók nagyra értékelték rendkívüli tájismeretét és a hazai és nemzetközi irodalomban is kiemelkedő jártasságát. A vizsgáit a magas színvonalú mérce jellemezte. Neki is köszönhető, hogy debreceni egyetemről jól képzett földrajztanárok kerültek az ország különböző középiskolaiba, továbbá számos olyan fiatal tehetséges diplomást indított el a kutatói pályán, akik a különböző felsőoktatási intézményekben, kutató intézetekben a napjaink hazai geográfiájának elismert vezetőivé váltak.

Ki kell emelni azokat a színes, élményekben gazdag előadásait, melyeket a világ minden részéről a Nyári Egyetemre érkezőknek rendszeresen tartott.

A Földrajzi Társaság Debreceni Osztályának vezetőjeként neves előadókat hívott az egyetem-

re. Külföldi tanulmányútjairól tudományos előadásokat tartott a Földrajzi Társaság ülésein.

A geográfia népszerűsítését mindig szívügyének tekintette. A Hajdú–Bihar megyei Tudományos Ismeretterjesztő Társulat Földtudományi Szakosztályának elnökeként évtizedekig előadássorozatot szervezett a megye településein. Rendszeresen tartott diavetítéssel egybekötött színes előadásokat a falusi kultúrházakban és iskolákban.

Élete utolsó tíz évében a jelentkező szívbetegsége, illetve a műtét egy időre akadályozta a munkáját, de ezt követően lelkesedéssel és nagy energiával folytatta oktató kutató tevékenységét. Hetven felé közeledve még megérte az egyetemi oktatás reformját. Több évtizedes szakmai gyakorlatával nagy segítséget nyújtott az új tantervek kidolgozásánál. Lelkesen kapcsolódott be az új doktori iskola munkájába, a földtudományi doktori program kidolgozásába.

Hetvenedik évét betöltve professzor emeritusként a rá jellemző nagy lelkesedéssel kezdte az új szemeszterben az előadásait, amelyet a váratlanul bekövetkezett halála szakított félbe.

A közel fél évszázados eredményes oktató-kutató munkájának eredményeit az általa írt könyvek, könyvrészletek, jegyzetek, magyar és idegen nyelvű tanulmányok őrzik.

Lóki József

BRADÁCS MIKLÓS (Nyíradony, 1932. december 2. – Debrecen, 2007. január 30.): tanár, középiskolai tanár.

*„Uram, láss meg Te is engemet,
Mindennek vége, vége.
Békíts ki magaddal s magammal,
Hiszen Te vagy a Béke.”*
(Ady Endre)

Nyíradonyban élte gyermekkorát, ahol a sárgahomok volt számára a grund, „cimboráival” ott kezdte rúgni a labdát. Gyermekkorában harangozó, „futballista” és bíró szeretett volna lenni. Iskoláit Nagykalóiban végezte, onnan jelentkezett a Magyar Testnevelési Főiskolára. Hogy pedagógus lett, a pedagógus vért, elhivatást, már gyermekkorától a családi körből szívta magába. Ízig-veéig pedagógus családból származott.

Az édesapja, nagyapja, dédapja is pedagógusok voltak, s tőlük kapták – nővére és húga, kik szintén pedagógusok – az első impulzusokat. Így amit otthon látott, hallott, a családi légkör természetesként élt benne, az vezérelte. Gyermekkori álma annyiban teljesült, hogy a labda mindvégig kísérte, munkaeszköze volt.

A barátai unszolására jelentkezett a Magyar Testnevelési Főiskolára.

Önvallomása szerint, hálás volt a barátjának, hogy odakerült és testnevelő tanárként dolgozhatott. A főiskolán egy gyakorlat közben megsérült, – leesett az óriáskerék lendületében – így nem tudta befejezni a főiskolát. Felgyógyulása után Egerben szerezte meg a tanári diplomát testnevelésből. Kezdetben Heves megyében, Apc községben, később Tégláson a Nevelőotthonban próbálta ki a testnevelési elképzeléseit. 1962-ben a nevelőotthoni gyermekekkel érte el első komoly sikerét. Csapatával országos bajnokságot nyertek, amit évenként sikerült megismételnie. 1966-tól 4 évig Debrecen közigazgatási területén, Nagymacson tanított. 1970-ben helyezték a Csokonai Vitéz Mihály Gimnáziumba, ahol labdajátékokra, a gerelyhajításra, a diszkoszvetésre és a tornára fordított nagy figyelmet. 1974-ben megalakította a testnevelési tagozatot, mely ha átalakított formában is, de napjainkban is vonzza a sportszerető fiatalokat. Több mint két évtizeden át volt a gimnáziumban a sporttagozat meghatározó szaktanára. Már az első évtől kezdve országos döntőn való részvétele rangot jelentett a különböző labdajáték-

ban. Évtizedek alatt a tanulók sokaságával sikerült megszerettetni a sport örömét. „Amit tett, mindig tudatosan tette. Szigorú és kemény volt, követelt, ennek ellenére, vagy épp azért, a tanítványok szerették, követték.” Az iskolai eredményeit, dicsőségei sorozatait, a beteljesült munkák eredményeit, a testnevelési munkaközösség együttes munkájának tekintette, a Csokonai Vitéz Mihály Gimnázium diáksportban az ország egyik legjobb gimnáziuma lett. Egykori igazgatója így jellemezte: „Bradács Miklós racionálisan gondolkodó, kreatív, igényes, kitartó és határozott egyéniség volt. A tanítás, a testnevelés nem jelentett számára munkát, azt meghatározó örömforrásnak tartotta. Empátia készsége a sportolói iránt mindvégig elkísérte.”

Nem kis büszkeséggel beszélt a sporteredményeken kívül azokról, kik híres sportolók lettek, (Katona Judit, Fekete Ildikó, Bakó György atléták, Nagy Csaba, Madar Csaba röplabdázók, Szilágyi Kati kézilabdázó stb.) kik munkájuk során élethívásnak tartják a testnevelői tanári pályát, mint pl. Szilágyi József volt tanítvány, utóbbi időben kollégája. Tóth Csaba az Ady Gimnázium testnevelő tanára. Elmúlt évtizedek alatt a testnevelés tagozaton több mint 100 testnevelő szakos tanár szerzett diplomát és tanít az ország különböző intézményeiben.

Bradács Miklós aktivitása, kreativitása, lendületes munkája túl nőtt az iskola falain. Debrecenben a Megyei Sporthivatalnál, mint oktatási főmunkatárs dolgozott 1964-től. Ebben az időben szerezte meg az egyetemi végzettséget testnevelésből. Hosszú ideig dolgozott a sportiskolánál (1970-1997). Szakmailag jól felkészült, határozott jellemű, elvei mellett kitartó, nem megalkuvó ember volt. Alkotó munkásságával és a közérdeket szolgáló tevékenységével megyei és országos elismerést vívott ki. A Sportértéskönyv 1993. júniusi számában ez olvasható: „A magyar testnevelés és sportélet fejlesztése érdekében, /.../ hosszú idő alatt kifejtett eredményes munkássága elismeréseként Bradács Miklós testnevelő tanárnak, Debrecen Megyei Jogú Város Sportiskolája módszertani munkatársának a Magyar Sportért kitüntető cím elismerést adományozta.

1994-ben a Csokonai Gimnázium testnevelési tagozat 20 éves jubileumán tartott ünnepségen e szavakkal köszöntötte az ünnepelteteket:

„Szavakkal mindenki hazudhat, de a tettek mindig igazak!”

Mondta ezt azért, mert határozottan üldözte a kertetelést, s elve volt: a tények bizonyítanak. Tapasztalatai bizonyították, hogy kitartással, némi adottsággal bárki eljuthat egy magasabb szintre a sportban, akár a címeres mezt is magára öltheti, aki tesz is az eredmények eléréséért.

1995-ben ment nyugdíjba. Mint nyugdíjas még négy évig dolgozott a sportiskola módszertani előadójaként. Atlétikai versenyeken ellenőr, versenybíró. 10 évig élvezte a nyugdíjas éveit. Szerette az operákat, otthon többször hallgatta Verditől az Aidát. Szívesen ellátogatott a dzsessz-napokra is. Hódolt hobbijának, kertészkedett, kísérletezgetett. Gyűjtötte Szovátáról a cserépedényeket, melyek nagy mennyiségben a lakása falát díszítették. Kedves költője volt Ady Endre és Áprily Lajos.

Halálára az utolsó időben lelkileg már készült. Temetését előre megszervezte. Ady E. Imádság háború után c. versének utolsó versszakát bekarikázta. Kívánságának megfelelően, görög katolikus szertartás szerint, szűk családi körben temették el. Kérése volt, hogy az Ave Máriát szóltassák meg a temetésén. Felesége és két gyermeke gyászolja. Távozása nem maradt meg a családon belül. Tanítványai virágot helyeztek a sírjára. Élete, magatartása, kitartása példa számunkra. Köszönjük az ifjúság nevében áldozatos és sikerekben gazdag munkáját!

Forrás:

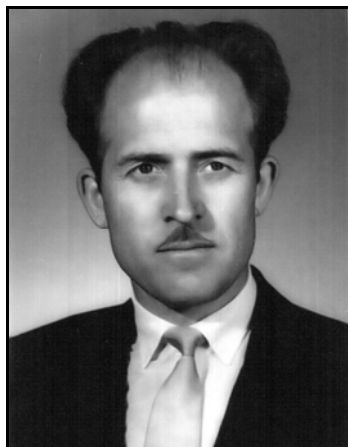
Családi és iskolai dokumentumok, valamint Temes István, Csokonai Vitéz Mihály Gimnáziumi igazgatója, Szekeres Antal és a volt Sportiskola igazgatója: Suba László emlékezése.

Harangi János

BUDA SÁNDOR (Rohod, 1922. április 17. – Nyíregyháza, 2005. május 13.): tanító, általános iskolai tanár, agrármérnök.

Egy vallomás: „Funkció”, Buda Sándor tanár úr olyan szemléletesen tanította a nyírbátori általános iskolában a kémiai, hogy tanítványai közül többen középiskolában az onnan hozott tudással jeleskedhettek, néhányan közülük vegyész diplomával emlékeznek a pályaindításra. Jómagamnak már csak az otthoni konyhában végzett laboratóriumi kísérletek sikere sejlik – szeren-

csére nem robbantottunk fel semmit az alkotás nagy vágyában.

Mindez az 1950-es évek derekának időszakát vetíti, s benne van, hogy a kísérleteket bemutató tanár úr az újdonság erejével kedveltetett meg egy többnyire nemszeretem tárgyat a diákok előtt. Arra persze a gyerekek nem voltak kíváncsiak, honnan szerezte Fukció tanár úr (kedvenc kifejezése volt a funkció, ezt a nevet ragasztották rá a diákok) tudását, tapasztalatát.

Buda Sándor pályáiba az első generációs értelmiségiek megjelenéséhez hasonlóan alakult. A szabolcsi Rohodon 1922 március végén, húsvét másodnapján örvendeztette meg szüleit világra jöttével. (Érkezése előtt két fiú testvére is meghalt.)

Gazdálkodó szülei mellett hamar megismerkedett a paraszti munkával, melynek szeretete felnőtt fejjel is elkísérte azzal, hogy minden betakarításnál segédkezett. Tanítói a jó tanuló, osztályelső gyerektől többet vártak, de a silány nyíri homokon való gazdálkodás csak azt tette lehetővé, hogy boltos-inasnak adják a cseperedő gyermeket. Jött a második világégés, a tehetséges fiú magánúton, Mátészalkán elvégezte a polgári iskolát, így körzeti könyvelő lehetett a Hangya szövetkezetnél. Mint katona a hátrországban szolgált, 1943-tól Ungváron. A világháborút egy ott szerzett betegséggel, fél tüdejének elvesztésével zárta. Közben elvégezte a gimnáziumot, élete nagy vágyát, az orvosegyetemet célozta meg, de három év után megnősült, egy amerikai magyar lánnyal kötötte össze az életét. Az egyetemről betegsége, no meg „ku-

lákánnyal” kötött házassága miatt elbocsátották. Az ötvenes évek átalakulása neki a tanítást kínálta fel. Aporliget, Nyírgyulaj és Pócspetri voltak az állomásai, miközben megszerezte a tanítói oklevelet. Nyírbátorban már az egri főiskola levelező hallgatója, biológia-kémia szakon diplomázott.

A család egy fiú megszületésével gyarapodott 1951-ben, majd jött a soha nem felejthető trauma: felesége életét vesztette, az iskoláskorúvá cseperedett gyereket egyedül kellett nevelni, amíg megtalálta új társát, a gimnázium magyar szakos tanára, Nagy Erzsébet személyében.

Az oktatásra ebben az időszakban is jellemzőek voltak a változások. Ez újabb tanulásra ösztönözte Buda Sándort, aki agrármérnöki diplomát szerzett. A család életében lényeges változás 1962-ben következett be, amikor feleségét az alakuló Nyíregyházi Tanárképző Főiskola egyik alapítójának hívták, míg a férj a Kossuth Gimnázium gyakorlatvezető tanára lett. A széles látókörű, a tanításban megalkuvást nem ismerő Buda Sándor tanított a Vasvári, majd a Kölcsey Gimnáziumban, 1970-ben a főiskola akkor szervezett mezőgazdasági tanszékén került vezető beosztásba. A nehézségeken sokszor jó humora lendítette át. Lényéből, neveltetéséből származott a segítő-készség, az olyan ember biztonságára, aki barátként számíthat munkatársaira.

A munkával teli életút része volt, hogy nyugdíj előtt néhány évvel a Nyíregyházi Dohányfermentáló Vállalat oktatási csoportját vezette. A levelező tagozatos technikus képzést bízták rá, de foglalkozott a felnőtt dohánytermelők képzésével is.

Olyan kolléga volt, akire lehetett számítani. Még a közművelődési munkába is besegített, ott is adott órákat – említi egykori munkahelyi főnöke, Sábel Istvánné.

A főiskolai, majd az agrármérnöki diploma némileg kárpótolta édesapámat, hogy nem lehetett orvos. A nevelés életeleme volt, valóban a csupa nagybetűs TANÍTÓ testesült meg benne, aki nem csak a tudást adta át diákjainak, hanem egyfajta viselkedési normát is – mondja fia, aki a szigorú fegyelem mellett kapott szeretetről beszél.

Ehhez tartozott az otthoni vallásos nevelés, a Biblia ismerete éppúgy, mint a család példája a megértésről, az általános értékek tiszteltéről.

Így érthető az is, hogy nyugdíjasként a legtöbb időt unokái értelmének pallérozására fordította.

A Buda-házaspár általában együtt mutatkozott a városban. Kézen fogva, csendes nyugalommal sétáltak, vagy éppen indultak bevásárolni. Kikapcsolódásnak pedig ott volt az a hétvégi kert, amely a békesség szigete volt mindkettőjüknek. Az agrárvégzettség, a földhöz való ragaszkodás szinte megkívánta, hogy ez a második otthon valóságos paradicsommá váljon. Otthon, a családban, unokái körében pedig a jóságos nagypapa megértésére hagyatkozhattak.

Buda tanár úrnak köszönhetem, hogy az orvosi egyetemen a kémia-felvételit sikerrel vettem – eleveníti fel egyik volt tanítványa. – Az ilyen tanárok példájára élete végéig emlékezik az ember.

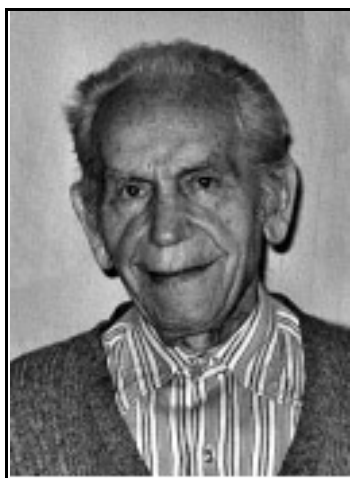
Források:

Felesége és fia adatközlése, egykori munkatársak, tanítványok visszaemlékezése.

Lányi Botond

CZOMPÓ ISTVÁN (Ozsdola, 1917. január 9. – Kézdivásárhely, 2007. július 2.): középiskolai tanár.

Szülei, János és Anna, egyszerű falusi szülők. Végzettség: középiskolai tanár. Kitüntetett tanár.

Iskoláit a kézdivásárhelyi (Erdély, Háromszék megye) Nagy Mózes Gimnáziumban kezdte, az iskolák átszervezése után Csíksomlyón folytatta, és az érettségit Székelyudvarhelyen tette le, nyilvánosság előtt. Tanulmányai: 1940-41 – Pázmány Péter Tudományegyetem Tanárképző Intézete Budapest, 1941-43 Magyar Királyi Középiskolai Tanárképző-intézet – Kolozsvár. 1948-ban modern irodalom és nyelvtudományi szakképesítő oklevelet szerzett a kolozsvári „Bolyai” Tudományegyetemen.

1942-ben vonult be katonának. Front és hadifogság után visszatért szülőföldjére, tanított az

akkori kézdivásárhelyi Erdészeti Műszaki Középiskolában, és a pedagógiai iskolában, majd az iskolai átszervezések után nyugdíjba vonulásáig a kézdivásárhelyi Nagy Mózes Gimnáziumban.

Magyar-orsz szakos tanár. Magyar tanári diplomát a kolozsvári tudományegyetemen, az orosz szakos diplomáját Bukarestben a Maxim Gorkij Intézetben szerezte. A pedagógusi pályát választotta, hivatásnak ezt vállalta. Kiváló pedagógusként nemzedékek nyiladozó értelmét bővölte az egyetemes kultúra s benne a magyar szellemiség irányába. Melegszívű tanárként ráérezett az ifjúság vágyaira, mint ahogy megérzi az erdő a meleg szellők jövését, kik korán tavasszal jönnek rügyet bontani. Fáklya volt, a családjáért, a barátaiért, a munkatársakért, a tanítványok ezreiért, egy a népéért, véreért, szülőföldjéért lobogó fáklya. Erdély szülöttje, Ozsdola gyermeke, és erre nagybátyjával (Szócs Mihály) együtt roppant büszke volt. Idézem az író Tamási Áront: „A kincs, ami itt nálunk rajta ül a levélen is, csak az erdélyi ember megbabonázására született, ez a táj szívét soha ki nem tárta, csak a fiának. Virágok itt sokan nőttek, de fél szeme valakinek, aki nem mi voltunk, mindig rajta volt s így szakasztódtak le. Aztán akik így is megmaradtak azok szintelenül éltek tovább. De egy csodálatos hajnalon ismét erdélyi színben kacagtak, lángot fogott egy fáklya s tűzét milliók szívébe palántálta. Szikrázott a fáklya, szikrái megannyi újabb fáklyát lobbantottak lángra.”

Czompó István, sziporkázó fáklyaként töltötte be tanári, és egy időben a tanfelügyelői hivatását. Éveken keresztül szervezte és irányította

Felső-Háromszék, a volt Kézdi rajon munkaközösségeit. Ebben az időszakban szélesedik ki az oktatás, a városi, falusi, községi iskolák egy-egy osztályaiból továbbfejlődik hét, majd nyolc osztályos, immár kötelezővé vált oktatás. Minden tanító, minden tanár és tanítvány lelkes, segítőkész munkatársa ennek a látványos tanügyi fejlődésnek.

Tulajdonképpen miért is lett orosz szakos tanár, hiszen Erdélyországban nem volt divatos szakma. Erről így emlékezik:

„1945. május 10-én estem az oroszok fogságába. Menekülés közben fogtak el az oroszok. Kereken három évig voltam hadifogságban. 1948. május 10-én engedtek haza. A lágeréletet is meg kellett szokni, nem volt számomra semmi különleges. Láttam, hogy miért nem tudtak a fogságban érvényesülni a foglyok, az oroszok nem beszéltek magyarul, a magyarok pedig nem tudtak oroszul. Kezdttem oroszul tanulni, a dohánypapírból csináltam magamnak egy noteszt, és szerencsére ceruza is került, s így leírogattam az orosz szavakat. Lassan kezdtem oroszul beszélni. Ezáltal nemcsak magamon, hanem a bajtársaimon is tudtam segíteni. Rövid idő múlva konyhafőnök lettem. Sokáig nem tartottak ott engem, mert nem tudtam annyit lopni az öröknek, mint amennyit elvártak volna tőlem, ezért kirúgtak, és kihelyeztek egy munkabrigádhoz, ahol szintén parancsnok lettem.”

Humorát élete utolsó percéig megőrizte.

A hadifogságban töltött éveire emlékezve vallotta, aki nem tudott alkalmazkodni, az „elpusztult”. Érdekes a visszaemlékezése: „1942-ben vonultam be katonának Nagyváradra. Lassan beletörődtem abba, hogy lóval is kell bánjak, hiába voltam én falusi származású. Ozsdolán lovunk sosem volt. Amikor az istállóparancsnok bekísért az istállóba ott volt egy egyedülálló ló. Mondta nekem, itt van ez a ló, ez egy nagyon sokoldalú jószág, lehet rajta lovagolni, vagy lehet rajta málhát vinni, illetve kocsiba is lehet fogni. Hogy őszinte legyek, én akkor féltem a lovaktól. Meg kellett pucolni. Nekifogtam, de kezdte emelgetni a lábát. Mondtam a tizedesnek, hogy a ló rúgni készül. A tizedes mondta, hogy nem fog bántani, de engem nehezen tudott meggyőzni, és folytatni kellett a lópucolást. Kértem a tizedestől egy másik lovat, mert az mind emelgette vagy a hátsó lábát vagy a fejét nagyon mozgatta felém. Adott egy másikat, az

akkora volt, mint egy számár. A kicsi lovat Vadalmának hívták. Még a fenekét is kitöröltem, hogy ne legyen probléma a takarítással. Vizitkor sorba kellett állni az udvaron, mi katonának a lovak mellett kellett álljunk. Jött a százados, és bőrkesztyűvel végig húzott a lovak hátán. Ha porzott, akkor nem volt kimenő. Hiába pucoltam, csak porzott a háta. Elkecserekedtem nagyon. Egy öreg katonának mondtam: bajtárs, mondja meg, mit csináljak ezzel a lóval, akármeddig pucolom, csak porzik a háta. Arra tanított engem, hogy miután megpucolom a lovat, húzzak a hátán végig egy vizes rongyot, s akkor nem fog porozni. Igaza volt, de nekem ezt nem volt honnan tudnom. Azután soha többé nem porzott a lovacska háta.”

Hadifogságára visszaemlékezve, egy humoros történet: Mondja az egyik hadifogoly, hadnagy úr, ma disznóölés lesz. Ezen én nagyon elcsodálkoztam, mivel az erdőben még soha nem láttam vaddisznót. Tényleg, sütés lett a vége. Megfogtak egy sündisznót, és azt sütötték meg. Nagyon hasonlított a disznóhúshoz. Így zajlott az életünk a fogságban. A rodovici lágerből Máramaros-szigetig hoztak, onnan jöttem haza. Megkérdezték, hogy Magyarországra, vagy Erdélybe akarunk hazajönni. Mondtam, hogy nekem itt, Ozsdolán van a hazám, ide akarok hazajönni. Szerencsére haza is tudtam jönni a szüleimhez Ozsdolára.

Hazatérése után, és egyetemi tanulmányai befejezése után, Gelencére kapott tanári kinevezést, majd bekerült a kézdivásárhelyi tanítóképzőbe (Pedagógiai Iskola), ahol megismerkedett az iskola akkori igazgatónőjével, Irénkével, majdani feleségével.

CZOMPÓ ISTVÁNNÉ Nagy Irén (Ségesvár, 1914. január 24. – Kézdivásárhely, 2007. november 12.): középiskolai tanár.

A Bukaresti Egyetem földrajz-történelem szakán végzi tanulmányait és diplomázik (1933-37.) Kitüntetése: Érdemes tanár.

Több helyen is tanított: Unitárius elemi iskola – Zsákod, Bethlen Gábor Kollégium – Nagyenyed, Báthory István Elméleti Liceum – Kolozsvár, Tanítóképző – Kézdivásárhely, Nagy Mózes Elméleti Gimnázium, Kézdivásárhely, „Kaszárnya (1. sz. később Petőfi Sándor) Általános Iskola Kézdivásárhely. Innen ment nyugdíjba.

Kiváló iskolaszervező. A Tanügyi Reform (1948) alkalmával őt bízzák meg a kézdí-vásárhelyi Tanítóképző Középiskola irányításával. A Tanítóképző oktatói gárdája a kézdí-vásárhelyi Leánygimnázium teljes tanári kara, kiegészítve a Nagy Mózes Főgimnázium és a sepsiszentgyörgyi Tanítóképző néhány tanárával. Több száz tanítót és óvónőt képeztek 1948-1956 között, ezután az iskola un. elméleti középiskolává alakult. Ebben a korszakban a háborúban elpusztult, nagyon megritkult értelmiségi réteg pótlására sürgős intézkedések kellettek.

Nehéz időszakban vezette az intézményt. Kettős elnyomás volt, államhatalmi-politikai és nemzeti elnyomás. Unitárius népes lelkészi családból származott, de az adott politikai körülményeket gondosan elemezve, sikeres tanári-igazgatói pályafutást tett meg. Közben a családját is gondozta.

Két gyermekük született: János (1950), felesége Székely Zsófia, és Czompó (Fekete) Márta (1951), férje Fekete Tibor geológus.

Fiaának, Czompó Jánosnak (közgazdasági, tanár) mellékelem a visszaemlékezését.

„A megbukott szocialista rendszernek sok viszássága volt, amit a mai negyven évesnél fiatalabb nemzedék nehezen, esetleg alig érthet meg. Ilyen volt például a pedagógusok állandó politikai képzése. Ezért ezek a politikai köröknek mondott fejtágítók, akik természetesen csakis a pedagógusok szabad idejében, vagyis délutánonként vagy vasárnap, amikor esetleg pontosan a templomokban folyt az istentisztelet (vagy talán éppen azért) voltak megtartva.

Ahogy egykor Gárdonyi Géza magyar írónk mondta: »A tanító olyan kell, legyen, mint a fáklya, világítson, vagyis mutassa az utat a tudomány, a kultúra, a haladás felé a felnövekvő ifjú nemzedéknek«.

De hogy a képet szűkítsem a múlt század ötvenes éveinek közepén húgommal, Mártával sokszor voltunk szem és fültanúi annak, amikor szüleink valami nekünk érthetetlen bikkfanyelvű szöveget magoltak és egymástól kikérdeztek. Ugyanis akkor családunknak csak egy egyszobás szolgálati lakása volt az akkori kézdívasárhelyi Tanítóképző igazgatói lakásában. Azért nem volt két szoba, mert a másik szobába, egy pártaktivista elvtárs és a felesége költözött. Ezért a gyermekeket, vagyis engem, Jánost és húgomat, Mártát

nem küldhették át a gyermekszobába, ami nem létezett, és így mi akarva, akaratlan hallottuk az ők kommunista átnevelését célzó fejtágítók ott-hon megtanulandó szövegeit. Egy ilyen alkalommal nekem, az akkor hatéves kisfiúnak, aki még nem kerültem be a Gutenberg galaxisba, vagyis még csak óvodás voltam, egy furcsa szöveg ütötte meg a fületem. Ez a szöveg úgy hangzott, idézem: „a rothadó kapitalizmus”. Ezt nem hagyhattam szó nélkül és megkérdeztem édesanyámat, hogy mit is jelent ez az általam fel nem fogható két bűvös szó.

Ekkor bizony azt vettem észre, hogy az én szeretett édesanyám is nehéz helyzetbe került. Mert valóban, azt hogy kapitalizmus, hogyan magyarázza meg egy kisfiúnak, aki még nem ismeri ezt a közgazdasági fogalmat. Akkor édesanyám el kezdte mondani, hogy az egy olyan társadalmi rendszer, ahol csak a gazdagoké volt a hatalom, és a szegény munkások és földművesek csak dolgozhattak reggeltől estig, mégsem gazdagodtak meg. Na, ebbe még a vallás is besegített, amikor azt mondták a papok a híveknek a templomban, hogy amint az elefánt sem tud átjutni a tű fokán, úgy a gazdagok sem jutnak be majd holtuk után a Paradicsomba. Ezt én az akkori eszemmel nem nagyon értettem, de azért azt kérdeztem:

- Akkor most mindenki gazdag?

Erre azt a frappáns választ kaptam, hogy fiacskám most építjük a szocializmust, és menet közben nem lehet meggazdagodni, az majd csak a kommunizmusban lesz, amikor mindenki tehetsége szerint dolgozik és szükségletei szerint fog részesülni a megtermelt javakból. Ezt akkor, mint kisgyerek elkönyveltem, ha nem is nagyon értettem, de azért volt még egy kifogásom, azért mert a magyarázat nem volt egészen teljes. Még valami sántított benne. Ugyanis ott volt még az a nem éppen tetszetős szó, úgymond, hogy „rothadó”. Mert akkor azért én is már annyit tudtam, hogy ha valami rothad, akkor azzal baj van, de ezt a fogalmat én főleg az élelmiszerekkel tudtam azonosítani. Meg is kérdeztem:

- De az a kapitalizmus miért rothad?

Ezen, láttam, mindkét szülőm nagyon el kezdett gondolkodni.

- Rothad, rohad – fortyant fel édesapám és azt mondta mérgesen:

- Fiam hagyj minket tanulni – vagy mindjárt

kapsz egy atyai pofont.

Erre én egy kissé megszeppentem, és igyekeztem elsomfordálni. De milyen is az anyai szív, azt mondta édesanyám édesapámnak:

- De Pista, azért nem kell a kapitalizmusért a fiunkat megverni.

Így védelmembe vett, és a következőket mondta nekem:

- Idefigyelj kisfiam, ezt a rothadást nem lehet éppen szó szerint érteni, nekünk felnőtteknek sem úgy mondják ezeken a fejtágítókon. Ez azt jelenti, hogy a szocialista rendszer, vagyis amiben mi élünk idővel le fogja győzni a kapitalista rendszert, ami el kezdett hanyatlani, és amire kisfiam te felnősz, addigra utolérjük, és le fogjuk győzni. Így kell érteni ezt. Akkor fogunk elérni a kommunizmusba.

Na, így ez már egy jó magyarázat volt, amit én az akkori gyermeki eszemmel is felfogtam, vagy igyekeztem felfogni.

Ennek az élménynek a hatása alatt egy jó fél év múlva, amikor már az első osztály padjait kopattam, egy szünetben odamentem az osztályban egyedül lévő tanító nénimhez és feltettem neki a nagy kérdést:

- Tessék nekem megmondani tanító néni, mikor lesz nálunk kommunizmus?

Ekkor láttam én egy megszeppent pedagógus ábrázatot. Mert itt azt is tudni kell, hogy abban az időben az édesanyám volt az iskola igazgatóhelyettese, vagyis a tanító nénim főnöke. A tanítónő esetleg azt is gondolhatta, hogy ez egy beugrató kérdés, amivel a felettese a gyermek segítségével azt akarja kipuhatólózni, hogy mennyire van ő elmélyedve a kommunista ideológiában. Ekkor kaptam egy nagyon frappáns választ, ami úgy hangzott:

- Kisfiam, majd felnősz, és akkor majd meglátod.

Hát én akkor így jártam ezzel a két társadalmi rendszerrel az egyik név szerint a kapitalizmus még a mai napig sem rothadt el, a másik pedig dugába dőlt, nem érte el a szocializmus felső szakaszát és a mindenkit boldogító kommunizmust, ahogy mostanában sokan tévesen nevezik meg a megbukott szocialista rendszert.

Sok évvel azután, amikor már felnőtt lettem és megértem az 1989-es fordulatot, jutottak eszembe ezek a gyermekkori emlékek. Azt a tanulságot is leszűrtem, hogy bizony édesanyám és a tanító nénim is (néhai Jakabos Jolánka né-

ni) bizony kitűnő pedagógusok voltak. Mert hogyan is lehessen ilyen elvont fogalmakat megmagyarázni egy tudatlan kisfiúnak, hogy meg is magyarázzák, de ők se maradjanak rossz szájízzel.

Édesanyám pedig, aki meg kell jegyeznem, hogy papleány volt, nagyapám ugyanis Segesváron volt negyven évig unitárius lelkész, ezért, hogy meg tudjon maradni a pedagógusi pályán, kénytelen volt már 1948-ban beállni a volt Román Kommunista Pártba. Ez a félelem be is igazolódott, mert 1959-ben leváltották az igazgatóhelyettesi beosztásból, azzal indokolva, hogy a reakciós klérus családtagja nem lehet vezető káder. Pedig akkor szegény nagyapám már nem is volt az élők sorában.

Az is furcsa volt, hogy rá hat évre édesanyámat érdemes tanári fokozattal tüntették ki és iskolaigazgatónak nevezték ki az akkori kézdivásárhelyi 2-es számú Általános Iskola élére. Itt viszont meg kell jegyeznem, hogy az akkori elvtársak azért tudták értékelni, ha valaki kitűnő pedagógus és jó vezető volt."

Ilyenek voltak azok az ötvenes évek, amikor a pedagógusokat arra kényszerítették, hogy hazudják a szép új világot az általuk tanított és nevelt fiatal nemzedékeknek. Így a múltba visszatekintve mondhatom azt, mivel hogy édesanyám és édesapám is tanárom volt a középiskolában, hogy dicséretükre lehet mondani, hogy inkább a tantárgyaikat tanították, és annak gyakorlati alkalmazását igyekeztek megismertetni a tanulóifjúsággal, és nem igen foglalkoztak a fiatalok kommunista ideológiai nevelésével.

Forrás anyag:

Czompó István visszaemlékezései.

Fekete (Czompó) Márta visszaemlékezései.

Dr. Szócs Géza „A lélek hangja” kötet 2007, 263 oldal. Iochom István „Élet a csipkésdrót mögött” kötet 2007.

Czompó János: Visszaemlékezés.

Szócs Géza

CZÖVEK LAJOS (Poroszló, 1918. március 17. – Debrecen, 2008. február 11.): főiskolai tanár, karnagy, zeneszerző.

Református, zeneszerető parasztcsaládba született Vass Lajos szülőföldjén, akivel ismerték egymást, sőt jó barátságban voltak. Vass Lajos neki mutatta meg első zenei próbálkozásait, és ő küldte Debrecenbe is zeneelméletet tanulni.

Édesanyját Farkas Juliannának hívták, aki a házimunka végzése közben szívesen énekelt. Édesapja, Czövek Lajos, a helybéli csizmadia, kiváló hallása és szép hangja révén a dalárdában énekelt, majd később annak vezetője is lett. Ezek hatására Czövek Lajos már egészen kicsi korától érdeklődést mutatott a zene iránt.

Az elemi és a polgári iskolát Poroszlón végezte. Arany Géza kántortanító mindig számíthatott a szépen éneklő fiúra.

Asztalos unokabátyjától kapott egy hegedűt, aki az alapfogásokra is megtanította. Első nagy csalódása a hegedüléssel kapcsolatos. Gyermekbalesetben eltörtött a könyöke, ami rosszul forrott össze. 14 éves korában édesapja elvitte a Debreceni Református Kollégiumba, hogy beírassa a tanítóképzőbe. A halláspróbán megfelelt, de a felvételiztető tanár észrevette a rosszul összeforrott könyökét, és nem vette fel, azt gondolván, hogy nem fog tudni hegedülni.

Felvételt nyert viszont a Sárospataki Tanítóképzőbe, mert ott nem volt kötelező a hegedű. Első évben zongorán, a másodikban harmóniumon, a negyedikben orgonán tanultak játszani. Az ifjú Czövek azonban olyan tehetséges és szorgalmas volt, hogy már harmadikban játszott orgonán.

Elősegítette az is, hogy Arany Géza kántor megengedte neki a vakációkban, hogy istentiszteleteken játszhasson szülőfalujában. A kollégiumban is kifigyelte a gyakorlást elbliccelőket, és kihasználva a felszabaduló lehetőséget, sokkal többet gyakorolt társainál. Ötöd éves korában az a megtiszteltetés érte, hogy a Kollégium Dísztermében is orgonálhatott istentiszteleten. Bolváry Lajos szeretettette meg vele a magyar zenét itt Patakon.

1937-ben úgy fejezte be a tanítóképzőt, hogy lételemévé vált a zene. Állást azonban nem kapott, ezért hazatért. Arany Géza maga mellé vette és illegálisan segédkantorkodott. Édesapjával újrászervezték az énekkart. Egy év múlva Abádszalókon helyettes kántori állást kapott, ami csupán egy évre szólt. 1938 telén sikerült elhelyezkednie újra. Kárpátaljára, egy nyolcszáz lelkes kis faluba, Szőlősgyulára került. Nagy bánatára a templomban semmilyen hangszer nem volt, de egy nagyobb gyülekezet segítségével beszereztek egy harmóniumot, amivel megújította a templomban az éneklést. A kurátor feleségétől sok szép népdalt gyűjtött.

Egy esztendeig Tiszaszőlősen helyettesített, majd 1940-ben, szülőfalujában megválasztották kántortanítónak. Az énekkarral ekkor már Kodály műveket is előadtak, de Czövek Lajos a Zeneakadémiára vágyott. Mivel a szegénység ezt nem tette lehetővé, városi állást keresett. Így került Hajdúnánásra, ahol az általános iskolában és a gimnáziumban tanított, valamint a kántort helyettesítette. A választása azért esett erre a városra, mert két, országosan elismert énekkar is működött és közel volt Debrecenhez. A zenedébe Szabó Emil felvette és foglalkozott vele. A Zeneakadémiára azonban nem jutott el, mert kitört a háború. Az oroszok elől Ausztriába menekült. Hazatértéig egy kis faluban orgonált. Visszatérve, Nánáson levante fúvószenekart és énekkart szervezett. Az énektanítás módszere Kodály szellemében megújult, ez nem volt új számára, hiszen Sárospatakon megtanulta. Gyermekkart szervezett, mely nagyon eredményesen működött. Vállalkoztak Bartók-koncert szervezésére, ami nagyon jól sikerült, még az Aranybikában is megismételték. Abban az időben ez nagydolog volt, mert vidéken, kevés helyen szólaltatták meg Bartók műveit. Sikereikre a város határán túl is felfigyeltek, szerepeltek a fővárosban és a rádió is készített velük egy

fél órás felvételt, melyen már Kodály mű is szerepelt a repertoárban.

1946-ban teljesült régi álma, felvételt nyert a Zeneakadémiára, énektanár és karvezetés szakra. Ádám Jenő és Vásárhelyi Zoltán növendékeként szerzett diplomát 1948-ban.

1947 őszén a Karcagi Református Gimnázium tanára lett, ahol nagy feladat előtt állt. Karcagon semmilyen zenei élet nem volt. A gimnáziumra építve próbált kórust létrehozni. Szerencsére a gyerekek fogékonyak voltak. A 75 tagú kórus az iskolai rendezvények mellett a városi programoknak is állandó szereplője lett. A repertoárban madrigálok, népdalfeldolgozások és mozgalmi dalok szerepeltek. 1949. február 26-án, egy tornatermi bálon bemutatták Kodály: *Székel keserves*-ét, amellyel nagy sikert arattak. A sikernek köszönhetően a Városháza Dísztermében két hangversenyt is tartottak. Ezen adták elő először a *Mátrai képek*-et. Ezután egymást követték a sikeres hangversenyek: kórustalálkozó Nyíregyházán, félórás műsor a Kossuth-rádióban, melyet a városban kihangosítva hallgattak az emberek. Czövek Lajos a tanév végén megvált az iskolától, de célját megvalósította: létrehozott egy később is működő kórust, és zenei kultúrát teremtett Karcagon.

A minisztérium 1949 augusztusában Debrecenbe helyezte, a Szent Anna utcai tanítóképzőben és gimnáziumban és a zeneművészeti szakiskolában kapott állást. De fő feladatául a kórus-szervezést kapta. A diák vegyeskar irányításával megkezdődött pályájának legsikeresebb, de konfliktusokkal terhes korszaka.

1950-ben Csenki Imre távozása után Czövek Lajost bízták meg a Megyei Tanács Népi Együttese Kórusának vezetésével. A hozzá nem értő, de fontoskodó emberek, a szovjet művészegyüttes példájára, át akarták szervezni a hangszeres kíséretet, a táncok koreográfiáit, a népdalok feldolgozásait. Ebben a formációban az énekkar nem érvényesülhetett úgy, ahogyan Czövek Lajos szerette volna. A sikerek mégis jöttek, az együttes sok helyre eljutott. 1951-ben rendezték meg az első kulturális versenyt a fővárosban, ahol az ország többi együtteséhez mérhették teljesítményüket. 1952-ben rádiófelvétel készült, majd a nyári szabadtéri programon bemutatták Kodály Kállai kettősét és nagy sikert aratott Czövek Lajos első szerzeménye, a „Debrecennek van egy vize” is. Sikerük egyik titka az

volt, hogy a kórusvezető a képzetlen hangú kórustagokkal is ugyanolyan színvonalas produkciót tudott betanítani, mint a profi énekesekkel.

1953-ban részt vettek a bukaresti Világifjúsági Találkozón, ahonnan VIT-díjjal tértek haza. Még ebben az évben a Kodály 71. születésnapja alkalmából rendezett díszhangversenyen is nagy sikert értek el. Többek között a Psalmus Hungaricus is előadták, melyet Czövek Lajos tanított be precíz, kitartó munkával. A közönség és a sajtó egyaránt ünnepelte az együttest és a karmestert is, aki a sikereken felbuzdulva, az oratóriumok felé kezdett nyitni. 1955-ben a MÁV Filharmonikus Zenekarral, Blum Tamás vezényletével mutatták be Haydn: *Évszakok* című oratóriumát. A vállalkozást a kritika is kedvezően fogadta. Nem mindennapi teljesítmény volt Mozart „Requiem”-jének bemutatása is, mely a debreceni zenei élet legjelentősebb eseménye volt ebben az évben. 1956 nyarán Franciaországban vendégszerepelt az együttes. Műsorukat Debrecenben is nagy sikerrel fogadta a közönség. Ezek az évek jelentették a Debreceni Népi Együttes Énekkarának aranykorát. Nem volt másik vidéki város, amelyben az énekkar, hasonló számú és színvonalú produkcióval tudott volna közönség elé lépni.

A sikereket hirtelen és váratlanul követte a kudarc. Az együttesen belül kiéleződő konfliktusokat tetőzte, hogy egyik napról a másikra nem volt próbahelyiségük. Czövek Lajos ebben az időszakban a Kossuth Gimnáziumban tanított.

Az intézmény igazgatója befogadta ugyan az együttest, de a sok huzavonát nem tudta kiheverni a kórus. Czövek Lajost Egerbe hívták, és a sikeres karnagyot Debrecen magára hagyta, elengedte. De Egerben sem segítettek, így 1958-ban visszament Debrecenbe, ahol ismét a semmiből kellett újra kezdenie. A Népi Együttes kórusa feloszlott, tagjainak egy része a profiként működő Kodály kórusba távozott. Czövek Lajos 1959-től a Tanítóképző Intézet tanáráként hozzákezdett a Maróthi György Énekkar szervezéséhez, és tízéves kemény munkával meg is valósította célkitűzését. Rendszeresen részt vettek az országos kórustalálkozók, fesztiválokon. Az 1960-as években a kórusok színvonalának emelése érdekében kétévenként minősítő versenyeket vezettek be. A Maróthi kórus 1964-ben, az első ilyen minősítő versenyen, Szolnokon, a legmagasabb, aranykoszorús fokozatot érte el. Ezzel ismét az ország legjobbnak minősített vegyes karai közé került. Rádiófelvétel, televíziós bemutatkozás, külföldi szereplés mutatta a fejlődést, a sikeres eredményeket. Magyar költők megzenésített művei, Kodály művek mellett repertoárjukban szerepelt Purcell: Dido és Aeneas, majd az Orfeo oratórikus bemutatására is sor került. A kórus sikereit a korabeli sajtó és a szakma is Czövek Lajos karnagy művészi és irányító munkájaként értékelte, aki a legreménytelenebb helyzetekben sem adta fel, hanem vitte előre kórusát. Az 1970-es években volt pályája csúcán. A hazai sikerek mellett nemzetközi viszonylatban is megállták helyüket, külföldön is többször felléptek: Bulgáriában, Észtországban, Finnországban, Angliában, NDK-ban, Hollandiában. 1978 decemberében teljes estét betöltő hangversenyt adtak Budapesten. 1980-ban, a kórus fennállásának 30. évfordulóján, a Bartók Teremben a MÁV Filharmonikusokkal és az Operaház szólistáival közösen, nagy sikerrel mutatták be Kodály: Budavári Te Deum-át. Az énekkar egyre népszerűbb és eredményesebb lett. Budapesten Véglegesen Kiváló minősítést kaptak. Ismét külföld következett: Csehszlovákia, Franciaország, Spanyolország. Debrecenben 10 alkalmas ifjúsági hangversenybérlettel mutatták be Mozart Varázsfülvöláját szintén a MÁV Filharmonikusokkal együtt. 1984-ben, 1986-ban egész estét betöltő hangverseny a Zeneművészeti Főiskolán, Han-

del: Saul oratóriumának bemutatója a Csokonai Színházban.

Abban, hogy a kórus a professzionális együttesek irodalmába tartozó műveket is sikerrel tudta megszólaltatni, óriási szerepe volt Czövek Lajos karnagy kiváló zenei munkájának, közösségteremtő erejének, szervezőkészségének, személyes varázsának. Egyik tanítványa, Losonczy Katalin így ír róla: „Mindazok, akik mellette lettek szinte gyerekből érett felnőtté, zeneértővé, és annak aktív művelőjévé, ma már tudják, hogy az élet legértékesebb kincsei közül kaptak Tőle, így a megélt zenei élményt, a zenében megfogalmazott emberi tartalmak és gondolatok megértésének képességét és életük korábbi éveinek, évtizedeinek meghatározó közös élményét, a kórushoz, mit közösséghez tartozás ajándékát.”

Sajnos Debrecen sikeres karnagyát másodszor sem becsülte meg. Megkapta ugyan a Csokonai-díjat, de sikerei csúcsán félreállították. Később betegsége sem tette lehetővé, hogy karmesterként dolgozzon. 1990-től néprajzos lányával újra gyűjtött népdalokat Kárpátalján, a fiatalkori szülősgyulai emlékek helyszínén.

Életművéért 2003-ban megkapta a Magyar Köztársaság Lovagkeresztjét. 85. születésnapján pályatársai, tanítványai köszöntötték nagy szeretettel.

Részlet egy volt tanítványától: „Hittel, elkötelezettséggel vallotta, a zene lélektől lélekig ér, lebontja a kicsinyességből emelt falakat, megszégyeníti az irigyeket.”

A KÖTA, 2008-ban sokoldalú tanári és karnagy tevékenysége elismerésül Czövek Lajost postumus életműdíjban részesítette.

Személyesen is ismertem, de tartalmas életútját a lánya által rendelkezésemre bocsátott dokumentumokból ismerhettem meg. Tanítványa voltam a Debreceni Tanítóképző Főiskolán. Tiszteltük nagy tudását, fegyelmezettségét. Mindannyiunkról naprakészen tudta, hol tartunk, mindig olyan feladatot kaptunk, ami továbbfejlesztett bennünket. Nemcsak tankönyvekből tanított, gyönyörű népdalokat ismerhetünk meg tőle. Falusi gyerekként, biztatására vettem hangversenybérletet, és így általa kerültem közelebb a komolyzenéhez.

Poroszlóra kerülve, sajnos csak egyszer találkoztunk, de nem adódott lehetőség a beszélgetésre. Hosszú évek teltek el, nem hallottam felő-

le, de az éneklés, a népdal szeretete megmaradt bennem. Emlékét hálás szeretettel megőrzöm.

A Maróthy György Kórus művészeti eredményei:

ÉV	HELY	DÍJ
1953	Bukarest	VIT-díj (érem és diploma)
1955	Budapest	„A szocialista kultúráért kitüntetés”
1964	Budapest	Aranykoszorús kórus
1969	Eisenach	Diploma (NDK)
1970	Budapest	Kiváló együttes
1970	Budapest	Aranykoszorús kórus diplomával
1970	Várna	Diploma (Bulgária)
1972	Debrecen	Fesztivál kórus
1974	Budapest	I. Nívó-díj
1974	Budapest	Hangversenykórus-Fesztivál fokozat
1975	Tallin	Diploma (Észtország)
1976	Budapest	Miniszteri dicséret
1976	Budapest	Kiváló együttes
1976	Budapest	Hangversenykórus
1978	Postdam	Diploma(NDK)
1979	Hága	Nemzetközi kórusverseny vegyeskari kategória: I. díj
1979	Budapest	II. Nívó-díj
1980	Budapest	Véglegesen kiváló együttes
1980	Budapest	A Kulturális Minisztérium és a Kórusok Országos Tanácsának kitüntető díszoklevele a 30 éves kórusnak

Gaál Antalné

CS. VARGA PÁL (Hajdúböszörmény, 1922. január 29.) – 1987. október 31.): tanító.

CS. VARGA PÁLNÉ Varga Etelka (Hajdúszoboszló, 1925. május 3. – Hajdúböszörmény, 1982. január 31.): tanítónő.

Cs Varga Pál édesapja kereskedő, édesanyja háztartásbeli volt. Szüleinek három gyermeke született, két lány és egy fiú.

Alsó- és középfokú iskoláit az érettségivel bezárólag Hajdúböszörményben végezte. A gimnáziumi évek saját elmondása szerint nagyon sokat jelentettek számára (Rácz Jenő igazgató, Dr. Sarkadi Nagy János, Dr. Szabó Mihály, Dr. Csiha Antal, Nikodémusz Antal voltak a tanárai).

1940 júniusában érettségizett. Diákévei alatt sok más dolog is érdekelte – ezen körökben szerezte az örökké tartó barátságait. Így sport, énekzene, cserkészkedés – a természet mindig is érdekelte. Cserkészként részt vett a csapattal együtt a bősziornyéni határban lévő 14. századi templomrom, az úgynevezett Csonkatorony régészeti feltárásában. Mégis a zene járt az élen, hangszeren is játszott, hegedűn és nagybőgőn, melyek végigkísérték élete során.

A bősziornyéni gimnáziumban igen lelkes kis csapat állt össze Nagy Antal tanár úrnak köszönhetően. Nagy Antaltól az Arcképcsarnok 2007-es kötetében olvashatunk méltatást. A diákokból álló városi szalonzenekar nagyon sokrétű muzsikával szerepelt a gimnáziumi rendezvényeken, sőt a városban is közismertek voltak. A programjuk színvonalára következtethetünk a gimnáziumi évkönyvek jelentéseiből. Az 1937/38-as tanévben többek közt Wagner, Grieg, Gluck, Schuman művei szerepeltek a műsoron. A bősziornyéni társas élet kedves jellemzője volt, hogy az iskolai zenekar tagjai május elseje, ballagás, névnapok alkalmával szerénadot adtak tanáraiknak és lányismerősöknek.

1940. december 2-án tényleges katonai szolgálatra vonult Berettyóújfaluba, a 10. gyalogezredhez, ahonnan a háború ideje alatt egy dunántúli alakulathoz került, ahol alosztályparancsnok volt. 1948-ban a hajdúdorogi Tanítóképzőben tanítói képesítést szerzett. Ettől kezdve négy évig tanyasi iskolákban tanítottak feleségével együtt. 1944-ben nősült, felesége Varga Etelka tanítónő volt.

Ő 1925. május 3-án született Hajdúszoboszlón középparaszti majd hivatalnoki családba. Életének korai szakaszában kerültek Hajdúböszörménybe, iskoláit már itt végzi. A polgári után Debrecen majd Nagyvárad következik, ahol tanítói képesítést szerez. Tizenkilenc éves, amikor férjhez megy Cs. Varga Pálhoz. Ettől az időponttól kezdődően nem csak életük, de munkásságuk is összefonódik. Együtt kezdik tanyasi tanítói pályájukat. Rókahát a pusztaság kellős közepén épült, a legszélsőzortabb tanyai település volt a megyének. A legközelebbi lakott hely Hajdúböszörmény, 31 kilométerre volt. A Rókaháti iskola a két világháború közötti Klebelsberg-féle tanyai iskolaépítési program idején jött létre. Idegen ritkán fordult meg erre.

133 gyermeket tanítottak, délelőtt és délután, két tanteremben. Első és negyedik osztályt, valamint az ötödik-nyolcadik osztályt összevontan. Igyekeztek, hogy mindent megtanítsanak a gyerekekkel, nagy szeretettel és felelősséggel vallották: „A fejlődésben a tanya sem maradhat el.” Sokoldalúnak kellett lennie a tanítónak a tanya világában, gyermekek és szüleik nevelésében egyaránt. 6000 holdnyi területen 624 ember nevelése volt rájuk bízva. (Kultúrcsoport működött, nyolctagú táncsoport és énekkar.) Folyt a tanyán az analfabéta-tanfolyam is. Nagy kitartással, emberszeretettel, és jó tanító módján gondoskodtak a rájuk bízott feladatok megvalósításáról. Hasonlóképpen a dedőháti iskolában is.

Közben a saját családról való gondoskodás sem maradt el. Három gyermek született: László, Etelka és Zsuzsanna, s így az anyai nagyszülőkkel együtt, hat főről kellett gondoskodniuk, ők ezért nagyon sokat dolgoztak. Tisztes, becsületes emberként emlegetik őket holtuk után is, a még élő, egykori tanyasi tanítványok. Ezt követően a városban kaptak tanítói állást, a II. Rákóczi Ferenc utcai Általános Iskolában. Cs. Varga Pál igazgatóhelyettesként, felesége a negyedik osztály állandó tanítójaként dolgozott. A férj 1957-től a tanyasi iskolák igazgatóhelyettese.

A városban jó pedagógus-társaság alakult ki. Akkoriban a város tanítói teljes közelségbe kerültek egymáshoz, és alkottak a városban egy nagyobb értelmiségi réteget. Így volt ez mindenben, összetartva és megértve dolgoztak egymás mellett.

A tanítói feladatok ellátása mellett jutott idő a szabadidős programokra is. (Motoros tanítói kirándulásokra a hegyekbe például). Működött a bősziornyéni pedagógus klub, melyet rendszeresen látogattak. Versenyek, vetélkedők, év végi „tornavizsga”, mind-mind maradandó élmények lettek. Újra előkerültek a hegedűk, és a gimnáziumi barátok, a zenekar összeállt, és a város iskoláinak tornabemutatóin ők játszottak a gyakorlatok alatt. Nagy élmény volt egy tanító házaspár gyermekeként élni, hisz a három testvér a leirtakat, mint tanítvány is mind-mind átélte.

Cs. Varga Pál 1960-ig látta el tanítói feladatát, felesége 1971-ben egészségi okokból fejezte be pályáját, a II Rákóczi F. iskolában s lett háztartásbeli. Cs. Varga Pál a tanítói beosztás mellett

sok más területen is próbálkozott, ötletei, ügyessége, ismeretségi – és érdeklődési köre – egyre formálták egyéniségét, eleinte csak otthonában, szabadidejében, de később, szakismeretet szerezve, hivatásszerűen is próbált megfelelni a kihívásoknak.

Így az 1960. augusztusában alakult Hajdúböszörményi Termelőszövetkezetek Közös Baromfitelepének megszervezésére és vezetésére kérték fel a tsz-ek. A telep vezetése mellett 1960-ban szakmunkástanfolyamot indított, ahol a pedagógiai ismereteire újból szükség volt. 1962-ben 57 tsz-tag lett baromfityényszőszakmunkás. Ő maga is szakmai képzést szerzett a péceli Felsőfokú Baromfityényszéti Technikum levelező tagozatán 1967-ben. A 70-es évek első harmadában, felkérésre beindította a hajdúvidi baromfi feldolgozót, majd ezt követően 1975-ben rokkantsági nyugdíjba került.

Ezt követően mindketten betegségükkel küzdve, éltek életüket. Az unokáik – négy leány és egy fiú – ha velük voltak jelentették számukra a legszébb napokat.

A feleség, Varga Etelka betegsége súlyosnak bizonyult és igen hamar fiatalon 1982. januárban életének 56. évében meghalt. A férj Cs. Varga Pál még 5 évet élt, de felesége elvesztését soha nem tudta feldolgozni magában. Súlyos beteg, amikor 1987-ben őt is legyőzi betegsége.

Források

A Hajdúböszörményi Ref. Bocskai Gimnázium évkönyvei. Hajdúböszörmény története /Debrecen 1973/. Családi irattár

Cs. Varga László és testvérei

CSIGE JÓZSEF (Balmazújváros, 1937. november 10. – Balmazújváros, 2007. december 29.) általános és középiskolai tanár, címzetes igazgató.

A paraszti világ mélységéből indult. Édesapja végigjárta a szegényparaszti élet állomásait: volt cseléd, napszámos, részes arató, vasúti pályamunkás, ugyanakkor aktív tagja a balmazújvárosi agrárszocialisták által alapított Földmívelő Egyletnek. A szocializmus eszméit valló és hirdető személyiség volt az óriás faluban. Hat gyermekét a szocializmus híveivé nevelte. A Csige család sorsa 1945 után fordult jobbra. A családfő a községházán kapott állást, előbb do-

bos, majd nyugdíjba vonulásig hivatalsegéd volt. Gyermekei az általános iskola elvégzése után középiskolában tanulhattak. József Debrecenben, a Közgazdasági Technikumban érettségizett 1956-ban, de nem a közgazdász pályát választotta. A forradalom után a KISZ balmazújvárosi szervezetét vezette. Az MSZMP szervezetében pedig pártmunkát végzett. Dolgozott a közigazgatásban is. 1961-ben elhatározta: gyerekeket fog tanítani a szépre, jóra, az életre, hogy felkészült ifjúként léphessenek tovább, kezdhessék felnőtt életüket.

Szülvárosa 4. számú Általános Iskolájában kezdett tanítani. Jelentkezett az Egri Tanárképző Főiskola levelező tagozatára. Magyar-történelem szakos általános iskolai tanári oklevelet itt szerzett 1966-ban. A KLTE bölcsészkarán folytatta tanulmányait, ahol történelem szakos középiskolai tanári diplomát szerzett. Az általános iskolában 1976-ig tanított. Ezután a balmazújvárosi gimnáziumnak lett tanára, igazgatóhelyettese. A hetvenes évek közepéig kiegyensúlyozott létszámmal, kiváló tanárokkal eredményes munkát végzett az iskola. Az 1976/77-es tanévben a tanulók és az osztályok száma megfogyatkozott, a tanárok közül többen Debrecenbe távoztak. Kalmár Zoltánnak, a középiskola alapító igazgatójának kitűzött célja, alapvető feladata volt a gimnázium megtartása, fejlesztése. Ennek megvalósításában segítette Csige József. Az átmeneti nehézségek megszűntek, újra fejlődésnek indult a gimnázium. Emel-

kedett a tanulólétszám. Tizenöt évi fennállása után véglegesen megkapta a Kossuth tér 15. szám alatti épületet és új tanárokkal stabilizálódott a tantestület. Balmazújváros középiskolája megmaradt, s értékes láncszeme lett a megye oktatási rendszerének. Kalmár Zoltán 1980. május 31-én, a tanácsülésen mondta: „A fejlődés lehetővé tenné, hogy belátható időn belül önállóvá váljon az iskola, mely javaslatunk szerint a Veres Péter nevet viselné.” Az igazgató szerint újra erős vár lett az iskola. Ezért 1982-ben elkezdettnek látta az időt arra, hogy kérje a gimnázium önálló igazgatósággá szervezését. Az önállóvá válás előtt beszámolót készített. Ebben kifejtette, hogy az önállósulás nem pusztán szervezeti, de tartalmi fejlődést is fog jelenteni. Az itt dolgozó tanárok érzik felelősségüket. A gimnázium vezetősége és a tanári kar törekvése és lelkesedése a valóságból, az elért és elérhető eredményekből táplálkozik, képes az évenként 250 diákot eljuttatni az általános műveltségnek a társadalom által megszabott szintjére, munkára, tisztességre nevelni őket. Az önállósulást kezdeményező Kalmár Zoltán közölte a bánlaki általános iskola és a gimnázium tantestületével, hogy nem vállalja az önálló középiskola vezetését, az általános iskola igazgatója marad. Javasolta igazgatónak helyettesét, Csige Józsefet. A tantestület egyetértett Csige József igazgatói megbízásával.

1982. december 17-én a megyei tanács ülésén a tanács a gimnáziumot önálló intézménnyé nyilvánította. 1982 karácsonya előtt a gimnáziumban tartott tantestületi értekezleten a megyei tanács művelődésügyi osztályának munkatársai méltatták Kalmár Zoltánnak a középiskolai nevelés-oktatás terén kifejtett tevékenységét, majd beiktatták tisztségébe utódját, Csige Józsefet. Kalmár Zoltán mondta Csige Józsefről: „A vezetővel szemben támasztott hármas követelménynek nemcsak megfelel, de azon túl is rendelkezik vezetéstudományi gyakorlattal, kapcsolatteremtő képességgel, optimizmussal. A demokratikus vezetői stílus egyéniségéből fakad.” Ezt követően Csige József megköszönte Kalmár Zoltánnak a sok munkát és azt, hogy kiváló főnöke volt. Majd ezeket mondta: „Jövőnket biztatónak láthatjuk, de szó sincs valami rózsaszínű jövőképről. A jövőben éppúgy lesznek gondjaink, mint eddig voltak, lesznek kisebb-nagyobb ellentmondások is, melyeket

munka közben kell feloldanunk. Fontosnak tartom hangsúlyozni, hogy itt minden kollégánk munkájára, alkotó személyiségére szükségünk van. Szeretném, ha mindenki érezné, hogy őrá itt számítanak, hogy munkáját csak ő végezheti el. Ehhez továbbra is ilyen légkörre lesz szükségünk, s vigyázzunk is erre mindnyájan.”

1983. január 1-től vezette az újvárosi középiskolát. Neves elődjének pedagógiai elveit követte. A legdemokratikusabb igazgatók közé tartozott. Vezetőként is egyenlőnek tartotta magát kollégáival, de mindig ő volt első az egyenlők között. Igényesebb középiskolai oktatásra, a tehetséges tanulók kiemelt képzésére törekedett. Nála mindig első volt a kötelesség. A jót, a szépet, az igazat vezérlő csillagnak tekintette. Veres Péter Kossuth-díjas író, Balmazújváros nagy szülöttje volt a példaképe. 1984. január 6-án a gimnázium felvette Veres Péter nevét. A névadó ünnepségen mondta. „lehetne-e másról elnevezni az újvárosi gimnáziumot, mint Veres Péterről? Nem. Nem hiszem, hogy bárki is megelőzhetné őt. Egyetlen olyan nagy szülötte ennek a faluvárosnak, aki közel ötven éves koráig itt élt, itt vált naggyá, itt vált íróvá, a magyar nép kiemelkedő gondolkodójává.” Befejező gondolatát is idézem: „Az eddigi munkát kell folytatni tovább, s lépni előre a nevelésben, Veres Péter-i humanista szellemben szolgálni ennek a nagy falunak, holnapra talán városnak társadalmát, művelődését, jövőjét. Józan realizmus a tervezésben, kitartó szívósság a munkában, felelősség a felnövekvő nemzedékért – ezek lehetnek a vezérlő szavak a jövőre.”

Jól felkészült és ambiciózus tanárokkal, szorgalmas adminisztratív és technikai dolgozókkal valósította meg terveit. Rendszeres munkakapcsolatot alakított ki a városban működő öt általános iskolával. Erősítette a tantestületi egységet és a demokratizmust, a demokrácia elvét és megvalósítását, mely a munka és az idő folyamatában mindig újra gondolandó és megteremtendő. A vezetése alatt álló intézményben nem uralmi, hanem együttműködési viszonyok voltak, melyek a demokratikus hangnemmel és légkörrel együtt lehetővé tették a valós közösségi érdekek képviselését és érvényesülését. Gyümölcsöző szakmai kapcsolatot tartott KLTE Neveléstudományi Tanszékével, a Magyar Pedagógiai Társasággal, a Megyei Pedagógiai

Intézettel. Igazgatói kinevezése után is a gimnázium a megye elfogadott, jó intézménye maradt. Eredményesség tekintetében az ország gimnáziumainak jobbik feléhez – harmadához tartozott. A rendszerváltás után a Veres Péter Gimnázium az ország kettőszázhetvenhat középiskolájából a hetvenedik helyen állt a rangsorban, megyei viszonylatban pedig a harmadik helyre került, mint erről a Hajdú-Bihari Napló tudósított „A megye harmadik gimnáziuma” c. cikkében. Jellemző, hogy akkor a tantestület kollektív Miniszteri Dicséretben részesült.

Csige József kiváló vezetői munkájának eredménye, hogy az iskola négy új tanteremmel bővült, javult eszközellátottsága és felszereltsége. Amikor a fővárosban megkezdődött előbb a nyolc-, majd a hatosztályos gimnáziumok szervezése, ő és a tantestülete kidolgozta a hatosztályos gimnázium koncepcióját, tantervi tervezetét, melyet az akkori Művelődési és Oktatásügyi Minisztérium jóváhagyott. 1992. szeptember elsejétől évente 1-1 osztállyal, 25-30 tanulóval folyamatban van a sikeres oktatási forma. Közben meglátogatta a budapesti Németh László Gimnáziumot, és tanulmányozta az ott folyó munkát, hogy milyen koncepció alapján dolgoznak. Törekedett a fővárosi tantervet a balmazújvárosi igényekhez alakítani. 1991-ben a tantestülettel – saját anyagi hozzájárulásukkal – létrehozta a Taléntum alapítványt, mellyel a hátrányos anyagi helyzetű tehetséges tanulók közép- és felsőfokú továbbtanulását kívánta segíteni. Vezetésével az intézmény részt vett az országos fejlesztési elképzelések, a Nemzeti Alaptanterv véleményezésében és továbbfejlesztésében. 1992-ben készült vezetési programjában az 1992-1997-ig tartó időszakban alapvető feladatnak a gimnázium új struktúrájának kialakítását jelölte meg, melyben a hagyományos négyosztályos tagozat színvonalának megőrzése, a hatosztályos tagozat igényes működtetése, a levelező tagozat megtartása, valamint a pályakezdő munkanélküli fiatalok átképzésébe való bekapcsolódás a cél. Ebben írta, hogy a pedagógusnak olyan józan optimizmusra van szüksége, amely a nehézségek ismeretében is tudja, hogy az ifjúság nevelésében lehet és érdemes jól dolgozni. Az 1992-1997 közötti öt évet pedagógiai pályafutása befejező szakaszának tekintette. „Eddigi munkámat szeretném folytatni, a tantestülettel együtt sikerre vinni.”

— írta.

Kimagasló volt közéleti tevékenysége. 1957-től megszakisítás nélkül részt vett a tanács munkájában. Volt községi és városi tanács tag, a végrehajtó-bizottság tagja, több ciklusban a debreceni járás és a megyei tanács tagja. A rendszerváltás után önkormányzati képviselő és alpolgármester. 1994-től 2002-ig a megye 8. számú választókerületének országgyűlési képviselője. Tagja volt az Országgyűlés Oktatási és Kulturális Bizottságának. Parlamenti delegációval járt Kínában, ahol a kínai kultúrát és az ország fejlődését tanulmányozta. 1994-ben képviselőjelöltként nyilatkozta: akkor is pedagógus marad, ha megválasztják képviselőnek. Megválasztása után kérte igazgatói megbízatásának felfüggesztését, de maradt a tantestület tagja, és megkapta a címzetes igazgatói címet. 2002-től haláláig a Hajdú-Bihar Megyei Önkormányzat közgyűlésének tagja volt. 2006-ig az Oktatási és Kulturális Bizottság, 2006-tól a Vagyongazdálkodási Bizottság tagjaként tevékenykedett.

1999-ben Balmazújváros két középfokú oktatási intézményét összevonták, és a gimnázium elvesztette a város híres-neves szülöttének nevét. Civil szervezetek tiltakoztak a történetek miatt. Csige József a Parlamentben interpellált a név megszüntetésével kapcsolatban. A tiltakozások a sajtóban megjelent írások vetettek véget a szégyenteljes és megalázó ügynek. Csige József is örömmel vette tudomásul, hogy Balmazújváros középiskolája immár véglegesen Veres Péter nevét viseli. A kiváló iskolavezető írással is foglalkozott. Nyomatásban megjelent főbb munkái: A balmazújvárosi Lenin Tsz 25 éve és Negyedszázad a balmazújvárosi Vörös Csillagban. Az előbbi 1974-ben, az utóbbi 1975-ben jelent meg. A TEKINTET folyóirat 1996-ban megjelent 6. számában „Veres Péterről tűnődve Balmazújvárosban” c. írásából idézek: „Ne csak emlékezzünk Veres Péterre, de tanuljunk is tőle, merítsünk eszmét, erőt és hitet küzdelmeiből, személyiségéből és műveiből, hogy jövőnk is lehessen.”

Életének utolsó éveiben gyakran betegeskedett. 2004. december 8-án, a Karácsony Sándor Pedagógiai Egyesület balmazújvárosi csoportja és a Veres Péter Gimnázium, Szakközépiskola és Szakmunkásképző a balmazújvárosi iparitanulói iskolai képzés újra indításának 50. és a gimnázium alapításának 40. évfordulóján emlékülést

tartott. A rendező szervek felkérésére a gyengélkedő Csige József „A Veres Péter Gimnázium negyven éve és emlékezés az alapító tanárokról” címmel tartott előadást szeretett iskolájáról. Ekkor mondta: „Az alapítók és folytatók, a maiak és a holnapok munkája, erőfeszítése iskolát teremtett, fejlesztett és megtartott Balmazújvároson. Érdemes volt és ma is érdemes és ezután is érdemes lesz itt szívvel-lélekkel dolgozni.”

Példás családi életet élt. Felesége, Szele Ibolya óvodapedagógus, sok évig volt óvodavezető. Ugyanúgy, mint férjének pedagógiai és közéleti tevékenysége, példamutató volt munkássága. Két gyermekük született: József Államigazgatási Főiskolát végzett, a Tamasz – Gondviselés Egyesületet vezeti; Katalin német-nyelvtanár, Németországban él.

Csige József szakmai és közéleti munkáját a rendszerváltozás előtt és után is elismerték. Kitüntetései: Oktatásügy Kiváló Dolgozója (1975); Munka Érdemrend bronz fokozata (1984); Honvédelmi Érdemrend (1988); Kiváló Pedagógus (1990); Kiváló Munkáért (1992); Hajdú-Bihar Megyei Önkormányzati Emlékérem. (1994); Bocskai István-díj (1997); Balmazújváros Városért (2004).

2007-ben már nagyon súlyos beteg volt. Több hétig kórházban igyekeztek meggyógyítani. Karácsonyra hazaengedték. Az ünnepeket szerettei körében töltötte.

December 29-én dobbant utolsót nemes szíve. 2008. január 3-án helyezték Balmazújvároson örök nyugalomba. Ravatalánál Dr. Tiba István, Balmazújváros polgármestere mondta: „Szerette a diákokat. Imádta a katedrát. Mégis azt mondta, hogy a pedagógus nagyon kicsi ember, közember, de senkinek sincs igazán nagyobb hatalma, mint egy tanárnak. Nem volt könnyű élete. Minden szavát, lépését egy-egy közösség figyelte: a tanteremben az osztály, az igazgatói irodában a tantestület, az ünnepségeken a szülők; a pártpolitikust a tanácsi, az önkormányzati és egyéb közösségek. Hol elfogadták, hol bírálták, de becsületességében senki sem kételkedett. Köszönöm neki, hogy az utána jövőkre, egyáltalán a másik emberre odafigyelt. Köszönöm a bizalmat, a tanácsokat, melyet Ibolya nénivel együtt nyújtottak sokunknak. Az erős egyéniség példája volt Csige József, tudott, és mert saját szemével látni a tudálékosság látszata nélkül,

életében egyesektől a vállveregető megmosolygást is vállalva. És bölcs volt. Eleven példázata annak a bölcsességnek, amelyik nem kívülről kövesedik az emberre, mint egy pánceleling, hanem belülről nő – magról –, és úgy takarja körül aztán az embert örökzöld lombjaival.”

Csige József élete tiszta humánumát hagyta ránk örökségül. Élete követendő példa. Ő soha nem a maga dicsőségére dolgozott. A dicsőséget és a maradandóságot tőlünk kapja meg.

Források:

A családnál és a Veres Péter Gimnáziumban őrzött dokumentumok. Király István: Iskola Bánlakon (Balmazújváros 2003) 188-193. o.

Tanácsulések jegyzőkönyvei A szerző visszaemlékezései.

Király István

CSISZÉR DEZSŐ (Resica, 1924. február 2. – Derecske, 2007. november 15.) : tanító, tanulmányi felügyelő, általános iskolai igazgató.

Apja a resicai vasművekben vasesztergályos művezető volt. 1925-ben a család haza jött Magyarországra az összes ingóságával együtt. Az édesapa 1926. március 7-én, 32 éves korában meghalt. Édesanyja egyedül nevelte fel és özyegyen taníttatta gyermekeit. Házvezetőnő lett Alcsutón, József főherceg birtokainak nyugalmazott jószágkormányzójánál.

Az öt évvel idősebb bátyját, Bélát az apai nagyszülők, öt 11 éves koráig a Százhalombattán élő rokonok nevelték fel. Elemi iskoláit Százha-

lombattán végezte, a négy polgárit pedig Bicskén, bejáró diákként.

Testvérbátyjával együtt Nagykőrösön szerzett tanítói oklevelet a Nagykőrösi és Dunamelléki Református Tanítóképző Intézetben 1945. július 14-én. (Száma: 6/1945.)

„1945-öt mutatott a naptár. Még alig vonult el a világháború országokat, népeket, nemzeteket pusztító szörnyű vihara. Még a szívekben lán-golt a megélt borzalmak, a szerettek elvesztése feletti fájdalom. Azonban a lebombázott falvakban, városokban, a láncotalpak taposta földeken megkezdődött az újjáépítés. A megsebzett lelkekben újra éledt a remény.

Október 2-án a derecskei református elemi iskolában szolgálatra, ideiglenes helyettesi állásra jelentkezett egy fiatal, magas, jó megjelenésű pedagógus. A nagykőrösi főiskola friss diplomás kántortanítója nem tudta, hogy ez a nap döntő fordulatot hoz életében... Talán gondolt rá, hogy ez a nap egy szép, izgalmas, nehézségekkel, sikerekkel teli tanítói pálya kezdete.” Így emlékezett meg Baranya Károly, a Rákóczi György Gimnázium, Szakközépiskola és Kollégium igazgatója, a család jóbarátja a végső búcsúztatásnál a kezdetekről.

Ő maga így ír ezekről az időkről önéletrajzi visszaemlékezéseiben:

„1945. október 2-án érkeztem Alcsutról Derecskére. Testvérem itt tanított a 17 tanerős református elemi iskolában. Hadifogságból hazakerült Derecskére. Több kollégája még hadifogságban volt. Testvérem hívására vállaltam a hadifogoly tanítók helyettesítését.

Amikor a forint bevezetésre került a szörnyű infláció után, hosszabb volt a címem, mint a fizetésem: hadifogoly tanítót helyettesítő ideiglenes helyettes református tanító. A fizetésem felét a hadifogoly tanító felesége kapta. Közben, ha valaki szerencsésen hazakerült, áttettek egy másik helyettesítő állásra. Így volt ez két és fél évig.”

Két és fél év után véglegesítették. Ezután öt olyan év következett, amikor bebizonyíthatta a szakmára való rátermettségét. Az akkori felügyeleti rendszer folyamatosan ellenőrizte pedagógiai munkáját, majd kiszemelték függetlenített járási tanulmányi felügyelőnek. Egy évre elvállalta és a végén 23 évig volt tanügyi funkcionárius. Tíz évig járási általános iskolai felügyelő, három évig járási művelődésügyi

osztályvezető és tíz évig, 1963 szeptemberétől a 42 tanerős I. sz. Általános Iskola, a későbbi József Attila Általános Iskola igazgatója.

Önéletrajzi írásában ezeket az időket így örökítette meg:

„Az én pályám tanügyi funkcionárius koromban nagyon nehéz volt, különösen az '50-es évek első felében. Helytállásom elsősorban annak köszönhettem, hogy a nagykőrösi képzőben olyan kiváló alapműveltségre és pedagógiai műveltségre tettem szert, ami biztos alapokat jelentett. A vonatkozó törvények és rendelkezések ismeretével, betartásával mindig a felügyeletem alá tartozó iskolák, az oktatás feltételeinek a biztosításáért, a magyar gyermekek érdekeiért tevékenykedtem.”

A nevelés, az oktatás feltételeinek javítása érdekében sikeresen tevékenykedett. Működése alatt épült meg Derecskén a nyolc tantermes általános iskola, és a gimnázium. Szorgalmazta a szolgálati lakások kialakítását. A szubjektív feltételek folyamatosan fejlődtek: Jó volt a szakos ellátás, ritka volt a pedagógus "elvándorlás". Nagyon sok szakmai konferencián vett részt. Minden évben részt vett a Központi Pedagógus Továbbképző Intézet által szervezett, vizsgáztatással egyenértékű, lecke-könyves továbbképzéseiben, ahol kollégáival találkozott és bizonyíthatta pedagógiai szakmai rátermettségét.

Mint igazgató, szigorú következetességgel, magas követelményeket támasztott önmaga és besorozott kollégái, az iskola minden dolgozójával szemben. A szaktantermi oktatás bevezetése Derecskén az ő nevéhez fűződik.

1973-tól nyugdíjazásáig a kisegítő iskolában tanított. Tanítói pályája így volt kerek egész.

40 évi szolgálat után 61 éves korában, feleségével együtt nyugdíjas lett. Mindkettőjüket visszahívták helyettesíteni. Nyugdíjba vonulás után még nyolc évig a pálya talán legnehezebb, legkevésbé látványos és megbecsült területén oktatta, nevelte a kisegítő iskolában a nehéz családi körülmények között élő, sok-sok hátránnyal küzdő, fogyatékkal élő gyermekeket, hogy kikerülve az iskolából, megállják helyüket a mindennapi életben.

Derecske közéletének köztisztvisletben álló személyisége volt. Évtizedeken át a Hazafias Népfrontban, mint társadalmi munkás tevékenykedett, volt járási elnökhelyettes és községi titkár.

1978. március 5-én Derecske Nagyközségi Közös Tanács tagjává választották. A választók bizalmán alapuló megtisztelő feladatot hosszú évekig végezte.

Az Országos Meteorológiai Intézet derecskei csapadékmérő állomás megbízottja 46 évig.

Évtizedeken át temetési szónok volt, több mint 500 esetben búcsúzott az örökre eltávozótól a szerettei nevében. 2000-ben combnyaktörése volt, ekkor ért véget ez a tevékenysége.

Kezdeményezője volt a helytörténeti, honismereti kutatásoknak. Évtizedekig vezette a foto szakkört, az úttörő élet minden szépségét megörökítve. A szakköri tagok művészetek iránti fogékonyságát fejlesztve dolgoztak, szép emlékeket megörökítve.

1949. április 19-én családot alapított. Feleségül vette Fekete Katalin tanítónőt – akinek édesapja református lelkész volt Derecskén –, és aki alig néhány héttel kezdte meg hamarabb a tanítói munkáját ugyan abban az iskolában. Ő is ideiglenes helyettes volt megválasztásáig, majd véglegesítették. Házasságukból két gyermek született: Dezső és György. Mindketten és a négy unoka is egyetemet végeztek, akikre mindig büszke volt a nagyapa.

Pedagógiai és közéleti tevékenységének elismerésül számtalan kitüntetést kapott. Megkapta a Közoktatás Kiváló Dolgozója és a Munka Erdemérem kitüntetések, a Honismereti Mozgalomért és a Közösségi Munkáért emlékérmét.

Mindig örömmel vett részt az évfolyamtársaival, egykori tanáraival való találkozók: Budapesten, Debrecenben, Nagykörösön. Éveken át rendszeresen találkozott a Debrecenbe került Dr. Simon Lászlóval, aki a debreceni tanítóképzőben tanított, vagy pl. Silye Mihállyal, Szalagyi Endrével, Darányi Lajossal minden hónapban találkoztak, hol egyik, hol másik volt diáktársnál. Nagy öröm volt számára, amikor Nagykörösön találkozott Seri András, Denczkay Győző és Csikai Pál nevű volt tanáraival. Nagy tisztelettel és szeretettel emlékezett Váczy Ferencre egykori igazgatójára, Nánási Miklósról és Márton Barna tanárára, a híres énekaruk karnagyára.

1995. június 25-én Nagykörösön, a Károli Gáspár Református Egyetem Tanítóképző Főiskolai Kara ünnepi istentisztelet keretében tartott tanévzáró és diplomaosztó ünnepségén ötven éve szerzett oklevele alapján arany-

diplomát kapott. Ugyanitt 10 év múlva átvette a gyémánt diplomát. Az aranydiplomás egykori nagykörösi diákok "Kalokagathia" címmel alapítványt tettek.

Minden évben a tanévzáró és diplomakiosztó ünnepségen adják át a díjat az arra érdemes diáknak. Ez alkalomból könyvet kapnak és a serlegre, az alapítvány jelképére felvésik nevét a legkiválóbb eredményt elért főiskolai hallgatónak. Ez alkalomból minden évben találkozunk az aranydiplomások, sajnos számuk egyre fogy. Csiszér Dezsőnek 2007-ben már annyira megromlott az egészsége, hogy nem vehetett részt ezen az ünnepségen.

Mély nyomot hagyott benne a nagykörösi tanítóképző szellemi élete. A 2003-ban írt önéletrajzában utolsó soraiban így köszön el felkészítő intézetétől:

„Egykori képzőm jogutódjának, folytatójának, a főiskolának azt kívánom, legyen olyan híres, elismert, mint elődje. Sikeres, eredményes legyen a jelenlegi feladatai teljesítésében a református iskolák soraiban.”

A derecskei pedagógusok, tanítványok, egykori munkatársak nevében Baranya Károly gimnáziumi igazgató búcsúzott el tőle. Arany János, a nagykörösi református gimnázium egykori tanárának soraival kívánt és kívánunk mi is örök békességet:

*"Midőn a roncsolt anyagon
Diadalmas lelked megállt;
S megnézve bátran a halált,
Hittel, reménnyel gazdagon
Indult nem földi utakon,
Egy volt közös, szent vigaszunk
A LÉLEK ÉL: találkozunk!"*

Források:

Csiszér Dezső önéletrajza, Baranya Károly búcsúbeszéde.

Szóllősi Imréné

CSOMA GYULA id. (Székelyudvarhely, 1902. március 28. – Budapest, 1985. július 31.): tanító, polgári iskolai, felsőmezőgazdasági iskolai tanár, polgári iskolai, majd középiskolai kollégiumi igazgató.

Kisgyermekkorától tanító akart lenni. A székelyudvarhelyi Református Bethlen Kollégium negyedik osztálya után, szegényen, és tizennégy

évesen már teljesen árván, Máramarossszigeten, az állami tanítóképzőben tanult tovább. 1919-ben, a román megszállást követően, félév alatt átgyalogolt Magyarországra, Gyulán élő testvérénjéhez. Tanulmányait Kiskunfélegyházán folytatta, itt kapott tanítói diplomát.

Ezt követően a budapesti Tanárképző Főiskolán, magyar-történelem szakos polgári iskolai tanár lett. 1938-ig Békéscsabán a polgári fiúiskolában és a felsőmezőgazdasági iskolában tanított, majd 1938-tól 1940-ig a mezőberényi polgári fiú és -leányiskola igazgatója. 1940-ben, amikor a második bécsi döntés értelmében Észak-Erdélyt visszakaptuk, szülőföldjére, a Székelyföldre kérte áthelyezését. 1940-től 1944-ig volt a marosvásárhelyi polgári fiúiskola igazgatója. A háború ismét kisodorta Erdélyből. A Székelyföld hivatalos ún. kiűritése után Balatonfüreden kapott polgári iskolai tanári beosztást. Kérésére 1945-ben, innen helyezték át Gyulára polgári iskolai tanárnak, majd 1946-ban, a tankerületi főigazgatóság a szegedi polgári leányiskola igazgatásával bízta meg. 1952-ig dolgozott ebben a beosztásban. Ekkor Budapestre került, a Budai Tanítóképzőbe, az internátus vezetőjének. 1955-ben, amikor a fővárosi középiskolás diákotthonok egyik átszervezése következtében a Budai Tanítóképző és más középiskolák tanulói számára közös diákotthont hoztak létre, a VIII. kerületi Reviczky utcai középiskolai fiú diákotthon, majd kollégium igazgatója lett. Innen ment nyugdíjba 1970-ben.

Ezek pedagógusi életútjának formális keretei. Eléggé változatos, mozgalmas pedagóguspályára mutatnak, amelyet a történelem legáltalább háromszor lendített ki már-már megállapodott irányából. Először akkor, amikor hazakerülhetett Erdélybe, másodsor, amikor szülőföldjét ismét el kellett hagynia, s harmadszor, amikor Szegedről – a fogalommal vált ötvenes évek őt is szorongató, bár egyáltalán nem kivételes veszélyei elől – még időben sikerült Budapestre jönnie. Pedagógusi életútjának kerekeit tanári, majd igazgatói munka töltötte ki. E mellé került – szinte a kezdetektől, s növekvő mértékben – az iskolai felnőttoktatás.

A harmincas években Békéscsabán, vasutasoknak polgári iskolai magánvizsgára előkészítő tanfolyamokat szervezett.

1940-ben Marosvásárhelyen létrehozta, és 1944-ig irányította a polgári iskolai magántanulás szervezetét a Székelyföld jelentős részére kiterjedő hatáskörrel, amely – tanévenként 1700-1900 tanulóval – az intézményes, tömegméretű (vagyis társadalmi rétegeket átfogó) iskolai felnőttoktatás egyik első (bár lehet, hogy a legelső) megjelenése volt Magyarországon. A tömeges igény magyarázatát az adja, hogy egyrészt (1940 után) a román iskolarendszerből át kellett lépni a magyar iskolarendszerbe; másrészt a hivatalos román államnnyelv különféle elsajátítási nehézségei okán sok magyar iskolázása ütközött nyelvi akadályokba; harmadrészt Magyarországon az 1940-es években, az iparban, a kereskedelemben és az állami hivatalokban az alsóbb adminisztratív állások betöltéséhez már egyre inkább polgári iskolai végzettséget kívántak.

Miután 1945 augusztusában (Kemény Gábor és Kovács Máté hathatós szakpolitikai közreműködésével) az Ideiglenes Nemzeti Kormány megalapította a közoktatás felnőttoktatási ágazatát: a dolgozók iskoláit, – az 1945/1946. tanévben Gyula környékén ő is dolgozók iskoláit, úgynevezett parasztdolgozók iskoláit szervezett, miközben a Nemzeti Parasztpárt megbízottjaként, és mint a Vallás és Közoktatási Minisztérium külső munkatársa, részt vett a dolgozók iskolái létrehívásának országos munkálataiban. Ezután Szegeden lett az általános iskolai felnőttoktatás kezdeményezője és szervezője. Ebébi munkássága egy ideig kiterjedt Csongrád megyére. Budapesten 1953-tól 1968-ig a nagy-

üzemekben, ipari szövetkezetekben és az egészségügyi dolgozók részére szervezett és vezetett általános iskolai tanfolyamokat, majd oktatási központot létesített az elhanyagolt, illetve nehezen megközelíthető területeken élők (például a munkásszállók lakók, bejáró munkások) iskoláztatásának megoldására.

Felnőttoktatási munkásságának intézményi, adminisztratív hátteret hosszú ideig az általa igazgatott iskola adott. Később pedig a diáktotthon, illetve a kollégium.

Diáktotthoni vezetőként a diáktotthonok kollégiumokká történő fejlesztését szorgalmazta. 1952-től fokozatosan létre is hozta, elismertette, és 1970-ig működtette is a maga középiskolás kollégiumi modelljét. Pedagógiai koncepciója - így hirdette - a protestáns kollégiumok pedagógiai hagyományaiból, a háborús és a háborút közvetlenül követő idők néhány gyermekvédelmi közösségének (a Szekeres Mihály és Pataki Gyula nevével jelzett, debreceni hajdúsági Fiúkfalva, Sztéhlo Gábor Gaudiopolisa, Ádám Zsigmond Gyermekvárosa) tapasztalataiból, a népi kollégiumokból, és nem utolsósorban a makarenkói pedagógiából merített. Makarenkót kivéve, akkoriban egyik forrás sem volt hivatalosan "ideológia-komform". A koncepció szándéka és célja a demokratikusan önkormányzó diákközösség kollégiumi kifejlődése volt. Aminek igénye és megítélése viszont oktatáspolitikailag nem volt egyértelmű. Kollégiumában létre jöttek és működtek is az önkormányzó diákközösség szervezeti formái, hatáskörei és tevékenységrendszerei.

Mind felnőttoktatási, mind kollégiumi tapasztalatait elméletileg feldolgozta, és a megfontolásai szerint közfigyelmet érdemlő, esetleg általánosítható, vagy ötleteket adó tanulságait igyekezett közzétenni. Továbbképzési alkalmakon, konferenciákon ismertette, valamint javaslatokká formálva, rendszeresen eljuttatta a közoktatás országos, illetve helyi (oktatáspolitikai, tanügyigazgatási és neveléstudományi) illetékeseihez.

Ezek sorába tartozik az iskolai felnőttoktatás differenciált, a felnőttek élet- és munkakörülményeihez alkalmazkodni képes tanítási formáiról szóló elv kidolgozása 1951-ben (!), - amelyet az adott, merev tanügyigazgatási korlátok között, megvalósítani is igyekezett. Jóval később, amikor a szociológia időszerkezet, vala-

mint életmódvizsgálatainak eredményei, az 1970-es években elérték az andragógiát, ez az elv a felnőttoktatás, felnőttképzés egészének (az iskolai felnőttoktatáson túlmutató) szociológiai-igazolt, sarkalatos andragógiai alapelve lett. Fontossá vált a számára - ahogyan nevezte - a nevelés, a tanítás hangneme és stílusa, amely a tanítványokra irányuló tanítói, tanári kommunikációban, viselkedésben nyilvánul meg. A 10-14 éves gyermeket tanító polgári, majd általános iskolai tanári munka, továbbá a felnőttoktatói, és a 14-18 éves kamaszok, ifjak kollégiumi nevelését végző munka elemzésének eredményeit sűrítette a hangnem és a stílus fogalmába, - leginkább a cserkészmozgalom pedagógiája, valamint (előbb) Karácsony Sándor és (később) Makarenko eszmei hatására figyelve. Felfogása szerint a nevelési, a tanítási hangnem és stílus elsőrendű pedagógiai eszköze a nevelési, tanítási célok, az aktuális, konkrét nevelési, tanítási feladatok teljesítésének. A tanítványok életkorához is igazodó tartozéka a nevelési, a tanítási módszereknek. A pedagógiai gyakorlatban lehetséges a hibás céloknak, feladatoknak tökéletesen megfelelő hangnem és stílus is. Lehetséges a tökéletes céloknak, feladatoknak meg nem felelő, tökéletlen hangnem és stílus is. Felfogásának kiteljesedése idején, az 1960-as években, az ún. dúr hangnemű, ún. demokratikus stílusú nevelést, tanítást tekintette megtanulandónak. Az előbbi Makarenkótól tanulta, az utóbbit Kurt Lewin értelmezése szerint alkalmazta. Később ez a gondolatkör a pedagógusi szerepek fogalmában, illetve az ún. rejtett tanterv alkotórészeként teljesedett ki a neveléstudományban. És mint a pedagógusi, illetve az andragógusi mesterség gyakorlati tudnivalója egyre határozottabb szerepet kapott.

Tárgyilagosan talán ennyi lehet édesapám pályájának ismertetése. Minden egyebet már a fiúi elfoglaltság, valamint a hozzá fűződő szakmai élményeim erős szubjektivitása vezérelne. És egyéniségemtől, ízlésemtől idegen érzelmi kitárlkozást kívánna. Minthogy magam is tanári pályára léptem, annyi mégis ide tartozik, hogy ő volt az első és mindeddig a legnagyobb hatású mesterem a tanári mesterségben. Tanítványaitól tudom, hogy jó tanár volt. Egész életemet végig kíséri az élmény, hogy nevemet meghallva (még mindig, halála után több mint két évtizeddel is) megkérdemzik tőlem, közöm van-e ahhoz a

Csoma Gyulához, aki itt, vagy ott a tanáruk volt.

Szívesen emlékeznek Rá...

Csoma Gyula, iff.

CSOMÁR ZOLTÁN dr. (Ungpinkóc, 1906. augusztus 27. – Eger, 1991. április 19.): református lelkész, a teológia doktora, középiskolai tanár, igazgatóhelyettes, helytörténész, író, tudóstanár.

A kárpát medencei magyarság sorshelyzetéből adódóan minden ideszülető nemzedéknek megvan a sajátos, „testre szabott” élethelyzete, mely számtalan életpélda, megélt emberi történet tovatűnt esszenciája. Olykor szerencse, hogy az utódok szellemvágya felidézi azokat a szellemi hagyatékot hátrahagyó kiváló egyéniségeket, akik tevékenységükkel, tanításukkal ma is érvényes példát mutatnak az utókor számára. Ezzel megmentik az értékes példákat a tovatűnéstől, a feledés homályától.

Ebben a sorshelyzetben élt, tanított, dolgozott és alkotott édesapám dr. Csomár Zoltán. Az Ung megyei Ungpinkócon született. Édesapja, Csomár József elemi iskolai tanító volt, édesanyja Kórócki Etelka a háztartást vezette. Ketten voltak testvérek, öccse tanító lett Beregszászban. Az elemi iskola 4 osztályát Homokon végezte, ezután az Ungvári Állami Főgimnáziumba iratkozott be. Másodikos gimnazista volt, amikor édesapja meghalt 1919-ben. Nehéz korszak következett a család életében. Erről így emlékezett édesapám: „Özvegyen maradt édesanyám – az átmeneti idők nehézségeivel küzdve – három

évig teljesen nyugdíj nélkül, majd szerény létminimumot kapva, faluról tanítatott öcsémmel együtt. Semmi ingatlan vagyonunk nem volt a ház körüli kerten kívül. Így vonattal bejáró, szárazkosztos diákok voltunk. Otthon a tanuláson kívül a házkörüli munkákban segítettünk, haszonbéres földben dolgoztunk, hogy előteremtsük a mindennapit.”

1925-ben érettségizett Ungváron, majd a losonci Teológián református lelkészi oklevelet szerzett. A teológia elvégzése után Beregszászba került, ahol az állami gimnáziumban hitoktatóként működött 4 éven keresztül. 1933-ban parókus lelkésznek hívták Kistrátra, ahol 1945-ig dolgozott. Ezek az évek is, de főleg az ezt követők, eseménydús évek voltak édesapám életében.

1934-ben megnősült, felesége – édesanyám – Záhorszky Judit tanítónő volt. Egymás munkáját kiegészítve, szeretettel és eredményesen dolgoztak ebben a kis Ung megyei faluban, ahol mindkettőjüket bizalom és megbecsülés övezte. Három gyerek született a családban két nővérem: Judit, Éva és én, Tibor. Jellemző szüleimre, hogy a későbbi szűkös időkben mindhárom gyerekük kezébe diplomát adtak. Nővéreim folytatták a szülők hivatását pedagógusok lettek, én pedig vegyész-mérnök.

Édesapám lelkészi munkája mellett teológiai, történelmi kutatómunkát is végzett, aktívan kapcsolódva a kárpátaljai szellemi életbe. Tagja, majd főtítkára volt az Ungvári Gyöngyössy Irodalmi Társaságnak. Szerzője több tudományos kiadványnak, számos cikknek, több helytörténeti munkának és rádióelőadásnak.

1940-ben teológiai doktorátust szerzett a debreceni tudományegyetemen.

Édesapám lelki habitusát jellemzi, hogy benünket, gyerekeket nagy szeretettel, de szigorúsággal nevelt. Biztatott, elismert, ha volt rá oka, de nem tűrte a rendetlenséget, hanyagságot, és ez később nagyon is hasznunkra vált.

A másik jellemző vonása volt, egészen haláláig, hogy a legkisebb dolognak is – ami jó volt – nagyon tudott örülni, és ez tette harmonikus, derűs emberré. Egy jó könyv, egy érdekes szakcikk vagy az iskola eredményes működése mind belső nyugalmanak alapját képezte, ez neki nagyon fontos volt, a nyugalom és a rend. Velünk, gyerekekkel ugyan nem nagyon játszadozott, de az otthon biztonságát

mindig éreztük, és ez példa is volt nekünk a későbbiekben.

Soha nem feledte édesanyja áldozatos szeretetét, hiszen édesapját korán elvesztette, ami így cseng ki egyik kis könyvének, a *Csendes órák* ajánlásából: „Ajánlom e könyvecskét édesanyámnak, akinek szeretete úgy kísér életutamon, mint növekedő termést a napsugár.”

Szellemi munkájában, alkotó erejében nagyon termékenyek voltak a kísráti évek, amit mutatnak a megjelent könyvei, cikkei, de mindig volt ideje, energiája gyülekezetre, embertársaira. Sok esetben nyújtott nemcsak lelki vigaszt, hanem Tátra kis autóján ő vitte orvoshoz vagy az ungvári kórházba a falubeli embereket akár nappal, akár éjjel is.

Alapvető vonása volt a szangvinikus természet, kisebb bosszúságok is kihatottak a sodrából, de nagyon hamar „kisütött a nap”, és elszállt a mérge, soha nem tudott igazából haragudni, vagy bántani senkit.

Jött a háború, 1944-ben elkezdődtek a bombázások, a kitelepítések. Sokan mondták, hogy meneküljön a három gyerekkel, de apám nemet mondott, nem hagyta magára a faluját, melynek lelki vezetője volt. A háború iszonyatos pusztítást végzett, mint mindenhol, ahol a frontvonal húzódtott. A frontáttörés után bevonultak az oroszok. Két-három hónap múlva, – mikor megalakult az új rend, elkezdték összeszedni a református lelkészeket, tanítókat és „málenkij” robotra vinni. 1945. febr. 27-én éjjel egy ruszinszármazású ember bekopogott szüleimhez, hogy most azonnal el kell menniük, mert édesapámat Szibériába akarják vinni. Egyrészt, mint református lelkészt, másrészt egy korábban megjelent könyve okán: „Ungvár húsz éves története a cseh megszállás alatt.” Így még aznap éjjel egy szekérre pakolva a három gyereket nagymamával együtt, átjöttünk a határon, melyet 2 nap múlva lezártak. Édesapám a nyíregyházi esperes kinevezése alapján Baktalórántházán kapott ideiglenes lelkészi státuszt, de várható volt, hogy elődje elmenekülését követően viszszer, ami be is következett egy év múlva.

Így iratkozott be 1946-ban a Debreceni Tudományegyetem bölcsész karára, ahol 1949-ben középiskolai tanári diplomát szerzett magyartörténelem szakon.

Ezután a mátészalkai Esze Tamás gimnáziumba került tanárként. A gimnázium 2 éve kezdett

működni, így édesapám is tevékenyen részt vett a kialakításban, szervezésben. Az új környezet és más munkakör nem kis változást jelentett számára, de szívós munkával, amit gyerekkora óta mindig is csinált, leküzdötte a nehézségeket. 1952-ben kinevezték igazgatóhelyettesnek, amit nyugdíjazásáig végzett.

Iskolai munkája mellett, amit nagy szeretettel, szakmai tudással végzett, nem tagadta meg addigi érdeklődését, helytörténeti, honismereti, kutatómunkáját. Összegyűjtötte az iskola 10 éves történetét, ami jubileumi évkönyv formában meg is jelent.

Több elismerést kapott: Miniszteri Dicsérő Oklevél, az Oktatásügy Kiváló Dolgozója. Sok társadalmi munkát is végzett, pl. tanácselnök-helyettes volt hosszú évekig. Tevékenyen részt vett Mátészalka várossá nyilvánítási ünnepségének megszervezésében és lebonyolításában. Édesapámat az iskola történetének megírása úgy magával ragadta, hogy elkezdte Mátészalka és környéke helytörténetének kutatását. Keze alól 10 év szívós munkájával kikerült egy alapmű Mátészalkáról, több mint 400 oldalon bemutatva a helység történetét a kezdetektől 1968-ig.

Kutató munkája során bejárta a környék levéltárait, múzeumait, minden alkalmat megragadott az anyaggyűjtésre. Mikor Hévízen gyógykezelték, másnap már a Helikon könyvtárban volt és kutatott. Az egri látogatásait, ahol Judit nővérem élt, arra is felhasználta, hogy a főiskola könyvtárában gyűjtse az anyagot. Budapesti tartózkodása gazdag lehetőséget adott a tanuláshoz, a gyűjtőmunkához. 1967-ben nyugdíjba ment, és akkor már minden szabad idejét a könyv megírásának szentelte.

De, ahogy az lenni szokott, az irigyek, a gánccsokodók gátolták a monográfia megjelenését, de nem Mátészalkán. Végül is a mátészalkai városi vezetők és a szakmai támogatók segítségével a könyv 1968-ban jelent meg.

Farkas József írta egy 1999-ben megjelent megemlékezésében: „Bámulattal tekinthetjük, böngezhethetjük át a 475 oldalas könyv, dokumentum, adatgyűjtés stb. tétel-hivatkozást azzal a meggyőződéssel, hogy ami akkori körülmények között fellelhető volt, az mind itt szerepel. Mi, »szalkaiak« ha késve is, köszönetet mondunk: Zoli Bácsi, Nagytisztelű Úr! Tanár Úr! Hálásak vagyunk szellemi névjegyedért.”

Kovács Sándorné sz. Török Mária Katalin, volt

tanítvány így emlékezik:

„Csaknem ötven év távolából a katedrán ülve látom tanár urat, amint lehúzott szemüvege fölött ránk néz, és szerető szigorral kérdezi: „Milyen ez a sürmölés?” Az idegen nyelvi órának velejárója a szótárhasználat, s ez bizony „sürmölés”-sel jár, különösen magas létszámú osztályban. Egy kritikus történelmi időben, az 1956-os forradalom vérbefojtása után kellett velünk elfogadtatni az elnyomó hatalom nyelvét, az orosz. A tanár úr iránti szeretetem vetült rá az általa tanított tárgyra, az orosz nyelvre. Akkor nem gondoltam, hogy életem során – ugyanúgy, mint nagyra becsült tanárom, én is vargabetűvel érkezem az orosz nyelv tanításához.

Lelkészi habitusa révén olyan lelki viszonyt tudott kialakítani tanítványaival, hogy nem féltünk tőle, tiszteltük, szerettük, felnéztünk nagy tudására. Világos magyarázatai közül egyre konkrétan is emlékszem. Az összehasonlító nyelvtudomány módszerével, a magyar és orosz nyelv közötti hasonlóság és különbség megvilágításával segítette eligazodásunkat az orosz nyelv tanulásában. Kihasználta magyar szakossága előnyeit. Az alany domináns szerepe az állítmányhoz képest, mint hasonlóság, a nyelvtani nem, mint különbség, tanár úr magyarázata alapján érthetővé vált előttem, előtünk.

Tanár úr fia, Tibor is osztályunkba járt. (1957-1961) Rajta keresztül mi is megkülönböztetett figyelemben részesültünk. A tanár (szülő)-tanítvány (gyermek) kapcsolat vonzó és követendő példáját láttuk esetükben. Tibortól pont úgy megkövetelte a precíz tudást és az esztétikus fűzetvezetést, mint tőlünk. Írásbeli munkáinkat tanár úr gyakran írásban véleményezte, jellegzetes, kissé négyszögletes cirill betűi igen tetszetős írásképet alkottak.

Emlékezetesek számomra tanár úr alkalomhoz illő, választékos, mégis közérthető ünnepi beszédei, melyek az évnyitó illetve az évzáró ünnepélyeken hangzottak el. Pedagógus pályámon sokszor merítettem erőt és hitet az ő példájából, életútjából. Hálás vagyok a sorsnak, hogy tanítványa lehettem.”

Dr. Nagy László ny. igazgató emlékeinek mórzsái: „emlékeim tárházából felidézek néhány adalékot, amellyel hozzájárulhatok ennek a nagy tanáregyéniségnek a méltatásához – nincs nehéz dologom –, hiszen közel fél évszázadnyi ismeretség alapján emlékeimben olyan tanár-

egyéniiség bontakozik ki, akiből mélységes emberszeretet, közvetlenség, egyfajta erkölcsi, emberi tartás sugárzott.

Amikor másodikos gimnazistaként a mátészalkai Esze Tamás Gimnáziumban tanár úr átvette osztályunkban az orosz órákat, az idegen nyelvtanulás szépségéről beszélt, de átsugárzott mondanóján szívós magyarsága, az anyanyelv mélységes szeretete. Csomár tanár úr kitűnően ismerte az ékes szólás művészetét, mesterien bánt a szavakkal. Mindent elmondott, amit kell, de csak annyit, amennyi szükséges. Példát mutatott abban, hogy nem elég az, ha jó tulajdonságokkal rendelkezünk, jól is kell gazdálkodni velük. Határozott emberi tartása mellett az ügy érdekében kompromisszumokra is képes együttműködni, mindig igaz, megértő ember volt. Megadott számomra, hogy tanítványa, leányának évfolyamtársa, fiának pedig tanára lehettem. Ugyanakkor tanár kollégája, munkatársa is voltam. Fiatal tanár koromban tőle lestem el a kutatómunka aprólékos, de mindig precíz metodikáját. Mestere volt annak, hogyan tudja az ember rövid földi életének üres perceit hasznosan, a közjavára eltölteni. Tapintatos, jó indulatú, precíz vezető volt. Osztályfőnökként és az esti tagozat vezetőjeként gondoskodó, segítőkész, egész egyénisége szeretetteljes, tiszteletet parancsoló volt.

Máig őrzöm azt a levelet, amelyet a nyolcvanadik életév határvövénel megpihenő, immár öreg tanár úr nekem küldött. Ebből a levélből egyértelműen kitűnik – Mátészalka városától ugyan kapott elismerést –, hogy magasabb szintű megbecsülésre vágyott. Joggal, hiszen nemcsak a mai időben, de az előző évtizedekben is ritka volt az önzetlenül kutató tudóstanárr.

Négy diplomát szerzett, hat könyve jelent meg nyomtatásban, több pályadíjat nyert tanulmánya és 80 cikke látott napvilágot helyi és országos folyóiratokban.

Az általa felhozott érvek egy kis része is elég lett volna ahhoz, hogy magasabb szinten is elismerjék életművét, és elégedett emberként hagyja itt ezt az árnyékvilágot.

Ez a kiadvány legyen bizonyíték – ha késve is – arra, hogy a fa élete nem az ágakban, hanem a gyökerekben rejlik. Legyen mementó, hogy nemcsak a fa ágait, de időnként a gyökereit is gondozni kell.”

Kötelességünk „szerény emléket állítani azoknak a tanyai tanítóknak, községi, városi, tanároknak, sőt egyetemi oktatóknak, akik az elmúlt évtizedekben hivatásuk magaslatán állva, belső motivációk sugallatára oktatták és nevelték az ifjúságot.(...) S ez a szellemi munka nem rendszerfüggő! (...) Nem szabad egy nagyszerű pedagógus generációt elfeledni!” (Bakó Endre)
1976-ban Egerbe költöztünk, ahol Judit nővéremék éltek és így meleg családi körben igen sokat segítettek az unokák nevelésében. Édesapám itt is tovább folytatta tudományos tevékenységét. Gondokkal, munkával és rengeteg értékkel tele élete 1991-ben ért véget. Úgy érzem, hogy egész egyénisége minden téren példaként él gyermekei, unokái és nem utolsósorban tanítványai emlékében egyaránt. Maradandót alkotott!

Csomár Zoltán írásainak jegyzéke.

1. Történelmi kapcsolatok a cseh és magyar kálvinizmus között. Eredeti cseh fordítások alapján feldolgozott tanulmányosorozat. Megjelent a Református Egyház és Iskola c. hiv. lap 1932. évf. 7-16. számaiban. Nagykapos, Csehszlovákia.
2. Ut, igazság, élet – Előadások, cikkek, egyházi beszédek. Nagykapos, 1938. 160 l. (Heiman Nyomda kiadása)
3. Húsz év Ungvár történetéből - A Magyar társaság falukutató Intézete irodalmi pályázatán első díjat nyert helytörténeti tanulmány. Megjelent a M.T. kiadásában, Budapest, 1939.
4. Ung megye magyar lakosainak néprajza – Megjelent a Vármegyei Szociográfiák IX-X. kötetében. Budapest, 1940. 100-112. l.
5. A csehszlovákiai magyar református keresztyén egyház húszéves története c. doktori értekezés Ungvár, 1940. Debreceni Tisza István Tudományegyetem.)
6. Ungvár költői – az Ungvári Gyöngyösi Irodalmi Társaság felolvasó ülésén elhangzott rádióelőadás (köz. A Kassai Rádió 1942. május 9-én) Megjelent a Gyöngyösi Irod. Társaság Évkönyvében, Ungvár, 1942. 119-124.
7. A földosztás egy szabolcsi faluban (Baktalórántháza – A Válasz c. irodalmi folyóirat pályázatán díjat nyert tanulmány. Budapest 1947. 27. l.
8. A kiseri református egyházközség gyűjteménytrajza.
9. A Mátészalkai Esze Tamás gimnázium

tízéves története - Jubileumi évkönyv 15-36.1. Nyíregyháza, 1958. 64. l.

10. Felnőttoktatás a Mátészalkai Esze Tamás Gimnáziumban – Szabolcs-Szatmári Nevelő, Nyíregyháza, 1962. 1. sz. 25-26. l.

11. Az idegen nyelvi beszédkézség fejlesztésének időszaki kérdései – Szabolcs-Szatmári Nevelő Nyíregyháza, 1962. 2. sz. 1-3. l.

12. Mátészalka c. helytörténeti monográfia Mátészalka-Budapest, 1968. 417 l. Kiadta a Mátészalkai Tanács.

13. A helytörténeti-honismereti mozgalom huszonöt éves fejlődése és funkcionális szerepe a népművelésben – A Népművelési Intézet pályázatán pályadíjat nyert munka. Budapest, 1969. 79. l.

Csomár Tibor

D

DOBÓ JÁNOSNÉ Szabó Mária (Hajdúböszörmény, 1912. dec. 12. – 1996. dec. 18.): tanítónő.

Édesapja, Szabó János városi írnok, édesanyja, O. Szabó Mária neves és népes helyi család leszármazottja volt. A hét gyermekből három kiskorában elhalálozott, a négy életben maradt lány közül ő volt a legidősebb. Kisgyermek kora az első világháború idejére esett. Édesapja a fronton, édesanyja itthon küzdött a nehézségekkel. A puritán erkölcsű nevelés mellett sok-sok szeretetet és törődést kapott. Szülei egy nagyon szilárd értékrendet közvetítettek számára. Iskolai végzettsége igen speciális volt. A négy elemi után polgári iskolai bizonyítványt szerzett, majd különböző vizsgával a helyi gimnázium 5. évfolyamán folytatta tanulmányait. Végig jó tanuló volt. Tanárai között olyan nevek szerepelnek, mint dr. Sarkadi Nagy János, dr. Molnár István, dr. Csiha Antal, Nikodémus An-

tal. Családi körülményei, majd édesanyja korai halála miatt egyetemi tanulmányok folytatására nem gondolhatott. Ismét különböző vizsgát tett, és a debreceni Református Tanítóképzőben szerzett 1933-ban tanítónői oklevelet. Nyolc évig állás nélkül volt. Alkalmanként magántanítványokkal foglalkozott, háztanító volt egy földbirtokos családnál Pusztakürtön.

1941. nov. 6-án nevezték ki a hajdúböszörményi Mezőgazdasági Népiskolához a közismereti tárgyak tanítójául. Itt dolgozott 1945 szeptemberéig, az iskola megszűnéséig. Ekkor a helybeli református egyház alkalmazta mint 4. osztályos tanítót a Bocskai téri Fiúiskolában, és itt tanított az államosítás után is 1968-ban történt nyugdíjba vonulásáig.

1936-ban kötött házasságot Dobó János református tanítóval, a későbbi testnevelő tanárral.

Tanítói tevékenységét rendkívüli lelkesedéssel kezdte. A háború utáni években aktívan vett részt az újjáépítésben. A tantermek bomba által kitört ablakait otthonról hozott képek üvegeivel pótolták, a padlót olajozták férjével, és mindent megtettek annak érdekében, hogy elfogadható körülményeket teremtsenek a tanításhoz. Döntő szerepük volt az iskola első tornatermének létrehozásában.

Szívügyének tekintette a tehetséges, de nehéz sorsú tanítványok előmenetelének segítését. Példaként említhető Mészáros Lajosné Czégény Magdolna ma is Debrecenben élő nyugdíjas óvónő, aki a Postás Óvodában nevelte gyermekek százait, és több évtizedes munkájáért magas kitüntetésben részesült. Egykori tanítója inspirálta tanulásra, támogatta nyiladozó képességeit,

indította el útjára, s a minisztériumban is közbenjárt tehetségesnek ítélt tanítványa érdekében. Részt vállalt a város kulturális életében is. A pedagógus énekar tagja volt. Félidős terhesen is bekerékpározott 1946 tavaszán a debreceni fellépésre.

Színpadi előadásokban is szerepelt. Szülőknek tartott pedagógiai tárgyú, felvilágosító előadásai – a meglévő dokumentumok alapján – ma is helytállóak lennének.

A gimnáziumban szerzett humán műveltsége (görög, latin, német nyelvi tudása) az egyéb iskolákban elsajátított gyakorlati ismeretek (zene, kézimunka, pedagógia), irodalmi érdeklődése, a világra való nyitottsága egész életében megmutatkozott. Ez természetesen pedagógiai munkájára is jellemző volt. Intelligenciája minden tevékenységét áthatotta. Szolid, csendes, kiegyensúlyozott személyiség volt. Fegyelmezési problémái nem voltak, sem a gazdasági iskola serdülői között, sem a nagy létszámú 5. 6.-os fiúosztályokban. A lényével nevelt. Megjelenésével, fegyelmezettségével, példamutatósával.

Legyen itt egy 1953-ban készült, Boros Gyula Kossuth-díjas igazgató által aláírt jellemzésből egy részlet:

„Munkához való viszonya kifogástalan. Lelki ismeretesség és pontosság jellemzi. Szorgalmas és szerény, aki teljesen a hivatásának és családjának él. Magánélete kifogástalan és példamutató.”

Tanítványai, kollégái halála után több mint 10 évvel is a tisztelet, megbecsülés, szeretet hangján emlékeznek rá.

Kitüntetései:

Aranydiploma: 1983. szept. 3.; Gyémántdiploma: 1993. szept. 11.

Források:

Hagyatékban, irattárban fellelhető dokumentumok, kollégák, tanítványok, családtagok visszaemlékezései.

Lengyel Istvánné

DOHANICS JÁNOS (Ötvösfalva, 1893. január 16. – Nyíregyháza, 1979. október 11.): tanító, középiskolai tanár.

Kárpátalján, a huszti járás egyik kis falujában született, nyolc gyermek közül a harmadiknak.

Bár édesapja az ottani viszonyok között jobb módú gazdálkodónak számított: több részletben kis földbirtokkal, az istállóban szarvasmarhával, lóval, de a falu – és általában egész Kárpátalja – az ország többi részéhez viszonyítva nagyon szegény volt. Így az Ötvösfalván végzett négy elemi után komoly elhatározást jelentett Husztra, polgári iskolába jelentkezni.

Dohanics János elemi iskolai tanítója azonban biztatta a szülőket, hogy taníttassák jó eszű fiúkat, mert igen szorgalmas. Jeles eredménnyel végezte el a polgári iskolát, pedig a körülményei – mai szemmel nézve – szinte elfogadhatatlanok voltak. Hétvégeken gyalog ment haza a 24 km-re lévő falujába, tankönyvekkel megpakolva, hogy otthon is tudjon tanulni, és még segíteni is tudjon a családnak. A polgári iskola sikeres elvégzése után jelentkezett az Ungvári Görög Katolikus Tanítóképző Intézetbe, ahová fel is vették. Segély és ösztöndíj nélkül kellett neki indulni a tanévnek, de szerencséjére egy olyan családnál kapott szállást, ahol ezért cserében a család egyik fiával kellett foglalkoznia. Fél év után jelentkezhetett az internátusba „fehérmű – ruhaszedőnek”. A diákok mosnivalóját vette át hétfőről hétfőre és szombatonként kimosva kiosztotta azokat. Ez nem volt egy „elegáns” munka, azonban ingyenes internátusi bentlakást és ellátást jelentett. Később jó tanulmányi eredménye alapján már ösztöndíjat is kapott, és átadhatta a „ruhaszedő” munkáját a jobban rászorulóknak. Zavar-

talán tanítóképzői tanulását negyedéves korában szomorú esemény árnyékolta be: meghalt nagyon szeretett édesapja – és pár hónap múlva édesanyja is. Árván, magára maradván nem is lehetett más kilátása, mint a tanítói állás. 1912-ben a kárpátaljai Kövesligeten lett a görög katolikus elemi iskola tanítója. Az ottani körülményeket jól jellemzi, hogy az iskolában a kisleányoknak kellett takarítani, a fiúknak fűteni, a tanítónak meg megértetni a szülőkkel, hogy nincs iskolaszolga, aki ezeket elvégezné.

A fiatal tanító többre vágyott, tovább akart tanulni, nagyon érdekelte a természettudomány, a fizika, a matematika. Jelentkezett is a budapesti Tanárképző Főiskolára, ahová egy év múlva fel is vették, s két év elteltével jó tanulmányi eredménye alapján átvették a Tanárképző Egyetemre, matematika-fizika szakra. Itt olyan professzorai voltak, mint báró Eötvös Loránd fizikus, a matematika tankönyvíró Beke Manó és Fejér Lipót. Az egyetemet is jó eredménnyel elvégezve Székelykeresztúrra helyezték tanítani. Ide 1919 januárjában bevonultak a románok, s mivel a magyar tanárok nem voltak hajlandók hűségesküti tenni, év végével kitoloncolták őket. Dohanics János 1919 októberétől 1926-ig tanított a sárospataki Tanítóképzőben. Ekkor helyezték át Nyíregyházára, a Királyi Állami Tanítóképzőbe. Az egyedül élő fizika-matematika szakos tanárt megbízták az internátus köztartásvezetői feladataival is, ami élelmezést és iskolai bentlakást biztosított az akkori nehéz körülmények között.

1929 novemberében megnősült. Felesége, Zékány Júlia Husztsófalván született, s az ungvári Görög Katolikus Tanítóképzőt elvégezve, ekkor már Huszton tanított. Három gyermekük született, 1930-ban egy fiú ikerpár s 1934-ben egy harmadik fiú.

Dohanics Jánost 1936-ban kinevezték a Tanítóképző Intézet igazgatójává. Két-három év alatt felújította az iskola és az internátus épületeit, beleértve a Gyakorló Elemi Iskola épületét is. A nagy területen fekvő udvaron beépített tornaszerek: korlát, nyújtó, gyűrű, mászórudak nem csak a testnevelést szolgálták, de az internátusi diákok – ahogy igazgatójuk mindig is hívta őket: növendékek – testedzését is.

Különösen nagy híre volt a telenként létesített nagy korcsolyapályának, ami az egész nagy udvart beborította, s folyamatos karban tartott je-

gével 1945-ig a város egyik nevezetessége volt! Az igazgató és családjának kötelező iskolai bentlakása is segített annak a szinte családi kapcsolatnak a kialakulásában, ami a képzős növendékek és az igazgató, valamint a családj viszonyát jellemezte. Évek, évtizedek múltán, háborúval, társadalmi változásokkal a hátuk mögött, örömmel jöttek vissza az intézetbe az egykori növendékek, mesélni életükről, sikereikről, gondjaikról. Dohanics János miniszteri biztosként képesítői vizsgák felügyelője volt a tankerület fiú- és lányképzőiben. A 40-es években tanügyi főtanácsosi kinevezést kapott, harmad – negyed magával az országban. Amikor jött a háború! 1944 őszén már nem volt tanítás. A tanárok, diákok szétszéledtek, a tanárok elmenekültek, a diákok közül többen katonaként – leventeként fogságba estek. S voltak, akiket a „malenkij robot” vitt el örökre.

Dohanics János és családjája maradt, egyedül őrizve iskoláját, maradéktalanul teljesítve erkölcsi és hivatásbeli kötelességét! Magyar katonai betelepülést, hónapokig tartó szovjet katonai megszállást élt úgy át az intézet, hogy egy szék, egy iskolapad sem veszett el! A harcok befejeztével rögtön el kellett kezdeni a tanítást, szinte tanár és diák nélkül. Felesége állt be orosz nyelvet tanítani, gimnazista fiai pedig hol gimnazisták, hol tanítóképzősök voltak, igény szerint. Értékelte is az új politikai vezetés a városban szinte egyedüli helytállását, mert a párttagság nélküli, családjával rendszeresen templomba járó igazgatót meghagyták 1949-ig igazgatói beosztásában majd tovább taníthatott, mint matematika tanár. 1959-ben megszűnt a középfokú tanítóképzés, ekkor ment Dohanics János nyugdíjba, de nem szűnt meg kapcsolata volt tanár kollégáival, diákjaival. Képesítői találkozókra sok – már országos hírű – öregdiák köszöntötte a kiváló nevelőt, mélyen vallásos pedagógust, matematikatanárt, az iskolát felvirágoztató igazgatót. A tanítóképzőben olyan egyéniségek nőttek fel a keze alatt azokban az években, mint Váczi Mihály, Czine Mihály, Dr. Kiss Lajos, Ferencz Béla, Kokas Ferenc, Barota Mihály, Kovács Sándor, Schuller-Sárdi Béla stb. Az egykori tanítványok többségéből tanár lett, sőt az egykori intézet tanárai a tanítóképzés elkötelezett híveivé váltak.

Amellett, hogy tanári hivatását magas fokon művelte, megszervezte a Tanítóképző cserkész

csapatát, s a 971-es „Tisza” cserkészcsapatot a legjobbba közé emelte. Tagja volt a nyíregyházi Bessenyei Körnek, elnökségi tagja a Turáni Körnek és a Görög Katolikus Egyháztanácsnak. 1973 nyarán még töretlen szellemi frissességgel vette át a „Gyémánt Diplomát”, de az 1979-ben megkapott „Vas Diplomát” már nem tudta kézbe venni, október 11-én meghalt. Volt tanártársa, majd igazgatóként utódja, Dr. Kiss Lajos búcsúztatta a hatalmas tömeg által körülvett sírnál:

„A tanítók tanítója voltál csaknem félévszázadon át. Tanári szereped társadalmi hatása mellett csodálatosan szép családi életed volt a minta annyi tanítványod előtt: hogyan kell családot nevelni, érte áldozatot hozni, s vele végül nemzetünk fizikai erejét, szellemi értékeit gyarapítani.” Ezekkel a szavakkal búcsúztak el a kárpátaljai volt elemisták, a székelyföldi, sárospataki, nyíregyházi volt tanítóképzős diákok is Dohanics Jánostól, szívükben őrizve, tanítói hivatásukban életre keltve egy nagy pedagógus emberi alakját.

Raffayné Oláh Katalin emlékezése:

„Nyíregyházán fogalom volt Dohanics János mint pedagógus egyéniség. Legendák szóltak arról, hogyan segítette a tanítóképzőbe bejutott szegény, de tehetséges diákok előmenetelét. Nem egy növendékével szerettette meg a matematika világát, vagy ismerte fel irodalom iránti vonzódásukat, s irányította őket a pálya felé. Fiai a társadalom megbecsült tagjaivá lettek, édesapjuk példájához híven hűségesen kitartottak, és magas fokon művelték választott hivatásukat, családi életük mintaszerű volt. Sándor fia a Nyíregyházi „Jósa András” Kórház kiváló érsebész főorvosa volt évtizedeken keresztül, aki elsőként kapta meg az országban 1992-ben a „Batthyány-Strattmann” díjat, akinek gyógyító tevékenységét igen sokan áldják, emlegetik a megyében. Másik két fia a mérnöki pályát választotta, s szintén országos hírnévre tettek szert munkásságuk alapján a Könnyűipari Minisztériumban, illetve a Nyíregyházi Hőerőműnél. Abban a szerencsés helyzetben voltam, hogy a János bácsi tizenkét unokája közül hetet nagyon jól ismerhettem, kettőt pedig közvetlenül tanítottam is. Azok az értékek, amit ő megteremtett egész életében, az unokái életében is betartandók maradtak. Tisztelet, becsületesség, akarat-erő a tanuláshoz, példás családi élet megvalósí-

tása a mai napig érvényes náluk. Az unokák is mindig nagy-nagy tisztelettel és szeretettel emlegették nagyapjukat, aki még sokat tudott foglalkozni velük nyugdíjba vonulása után. Megérte mind a tizenkét unoka születését, de azt már nem, hogy valamennyien diplomás emberek és példás családi életet élők lettek ők is.”

Dohanics Sándor

DRAVICZKY IMRE (Hajdúnánás, 1928. január 21. – Debrecen, 2006. április 17.): tanító, helytörténész, néprajzkutató.

*„Nem hal meg az, ki milliókra költi
Dús élte kincsét, ámbár napja múlt;”*

(Arany János)

Édesapja, Draviczy Imre gazdálkodó, édesanyja, Vágó Juliánna háztartásbeli volt.

Egyedüli gyerek. Gyermekéveit szülővárosában töltötte. Itt járt elemibe, majd gimnáziumba. Részt vett a cserkészmozgalomban, rendszeresen és kiválóan sportolt. A négy gimnáziumi osztály elvégzése után, 1942-ben Debrecenbe, a Ref. Tanítóképzőbe iratkozott be. Szülei segítettek, támogatták a továbbtanulását.

1944 ősze erősen megviselte, hiszen az átvonuló hadak szüleit kifosztották, őt magát közmunkára vitték a Tiszához, a front kellős közepén. Szerencsésen túlélte. A háború közbejötté miatt Hajdúdorogra, a Görög Kat. Tanítóképzőbe került, majd a Debreceni Ref. Tanítóképzőbe ment vissza. Itt két szaktanítói képesítést szer-

zett, testnevelésből és énekből. 1947-ben végzett, tanítói és kántortanítói oklevelet szerzett.

Még ebben az évben megválasztották a református iskolába tanítónak és kántorhelyettesnek. Szakmájánál fogva játszott orgonán, harmóniumon, hegedűjét vidám társaságban még évtizedek múlva is kézbe vette. Igen jó hangja volt, szerette a népdalokat.

Önállóan először 1948-ban szervezett tábort Fonyba. Azóta közel 300 hazai és külföldi utat szervezett és vezetett. Tanárai irányították figyelmét a természet szépségére és az ember alkotta értékekre.

1950-ben tanyára helyezték. Itt igen nehéz körülmények között tanított 4 évig. Fizetéséből szinte semmire sem jutott. Mindent elvitt az adó meg a beszolgáltatás, melyet apja helyett fizetett. Hisz az öreg szülőket – akiket nagyon szeretett – ő istápolta, nekik ekkorra már semmijük sem maradt. A rajtuk való segítséget természetesen tartotta, s legalább vissza tudott adni abból, amit ő kapott tőlük. Ha tehette, hazajárt hozzájuk. 14 km-t kellett megtennie jó idő esetén kerékpárral, rossz időben pedig gyalog. Ezt az időszakot meg is írta egyik néprajzos munkájában, a címe: „Kulákok, kuláksorsok Hajdúnánáson 1946-1956”.

1954-ben megnősült. Ekkor újra bekerült a városba. Felesége Balázsy Irén szintén pedagógus. 1955-ben Imre fia, 1958-ban Marianna lánya született. Sajnos, fia 29 éves korában, rövid betegség után meghalt. Elvesztésének fájdalma végigkísérte egész életén át. Soha nem tudott belenyugodni. A másik nagy tragédia számára a kisebbik unokája betegsége, tolókokcsiba kerülése volt. E súlyos csapásokat igen nehezen viselte. Bár örült a két unokának – Lillának és Nikolettának – majd később az Ágota dédunokának, de szívében a fájdalom holtig tartott. Lánya szintén pedagógus, német nyelvtanár.

1957 őszén saját kérésére átkerült Tiszavasváriba, a Kabay János Általános Iskolába, mint napköziotthon-vezető. Naponta hazajárt. Itt 12 nagyon szép évet töltött el.

Gál József igazgató többek között így írt róla 1958-ban: „...A tanulóotthonban a korábbi két évben nem tudott megfelelő fegyelem és rend kialakulni. A szülők egy része kezdett elidegenedni. Amióta ő vezeti a tanulóotthont, az valóban második otthonuk lett a tanulóknak. Határozott követelésével, tapintatos nevelői módsze-

reivel, következetességgel igen jó rendet és fegyelmet teremtett a tanulóotthonban...”

A gyermekek aktivizálásában jártas, határozott nevelői egyéniség volt. A tanulóotthon életét tartalmassá, vonzóvá tette. A tanulókkal szeretettel bánt, akiknek munkáját rendszeresen ellenőrizte, a gyengébbeket türelemmel segítette. Tanítványait a tanulás mellett az életre nevelte. A szülőkkel is jó kapcsolatot teremtett. A nevelőtestületi közösségbe jól beilleszkedett. Kedvesség, udvariasság, előzékenység, hangulatoság jellemezte. Becsületesen és szorgalommal kivette részét a társadalmi munkákból is. Továbbképzésével állandóan törődött. Hogy tanítványainak, nevelőtársainak és önmagának politikai és általános műveltségi látóköre bővüljön, nagy szeretettel és hozzáértéssel szervezett hazai és külföldi tanulmányi utakat. Munkáját mindig pontosan, megbízhatóan végezte, igen szorgalmas, önálló volt.

Mikor az iskola bázis iskola lett, a Minisztériumból érkezett látogató úgy nyilatkozott, hogy ő vidéken ilyen jól működő napközit még nem látott. Ennek az eredménye lett, hogy 1960 tavaszán a megyét heten képviselték Pesten, egy országos konferencián, amelynek ő is tagja volt. A 600 pedagógus közül 12 főt kiemeltek, és példamutatóan végzett pedagógiai munkájuk elismeréséül kéthetes NDK-ba szóló jutalomutadulást kaptak. A 12 fő egyike Draviczy Imre volt! Ezen kívül rendkívüli feljebb sorolásban részesítették. Ezek az elismerések még jobb munkára sarkallták. Volt olyan év, hogy a csoport létszáma elérte az 50 főt.

Nemcsak a tanulóotthon, hanem az iskola több osztálya, valamint más iskolák részére is szervezett és vezetett számtalan társas kirándulást autóbusszal, amelyek igen alkalmasak voltak arra, hogy a gyermekek a valóságban lássák a számukra elérhető településeket, várakat, hegyeket, vizeket, hogy mindenütt észleljék az emberi kéz és ész alkotásait, s a természet szépségeit. Ezek az élmények csak „tonnában voltak mérhetők”. A megtekintett épületekhez, tájakhoz színes, érdekes magyarázatokat fűzött. Hozzájárult a tanulók igaz hazafiságra való neveléséhez is. Sok hasznos ismerettel gazdagította a diákok tudását. Például az egri várban, Dobó István kökoporsóját körbeállva, előtte tisztelegve, meghatódva, minden csoportjával mély

átérzéssel elmondták az előzőleg könyv nélkül megtanult egri várvédők esküjét.

A becsületet tartotta a legfőbb erénynek, nem volt hajlandó megalkuvásra. Véleményét mindenkor elmondta. Mindig az igazságot kereste. Nem értett egyet a pedagógusok pénzjutalomban való részesítésével. Ha kapott, mindig felajánlotta gyerekek kirándulására. Így még több diák ismerkedhetett a szép tájakkal, a történelmi és egyéb értékekkel. Látóköriük tudásuk bővült. Volt olyan tanuló, akit ő vitt el először kirándulni. Részt vett egy túravezető képzőn, ezt követően ezüstérmes túravezető lett.

Pedagógus csoportjait a belföldi utak mellett a 60-as években kezdte külföldre vinni, s bejárta velük az akkori Keleti-tömb országait, mintegy 100 külföldi utat szervezett. 1976-tól már Nyugat-Európába is vitte csoportjait, ahová akkoriban csak háromévenként lehetett menni. Így lehetővé tette, hogy a kispénzű pedagógusok is eljussanak Európa 18 országába. Ezeket a túrákat soha nem támogatták, segítettek igazán fellettese. Önerőből „ment”. A nyugati útról a csoportokat mindig hiánytalanul „hozta” vissza, – haza.

Minden kirándulásra előzőleg alaposan felkészült. Felejtethetetlen élményt nyújtott azzal, hogy amit csak lehetett, mindent megmutatott a kirándulóknak. De nemcsak megmutatta, hanem olyan érzelemtől áthatva adta elő a történeteket, eseményeket, hogy gyakran könnyet varázsolt a tanulók, nevelők szemébe. Sok fényképet és rengeteg diafilmet készített a kirándulások alkalmával. Ma már több fényképalbum őrzi a felvételeket beragasztva, aláírva, melyik kép mit ábrázol és hol készült. A látottakat, hallottakat kartársai nagyon jól hasznosították óráikon. Például Vajda Sándorné tiszavasvári kollégája így emlékszik vissza: „Nagyon sok gyermek és felnőtt háláját közvetítem felé, hisz ő volt az a pedagógus, aki évtizedeken keresztül szervezte a bel-és külföldi kirándulásokat, ami egy életre szóló élményt jelentett a résztvevőknek. Én is az ő segítségével jutottam el az Adriai-tenger partjára, s az ott látottakat biológia-földrajz óráimon tovább tudtam adni tanítványaimnak. Még ma is a szertár tartozéka az a kis befőttes üvegbe hazahozott tengeri sünn, amit a tanulók érdeklődéssel nézegetnek, tanulmányoznak.”

Minden pedagógus kirándulás után egy felejthetetlen „visszaemlékezést” tartott az évi útról.

1969-ben saját kérésére visszakérült Hajdúnánásra, a 4. sz. Ált. Iskolába. Itt szintén napköziotthonos beosztást kapott, felső tagozatban. Csoportjait jól szervezte, tagjai egymást segítették, közösségszerető, előzékenyek, tiszteletudóak voltak. Ismerték a közösség szabályait. Őszinteségre, bizalomra nevelte tanulóit, akik szerették és tisztelték, tanácsait, utasításait szívesen fogadták. A kirándulásokat tovább szervezte diákoknak, nevelőknek egyaránt. Bemutató tanítást tartott napközis továbbképzés alkalmával, igen jó eredménnyel. A szülőkkel való kapcsolata jó volt.

Az 1979-80-as tanévben Deilinger József igazgató minősítése: „Az 5-6. osztályos napközis csoport vezetője. Csoportját nagy határozottsággal, céltudatosan irányítja. Következetes munkarendet alakított ki. Tanulói a foglalkozási idő minden szakaszában tudják tennivalóikat, s azokat figyelmeztetés nélkül végzik. Gondosan szervezi a csoport szabadidős programját. Sokat tesz azért, hogy tanulói megismerjék a haladó nemzeti és nemzetközi történelmi hagyományokat, hazánk és más népek országainak természeti szépségeit. A tanulóival kialakított kapcsolata családias jellegű, ezzel együtt tanítványai tiszteletudóak, akik érzik a határozott, céltudatos, de a közvetlen barátságot is a vezetésben. Jó hangulatteremtő, magával ragadó egyéniség, s ezt tanítványai körében igen pozitívan hasznosítja.” 30 éves törzsgárda tag lett. Munkája elismerésül többször kapott pénzjutalmat, rendkívüli feljebbsoportolást.

A pénzjutalommal kapcsolatban folytatta elvét, továbbra is felajánlotta a gyerekek kirándulásaira.

Számára mindig fontos volt a testi, a fizikai munka. Hogy a fizikai erőnlétét megtartsa, ezért nyugdíjas éveiben is folytatta a szőlőművelést, kertészkedést, de fontos volt az is, hogy szellemileg is megmaradjon. Mindig mondta, ha újra kezdené, megint pedagógus lenne. Szerette ezt az országot, ahol élt, szerette ezt a népet, amelyhez fűződött, szerette azokat a gyerekeket, akiket tanított. Mindig érezte, hogy köze van mindezekhez, és tenni kell érte, hogy önmagát igazolni tudja.

Így az 1980-as években a benne felhalmozott tapasztalat, ismeretanyag, és a nánási nép iránti szeretete sarkallta arra, hogy néprajzi gyűjtő- és kutatómunkával, hogy szülőföldje néprajzi és

helytörténeti hagyományaival foglalkozzék. Hatalmas anyaggyűjtéssel gazdagította a Hajdúnás néprajzi írásos anyagát.

1985-től rendszeresen vett részt az országos néprajzi és nyelvjárási gyűjtőpályázatokon, valamint a megyei múzeumi pályázatokon. Dolgozataival minden esetben dobogós, többnyire első helyezést ért el, többször volt kiemelt első díjas. Rengeteg oklevél őrzi e kitüntetésekét.

Kéziratai a következők:

- Gépelés, cséplés 1895-1951-ig, Hn. 1985.
- Leánykérés - Kézfogó – Lakodalom, Hn. 1985.
- Határ - Városrész - utcanevek Hajdúnánáson, Hn. 1986.
- Amit még tudunk a hajdúnánási Hunyadi Olvasókörről, Hn. 1987.
- Keresztyén halottas szokások és temetők, Hn. 1988.
- Zsidó halottas szokások és temető Hajdúnánáson, Hn. 1988.
- Ragadvány előnevek Hajdúnánás polgárainál és deákjainál, Hn. 1989.
- Hajdúnánás földrajzi nevei, Hn. 1990.
- Hajdúnánás tanyavilága, Hn. 1991. I. Élet a tanyán, II. Élet a pusztán.
- A Hajdúnánási Legelő/köz/birtokosság történetjének rövid summázata, Hn. 1992.
- Századunkban a gyilkos láng már kétszer lobbant. Hajdúnánás népe és a nagy háborúk Hn.1993.
- Hajdúnánás iparossága fényben, Hn. 1995.
- Hajdúnánás iparossága árnyékban, Hn. 1998.
- Családnevek, családok Hajdúnánáson a XVIII. századtól a XX. század végéig, Hn. 2001.
- Kulákok, kuláksorsok Hajdúnánáson 1946-1956, Hn. 2003.

Az alábbi dolgozatai jelentek meg könyv alakban:

Hajdúnánás földrajzi nevei, Hn. 1990.

Leánykérés - Kézfogó – Lakodalom, Hn. 1999.

Kulákok, kuláksorsok Hajdúnánáson 1946-1956, Hn. 2006.

Családnevek, családok Hajdúnánáson a XVIII. századtól a XX. század végéig, Hn. 2007.

Helyek, ahol írásainak részletei megjelentek, vagy bemutatót tartottak:

„Határ-, városrész-, utcanevek Hajdúnánáson” című írása 1987-ben jelent meg a „Nánási Füzetek”-ben.

Pályamunkáit az „Elfelejtett szellemi termékek” című sorozatában 1991-ben bemutatta a Nánási Újság. Sok publikációja jelent meg e helyi lapban, valamint a Nánási Kalendáriumokban, Antológiában. Több alkalommal személyesen tartott felolvasást dolgozataiból a Hajdúnánási Szellemi Műhely „Élő Újság”-jában. A „Nánási Füzetek” Hajdúnánási anekdoták c. kiadványában több anekdotája is szerepel, de egy egész füzetre valót kitesz még, ami kiadásra vár. Ráday Mihály egy tévés műsorában 1994-ben bemutatta a Hajdúnánás földrajzi nevei című könyvét. Dolgozatai egy része a Hajdú-Bihar megyei Levéltár Évkönyvében és a Múzeumi Kurírban / a Déri Múzeum kiadványa / is megjelent. 1994-ben Füz László helybeli nyomozó főiskolai szakdolgozatában „Draviczky Imre hajdúnánási tanító, mint lokálpatrióta életútja” címmel írt róla. A Magyar Rádió Nánásról készített műsorában vele is beszélgetett Zala Simon Tibor riporter. A nánási televízióban is mindig ismertették műveit, könyv alakban megjelent dolgozatait. Neve nemcsak városunkban, hanem annak határain túl is ismertté vált. Úgy a Déri Múzeumba, mint a Néprajzi Múzeumba beküldött pályamunkáiról minden esetben a legnagyobb elismerést kapta. Íme a véleményezés:

Hajdúnánás tanyavilága, 1991. I. Élet a tanyán, II. Élet a pusztán.

„Draviczky Imre ismét hatalmas anyaggyűjtéssel jelentkezett az idej néprajzi gyűjtőpályázaton. Az 560 oldalas pályaműből szinte teljes áttekintést kapunk a tanyákhoz bármilyen módon kötődő hajdúnánási népességről, tulajdonosokról, pásztorokról, cselédekről, munkásokról, a tanyákat irányító, vagy azokat szolgáló intézmények tisztségviselőiről, dolgozóiról. Külön is ki kell emelni érzelmektől átfűtött szép stílusát, melyből érződik, hogy nemcsak elbeszélésekből, hanem saját élményei, családi kapcsolatai alapján is ismeri a tanyavilágot, együtt él azokkal, akikről ír.

Közel száz különböző rendű-rangú ember életrajzát ismerhetjük meg, s rajtuk keresztül annak a 80-90 évnél a történetét, melyet átéltek. Igen sok térkép, több mint 100 kitűnő fénykép teszi még szemléletesebbé a munkát.

A két kötet Hajdúnánásnak olyan krónikája, melyet jó lenne valami módon a városban ma élő fiatalok kezébe adni, épületes olvasmányként.

A pályamunkát kiemelt I. díjra javasolom.

Debrecen, 1991. október 25. Varga Gyula”

/Az országos néprajzi és nyelvjárási gyűjtőpályázatokon e munkája 1992-ban kiemelt I. díjat kapott./

„Kulákok, kuláksorsok Hajdúnánáson 1946-1956.” 2003.

„A dolgozat 453 oldala már önmagában tekintélyt parancsoló. A dolgozat 2 részre osztható. Az első részben történelmi előzményeket mutat be, szakirodalom és levéltári források felhasználásával. Nagyon fontos megjegyezni azt, hogy Draviczy Imre átélte és megélte a tárgyalt időszakot, annak szenvedő alanya volt. Ezért a dolgozatban nyomon követhető a személyes élmények, benyomások intenzív hatása. Ez az egyik nagy értéke a dolgozatnak, mivel nem a kívülről száraz tényanyagával találkozunk, hanem a történelmet megélt ember gondolataival, érzéseivel.

A pályamunka második felében több mint ötven visszaemlékezést olvashatunk.

A visszaemlékezésekben szereplő események és tények megtörténtét aláírásukkal igazolták a válaszadók. A munka során több alkalommal találkozott a ma is élő félelemmel, így többen kérték azt, hogy nevük semmilyen formában ne szerepeljen. Ez nagyon szomorú és mélyen elgondolkodtató, hogy lassan ötven évvel a tragédiák után még mindig félnek az áldozatok.

Draviczy Imre munkája rendkívül jó alapot ad egy későbbi kutatáshoz, mivel adatgazdag, pontos, minden szempontból értékes dolgozat.

Kiemelt díjazását javasolom. Debrecen, 2003. január 21. Korompai Balázs muzeológus”

/Az országos néprajzi és nyelvjárási pályázatokon e munkája 2006-ban kiemelt I. díjat kapott./ Több különféle kitüntetésben is részesült élete folyamán.

Pedagógus Szolgálati Emlékérmét kapott 1989-ben. Kiváló társadalmi munkáért kitüntetését kapott ugyancsak 1989-ben.

A néprajzi és helytörténeti tevékenységét a város is elismerte. 1996-ban kiemelkedő pedagógiai és közművelődési munkájáért Hajdúnánáson elsőnek kapta meg a „Maklár-díjat”, ami városi szinten igen magas elismerést jelent.

Sebestyén Gyula Emlékérmét kapott 2000. július 14-én az Önkéntes Néprajzi és Nyelvjárási Gyűjtők XVII. Országos Találkozásán, Hajdúdorogon. Mint róla írták: „Draviczy Imre nyugdíjas pedagógusként 1985 óta rendszeresen részt vesz az önkéntes néprajzi és nyelvjárási gyűjtő pályázatokon. Eddig 13 dolgot írt, melyek széles körű tematikájukkal, terjedelmükkel, valamint gazdag adatolásukkal, fotódokumentációjukkal kiemelkednek a pályamunkák sorából. Munkái fontos, megbízható helytörténeti néprajzi forrásul szolgálnak Hajdúnánás múltjának megismeréséhez.”

Draviczy Imre a következőt nyilatkozta ehhez a kitüntetéséhez: „Ez a legnagyobb, legmagasabb elismerés, amit amatőr gyűjtő elérhet, megkaphat munkái, érdemei után.”

Aranydiplomát kapott 1997-ben.

Egyéb tevékenységei:

A Hajdúnánási Szellemi Műhely egyik meghatározó egyénisége volt.

Az ezeréves évforduló alkalmából 2000. augusztus 13-án ünnepséget szervezett az elpusztult Tedej falu emlékére. A tedeji templomdombon ünnepi műsor keretében megemlékezett Tedej történetéről, és emlékjelet /keresztet/ állítottak a megjelent ünneplők.

Tagja volt a Magyar Néprajzi Társaságnak.

Szerepel a „Ki kicsoda a magyar oktatásban” című könyvben, 2006-ban és 2007-ben.

Sajnos, pályafutása ebben az időszakban véget ért, mivel egészségi állapota, betegsége kivette a tollat a kezéből. Tervei voltak még, szeretne volna bővíteni néprajzos, helytörténeti munkáját.

A Kulákok, kuláksorsok Hajdúnánáson 1946-1956 című könyvének hazavételében 2006. márciusában még segédkezett. Kezébe vehette azt a könyvet, amit ő saját költségén adatott ki. De utána már nem sokáig forgathatta, mert 2006. április 17-én befejezte földi életét.

Utolsó útjára, a hajdúnánási köztemetőbe nagyon sokan elkísérték. Örök nyugalomba a drága magyar földbe került, amit egész életében annyira szeretett.

Ránk hagyta írásait. Szeretnénk ezt a hagyatékot könyv formájában folyamatosan megjelentetni, és az olvasók elé tárni. Így szellemisége, nagysága könyveiben tovább él, és felbecsülhetetlen értékű munkái megmaradnak az utókor számára is.

A „Tiszavasvári Hírmondó” újságban Berkes József ny. tanárkartársa így búcsúzott tőle:

„... Tiszavasváriban megbecsült tagja lett az iskola nevelőtestületének, kiemelkedő napközis munkájáért miniszteri kitüntetést, külföldi jutalomudulást és főleg elismerést, tanítványok, szülők, ismerősök háláját kapta... mérhetetlen hazaszeretetéből számtalan hazai iskolai kirándulás, táborozás mellett Európa 18 országába szervezett számos turistautat. Az utóbbi évtizedekben vállalta fel városa és az ott élők értékeinek begyűjtését. Néprajzos és helytörténeti munkái országos pályázatokon kivétel nélkül helyezést, illetve díjazást nyertek. Nagy segítséget nyújtanak a város életének, múltjának megismeréséhez. Értékük nehezen mérhető.... Nagyon szerette a családját, gyermekeit, unokáit, dédunokáját. Mindent megtett értük lehetőségéhez mérten.... Számunkra nem halt meg, bár élete véget ért, az a sír bezárult, mely magába fogadta. De alkotásai, szellemi kincsei velünk vannak, szeretettel gondolunk rá. A drága magyar Föld, melyet úgy szeretett, adjon neki csendes pihenőt! ...”

Péteri Lajos hajdúnánási ny. tanárkartársa így emlékezett meg róla írásában:

„... Ő elment közülünk, de szeretete tanítványai szívében, tiszta embersége családjá, barátai, ismerősei körében tovább él. Nem is lehet elfeledni, mert maradandót alkotott, jeleket hagyott maga után...Az utóbbi két évtizedben végzett helytörténeti munkásságával kitörölhetetlen nyomot hagyott városunk szellemi életében. Sokirányú tevékenységét csak elismerés illetheti, személyisége, markáns egyénisége eltávozása ellenére le fogja győzni a mulandóságot.”

A Kulákok, kuláksorsok Hajdúnánáson 1946-1956 című könyv /Hn. 2006/ hátoldalán olvasható fülszöveg részlete:

„... Minden munkám Hajdúnánásról szól. Ha szólítanak, hogy menjek át a „túlsó partra”, úgy teszem majd azt, hogy tudom: erőmhöz és a lehetőségekhez mérten tettem valamit az oktatás ügyéért, városomért és családomért.”

Draviczky Imréné

E

ELEK ERNŐ (Huszt, 1934. március 21. – Vác, 2000. október 27.): matematika szakos tanár, a Kárpátaljai Területi Pedagógus Továbbképző Intézet és Módszertani Központ Matematika Kabinetének a vezetője.

„Egy nemzet kultúrájának védelme, ápolása nem feltétlenül azonos a másik nép kultúrájának, s magának a népnek az eltiprásával. Az egymás mellett élésből, a mások értékeinek elfogadásából gyönyörű kép alakulhat ki. Olyan ez, mint a nagy rét: attól szép, hogy sokféle, sokszínű virág díszíti.”

(Elek Ernő, 1995. szeptember 19. Kárpáti Igazszó)

Elek Ernő Kárpátalján, Huszton született. Édesapja, Elek Jenő gyógyszerész, édesanyja, Jónás Júlia laboratóriumi munkatárs volt. Egy öccse volt, Elek Tibor. Iskoláit a református elemi iskolában kezdte, ahol Orgványi György tiszte-

letes úr volt a tanítója. Ő tőle tanulta meg a beütvetést, a számolást, a könyvolvasás szeretetét, az erkölcsösséget és az önfegyelmet. 1944-ben felvették a gimnáziumba, de ekkor már közeledett a frontvonal. Mindennaposak voltak a légi-riadók, és így bezárták az iskolákat. Amikor újra megnyitották az iskolák kapuit, akkor már csak orosz vagy ukrán nyelvű oktatás között lehetett választani. Lassanként a matematika felé kezdett orientálódni, hisz ez igényelte a legkevesebb nyelvtudást. Végül is ez lett a kedvence, ezt választotta élethivatásnak. Szülei 1945-ben, amikor Kárpátalját a Szovjetunióhoz csatolták, elváltak. Édesapja átjött Magyarországra, édesanyja a két fiúval Kárpátalján maradt.

Elek Ernő egyetemi tanulmányait az Ungvári Állami Egyetemen végezte 1953-1958 között matematika szakon. Az egyetem elvégzése után, 1958-1968 között Huszton tanított középiskolában matematikát és fizikát. 1961-ben megnősült. Felesége Darabán Irén közgazdász. Házasságukból két lányuk született: Mirtill (1962) és Irén (1963).

1968-ban meghívták Ungvárra a Kárpátaljai Területi Pedagógus Továbbképző Intézet és Módszertani Központ Matematika Kabinet vezetőjének. Itt dolgozott 1994-ig, nyugdíjba vonulásáig, de közben az Ungvári Állami Egyetemen is tanított matematikát.

1995-ben feleségével együtt áttelepült Magyarországra. Vácra költöztek, ahol először a Boronkay György Műszaki Szakközépiskolában, majd a Madách Imre Gimnáziumban tanított matematikát. Szakmáját nagyon szerette.

Igényesség jellemezte, elsősorban önmagával szemben állított fel maximális követelményeket. Publikációiban a matematikatanítás módszertanával és a tehetséggondozással foglalkozott, különös tekintettel a kárpátaljai magyarokra. Az 1980-as években két tankönyvet is lefordítottak a kárpátaljai magyar nyelvű középiskolák számára és ezekhez módszertani útmutatót is készítettek. Sokat tett a matematikatanárok módszertani kultúrájának a növelésért és azért, hogy a matematikából tehetséges magyar anyanyelvű kárpátaljai diákok lehetőséget kaphassanak képességeik kibontakoztatására. Tanártovábbképzési előadást tartott Egerben 1973-ban „A kárpátaljai iskolákban folyó középfokú oktatás korszerűsítésében alkalmazott munkamódszerekről.” Baráti köre, vagyis a Buzási házaspár révén került Debrecennel szorosabb összeköttetésbe.

Kapcsolatban állt a Bolyai János Matematikai Társulattal, részt vett és előadásokat tartott a Rátz László Vándorgyűléseken, pl. A határon túli magyar anyanyelvű matematikaoktatás problémái (1995, Békéscsaba) címmel.

Az 1991-es szegedi vándorgyűlésen találkozott először Erdély, a Felvidék, a Délvidék és Kárpátalja matematikatanárai, ahol Bencze Mihály (Brassó), Oláh György (Rév-Komárom), Elek Ernő (Ungvár) elhatározásából megszületett a Nemzetközi Magyar Matematikaverseny. Az ötágú síp, azaz Illyés Gyula szellemében 1992-ben megszervezett I. Nemzetközi Magyar Matematikaversenyen Komáromban a *Kárpátalján folyó matematikai oktatásról és versenyekről*, a IV. Nemzetközi Magyar Matematikaversenyen, 1995-ben, Pakson *Versenyfeladatok Kárpátaljáról* címmel tartott Elek Ernő előadásokat. Az 1994. évi III. Nemzetközi Magyar Matematika-verseny főszervezője ő volt. A verseny házigazdája a Kárpátaljai Területi Pedagógus Továbbképző Intézet és Módszertani Központ Ungváron. Munkájukat a KLTE (Debrecen) Matematikai Intézete (Bódi Béla professzor zsűri elnök, Kántor Sándorné és Kántor Sándor) segítették.

A verseny mottója egy Móricz Zsigmond idézet volt:

„Az igazi iskola túllép saját kerítésén, szavát messze vidéken is meghallják”.

A verseny jelentőségét Elek Ernő megnyitó beszédében így foglalta össze: „Azért van szükség ilyen vetélkedőkre, hogy felmérhessük, mi-

lyen matematikai tudásszintet képviselnek a kisebbségben lévő magyarság iskolái. A mi esetünkben ez azért is fontos, mert egy magyar diáknak szinte nem volt eshetősége arra, hogy bekerüljön a kárpátaljai olimpiai csapatba. Ezen kívül a nemzeti identitástudat nevelésében is nagy szerepe van”.

Külön ki kell emelnünk, hogy Elek Ernő tehetséges festő volt. Műveiből többször rendeztek kiállítást, tájképei, csendéletei nagyon mutatósak.

Főbb magyar nyelvű publikációi:

1. III. Nemzetközi Magyar Matematikaverseny Ungváron, A matematika tanítása, 2. évf. 5. szám (1994) 4-8.

2. Egy konferencia margójára (Tapasztalatok az ukrán matematika érettségi vizsgáról, Kindrusz Pállal közösen), A matematika tanítása, 3. évf. 5. szám.

Kántor Sándorné és Elek Irén

F

FARKAS LUKÁCSNÉ Ferenczi Piroska Ágnes (Debrecen, 1933. február 17. – Debrecen, 2007. december 29.): általános iskolai tanár, igazgató.

Iparos családban született. Apja, Ferenczi István cipésmester volt Debrecenben. Tehetséges zenész volt (hegedűs), s munkája mellett szabad idejében aktívan vett részt a polgári körök zenei életében. Anyja, Deczki Piroska szabómeisterként dolgozott a háztartás vitele mellett. Négyen voltak testvérek. A négy gyermek nevelésének gondja az anyára hárult, mivel a szülők hamar elváltak. Az anya a nehéz anyagi körülmények között is mindent elkövetett, hogy mindegyiküket iskoláztatni tudja. Minden gyermek érettségi bizonyítványt szerzett. Piroska

tovább folytatta tanulmányait, tanár lett.

Az elemi iskola négy osztályát 1939/43-ban végezte Mikepércsen, a református elemi népiskolában. Ezután a Debreceni Református Kollégium Dóczi Polgári Leányiskolájában folytatta tanulmányait 1943-tól, majd a négy év elvégzése után beiratkozott a Dóczi Tanítónőképző Intézetbe, amely az államosítás után az Állami II. sz. Tanítónőképző Intézet nevet vette fel. 1951-ben tett érettségi vizsgát, s kapott tanítói oklevelet.

1951-54 között az Egri Tanárképző Főiskolán tanult tovább, ahol 1954. július 16-án általános iskolai magyar szakos tanári oklevelet szerzett. Tanári pályáját 1953. augusztus 15-től Vámospércsen kezdte, ahol a tanítás mellett az ifjúsági szervezetben is elismerésre méltó munkát végzett.

1958-ban házasságot kötött Farkas Lukáccsal. Férje közigazdász, vállalati könyvelő, főkönyvelő, majd gazdasági igazgató volt. Kiegyensúlyozott, boldog családban két gyermeket neveltek. Ágnes tanári diplomát szerzett, Attila szociálpolitikusnak tanult, s köztisztviselőként dolgozik.

1959-1968-ig Püspökladányban a Petőfi Sándor Általános Iskolában tanított. Fenti munkahelyein igen jó kapcsolatban állt a gyermekek szüleivel és a tantestület tagjaival. Szerették a kiváló felkészültséggel, kapcsolatteremtő készséggel rendelkező szerény, segítőkész nevelőt. Felettesei elismerték munkáját. A felnőttoktatásban is elismert tevékenységet fejtett ki. Mint a felnőttoktatás megyei felügyelője, magam is tapasztaltam eredményes munkáját.

1968. augusztus 16-án kérte Debrecenbe helyezését. Örömmel fogadtam a vezetésem alatt lévő Önálló Dolgozók Általános Iskolájába főhivatású felnőttoktató tanárnak.

Az iskola pedagógiai munkájába már 1968 szeptemberében bekapcsolódott és egyik legaktívabb tagja lett. Az OPI által kezdeményezett kísérleteket alapos felkészültséggel, eredményesen végezte, kitűnő elemző értékeléseket készített. Maga is kezdeményezett, tervezett kísérleteket, amelyekkel sikereket ért el.

Az integrált oktatási formát egy budapesti iskola vezette be – mint az OPI kísérletét (A kísérletet Magyar Edit igazgató dolgozta ki.). A kontroll elvégzésére az OPI Felnőttnevelési Osztálya a Debreceni Dolgozók Iskolájának pedagógiai műhelyét kérte fel. Mivel e kísérlethez csak útmutatót kaptunk, a négy témakörből kettőhöz tantestületünk készített tankönyvet. Az első témakör a „Tájékozódás” címet kapta, ehhez készült tankönyv, melynek szerzői: Farkas Lukácsné és Kertész László. A könyv fejezetei: Ismerkedünk. Múltunk. Tavasz Magyarországon. Mindennapjaink. Az ember és környezete. A könyv alapvető történelmi, földrajzi, környezetismereti tananyagot tartalmaz.

A feladatlapos oktatás problematikájával, arányaival kutatásai, kísérletező munkája során Farkas Lukácsné foglalkozott. A feladatlapos oktatás bevezetése a felnőttoktatásban a magyar nyelv- és irodalom, valamint a történelem tantárgyakban nagyrészt az ő tanulmányainak figyelembe vételével történt.

Kísérletező munkája során foglalkozott a számonkéréssel a felnőttoktatásban, a vizsgáztatás problematikájával, a felnőttoktatás pedagógiájának fejlesztésével, korszerűsítésével. A megyei két felnőttoktatási továbbképzési napon, mint gazdag tapasztalattal és alapos fel-

készültséggel rendelkező szakmai munkaközösségvezető adott segítséget kollégáinak. Év közben is felkeresték tanácsokért, szívesen látta a felnőttoktatókat saját óráin is. Részt vállalt a közművelődési program kidolgozásában, s amikor tantárgyként bevezetésre került, a vele kapcsolatos útmutató elkészítésében.

A Debreceni Dolgozók Általános Iskolája a Kossuth Lajos Tudományegyetem Népművelési és Felnőttképzési Tanszékének gyakorló iskolája volt. Az iskola két kiváló tanárát bízta meg az Egyetem tiszteletdíjasaként a vezető tanári feladatokkal. Az egyik Farkas Lukácsné lett, aki sok segítséget adott az egyetemi hallgatók felnőttoktatói felkészítéséhez.

Példamutató tevékenységet fejtett ki a tanulók munkahelyi vezetőinek körében azért, hogy a dolgozók továbbtanulását a törvényi kötelezettségen túl is segítsék. Részt vett a téli fagyszünetekben nappalra szervezett egész napos osztályok működtetésében. A kismama osztályok gondozásában is tevékenyen közreműködött.

A pedagógiai műhely munkájában kezdeményező, a felnőttoktatásban a felnőttek élet- és munkakörülményeihez igazodó újabb és újabb módszerek kutatásában és alkalmazásában jelentős sikereket ért el. E munka eredményeit tanulmányokban adta közre. Az egyik ilyen tanulmánya: A vizsgáztatás korszerű eljárásainak alkalmazása a felnőtt-oktatásban (A feladatlapos eljárások és szóbeli ellenőrzési formák aránya a dolgozók általános iskoláiban.) Ez a tanulmány az értékelés és osztályozás korszerűsítésének problematikájával foglalkozik. Megállapítja, hogy az értékelésnek az egész oktatási-nevelési folyamatban jelen kell lennie. A feladatlapok és ellenőrző feladatlapok sem mentik fel ettől a pedagógusokat.

E tanulmány vizsgálati tényekkel igazolt meggyőző következtetéseket von le a szóbeli és írásbeli számonkérés, értékelés helyes arányainak kialakításához.

A tanulók munkájának helyes szóbeli és írásos ellenőrzése, értékelése a képességfejlesztés, a sikerélmény, az objektivitás biztosítása útján érhető el. Az alsó fokú felnőttoktatásban ezt a folyamatot több tényező befolyásolja (pl. a motiváció, az aktivizálás stb.). A motivációról szólva megállapítja, hogy az általános iskolai felnőttoktatásban a dolgozók általában nem

saját akaratukból vesznek részt. Jelenleg nincs hatékony ösztönző arra, hogy a hiányzó ismeretek megszerzésének igénye belső motiváció hatására alakuljon ki. Pedig Comenius szerint „Addig nem szabad a tanításhoz fogni, míg a belső igény ki nem alakul.” Ez is igaz, de az is igaz, hogy ezen a szinten az iskolai tanuláshoz szükséges tartós, céltudatos tevékenységek sokkal összetettebb motívumok hatására alakulnak ki. (értelmi belátás, érdek, öngazolás, kényszer stb.) – írja a szerző.

Az iskolán belüli tényezőknek meghatározó szerepük van. A tanár szerepe leginkább meghatározó. A sikerélmény ösztönzi, a kudarc leütöri a felnőtt dolgozókat.

Az ellenőrzés és értékelés itt sem lehet megtorló jellegű, nem lehet hibakereső, annál inkább nevelő hatású, segítőszándékú pedagógiai tevékenység.

Az aktivizálás igen komoly feladat elé állítja a nevelőket az általános iskolai felnőttoktatásban. A tanulók egyre fiatalodnak. Alacsony az iskolázottsági, főleg pedig a neveltségi szintjük. Az érdektelenség, a közömbösség ellen nagyon nehéz küzdelmet vívni itt a pedagógusok. E küzdelem eredményessége érdekében színes, érdekes, hangulatos, szemléletes órákat kell tartani. Saját óráinak bemutatásával szemlélteti megállapításait, majd óralátogatásai során szerzett tapasztalatait ismerteti.

Az aktivitás legmagasabb szintjét akkor éri el a tanuló, ha a tevékenység minden szakaszán (elhatározás, tervezés, végrehajtás, ellenőrzés) – önállóan jár el. Ez tulajdonképpen az oktató-nevelő munka csúcsa és betetőzése, amikor is a nevelés elérte célját és önnevelésbe megy át – fogalmazta meg a szerző.

A dolgozat további részében az ellenőrzés, értékelés kérdéseit elemzi meggyőző tapasztalati tényekkel.

Eredményes munkája alapján az iskola főhivatású és óraadó tanárainak teljes egyetértésével javasolhattam a köztisztelőben álló, alapos felkészültségű tanárt – nyugdíjazásomkor, 1980. szeptember 1-jén – az iskola igazgatójává. Vezetésével a pedagógiai műhely további munkája töretlenül, zökkenőmentesen folyt tovább.

Amint a Hajdú-Bihari Napló 1980. december 19-én üdvözi az iskola élére kinevezett új igazgatóként, magáról így vall: „Ahogy teltek az évek, mind jobban megszerettem ezt a mun-

kát, s amikor lehetőségem lett volna rá, hogy más iskolába menjek, maradtam. Itt tartottak a felnőttoktatás sajátos, folyton változó feladatai.”

Férje elvesztése 2005-ben olyan tragikus hatással volt rá, amit élete végéig nem tudott fel dolgozni.

Segítőkész, igazságszerető, szerény pedagógusegyéniség volt. Jó közösségi szellemű, a jó megoldásokat kereső, az iskola érdekeit szem előtt tartó tanár, igazgató, aki 1988-ig, nyugdíjazásáig vezette sikeresen az iskolát.

Megjelent tanulmányai a felnőttoktatás köréből:

Értékelés, osztályozás; Új Tanterv kísérleti bevezetése; Pedagógiai kísérletek elemzése; Az ifjúsági osztályok működése a felnőttek iskoláiban.

E tanulmányok az iskola kiadványaiban jelentek meg.

Kitüntetései:

1974-ben az Oktatásügy Kiváló Dolgozója; 1978-ban Szakszervezeti Munkáért arany fokozat; 1982-ben Maróthi-díj; 1988-ban Pedagógus Szolgálati Emlékérem.

Forrás:

Családi dokumentumok. A Debreceni Dolg. Ált. Iskolájának kiadványai. Kakucs Géza dokumentumai.

Kakucs Géza

FÜLÖP KÁLMÁN (Csíkpálfalva, 1905. szeptember 14. – Kézdivásárhely, 1996. szeptember 4.): középiskolai tanár, igazgató.

Csíkpálfalva! Talán innen hozta magával szálfá egyenes termetét, melyet késő öregségében is megőrzött.

Elemi iskoláit és középiskolai tanulmányait a csíkszeredai Római Katolikus Főgimnáziumban végezte, a mai Márton Áron Liceumban, és 1924. június 24-én jelesen érettségizett. 1925-ben beiratkozott a kolozsvári I. Ferdinánd királyról elnevezett egyetem irodalom és filozófia fakultására, melyet 1929-ben sikeresen fejezett be, és román nyelv-irodalom és történelem tanári szakképesítést nyert. 1929. szeptember 1-től az Erdélyi Püspökség helyettes tanárának kinevezi a kézdivásárhelyi Római Katolikus Főgimnáziumba, román nyelv és irodalom katedrára.

Itt szerzi meg a végleges tanári besorolást. 1948-1956-ig a kézdivásárhelyi Pedagógiai Iskola tanára, majd az Elméleti Líceum igazgatója.

Fülöp Kálmán tanár úr (balról), a kantai Nagy Mózes Gimnázium tanára, majd a tanügyi reform után tanfelügyelő, illetve a továbbiakban a kézdivásárhelyi Tanítóképző, Pedagógiai Líceum igazgató tanára. Munkássága elismerésének adtak méltó emléket, egy tanterem nevére szóló megkeresztelésével. A 2007. esztendő tavaszán a kézdivásárhelyi Bod Péter Líceum, immár hagyományteremtő rendezvényei sorában, újabb tanterem kapott jeles oskolamestereitől elnevezést.

Hajdú Gabriella nyugalmazott óvónő, az iskola valamikori növendéke, a Fülöp Kálmán tanár úrra való emlékezés kapcsán volt tanárára tisztelettel, és egy kis nosztalgiával emlékezett, Benjámin László költő szavaival:

*„Mind többen gondolok hajdani mestereimre,
az elcsendesedett nevelőkre,
kik ifjúságom fölé magasodnak megviselten,
de méltóságosan, akár a százados fák – dolgoztak,
amíg Éltek és eltűntek észrevétlenül.
Legendák és nosztalgiák homályából
Kíválnak, szavaimban, gesztusaimban
Néha felismerem őket.”*

Fülöp Kálmán tanár úr életrajzi adatait leánya, Martineczné Fülöp Éva tanárnő közlése alapján közöljük. Fülöp Kálmán tanár úr élete egyszerű, mint a nagy tudású székely embereké.

1968-ban 38 évi tanári munka után vonul nyugdíjba, azonban 1977-ig még saját kérésére óradó tanárként működik a Nagy Mózes Gimnáziumban. Így közel ötven évet tölt az oktató-nevelő munka szolgálatában. 91 éves korában hunyt el.

Fülöp Kálmán tanár úr nagy tudású, példamutató pedagógusi személyiség volt, akit diákjai körében tisztelet és szeretet övezett, hálával gondolnak rá egykori tanítványai, akik 55 évvel ezelőtt búcsúztak el szeretett iskolájuktól és tanáraiktól.

Az én emlékeimben is jelen van Fülöp tanár úr. Elsőéves gimnazista voltam a Kantában. Az udvaron hancúroztunk a szünetekben, szólt a csengő, és késlekedtünk bemenni. Valami illetlen szavat használhattam, mert hatalmas nyaklevest kaptam a tanár úrtól. Híres volt a szép beszédéről, nem tűrte a pongyolaságot. Precíz, fegyelmet parancsoló megjelenése tiszteletet parancsolt. Később mint tanár kolléga dolgoztunk együtt. Mint apám volt kollégája és barátja, többször is kártyáztattunk, jó hangulatban. Késő öregkorában is felült a kerékpárra, sőt még sielt is.

Bátyám, Szöcs Huba így emlékezik róla:

„Fülöp Kálmán tanár úr tanította a román nyelvet és történelmet. Ő a Gólya megtisztelő névre hallgatott, mivel magas ember volt. Kedvenc szavajárása volt, hogy „Tanulj fiam, mert elüt a gyáskocsi”. Egyszer meg is járta, mert egyik kollégánknak, Bándy Imre gyermekkori barátomnak, aki aztán orvos lett, azt a kérdést tette fel, hogy miképpen mondja románul, hogy „a víz csobog”. Hát nem nagyon tudta Imre, pedig ő sokáig lakott Brassóban, ahol sok volt a román, de abban az időben még a magyar is, nem beszélve a szászszágról, akit aztán a Kárpátok géniusza kiárusított a németeknek, a „Viszik már a burkust” című Kányádi Sándor versnek megfelelően. A tanár úr próbálkozott, de csak annyit tudott mondani, hogy „face zgomot”, ami azt jelenti, hogy „zajt csap”. Hát igen, mi tanárok sem tudunk mindent.”

Én, amikor az egyetemet elvégeztem, az akkori még igazgatónak kérészt adtam be, hogy hazajöhessek tanítani. A kérészemet kedvezően véle-

ményezte. Kinevezésem évében lemondott, volt kantai tanártársa, Kis Lajos tanár vette át az iskolaigazgatását, és végezte 18 éven át.

Fülöp Kálmán tanár úr 1931-ben nősült. Felesége Ugray Mária. Két leányuk született, Éva és Erzsébet. Éva tanárnő, férjhez ment Martinecz Imre nőgyógyászhoz. Éva leánya így emlékszik vissza édesapjára:

„Édesapám szigorú és következetes ember volt, nemcsak az iskolában, hanem családi körben is. Ha olyan vétséget követtünk el, amit súlyosnak talált, szigorúan megbüntetett. Példamutató volt a tisztességben, megvesztegethetetlenségben is. Történt, hogy közeli faluból az édesanya, akinek fia bukásra állt, hozott nekünk egy tyúkot és 10 db tojást, amit a húgommal átvettük. Édesapám miután hazaérkezett és tudomást szerzett erről, azonnal visszacsomagolta az „ajándékot” és elindított a közeli faluba, vigyük vissza az asszonyunk, aki ájuldozott a meglepetéstől. Hazaindulván már apánk várt a faluvégén.

Nagyon szeretett tanítani, mindene volt az iskola. Nem szívesen vonult nyugdíjba, ezért még helyettesként sokáig vállalt óraadást. Ő adta a kezünkbe az első olvasmányainkat, megszerette velünk a magyar irodalmat. Sokat mesélt, hiszen sokat olvasott. Jó humora volt, szeretett viccelni, kifigurázni olyan embereket, akiket nem tartott eléggé korrektnek vagy hozzáértőnek.

A forrásanyagban megjelent könyv szerzője, Dr. Szócs Géza családjához igen kedves gyermekkori emlék fűz. Szerettem hozzájuk látogatni, szüleimmel együtt. A kantai gimnáziumban hatalmas, parkettes nappali szobájuk volt, ahol én rollerrel száguldhattam az asztal körül, ami igen élvezetes volt a számomra. És szeretnék megemlékezni Édesapám egyik tanári kollégájáról, Marti Lajosról, aki nagy türelemmel tanított bennünket úszni a Kászon patakában. Óróa eléggé elfeledkezett az útókor.”

Egy rádiós beszélgetés alkalmával említette meghívottam, Sylveszter Lajos tanár és újságíró barátom, hogy Fülöp Kálmán tanár úr valamikor az 1940-es évek végén egy marosvásárhelyi politikai konferencián nem volt hajlandó aláírni a román állam által előterjesztett nacionalista paktumot. Túlélte.

Forrásanyag:

Martinecz Fülöp Éva visszaemlékezései. Dr. Szócs Géza "A lélek hangja" (kötet 2007). A kantai Nagy Mózes Gimnázium Értesítői.

Szócs Géza

G

GÁTY JENŐ dr. (Budapest, 1928. április 26. – Debrecen, 2007. június 28.): matematika-fizika szakos tanár, egyetemi oktató.

Édesapja Gáty Ferenc a felsőörsi református gyülekezet nagytudású lelkipásztora közel 60 éven át. Édesanyja, Hatvani Rózsa öt gyermek anyja. Mindkét nagyapja zene- és énektanár, zeneszerző volt Pápán, jelentős munkát végeztek a magyar kultúra szolgálatában az 1700-as évektől kezdődően. (L.: A Gáty család története a pápai Jókai Kör kiadványa, 2000.)

Gáty Jenő életének első 10 évében Felsőörsön nevelkedett. Ott végezte az elemi iskola 4 osztályát az egytanerős kis református iskolában. A gimnáziumi osztályokat a pápai Református Gimnáziumban végezte. A II. világháború végén a nyilas rendszer katonai kiképzésre kényszerítette. Így került 1945. május 9-én szovjet fogságba 1947 szeptember végéig. Testileg tel-

jesen leromlott állapotban jött haza és folytatta gimnáziumi tanulmányait.

Érettségi után a Debreceni Tudományegyetem matematika-fizika szakán tanult, diplomáját 1953-ban vette át. 1953 őszétől az egyetem elméleti fizika oktatójaként dolgozott.

1955-ben feleségül vette Bodnár Annát. Leányuk, Anna 1962-ben született.

Az elméleti fizikát oktatta a fizikus, kémia-fizika, matematika-fizika, vegyész szakokon.

Az évek hosszú sora alatt e terület szinte minden ágát tanította: matematika, elektrodinamika, termodinamika, statisztikus fizika, kvantummechanika, relativitáselmélet, fizikatörténet, ezen kívül szervezési ismereteket, rendszerszemlélet, iparjogvédelem előadásokat is tartott. Szigorlatoztatott, államvizsgáztatott, számos szakdolgozatot, diplomamunkát vezetett. Sikeresek voltak a vegyészképzést segítő speciális kollégiumai: kvantumkémia, modern statisztikus fizika. Elsőnek oktatta a fizikus hallgatók részére az irreverzibilis termodinamikát. Az egyetem több tudományos jubileumának előadója volt, így a Galilei, Newton, Einstein és Torricelli évfordulókon. Számos diákrendezvény szervezője és előadója volt. A kar történetét tartalmazó kiadványt és a tantervek kötetét szerkesztette. Évekig az Oktatási Bizottság titkára volt és hosszabb ideig a Dékáni Hivatal vezetője is. Tudománytörténeti és tudományelméleti előadásokat tartott Kelet-Magyarország sok iskolájában és főiskolákon. Évekig volt a Filozófiai Tanszék külső előadója a tudomány és hit témakörben. Számos előadást tartott különböző egyeteme-

ken, tanári továbbképzéseken, a TIT rendszeres előadója volt a megyében.

Néhány elismerés: az egyetemi hallgatóságtól kapta a „Legnépszerűbb oktató” kitüntetést.

Az Oktatásügy Kiváló Dolgozója (1969), és a TIT elismerő oklevele.

Dr. Végh László fizikus, tanítvány és barát a következőkben emlékezik meg róla:

„Dr. Gáty Jenő vérbeli tanár volt, könnyen és gyorsan tanult, és tudását örömmel, meggyőzően és hatékonyan adta tovább tanítványainak. Érdeklődése, ismeretanyaga hatalmas területeket fogott át, és ennek köszönhetően élmény volt előadásait hallgatni, mert nemcsak az adott tananyaggal foglalkozott, hanem annak történeti vonatkozásaira és más területekhez való viszonyára is kitért.”

Tudományos munkái:

- Doktori disszertációja a „Ramsauer-Townsend effektus tanulmányozása” (1970.)

- Torricelli és hatása kora természetfilozófiájára (1960).

- A magyar fizika története 1945-1960.

- A nevelési tervek és nevelőmunka a KLTE TTK-n (1988).

- Az úgynevezett természettudományos világnézet kritikája. Magyar Geofizika 2000.

Személyében egyesült a természettudományos ismerete mély keresztyén hittel és humanizmussal, amelyet családja, barátai és tanítványai élete végéig tapasztaltak.

Gáty Jenőné

GYULAI PÁL (Bukarest, 1936. január 18. – Kolozsvár, 2007. augusztus 27.): történelemtanár, muzeológus.

Édesapja autószerelő volt. A jobb kereseti lehetőség vitte a családot Kolozsvárról Bukarestbe. A II. világháború kitörésekor visszaköltöztek Kolozsvárra. A mindkét ágon hóstáti nagyszülők nagyobb anyagi biztonságot nyújtottak a fiatal családnak. A kolozsvári évek azonban nagyon rosszul kezdődtek, mert a három éves Gyulai Pál elveszítette édesapját, aki tüdőgyulladásban meghalt. Gyermekkorában nagyszülei mellett megismerte és megszerette a gazdálkodó életet. Etette az állatokat, járt a mezőre, segített a kerti munkákban. Ugyan-

kor szerette az úszást is, már gyermekkorában ifjúsági úszóbajnokságokat nyert.

Elemi iskoláit a Magyar utcai (ma 1989. December 21 sugárút) Református Elemi Iskolában végezte. A Gép- és Villamosipari Középiskolában érettségizett 1953-ban, a régi Református Kollégium épületében. Leckéit a konyhaasztal egyik sarkán írta le, tanulással nem sok időt töltött, mert kitűnő felfogásával már a tanárok magyarázata alkalmával elsajátított mindent. Ugyanakkor sokat olvasott és sportolt. Érettségi után azonnal munkába állt, az Unirea gyárban volt technikus. Munka után vízipólózott. A kötelező katonai szolgálatot Bákóban kezdte, majd a bukaresti Dinamónál vízipólózott leszereléséig. Hazatérve Kolozsvárra ismét munkába állt.

1958-ban sikeresen felvételizett a Bolyai Egyetem történelem szakára. Az egyetemi évek alatt és a szünetekben gyerekcsoportokat tanított úszni, nyáron a strandon, télen az uszodában. Az egyetemet kitűnő eredményekkel fejezte be 1963-ban, az akkor már Babes-Bolyainak nevezett egyetemen.

A Constantin Daicoviciu akadémikus által vezetett Erdélyi Történelmi Múzeumba nevezték ki muzeológusnak.

Közben 1961-ben összeházasodtunk. Én már 1960-ban elvégeztem az egyetemet és vidéken tanítottam. Férjem az egyetem elvégzéséig csak látogatóba járt falura. 1963-ban házast

vettünk Magyarfenesen és ezentúl ő ingázott Kolozsvárra, a munkahelyére. A falut nagyon szerette, élvezte a jó friss levegőt, amelyet a Gyalui Havasok közelsége biztosított. Itt áldozhatott hobbjának, az állattartásnak, a kertészetnek. A föld szeretete benne volt génjeiben, amelyet őseitől örökölt.

1964-től 1967-ig minden nyáron részt vett a Szolnok-Dobokai középkori vár romjainak ásatási munkálataiban Kolozs megyében.

1965-ben megszületett első gyermekünk: Katalin Hajnal, 1968-ban a második: Réka Noémi és 1972-ben a harmadik: Győző Pál.

A család gondjai, a munkahelyi elfoglaltság és a hobby-tevékenység harmonikusan belefért energikus, dologszerető természetébe. Mindezek mellett még jutott ideje cikkeket írni az Igazság, Ifjómunkás, Falvak Dolgozó Népe, Előre, Utunk című lapokba, a Korunk és a Dolgozó Nő nevű folyóiratokba. Történelmi tárgyú meséket írt a Napsugár című gyermeklapba, a Nagyapó mesefája című mesegyűjtménybe.

A Hunyad megyei Batizon 1968-ban végzett ásatások leleteiről, a keménycserép- manufaktúráról monográfiát jelentetett meg BATIZ címmel, kolléganőjével, Bunta Magdával együtt, román nyelven 1971-ben, Constantin Daicoviciu akadémikus előszavával, Stefan Pascu professzor bevezetésével.

Kutatómunkája során rábukkant Torma Zsófiának, a XIX. század erdélyi régészének kézirtaira, levelezésére, amelyet az Erdélyi Történelmi Múzeum őrzött. Kutatásainak eredményeként született meg TORMA ZSÓFIA LEVELESLÁDÁJÁBÓL című könyve, amelynek bevezetőjében ismerteti Torma Zsófia életrajzát, munkásságát, Erdélyben végzett régészeti ásatásait, küzdelmét eredményeinek elismertetéséért. A továbbiakban közöl 48 levelet a korszak nagy külföldi tudósaitól, a Turinban élő Kossuth Lajostól, aki akkor külföldinek számított. A befejező rész jegyzeteket tartalmaz Torma Zsófia életrajzához és a levelekhez, majd névmutatóval zárult. A kötet a TÉKA sorozatban jelent meg 1972-ben, Csehi Gyula és Mikó Imre szerkesztésében. A könyv jelentőségét Gyulai Pál így fogalmazta meg :

„Ez a könyv, a maga szerény keretei között, a következő célt szolgálja: tisztálat és elégtételt kíván adni egyik első nőtudósunknak, aki

életét Erdély őstörténetének kutatására tette fel és ezen a téren ismertebbé vált külföldön, mint saját hazájában”.

1973-ban KINCSKERESŐK címen jelent meg Gyulai Pál következő kötete, amely a történelmi tárgyú erdélyi magyar gyermekirodalom összefoglalója.

1975 nyarán Gyergyószárhegyen vett részt régészeti ásatáson.

1977 és 1983 között minden nyáron Léta vára romjainál, valamint Tordaszentlászló község több pontján szervezett régészeti ásatásokon vett részt mint szakirányító.

Az ásási munkálatokat a Kolozsvári 3-as számú Matematika-Fizika Líceum (ma Báthory István Líceum) diákjai végezték Palkó Attila, történelem tanáruk vezetésével. Az ásatások idején jól megszervezett táborélet zajlott, amelyet Palkó Attila irányított. A tordaszentlászlói általános iskola nagyobb tanulói is részt vettek a munkában Boldizsár Zeyk Imre iskolaiigazgatójukkal az élen. Az Erdélyi Történelmi Múzeum részéről Gyulai Pál muzeológus volt a szakember. Később több tanár bekapcsolódott még, mint például Egri László, a magyarfenesi általános iskola tanára, neves barlangász, Kovács Nemere, a Brassai Sámuel Líceum tanára.

Először 1977-ben Tordaszentlászlón a Temetődombon egy románkori és koragótikus templom maradványaiból tártak fel részeket. Magyarfenesen a Gyulaiék kertjében őskori (rézkor, bronzkor, vaskor) és honfoglalás kori települések nyomait tártak fel. Ugyanilyen leleteket találtak régebben a helyiek Románlétán egy istállóépítés alkalmával.

1978-ban megkezdtek az ásatásokat Léta vára területén is. Léta várának romjai a Tordaszentlászló községhez tartozó Magyarléta közelében találhatóak. A vár három oldalról meredek sziklabércen épült, csak a keleti oldalon megközelíthető. A Járavize patakának szintjétől kb. 1000 méter magasan áll. Kezdetből fogva királyi vár volt, oklevelekben már 1324-ben előfordul. A vár a századok folyamán többször is gazdát cserélt. Egyik későbbi tulajdonosáról Géczai várnak is nevezik.

Az ásatások során előkerült leletekből Gyulai Pál azt a következtetést vonta le, hogy a vár már a XII. század végén megvolt. Ilyen tárgyi bizonyítékok például fenékbélyegzős vagy

hullámvonalas cserépedény maradványok, a napkoronggal és Szent László király (1077-1095) arcmasával díszített kályhacsempék, X-XI századi nyílhegyek, lószerszám darabok, két ezüst gyűrű. Későbbi korok leletei között volt gótikus és reneszánsz ablakkeret, kályhacsempe-töredék, egy pénzverőműhely maradványai. Találtak még pénzverőszerszámokat, öntőtégelyeket, sőt pénzérmét is V. István idejéből.

A létai ásatási tábor 1983-ban a Kolozs megyei Tanfelügyelőség betiltotta. A feltárt anyagot mind a tordaszentlászlói általános iskolában, mind a 3-as számú Matematika-Fizika Líceumban bemutatták, majd az Erdélyi Történelmi Múzeumba került feldolgozásra és bemutatásra a tárlókban.

A táborban zajló életet a sajtóban, rádióban népszerűsítették. Beszámoltak a Sas, Héja, Kánya, Holló és Fülemül ásatások munkájáról, az ásatás közben feltárt leletekről, a meghívott tudósok, írók, költők, művészek előadásairól, amelyeket a tanulók szellemi épülésére és nemzetiségi tudatuk fejlesztése érdekében szerveztek.

Ebben az időszakban vezette Gyulai Pál a Kolozsvári Rádió magyarnyelvű adásában a ZSIBONGÓ című műsort, amelyben a magyar történelem jelentős eseményeinek ismertetésével a nemzetiségi öntudatot igyekezett erősíteni a fiatalokban.

Az ásatásokat a következő években is folytatni szerették volna, de erre nem kaptak többé engedélyt. Pedig a feltárt leletek országunk és benne nemzetiségünk történetéhez szolgáltatnak addig ismeretlen adatokat. Valószínű éppen ezért tiltották be.

A 80-as években Gyulai Pál csaknem 10 évig a Nemzeti Kulturális Örökség Megőrzésének Bizottságában dolgozott a Múzeum keretében. A külföldre és főleg Magyarországra áttelepülő családok javainak felülvizsgálását végezte. Ezzel a munkával járó sok stresszhatás következtében cukorbeteg lett.

Az 1989-es évi decemberi romániai események már a kórházban találták. Jobb arca megbénult, jobb szeme 50 %-ban károsodott. 1990-ben leszázalékolták, betegnyugdíjba ment. Ezután már nem foglalkozott sem ásatással, sem kutatással, sem írással. Cukorbetegsége egyedüli gyógyítására a sok moz-

gást találta megfelelőnek. Teljes erejével belefogott a gazdálkodó életbe. A megerőltető fizikai munka még jobban tönkretette szemét, érrendszerét. 1999. november 7-én megtörtént az agyi érkatasztrófa. Beszélőközpontja az agyban megsérült, jobboldala megbénult, három év múlva látását teljesen elveszítette. 2007. augusztus 27-én hunyt el többszöri agyvérzés következtében.

Felesége, három gyermeke és öt unokája őrzi emlékét. Földi maradványai a kolozsvári Házsonárdi temetőben nyugszanak.

Gyulainé Jakab Anna

H

HÁRSFALVI PÉTER dr. (Ófehértó, 1928. szeptember 26. – Nyíregyháza, 1985. január 6.): középiskolai tanár, levéltár-igazgató, tanszékvezető főiskolai tanár, főigazgató-helyettes, folyóirat-szerkesztő, történész, kandidátus.

Kisföldű, feles bérlő paraszti családba született. Négyen voltak testvérek, de a szerény anyagi viszonyok között csak őt iskoláztatták a szülők. Tanító nénije és az iskolafenntartó katolikus egyház ugyanis felfigyelt a kivételesen fogékony, tehetséges fiúra, s ösztönözte taníttatását. Hársfalvi Péter 10 évesen így iratkozott be a nyíregyházi nyolcosztályos katolikus főgimnáziumba, ahol – az Egerben teljesített ötödik osztály kivételével – középiskolai tanulmányait végezte és érettségizett 1947-ben. Ezt követően a debreceni egyetemen szerzett magyár-

történelem szakos diplomát 1951-ben, de már 1949 ősztől gyakornoki megbízást kapott a történelmi intézetben. A diploma megszerzése után ugyanitt tanársegéd 1954-ig. 1954 szeptemberétől három évig az MTA Történettudományi Intézetében a Tudományos Minősítő Bizottság ösztöndíjas aspiránsa, majd 1958 márciusáig a KSH Budapesti Igazgatóságának a munkatársa. Történész elhivatottsága és a szülőföld vonzása azonban visszahozta Nyíregyházára: az Állami Levéltár igazgatója lett (1958. 03. 24 – 1964. 06. 30.), 1964-től pedig haláláig a Bessenyei György Tanárképző Főiskola tanára, 1969-től a történelem tanszéken tanszékvezető, 1974-től hat éven át, majd 1984-től ismételt főigazgatóhelyettes. Fejlődésére, érlelődő személyiségére döntő hatással voltak az ófehértói indító élmények. Innen hozta magával szociális érzékenységet, szép dalait, a falu, a vidék, a hagyományok, a föld iránti érdeklődését, valamint a jó szolgálatát, a használni akarást, a tiszta emberi kapcsolatok becsületét, erős egyéniségét és öntudatát. A szabolcsi Ófehértó, a mindig hazaváró otthon nemcsak megérintette, hanem a lelkébe is költözött, hogy állandó vonzásában tartsa. Amikor már tudósként gondolkozott, akkor is ófehértóként érzett. Faluja követének tekintette magát, az ezzel járó folyamatos gyakorlati feladatokkal együtt.

Ófehértói álmai, vágyai a nyíregyházi gimnáziumban kaptak szárnyakat. A „szőke város” iskolája szinte második otthona lett, amely népi szellemiségével, tanárainak mesteri szak-

maiságával, pedagógusi személyiségével és életpéldájával egyaránt gyarapította ismereteit, csiszolta intellektusát, formálta világlátását, inspirálta és irányította pályaválasztását. Ő pedig komolyan, céltudatosan tanult, bizonyítási vágygal, sőt küldetéstudattal. Kiváló történelemtanára és egyben a honismereti szakkör vezetője a történelmet és a néprajzot szeretettette meg vele, az egykori Eötvös–kollégista irodalomtanára pedig a magyar nyelv szépségeire, különösen pedig a népi írók – elsősorban Illyés Gyula, Németh László, Veres Péter, Szabó Pál, Erdei Ferenc – műveire és programjára irányította a figyelmét.

Ezzel a szellemi poggyással érkezik formálódásának új színterére, a debreceni egyetemre, ahol az egyetemisták népi kollégiumában újra találkozik a népi hagyományokkal való kapcsolat élményével, a „fényes szelek” közösségi érzést termékenyítő áramával, de már vezetői tisztségben. A szakképzésben pedig Szabó István professzor hatására – aki elsősorban a jobbagság és a parasztság történetének a kutatásával és meggyőző előadásaival vonzotta –, véglegesen eljegyezte magát a történettudománnyal. Őt szerette volna aspiránsvezetőjének is megkapni, de miután a példaképnek tekintett jeles professzort a jelszavak és vastapsok időszakában méltatlan politikai támadások érik, sőt akadémiai tagságától is megfosztják, kívánsága nem teljesülhetett.

Megmaradt azonban a választott parasztságtörténeti témája, amelyen aztán Mód Aladár irányításával – és megelégedésére – dolgozhatott. Kihasználta a tudományos élet központja által kínált lehetőségeket: tanult, alkotott és közben megismerte a fővárosi kutatóhelyeket, a tudományok, a művészetek és irodalom jeles képviselőit. Kötelező vizsgálatainak a letétele után már csak a disszertáció megvédése hiányzott a tudományos fokozat megszerzéséhez, de azt elfújta a történelem, mert szerzője 1956-ban részese volt a Petőfi Kör emlékeztető vitáinak, s közösséget vállalt a forradalommal. Így aztán sem kandidátusi címet, sem történészi állást nem kapott. Statisztikusi munkakörben dolgozott, amíg a nyíregyházi Állami Levéltárban el nem nyerte igazgatói kinevezését.

A 30 éves, tapasztalattal, tudományos felkészültséggel és alkotói sikerekkel Nyíregyházára érkező szakembert új tevékenység várta, s itt

jött el számára a családi boldogság is. Felesége szintén középiskolai magyar–történelem szakos tanár lett, két fiúgyermeküket nagy egyetértésben, boldogan nevelték, akik értékrendjüket örökölték szüleiktől, mindketten közgazdasági egyetemen tanultak.

Hársfalvi Péter kiérlelt jövőtervekkel fogott a nyíregyházi munkához. Mindenekelőtt együttműködést létesített más levéltárakkal, múzeumokkal, oktatási intézményekkel. Azon fáradozott, hogy közgyűjteményének az értékei beépüljenek az oktatásba, a fiatalok tudatába. Vezetésével a nyíregyházi levéltár az ügyintézés hivatala mellett, nyitott kutatási központ is lett, ahol tankönyvpályázatok, szakdolgozatok stb. készültek részvételével és támogatásával. A gazdag történelmi források között nemcsak maga érzett készletet a kutatásra, hanem másokat is erre ösztönzött.

1964-ben a nyíregyházi tanárképző főiskolára kerülése a pedagógiai munkához való visszatérés öröme és a mindennapos megmérést izgalmát hozta számára új kihívásokkal. Feladata lett a történelem tanszék és a történelem szakos tanárképzés megszervezése, a vele járó emberi, pedagógiai és szakmai felelősséggel. Olyan tanszék építésén fáradozott, amely megfelel az igényes szakmai alkotó műhely követelményeinek, tagjai közösséget alkotnak, továbbá emberi, baráti, szellemi és erkölcsi társakként kötődnek egymáshoz. Főigazgató-helyettesi feladatkörében pedig jelentős érdemeket szerzett a főiskola fejlesztésében, tudásközponttá alakításában, valamint a hazai tudományos és kulturális élettel való kapcsolat kiszélesítésében.

Hársfalvi Pétert a tudományos munkássága és annak színvonala egyaránt számon tartott történészeink sorába emeli. Feldolgozásait téma- és gondolatgazdagság jellemzi, de különösen a magyar parasztság és Szabolcs-Szatmár-Bereg megye múltjáról gazdagította jelentősen és megkerülhetetlenül történelmi ismereteinket. Művein alkotói alázattal és tudományos alapossággal, módszerességgel dolgozott. A szövegezésben azonban a szakszerűség mellett – igazodva az olvasmányosság követelményéhez – bizonyos retorikai és stilisztikai megfontolásokat is érvényesített. Szakmai publikációinak a száma – könyvek, forráskiadványok, tanulmányok, cikkek – megközelíti

a százat, miközben 1974-ben egyetemi doktori címet, 1978-ban pedig kandidátusi tudományos fokozatot szerzett.

Fő művei:

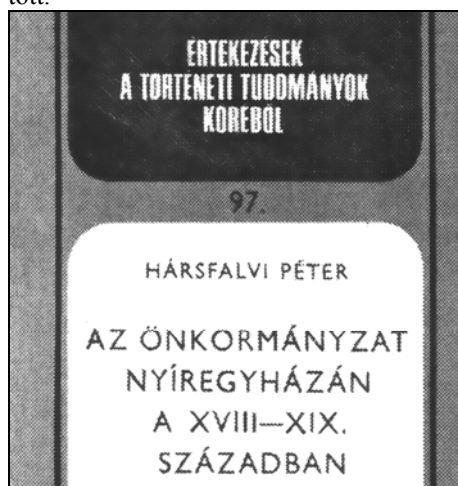
1. Dózsa népe. Parasztságunk sorsa és küzdelmei (1849–1949) Többekkel. Szerk. Bp., 1956.
2. Adatok a Szabolcs megyei cselédnépesség létszámáról a XVIII. században. Agrártörténeti Szemle, 1963. 3. sz.
3. Földreform 1945. Iratok a földreformról. Többekkel. Bp., 1965.
4. Törekvések a parasztbirtok „védelmére”. A parasztság Magyarországon a kapitalizmus korában, II. Szerk. Szabó István, Bp., 1965.
5. Szabolcs-Szatmár megyei történelmi olvasókönyv. Szerk. Csermely Tiborral, Nyíregyháza, 1970.
6. „En szöke városom.” Írások Nyíregyházáról. Összeállítás Katona Bélával. Nyíregyháza, 1971.
7. Magyarország története a kései feudalizmus korában (1526-1790). Egységes jegyzet a tanárképző főiskolák részére. Bp., 1974.
8. Vallomások a hazáról, népről, emberiségről (Szemelvény gyűjtemény). Többekkel. Szerk. Bp., 1975.
9. A munkásság és parasztság élete és mozgalmi Szabolcs-Szatmár megyében 1886-1919. Források és dokumentumok. Nyíregyháza, 1981.
10. Az önkormányzat Nyíregyházán a XVIII-XIX. században. Bp., 1982.
11. Helytörténeti olvasókönyv. Szerk. Takács Péterrel. Nyíregyháza, 1985.

A szakma mestere, kiváló tanár is volt. Nagy felelősséggel, pedagógiai felkészültséggel, szeretettel, érzelmi telítettséggel, sőt személyiséggel, hitével, szívével, hűségével is tanított. Hallgatóinak teljesítményképes tudást közvetített, s általa szemléletet, magyarságot, elkötelezettséget, magatartást, igényességet, ízlést egyaránt formált és erősített. Népszerű, kedvenc tanár volt, akinek vizsgázói nemcsak a jó jegyért, hanem neki is tanultak. Tisztelték műveltségéért, széles látóköréért, naprakész olvasottságáért, közvetlenségéért, derűs jókedvéért, emberségéért, önzetlen segítőkészségéért. Tudott szeretni és örök-hűséges társ lenni.

Életének, idejének harmadik részét a közéleti-ség töltötte ki, amelyet a szakmai munkát segítő és kiegészítő tevékenységnek tartott. Meggyő-

ződéssel vallotta ugyanis, hogy a tudományos bibliográfia „nem egyetlen elszámolás az élettel”. Ezért a görög demokrácia örökségét követve, egyenesen kötelességének érezte a közéletben való részvételt, a közjó szolgálatát. Jelen is volt mindenütt, ahol a szellemi élet szervezőjeként a közért tenni lehetett és kellett.

Tagja volt Nyíregyháza város szűkebb vezető testületének, a Hazafias Népfront megyei elnökségének, a Debreceni Akadémiai Bizottság elnökségének, az MTA Történettudományi Főbizottságának, alelnökét tisztelte személyében a Magyar Történelmi Társulat, valamint a TIT Szabolcs-Szatmár Megyei Szervezete, és elismertsége emelte a Történelmi Társulat Szabolcs-Szatmár megyei csoportjának elnöki tisztségébe. 1964-től haláláig volt a Szabolcs-szatmári Szemle felelős szerkesztője. Szerepelt a televízióban, rádióban, a legkülönbözőbb szakmai, kulturális rendezvényeken és mindenütt, ahol műveltségével szolgálatot vállalhatott.

Hársfalvi Péter érdemeiért nagy megbecsülésnek örvendett. Kapott állami kitüntetéseket és szakmai, megyei, városi elismeréseket egyaránt. Legnagyobb kitüntetésnek azonban tanítványainak és környezetének a köszönetét tartotta. Az utókor pedig azzal fejezte ki iránta érzett háláját, hogy halála után, 2005-ben a Magyar Köztársasági Érdemrend Tiszti Keresztjével tüntette ki.

Lelkének, alkotásainak van panteonja, öröksége elkísér az új évezredben is.

Források:

1. Családi iratok, személyes emlékek.

2. Csermely Tibor: „Mindennapos megmértetésben élünk”. Beszélgetés Hársfalvi Péterrel. Pedagógiai Műhely, 1984 / 1. sz.
3. Hársfalvi Péter. Szabolcs–szatmári Szemle, 1985 / 1. sz.
4. Benda Kálmán: Búcsú Hársfalvi Pétertől. Századok, 1985. 5-6.
5. Cserenyák László: Hársfalvi Péter (1928–1985). Pedagógiai Műhely, 1985/1.
6. Für Lajos: Hársfalvi Péter. Levéltári Szemle, 1985/3.
7. Gyarmathy Zsigmond: Hársfalvi Péter (1928–1985). Szabolcs-Szatmár megyei helytörténetírás V—VI. Nyíregyháza, 1985.
8. Sallai József: Hársfalvi Péter emlékezete. Acta Academia Paedagogicae Nyíregyháziensis, Történettudomány, 1985.
9. Végh Antal: Hársfalvi Péter halálára. ÉS, 1985/3.
10. Sallai József: Dr. Hársfalvi Péter. A Besenyei György Tanárképző Főiskola évkönyve 1982–86. Nyíregyháza, 1987.
11. Takács Péter: Hársfalvi Péter. Agrártörténeti Szemle, 1987/1—2.
12. Hársfalvi Péter (Levéltárosból tanszékvezető)= Végh Antal: Megfigyeltem (karcolatok, portrék, emlékek). Bp., 2000.
13. Lácza Magdolna: Dózsa népéről a fényes szellők szárnyán. Általuk híres e föld. Szerk. Ésik Sándor. Nyíregyháza, 2005.
14. Sallai József: Hársfalvi Péter emléke. Honismeret, 2005 /2.
15. Hársfalvi Péter történész, tanár (1928–1985)= Kopka János (szerk): Keleti panteon. Nyíregyháza, 2006.

Sallai József

HEGEDŰS DEZSŐ (Ibrány, 1922. január 05. – Budapest, 2000. április 26.): tanító, általános és középiskolai tanár, igazgató.

„Felejthetetlen emlékek egész sora köt hozzá. Személyesen még nem találkoztunk, de édesapjától – akivel együtt vártuk a fogolyvonatokat a negyvenes évek végén – tudtam, hogy „lámpás” akar lenni a falujában a hosszú fogság után és jó futballista.

Ötvenéves ismeretségünk, barátságunk, szomorú és vegyes napok egyvelege. Elragadó barát volt, kitűnő társasági ember, s hihetetlenül szé-

les ismereteknek a tudója. Példaképem. Személyes tragédiáit hihetetlen belenyugvással, türelemmel élte meg. Akkor láttam csak türelmetlenné, ha másokért szólt, ha másokról volt szó. Ezt tette, ha a legnagyobb járás szakszervezeti titkáráként a pedagógusokért, vagy a rábízott gyerekek felvételéért, továbbtanulásáért csatázott. A kiemelkedő iskolai és mozgalmi tevékenysége mellett előadásokat tartott, tanulmányokat, cikkeket és könyveket írt, szinte az egész világgal levelezett. Tartalmas élete, igaz embersége, hite a magyarságért, az ifjúság jövője iránt érzett felelőssége, közéletisége örök emlék számomra, s mindazok számára akik ismerték. Nem volt sem háza, sem vagyona, mégis gazdagabb volt mindenkinél, mert emberiségéből mindig jutott mindenkinek.” – írta, illetve mondta Oláh Gábor a megyei Pedagógusok Szakszervezete nyugdíjas titkára.

Hegedűs Dezső 1922. január ötödikén Ibrányban, ahogy mondták, szó szoros értelemben a református egyházba született, hisz édesapja az ibrányi gyülekezet főgondnoka volt. Édesanyja háztartásbeli. Vallásos nevelésben nőtt fel, s kitűnő tanítói lehetett, akik már kis elemistaként rászokatták az olvasásra, a világra való kitekintésre. Elemi iskola után Nyíregyházán jár polgárba, de nem a nyíregyházi, hanem a debreceni Református Tanítóképzőbe iratkozik be. Ekkor már szinte az összes Gárdonyi regényt végigolvasta, és másokat is. Ahogy egyik nyertes pályaművében írta: „Csenki Imre, ifjan hozánk került zenetanárunk hatására a népi írók bolondja lettem, de az erdélyi írók kiemelt he-

lyet foglaltak el nálam még akkor is, ha éppen nem tartoztak a „népiek” közé (mint Bánffy, Nyíró, Makkai stb.) Eme foglalatosságom közben Tamási és Nyíró írásai Erdély szerelmesévé tettek.” Nagy-nagy szándék munkálkodott benne, hogy Erdélybe, lehetőleg Székelyföldre mehessen tanítani. Ott valahol, ő mint tanító, lámpás lehessen, s magyar szóra taníthassa a gyerekeket. S kapták a hírt, hogy lehet oda pályázni állami tanítónak, s rögvest: 1942. április 15-i dátummal be is adta kérvényét.

Hegedűs Dezső a tanítói képesítő vizsgát kitűnőre tette le, s a kántori oklevele is ilyen minőségű volt. Örült a kitűnő okleveleknek, mert úgy gondolta „Ha elutazom Erdélybe, nem kell pironkodnom oklevelem vegyesen tarka jegyei miatt.” 1942. augusztus 20-a körül kapta meg a kinevező okiratát, mely szerint a Maros-Torda vármegye Idecserdő nevű falujában fogja jóra vezetgetni a rábízott gyerekeket. Térképen is alig található volt ez a hely, de a lelkes fiatalember bizakodva indult útnak. Marosvásárhelyen letette az esküt, majd még csaknem egy napi vonatozás és gyalogolás után érkezett meg a helyre, amiről kiderült, hogy tiszta román lakosságú, magyarul a bíró, meg a vízimalmos tud. A gyermekek csak románul tudtak beszélni, s a világot megváltani akaró fiatalember nagyon nem jól érezte magát. Ez nem a Gárdonyi-féle „én falum” – gondolta. Nyolc napot töltött ebben a faluban – szerinte – semmittevéssel, amikor megoldódott a gondja, mert a marosvásárhelyi tanfelügyelő „eladta” Kendő nevezetű helyre egyházi iskolához. A falucska lakói szintiszta magyarok és reformátusok voltak, s 1940-től nem volt tanítójuk, mert nyugdíjba ment. Hegedűs Dezső álma beteljesülni látszott, amikor megkapta a kinevezését a székelyek lakta kicsiny falucskába. A falucska lakói „pillanatok” alatt befogadták, a fiatalemberben megvolt a tenniakarás, a tanítás menetében is szót értettek, s negyvenegy iskolással megkezdhetette a tanévet. Egy év alatt – tanfelügyelői engedéllyel – két tanév anyagából vizsgázhattak a tanulók: január közepén és június végén. Mind a két alkalommal a tanfelügyelő is jelen volt a templomban megtartott nyilvános vizsgán, sőt a második alkalommal egy oklevelet is kapott Hegedűs Dezső a magyar nyelv oktatásában elért eredményéért.

1943 őszén még megkezdhetette a tanévet, de október 6-án be kellett vonulnia katonának, a háború és a hadifogság elszakította Kendőtől. Annyira a magáénak érezte ezt a falut, hogy végrendelete szerint a koporsójába a feje alá egy zacskó földet kért elhelyezni e helyről, s könyveket hagyományozott az ott élőkre. Kifejezve ezzel, hogy magyarként való megmaradásukért igyekezett minden tőle telhetőt megtenni.

A hadifogságból hazakerülve az iskola államosításáig az ibrányi gyülekezet kántortanítója lett, majd továbbra is ott tanított előbb az általános iskolában, majd a gimnázium igazgatója lett. Gyakran Ibrányt a „világ közepe”-ként titulálta. Ott alapított családot, neveltek fel szeretett feleségével három gyermeket, 26 évig aktív futballista, szerkesztője az „Ibrányi Hírlap”-nak. Ott volt aktív közéleti ember: járási szakszervezeti titkár, EPOSZ-, majd KISZ kultúrfelelős. Muzsikált, színjátszó kört vezetett – amelyben maga is játszott –, mindeközben népfronttitkár, sportkört elnök, tanácstag, tanácselnök, sőt takarékszövetkezeti ügyvezető pénztár-könyvelő is.

Tanult, általános iskolai és középiskolai tanári oklevelet szerzett. Tudása nem öncélú volt, hanem a továbbadni szándéka munkálkodott mindig benne. Ars poeticája volt: „Senki... jobb kincset nem hagyhat fiának, mint sok szép tudást, meg az emberséget, amit az iskolában tanul.”

Volt „tanító úr”, „tanár úr”, „igazgató úr” és „Dezső bácsi” – mert így hívták legtöbben. Munkáját számtalan elismeréssel díjazták. Hetven éves elmúlt, amikor a Pedagógus Szakszervezet által hirdetett „Megjárt utak emlékei” pályázaton megosztott első díjat vehetett át, mint a „Bekecsalja” jeligéjű pályamű szerzője. Rendszeresen publikált, megírta az ibrányi óvoda történetét. Sok-sok kirándulás szervezője: visszajárt ifjúsága színhelyére, ahol tanítani kezdett, bejárta egész Erdélyt, a Felvidék magyar lakta területeit, Kárpátalját. 1997 februárjában Ibrány város díszpolgára lett, amelynek kiérdemeltségét a városfórumon jelenlevők tapsának ereje, a tekintetek, a gratulációk ösztönzése is megerősítette.

1998 őszén lett beteg, s csaknem másfél évi drámai küzdelmet folytatott sorsa jobbra fordításáért. Nagy akarattal, gyógytornász segítségével próbált újra járni és írni, logopédus segítség-

gével újra beszélni. Eközben megalkotta a milenniumi cikksorozatot, melyet minden hónapban rendszeresen elküldetett az „Ibrányi Hírlap” szerkesztőségébe. Nagyszerű ember volt, akinek 2000. április 26-án bekövetkezett halála nagyon hiányt hagyott az emberek szívében.

Forrás:

„Bekecsalja” jeligéjű pályamű; Ibrányi Hírlap, 1999. szeptemberi és 2000. májusi száma; Kelet-Magyarország, 1997.

Raffayné Oláh Katalin

HERCZEG SÁNDOR Miklós (Hajdúszoboszló, 1925. december 6. – 2007. szeptember 19.): tanító, általános iskolai tanár.

Szülei középparasztok voltak. Az elemi iskola 5 osztályát, majd a 4 polgárit Hajdúszoboszlón végezte el. Születésétől meghatározó volt a föld körüli gondolat és tett. Kisgyermek korában, 1933-ban a járványos tifuszból édesapja meghalt. Özvegy édesanyja emberfeletti munkával dolgozott. Megadta a lehetőséget a tanuláshoz, megszerezte az egyik legszebb emberi hivatás, a mások tanítása, nevelése lehetőségét.

A tanítóképzőt a debreceni Református Tanítóképző Intézetben végezte 1947-ben. A tanári oklevelet a nyíregyházi főiskolán szerezte magyar-történelem szakon.

Emellett diák és felnőtt korában nagyon jól érezte magát a mezőgazdasági munkában, nem utolsósorban segítette özvegy édesanyját. 43

évig szolgálta a gyakran változó nevelés ügyét, ahol az emberré nevelés boldoggá tette. Felesége szintén ezt a pályát választotta, akivel 2 gyermeket neveltek küzdő emberré. A pedagógus pályán a lánya követte, aki a nyíregyházi Kossuth Gimnázium nyelvszakos tanáraként dolgozik (tanítja az olasz, német, orosz nyelveket). Fia mérnök-közgazdász, Budapesten dolgozik. És még most gyönyörködhetett volna 4 drága unokája fejlődésében. Szemmel tartotta tanulásukat, kapcsolatukat a kölcsönös szeretet, a megértés, a szoros családi összetartozás jellemezte.

Első munkahelyén Vésztőn, 1947. októbertől 1948. májusáig egy hadifogságban lévő tanítót helyettesített. Ezután Tuzsér (Szabolcs-Szatmár) választotta meg a református iskolába, ahol egy külterületi 1-4. o. tanulócsoportot vezetett. Ez időben kapcsolódott be az ifjúsági, társadalmi munka végzésébe. Előbb az EPOSZ-ban, később a DISZ-ben elsősorban kulturális téren dolgozott.

1952. január 5-től a kisvárdai járás úttörőtitkára lett, így az ifjúsági munkát a vezetés, irányítás munkáját, nehézségeit itt ismerte meg először. Ebben a beosztásban dolgozott 1956. szeptember 1-ig. Ekkor Tiszamogyorós, majd Tornyospálca általános iskola igazgatójaként működött 1964. július 31-ig. 1964. augusztus 1.-től a hajdúszoboszlói 3. sz. Általános Iskolában tanított feleségével. Itt az úttörőcsapat vezetője, majd 1973-tól igazgatóhelyettes lett. Igazgatója, Domokos Pál ezt írja róla:

„Munkáját nagy lelkesedéssel, nagy munkabírással végzi. Példamutató családi élete, gyermekeinek odaadó nevelése kiváló iskolai munkával párosul. Pedagógiai felkészültségét is elismeréssel kell nyugtázni. Hallgatnak tanácsaira nevelőtársai, gazdag tapasztalatait nem nehéz környezetének átadni, széles területen hasznosítani. Tekintélye van a nevelőtestületben.” Innen elmegy, és a helyi Gönczy Pál Úttörőház igazgatását végzi.

Majd 1985. december 31-vel a helyi Thököly Iskolából ment nyugdíjba, ahol a vezető-oktató munkán túl, évek óta tanít a dolgozók általános iskolájában. Itt igen sok nevelési-oktatási problémát old meg eredményesen. Az ifjúsági szervezet munkájából pályafutása alatt sokrétűen kivette részét. Sokat tesz az iskola KRESZ szakreferenseként az ifjúság biztonságos közle-

kedésre nevelése érdekében is. Jó pedagógiai felkészültsége alapján aktív társadalmi tevékenységet folytató kollégát javasolja nyugdíjba vonulása alkalmából Szolgálati Emlékérem kitüntetésre Márton Józsefné igazgató.

Nyugdíjasként 1988. januártól 1990. augusztus 31-ig a helyi általános iskolában és nevelőotthonban volt nevelőtanár. 2000. január óta követte nagyapja példáját, az egyházközség presbitere lett. Tette azt, amit ősei. Több évi kutatással a hajdúszoboszlói református egyházközség anyakönyvében megkereste a Herczeg-család felmenő és leszármazott népes családját, akik már az anyakönyv írásának kezdetekor 1724-től a szeretett városa lakói voltak. Szeretné, ha a nagycsalád büszke és méltó lenne erre.

Kitüntetései:

– 1972. június 4-én a Magyar Úttörők Szövetsége Országos Elnöksége a Kiváló Úttörővezető kitüntetés adományozza.

– 1985. június 2. Pedagógus Szolgálati Emlékérem a Művelődési Minisztérium adja több év-tizedes áldozatos munkájáért.

– 1987. április 4. Kiváló Társadalmi Munkáért érmet kapja a Magyar Népköztársaság Minisztertanácsától.

– Az egykori Thököly munkatársak emléklappal köszöntik élete jeles fordulóján az aranyoklevél átvételekor, amit 1997. szeptember 7-én ötven éven át kifejtett értékes szakmai tevékenységéért kap.

*„Szép, ha nevünk megistenül;
Szép, ha dicsértetünk,
De még szebb, ha sejtetlenül
Hasznos magot vetünk.”*

Ez a gratuláció, a jó kívánság, a meleg szeretet jól esett neki.

– Majd 2007. szeptember 9-én a hatvan éve szerzett oklevele alapján hivatása elismerésérül kapta meg a gyémántoklevelet.

Ennek már nem sokáig örülhetett, mert 2007. szeptember 19-én eltávozott szeretett családjá, köréből. A temetésen sok kolléga, tanítvány, hozzátartozó és barát kísérté utolsó útjára. Most Hajdúszoboszló köztemetőjében öleli át a csend és a szeretet.

Források: Hátrahagyott dokumentumok, munkahelyi személyi anyag.

Herczeg Sándorné

HERNÁDI JÁNOSNÉ Dittrich Éva (Debrecen, 1938. október 9. – Debrecen, 1993. május 29.): oboa-szolfézs és ének-zene szakos tanár.

Az alapfokú zeneoktatás egyik meghatározó személyisége, a debreceni zeneiskolai oboatanítás elindítója.

Debrecenben született és nevelkedett. Édesapja id. Dittrich Tibor különös tehetségű ember volt, aki postatiszt létére tucatnyi nyelven beszélt, s 55 éves korában angol nyelvtanári diplomát szerzett a Debreceni Egyetemen. Édesanyja Szőke Etelka szintén postai alkalmazottként dolgozott. A zene fontos szerepet játszott a család életében. Az édesapa amatőr muzsikusként, zeneszerzőként próbálgatta tehetségét, s mindkét gyereket komoly zenetanulásra ösztönözte. Dittrich Éva általános iskolai tanulmányait a Csapókerti általános iskolában végezte, majd felvételt nyert a Debreceni Állami Zenekonzervatóriumba, ahol oboa- és ütő tanszakon kitűnő eredménnyel végzett 1955-ben. Szolfézs-, oboa szakos tanári diplomáját 1960-ban vehette kézhez. Egy évvel korábban házasságot kötött Hernádi Jánossal, aki technikusként dolgozott a MÁV Járműjavítóban.

Testvére, Dittrich Tibor (1940–2008) a Magyar Rádió Szimfonikus Zenekarának első klarinétosaként, a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem tanáraként és szólistaként egyaránt sikeres pályát futott be.

Hernádi Jánosné Dittrich Éva széles körű pedagógiai tevékenységét a hajdúböszörményi zeneiskolában kezdte 1960-ban, majd két év elmúl-

tával a debreceni Simonffy Emil Zeneiskola tanára lett, ahol haláláig dolgozott, mint oboatanár és fafúvós tanszakvezető. Rendkívüli lelkesedéssel és türelemmel vezette be tanítványait a hangszerjáték rejtelseibe. Különös érzéke volt a tehetséges gyermekek felfedezéséhez és szorgalmas munkára való ösztönzéséhez. Kollégái számára rendkívüli munkabíráásával mutatott példát. Derűs, megnyerő egyéniségével oldani tudta a hangversenyek és vizsgák időnként feszült légkörét. Nagy hivatástudattal és személynélves példamutatással sok-sok tanítványát sikerült a hivatásos muzsikusi pálya felé irányítani. Közülük számosan ma is jelentős zenekarok és zeneoktatási intézmények megbecsült tagjai. Hadady László a világhírű oboaművész, aki ma a párizsi Conservatoire kamarazene professzora, a következő mondatokkal emlékezik első tanárára, Hernádi Jánosra: „Az, hogy oboista lettem, és hogy az egész világon ismernek és elismernek, jórészt Evikének köszönhetem. Ő volt az indítómotor, s nem is akármilyen, aki máig minden koncertemen elkísér, segít és erőt ad.”

A nagy elfoglaltságot jelentő zenepedagógiai tevékenység mellett mindig rendkívül fontosnak érezte az aktív muzsikálást. Hosszú évekig játszott a debreceni Csokonai Színház zenekarában, s minden alkalmat felhasznált, hogy akár szülőben, vagy kamarazenei együttesek tagjaként a közönség elé lépjen.

Gyógyíthatatlan betegsége és tragikusan korai halála megrendítette hozzátartozóit, kollégáit és tanítványait. A muzsikuspálya iránti elkötelezettség azonban tovább él családjában. Gyermekei, János (1963) és Éva (1965) mindketten a zenetanári pályát választották hivatásul, s az unokák is megtették már az első lépéseket a hivatásos zenészpálya irányába.

Kitüntetései: Művelődési Miniszteri Dicséret – 1972.; Kiváló Munkáért – 1979.

Becsky Gáborné – Balogh József

HORVÁTH ILONA (Brassó, 1906. augusztus 26. – Budapest, 1969. április 14.): tanítónő, gazdasági iskolai igazgató.

Horváth Ilona, ez a nagyszerű pedagógus Brassóban született, amely város akkor még egy történelmi, szellemi, vallási olvasztótégely volt.

Számos kultúra és felekezet gazdagította itt egymást.

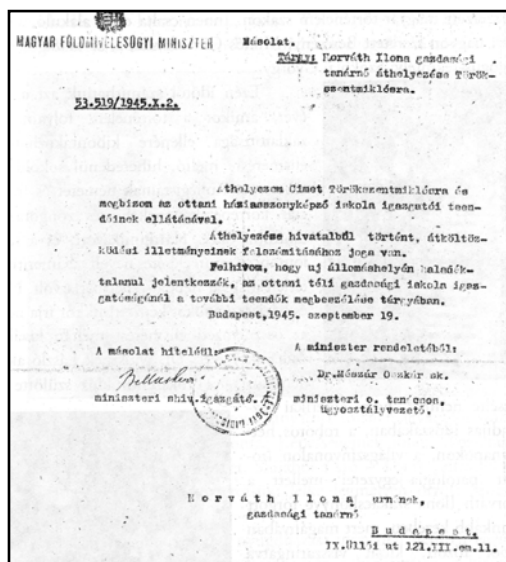
A szülők is a Kárpát-medence egészen más területéről kerültek a Cenk aljára. Édesanyja cél tudatos, határozott, izzig-vérig székely asszony volt, igazi „koltótermészet”. Édesapja rendkívül tehetséges, mechanikai érzékkel megáldott, amúgy az akkori viszonyokhoz mérten feltűnő társadalmi érzékenységgel rendelkező – vagy egyáltalán csak nagyon becsületes – ember volt. Ez utóbbi azért is érdekes, mert – a családi legendárium szerint, és mert még ő is Jellasics Józsefként született – a történelmünkben szármalmas szerepet játszó horvát bán azon unokája volt, aki a családnév magyarosítását kiharcolta. A család többi tagja még ma is Jellasics.

Horváth Ilonáék kilencen voltak testvérek. Az öt lányból négy pedagógus lett, de a négy fiú névválasztása is jellemző a család – főleg a házasságok révén bekerülő asszonyok hatására bekövetkező – magyar lelkületére.

Az első fiú első szent királyunkról az István nevet kapta. A második az egykori horvát bán után József lett. A harmadik fiú Szent László óriási erdélyi tiszteletének köszönhetően László lett. Szinte természetes, hogy a legkisebb fiú az éppen uralkodó király okán a Károly nevet kapta.

Ennek a határozott mértéket követő családnak Horváth Ilona a középpontjában állt. Négy idősebb és négy fiatalabb testvére volt. Személyiségének formálódásában mindenre volt modell.

Ezért is növekedhetett feltűnően jó, a közösséget mindenhol gazdagító egyéniséggé.

Elemi ismeretekre abban a brassói iskolában tett szert, amelyet édesapja azért építtetett, hogy gyermekeinek ne kelljen távolra járni iskolába, ugyanis magyar nyelvű katolikus iskola csak a város túlsó végén volt. Akkor Brassó főleg szászok laktak város volt. Németül beszéltek, és lutheránusok voltak.

Az édesanya minden lányát a nagyszebeni tanítóképzőbe járatta volna, de Erdély tragédiája folytán ez csaknem meghiúsult. A család ugyanis a trianoni döntés miatt Nagyváradra menekült. Akkor elképzelhetetlen volt, de Várad is a románoké lett, így nem volt akadálya annak, hogy Ilona Nagyszebenbe a – Bilinszky Lajos által példásan vezetett, és a benne áldozatos munkát végző bajor apácákat dicsérő – „preparátúra” visszamenjen.

Ebben az intézményben szerzett Horváth Ilona tanítónői diplomát 1924-ben. Itt érdemes megjegyezni, hogy a nagyhirű képzőben a kedvesnővérek a német, a francia, a zene és a különböző művészetek színvonalas oktatása mellett háztartástant is tanítottak, hangsúlyozva a család – és benne az édesanya – minden további meghatározó szerepét.

Az újdíplomás tanítónő először Hegyközújlakon, majd Krasznán tanított. 1933-tól két éven át a szebeni leányinternátusban lakva bejárta a Hargita környékét, és szinte minden faluban

háztartási tanfolyamot tartott a székely „leánkáknak”.

1935-től főiskolára járt Temesváron, ahol gazdasági tárgyak oktatására jogosító oklevelet szerzett. Ezután Csíksomlyón és Csíkszeredában tanított, majd közelebb költözve a szülői házhoz, Nagyszalontán lett egyházközségi nővér. Ottani munkájáról így vall egy ajánlásában Bánáss László váradi kanonok, későbbi veszprémi püspök: „Kitűnő érzékkel, fáradhatatlan szorgalommal működött szociális téren, szervezve és vezetve az itteni leánycsoportot is, kisebbségi életünk hiányait is pótolva előadásival és ismeretszerző kurzusaival. Szeretetre méltó egyéniséggel a legkülönbözőbb rétegeket is össze tudta tartani a legnehezebb időszakban.” Mozgalmas életét tehát ekkor falujáró nővérként élte. Népevelő és szervező munkája sokáig hatott a magyar falvakban és a szórványokban.

Nagyvárad 1940-es visszacsatolása után azonnal kinevezték a Nagyvárad Bottó Ferenc Gazdasági Iskola igazgatójának. Életében gyönyörű négy év következett. Előéletét is figyelembe véve elképzelhető, hogy mekkora lelki sérülést jelentett az „Édes Erdély” elvesztése, hiszen életének addigi küzdelmes-sikeres színteréről neki is menekülni kellett 1944 őszén.

Szakterületén – a gazdasági ismeretek oktatásában – akkor már országosan ismert szaktekintély volt. 1945-ben a földművelésügyi miniszter kinevezte a törökszentmiklósi Gazdasági Iskola igazgatójának.

Itt lép be életébe az az alföldi város, ahol a körülmények viszonylagos kiegyensúlyozottsága folytán a leghosszabb időt tölthette. A fordulat éve őt is elemi iskolákba üzte három tanévre, de végül is itt tudott először igazi otthonot teremteni magának a frissen alakult gimnázium leánykollégiumában. Igaz, hogy szobájának nagyobbik részét a zongorája foglalta el, mégis talált egy zugot benne konyhaművészete gyakorlásához.

Ezekben az években diplomát szerzett Szegeden magyar-történelem szakon. 1952-ben vállalta el a Bercsényi Miklós Gimnázium Leánydiákotthonának igazgatói tisztét. Innen számíthatjuk azt a tizenöt évet, amikor a történelem folyamatos zaklatottsága ellenére kibontakozhatott elismerésre méltó, hihetetlenül sokoldalú tehetsége. Kollégistáinak német nyelvet és franciát

korrepetált, énekelni és zongorázni tanította őket.

Harmonikázott, és a szalontáncok művelésére

nevelt. Kimeríthetetlen népdal-repertoárja volt Csíktól-Somogyig. És természetesen háziasszonyokat képzett a családjából és hatalmas élettapasztalatából szerzett igényességgel.

Törökszentmiklóson írta országos hírű szakácskönyvét. Munkája nemcsak receptgyűjtemény, hanem az otthonteremtés igen olvasmányos kézikönyve is: „Csinosan, tisztán öltözött feleséghez, hangulatos asztal és jóízű ételek mellé a férjek szívesen térnek haza.” Születésének centenáriumát a törökszentmiklósiak országos hírű rendezvényen ünnepelték, Horváth Ilonát a sajátjuknak tartva, lokálpatrióta módon. Erre a napra jelentette meg a Szalay Könyvesház a Szakácskönyvet díszkiadásban is. A könyv népszerűségét mutatja, hogy két hét alatt ez a kiadás elfogyott, jószerével a nyomdagép még ki sem hűlt.

Fájdalmas, hogy 1967-es nyugdíjazása után már csak nem egészen két évet élt. Sokat mond, hogy temetésén, a Farkasréten, a kiterjedt rokonság ellenére a törökszentmiklósiak voltak többségben. Életének nagy elégtétele volt, hogy az őt befogadó várostól már sebet keveset, de őszinte szeretetet annál többet kapott. Emlékét Törökszentmiklóson a mai leánykollégium aulájában márványtábla őrzi.

Pacsai Norbert

I

IVANCSÓ GYÖRGY (Nyírgyulaj, 1926. április 21. – Miskolc, 2005. december 3.) kántortanító, általános iskolai tanár.

Pedagógus szülők második gyermekeként látta meg a napvilágot, utána még négy testvére született, közülük egy kiskorában meghalt. Édesapja, Ivancsó Jenő Ödön, igazgató kántortanító volt (akinek 1750-től pedagógus ősei voltak), édesanyja, Groholy Mária, a háztartást vezette. Szülőfalujában kezdett iskolába járni, melyet 1935-től Baktalórántházán folytatott. Itt öt osztályt végzett, hogy megvárja egy évvel fiatalabb öccsét, Tibort, hogy együtt jár hassanak középiskolába. 1937 és 1940 között a nyíregyházi Királyi Katolikus Gimnázium növendéke volt, ide testvéreivel együtt vonattal járt be. Az állomás mintegy három kilométerre volt a lakásuktól, így nagyon korán kellett felkelni.

1940-ben szülei Ungvárra költöztek, ahol az Állami Drugeth Gimnáziumban folytatta tanulmányait. 1941-ben a hajdúdorogi Görög Katoli-

kus Kántortanító Képzőben tanult. A háborús események Ungváron, a szüleinél érték, így vonatközlekedés hiányában 1945 januárjában egy pokróccal a nyakában, gyalog ment Hajdúdorogra. Pénze nem lévén, a Novella vendéglőben hegedüléssel kereste meg az ellátásához szükségeseket. Egyébként kiválóan zongorázott és orgonált is. Vendéglői zenélése miatt az iskolájában bonyodalmak támadtak. Ezért a 1945/46-os tanévben az egri Érseki Római Katolikus Tanítóképzőben folytatta tanulmányait. A tanév végén itt szerezte kántortanítói oklevelét.

Szülei 1945 tavaszán Kisvárdára költöztek, emiatt diplomaszerezése után a közeli Szabolcs-Veresmart görög katolikus iskolájába pályázott, ahol egyhangúlag kántortanítónak választották.

A nyári vakációban fürdeni járt ki a Tiszára, ahol a túlsó part alkalmasabb volt a strandolásra, így itt ismerkedett meg Kucsera Edit tanítónővel, aki Lácán tanított. 1950-ben feleségül vette, így – a már államosított – szabolcs-Veresmarti iskolába került ő is. 1951-ben megszületett Edit nevű lányuk.

1952-ben matematika-fizika szakon megkezdte Egerben főiskolai tanulmányait, ahol 1955-ben diplomát szerzett. Munkájával elégedett volt a Járási Tanács Művelődési Osztálya, ezért 1954-ben egy nagyobb iskolához, Nyírkárszba igazgatónak nevezték ki.

A nyíri homokos levegő nem tett jót egészségének, pajzsmirigy problémái lettek, 1956 nyarán súlyos műtéten esett át. Orvosai hegyi levegőt ajánlottak egészségének további megőrzésére. Saját kérelmére Hernádkércsre került, ahol a körzeti iskola igazgatója lett. Folyamatosan tartott a matematika és a fizika tanításával kap-

csolatos előadásokat, bemutató tanításokat. Itt vette első motorkerékpárját, nyaranta testvéreivel országjáró kirándulásokon vettek részt. 1962-ben a motorkerékpárt autóra cserélte, ezzel kényelmesebbé váltak utazásai.

Felettesei felfigyeltek munkájára, úgy gondolták, nagyobb iskolában is tudja kamatoztatni tudását, így helyezték Miskolcra 1964-ben a Fazekas Utcai Általános Iskolába. Az Avason szövetségi társasházban lakást vásároltak, melyben anyósával együtt laktak. Lánya innen járva végezte iskoláit. Felesége nem kapott Miskolcon odaköltözésükkor munkát, előbb Emődre, majd Perecesre járt tanítani. Később ő is a Fazekas Utcai iskola pedagógusa lett.

Miskolcon is – mint a többi lakóhelyükön – bekapcsolódtak a város társadalmi életébe. Sok baráttra és tisztelőre tettek szert.

Magas szintű munkája elismeréseként felkérték felügyelői, illetve igazgatói munka ellátására, de ő „csak” tanítani akart. Nagyon szerette a gyerekeket, felfigyelt a tehetségekre, ezért külön is sokat foglalkozott velük. Segítette a középiskolába jutásukat, felkészítette őket a magasabb iskola akadályainak leküzdésére. Sőt továbbra is korrepetálta őket az állandóan változó középiskolai matematika tanterv szerinti oktatásban való előrehaladásuk érdekében. Folyamatosan bővítette saját ismereteit, sokszor előrébb járt a középiskolás tanítási módszerekben is, mint kollégái. Felvételi előkészítőket tartott, magántanítványai az egyetemeken is megállták a helyüket.

Lánya 1974-ben szerzett diplomát a Miskolci Nehézipari Műszaki Egyetem geológus szakán. Még ebben az évben férjhez ment, és Pomázon kezdtek építkezni. Férje szintén geológus. Ettől kezdve szabadidejét Pomázon töltötte, segített

az építkezésben, és örült négy unokája érkezésének.

Magas szakmai és módszertani tudása, gyermekszeretete, eredményes munkája és kiváló tanítása miatt számtalan elismerésben részesült. Ezek közül legkiemelkedőbb az 1981-ben kapott „Kiváló Tanár” kitüntetés.

1986-ban ment nyugdíjba, de a tanítást nem hagyta abba, továbbra is igényelték munkáját szaktanácsadásban, magántanításban.

2004 decemberében egyetlen lánya, aki szép karriert ért el és a Környezetvédelmi Minisztériumban magas posztot töltött be, hirtelen meghalt. Ez nagyon megviselte minden téren, egészsége rohamosan romlott, nem tudott napirendre térni felette. Többször került kórházba, szervi bajait kezelték ugyan, de lánya elvesztésének bánatát nem tudták enyhíteni. 2005. december 3-án Miskolcon elhunyt. Miskolci temetése után urnáját lánya mellé Budapesten helyezték el.

Mind magánemberi, mind szakmai életútjára nagy hatással volt görög katolikus hite.

Forrás:

Családi dokumentumok; feleségének visszaemlékezése.

Ivancsó Dénes

J

JAKÓ EDITH (Brassó, 1898. március 4. – Budapest, 1977. július 5.): polgári iskolai tanár.

Amikor megszületett édesanyjának tizenkettedik gyermekeként, a nagyobbak már 20-22 évesek, túl a Brassói Római Katolikus Főgimnáziumi tanulmányaikon, a kisebbek alig 3-5 évesek. A család a brassói pénzügyi palotában lakott. Az édesapa 57 éves, pénzügyi titkár, az édesanya – a brassói református lelkész leánya – megrendült egészségi állapotban nevelte a kisebbeket. A már nyugalomba vonult nagytiszteletű nagytata bölcs, idősen is nyitott, érdeklődő világlátásával, szellemiségével életre szóló útravalót adott unokáinak. A Brassói Református Egyházközség 1924-ben kiadott Emlékkönyvében olvashatjuk: „...lassan megszántódott a talaj, hogy a buzgón hirdetett ige áldott magvát befogadva, a hit ragyogó fénye, a szenvedések nevelő könnyecseppje s a kitartás állandó munkája mellett megteremje gazdag gyümölcsét. Ez a kor is eljött Molnár Jánosnak majdnem félszázadig (1850 – 1893-ig) terjedő lelkipásztorságával. Erre esik a 8-900 lelket számláló egyházközség biztos jövő felé lendülése. Az alkotás vágyától áthatott lelkésznek szuggesztív ereje van híveire. Számba veszi képességeiket, min-

denkinek megfelelő munkakört ad. Az építőmunka mellett nem lankad pillanatra sem a buzdítás újabb feladatok kitűzésére. Felismeri a viszonyok adottságát, hogy a tanítást és nevelést a hivatásos iskolán kívül is bekapcsolja az egyházi életfunkcióba.”

Jakó Edith tanárnő emberi és pedagógiai lelkiességét meghatározta a nagyapai örökség. Emellett maradandóan lelkébe vésődött egy, az apai családból hallott történet. Hogy megtörtént-e valójában, nem tudjuk, de egész élete igazolni látszik annak megtörténtét.

Mint minden székely családnak, úgy a háromszéki Jakó családnak is törvény írta elő, hogy a legidősebb fiú köteles 10 esztendőre határőr szolgálatra berukkolni. Hanem egyszer a Jakó családban a legidősebb fiú szeretett volna tanulni, s az esze is megvolt hozzá. Megegyezett az őt követő öccsével, – akiben nem volt akkora nagy a tanulás iránti vágy – menjen el ő katonának 10 évre helyette. Ennek fejében ő vállalta, hogy „tanult emberként” öccse gyermekeit taníttatja. Az egyezség létrejött. Az elsőszülött fiú elment tanulni, neves ügyvéd lett. Családot nem alapított, s nemcsak öccse, hanem minden testvére arra érdemes gyermeke taníttatását magára vállalta.

A XX. század első évtizedében Jakó Edithnek töretlen lelki-, szellemi- és fizikai gyarapodást biztosított a család, amelybe természetesen beletartoztak a nagyszülők is. Boldog gyermekkor! Boldog békeidők!?

A boldog gyermekkort zaklatott idők, tragikus évek követték. Elhunyt az édesanya, a nagymama, az édesapa. A család fenntartását a már 35 év feletti (20 évvel idősebb), nőtlen testvérbáty vállalta magára. A fiatalabb leánytestvérek a Sepsiszentgyörgyi M. Kir. Állami Elemi Népiszkolai Tanítóképző Intézetben tanultak. Edith 1917-ben elemi népiszkolai tanítónői oklevelet

szerzett (iktató száma: 541-1917). Folytatta a tanulást, s menynyésztan és természettudomány szakos okleveles polgári iskolai tanár lett. Eközben rengett a világ, ami nem állt meg az iskolák kerítésénél. 1916 nyarán a románok betörték Erdélybe. Brassó, Székelyföld civil lakossága menekült. A nagytata, a köztisztviselőben álló nyugalomba vonult brassói református lelkész, a 48-49-i szabadságharc székely csapatvezére, már nem érte meg azt a megbolydulást. A Jóisten bölcsen rendezte a sorsát. Aztán ismét menekültek. A kommunista diktatúrát, az úgynevezett Tanácsköztársaságot a menekült iskola – s diákleányai Budapesten vészelték át igen nehéz körülmények között.

A húszas évek elején a brassói református elemi iskolában, mint helyettes tanítónő hűséggel és buzgósággal szolgált, majd Püspökladány, s azt követően Berettyóújfalun következett, ahol az állami fiúiskola tanára lett, s nyugdíjazásáig szolgált a községben.

Egyénisége, szakmai felkészültsége, odaadó tanári elkötelezettsége és az érdeklődő, tudásra vágyó gyermekek iránti végtelen türelme révén hamar elfogadott kollégává és tanárrá vált. Egyedülállóként hivatásának élt. Megismerték megbízhatóságát, stabil egyéniségét, racionális gondolkodását. Megszerették, s tisztelték. Gyökeret eresztett Berettyóújfaluban.

Nyugodtabb évek következtek. A nagy családból ötten maradtak. Hárman Budapesten éltek, negyedik testvérük Uzonban (Háromszék vm.) református papné. Az uzoni unokahúg Kolozsváron a Marianumban leérettségizett, s a nagynéni támogatásával Budapesten polgári iskolai magyar-német-történelem szakos tanári oklevelet szerzett. A főiskolai négy év igen emlékezetes maradt. Elsősorban a nagynéni, a nagybácsik s családtagjai, unokatestvérek kedves, szeretetteljes társasága. Majd a konszolidálódott Magyarország, főleg – mondhatnánk – a gondtalan budapesti diákélet, a SZEFE esték, találkozás Szabó Dezsővel s a többnyire erdélyi írókkal, költőkkel. S a magánéletben ismeretség, eljegyzés, a tanárrá válás után házasság az utolsó békeévben. Két fiúgyermek született. A fiatalabb a második bécsi döntés után három héttel. Az öröm, s a reménység óriási volt, mehetünk haza, s a fiúkat is megkeresztelheti a nagyapjuk. S hazaköltöztek Marosvásárhelyre. Ott született a harmadik fiú. A nagynéni maradt Berettyóújfa-

luban, s a többiek sem mozdultak. A háború zajlott, egyre hangosabb lett. Közeledett. A férfiak megkapták a SAS behívót, az asszonyok keresték a család túlélési lehetőségeit. Bevagonírozás Marosvásárhelyen, utazás időben hosszsan és térben túl Magyarországon.

A Berettyóújfaluerért vívott harc október 9-én kezdődött és október 17-én a Vörös Hadsereg bevonulásával ért véget. Október 24-én a félbeszakadt iskolai tanítás újraindult. „A polgári fiúiskola idehaza maradt tanárai: Jakó Edith, Meskó Gyula és Szabó János r. tanárok.” – olvashatjuk az 1944-45. iskolai évről szóló helyi évkönyvben. A túlélés és a tanítás újraindításában igen nagy segítséget jelentett a megbízott igazgató – Meskó Gyula – orosz nyelvtudása és hogy a gondviselés olyan parancsnokot adott a községbe, akivel emberi szóval szót lehetett érteni.

A háborúnak vége lett. A viszontagságos menekülés a Magyarországra való hazautazással Berettyóújfaluban ért véget. A nagynéni befogadta a családot. Voltak-e kételyei? Vagy elegendő volt az a tudat, hogy a nagytata unokájának az unokái? Nem tudjuk. De azt igen, hogy nagyon szerette a három fiút. Különösen a legkisebbet, aki nem tudott olyat kérni, amit ne tett volna meg.

Jött a fordulat éve. A szolgálati lakás kellett az arra érdemesebbnek. Költözés a falu végére, messze az iskolától. Edith néni – az egykori városi leányka ötven évesen – minden reggel a búboskemence befutése után hóban-fagyban, esőben-sárban gyalogolt be a falu széléről az iskolába tanítani, nevelni a figyelmes és kevésbé figyelmes, olykor huncut gyermekeket. Majd este sötétben haza. Zokszó nélkül, erős hittel állta a megpróbáltatásokat. Ilyen volt. Esténként a földes aljzatú, búboskemencés, meleg szobában a három fiú vadaskerti iskolatársai, barátai, alkalmanként küzdőfelei olvastak, játszottak, jó hangulatban újságolták el a délelőtti iskolai élményeiket. Nyáron a kubikgödör volt a társasági játszóhely. A kényszerből misszió lett.

Az apa munkalehetőséghez jutott Diósgyőrben. A család elköltözött. Kezdetben nagylelkű, melegszívű rokonoknál lakhattak. Edith néni Újfaluban maradt, s vele a legkisebb fiú. Nagy segítség volt a szülőknek. Albérletben laktak egyik kolleganőjének szüleinél, közel az iskolához. Minden reggel a takarítás ideje egyben a mesé-

lés alkalma is volt. Brassórol, a szülőkről, a nagyszülőkről, a székelyekről, a történelemből, versekről, híres emberekről. Egyszerűen mindenről, amire egy kilenc-tíz éves gyermek kíváncsi lehet. Örök emlék. A gyermek a szeretet melegétől áthatott otthonból haza került a szülők és a testvérek körébe.

Edith néni a máriaremetei pedagógus idősotthonban a középső unokaöccsével (néhai dr. Máthé Csabával) az 1970-es évek első felében.

Aktív szolgálatának utolsó éveit egyedül, de nem magányosan élte Újfaluban. Az „együvé tartozás” továbbra is élt, és szoros volt. Örömet a gyermekek egészséges fejlődésének, hangsúlyozottan biztatott a jól tanulásra. „mert a nagyanyátok nagyapja is tanult ember volt Brassóban.” A nyári és téli iskolai szüneteket Diósgyőrben töltötte. Jól ismerte már a diósgyőri környezetet. Az évek alatt őt is megismerték, megszerették, tisztelték. Amikor a legidősebb „legény” egyetemre került, kötelességének érezte az ő taníttatását is segíteni, mondván: „ott a másik kettő is!” Két év múlva már ott volt a másik is!

1960-ban – két évi továbbszolgálat után – nyugállományba vonult. Diósgyőrbe költözött, ismét együtt a családdal. Ismeretség révén magánórát ad, korrepetálást vállal. Pihenés képpen kedvenc időtöltésének hódol, kézimunkázik.

1961-ben az egyik, 1964-ben a másik unokaöccse is befejezte az egyetemi tanulmányait. Önállóak, kenyérkeresők. Hogy mi lesz a kenyéren? Az már rajtuk múlik!

Hallott róla, s megkérvényezett az oktatási minisztériumban egy pedagógus öregotthoni helyet. A családban nem problémázott senki ezen, mondván: „olyan nagy a túljelentkezés, mert szép hely, jó hely, hogy legalább 10 év kell a bejutáshoz.” Általános döbbenetet okozott,

amikor 3 hónap elteltével megérkezett az elfogadó válasz: Szeretettel várják.

Előbb Sopronban, majd átkérve magát, Máriaremetén élt nyugalomban, békességgel. Ott sem hagyta magát elárvalni. A diósgyőri látogatók mellett ő látogatta a Budapesten élő nővérét és családját.

Egyik, már felnőtté lett unokaöccse egy alkalommal a látogatásakor rákérdezett:

- *Edith néni! Hogyan történhetett annak idején, hogy három hónap alatt bejutott az otthonba, holott akkortájt hosszú éveket kellett várni?*

- *Tudod, fiam! Már jó ideje itt voltam az otthonban, s találkoztam egy volt tanítványommal, Kürti E.-vel. A minisztériumban dolgozott. Éppen az Ő kezébe került a kérvényem, s ráismert a nevemre.*

- *Ennyi?*

- *És emlékezett rám. Elmesélte, hogy vizsgára készültünk, s a vizsga előtti napon odaállt elém:*

- *Edith néni, én holnap nem jövök vizsgázni,*

- *Miért nem?*

- *Mert nincs 5 pengőnk.*

- *Te azért csak gyere el!*

- *Ki tetszett fizetni az 5 pengőt?*

- *Eleveneszű, jóra való leányka volt.*

1969-ben elhunyt a Budapesten élő nővére is. A tizenkét testvérből egyedül maradt.

Az unokahúgai és unokaöccsei számontartották, gyakran látogatták. Kiegyensúlyozott, jó kedélyű egyéniség volt.

1977 június végén kórházba került. Egy hétig küzdött a két világ határán. Unokahúga a hetet a betegágya mellett töltötte, de e küzdelemben halandó ember már nem segíthetett.

1977. július 5-én 10 óra 15 perckor hazatért.

Források:

Jakó Edith születési anyakönyve; A százéves Brassói RK. Főgimnázium emlékkönyve; Jakó Pál érettségi bizonyítványa 1864; Jakó Pál jog- és államtudományi kari Absolutoriuma; sepsi nagybacsoni Molnár János ny. ref. lelkesz gyászjelentése; a Brassói Ref. Egyház 1924. évi Emlékkönyve; A Sepsiszentgyörgyi M. Kir. Állami Népiskolai Tanítóképző Intézet XVI. Értesítője; Jakó Edith elemi népiskolai tanítónői oklevele; A Berettyóújfalui Áll. Polgári Fiú- és Református Polgári Leányiskola 1944-45. évkönyve.

Máthé Botond

JÓSVAI LÁSZLÓ dr. (Nyíregyháza, 1921. november 15. – Nyíregyháza, 1995. június 6.): gimnáziumi igazgató, kiváló tanár.

Munkás családból származott. Édesapja mozdonyfűtő volt, édesanyja a háztartást vezette.

Az elemi népiskola 4. osztályát befejezve, a polgári fiúiskola tanulója lett, majd a nyíregyházi M. Kir. Állami Tanítóképző Intézetben folytatta tanulmányait. 1940-ben elemi népiskolai tanítói oklevelet szerzett. A miskolci Ev. Tanítóképző Intézetben tett vizsgát egyházi énekből, templomi orgonálásból és karvezetésből. Kántortanítóként kapott kinevezést a Nyíregyháza-Siposbokorban levő ev. egyházi iskolába.

Pár hónapi munka után helyettes tanítóként dolgozott tovább. A több mint 100 éves iskolaépület életveszélyessé vált, le kellett bontani. Az új templom–iskolát 1943 nyarán adták át, így szeptembertől már ott folytatta munkáját.

A következő év őszén katonai szolgálatra hívták be és rövid felkészítés után alakulata kikerült a frontra. Megsebesült, s a nyugatra hátráló kórházzal Németországba került. Ott érte a háború vége. 1946 tavaszán jött haza a francia fogolytáborból.

Folytathatta tovább a félbeszakadt munkát. A szülők segítségével használhatóvá tették a tantermet, lakhatóvá a szolgálati lakást. 1947-ben házasságot kötött Smigala Gabriellával, aki mindvégig szerető, megértő, munkáját segítő felesége volt.

Érdeklődése nem csupán az oktató-nevelő munkára korlátozódott, érzékeny volt az élet új kihívásaira. Színes egyéniség volt. Jó szervezőként

igyekezett a bokortanya szellemi életét gazdagabbá tenni. Jó kapcsolatot alakított ki a felnőtt lakossággal és az ifjúsággal is. Énekkart, színjátszó kört szervezett. A munkában gyakran nemcsak irányítóként dolgozott, hanem aktív szerepet is vállalt. Az iskolai táncsoport sikeresen szerepelt a járási, majd a megyei versenyeken, de ünnepélyek alkalmával is színesítette a műsort. Főleg télen voltak látogatottak a népművelő előadások. Pár év múlva már volt jelentkező az ezüstkalászos gazdátanfolyamra. Szenvedélyes focirajongásával megfertőzte az ifjúságot. Az iskola előtti nagy szabad térre tervezett foci pályát hónapokig építették. Csapatot szerveztek, melynek kezdetben néhány Csehszlovákiából kitelepített magyar focista és a mindenki „tanító bácsija” volt a lelke. Játsoztak a járási, majd a megyei bajnokságban. Sajnos az anyagiak teljes hiánya és a paraszti munka időfüggősége lassan felmorzsolta a csapatot. Maradt az alkalmi focizás. A pályát nagyszerűen használták ki a tanulók. Óráközi szünetekben a folytatásos meccs színtere volt, alkalmas időben – tornaterem nem lévén – itt tartották a testnevelési órákat.

Nyíregyháza-Siposbokor Nagycserkesz néven tanyaközpont lett. A központhoz 8 iskola tartozott, melyeket közös igazgatás alá vontak, s az igazgatói teendőkkkel őt bízták meg. Az egy-máshoz közel lévő iskolák összevonásával megnövekedett a tanulói létszám, s ez kedvezőbb csoportbontást tett lehetővé. Így megnövekedett a pedagógussal aktív munkában eltöltött órák száma is. Főiskolát végzett szaktanárokkal bővült a tantestület létszáma.

A tanulólétszám emelkedése új kihívások elé állította. A tantermek számának bővítése abban az időben nehéz feladat volt, de 1954-re megvalósult. Több esélyt kaptak a parasztyerek arra, hogy bővebb ismereteik és tudásuk alapján helyt kapjanak a középiskolákban.

Meg volt győződve arról, hogy adni igazán az tud, aki saját tudását képes gyarapítani, csiszolni. Az elsők között vett részt általános iskolai tanári képzésben. Magyar-történelem-ének szakon 1952-ben végzett az egri főiskola levelező tagozatán. Majd az ELTE-n 1963-ban fejezte be egyetemi tanulmányait történelem szakon. Az olvasás, a tanulás, a kutatás mindennapjaihoz tartozott. 1975-ben védte meg doktori disszertációját.

Szociális érzékenysége, a tehetség felismerése és kibontakoztatásának segítése, a fejlődést segítő jó elgondolások megvalósításáért végzett kitartó, fáradhatatlan munkája nem maradt észrevétlen. Felettesei úgy gondolták, ideje másutt is kamatoztatni ezt az energiát. 1957-ben a nyíregyházi Zrínyi Ilona Leánygimnázium igazgatóhelyettesi állására nevezték ki.

Bár az osztálylétszám magas volt, a tanulócsoportok száma miatt szükségtantermeket kellett kialakítani, hiányoztak a hatékony, modern oktatás eszközei, de az igényes, odaadóan dolgozó tantestület képes volt az iskolát a megye egyik figyelemreméltó eredményeket elért iskolájává tenni.

1958. évi igazgatói kinevezése után egyik legfontosabb feladatának az oktató-nevelő munka körülményeinek javítását tartotta. A legmagasabb fórumokig ment, hogy meggyőzze az új iskolaépítés fontosságáról azokat a potenciális erőket, akik döntöttek ebben az ügyben. Kitartó munkája eredményeként az 1962/63-as tanévet iskolaavatással kezdték. Ettől a tanévtől kezdve vált koedukálttá a leányiskola.

Az optimális körülmények fokozták a nevelők munkakedvét, kreativitását (fizika-biológia-kémia előadótermek és szertárak, könyvtár...). Az iskola két éven belül új munkamódszerek kísérleteinek egyik bázisiskolája lett. Főleg az idegen nyelv, oktatási módszerének kísérletei voltak jelentősek. Minden évfolyamon 1-1 orosz, angol, francia tagozatos osztály tanult. Két nyelvi laboratóriumot alakítottak ki, ahol a tanulók a modern nyelvoktatás egyik formájával ismerkedhettek meg. Megnőtt az idegennyelvi tanulmányi versenyekre jelentkező, és itt országosan is kiemelkedő eredményt elért tanulók száma.

Maximálisan támogatta azokat a kezdeményezéseket, melyek az ifjúság szabadidejét voltak hivatva kitölteni. Megszaporodtak a különböző diákkörök. Fiú és leány kézilabda, röplabda és tornász csapata volt az iskolának. A fiúk zenekart szerveztek.

Fontosnak tartotta, hogy a tanulók ne csak térképről ismerjék meg hazájukat, hanem tapasztalásból legyen fogalmuk róla. Amíg lehetőség volt rá, különvonat vitte az iskola összes tanuló-ját az ország egy-egy tájegységének megismerésére. Élménydúsak, tartalmasak és emlékezetesek voltak ezek a kirándulások. „A közös kirán-

dulások az egy iskolához való tartozás érzését, valamint az iskola elvárásaival szembeni felelősséget erősítik a tanulóknál” – vallotta.

Az akkori 5+1-es oktatási forma nem felelt meg az elvárásoknak. Bulgáriában sokszínű kísérlet végén már folyt az átszervezés, amikor egy pedagógus delegáció tagjaként kamatoztathatta az új módszerek iránti nyitottságát.

Természetesen, – mint Nagycserkeszen –, itt Nyíregyházán is részt vállalt a társadalom felnőtt tagjainak életében. A TIT tagjaként ismeretterjesztő előadásokat tartott. Jó előadókésziséggel rendelkezett, a témát közel tudta hozni hallgatóságához. Itt került személyes kapcsolatba az iparosodó város képviselőivel. E találkozások hatására írta meg később a gumigyár történetét.

1981-ig, nyugdíjba vonulásáig az iskola igazgatója volt. Pedagógusi munkáját gyermekei folytatták. Gabriella orvos lett, de tanított az Egészségügyi Szakközépiskolában, fia, László és kisebbik lánya, Márta a pedagógusi pályát választották.

Nyugdíjasként is nagyon tevékeny volt. Orvosi javaslatra napi rendszerességgel fizikai munkát végzett, kertet gondozott. Eljárt a Nyugdíjas Pedagógus Klubba, melynek rövidesen vezetője lett. Tartalmas előadásokat, vitadélutánokat, találkozásokat, műsorokat, kirándulásokat szervezett. Később megbízták a Nyugdíjas klubok és idősek „Életet az éveknek” Országos Szövetség Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei csoportja vezetésével. Nagy empátiával fordult e korosztály felé is, és a felmerült problémáik megoldását nagyon fontosnak tartotta.

Élete haláláig termékeny, színes, küzdelmes és boldog volt. Soha sem volt egyedül. Barátait, munkatársait oly körültekintéssel választotta, hogy az ember felemelkedéséért folytatott munkájában segítők legyenek. Neki is voltak kudarcai, nehéz napjai, de optimizmusa mindig átszűrte a mélyponton. Pedagógiai, szervezői és társadalmi munkájáért sok köszönetet, elismerést és kitüntetést kapott, mind helyi, mind megyei és országos szervektől:

Kiváló Társadalmi Munkáért 1974, 1989.

Kiváló Tanár 1974.

Szocialista Kultúráért 1968, 1981.

Pedagógus Szolgálati Emlékérem 1981.

Pedagógus Szakszervezet Elismerő Oklevele 1985.

Az utolsó kitüntetését 1994. május 25-én vette át Knoll Istvántól:

Az idős emberekért végzett kiemelkedő tevékenységéért: „Életet az éveknek” díj.

Jósvai Lászlóné (Smigala Gabriella)

JUHÁSZ KÁROLY (Debrecen, 1909. március 21. – Siófok, 1979. március 7.): tanító, általános iskolai tanár, igazgató.

Balmazújvárosban nevelkedett, egyszerű család legidősebb gyermekeként. Apja korán elhagyta a családot. 10 évesen a Debreceni Református Kollégium diákja lett, majd ugyanitt a Tanítóképzőben kántortanítói oklevelet szerez. 1953-ban – Borsos László pályatársával együtt – az egri tanárképzőn tanári diplomát szerez. 1930-ban, pályázat útján elnyerte a nagyrábéi kántortanítói állást. Megkapta a községháza melletti tanítói lakást, ahová elhozta édesanyját és 4 testvérét. Gondoskodott róluk. Beleszeretett Vitéz Imre Lajos leányába, Imre Kornéliába, akivel 1937-ben házasságot kötöttek. 1938-ban megszületett Livia leányuk, majd 1941-ben Károly fiuk.

1940-ben főhadnagyként vonul be katonának. Erdélybe, Maroshévízre. 1945-ben fogságba esett, a Szovjetunióba, Szuhomiba (Kaukázus) hurcolták, ahol német-orosz tolmácsként 4 évet töltött. 1952-ben született meg 3. gyermeke, Ildikó. A hadifogságban eltöltött évek után különösen bekapcsolódott Nagyrábé életébe, iskolaiigazgató lett. A család eltartása érdekében könyvelést vállalt, földet művelt. Szerette, tisztelte Nagyrábé minden polgárát. A maga csendességében, ott legbelül a szíve mélyén, élete végéig őrizte ezt az őszinte, tiszta szeretetet.

1956-ban, a népgyűlésen így szóltak hozzá: „Tanító úr, maga menjen innen.” A felszólítás és Nagyrábéhoz fűződő őszinte kötődése, érzelmei közötti ellentmondás érlelhették a gondolatot benne, hogy 1959-ben családjával végleg elhagyta Nagyrábét.

A Somogy megyei Tabra került „népgazdasági érdekből”, a 120 tanerőt foglalkoztató, 1000 tanulót nevelő körzeti általános iskola élére, igazgatónak. Tanított az ipari iskolában is.

A tabi években felpozícióba került, felvirágoztatták leányával, Líviával, vejével, Imrével, fiával Károllyal Tab kulturális- és sportéletét. Átöröktette „Somogyországba” a rábéli néptanítói szellemiséget. Tabon is tisztelet, megbecsülés, szeretet övezte. 1970-ben nyugdíjba vonult, de haláláig helyettesítést vállalt a Tab és környéki általános iskolákban. Hívták.

Egy emberöltőn keresztül a csendes szerénység, a szorgalom, a munka, a család, a gyermekek szeretete jellemezte. 1979 márciusában, temetése napján megkondukt a rábéli református templom harangja. Búcsúztatta, méltón, Nagyrábé egykori kántortanítóját.

Juhász Livia

K

KABÁN FERENC (Kolozsvár, 1926. augusztus 19. – Kolozsvár, 1988. június 19.): biológus, a kolozsvári 1. számú Általános Iskolából 1986-ban nyugalmazott, I. fokozatú, érdemes tanár.

Kilencgyermekes család legifjabb sarja. Édesapja, Kabán József, a kolozsvári Süketnéma Intézet gyógypedagógia szakos tanára. Édesanyja, Kabánné Csegezi Ilona, háziasszony. Házastársa, Kabánné Bernáth Annamária, nyugalmazott természetrajz szakos tanárnő. Gyermekei: dr. Mózesné dr. Kabán Annamária egyetemi docens és Kabán Ferenc fényképész. Általános és középiskolai tanulmányait 1933 és 1945 között a kolozsvári piarista gimnáziumban végezte, 1945-ben érettségizett. 1945 és 1948 között a kolozsvári Bolyai Tudományegyetem filozófia karának, majd 1948 és 1952 között ugyanazon egyetem természetrajz-földrajz karának hallgatója. 1952-ben államvizsgázott.

1950 és 1952 között, még mint egyetemi hallgató, a kolozsvári Bolyai Tudományegyetem természetrajz-földrajz karának gyakornoka, 1953-ban a kolozsvári Magyar Pedagógiai Líceum (tanítóképző) tanára, 1953 és 1955 között a kolozsvári 2. számú Fiúlíceum (volt református gimnázium), majd 1955 és 1961 között a kolozsvári Brassai Sámuel Középiskola (volt unitárius gimnázium) tanára és igazgatóhelyettese, 1961 és 1968 között Kolozsvár Város Néptanácsa Tanügyi Osztályának, majd 1968 és 1969 között Kolozs Megye Néptanácsa Tanügyi Osztályának szaktanfelügyelője, 1969 és 1974 között a kolozsvári 3. számú Líceum (a volt református leánygimnázium), 1974 és 1986 között pedig a kolozsvári 1. számú Általános Iskola tanára.

Kiváló szakmai felkészültséggel és pedagógiai érzékkel oktatta és nevelte diákjait. Természetrajz óráin nemcsak szakismereteket közvetített, hanem nevelte is a fiatalokat a szépre, a jóra és az igazra. A természetrajzi szakkör irányítójaként rendszeres gyalogtúrákat szervezett Kolozsvár környéke természeti szépségeinek, növény- és állatvilágának megismertetése céljából.

Fontosnak tartotta a szomszédos Kalotaszeg néprajzi értékeinek, a fióktornyos templomoknak, a festett kazettás mennyezeteknek, a festett bútoroknak, a varrottasoknak a megismertetését. Éppúgy fontosnak tartotta a két világháborúban elesett hősök emlékének a felidézését, ápolását is a meglátogatott helyszíneken. A Bucsecs, a Retyezát, a Vigyázó és a Bihar-hegység földtani jellegzetességeinek, növény- és állatvilágának megismertetése céljából többnapos kirándulásokat szervezett. 1973-ban a Kolozsvár mel-

letti Bükkben „Vizsla expedíció”, 1974-ben és 1975-ben Torockón „Pro Natura” táborozás szervezője.

Osztályfőnökként iskolai ünnepségeket rendszerezített. 1973-ban például „Tűz vagyok”, 1974-ben pedig „Történetkönyv ez a város” címmel rendezett Petőfi-estet, illetve műsoros délutánt.

Nevelő tevékenységének fontos részét képezik iskolatörténeti rendezvényei és közleményei. Apáczai Csere Jánosról, a nagy magyar pedagógusról, illetőleg Husz Ödönről, a kolozsvári Református Leánygimnázium egykori igazgatójáról és természetrajz tanáráról, például, nemcsak előadás, hanem nyomtatott tanulmány formájában, illetve keretében is megemlékezett.

Heti- és napilapok, illetőleg folyóiratok hasábjain (például a Tanügyi Újságban, a Korunkban, A Hétben, az Előrében, az Igazságban) több mint ötven biológiai és pedagógiai tárgyú tanulmánya, cikke látott napvilágot.

Több iskolai tankönyvet fordított magyarra. „A kukorica története” című könyvét 1965-ben a bukaresti Ifjúsági Könyvkiadó, „A természet nyomdaja” című, sok tekintetben úttörő, genetikai tárgyú munkáját 1978-ban a kolozsvári Dacia Könyvkiadó jelentette meg.

Tagja, egy ideig tanulmányi igazgatója a kolozsvári egyetemi diákközösség Móricz Zsigmond Kollégiumának, majd 1947-től tagja a Romániai Főiskolai Hallgatók Országos Szövetségének. 1968-tól tagja a Romániai Természettudományi Társaságnak.

A 2. számú Fiúliceum igazgatóhelyetteseként az iskola magyar tagozatának érdekeit képviselte a legkülönbözőbb színtereken és helyzetekben. A Brassai Sámuel Középiskola igazgatóhelyetteseként önazonosság-tudatot alakító iskolai rendezvények szervezője, irányítója. Kolozsvár város, majd Kolozs Megye Néptanácsa Tanügyi Osztályának szaktanfelügyelőjeként szélesebb körű társadalmi tevékenység keretében törekedett a magyar pedagógusok és növendékeik érdekeit képviselni, módszertani és pedagógiai továbbképzéseket irányított.

1972-ben és 1974-ben „A tanár-tanuló kapcsolat átértékelése – az oktatási folyamat korszerűsítésének feltétele” címmel tematikus Iskolai Módszertani Napokat szervezett, amelyekre nemcsak az iskola tanárait mozgósította, hanem egyetemi szakelőadókat is meghívott.

1960-ban „Érdemes tanár” kitüntetésben részesült.

Kabánné Bernáth Annamária

KÁDÁR LÁSZLÓ dr. (Ósóvé, 1908. 01. 22. (Bács-Bodrog vármegye) – Debrecen, 1989. 05. 06.) nemzetközi hírű földrajztudós, a földrajztudományok doktora, egyetemi tanár, a Magyar Földrajzi Társaság többszörös elnöke.

Háromszéki eredetű székely családból származott, apja tanító volt. Tanulmányait még a Délvidéken kezdte, gimnáziumba előbb Karánsebesen járt, de az első világháborús összeomlás után Kisújszálláson, majd Budapesten folytatta. A Pázmány Péter Tudományegyetem természetrajz-földrajz szakán az Eötvös Kollégium tagjaként olyan neves geográfus professzorokat hallgatott, mint Cholnoky Jenő, Teleki Pál, Fodor Ferenc. Tanári oklevelét 1932-ben szerezte, de már azt megelőzően doktorált (doktori értekezése: Fizikai földrajzi megfigyelések Újpest környékén, Budapest, 1930). Első huzamos munkahelye a Közgazdaságtudományi Egyetem volt (1931-42), ahol Teleki Pál tanársegédjeként, később habilitált magántanárként működött. Időközben (1938-42) a Táj- és Népkutató Intézetben is dolgozott, és a Györffy István Kollégium tanárelnöki tisztségét is betöltötte.

A Délvidék visszacsatolása után Újvidékre került, mint az újonnan alakult Keleti Kereskedelmi Főiskola rendes tanára és a Körösi Csoma Sándor Kollégium igazgatója.

A világháború végén Újvidék elhagyása után elnyerte a debreceni egyetem Földrajzi Tanszékére hirdetett egyetemi tanári állást, és 1945 decemberétől nyugdíjba vonulásáig (1978) az egyetem professzoraként működött. Időközben, 1948/49-ben a Bölcsészettudományi Kar prodeánja, 1952-54 között a Természettudományi Kar dékánja, 1954/55-ben az egyetem rektora volt. Egyetemi oktatói karrierjét gazdagodó tudományos eredményei és kiváló tanári talentuma mellett főleg széles látókörű, szaktudományából messze kitekintő szellemiségének és rendkívül energikus, határozott impulzív alkatának, briliáns vitakészségének köszönhetette.

Tanári munkájában a kezdetektől jelentős helyet foglalt el a tankönyvírás. Már az 1930-as 40-es évek fordulóján három középiskolai tankönyvet és két egyetemi jegyzetet írt. Tankönyvírói munkássága azonban Debrecenben teljesedett ki igazán. 1947 és 54 között 18 (!) egyetemi jegyzet és tankönyv került ki kezéből, melyeknek nagyobb részben egyedüli szerzője volt. Jegyzeteinek tematikus sokoldalúsága szinte egyedülállónak mondható. A csillagászati földrajztól a természetföldrajz legkülönbözőbb témakörein (sivatagi, glaciális „normális” erózió) át az ember- és gazdaságföldrajzig és az életföldrajzi kérdéskörökig a földrajz szinte minden fontosabb területével foglalkozott. Ezek a jegyzetei nemcsak Kádár kiemelkedő földrajzi intelligenciájáról vallanak, de azt is jelzik, hogy rendkívül komolyan vette a hallgatóság eredményes képzését középpontba állító egyetemi oktatói munkáját. A két világháború közötti meglehetősen „laza felépítésű” tantervek után átgondolt logikus képzési szisztémát vezetett be, a földrajzban is megindította a műszeres és laboratóriumi gyakorlatokat, megszervezte a terepgyakorlatok rendszerét. Utolsó nagy összefoglaló tankönyve a legutóbbi évekig használt Biogeográfia (1965) volt, de új kutatási eredményeiről egészen az 1970-es évek elejéig jelentetett meg speciálkollégiumi jellegű jegyzeteket (pl. a Dinamikus geomorfológia – 1970, A Föld fejlődése és az endogén erők – 1971). Megfontolt, nyugodt tempójú, hallgatóságát szinte abszolút csendre készítő halk szavú előadásain a „felszín alatt” állandó feszültség izzott, mert azokból teljesen hiányzott a leíró, recsitatív jelleg, a különböző földrajzi jelenségeket gyakorta kifejezetten látványos logikai lépésekkel szinte a

hallgatóság szemeláttára (pillanatok alatt kiváló táblai rajzokat készítve) építette fel, és elmondható, hogy azok sok esetben tudományos megalapításokként is újak voltak.

Kádár László tudományos kutatómunkájára sajátos hatást gyakorolt, hogy bár alapérdeklődése inkább természetföldrajzi irányú volt, de több mint egy évtizeden át egy gazdaságföldrajzi tanszéken dolgozott. Teleki Pál mellett a Közgazdasági Egyetemen ugyan nyilvánvalóan jelentős hatások érték az ember- és a gazdaságföldrajz oldaláról, de az a szerencsés tény, hogy 1933-ban (éppen Teleki javaslatára) bekerült Almásy László tudományos szempontból legeredményesebb szaharai expedíciójának résztvevői közé, meghatározó módon a természetföldrajz felé fordította. A Líbiai-sivatagban és a Gílf Kebir fennsíkon részben mérésekkel is kiegészített megfigyelései alapján a szabadon mozgó futóhomokformák fejlődésével kapcsolatban számos alapvetően új, bár a későbbiekben számos részében vitatott megállapítást tett. Ezek főleg a barkánok valamint a ma hosszanti (seif) dűnéknek – Kádár terminológiájában líbiai buckáknak – nevezett futóhomokformák kialakulására és a közöttük lévő kapcsolatokra vonatkoztak. Legfontosabb eredményeit az angol Királyi Földrajzi Társaság és az Olasz Földrajzi Társaság nemzetközileg is magasan jegyzett folyóirataiban (Geographical Journal, Bolletino della R. Societa Geografica. Italiana) közölhette, és ezen munkái révén, melyeket a főbb szaharai monográfiák a legutóbbi időkig idéznek, már 20-as éveinek második felében az eolikus felszínfejlődés külföldön is ismert szakembere lett. E témakörben elért eredményeit tovább gazdagította a Duna-Tisza közí és a német, valamint lengyel félígkötött futóhomok területek periglaciális homokformáinak vizsgálataival. Utóbbiakról az amszterdami nemzetközi geográfuskongresszuson számolt be (1938).

Kádár László debreceni professzori kinevezésekor és az azt követő években folytatta eolikus geomorfológiai kutatásait, és a Rétyi Nyír, majd a Nyírség futóhomokmozgásának jellemzését és értékelését adta. Nyírségi kutatásai ösztönözték kiváló tanítványát, későbbi tanszéki professzorutódát, Borsy Zoltánt a szélerózió és futóhomok-morfológia beható vizsgálatára, amelyben azután mesteréhez hasonló szintű eredményeket ért el.

Az 50-es évek derekától Kádár László geomorfológiai kutatásai mindinkább a folyóvíz felszínformáló tevékenységének jobb megértésére irányultak. E célból kezdte el híres terepasztal kísérleteit. Ő építette az első magyarországi terepasztalt, amelyen geomorfológiai kísérleteket végzett. Kisminta kísérletei alapján új megállapításokat tett a folyókanyargás fejlődésére vonatkozóan (meander-lefűződés és kiegyenesedések, meander- és umlaufberg teraszok kialakulása stb.), majd mind behatóbban tanulmányozta a folyók hordalék-szállítási típusait, és a hordalékszállítás módja valamint a folyó energiájának összevetése alapján a Cholnoky-féle szakaszjelleg elmélet továbbfejlesztésével a folyóvízi felszínfejlődés teljesen új rendszerét alkotta meg. Mind arról, mind a későbbiekben bemutatott egységes eróziós rendszeréről széles szakmai viták kezdődtek, s ha Kádár elméletének jelentős részeit (elsősorban annak alapkoncepcióját) a szakma nem is fogadta el, de sokszor már-már provokatív felvetései számos lezáratlan geomorfológiai probléma továbbgondolására serkentettek. Ötletgazdagsága és impulzív egyénisége a geográfiában és a vele határos tudományterületeken termékenyítő vitákat generált vagy elevenített fel (pl. a löszképződés, a pleisztocén eljegesedés, a földtágulás, a földszerkezet és földforgás magyarázatában, a nagy földi szélrendszerek vonatkozásában, a paleoklima-tológiaiban, később pedig tudománytörténeti kérdésekben is). Az 1940-es évek végén az emberföldrajz több problémakörében (főleg a településföldrajzban) ugyancsak új, vitaindító gondolatokkal jelentkezett, ám a marxista alapra helyeződő társadalomtudományokban ezeknek nem volt helye, és kemény tudománypolitikai bírálatok után ezeknek a témáknak a kutatását nem folytatta.

A külső erők geomorfológiájának kutatása mellett, részben azzal párhuzamosan továbbfejlesztette a földtágulás elméletét, és kísérleti alapon földfejlődési, a kontinens- és hegységképződéssel kapcsolatos rekonstrukciókat végzett. Erre és a pólusvándorlások vizsgálatára alapozva paleo-éghajlati földgömb- és térképsorozatot szerkesztett. Éghajlattörténeti vizsgálatai vezettek a monoglacializmus elméletének felelevenítéséhez és számos neotektonikai kérdés felvetéséhez, valamint legújabb kori vízrajzi változások magyarázatához. Ezek egyik nagy feltűnést

keltett összefoglalása volt az Alföld felszínfejlődési történetéről írt tanulmánya. E problémakörtől jutott el utolsó aktív éveiben a tudománytörténet néhány kérdésének újragondolásához. Különös alaposággal foglalkozott Kőrösi Csoma Sándor pályafutásával és annak földrajzi kapcsolataival. Ennek talán legfontosabb eredménye, hogy a geográfiai szintézis egyik leg-sarkalatosabb témájában a tájak és a zónák kérdéskörében fejlesztette tovább az életműve korábbi szakaszaiban már többször felvetett gondolatait.

Kádár László földrajzi életműve a szintetikus földrajzi gondolkodás egyik igen szép pozitív példája. Különös tehetsége volt a földrajzi jelenségek együttes szemléletére, a kapcsolataikban rejlő törvényszerűségek feltárására. Kevesebb energiát fordított a rendszeres analitikus kutatásokra, de szintézisalkotó tehetségét és annak eredményességét még legkeményebb szakmai ellenfelei is őszintén elismerték.

Pályája során eredményesen működött a földrajz társadalmi elismertetésének emelése érdekében, és sokat tett a földrajz közoktatási helyzetének stabilizálásáért. E tevékenységének legfőbb színtere a Magyar Földrajzi Társaság volt, amelynek négy ízben is elnökévé választották. A társasági élet egyik legfontosabb részének a vándorgyűléseket tekintette, s azok szervezésében és népszerűsítésében máig felülmúlhatatlan eredményeket ért el.

Kutatási eredményeit, a földrajz érdekében tett erőfeszítéseit számos jelentős hazai kitüntetéssel fémjelzi, és a Lengyel Földrajzi Társaság, valamint az NDK Földrajzi Társasága is tiszteleti tagjává választotta.

Szabó József

KÁRTESZI FERENC dr. (Cegléd, 1907. február 13. – Budapest, 1989. május 9.): matematika-ábrázoló geometria szakos tudós tanár, tanszékvezető egyetemi tanár, a matematikai tudományok doktora.

A Cegléd melletti Nyilasbesnyő-pusztán született. Szülei tanyán éltek és földműveléssel foglalkoztak. Ketten voltak testvérek. Hároméves volt, amikor édesapja vasutas lett. Ettől kezdve a család hol Budapesten, hol Zsolnán élt. Elemista korát az első világháború háborús évei

határozták meg. Középiskoláit is hol Budapeszten, hol Zsolnán végezte.

A matematika iránti érdeklődése hamar megnyilvánult.

Sajátos tanulási módszert alakított ki, az iskolai könyvtárban a könyvekből önállóan tanult, matematikából csak a legfontosabbakat jegyzetelte ki, a fogalmak definícióit és bizonyítás nélkül a tételeket.

Ezzel a módszerrel a tanulás legfejlesztőbb módját fedezte fel, és tapasztalataira későbbi didaktikai kísérleteiben is támaszkodott. A magántanítványok is sokat segítettek a tapasztalatszerzésben. Bátyja, aki később műegyetemi hallgató lett, igen tehetséges volt matematikából, és öccsének sok gondolkodtató, érdekes fejtő problémákat adott fel. Ő tanította meg, hogy mit jelent bizonyítani.

A reáliskolában a matematikát és a természettudományt kedvelő diákok számára megszervezte az önképzőkört, melynek tanár vezetője Neukomm Gyula volt. Ekkor írta meg első tudományos dolgozatát a *Tetraéderről* címen. Ezt Faragó Andor, a KöMal főszerkesztője közölte le a Középiskolai Matematikai Lapokban. Faragó Andor 1925 és 1939 között bevonta Kárteszi Ferencet a Lap szerkesztésébe. Középiskolásként, egyik osztálytársa révén, került ismeretségbe Klug Lipóttal, a kolozsvári egyetem nyugalmazott professzorával, akit havonta meglátogatott. A vele való konzultációk terelték a figyelmét az ábrázoló és projektív geometria felé. Egyetemi tanulmányait 1925-1929 között a Bu-

dapesti Pázmány Péter Tudományegyetemen folytatta. 1926-ban bátyja meghalt, majd két hónappal később édesapja is. Az ő feladata lett édesanyjának az eltartása. Keresetre volt szüksége. Kárteszi Ferenc lemorzsolódott. Vidékre ment dolgozni, pénzt keresni. Majd két professzor, Kürschák József és Romsauer Lajos segítségével kapott ösztöndíjas gyakornoki állást a Műegyetemen, így folytatni tudta a tanulmányait. Végbizonyítványát 1933-ban kapta meg. Rövid ideig a Műegyetem ábrázoló geometria tanaszékén volt tanársegéd, de egyre erősödő didaktikai érdeklődése miatt 1931 és 40 között Győrben reáliskolai tanár. Ezek az évek meghatározóak voltak későbbi munkásságára. Doktori disszertációja még egyetemi éve alatt elkészült, de védését elhalasztotta. Elsődleges volt a számára a tanári diploma megszerzése. Győri tanárságának idején, 1933-ban, a *Kúpszeleten fekvő hat pont által meghatározott tíz kúpszeletről és a velük kapcsolatos konfigurációkról* című disszertációja alapján szerzett doktori címet. Disszertációja elkészítési ideje és helyeként 1932 és Győr szerepel, de valójában Fischer Lajos nyomdájában nyomtatta ki Sárospatakon, saját költségén. A bölcsészdoktori cím megszerzése körüli adatok pontatlanok. A Magyar Életrajzi Lexikon szerint „bölcsészdoktori értekezését a bp-i egyetemen védte meg (1933)”. **Kárteszi Ferenc Debrecenben doktorált.** Erről senki és sehol sem tesz említést, pedig a Debreceni Tudományegyetem doktori jegyzőkönyvei erről tanúskodnak. 1933. június 9-én tette le a bölcsészdoktori szigorlatát. Dr. Milleker Rezső dékán volt az elnök, a bizottság tagjai: Dr. Wodetky József és Dr. Dávid Lajos. A nyomtatott értekezést Dr. Wodetky József és Dr. Dávid Lajos bírálták és fogadták el. (Az értekezés megvan a DEENK-ban.)

A szóbeli vizsgát három tárgyból tette: matematika, kísérleti fizika és ábrázoló geometria, mind három esetben summa cum laude minősítéssel. Így 1933. június 10-én 3.397/932-33 szám alatt bölcsészdoktorrá avatták. Igen érdekes a doktori oklevél kiadásának dátuma: 1934. szeptember 17. postán. A fentiekből az következik, hogy Dávid Lajos egyengette doktorálásának útját, hisz egy nappal a doktorrá avatás előtt vizsgázott, és egy év múlva postán küldték el neki a doktori oklevelet.

A győri tanári évek alatt két célja volt, egyrészt a matematikatanítás hatékonyabb módjának kikísérletezése, másrésztől matematikai problémák megoldása, tudományos kutatás végzése, és az eredmények publikálása. Geometriai tárgyú vizsgálatainak eredménye két olasz nyelvű dolgozat megjelenése. Szükségét érezte, hogy kapcsolatba lépjen a szakma külföldi képviselőivel. Levelezett Benjamino Segre-vel, a Bolognai Egyetem akadémikus professzorával. Fejér Lipót támogatásának eredményeképpen az 1936/37. tanévet ösztöndíjjal Bolognában töltötte. Ott került kapcsolatba Beppo Levivel is, akivel közös dolgozatot írt. Didaktikai vonalon is tevékenykedett, a megszűnő Középiskolai Matematika Lapok utódjának, a rövid életű *Matematikai és Didaktikai Lapok* szervező bizottságának volt a tagja. Hajós Györggyel és Alexits Györggyel együtt szerkesztették a Lapot.

A második világháború idején behívták katonának, majd hadifogságba került, illetve beteg volt. Elmaradt a tervezett habilitációja, de megkapott egy római ösztöndíjat. Katonai szolgálata alatt 1939-ben lehetősége volt arra, hogy Marosvásárhelyen a Bolyai kéziratokat tanulmányozza. A háború után egyetemi szolgálatra beosztott középiskolai tanár, 1947-től a budapesti Tanárképző Intézet tanára. 1948-ban projektív és ábrázoló geometriából megszerzi az egyetemi magántanári címet. 1950 és 1977 között az ELTE-n egyetemi tanár, 1951-től tanszékvezető egyetemi tanár és dékán, majd rektor-helyettes (1958-1962), a Tanárképző Tanács elnöke. Az ő érdeme volt a Projektív és Ábrázoló Geometriai Tanszék létrehozása és a matematika-ábrázoló geometria szakos tanárképzés megszervezése az ELTE-n.

A matematikai tudományok kandidátusa (1952), a matematika tudományok doktora (1962).

Kutatásai főképpen a geometria területére esnek, de annak különböző ágaihoz tartoznak, és gyakran találhatók benne módszertani vonatkozások is. Foglalkozott a Bolyai-geometriával, a klasszikus projektív geometriával, gráfelmélettel, kombinatorikus geometriával, véges rendű (projektív) geometriával, algebrai geometriával, elemi és ábrázoló geometriával. A *Bevezetés a véges geometriákba* című könyve a témakör tankönyve lett és angolul, olaszul és oroszul is

megjelent. 100-nál több dolgozatot és könyvet írt.

Munkásságának egyik kiemelkedő eredménye a Bolyai-geometriának a 20. századi ember számára való érthető megfogalmazása. *Bolyai János Az Appendix, a tér tudománya* könyvének 1973. évi kiadásához írt bevezetést, magyarázatokat és kiegészítéseket.

Tanári és kutató munkája elválaszthatatlan egymástól. Írt szakköri füzeteket a diákok számára: *A tér megismerése* (Erdősi Józseffel közösen, 1948), *A kocka* (1949), *Az olló geometriája* (1949), *Szabályos testek* (1951), és didaktikai munkákat a tanárok számára, amelyek elsősorban a geometriatanítására vonatkoztak. 1968-tól egy évtizedig szerkesztette az ELTE Szakmódszertani Közleményeit. Sok tanár számára nyújtott lehetőséget a szakmódszertanból való doktorálásra, és bevezette őket a didaktikai kutatómunka rejtelmeibe. Szakmódszertani munkáiban a gondolatok születését érzékeltette úgy, hogy az olvasókat is bevonta a magyarázatok kifejtésébe.

Éltető eleme volt a fiatalokkal való foglalkozás. „Sok ember - köztük *Szele Tibor* – úgy nyilatkozott, hogy az én feladataim keltették fel a matematika iránti érdeklődésüket. Büszke vagyok egykori tanítványaim sikerére. Vesszőparipám volt a hátrányos helyzetű, támasz nélküli tehetségesnek ígérkező tanítványaim támogatása.”- vallotta Kárteszi Ferenc.

Szakmódszertani munkásságom kezdetén én is hozzáfordultam, neki adtam véleményezésre az „*Egy matematikatanítási kísérletről*” szóló dolgozatomat. 1977. május 6.-i levelében gyöngybetűkkel a következőket írta: „Már találkozáunk napján elolvastam a dolgozatát. Noha egyben-másban más a felfogásom, de abban, amit kísérlete alapján taníthatónak talált, aminek tanítását kívánatosnak is tartja, véleményünk találkozik. Dolgozata nekem nagyon tetszik. Másnap pedig megkísérletem beszorítani a most ősszel megjelenő X. kötetbe. Sikertült is.”

Módszertani munkásságának elismeréseképpen a Bolyai János Matematika Társulat 1962-ben Beke Manó emlékdíjjal tüntette ki.

Kárteszi Ferenc vezető tanára, *Horvay Béla, a debreceni Fazekas Reáliskola* egykori tanára volt, aki így vall:

„Egykori vezetőtanárom, Horvay Béla, hívta fel a figyelmemet egy olyan jelenségre, amit ma-

gam is tapasztaltam: A legtöbb tanár munkájára rányomja a bélyegét azoknak a tanároknak a munkamódszere, akik valaha őt tanították. A jó és a rossz példa örökségképpen tovább él. Az a tanár, aki maga is folyton tanul, fogékonyabb a tanulók tanulási problémáinak a megértése iránt, mint az, aki napról - napra felejt, s évről-évre a saját megcsontosodott eljárását ismétli”. (A reformtörekvésre vonatkozó gondolatok. ELTE Szakmódszertani Közlemények VI.)

Kárteszi Ferenc sok esetben volt kezdeményező. A Bolyai János Matematikai Társulat Budapesti Tagozata 1947-ben a lakásán alakult meg, majd hosszú ideig csütörtök esténként itt tartotta összejöveteleit. Alapító tagja volt az olasz Matematikai Társulatnak is.

Szerepet vállalt különböző folyóiratok elindításában, illetve újra indításában: Felsőoktatási Szemle, a Matematika Tanítása, Középiskolai Matematikai Lapok, Matematikai Lapok.

Születésének 100. évfordulója alkalmából tudományos emlékülésen emlékeztek meg munkásságáról. Sokat tett a matematika, elsősorban a geometria művelésért, a tanárokért és a diákokért.

Fő munkái:

1. Bevezetés az ábrázoló geometriába Bp. 1950,
2. Ábrázoló geometria Bp. Tankönyvkiadó 1957, 1976, 1978
3. Szemléletes geometria Bp. Gondolat 1966
4. Fejezetek a geometriából, Bp. Főváros Tanácsa 1971
5. A geometriatanítás korszerűsítéséről, Tankönyvkiadó Bp. 1972
6. Lineáris transzformációk Bp. Tankönyvkiadó, 1974
7. Appendix. A tér tudománya (szerkesztő, ill. bevezetéssel, magyarázattal látta el, Bp. Akadémiai Kiadó 1973, 1977)
8. Bevezetés a véges geometriákba Bp. Akadémiai Kiadó, 1972

Kántor Sándorné

KIRÁLY RÓBERTNÉ Podelenszki Gizella Sára (Felsőbánya, 1923. június 21. – Debrecen, 2005. október 5.): kémia-fizika-matematika szakos középiskolai tanár.

Életének első része Erdélyhez, Felsőbányához

kötődik. Itt született, itt járt elemi iskolába és ide tért vissza tanítani, miután Máramaros-szigeten és Nagybányán középiskolai tanulmányait, majd Kolozsvárott egyetemi tanulmányait befejezte.

Életének második része Hajdúböszörményhez kapcsolódik. Ide jött férjhez, Király Róberthez, és itt tanított nyugdíjazásáig.

A Bocskai István Gimnáziumban, ahol 1969-től 1981-ig dolgozott mindenki Sárika nének hívta.

1947-ben vegyészként végzett a Kolozsvári Bolyai Tudományegyetemen. 1947-től 1967-ig Felsőbányán általános iskolában tanított mint kémia-tanár. Közben tanult is, így 1955-ben kémia-fizika-matematika szakos tanári képesítést szerzett a Bolyain. 1967-től magyar állampolgár. Ekkor Hajdúböszörménybe költözött Király Róbert rajz-művészettörténet-ábrázoló geometria szakos tanár feleségeként. Férje művésztanár is, ahogyan édesapja Király Jenő, így ismert személyiség a városban.

1967 és 1969 között két évig általános iskolában, majd 1969-től nyugdíjazásáig, 1981-ig a böszörményi gimnáziumban tanított. De nyugdíjazása után is gyakran volt szükség munkájára – így óraadó tanárként több alkalommal tartósan segítette az iskola kémia tanítását.

Személye nyugalmat és derűt sugárzott, ezért volt a kémia szertár egy kis oázis az iskolában. Jó volt vele dolgozni. Vidám volt és mindig segítőkész. Ugyanakkor tudott határozott is lenni.

Órai élményadóak, érthetőek és hatékonyak voltak. Erről Gyulai Editet az iskola volt tanuló-ját, tanárát és igazgatóját idézem:

„Kivételes az a tanári képesség, amely a bonyolultat a lényegre csupaszítja, s élettel tölti meg a tananyagot. Ritka az a pedagógus, akinek már az óráján megtanulják a leckét a diákok. Sárika néni így tanított...

A hatos, kémia tanterem jósággal és szeretettel telt meg. Minden tanítványához volt személyes, kedves szava. A felelőnek megigazította a köpenyét, gallérját, a padok között jártában helyreállította a felborult táskát. Rend volt az órán. Elegáns és pedáns volt, s ezt környezetére is sugározta.” Jól magyarázott. Magyarázata önbizalmat adott. Igazságos volt értékelésében és mindennapjaiban egyaránt.

Tevékeny nyugdíjas éveket élt. Férjével a nyarakat általában a Balatonon (nyaralójukban) töltötték, de gyakran mentek át Erdélybe is. Haza. Gondolkodása mindig friss maradt. Sárika néni és Robi bácsi alapítványt is hozott létre. Az alapítvány célja a gimnáziumi rajz tehetségek megsegítése, és az após Király Jenő emlékének őrzése.

Férjével mindvégig harmonikusan éltek. Szinte egyszerre mentek el. Temetési búcsúztatójukban Gyulai Sándor igazgató erről így szól: „Ha van szeretet és következetesség, őszinteség és jóság, tartás és szépség, nemesség és életerő együttesen, akkor az kettejükben testesült meg.”

Hatékony és sikeres pedagógus volt. A kollégák kérdéseikkel bármikor fordulhattak hozzá. Ő segített. A diákok, akiknek olyan szerencsájuk volt, hogy ő tanította őket, ma is szeretettel emlékeznek róla. Eredményeit minősítései is őrzik. Idézem: „Tanítványai szép sikerrel szerepeltek az országos tanulmányi versenyeken és a felsőfokú oktatási intézmények felvételi vizsgáin.

Részt vett a fakultatív oktatás tantervének ki-próbálásában. Munkásságát kitüntetésekkel és dicséretekkel is elismerték.

Miniszteri dicséret 1979, Kiváló munkáért 1980.

Pedagógus Szolgálati Emlékérem 1981.

Források:

A Bocskai István Gimnázium személyi anyagában található meg. Férjéről és apósáról a korábbi Pedagógus arcképcsarnokban olvashatunk.

Balla Sándor

KISS LAJOS (Enchita, 1920. március 9. – Kézdivásárhely, 2006. május 2.): középiskolai tanár, igazgató.

Felesége Kis (Fazakas) Aranka, szül. 1922. Gidóalva.

Fiai: Lajos (1944), László (1947), Sándor (1954).

A tanár úr a negyvenes években kezdte tanári pályafutását a kézdívasárhelyi Nagy Mózes Gimnáziumban. Feljegyzéseiből idézünk:

„Reggelenként most is úgy mennek a gyermekek az iskolába, mint amikor legelőször léptem át az iskola kapuját a pályakezdés örömeivel, lelkesedésével... A tantermekbe berobban a zaj, a kiabálás, futkározás. Külön sarokban megkezdődik a számukra oly halaszthatatlan fontos események megtárgyalása. A folyosókon megindul a morajlás, tolongás, kabinetek, laboratóriumok, tantermek birtokbavétele. Aztán a padokban ülve, a szemükben felcsillannak az érdeklődés fényei, a minden nap újra kezdődő ismeretek befogadására.”

Kiss Lajos tanár úr a Tanügyi Reform előtti esztendőben tanárom volt, latinra okított. Az iskolák átszervezése után a kézdívasárhelyi Mezőgazdasági Iskola tanára volt. 1958-ban kinevezték a tanítóképző épületében újjáalakult Elméleti Líceum igazgatójának. Ugyanabban az évben végeztem én is az egyetemet, és ebbe az iskolába neveztek ki tanárnak. Nagy megtisztetésnek éreztem, hogy volt tanárom igazgatása alatt kezdhettem tanári pályafutásomat. Abban az időben még több tanár is a kantai gimnáziumból került ide, és hozták magukkal a kantai szellemet, amely magjává vált az újrakezdésnek. Az akkori kantai tanárok már nincsenek az élők sorában, csak egy. Övezzé örök tisztelet nevüket!

Kiss Lajos tanár úr, mint igazgató, felpártolta a fiatal végzősöket, barátságosan eligazította őket. Nehéz idő volt az ötvenes évek végén, a hatvanas-hetvenes években igazgatni, amikor minden a párt utasítására ment. Örökös jó kedvével, vidámságával, de rendkívüli komolyságával mindig védte a mundér becsületét, védte a diákjait, védte a tanárait. A tanári karral együtt örült, együtt ünnepelt, és jobb kedvében még nagyon szép énekléssel is megörvendeztetett. Kedvenc dala a „Vágyom egy nő után”, amit csodálatos énekkultúrával énekelt.

Folytatom a visszaemlékezéseit:

„A szeptemberi iskolakezdés megható pillanában, amikor az iskola udvara újra hangos, a napbarnított, fényesre fésült, csillogó szemű gyermekek százaitól, mindig eszembe jut az én régi iskolám. Eszembe jutnak tanárain, akik közül egyeseket sohasem fogok elfelejteni.

Délfelé az osztályfőnök bevitt az osztályunkba. Én a leghátulso padba szorultam. Ebből a kellemetlen helyzetből egy hónap múlva az én drága jó igazgatóm, idős Szemlér Ferenc szabadított meg, aki előre vitt, a legelső padba. „Ne feledd – mondta-, hogy én ültettelek ide, s úgy iparkodj, ezentúl is, hogy mindig itt maradhass. A brassói Római Katolikus Gimnáziumban is minden időmet a rajzolásnak szenteltem Füzeteket rajzoltam tele fát vágó, fűrészelő emberekkel, magasan szálló madarakkal, kanyargó folyókkal, behavazott, alvó házakkal”.

Rajztanára elég későn, és különös körülmények között ismerte fel a tehetségét. Az értesítőbe bekerült a 10-es érdemjegy, de rátelepedett valami keserű kiábrándulás, aminek akkor oldódott fel az íze, amikor évtizedek múlva az országos amatőr festészeti kiállításon első díjat nyert.

„Nagyon sok rajzórát látogattam. A leülepedett régi emlékeimet felidézve elnéztem a rajzlapok fölé hajló komoly arcokat, a rajzállványok előtt buzgólkodó, a festékek színeit türelmesen kavaró, csillogó szemű kis művészeket, s az egész órán közöttük ülő, velük együtt dolgozó, őket figyelmesen és készségesen segítő fehérköpényes rajztanárnőt. A régi nyomasztó érzésektől felszabadultan, büszkén néztem őket, akik szebbnél szebb álmokat, álmaikat szövik boldogan, a festékek lángoló színeivel.”

Borcsa János tanár úr így emlékezik vissza: „A középiskolás diák egy lankadatlanul munkálkodó közegben találta magát, ébresztő erejű tanárok tették a dolgukat, hajlamok, képességek fokozatos kibontakoztatásában játszottak fontos szerepet. Röviden: komolyan vették a magvetést. Három tanáregyéniség már az iskolába lépő diákot megragadta. Mindhárom férfiember és más-más egyéniség, de kiváló karmesterek, akik a tanórák keretében, az osztálytermek falai között igazi szellemi és lelki légkört teremtettek. Kiss Lajos igazgató úr a klasszikus műveltségnek a magvait vetette el hétfő reggeli latin óráin. Megnyerően, mértékkel s életszerűen tanított

egy holt nyelvet, mert tudta s tudatosítani kívánta diákjaiban is a nagy igazságot: non scolae, sed vitae discimus. Talán az iskolaalapító Nagy Mózes üzeneteként közvetítette a mély értelmű intelmet diákjainak, hogy nem az iskolának, hanem az életnek tanulnak. A diák képességeire figyelt, és teljesítményét részrehajlás nélkül értékelte.”

„Elfáradtunk? A csendre vágyunk? Fugeri invida setas? Szemeink sokszor már csak a távoli horizont kék egén szeretnének megpihenni? Bizonyára. De csak néha, néha. Mert számunkra nincs megállás, nincs pihenés, nincs öregedés, mert életünk egybefonódott az ifjúság gyönyörű lobogásával s szívünk együtt dobog vele az élet, a béke, az építés, a boldogság erek ritmusában” A tanár úr, igazgató úr már valamit megérzett. Utolsó verse: „Mint fehér vitorla”.

*Úgy hagyott el csendben az ifjúság,
Mint messze tűnt fehér vitorla a partot,
S a kékes horizont úgy takarta el,
Mint feledés az elmosódott arcot.*

*Búcsú nélkül hagyott el az ifjúság,
Magával vitt álmot, tüzes szenvedélyt,
S az emlékek hívó szavát feledve,
Nem is intett már, hogy többé visszatér.*

*Mint mikor kedves váratlanul elhagy,
Úgy fáj valami és sajog nagyon.
Valami, amitől egy forró könnycsepp,
Titokban lefut néha az arcomon.*

*Soha nem tér vissza már a fehér vitorla.
Vásznán életem legszebb álmai lobogtak,
Tudom csak álmaimban leszek boldog,
Ha a tavasz egy éjjel újra a szívemen kopogtat.*

*Örökre elsuhant már a fehér vitorla.
Érett gesztenye sárga levelekre hull,
Varjuszó hallatszik rekedten, messziről...
Oldódik a bánat, alig fáj a múlt.*

Kiss Lajos tanárom, tanártársam, igazgatóm örökre elsuhant. Mint a kézdivásárhelyi gimnázium volt diákja, majd tanára, emlékét őrzöm. Emléke legyen áldott.

Szőcs Géza

KISS LÁZÁR (Béla falva, [Kovácsna megye] 1935. október 26. – 1997. október 6.): középiskolai magyartanár.

Erdélyben a történelmi Háromszék (ma: Kovácsna) megye egyik kistérségét ma is Szentföldnek nevezik, lévén hogy a Kézdivásárhely városától nagyrészt északra és keletre eső falvakban nem tudott tért hódítani a reformáció, s ezért mai napig a lakosság (melynek száma mintegy harmincezerre tehető) megmaradt a katolikus hiten. Kiss Lázár magyartanár az egyik kis szentföldi faluban, a Kézdiszentkereszt (Polyán) községhez tartozó Béla falván született 1935. október 26-án Kiss József és Rancz Anna harmadik gyermekeként. Testvérei Ágnes (1926) és Tamás (1933). Elemi iskolai tanulmányait a szülőfaluban kezdte már mint félárva fiú – édesapját 1942 telén veszítette el –, és a községközpontban fejezte be.

Kiss Lázár gyermekkorában az erdélyi magyarság számára is történelmi megrázkódtatásokkal, háborúval, hatalom- és rendszerváltozásokkal járó időszakokra esett. Mire befejezte általános iskolai tanulmányait, lezajlott már a romániai tanügyi reform (1948), s az ennek nyomán létrehozott kézdivásárhelyi Pedagógiai Iskolába felvételizett, amit 1950 és 54 között végzett el, és szerzett tanítói képesítést.

Kézdivásárhely a 18–19. században számottevő iskolaváros volt, gimnáziumát 1680-ban alapította Nagy Mózes, a Béla falvával szomszédos Esztelnek szülötte, aki a maga korában és saját

szülőföldjén a Pázmány Péteréhez mérhető munkát vállalt magára. A gimnázium az első években a ferenceseknek is helyet adó Esztelneken működött, de 1696-tól átköltözött a központibb fekvésű, a vásáraitól és kézműveségéről híres Kézdivásárhelyre, pontosabban a várossal szinte egybeépült (s a 19. század közepétől közigazgatásilag is hozzá kapcsolt) Kantába. A 19–20. század fordulójára aztán már főgimnáziummá lépett elő a régi tanintézmény, miközben szakiskolával, állami elemi iskolával, polgári fiú- és leánygimnáziummal is bővült a város iskolahálózata. Az 1948-ban létrehozott Pedagógiai Iskola éppen az első világháború előtti években épült polgári leánygimnázium impozáns épületegyüttesében, valamint az egykori állami elemi iskolában kapott helyet, ahová nemcsak Háromszékről és Brassó vidékéről, hanem a moldvai csángó-magyarok köréből is kerültek diákok. Jól felkészült, fiatal és idős, tapasztalt tanárok tanítottak a képzőben. Kiss Lázár pályaválasztására Benkő Ágnes magyartanára volt döntő hatással.

Pedagógusi pályáját Kiss Lázár 1954-ben kezdte meg Kézdiálmáson, és katonai szolgálata letöltése után is visszatért ide, bekapcsolódva a falu művelődési életébe: kórust vezetett, irányította a műkedvelő színjátszómozgalmat, sőt maga is fellépett a Liliomfi főszerepében. Eközben sikerrel felvételizett a kolozsvári Babeş–Bolyai Tudományegyetem magyar nyelv- és irodalomszakának látogatás nélküli tagozatára, amit 1963-ban fejezett be. Államvizsgadolgozata témájául Kézdiálmás ragadványneveit gyűjtötte össze és dolgozta fel.

1960-ban Kézdivásárhelyre költözött, és mint a rajoni könyvtár munkatársa, valamint a középiskolai bentlakás nevelő tanára dolgozott, aztán 1963 és 1968 között könyvtárigazgatói megbízatást és óraadó tanári állást kapott. Könyvtárigazgatóként a város művelődési életének egyik irányítója és cselekvő részese lett. 1967-ben Arany János-műsort állított össze és rendezett, 1968-ban a világirodalom szerelmi lírájából készített összeállítást, tagja volt a művelődési ház színjátszó csoportjának, bekapcsolódott a helybeli eszperentista mozgalomba, s széles körű levelezése révén lehetősége nyílt Európára s a világra való kitekintésre, majd külföldi utazásokra is (Litvánia, Csehszlovákia, NDK).

1968-tól Kiss Lázár teljesen pedagógusi hivatásának élhetett a kézdivásárhelyi Elméleti Liceum magyartanáráként. Ezt a munkakört töltötte be 1997-ben történt nyugdíjazásáig. Családi élete is kiteljesedett: 1969-ben megnősült, feleségül vette Zágonyi Puskás Éva német–magyar szakos tanárnőt. Házasságukból három gyermek született: Ágnes (1971 – ideggyógyász szakorvos), Judit (1973 – magyar–angol szakos tanár, szerkesztő) és Zsuzsanna (1975 – dramaturg).

Kiss Lázár magyar nyelv- és irodalom szakos tanárként több mint három évtizedes pályája során diákok ezreiben ébresztette fel és erősítette meg a magyar kulturális örökséghez való ragaszkodás érzését és tudatát. Olyan mostoha történelmi időszakban, amikor az egyház csak korlátozott körülmények között tölthette be nemzetmegtartó és -nevelő szerepét, akkor Kiss Lázár templommá tudta tenni az iskolát, és megszállott papként hirdette az anyanyelvhez s ezen keresztül a magyar irodalomhoz és kultúrához való természetes kötődés jogát és kötelességét egy, az anyanemzettől politikailag-történelmileg elszakított székelymagyar közösség körében. Külső megjelenésével és megszólalásával is mondhatni ünnepi eseménnyé tudta tenni tanóráit, s ezáltal környezetében a magyar nyelv iránti igényességet tartotta ébren folyamatosan, még azokban a sötét 1980-as években is, amikor állampolitikai rangra emelték Romániában egy beteg elméjű kommunista vezér képzelgéseit, miszerint már nem is léteznek az országban magyarok, csak magyarul beszélő románok, s hogy Románia tökéletesen megoldotta a nemzetiségi kérdést, mivel kivétel nélkül mindenki egy közös nyelvet beszél, a munka (!?) közös nyelvét.

Az csak természetes, hogy Kiss Lázár hamar kiérdemelte kollégái megbecsülését, s ennek folytán ő tölthette be 1969-től több mint húsz éven keresztül a kézdivásárhelyi és a városhoz tartozó körzet falvaiban tanító magyar tanárok módszertani körének vezetői megbízását, s ezt a hivatalos és nyilvános fórumot is a magyar kultúra közvetítésére és az azonosságtudat elmélyítésére használta, a tervbe vett szakmai tevékenységek és megbeszélések a magyarságtudat erősítését és a kulturális értékek melletti kiállást célozták. Elöl járt az ön- és szakmai képzésben is, az első didaktikai fokozatot 1980-ban szerezte meg, Vörösmarty Mihály lírájának

tanításáról a középiskolában írt fokozati dolgozatot, melynek tudományos irányítója dr. Antal Árpád egyetemi tanár volt.

Fáklyaként lángolt és világított diákok és kollégák közt egyaránt Kiss Lázár. Egyik vezérlő eszméje bizonyára a hamis látszatok és a lényeg szétválasztására indította nap mint nap. Pál apostolt parafrázálva: nem a láthatókra, hanem a láthatatlanokra nézett, mivel meg volt győződve, hogy „a láthatók ideig valók, a láthatatlanok pedig örökkévalók.” (2. lev. a korinthusbeliekhez, 4. 18.)

Életeleme volt Kiss Lázárnak a tanítás, a katedrát tekintette ama világot jelentő deszkáknak. Mély hivatástudata alapos szakmai felkészültséggel párosult. Bizalommal fordulhattak hozzá kollégák és diákok egyaránt. Gazdag családi könyvtára is nyitva állott az érdeklődők előtt. Tanítványai megyei és országos tantárgyversenyeken szereztek hírnevet Kézdivásárhelynek. Igazi tehetséggondozó volt Kiss Lázár. E sorok írójának ugyan nem ő volt a magyartanára, de feledhetetlen mentora igenis ő volt.

Kiss Lázár magyartanári pályájának kezdete a romániai magyar kultúra második világháború utáni, rövid ideig tartó felfelé ívelő szakaszára esik, az 1960-as évek második felére. Megpezdült az irodalmi-kulturális élet ekkor, s ez jótékonyan hatott a vidéki kisvárosokban is. Új művelődési intézmények alakultak országszerte (magyar nyelvű megyei lapok, A Hét című országos kulturális hetilap, a Kritérium Könyvkiadó, a Román Televízió magyar adása stb.), a meglévők megújultak, a fiatal művésznemzedékek jelentkezésével együtt az addig tiltott – klasszikus és modern – művészeti értékek feltárása is erős lendületet kapott. Ezzel együtt nőtt a kultúra befogadásának igénye.

Mint cseppben a tenger, tükröződött ez Kézdivásárhelyen, illetve annak liceumában, ott ahol Kiss Lázár nagymértékben járult hozzá az iskola szellemi-kulturális pezsgéséhez. Szervezte a városba, illetve az iskolába látogató legfiatalabb költőkkel és írókkal való találkozókat, könyveknek bemutatóit, de az iskola vendége volt a már akkor hírneves Kányádi Sándor, egy alkalommal pedig a két világháború közötti Erdélyi Helikon költőit az egyik legilletékesebb tanú, György Dénes versmondó idézte fel és szólaltatta meg a liceum színpadán. Kiss Lázár vezette az iskola irodalmi körét évtizedeken keresz-

tül, emlékezetes irodalmi kirándulásokat szervezett például Kisbaconba a Benedek Elek Emlékház avatására (1968. május 25.) vagy Csíkszeredába Bartalis János költői estjére (1968 október), irodalmi színpadot működtetett, melynek tagjai számos alkalommal léptek fel. Irodalmi műsort rendezett Kiss Éva német–magyar szakos tanárnővel közösen Ady Endre (1969-ben és 1977-ben), Petőfi Sándor (1973), Csokonai Vitéz Mihály (1973), Vörösmarty Mihály (1975) emlékét idézendő, de még az 1980-as években is talált lehetőséget az igazi irodalmi értékek színpadi megjelenítésére: Tóth Árpád-, Szilágyi Domokos-emlékestet, balladaestet rendezett és mutatott be diákjaival. Az iskola és az irodalmi kör részére dedikált számos könyv, az egyes rendezvényeken készült fényképek gyűjteménye, továbbá írók levelei (például Kós Károlytól), valamint az iskolai irodalmi életről szóló sajtóbeszámolók mára irodalomtörténeti dokumentumértékkel bírnak. Túlzás nélkül állítható, hogy egy kis iskolai irodalmi múzeum alapját vetette meg Kiss Lázár. Szívügyének tekintette ugyanakkor könyvek és folyóiratok terjesztését, a színházi előadásokra való toborzást a diákok körében, egyszóval ott volt mindenütt, ahol a magyar nyelvű kultúra közvetítése és terjesztése volt a tét.

1968-ban Puskás Éva német–magyar szakos tanárnőt, Kiss Lázár majdani feleségét bízta meg a liceum vezetősége egy iskolai folyóirat indításával. Az Ébredés címmel, magyar és román nyelven évharmadonként megjelentetett és írógépen sokszorosított folyóirat általában a diákmunkatársak publicisztikai és szépirodalmi munkáinak adott helyet, s szerkesztésébe Kiss Lázár is bekapcsolódott. A lap megjelenése az 1970-es évek közepén szakadt meg, amikor is a párt és állami szervek „sugallatára” be kellett szüntetni kiadását. Bekapcsolódott az iskola emlékkönyveinek szerkesztésébe is Kiss Lázár más tanárkollégákkal együtt, munkatársa volt mind az 1980-ban, mind az 1994-ben kiadottnak (Alma Mater 1680–1980, illetve Alma Mater 1680–1994).

A rendszerváltás után Kiss Lázár megalapította az iskola mellett működő Nagy Mózes Közművelődési Egyesületet és Alapítványt (1990. november 19.), amely immár nyíltan fogalmazhatta meg céljai között mindazt, amit az alapító tetteivel addig is tanúsított.

A sokaknak világító fáklya hirtelen lobbant ki, 1997. október 6-án hunyt el Kiss Lázár, és szülőfaluja temetőjében pihen. A Bélafalvához való hűsége példaértékű volt, nem szűnt meg soha támogatni erkölcsileg és szellemiekben a hozzá forduló falusfeleit. Oldalági leszármazottja lévén Tuzson János 1848–49-es honvédőrnagynak, családtörténeti kutatásokat is végzett, s amikor 1996-ban a kis falu iskolája felvette a Nyerges-tetői csata hőseinek nevét, Kiss Lázár tartotta az emlékbeszédet.

Mondják, tanítványaiban él tovább a pedagógus. Kiss Lázárnak is vannak tanítványai, akik az irodalmi pályán mint számottevő alkotók értek el figyelemre méltó eredményt (a költő Markó Béla és Boér Géza, a politológus és politikai elemző Bakk Miklós több kötetes szerző például), Vargha Mihály ugyan szobrászművész lett, de vele is meghitt kapcsolatot ápolt, mások, több tucatnyian pedig mint magyartanárok viszik tovább Kiss Lázár hagyatékát.

Kiss Lázár kiemelkedő oktatói-nevelői munkásságáért éltanári, majd érdemes tanári kitüntetésben részesült már az 1970–80-as években, a Romániai Magyar Pedagógusok Szövetsége pedig 1997-ben Díszoklevél adományozásával, post mortem, hívta fel a közfigyelmet egy korán lezárult pedagógusi pályájának jelentőségére.

IRODALOM:

Borcsa János: Ébredés – ébresztők. Háromszék, 2005. április 30.

Fazakas Ágnes: Sic transit... Háromszék, 1997. október 10.

Sylvester Lajos: Támasztékok. Igaz Szó, 1987. 3. 260–262.

Sylvester Lajos: Csupa csapás az élet. Sepsiszentgyörgy, Háromszék Lap- és Könyvkiadó, Kaláka Könyvek-sorozat, 2000. 32–33., 87., 90.

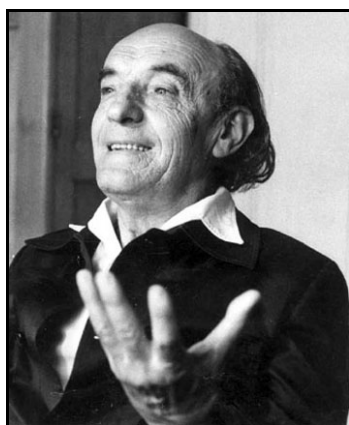
Borcsa János

Kiss Tamás dr. (Kisújszállás, 1912. szept. 5. – Debrecen, 2003. dec. 8.): ref. lelkész, középiskolai tanár, költő, író.

„... Bármerre fordult is az idő,
igyekeztem egyenes barázdát húzni,
és tiszta magot vetni belé”.

Szülővárosa, ez a régi eredetű nagykun szállás sok viszontagságon ment át a történelem folyamán. Szülei (Kiss László és Tóth Julianna) hu-

szonöt holdas földművelők, öt gyerekük született, Tamás volt a középső, egyedül csak ő nőtt fel. Valaha jobban ment a családnak, a mezővárosi polgárság szintjén éltek. Kiss Tamás az elemi iskolát és a gimnáziumot Kisújszálláson végezte. A nagy múltú gimnáziumban a 19. században Arany János preceptorkodott, később Móricz Zsigmond tanult és érettségizett. A város és az iskola komoly irodalmi hagyományokkal büszkélkedhetett, és ez ébresztőleg hatott Kiss Tamásra.

Egyetemi tanulmányait teológusként kezdte, és 1932 és 1936 között folytatta a debreceni Tisza István Tudományegyetemen. A teológián sürke ruhában jelent meg, „ami némely nyakig fekete professzor urat gyanakvással töltött el”. Eleinte meglepettette a teológia előregedettsége, enyhe ortodoxiája, Vasady professzor dogmatika óráin viszont megismerkedhetett Karl Barth modern dialektikus teológiájával. Erre az időre esik első verseskötetének megjelenése is (Szembe a széllel, 1934).

1936 és 1942 között segédlelkész Kisújszálláson, Álmosdon, Váncsodon, végül Nagyváradon. Vonzotta a falu, a nép, a kis parókia. Túl hosszú kápláni évek után azonban hiába várt önálló parókiaira. Saját megítélése szerint nem voltak karizmatikus szónoi képességei, irtózott a nagyhangúságtól, kissé szédült a magas templomi szószéken. Így aztán vallástanár lett Nagyváradon az állami tanítóképző intézetben (1942–44) és az állami gimnáziumban (1944–47). Az „impériumváltás” Nagyváradon érte, de maradt. Próbált bekapcsolódni a romániai irodalmi életbe is, de amikor látta, hogy Oradea

többé nem Nagyvárad, nem a Holnap városa, hogy Dunának, Oltnak nem egy a hangja, és neve a hivatalos iratokban Toma Kiss, úgy érezte, elvették személyiségét. Két szekérrel visszajött Magyarországra, először szüleikhez Kisújszállásra, később Debrecenbe, ahol a Dóczi Ref. Leánynevelő Intézet tanítóképzőjében folytatta vallástanári munkáját. Az iskola államosítása után 1952-től a Közgazdasági Szakközépiskolában tanított, miközben egyetemi tanulmányait a bölcsészettudományi karon folytatta, majd befejezte magyar-történelem szakon. Bölcsészdoktori diplomát is szerzett, miután erre 1956 után újra lehetőség nyílt.

További tanári működésének két színhelye a gyakorlóiskola jelleggel működő Fazekas Mihály Gimnázium, a volt „Reál” (1952–59), majd a KLTE Gyakorló Gimnáziuma, a „Kossuth” (1959–72). Mindkettőben vezetőtanár. 1972-ben ment nyugdíjba.

Családja biztonságot, az alkotó idő és környezet háttérét jelentette. Felesége, Kolozsi Lilla magyar-történelem szakos középiskolai tanár, aki több debreceni általános iskolában tanított, a Bányai Júlia Általános Iskolából ment nyugdíjba. Különösen sok segítséget nyújtott egyre nehezebben látó, egyedül már olvasni képtelen férjének. Gyermekük közül Katalin gyógypedagógus és rajztanár, Anna könyvtáros és magyartanár. Fia, Kobzos Kiss Tamás országosan ismert előadóművész és az óbudai Népzeneiskola igazgatója. Az öt unokából három szintén pedagógusként végzett.

Kiss Tamás mind a Fazekas Gimnáziumot, mind a Kossuth Gimnáziumot szerette. Erről vall a két iskola ünnepi évkönyveiben: Hét évem a Fazekas Gyakorlóban, valamint Emlék és vallomás címmel.

Milyen tanár volt Kiss Tamás kollegái és tanítványai visszaemlékezései szerint? Jellemzői: utánozhatatlan, sajátos arcél, gyerekszeretet (nem tanulókat szeretett tanítani, hanem tanítványokat nevelni), alapos tárgyi ismeretek, hagyományszeretet és –tisztelet, a tanulókkal szembeni megértés (nem könyörtelen számon kérő, azt értékeli, mit sajátított el a tanuló). Tanári munkájában arra törekedett, hogy az ne mellékfoglalkozás legyen a költő alkotómunkája mellett.

Irodalomtanárként elsősorban nem irodalomtörténetet akart tanítani, hanem magát az iro-

dalmat, a hozzávezető utat: az olvasást akarta megszerettetni. A továbbgondolást, a továbbrezdülést tartotta fontosnak. Az irodalomtanítás, az alkotó munka felélesztése maga is alkotó munka, a művészi alkotással egy gyökerű. Olyan irodalomtanár volt, akit nemcsak az irodalmi mű tartalma, hanem formája is érdekelt. „A formában válik a lényegtelen is lényegessé” – adja címül az Új írás Pályám emlékezete c. rovatában megjelent vallomásának (1999. 8. sz.).

Történelemtanárként nem ítésze, hanem bemutatója, elbeszélője, kommentátora volt a magyar és az egyetemes történelemnek egyaránt. Úgy történész, hogy a történelmi események logikájába és a személyiségek lelki indítékaiba is igyekszik belelátni és belelátatni. Azt, ami a történelemből kiolvasható – tény és tanulság –, azt szeretné tanítványaiba átplántálni. Megkövetelte a kronológiai és tipológiai adatok pontos ismeretét, magyarázatait történeti forrásművekből és szépirodalmi alkotásokból vett részletekkel illusztrálta akkor is, amikor ez még a tankönyvekben nem volt megtalálható. Szakköri foglalkozásokon, tanulmányi kirándulásokon járult hozzá a tananyag élményszerű elsajátításához.

Nevelési értekezleteken többször tartott előadást a családi és az irodalmi nevelés témaköréből.

Diákjait szerette, azok is őt. Megértő és türelmes volt. Az érdeklődő gyerekeket különmunkára, folyamatos olvasásra biztatta, szakirodalmat ajánlott. A költői ambíciókat mutatókat patronálta. Buda Ferencet, a későbbi Kossuthdíjas költőt, Papp Tibort, a párizsi Magyar Műhely c. folyóirat költő alapítóját tanácsaival segítette indulásukkor.

A lírai mű megközelítése c. (1969), verselemzéseket tartalmazó könyvecskéjével módszertani útmutatót akart adni tanárjelöltjeinek Ezt a művét egyébként tanári pályája tükrének tartotta. Jelöltjeivel jó, nem ritkán baráti kapcsolatba került. Nem saját érdemének, de jó szerencsájének tartotta, hogy néhányukból később történészprofesszor lett (Rácz István, Fűr Lajos, Irinyi Károly, Orosz István).

Végig jelen volt Debrecen kulturális közéletében. Része volt az Építünk, majd az Alföld c. folyóirat létrehozásában. Tagja volt a Hazafias Népfront bizottságának, a városi tanács műemléki albizottságának, a Magyar Írók Szö-

vetsége országos választmányának és egy időben elnöke a debreceni csoportnak.

Kiss Tamás rendhagyó költői utat futott be hosszú élete során. Debrecenben teológiai hallgató korában, a teológusok lapjában, a Közönyben kezdte irodalmi pályáját, miután már a Nagyknység c. lapban is megjelent néhány zsengeje. 1933-tól 1938-ig publikált a Közönyben, még hozzá nemcsak verseket, hanem kisesszéket, kritikákat is. Közben a Nyugat is érettnék találta egy pályázatra beküldött versét, a Napkelet szívesen fogadta kritikáit. A teológiai fakultás szép gesztussal jutalmazta két kiemelkedő költősülvölvényének, Kovács Imrének és Kiss Tamásnak a fejlődését, tehetségét: közös kötetben jelentette meg verseiket Szembe a széllel (1934) címmel. Kiss Tamás ezen belül a maga verseinek A magánosság könyve címet adta, ami jól mutatja emberi helyzetét. Az igazi nyitány azonban az 1938-ban napvilágot látott önálló kötet, a Régi reggelek. Ezzel csatlakozott a Nyugat c. folyóirat úgynevezett „harmadik nemzedék”-éhez. Ismeretes, hogy a csoportosulás élén Weöres Sándor, Vas István, Dsida Jenő, Jékely Zoltán stb. haladtak. Eszményük a szép vers volt, ahogy Weöres Sándor külön is megfogalmazta. Kiss Tamás magáévá tette nemzedéke programját, de egyéni módon értelmezte, mert az intellektuális hangoltságú lírai realizmus jegyében alkotott, ami azt jelenti, hogy elsajátította a Nyugat költőinek esztéta modernségét, kissé dekadens hangját és formakultúráját, de a népi hagyományokból is merített. Nem véletlenül nevezte egyik költőtársa, Takáts Gyula, „Tyukody-Baudlaire”-nek. Noha polgárparszt családból származott, mégsem volt paraszt-identitása, ám érzekelte és érzékeltette a nép kemény sorsát és a magyarság veszélyes élethelyzetét, amit egyik verscíme is kifejez: Vad kor ez itt. A kötetben olyan versek találhatók, mint a Kunsági elégia, amelyet nem lehetett volna megírni József Attila ismerete nélkül: „Nem tudok én aludni már, / esténként felver a magány. / árva vagyok, magyar vagyok, / költő vagyok, és nincs hazám”. S a Kunsági elégia nem áll társtalanul a kötetben!

Ám történelmi és személyes okok folytán meg kellett ismételnie belépőjét az irodalmi életbe. Új verseskötete, a Férfitánc csak 18 év múlva, 1956-ban látott napvilágot. A kötet fele régebbi anyagot markol egybe. Ezzel sem volt szeren-

cséje, hiszen ki tudott 1956 novemberében a történelmi katakizma idején figyelni egy verseskötetre? Csak az 1964-es Égi tűz c. kötetével hívta fel magára a kritika figyelmét, s voltaképpen az 1970-es Fogódzz a csillagokba! c. könyvével tért vissza megtépázott nemzedékéhez. Az 1970-es éveket egyébként méltán nevezzük a felszámolás évtizedének, hiszen 1972-ben válogatott költeményeinek könyve, a Mérleg hava következett. Kiss Tamás ekkor már hatvanéves! Tizenhét új versében erőnei tovább erősödtek, művészien csiszolt, gondolatilag igényes darabok sorakoznak a kötet végén. Többnyire kis kompozíciók, ebben volt otthonos, ez volt az ő világa. Míves költő, poéta doctus volt. Csak akkor nyúlt a toll után, ha megérett benne a mondandó. „Versbe írni csak azt szabad, ami másképpen kimondhatatlan” – vallotta. Pontosan ismerte küzdőképessége határait, nem merészkedett alkotói kalandokba. Ezért nincsenek rossz versei, elhibázott kísérletei. Politikai értelemben sem írt olyan verset, amelyért később szégyenkeznie kellett volna. Ez is része volt sajátos etikájának, amelynek egyik legszebb gyöngyszeme az Ottaverime c. vers, melyben a belső kényszerből fakadó helytállásnak állít emléket.

A Holdkikötő (1978) összegyűjtött versei addigi költői pályájának legteljesebb gyűjteménye néhány új verssel. Ebben jelent meg költészetének egyik csúcsa, a Bolond Istók tűnődése. A Hang és visszhang (1983) műfordításai közül is közül néhányat. A Méretlen idő (1989) után az „öszikéket” magába foglaló A végső szó keresése (1992) következett. Pályáját végül az Árnyékos út c. gyűjteményes kötete zárta 1997-ben.

Említettük, hogy nemcsak verseket írt. Már fiatal korától kezdve kiváló műelemző volt. Weöres Sándorról írva már 1935-ben az összes lényeges és később kibontakozó eredményére ráértett. Nem véletlen, hogy A lírai mű megközelítése (1970) tíz műelemzést foglal magába. A kiadvány jelentősége abban van, hogy hadat üzent a sematikus műelemzésnek és a formának legalább olyan jelentőséget tulajdonított, mint a tartalomnak. Az Árkádiában éltünk (1975), A főnix szárnya alatt (1985) az Arcok és emlékek (1990) egyre gazdagabban mutatja esszéíró tehetségét. Egyesek az esszéírót fölébe helyezik a költőnek, ez azonban torzítás, a kettő egyformán fontos. A kisújszállási diákelőd, Móricz

Zsigmond és a debreceni Csokonai szívügye volt, ezt nemcsak esszék tanúsítják (Móricz Zsigmond kisújszállási évei, 1960, Így élt Móricz Zsigmond, 1979), de regénye is: (Kedv, remények, Lillák, 1985), amely a leghitelesebb Csokonai-életregény. Ez magába foglalja az 1955-ös Hajnal hasad c. regényét is. Ismeretterjesző képeskönyvet írt a Hortobágyról (Amiről a pusztát mesél, 1977) és a debreceni Református Kollégiumról (A Bagolyvár és lakói, 1983). Még 2002-ben is volt kiadható anyaga (Tájaink légkörében), amellyel a 90 éves alkotót tisztelte meg a karcagi Barbaricum Könyvműhely.

Kiss Tamás jelentős költője és esszéistája volt irodalmunknak, kiváltképpen Debrecennek. Bizonyos nézőpontból Oláh Gábor és Gulyás Pál utóda. Úgy kötődött a város szellemi hagyományaihoz, hogy egy percre sem vesztette szem elől az egyetemes távlatokat!

„Én azt a Debrecent szerettem meg – vallja magáról –, amelynek címerében máig ott áll lánokban a Napba néző főnixmadár: két szárnya tájakat köt össze, Keletet Nyugattal, eget a földdel. A tüzekben sokszor elhamvadt civitást, amely mindig tudott újrakezdeni... Nem itt születtem, de az ő szellemi gyermeke vagyok...”

Debrecen városa díszsírhely adományozásával őrzi emlékét. Síremléke a hajdani prédikátorokéra emlékeztet. A városi televízió portréfilmet készített róla.

Díjak, kitüntetések: Szocialista Kultúráért 1965, 1972; Művészeti díj 1970; Tankönyvkiadó Nívódíja 1970; Munka Érdemrend ezüst fokozata 1972; Szépirodalmi Kiadó Nívódíja 1975; Móra Kiadó Nívódíja 1977, 1979; Füst Milán-jutalom 1979; Csokonai-díj 1979; József Attila-díj 1982; Munka Érdemrend arany fokozata 1987; Magyar Köztársasági Érdemrend kiskeresztje (polgári tagozat) 1992; Debrecen város díszpolgára 1992; Szenczi Molnár Albert-díj 2000; Magyar Köztársasági Érdemrend tisztikeresztje 2002.

Források: Bakó Endre, Kiss Tamás. Kortársaink (sorozat). Balassi Kiadó Bp., 1992; Kiss Tamás, Pályám emlékezete. Új Írás 1999. 8. sz.; Kiss Tamás. In. Tiszántúli személyi bibliográfiák. Összeáll. Julow Judit. KLTE Könyvtár 48. Debrecen, 1985; Vass József szerk.: A KLTE Gyakorló Gimnáziumának 25 éve. Debrecen, 1977; Ládi Józsefné szerk.: A Fazekas Mihály Gimnázium

zium 125. évfordulója – Értesítő az 1997/98-as tanévre. Debrecen, 1998; továbbá a családnál őrzött dokumentumok, kollegák, tanítványok visszaemlékezései.

Bakó Endre – Kornya László

KOLOSZÁR GÉZÁNÉ Martyin Erzsébet (Komádi, 1932. október 27. — Püspökladány, 2006. október 16.): tanító, igazgatóhelyettes.

Másodmagával, egypetjű ikerpár tagjaként látta meg a napvilágot. Édesapja, Martyin Balázs Komádiban, a falu legutolsó, legkisebb házában, hétgyermekes családban született. Felcseperedése után, beteljesedett szerelemből feleségül vette a szintén nagyon szegény családból származó Gombos Rózát. A családfő kezdetben földműveléssel foglalkozott, majd 1944-ben a földosztó bizottság elnöke lett Komádiban, ahol született. Ott élte a szegény emberek mindennapi dolgos életét.

Később a TSz-ben pénztáros lett. Felesége egy rövid ideig napközis konyhán dolgozott, majd élete nagy részét a háztatásban szorgoskodta végig. Házasságukból négy lánygyermek született. Róza és Irma után 8 évre születtek az ikrek, /Erzsébet, vagyis Böbike, és Irén, azaz Csirike/ nagy meglepetésre, a várva várt fiú helyett.

Az elemi iskola hat osztályát Komádiban végezték, majd magántanárok segítségével letették az 1-2. osztályos polgári iskolai vizsgát, és ősszel már a 3. osztályban folytathatták tanulmányaikat. Berettyóújfaluba jártak vizsgázni.

A polgári iskola elvégzése után a debreceni Dóczy Gedeon Tanítóképző felvételt hirdetett. Először csak az ikertestvér, Csirike jelentkezett. Sikeres felvételi után azonban az apjuk megmakacsolta magát, és kijelentette, vagy mind a kettő megy, vagy egyik sem! A mama elment az igazgatóhoz, és könyörögve elmondta, hogy Böbi azért nem ment felvételizni, mert beteg volt, és az ikreket nem lehet elválasztani. Sikertől elérni, hogy Böbit külön felvételizzessék, őt is felvették. A megalakult Állami Tanítónőképzőbe mindketten átjelentkeztek. Böbikét a tanulmányok végén 1951-ben kihelyezték egy évre tanítani Biharkeresztesre. A gyakorlat után 1952. június 26-án tanítói oklevelet szerzett.

Biharkeresztesen ismerte meg Koloszá Gézát, aki a helyi rendőrőrsön volt gyakorlaton. A nagy szerelemből házasság lett.

Miután a férjet Polgárra helyezték rendőrkapitánynak, Erzsébet is itt kezdett el tanítani, nagy-nagy lelkesedéssel. Itt születtek meg gyermekeik: Géza 1953, és Erzsébet 1955-ben.

A család útja 1956-ban Püspökladányba vezetett, miután az apát rendőrkapitánnyként ide helyezték. Erzsébet először a Petri-telepen tanított, majd 1957 augusztusától nyugdíjba vonulásáig a Zója Általános Iskolában. (ma Kálvin Téri Általános Iskola.)

1973-tól nyugdíjba vonulásáig igazgatóhelyettként dolgozott.

Kezdetben a rajztanítással bízták meg. A rá jellemző lelkesedéssel vállalta az új feladatot. Szinte fanatizálta a gyerekeket. Az eredmény nem maradt el: egyik tanítványa egy országos rajzpályázaton első helyezést ért el.

Egy pár év múlva a felső tagozatban tanított történelmet. Éjjel-nappal kutakodott, olvasott, hogy mindent tudjon a tananyagon túl is – beleásta magát a történelemtanításba. Az eredmény nem maradt el: két 8. osztályos diákja bejutott az országos döntőbe, és negyedik, illetve nyolcadik helyezést ért el.

Folyamatosan kutatta az oktatás, nevelés módszereit. Pedagógiai jellegű pályamunkájával országos harmadik helyezést ért el. Elvégezte a kötelező ideológiai kurzusokat, a 3-4. osztályos komplex tanfolyamot, és részt vett valamennyi tantervi felkészítőn.

Koloszá Gézáné egész élete a tanításról, a pedagógiáról szólt. Gyermekei ebben a szellem-

ben nőttek fel, a munkája szinte részévé vált a családi életnek. Gyerekei esténként szívesen hallgatták, hogy mi történt a suliban, ki volt nagyon okos, kinek kell segíteni, milyen nehéz az állami gondozott gyerekek élete, milyen kedves kollégái vannak.

Csodálták a gyöngybetűkkel írt vázlatait, és meglesték a dolgozatokat, amikor javította őket. Büszkén mutatta, ha valamelyik hibátlanra sikerült.

A szobába se mehettek be azonban, amikor a bizonyítványokat írta, nehogy eltévessze, mert azt bizony nem lehetett kijavítani. Igazgatóhelyettesként egy nagyon összetartó, szakmailag magas színvonalú közösséget kovácsolt az alsó tagozatból.

Így ivódott lassan leánygyermekébe, hogy bizony ő is tanító szeretne lenni.

Koloszár Gézáné pedagógiai munkájáról érdemes meghallgatni a volt tanítványok, a volt kollégák, a szülők véleményét.

Egykori tanítványai úgy emlékeznek rá, hogy kezdettől fogva megteremtette a maga tekintélyét. Figyelmet keltett, mindent látott és hallott, ami a munkához szükséges volt. Magától értetődő volt, hogy hallgatni kell rá, reagálni a kérdéseire, a gesztusaira, személyhez szóló szavaira. Ilyen értelemben akár távol-ságtartónak is lehetett volna tartani, de valami titokzatos vonzerő is áramlott felőle a gyerekekhez. Böbi nénihez, akit csodáltak, és akire nagy-nagy tisztelettel néztek föl, a szünetben odasettenkedtek, hogy a ruháját megérintsék, hogy megsimogassák. Szigorúnak tartották ugyan, de megérezték szeretetét és melegségét. Sajátságos, ahogyan egy úgynevezett „nyílt tanórán”, amelyre a szülőket is meghívta, meglepte a látogatókat a gyerekekkel folytatott beszélgetés hangnemével. Természetes, racionális és kötetlen modora nem különbözött a mindennapi életben szokásos formuláktól. Nem lehetett semmiféle leereszkedést, a helyzetből fakadó „kioktatást” érezni közlésmódjában, óravezetésében. Amikor ezt a szülők elmondták neki, azzal válaszolt: a gyerek nem olyan kicsi, nem olyan gyermek, mint ahogy mi, felnőttek hajlamosak vagyunk látni. Valamiképpen egyenlőknek kell tekintenünk őket, hiszen érzelmük, érzelmviláguk, életismeretük nekik is van, és nem is akármilyen. Nincs szükség külön trükkökre, manírokra, álarcra, ha szót

akarunk velük érteni. A szülők is megértették tehát, hogy a hitelesség, és a nevelőerő kulcsa a gyermek megbecsülése.

Számtalanszor megtette, hogy a versenyző tanítványait a lakásán (is) készítette föl. Sohasem tett minősítő megjegyzéseket a lemaradókra, mert ezt is természetesnek tekintette. Az ő idejében az iskolának jóval kevesebb szemléltető eszközük volt, mint manapság. Igen találékony volt azonban a pótlólagos bemutatásban, az eljátszásban, a kooperatív óraservezésben.

„Kálvin Téri Iskoláért” plakett átadása

Felnőtt tanítványai úgy emlékeznek rá, mint aki tudatosan készült óráira és célirányosan vezette a munkát (gyermekként úgy mondták: ez világos, természetes, érthető). A Püspökladányban töltött 32 év alatt a falu, később a város megbecsült pedagógusává vált. Tisztelték, szerették, és ő is Ladányinak vallotta magát. Pedagógus kollégáival igen jó viszonyban volt. Sokat segített a pályakezdőknek. Ma is úgy emlegetik, mint precíz, pontos, segítőkész, jó szándékú, igazságos pedagógust. Igazgatóhelyettesként az alsó tagozat munkájának irányítását látta el. Nagyon komoly szakmai sikereket ért el, és nagyon jó közösséggé kovácsolta az alsós „csapatot”.

Több kollégájával a magánéletben is tartotta a kapcsolatot, egészen haláláig jártak hozzá, jó volt vele egy jót beszélgetni kötetlenül, mindenről.

Hűséges volta barátaihoz is: Szücs László, a tanár, kolléga magányosan élt, de gyakran járt hozzájuk beszélgetni, rözizni, és haláláig a család barátja maradt.

A legnagyobb barátság, a dr. Palkonyay házaspárhoz fűzte a családot: több mint 30 éven át

testi-lelki jó barátok maradtak. Dr. Palkonyay László szülész főorvost a család nagy öröme Püspökladány díszpolgárává avatták 2007-ben. Ezt ugyan a Koloszár házaspár már nem élte meg, de a Ladányiak nevében az ő gyermekük is köszöntötte a kedves, régi barátot. Az emlékező szeretet azonban másképp, másutt is kifejeződik.

Máig előfordul hogy a ladányi emberek, akik egykor az édesanya tanítványai voltak, örömteli hangra váltanak, ha megtudják, volt tanító nénjük gyermekével találkozni. Vásárlás alkalmával pl. előfordult, hogy az eladó így szólt:

„Szia! Anyukád volt az osztályfőnököm 3-4. osztályban. Nagyon szerettem, ő is engem. A matek volt a kedvenceim. Minden matek óra után gondolkodtató feladatokat adott az osztálynak, s ezt nagyon kedveltük. Sokat köszönhetek neki. Mindig szeretettel gondolok rá!”

Nem kell mondani, mit érez ilyenkor az ember, pláne ha egyébként az illetőt nem is ismeri. Koloszár Gézanénak persze a családjához húzott legjobban a szíve. Boldoggá tették gyermekei, unokái, dédunokái. Büszke volt rájuk, és kimondhatatlanul szerette őket. Váratlan halála óta a nagycsalád élete teljesen megváltozott, nagy űr maradt utána, hiszen része volt életüknek. Ekkor ébredtek rá igazán: az egykori gyermekek felnőttek, nincs többé anyu, nagyi, dédike. Van, aki a családban tovább viszi azt a pedagógiai hitvallást, amit sugárzott egész életében, s ugyanolyan ragaszkodással, szeretettel, következetességgel oktatja-neveli tanítványait, ahogy ezt tőle látta, tanulta. Igyekszik összefogni a családot úgy, ahogy a szüleitől látta. Nem volt hiábavaló az életük!

Szakmai elismerések» kitüntetések:

Kiváló Munkáért: 1978; Aranydiploma: 2002; „Kálvin Téri Iskoláért” kitüntető plakett: 2002
Források:

Családi és iskolai dokumentumok, személyes tapasztalatok, kollégák, ismerősök, tanítványok emlékezései.

Nyirkos Tibor – Koloszár Erzsébet

KOLOZSVÁRI PÁLNÉ Újvárosi Erzsébet (Hajdúszoboszló, 1940. október 14. – Hajdúszoboszló, 1996. szeptember): óvónő.

Édesapja postai, édesanyja egészségügyi dolgozó volt. Mint a család egyetlen gyermekét nagy szeretettel nevelték, tanították. Általános és középiskoláit Hajdúszoboszlón végezte, Majd 1964-ben Szarvason a Felsőfokú Óvónőképzőben szerzett óvónői oklevelet. A diploma megszerzése után Hajdúszoboszlón az Attila úti Óvodában helyezkedett el óvónőként, ahol 1976-tól vezető óvónő helyettesi feladatokkal bízták meg. Az óvodában eltöltött évek nemcsak a pályakezdő évek tapasztalat szerzésében, hanem életének további alakulásában is jelentősek voltak.

1969-ben férjhez ment, 1972-ben megszületett egyetlen kislányuk, Zita. Mivel melegszívű gyermek és emberszerető volt, így saját gyermeke szeretetén kívül az óvodás gyermekeket is nagy felelősséggel és szeretettel nevelte.

Alkalmazkodva a változó nevelési módszerekhez mindvégig élvezte vezetői, kollégái és a szülők bizalmát, szeretetét.

1980. augusztus 1-től a 4. sz. óvoda vezetésével bízták meg. Nagy kedvvel látott munkához. Arra törekedett, hogy mindenki képességeit kibontakoztassa. Számos elképzelése volt, melyek megvalósítására a testületével közös munkavégzés során törekedett.

Rendszeresen részt vett a szervezett továbbképzéseken. Az óvodavezetők munkaközösségének vezetője volt.

Elvégezte az óvónői komplex tanfolyamot, jól „megfelelt” minősítéssel. Mivel munkájában

mindig fő szempontnak tartotta a családdal való jó együttműködés kialakítását, így témája a család és az intézményes nevelés összehangolásának, hiányosságainak tapasztalatai a gyermeki személyiség fejlesztésének tükrében volt. Mindig a segítő szándék, az igazságosság, az emberségesség vezérelte. Jó kapcsolatai voltak az állami, a párt, a tömegszervezetek vezetőivel. 1972-ben „Honvédelmi Érdemrend” kitüntetést kapott az akkori minisztertől. 1977-ben Közbiztonsági Érdemérem arany fokozatát kapta meg. Pedagógiai munkájában fontosnak tartotta a kölcsönös bizalmon alapuló, egymás jogait és értékeit, az emberi méltóságot tiszteletben tartó kapcsolat kialakítását kollégáival és a szülőkkel. Meggyőződése volt, hogy bizalom, megértés, tolerancia, segítőkészség és jóindulat nélkül nem lehet eredményes nevelést végezni. Arra törekedett, hogy a kitűzött feladatok teljesítése során a családdal kölcsönös bizalommal és tisztelettel neveljék a gyermekeket, hogy az óvodában már jól megalapozott eljárásokat a családi ház átvegye, folytassa a gyermekek nevelése során.

Kiváló kapcsolatot alakított ki a gyermekek leendő tanítóival is, kiemelten figyelt arra a nevelés folyamán, hogy a gyermekeknek minél kevesebb problémát, nehézséget jelentsen az átmenet. Vallotta és hitte, hogy a következetesség, a gyermek tisztelete biztosítja a legkisebb konfliktussal járó átmenetet.

Jó pedagógiai, szakmai tudással, kellő gyakorlati tapasztalattal, hozzáértéssel, szorgalommal és kitartással, szeretettel irányította a munkatársakat. A dolgozókkal való kapcsolata élő és rendszeres volt. A továbbképzéseket, az önképzést jól irányította, a továbbtanulást elősegítette és támogatta. A fiatal pedagógusok pedagógiai, szakmai fejlődését biztosította. Figyelemre méltó volt a fizikai dolgozók gyermekeivel való foglalkozás és annak hatékonysága.

Tervező munkájában a tervezett koncepciókat, célkitűzéseket folyamatosan valósította meg. A pedagógiai, szakmai elképzelések közös alkotó munka során teljesedtek ki.

Óvodavezetői munkáját tapasztalatainak felhasználásával, kiváló szakmai felkészültséggel végezte. Ezt a testület tagjai hamar felismerték és elfogadták. Egy emberként álltak mellé és közösen tervezték meg az óvoda pedagógiai,

szervezési feladatait. Munkája nagy eredménynek tartotta, hogy meg tudta teremteni a testület egységét, hogy munkatársai elismerték munkáját.

Nagyobb állami kitüntetést nem kapott, de minden kitüntetésnél többet jelentett számára az emberek feléje áradó tisztelete, szeretete.

Úgy érezte, hogy számára az alkotó, újat teremtő közösség, a közös munkavégzés a legfontosabb, amelyben céljaik szinte észrevétlenül megvalósulnak.

„Ha nem becsülöd meg az embereket, ők sem becsülnek meg téged, de a jó vezetőnek, a kevés beszédűnek, munkája végeztével, ha célját elérte, így szólnak majd: Ez közös munka volt.”

Betegségének megpróbáltatásait kiváló emberi tartással viselte. Csendesesen a tőle megszokott hamiskás mosollyal szája szögletében ment el örökre 1996 szeptemberében.

Hamvait a hajdúszoboszlói temető őrzi, mi, akik ismertük és szerettük, míg élünk szeretettel, tisztelettel gondolunk rá, mert

*„Az emlékezéshez nem emlék,
Hanem szeretet kell,
S akit szeretünk,
Azt nem feledjük el.”*

Szabó Zoltánné

KOVÁCS ANTAL (Hajdúszoboszló, 1929. február 13. – Hajdúszoboszló, 2006. október 4.): általános iskolai tanár.

Szülei gazdálkodók voltak. Testvérével jó anyagi körülmények között, meleg családi körben nevelkedtek, ami későbbi életére is jelentős hatással volt.

Elemi iskoláit az aranysegi tanyasi iskolában járta, majd a karcagi gimnáziumban tanult tovább, itt végezte el a gimnázium 4. osztályát. Innen a debreceni Mezőgazdasági Középiskolába iratkozott, itt érettségizett 1949-ben.

Érettségi után Nádudvaron mezőgazdászként, Besenyszögön vezető mezőgazdászként, majd a katonai szolgálat után eredményes technikus vizsga után öntözési szakemberként dolgozott Püspökladányban, illetve Kabán. 1958. februárjától a hajdúszoboszlói Városi Tanács Mezőgazdasági Osztályán mint városi főállattenyésztő munkálkodott.

1961. szeptemberétől a Hajdúszováti Általános Iskola szaktanítója volt. Tanítványai abból az időből még sok-sok évvel később is megkeresték szeretett tanító bácsijukat.

1965-ben az Egri Tanárképző Főiskolán tanári diplomát szerzett, immár felnőtt fejjel, hiszen fiatal korában az akkori politikai légkör miatt ezt nem tehetette meg. (Szüleitől elvették az imádott tanyájukat, kulákoknak kiáltották ki őket, ezért még a lehetősége sem adatott meg, hogy továbbtanulhasson.)

1971. január 1-től a hajdúszoboszlói Kisegítő Iskolában tanította a fogyatékos gyerekeket, és innen vonult nyugdíjba 1990-ben.

A kötelező tantárgyakon kívül a keze alá került sérült gyerekeket segítette az életre való felkészülésben, fáradozott a fiatalok beilleszkedésében a nagybetűs életbe. Szerette őket fogyatékoságuk ellenére is, nagy türelemmel foglalkozott velük. Óráira mindig lelkiismeretesen készült. Sokszor kollégáinak szemléltető eszközöket készített, akár a szabadidejét is feláldozva.

Szakköröket vezetett, kisállat tenyésztő, illetve barkács szakkör keretében tanította őket a hét-köznapi feladatainak elvégzésére.

A közösségben jól érezte magát, a társadalmi munkában is kivette a részét. Éveken keresztül volt az intézet munkavédelmi felelőse, ezenkívül az iskola munkaügyi döntőbizottságának elnöki tisztségét töltötte be. Munkáját 1986-ban a Magyar Úttörők Szövetsége Dicsérő oklevelével, majd 1990-ben Pedagógus Szolgálati Emlékéremmel ismerték el.

1963-ban vette feleségül Tömör Ágnes, akivel egész életében válllva küzdötték le az előttük álló akadályokat.

Az igazi boldogság 1968 novemberében ragyogott rá, amikor megszületett Zoltán, majd 1970-ben Enikő nevű gyermeke.

Élete legszebb időszaka az volt, amikor kicsi gyermekei ártatlan őszinteséggel, igazi rajongással vették körül, ami elkísérte őt élete végéig. Végtelen büszke volt mindkét gyermekére, ugyanolyan féltő gondoskodással, meleg családi körben vigyázott rájuk mindvégig, mint ahogyan őt is nevelték.

Egész életében hangoztatta párton kívülségét, akkor is, amikor ez nem vált előnyére. Minden fillérért, minden egyes előre lépéséért többszörösen meg kellett dolgoznia, de ez soha nem vette el életkedvét, inkább küzdeni tanította meg őt.

Nyugdíjas éveiben is a munka éltette, szellemileg és fizikailag is megtartotta frissességét. Fiával közös vállalkozásba kezdett, és boldogan látta, hogy gyermeke tovább viszi az ősi családi foglalkozást, a gazdálkodást. Örömmel szentelt időt oly nagyon szeretett versenyzeléseinek is, és ahogyan az iskolában, ugyanúgy taníttatta a barkácsolás fortélyait immár a négy fiú unokájának.

2006 nyarán az évekig kezelt betegsége agresszív vá fordult, és bár mindvégig éltette a remény, bízott az orvostudomány hatalmában, három hónap alatt megtörte az egész életében oly nagyon küzdeni tudó ember életerejét. Ez alatt az idő alatt is képes volt méltósággal viselni a betegségét, soha nem panaszkodott.

2006. október 4-én elment közülünk. Abban az időszakban igen száraz nyár és ősz volt, de azon az estén, amikor meghalt, eleredt az eső. Sírt az ég. Temetésén ritkán látott tömeg köszönt el tőle, kísérté őt végső nyughelyére.

Emberi méltóságból és tartásból példát mutatott a felnövekvő nemzedéknek. Az élet iskolájában e tantárgyakból ő kitűnőre vizsgázott.

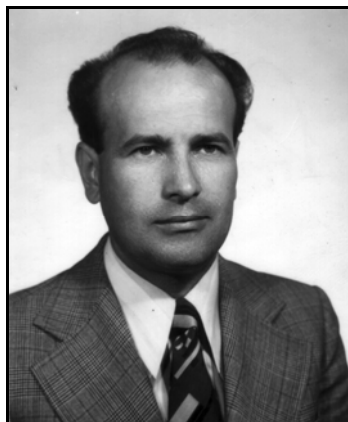
Kitüntetései: Magyar Úttörők Szövetségének Dicsérő Oklevele – 1986.

Pedagógus Szolgálati Emlékérem – 1990.

Forrás: hivatalos iskolai dokumentumok, családi visszaemlékezés.

Kovács Antalné

KOVÁCS SÁNDOR (Nábrád, 1942. október 8. – Kistar, 2005. június 9.): tanító, általános iskolai tanár, igazgató, közoktatási szakértő.

1942. október 8-án nagy öröm köszöntött be egy nábrádi gazdálkodó család otthonába: két kislány után kisfiú született, Sándor, aki után az évek során még két öcs következett. A szülők, Kerti Jolán és Kovács Sándor féltő szeretettel nevelték gyermekeiket. Az érzékeny lelkű édesanya kényeztette övéit, az élet azonban kevésbé. A gyermekeknek részt kellett vállalniuk a mezei munkában és az állatok gondozásában.

Az 1950-es években az embertelen beadási törvények sújtották a családot. Szerencsére a családfő kereskedői vénával is rendelkezett, így ki tudta egészíteni a gazdálkodásból befolyt jövedelmet. A szülők az értelmes gyermekeiket taníttatták, hárman felsőfokú, ketten középfokú végzettséget szereztek. A szerető családi otthonban töltött gyermekévek alapozták meg Sándorban a természet-, növény- és állatszeretetet, a fizikai munka megbecsülését, kialakítottak sok hasznos gyakorlati ismeretet, készséget. A nagy családban tanulták meg a gyermekek a családi összetartozás nemes érzését, a felelősséget egymás iránt, a közösen végzett munka örömet. Sándor az általános iskolát Nábrádon végezte el. 1956-ban a nyíregyházi Állami Tanítóképző Intézetbe jelentkezett. A sorsát a matematika írásbeli felvételi vizsga döntötte el. A feladatokat fejben oldotta meg, csak az eredményt írta a lapra, és ezt a szokatlan formát – a szóbelin való fejbenszámoltatás után – pozitívan értékelték. Később nagy tisztelettel és meleg szeretettel emlékezett vissza egykori tanáira: Do-

hanics János matematikatanárra, osztályfőnökére és dr. Kiss Lajos igazgató úrra, akiknek köszönhetően vált belőle a lélektan és a családi nevelés elkötelezett hirdetője. A tanítóképző és a kollégium jellemformáló kohója formálta sokoldalú személyiséggé, hogy majd megjelenésében, viselkedésében, beszédkultúrájában megfeleljen a tanítóval kapcsolatos elvárásoknak. Mindvégig szoros baráti szálak fűzték volt képzős osztálytársaihoz. Tudatosan ápolta is ezeket a kapcsolatokat. 1961-ben jeles minősítésű tanítói oklevelet szerzett. Élete során még kapott néhány diplomát, de a legértékesebbnek, a legbecsesebbnek a tanítóit tartotta.

Cégénydányád, Mánd, Magosliget után, 1965-től – a Török Mária Katalin magyar-orosz szakos tanárnővel kötött házasságát követően – 1998-ig, a nyugdíjazásáig a kisari iskolában dolgozott. Diákszerelmük megkoronázása volt a házasságuk és szeretett gyermekeik születése: Sándor (1966), István (1976). Fiaikat nagy szeretettel és odafigyeléssel nevelték és tanították. Sándor orvosi, István tanári diplomát szerzett.

A Bessenyei György Tanárképző Főiskola levelező tagozatán matematika-fizika szakos tanári oklevelét 1968-ban kapta meg. Tanári munkája során a logikus gondolkodás készségének kialakítását alapvető feladatának tekintette. Tanítványai szívesen és biztos számolási készségekkel a fejükben emlékeznek a pontosan megkezdett, sajátos humorú óráira, ahol a rend és fegyelem magától értetődő volt. Az eleven szemlélet híveként a fizikaóráit a sok kísérlettel tette életszerűvé. Szigorú volt és következetes, de a dicsérlettel nem fukarkodott.

Volt idő, amikor testnevelést is tanított. A tornaórát a matematikaóra rangjára emelte. Sportpálya álmát két ütemben, társadalmi munkában valósította meg: először salakpálya létesült, majd bitumenpálya. Mindkettő jó felteletet teremtett az iskola sportéletének fejlődéséhez.

1970-ben az „évszázad árville” rombadöntötte Kisart. A tanár úr részt vett az életveszélyes mentésben – ha a csámesz (tutaj) beszélni tudna! – és romeltakarítási munkában. A nyarat a kisari gyermekekkel és a családjával Mátrafüreden töltötte, ezzel biztosította, hogy a szülők teljes figyelmüket az újjáépítésre fordíthassák.

1974-ben elvégezte a fizika szakmai-módszertani tanfolyamot. 1976-ig csapatvezetőként dolgozott iskolája gyermekszervezetében, és irányította a megyei úttörőszervezet táborozási szekcióját. Emlékeztetése az általa szervezett és vezetett nyári táborozások (Budapest, Eger, Balaton). Ő vezette be az iskolai rendezvények sorába a farsangi jelmezversenyt – amely valóságos népiünnepéllé vált –, gyermeknapon a szülők-gyermekek közös programját, a szülőktanárok sportvetélkedőit, a ballagást, pezsgést hozva az iskola és a falu életébe. Ezek hagyománnyá váltak. (Kiváló Úttörővezető kitüntetés, 1976.)

A művelődési ház igazgatójaként szervezte a falu kulturális életét. Igazi közéleti emberként aktívan részt vett Kisar társadalmi életében, mint tanácsstag, vb-tag, párttitkár, tanácselnök-helyettes, majd önkormányzati képviselő. Együttműködve a falu vezető testületével igyekezett biztosítani az iskola és az óvoda működésének optimális feltételeit.

Szabadidejében kertészkedett és vadászott, az utóbbit igazi szenvedéllyel. Csodálta a Felső-Tisza-vidéknek varázslatos világát. A tarpai Esze Tamás Vadásztársulat tagjaként a fegyelmi bizottság elnöki tisztségét töltötte be. Vallotta, hogy a magyarnótának közösségteremtő és összetartó ereje van, gyűjtötte is megszállottan őket.

1976-ban a Kisari Körzeti Általános iskola és Óvoda igazgatásával bízták meg. Az árvíz után épült emeletes iskolában, a szaktantermekben folyó oktatásra tértek át. Elvégezte a két éves vezetőképzőt. A körzetesítés okozta súrlódásokat nagy tapintattal és türelemmel kezelte. Irányításával, a szülők széles körű bevonásával történt az óvoda épületének bővítése. A fizikai munkából is derekasan kivette a részét. (Kiváló Társadalmi Munkáért kitüntetés, 1983)

Az általános iskolában az alapvető feladat, a szilárd alapismeretek nyújtása mellett prioritás volt a tehetséggondozás éppúgy, mint a hátrányos helyzetű, főként roma származású tanulók felzárkóztatása, továbbtanulási esélyeik javítása. Járási, megyei tanulmányi és sportversenyeken rendszeresen, országos versenyen kétszer értek el az iskola tanulói kimagasló eredményt. A szakmailag-módszertanilag jól képzett, megújulni képes, lelkes „csapattal”, a nevelőtestülettel együtt lehetett mindezt elérni! Az igazgató és

még két kollégája tevékenységét jutalmazták a Kiváló Munkáért kitüntetéssel. (1985) Mindent megtett a nevelőtestületi egység megteremtéséért, a jó munkahelyi légkör kialakításáért. Sikertelenül elejét venni annak, hogy a szülők a jó képességű gyermekeiket elvigyék a közeli város általános iskoláiba.

Közben folyt a családi házuk építése.

1989 őszén súlyos betegséget diagnosztizáltak nála az orvosok, de a műtétek és a sugárterápia után stabilizálódott az állapota. A sporton, vadászaton és fizikai munkán edződött szervezete győzedelmeskedni látszott a betegségen.

Félév múlva ismét dolgozott. Fogékony volt az új iránt, igazi innovatív alkatú. Megkezdte körzetében elsőként az iskola számítógépekkel való felszerelését. A nevelőtestülettel és a szülőkkel jótékonyági bálakat szervezett. Fő célként hirdette meg a tornaterem építését, amely 2000-ben valósult meg.

1996-ban az ő irányításával vette fel az iskola a Kölcsény Ferenc nevet. A Kölcsény Társaság tagjaként sokat dolgozott azért, hogy az iskola külső arculatában és szellemiségében is méltó legyen a névadójához. Ezt szolgálták a Kultúra Napjához (január 22-e) kapcsolódó, évenként megrendezett Kölcsény-hét programjai is. Ennek tetőpontja Kölcsény szatmárcsekei síremlékének megkoszorúzása volt és maradt.

A fehérgyarmati járás igazgatói munkaközösségének vezetőjeként megalakítója és irányítója volt a Szatmár Iskolaszövetségnek. Gondolatébresztő volt számára a Megyei Pedagógiai Intézet (MPI) által az iskolaigazgatóknak és szaktanácsadóknak szervezett kéthetes franciaországi tanulmányút, amely lehetőséget teremtett a két ország iskolarendszerének az összehasonlítására, új módszerek elsajátítására. Folyamatosan képezte magát, több nyáron részt vett a Szegedi Nyári Egyetem pedagógiai témájú előadásain, amelyek az oktatási reformot készítették elő. 1998-ban fejezte be a MPI kétéves közoktatási szakértői kurzusát, és felvételt nyert az Országos Szakértői Névjegyzékbe. Így jogosultságot szerzett, hogy közoktatási intézményekben tanügyigazgatási ellenőrzést végezzen, és szakértői feladatokat lásson el. Több általános iskola pedagógiai programját minősítette.

Igazi tanáregyeniségként jól ötvözte a követelménycentrikus attitűdöt a gyermekközpontú, személyes didaktikai kapcsolatokra épülő okta-

tó-nevelő munkával.

Paksra, Ipolytarnócra, Székelyföldre, Kárpát-aljára szervezett tanulmányi kirándulást a kollégáinak és az érdeklődő szülőknek. Régi vágya teljesült, amikor eljutott a Jaszinya melletti Körösmezőre, kedves folyója, a Tisza eredetéhez.

1998-ban, pályája zenitjén betegsége súlyosbodott, ezért nyugdíjazását kérte.

1999-ben a Magyar Köztársaság elnöke, Göncz Árpád Kovács Sándornak érdemes és eredményes munkássága elismeréseként a Magyar Köztársasági Arany Érdemkereszt kitüntetés adományozta. A kitüntetést Budapesten Pokorni Zoltán oktatási minisztertől vette át.

Életének legnagyobb sikerét a pedagógus munkában elért eredményei és a családja jelentették. Felkelteni a gyermekek figyelmét, érdeklődését a tudás, a jó és szép iránt, edzeni akarataikat a nehézségek leküzdésére, segíteni őket az ismeretszerzésben. Erre tette fel az életét. Seneca szerint: „Non est ad astra mollis e terris via.” („Nem könnyű az út a földtől a csillagokig.”) A tanítványokat ezen az úton vezetni és okosan segíteni, ez volt az ars poeticája. Harmincnégy év szolgálat után Kovács Sándor elmondhatta, hogy pedagógiai munkájának a mérlege pozitív: tanítványainak többsége a fizikai és szellemi munka különböző területein bontakoztatja ki képességeit (ki-ki a saját szorgalma, tehetsége, lehetőségei szerint), becsületesen él és dolgozik a családjáért.

A kisari iskola által alapított Kölcsey-díj átvételkor (2003-ban) az iskola emlékkönyvébe írta: „Kedves Kollégák, engedjék meg, hogy pár jó tanáccsal szolgáljak a jelen és a jövő feladatainak minél jobb elvégzése érdekében! A legfontosabb a gyermekek szeretete, tisztelete. A gyermekekkel meg kell éreztetni ezt a szeretetet. El kell érni, hogy ők is viszonzózzák a közösségen belül. (...) Az eredményes munka egyik legfontosabb feltétele a nevelőtestület egysége, a nevelők magas szintű szakmai képzettsége. Ezért állandóan tovább kell tanulni a kollégáknak is. Nem szabad félni az újtól, a szokatlantól. A jól felkészült tanár mindig meg tud birkózni az új kihívásokkal, elvárásokkal. (...)”

Beteg is elindította a családi találkozásokat inspiráló Kovács-napokat. Munka közben megállva lambériázta a tornácukat, gondozta a gyümölcsfáit, gyönyörű virágait. Még tudott örülni drága unokáinak: Mártonnak, Sándor-

nak, Eszterkének. Sajnos egyre több időt kellett töltenie a klinikán. Otthonukban pedig Sanyi fiúk gyógyította minden tudásával, családja a legnagyobb szeretettel, lehetetlent nem ismerő áldozatkészséggel ápolta. Barátai, kollégái látogatták, segítették. Ő óriási élniakarással, hittel küzdött, de most a kór erősebb volt. 2005. június 9-én hunyt el.

Záruljon az emlékezés Kovács Sándor vezérlő aforizmájával. Szofoklész nyomán vallotta: „Sok van, mi csodálatos, de az embernél nincs semmi csodálatosabb.”

Visszaemlékezések:

Toldi Albert, volt polgármester (1990-2002) Kovács Sándorral kapcsolatos emlékképei: „A munkahelyen, a munkakapcsolatainkban fél szavakból értettük egymást. Mindig a gyors, jó megoldást kereste a felmerülő problémákra. Határozott emberi tartása mellett a jó ügy érdekében kompromisszumokra is képes, együttműködő ember volt. Minden munkatársával, a település egész lakosságával jó kapcsolatot épített ki. Ezért is szerette, tisztelte mindenki, aki ismerte. Különös érzéke volt az emberek közösséggé formálásában. Gyakran emlegetjük a finom, bográcsban főzött ételeit és a sok szép magyarnótát, amelyeket tanultunk tőle. Mióta elment közülünk, azóta érezzük igazán, hogy milyen sokat tett a falu lakosságáért, az iskoláért, és milyen értékes, igaz embert veszítettünk el. Nagyon büszke vagyok rá, hogy a direktor urat barátomnak mondhattam.”

Dr. Kuknyó János c. főiskolai tanárnak, a MPI igazgatójának a javaslata (1997) : „Kovács Sándor mint pedagógus és mint a megye egyik legtapasztaltabb igazgatója már hosszú évek óta meghatározó személyisége a megye oktatásfejlesztésére irányuló különböző vállalkozásoknak. Szakmai értelemben is kiforrott személyiség. Szilárd progresszív értékrenddel vállalt cselekvő részvételt a szatmári térség iskolai életében. Hosszú időn keresztül a fehérgyarmati járás igazgatói munkaközösségének vezetőjeként pedig szakmai tanácsaival, véleményével a szakértői munkát megelőzően is ellátott térségi „szakértői” feladatokat. Kapcsolata máig töretlen a terület iskoláival, önkormányzataival. Így szakértői listára történő felvételét követően e korábban elkezdett munka továbbvitelére, színvonalas szakértői munkájára számítani lehet. Mindezek alapján felvételét javaslom.”

„Az 1963/64. tanév szeptemberében érkezett Kovács Sándor iskolánkba, Mándra. Akkor én 4. osztályos voltam, ő lett a tanító bácsim – idézi fel a csaknem ötven éves emlékeket *Varga Lajosné* igazgatónő. – Megszerettette velünk a könyveket, bevezetett a matematika tudományába, megkövetelte, hogy helyesen írjunk, illendően viselkedjünk. Sokszor beállt hozzánk labdázni, nagy türelemmel tanított hegedülni. Szerettük, tiszteltük, szüleink megbecsülése, hálája övezte. Tanítási óráin rend, fegyelem uralkodott. Változatos módszerekkel oktatta tárgyait. Osztályközösséggé formálta a rábízott gyerekeket. Kollégája voltam a Szatmár Iskolaszövetségben, ahol vezéregyéniségként dolgozott. Szerette ezt a közösséget is, és érte minden áldozatra kész volt. Lőtte a vadat, főzött; tanulmányi és szakmai kirándulásokon a társaság középpontja volt. Figyelmességét, udvariasságát, humorát emlékeink között őrizzük. Hálás vagyok a sorsnak, hogy a tanítómestereim egyike volt, és hogy dolgozhattam mellette. A gyertya nagyon hasonlít ránk, emberekre, miközben fényt ad, lassan elfogy. A lángja imbolyog a szélben, könnyen kialszik. Mégis amíg ég, fényt sugároz környezetére, és szebbé teszi a világot. Így volt ez Kovács Sándor nagyrabecsült tanító bácsim, tanártársam és igazgató kollégám életével is.”

„Volt egyszer egy igazgató - kezdte szívszorító emlékezését *Tóth Béláné* igazgatónő, aki 1983 szeptemberében indított el engem a pedagógus pályán. Az ő példája, gyermekszeretete, emberisége nagyban befolyásolta további életemet, hivatásomat.

Fiatalon, még főiskolás koromban ismertem meg Kovács Sándor igazgató urat. Azért mentem el hozzá, hogy alkalmazzon engem iskolájában. Izgultam, hiszen első munkahelyemet kerestem akkor. Álltam a lépcsőjük előtt, és egy kedves, mosolygós ember jött ki elé. Néhány mondat után elnyertem bizalmát. Benne megvolt minden, amik egy jó vezető és egy jó pedagógus legfontosabb tulajdonságai lehetnek. Igazgatói szigorúsága a fegyelem, a pontos munkavégzés megkövetelése volt. Úgy éreztem, ha ő ott van az iskolában, minden rendben van. A biztonságot jelentette. Megértő főnök és kolléga volt. Ajtaja nyitva állt mindenki előtt. Bátoran fordulhattunk hozzá gondjainkkal, igyekezett segíteni, megoldást találni. Soha nem bán-

tott meg senkit, még akkor sem, ha rendre kellett utasítania valakit közülünk. Ura volt az indulatainak. Szolidan, csendesen és mindig jókedvűen irányította az iskola életét. A nyugalom áradt minden mozdulatából, pillantásából, ami a jó munkahelyi légkört biztosította számunkra. Gyermekszeretete méltó példa lehet minden pedagógus előtt. Megmutatta, hogyan kell egy-egy sportversenyen a rekedtség kiabálni, buzdítni a diákokat. Velük együtt izgult, élte át a pillanatot. Mintha a saját fiaiért harcolt volna! Rendkívüli módon tudta összetartani a tanulókat, tanárok és szülők közösségét egyaránt. Emlékezetes gyalogtúrákat, iskolai kirándulásokat szervezett. A tanár-szülő kézilabda-mérkőzéseken a fiatalokat is megszálló energiával játszott, küzdött a győzelemért. Örömmel főzött a gyerekeknek, kollégáinak, barátainak. Ezeknek az együtt töltött óráknak igyekszünk emléket állítani Prokkály Zsuzsanna igazgatóhelyettes javaslatára a két évvel ezelőtt elindított, az ő nevet viselő rendezvényünkkel.

Az emléktúra felidézi számunkra és a szülők számára is azokat a boldog, önfeledt délutánokat, melyeket vele tölthettünk el. Még most is a fülemben cseng hangja, ahogy a kedvenc nótáit énekelte nekünk. Nem múlhatott el egy főzés sem közös éneklés nélkül. Mindenki vele együtt dúdolt, még az is, akinek nem volt éppen a legjobb hangja. Sajnos vele együtt eltűnt életünk-ből ez is, pedig az elfáradt lelkeinknek sokszor ez adott erőt a másnapi feladatok elvégzéséhez. Ballagáskor a nyolcadikosokkal együtt énekelt: „Most búcsúzunk és elmegyünk, a mi időnk lejárt...”

Én úgy érzem, igazgató úrnak az én iskolámban, a mi iskolánkban még nagyon sokáig fog hallatszani a hangja, hiszen évtizedekig azon fáradozott, hogy valami jót, megismételhetetlent hagyjon az utókorra. Sikerült!

Kovács Sándor, magatartás: példás, szorgalom: példás...

„Igazgató úrról úgy emlékezem, mint földimről – írta *dr. Jámbrikné Pintér Andrea* polgármester asszony. Nábrádként személyesen ismertem őt és családját. A sors akaratából mindketten Kisar

községben telepedtünk le, ahol 1995-ben a helyi általános iskola tanítója lettem. Igazgató úr kedvessége, életvidámsága nagy hatással volt rám és pedagógus pályámra, meghatározó személyisége volt életemnek. Igazi közéleti ember volt, akit nagy tisztelet övezett mind a szülők és gyermekek, mind a kollégák körében. Keze alatt generációk nőttek fel, tudását, emberségét, szeretetét adva át apróknak, nagyoknak. Nincs olyan kisari család, akinek valamely hozzátartozóját ne tanította volna. Ma is itt van közöttünk, hiszen tanítása, szellemisége jelen van minden családban, minden közösségben. Igaz emberként, nagyszerű tanárként az itt élő gyermekekért, az itt élő emberekért, a település egészéért tevékenykedett. Ezért az odaadó munkásságáért halálakor a képviselőtestület az önkormányzat saját halottjának nyilvánította. A település lakossága körében kivívott tisztelet jeléül a kisari temetőben kialakított díszsírhelyen helyezték örök nyugalomba. Abban a földben pihen, melynek lakosságáért élt és dolgozott.

Nagy szeretettel emlegette matematika tanárát és osztályfőnökét Dohanics Jánost, majd későbbi osztályfőnökét Szabó József tanár és Dr Kiss Lajos igazgató urakat. Szabó József, aki később a nyíregyházi Tanárképző Főiskola Pedagógia Tanszékén már Dr. Szabó Józsefként tanított, szervezi még mindig a volt tanítóképzősök képvisítő találkozóját.”

Források: személyes és iskolai dokumentumok, felesége (egyben kollégája), más kollégák, tanítványok visszaemlékezése.

Kovács Sándorné

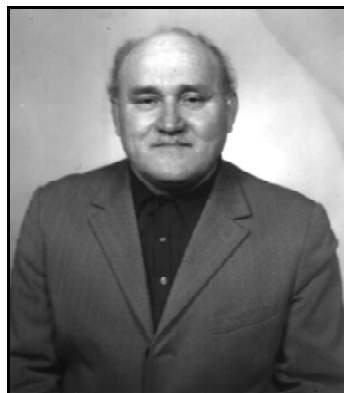
KOZÁK FERENC (Barabás, 1926. június 5. – 1980. március 13.): tanító, tanár, igazgató, járási szakszervezeti titkár.

Szülei, Kozák Ferenc és Kalmár Erzsébet házasságából 6 gyermek született. Egy kislány 2 évesen, míg egy kisfiú 9 évesen torokgyíkban meghalt. Így négyen voltak testvérek (3 fiú és egy lány).

Édesapja 100 hold földön gazdálkodott. Ellátta a faluban (Barabáson) a hegybírói, illetve az egyháznál a presbiteri tisztséget. Dolgozott a Hangya Fogyasztási Szövetkezet elnökeként, valamint községi bíróként is.

Mind a három fia (így Kozák Ferenc is) és a

veje Oroszországba került fogságba. Az egyik fia (Vilmos) és a veje már nem jött haza a fogságból, meghaltak.

Kozák Ferenc az elemi népiskola 6 osztályát a barabási iskolában 1938-ban fejezte be.

A magánpolgári fiúiskola első és második osztályát Vásárosnaményban végezte el, míg a harmadik és negyedik osztályt Beregszászon, 1940-41-ben jeles eredménnyel. Az 1941/1942-ik iskolai évben felvették a Munkácsi Magyar Királyi Állami Kereskedelmi Középiskolába, ahol három osztályt végzett el. Már ekkor is kitűnt azzal, hogy nagyon szeret szavalni. A Hősök Napján a szavalatát már a rádió is közvetítette.

A harmadik osztály elvégzése után honvédelmi munkaszolgálatot teljesített az Ungvár-Jenkei Diák Munkás Zászlóalj parancsnokság alatt 1944 júliusától. Télen azonban már Besicára, fogságba vitték. 1944. december elsején – 18 évesen – került fogságba. A faluban jelentkezni kellett nekik 3 napi élelemmel, de sajnos ebből 4 év távollét lett. A fogságban súlyos betegséget (tifuszt) kapott, sokáig élet-halál között volt. A fogságból 1948. október 8-án jött haza, édesapja már nem élhette meg a vele való találkozást.

A fogság miatt Munkácson abbamaradt középiskolai tanulmányait 1948-1949-ben fejezte be a Nyíregyházi Községi Gróf Széchenyi István Kereskedelmi Középiskolában. Debrecenben az Állami Kereskedelmi Középiskolában érettségizett 1949. szeptember 14.-én.

1949 novemberétől Barabáson tanított. Az általános iskolai tanítói oklevelet a nyíregyházi Állami Tanítóképző Intézetében 1952. július 6-án szerezte meg. Ugyancsak ebben az évben,

július 31-én vette át az általános iskolai tanári oklevelét Egerben, okleveles orosznyelv és irodalom szakon.

A barabási tanítás mellett hetente kétszer átjárt Gelénes és Vámosatya községekbe orosz nyelvet tanítani. Feleségét Gelénesen ismerte meg, akit Tarpáról helyeztek ide tanítani. Felesége, Uzonyi Ida Lenke az iskola udvarán lévő lakásban lakott.

A gelénesi iskolában is tanító Kozák Ferenc oroszul és magyarul is gyakran eldaloltatta – még a gyerekekkel is – azt a nótát, hogy „az én rózsám itt lakik a közelben...”. Erre a gelénesi emberek közül még mai is többen – 50 év után is – emlékeznek.

1952. június 12.-én Uzonyi Ida Lenkével kötött házasságot, akit ez után áthelyeztek a barabási iskolába. Két gyermekük született: Gyöngyvér, 1953-ban (a Barabási Napközi Otthonos Óvoda vezető-óvónője), illetve Ferenc, 1958-ban (az Észak-alföldi Regionális Közigazgatási Hivatal vezető-főtanácsosa).

Közben igazgatóhelyettes lett. Aranykoszorús jelvényt, majd a magyar-szovjet kapcsolat ápolása (nyelvtanítás) terén végzett tevékenységéért Kiváló Munkáért kitüntetést kapott 1967-ben.

Az oktatás érdekében végzett eredményes munkájáért az Oktatás Kiváló Dolgozója kitüntetés tulajdonosa lett 1970-ben.

A községben mint kultúr-igazgató is végezte a munkáját. Énekkart szervezett a falu férfיאiból. Gyakran járták a környék községeit, ahol a népdaléneklést, a népdalokat igyekezett az emberekkel megszerettetni.

Továbbra is nagyon szerette a verseket, imádott szavalgatni. Leggyakrabban Ady Endre, Sajó Sándor, József Attila, Juhász Gyula verseit mondogatta.

Gyakran összejöttek egykori barátjával, az ibrányi iskola igazgatójával, Hegedűs Dezsővel.

Egyik alkalommal Budapesten egy étteremben voltak, amikor barátja fiával, az ismert színésszel, Hegedűs D. Gézával együtt szavalgattak.

Egyik legkedvesebb verse, amit nagyon szeretett szavalgatni, az 1920-as évek egyik legnépszerűbb költőjétől, Sajó Sándortól való, a „Magyarnak lenni...” című volt.

Részletek a versből:

„...Magyarnak lenni: Tudod mit jelent? Küzdelmet, fájót, végesvégtelent.

Születni nagynak, bajban büszke hősnek. De döntő harcra nem elég erősnek...”

„...De túl minden bűn, minden szenvedésen Önerzetünket nem feledve mégsem. Nagyszívvel, melyben nem apad a hűség, Magyarnak lenni: büszke gyönyörűség!...”

Később a vásárosnaményi Járási Hivatal Művelődésügyi Osztályán gazdasági felügyelőnek nevezték ki. Arra hivatkozva, hogy elhagyta a faluját, a kulturigazgatói feladatát elvették tőle.

1969-től haláláig (1980-ig), a barabási Általános Iskola igazgatója lett. Szorgalmasan, lelkiismeretesen végezte a munkáját. Mint igazgatót Pedagógus Szolgálati Emlékéremmel tüntették ki, majd 1975-ben a Kiváló Munkáért kitüntetés tulajdonosa lett.

A barabási Általános Iskola épületei közül a legrégebbi 1882-ből való, amit műemlékké nyilvánítottak. Ma a régi iskola a Nyíregyháza Sóstói Múzeumfaluban eredeti állapotában látható. Az új iskolát már ő építtette, mely 1980-ban lett átadva.

Az igazgatói munkája mellett ellátta a vásárosnaményi járásban a pedagógus szakszervezeti titkári tisztséget is. Titkárként tiszta szívvel végezte a feladatát. Ennek elismeréseként az 1977. évben a Szakszervezeti Munkáért kitüntető jelvény ezüst fokozatának viselésére lett jogosult.

Hivatali, iskolairányító és pedagógiai nevelő tevékenysége alatt, csak úgy mint járási szakszervezeti titkári minőségében árasztotta magából az optimizmust. Egész megjelenése derű, mosoly volt. A bölcsen gondolkodó pedagógus és a mozgalmi munkás gazdag tapasztalatait egyedülállóan tette közkinccsé. Hihetetlen érzékkel tudta lehűteni az indulatokat, megtartani a lehetséges kompromisszumokat, majd feloldani a konfliktusokat. Történetek egész sorát emlegetik ma is a volt járás területéről barátai és kollégái azokból az időkből. Vonzotta magához

a pedagógusokért tenni kívánó kollégákat. Nagyszerű barátai voltak a járási bizottságban, akiknél természetes egyszerűséggel olvadt egybe a pedagógushivatás az oktatásüggyel.

Sóstói Múzeumfaluban őrzött iskolánk

Alacsony termetű ember volt, de amikor egy hangulatos rendezvény után elszavalta a már említett Sajó Sándor: „Magyarnak lenni” című versét, mindenki fölé nőtt. Önfeledten tapsolták, magyarságával hitet öntött a hallgatóságba is.

Szerette a munkáját, szeretett tanítani, emberekkel, azok ügyes-bajos dolgaival foglalkozni. Szerette a gyerekeket. Első volt az oktatás és a közélet, ezen belül is a szakszervezeti mozgalom, de a családjáért élt mindenekelőtt. Szabadidejében kertészkedett, az almáit metszegette, permetezett, és sokat olvasott. Fontosnak tartotta önmaga továbbképzését, a pedagógiai szaklapokat mindig kéznél tartotta. Gyakran matematikai feladatok megoldásával csiszolta elméjét, addig nem nyugodott, míg rá nem jött a feladatok megoldására.

1980. március 13-án, az élete utolsó napján Vásárosnaményban tartott szakszervezeti gyűlést, később a Siklóson szolgáló katona fiának írt levelet, valamint a lányához és unokájához készült elmenni, de mindezt nem jutott ideje.

Koncz Sándor vámosatyai általános iskola volt igazgatója így emlékszik rá:

„Ha rá gondolunk, többségünkben egy huncutkás, meleg szempár jelenik meg előttünk, kitárt karral, ami egy felénk tartó lépéssel folytatódik, majd egy meleg kézfogás, átkarolás, köszöntés. Így fogadta ő mindazokat, akik szívéhez közel álltak, akik baráti köréhez tartoztak. „Apropó” hallottad a legújabb viccet? – és már át is melegedett az egész légkör, lehetett környezetében

folytatni a beszélgetést, a társalgást.

Rövid élete tele volt tevékenységgel, munkával, mint aki érezte, hogy sietni kell, mert még sok a tennivaló: a családban, az iskolában, a közéletben, Tudta, hogy az iskola nemcsak a gyerekek fontos, hanem a faluközösségnek is. Ezért érezte fő célkitűzésének, hogy az iskola kisugárzó központ legyen a falu életében. Énekkar, táncsoport, színjátszókör vett ezért részt a falu ünnepi rendezvényein. Ezért épített ki jó kapcsolatot mint tanácsstag, AFÉSZ Ellenőrző Bizottsági, majd AFÉSZ Igazgatósági tag környezetével. Tekintélyt szerzett iskolájának a Költészet Napja alkalmából rendezett Vers- és prózamondó verseny évenkénti megrendezésével, mely járási szintű rendezvénné fejlődött ki.

Mint pedagógus szakszervezeti titkár nagy népszerűsége tett szert a kollégák körében. A körzeti Pedagógus Nap alkalmával, mikor már nem lehetett ott, mert a kegyetlen halál elszólította, akkor egy-egy csoport virággal tisztelgett a sírjánál.

Mikor névnapja volt, a jó baráti kör egymásnak adta át a kilincset, hogy köszönthessék, hogy tiszteletüket tegyék nála.

A tanácskozásokon, ha nem volt fontos, nem hallatta a hangját, de ha feszült légkör alakult ki, akkor azt mondta: „megengeditek, hogy én is elmondjam a véleményemet?” – Bizony sokszor tudta feloldani, okos, szerény véleményével a nehéz percek, pillanatok. Mint iskolaigazgató sokat bajlódott a cigánygyerekek beiskolázásával, felzárkóztatásával. Talált megoldást: tízórait kaptak ezek a gyerekek, s ez ösztönözte őket, hogy ott legyenek az iskolában.”

Forrás: Kozák Ferenc fia által összegyűjtött dokumentumok, személyes kapcsolat, közös élmények.

Oláh Gábor

KÖVÉRNÉ PORCSALMY MÁRIA

(Hajdúböszörmény, 1911. április 11. – Csobánka, 1991. február 23.): tanítónő, általános iskolai tanár.

Szeretetre és tiszteletre méltó néhai pedagógus nővérem: Porcsalmy Mária 1911-ben született Hajdúböszörményben, ahol édesapja igazgatótanító volt a Bocskai-téri Ref. Központi Leány-

iskolában. — Együttal hosszú éveken át a helybeli hetilap főszerkesztője, presbiter, városi képviselőtestületi és megyebizottsági tag, valamint közismert, neves író. (Politikai vonatkozásban pedig a helybeli Kossuth-Párt titkára.)

Leánya, a jó szellemi képességekkel megáldott Mária az elemi iskola osztályait, majd a polgári leányiskolát szülővárosában végezte. Édesapja a család nagy bánatára és veszteségére 60 éves korában hunyt el 1925-ben.

Mária tanulmányait a Baltazár Dezső ref. püspök alapítványa révén a debreceni Dóczi Ref. Tanítónőképzőben folytathatta, s azt jeles eredménnyel végezte el 1931-ben. Baltazár Dezső – a későbbi években ref. püspök – a korábbi években Hajdúböszörményben volt tiszteletre méltó, kiváló tehetségű, liberális gondolkodású ref. lelkész, aki kölcsönös megbecsüléssel jó barátságban volt Porcsalmy Gyulával, Mária édesapjával. Ő, mint püspök – annak halála után – felejtethetetlen segítséget nyújtott a sokgyermekes tanító családnak. Hat gyermekét a kecskeméti Országos Tanítói Árvaházban helyeztette el. Erre a gondoskodó cselekedetére a család reá és a ref. Egyházra mindig hálával gondolt.

Nővérem ezután szülővárosában, Hajdúböszörményben szeretett volna elhelyezkedni, hogy ott folytassa édesapja pedagógus ténykedését, ez azonban neki nem sikerült, és így házitanítói állást vállalt más megyékben, hogy segítsen a maga és a nagy család nehéz sorsán.

Végül 1937-ben a Vallás és Közoktatásügyi Minisztériumtól kapott tanítói kinevezést a Hódmezővásárhelytől 15 km-re fekvő Csomorkány pusztán az ottani tanyai (Klebsberg-építtette) elemi iskolában. (Ez az iskola szemben épült egy templom romjaival, amit még a 17. században a portyázó török martalócok gyűjtöttek fel, s az odamenekült lakosok abban pusztultak el.

Ebben a szilárd, tetszetős iskolai épületben éven át tanított a nővérem. Örömmel, hivatástudattal végezte munkáját, szívén viselve a hátrányos helyzetű, még messziről is oda járó tanyai gyermekek sorsát, oktatását, nevelését. Ottani pedagógiai munkájának eredményességét maga id. Antal Imre volt iskolafelügyelő is elismeréssel méltatta. (Ő volt az apja a nem régen elhunyt sokoldalúan nagy tehetségű, a TV-ben gyakran szereplő Antal Imrének, aki akkor még kis gyermek volt.)

Testvérem 1939-ben házasságot kötött a hajdúböszörményi születésű Kövér Andorral, aki ekkor Budapesten fővárosi tisztviselő volt. Így nővérem néhány évre pedagógus pályáját megszakítva költözött Budapestre.

1945 után férjével együtt a fővárosból Hajdúböszörménybe költöztek. Azonban férjét — mint kulákot — Hortobágyra internálták. Felesége éveken át hűségesen kitartott mellette, s amikor csak lehetett, meglátogatta a kitelepítettek siralmas táborában. Nővérem ekkor a hajdúböszörményi rókaháti tanyasi iskolában tanított, a város keleti határában, a várostól mintegy 20 km-re.

Férje kiszabadulása után már Hajdúviden tanított. Közben férje Debrecenben tanítói oklevelet szerzett, majd mindketten a debreceni magyartanyai 2 tanerős ált. iskolában működtek.

Nővérem időközben ált. iskolai tanári oklevelet nyert az Egri Pedagógiai Főiskolán magyar nyelv és irodalom szakon. A felső tagozatot összevontan tanította, s oktató-nevelő munkáját alapos tudással végezte. Annak minősítését szerencsésen megőrizte, ill. megmaradt a róla írt, az Ellenőrzési Naplóban rögzített szakfelügyelői vélemény Fehértói Zoltán ált. iskolai szakfelügyelő megállapításával:

„...Kövér Andorné a felső tagozatot összevontan tanító kartársnő e tanévben is végzett lelkiismeretes, odaadó és jó eredményű munkájáért

(mely a tanulók tudásában, órákon szerzett ismereteiben is tükröződik) megdicsérem.”

Dr. Révész Józsefné szakfelügyelő: Mértan-számtan 5. o., fizika 6. o.

„A tanárnő jelenlegi munkájáról az a véleményem, hogy óráira pontosan felkészül, a gyerekek az eddig tanult ismeretekről tájékozottak. Különösen igazolta ezt az V. o. mértan és a 6. o. fizika óráin. Igyekszik a gyerekektől megkövetelni a helyes matematikai kifejezéseket. Vigyáz azok kifejezésmódjára. Mértan óráján ügyes volt a nev. cél alkalmazása. Igyekezett minden gyereket foglalkoztatni.”

Testvéremről írhatom: Sokoldalúan művelt, igen olvasott pedagógus volt, annak ellenére, hogy kezdettől mindvégig tanyai iskolákban tanított, ahol férjével együtt népművelési munkát is végeztek. Igazán önzetlen, intelligens, kellemes modorú, családját nagyon szerető jó testvér volt. Önképzését sohasem hanyagolta el, irodalmi érdeklődése, a keresztretjvények megfejtése állandó tevékenysége volt; egyben szórakoztatása. Ezt folytatta nyugdíjba vonulása után is, amikor is a könyvek mellett folyóiratok, újságok olvasása is kedvelt időtöltése volt. A Hajdúböszörményi Hetilapot is járatta. E város annak ellenére, hogy annak vezetői mostohán viszonyultak hozzájuk, mégis szerették. Férjével együtt örömet leltek a kertészkedésben. Házikat dús növényzet, szépen gondozott virágágyak s a jótékony csend vette körül. Mária nővéremről meggyőződéssel írhatom, hogy példaképe lehetett s maradt a pedagógusoknak. Mindig szívvel-lélekkel szerette tanítványait, és tudásukat eredményesen fejlesztette. Tanítványai még felnőtt korukban is mindannyian hálás szeretettel és tisztelettel gondolnak, emlékeznek rá.

Férjével együtt nyugdíjba kerülésük után egészségi okokból is hegyvidékre költöztek, és pedig Csobánkára (Pest m.).

Mindketten ott fejezték be tartalmas, pedagógiai értékekkel gazdagítva küzdelmes, de megbecsülésre, tiszteletre méltó életüket. Férje 63 éves korában, 1969-ben, nővérem pedig 1991-ben hunyt el. Felhőtlen, harmonikus házasságban éltek, bár nem született gyermekük. Mindketten az árnyas erdejű, csendet biztosító óbudai temetőben nyugszanak, a Porcsalmy-család hozzátartozóinak sírjában.

Porcsalmy János

L

LADA JÁNOS (Hajdúböszörmény, 1892. 12. 31 – Vác, 1976. 02. 22.): igazgató-tanító, gyógypedagógus.

Hajdúböszörményben iparos-gazdálkodó családban született. A betűvetést is itt tanulta Kiss József igazgató-tanító kezei alatt, aki később sógora lett. A jómódban élő család fontosnak tartotta a tehetséges fiú taníttatását, így ő 1912-ben Szatmárnémetiben tanítói oklevelet szerzett. Néhány év vidéki tanítóskodás után telepedett vissza szülővárosába, ahol 1918-ban őt is magával sodorták a politikai események. A jövőt jobbitó szándékkal vett részt az akkori forradalmi eseményekben. A szociáldemokrácia elkötelezett harcosa volt, és óvta a város lakosságát a szélsőséges bolsevista eszmék megvalósulásának veszélyeitől. A következőket írta a Hajdúböször-

ményi Népújságba: „Tekintettel a bolsevista áramlatoknak több helyen való felbukkanására, városunk minden polgára vessen számot a helyzettel, s be fogja látni, hogy a szociáldemokrata párt erős volta és súlya képes városunk nyugalomát és rendjét tovább is megóvni.”

Megbecsültségét jelzi, hogy beválasztották a várost irányító háromtagú direktóriumba. Később félreértések, rosszindulatú intrikák, személyes ármánykodások következményeként üldöztetésben részesült. Időnek kellett eltelnie ahhoz, hogy többek között Baltazár Dezső református püspök úr és más akkor nevezetes személyiségek tanúsítványai alapján apám teljes rehabilitációjában részesülhessen.

1926-ban egy kis szabolcsi községben kapott igazgató-tanítói állást. Az akkori szokás szerint még kántorkodott is. Régi iratokban, levelekben olvasgatva kitűnik, hogy igen megszerették a faluban és környékén őt és családját. Nem lévén akkor még rádió, televízió, így a hivatalos oktatáson kívül a tanítók feladata közé tartozott a falu kulturális életének megszervezése is. A régi szinköri meghívók, műkedvelő dalestekre invitáló plakátok mind erről tanúskodnak.

A trianoni tragédiát követően Erdély 1940-es visszatérése Magyarországhoz családjunk életében nagy változást eredményezett. Édesapámat Zsibóra nevezték ki elemi iskolai igazgatónak. Annak ellenére, hogy nem öslakos volt nagy köztiszteletben részesült, megválasztották a Szilágy Vármegyei Tanítók Egyesületének elnökévé, azonkívül is sok társadalmi megbízást kapott. Az itt töltött néhány év a család egyik leg-

szebb korszaka volt. 1943-ban itt születtem én is. A háború véget vetett a boldog éveknél, el kellett hagynunk Erdélyt.

1945-ben családunk Hajdúböszörményben telepedett le. Az 1948-ig tartó időszak egy szebb jövő felé kecsegtetett. Apámat, jó szervező készségének köszönhetően, megválasztották a Nemzeti Bizottság és a Pedagógus Szakszervezet elnökévé. E társadalmi tisztségek mellett természetesen tanított is. Egykori elemi iskolai tanítványa, Csiha László nyugdíjas gimnáziumi tanár így ír róla: „A sok emlék között így évtizedek múltával három kép él bennem különös élességgel. Az első, az akkor még kötelező vallásórák egyikét idézi fel bennem, amikor a tanító úr a világ teremtetését mondta el olyan szuggesztív erővel, hogy rendkívüli hatást tett rám, a kis második elemistára. A másik, hogy ő, a régi pedagógusok gyakorlata szerint elvitt minket a lakásának udvarára, /akkor a Lévai Márton utcán laktak/ és beszélt a fák gondozásáról, főként azok védelméről és megbecsüléséről. Az 1946/47-es iskolai évet a felnőttek számára terhesé tette az akut tüzelőhiány, mi gyerekek élveztük a szénszünetet. A félbeszakadt szorgalmi időszak után is ismét felmenve az iskolába nagyon fáztunk a gyenge fűtés miatt. Ekkor a tanító úr megszervezte, hogy minden gyerek hozzon fel naponta két darab hasított fát, hogy »rá erősítsünk a fűtésre«. Az akkor még paraszti gazdálkodásból élő szülők számára nem okozott különösebb megterhelést a »tandij« ilyen formája, mi pedig meleg tanteremben ülhettünk.”

A Pedagógus Szakszervezet helyi elnökeként komoly közösség-szervező tevékenységet folytattam. Létrehozta a városi Pedagógus Klubot, amely a város tanítóinak, tanárainak otthonává vált. Érdekes előadások, társas összejövetelek tették színesebbé az akkori, nem mindig vidám hétköznapiakat. Nagyon sikeres kezdeményezés volt, hogy minden pályakezdő fiatal kartársat bemutatott a klubban, s így meghittebb kapcsolat alakult ki a helyi pedagógusok között.

A kommunista hatalom 48-as erőszakos átvétele után politikai érdeklődése alább hagyott. Ez idő tájt vált szükségessé egy gyógypedagógiai iskola megszervezése, amelyet felkérés után szívesen vállalt és hozott létre. Néhány név az alapítók közül: Kiss Miklósné, Kozma Imréné, Dr. Budaházi Gusztávné, Adriányi Istvánné és a nemrég elhunyt nővérem: Erika. Emlékszem,

hogy az akkori szűkös pénzügyi körülmények miatt az iskolát /Petőfi u. 12./, illetve annak osztálytermeit a pedagógusok maguk meszelték. Örömmel tették, hiszen egy családi légkörű új kollektíva alakult. Felidéződnek emlékeimben az iskola udvarán rendezett szalonnasütések, a szombatoként eltöltött teaesték barátságos eseményei. A Debrecen után elsőként alapított böszörményi iskola nánási tagozattal való bővítése is az ő nevéhez fűződik. Édesapám már akkor elég idős volt ahhoz, hogy egy új pedagógiai szakot válasszon, ennek ellenére fáradtságot nem kímélve képezte magát a Gyógypedagógiai Főiskolán. A közel tízéves igazgatósága alatt számos szakmai elismerésben és jutalomban részesült.

Az 1956 forradalma ismét törést okozott apám és a családunk életében. Habár a Rákosi-féle diktatúra nagyobb megrázkódtatást és sérelmeket nem okozott nekünk, apám úgy látta, hogy cselekednie kell. Az október 26-ai tiltakozó felvonulás élére állva a tömeget nyugalomra intette és az atrocitásoktól megmentette a város lakóit. A helytörténet így emlékszik meg cselekedeteiről: „Több szemtanú hivatkozott Lada János igazgató-tanítóra, aki ott elmondott beszédében mindenkit nyugalomra intett, és a halottak tiszteletére szólította fel a jelenlevőket.” /A tömeg a felvonulás alatt a szovjet katonai emlékmű előtt is elhaladt./ A forradalom leverése után a „kádár huszárok” retorziói következtek. A KISZ zászlóbontó ünnepségén az akkori párttitkár apámat az „ellenforradalom” fő szervezőjének kiáltotta ki. Micsoda történelemhamisítás! Mi más következhetett ezután, kényszer nyugdíjazták, engem mint „ellenforradalmár” gyermekét más város iskolájába tanácsoltak. Őt hamis vádak alapján rendőri felügyelet alá helyezték, analfabéta puffadás rendőrök WC-t mosattak vele vasárnaponként, betegen, idős kora ellenére. Mellőzése és számkivetettsége 1965-ben ért véget, amikor Vácra, gyermekeihez költözött feleségével. Sorával megbékélve boldogan élt haláláig.

Az 1957/58-as tanév alakuló értekezetén Nagy Lajos igazgatóhelyettes, későbbi igazgató így köszöntötte:

„Engedje meg volt igazgatónk, hogy tantestületünk nevében e helyről köszönetet mondjak 4 és fél évtizedes fáradtságos, de eredményekben gazdag munkájáért, melyből egy év híján egy évtizedet ebben az iskolában töltött, mint ennek

az iskolának létrehozója, fejlesztője és igazgatója. Fáj a búcsú, de mi abban a tudatban búcsúzunk, hogy 45 éves nevelői munkássága nem veszett el, mert sok becsületes magyar embert nevelt fel ez idő alatt drága hazánknak. Kívánjuk, hogy békében egészségben, nyugalomban pihenhesse ki sok-sok éves fáradozásait. Érdemeit mi is elismerjük és kedves személyét mindnyájan szeretettel őrizzük emlékezetünkben. Áldást kívánunk további életére, erőt, egészséget, hosszú életet, s köszönjük azt a sok jószágot, szeretetet, amit ránk is pazarolt!”

Források:

Családi emlékezés. Nyakas Miklós: Hajdúböszörmény a múlt időben /283. o./

Varjasi Imre: Az 1956-os forradalom Hajdúböszörményben /18. o./

A hajdúböszörményi Gyógypedagógiai Iskola tantestületének az 1957/58-as iskolai év alakuló értekezletének jegyzőkönyve.

Lada Sándor

LOVAS REZSŐ dr. (Debrecen, 1916. aug. 30. – Debrecen, 1967. okt. 12.): középiskolai tanár.

Apja, Lovas (1926-ig Reithoffer) Rezső természetrajz-földrajz szakos tanár a debreceni Állami Fazekas Mihály Főreáliskolában. Anyja Gyárfás Konstancia.

Az Állami Fazekas Mihály Gimnáziumban (a korábbi Főreáliskolában) érettségizik 1934-ben, majd egy évig katonáskodik. Tanulmányait a

debreceni Tisza István Tudományegyetem Bölcsészeti Karán folytatja 1939-ig. 1940 januárjában történelem-földrajz szakos tanári diplomát, majd júniusában „Báthory Gábor és a szászok” c. értekezésével bölcsészdoktori diplomát szerez, amely a Történelmi Szeminárium Kiadványai sorozat 8. köteteként nyomtatásban is megjelent. Történészként Szabó István professzor volt a mestere, akit rendkívül tisztelt, és Szabó István is nagyra becsülte őt. A magyar történészek közül még Székfű Gyulát tisztelte különösen. Bár jogosult lett volna a kormányzógyűrré, a különleges doktori eljárást nem kérvényezi. 1941-ben olasz szakkból is megszerzi az abszolutóriumot.

A debreceni egyetem történelmi szemináriumában 1939. szeptember 1-jétől gyakornok, majd 1941. február 1-jétől Szabó István, a magyar történelem professzora mellett tanársegéd. Rövid tudományos pályafutása során főként a független Erdély történetét kutatja. Különleges debreceni sajtótörténeti érdekessége van annak, hogy az 1927-től Hankiss János által szerkesztett Debreceni Szemle a háború befejezése előtti utolsó számának utolsó cikke Lovas Rezső könyvismertetése (Veress Ferenc emlékirata a szabadságharc végéről; DSz. XVIII/8, 82–4). Ez egy alig indult, de sokat ígérő, korán félbeszakadt tudományos pálya utolsó publikációja.

1941-ben megházasodik. Felesége, Varga Erzsébet, történelem-földrajz szakos tanár, két gyermekük születik: Erzsébet (Ungvár, 1942, vegyész) és Rezső (Debrecen, 1946, fizikus).

A háború alatt több ízben katonai szolgálatra hívják be, és tartalékos hadnagyként a nyelvtudása miatt (a latin mellett németül, franciául, olaszul, románul tud) hírszerzői beosztásba kerül. A háború alatt Magyarországon szolgál, de 1945. május 5-én Ausztriában kerül amerikai fogságba, ahonnan 1945. december 1-jén tér haza. A Népbíróság a kötelező igazolási eljárás során igazolja, hiszen semmilyen háborús bűntettet nem követett el, ezzel szemben a Sztójay-kormány alatt a történelmi szeminárium könyvtárának gondozójaként könyveket, a nyilasuralom idején pedig embereket mentett. Történész munkásságát pedig a náci Németországban élesen támadták a német terjeszkedés kritikus bemutatása miatt.

1946. május 18-án azonosítatlan civil ruhás magyar különítményesek letartóztatják, és a

megszálló szovjet csapatok kezére adják. Egy rögtönítélő „trojka” 1946 júliusában 15 év kényszermunkára ítéli. Az ítélet alapja egy névtelen feljelentés volt Lovas Rezső hírszerző tiszti beosztásáról, de az ítéletről, ami érdemi vizsgálat, tanúkihallgatás és védelem közreműködése nélkül született, írást nem adtak ki. Lovas Rezső nyolc évig az észak-szibériai Norilszkban, majd másfél évig a közép-szibériai Tajsetben dolgozik munkatáborban. Évekig egyáltalán nem, majd 1953-ig csak üzenetek útján tud hírt adni magáról. 1955 novemberében a magyar foglyok utolsó csoportjával engedik haza Magyarországra. A magyar államvédelmi hatóságok végül 1956. június 5-én helyezik szabadlábra.

1956 kora őszén a debreceni Kossuth Lajos Gyakorló Gimnázium tanára lesz. A forradalom idején Lovas Rezső – abban a szilárd meggyőződésben, hogy a Szovjetunió az országot semmiképp sem fogja kiengedni a markából – nyílt, határozott fellépéssel az iskolai forradalmi hevület csitítására törekszik, így a Kádár-rendszer utólag semmit nem vethet a szemére. 1959 júliusában azzal az indoklással, hogy „létszám feletti”, mégis elbocsátják. Ez ellen a határozat ellen több hónapig küzd minden lehetséges fórumon, mígnem egy illetékes négy szemközt arra inti, hogy küzdölme hiábavaló, mert eltávolításának politikai oka van.

1959-től egy év alatt több helyen is dolgozik, azonban a politikai szervek mindig utánanyúltak, hogy kitegyék állásából, miközben gyermekeit osztályidegen származásának nyilvánítják. Alkalmi munkákat vállal (magántanítványokat és szakfordításokat oroszból, franciából, németből), majd három évig gondnok a Kodály Zoltán Zeneművészeti Szakiskolában. 1963-ban az enyhülés során visszaveszik tanári állásába. Előbb egy évig a Petőfi Sándor Általános Iskolában tanít, majd 1964-től a Tóth Árpád Gimnáziumban.

Halála előtt öt nappal kapja kézhez – többszöri hiábavaló kérvényezés után – a Szovjetunió Legfelsőbb Bíróságának értesítését arról, hogy a Moszkvai Körzet Katonai Bírósága az 1946-ban meghozott ítéletet hatályon kívül helyezte, és az eljárást bűncselekmény hiányában megszüntette.

Ifj. dr. Lovas Rezső személyes megjegyzéseket fűzött apja életrajzához.

Lovas Rezső életének volt néhány érdekes és tragikus mozzanata.

Mielőtt az amerikai fogságból hazatért, gyanús figurák keresték, és felesége rá akarta venni, hogy költözzenek el Debrecenből, mert félő, hogy valakik vadásznak rá. Neki azonban az volt a véleménye, hogy tiszta a lelkiismerete, és nincs félnivalója.

Azt, hogy életben van, családja csak 1950 tájt tudta meg, egy kárpátaljai fogolytársa révén. A szovjet állampolgárok ugyanis Sztálin halála előtt is levelezhettek hozzátartozóikkal. Lovas Rezső ezen a csatornán értesült arról is, hogy 1946-ban fia született. Sztálin halála után havi egy levelezőlap-váltást engedélyeztek a magyar foglyoknak is családjukkal. A levelezőlapoknak kb. a fele célba ért.

1955. november 18-án táviratot kapott a család, hogy a fogolyszállítmány, amelyben Lovas Rezső is volt, áthaladt Munkácson, és Magyarországra tart. Édesapja azokban az órákban halt meg, amikor ő átlépte a magyar határt, talán a várakozás izgalmainak következtében. A jászberényi börtönben 1956. január 5-én felesége meglátogathatta.

Lovas Rezső rendkívül művelt volt, és amit tudott, azt pontosan tudta, és alkotóan alkalmazta. A szibériai fogság után valószínűleg minden európai nyelven értett valamit; pl. minden szláv rádióadást megértett. Németül anyanyelvi szinten beszélt, és a latin, az olasz és a francia nyelv magas szintű ismeretének köszönhetően még az írott angol szövegből is sokat megértett. Szibériában végigolvasta az orosz klasszikusokat, megismerte az orosz történelmet, és tapasztalatot szerzett a kommunista rendszer hétpécsetes titkairól is. Fogolytársaitól is rengeteget tanult. A műveltségéhez nagyban hozzájárult, hogy hihetetlenül gyorsan olvasott nehéz szövegeket is, és remek memóriája volt. Az embernek az volt az érzése, hogy gyakorlatilag mindent tud, mindent elolvasott, amit tudni és elolvasni érdemes. Reáliskolai tanulmányainak emlékeként igen jól tudta a matematikát. Ennek a nehéz időkben nagy hasznát vette, hiszen matematikából is adott magánórákat.

Igen bölcs, kemény, szigorú, de jó humorú ember volt. A tízéves korban megismert apával szembeni gyermeki feszélyezettség egy nap alatt feloldódott, és az apa-fiú viszony mindvégig bensőséges és kedélyes maradt. Nagyra tar-

totta a személyes bátorságot. Például nagy rokonszenvvel beszélt a szovjetellenes ukrán partizánmozgalom tagjairól, akiknek a tömeges megjelenése 1951-ben emberibbé tette a lágeret. Ők ugyanis meg tudták szervezni magukat. Irtó hadjáratba kezdtek a besúgók és a politikai foglyokat gyötrő köztörvényesek ellen, és a lágerszemélyzet kegyetlenkedő tagjai közül is sokat megöltek, és ettől a lágerszemélyzet meghunyászkodott. 1956-os viselkedése egyszerűen csak megfontolt volt, és nem volt benne semmiféle erkölcsi engedmény vagy önfeladás. 1956-ban erős negyvenéves emberként tért haza. 56-ban vagy 57-ben volt egy rejtélyes változó lázas betegsége, amely eltartott vagy két hónapig. Az orvosok jobb híján azt mondták, hogy Szibériából magával hozott malária lehet. Visszatekintve valószínűbb, hogy lappangó májgyulladás volt. A háború alatt volt fertőző májgyulladása, és 1948-ban Norilszkban súlyosan legyengült egy vérhasszerű betegségben. 1966-ban egy osztálykiránduláson vörhenyt, majd ennek szövődményeként májgyulladást kapott. 1967 tavasz végén állapították meg a májzsugorodást, s ez októberben elvitte.

Felejtethetlen tanárára, dr. Lovas Rezsőre *Murányiné dr. Szeleczy Annamária* a következőképpen emlékezik:

„Amint alakja ennyi év után emlékezetemben felmerül, két érzés kerít hatalmába: egyrészt büszkeséget érzek, hogy tanítványa lehettem, másrészt végtelen szomorúságot, hogy óriási tudásával, energiájával és tanári képességeivel nem juthatott az őt megillető helyre. Az 1956–1959 közötti időszakban a református Dóczy Leánygimnázium utódjaként működő Kossuth Gyakorló Gimnázium első éveiben tanított földrajzra. A szaktárgy a kisujjában volt, és könnyed stílusban közvetítette felénk akár a természeti, akár a gazdasági földrajzot. Abban az időben eszünkbe sem juthatott egy külföldi utazás. A Tanár Úr óráin ezeket az utakat képzeletben tettük meg, amikor a térképen hosszú pálcájával hegyeket, völgyeket, folyókat és tengereket mutatott, ismertetve azokról mindent, amit tudott. Amit tudott, az pedig lenyűgözött bennünket, és tátott szájjal követtük őt ezeken a mesebeli utazásokon. Diákjait szigorúan magázta, magáról soha személyes jellegű információt nem közölt. Oroszországi fogságáról csak pletyka szinten titkos puszogások terjedtek.

Nála nem létezett kedvenc, netán igazságtalan osztályozás. Senkinek eszébe nem jutott sügni, rendetlenkedni, fecsegni. Nem szavakkal, nem kiabálással érte ezt el, hanem tiszteletet parancsoló egyéniségével. Azon ritka tanár volt, aki a nevelést sem hanyagolta el. Szóvá tette a helytelen csitri viselkedést és még azok is jó modort próbáltak felvenni óráin, akik egyébként más alkalmakkor nem ezt tették. Egyszer csak nagy változás történt: többé nem láttuk Tanár Urat az iskolában. Megindult suttogás szintjén a találgató. Senki nem tudta, de sejtettük, hogy ennek politikai oka van. A tanárok hallgattak, mint a sír. Őket nem mertük kérdezni. Amikor érettségi előtt a tablókészítést intéztük, a Tanár Úr fényképét is fel akartuk tenni. Ezt szigorúan megtiltották. Néhány bátor lány összefogott, nagy titokban késő éjjel meglátogattuk Darabos utcai lakásában, hogy bocsánatot kérjünk tőle, amiért hiányozni fog a tablónkról. Ennek a látogatásnak az emléke mélyen belé ivódott az emlékezetembe. Úgy éreztem, hogy egy összeesküvés résztvevője vagyok, aki az életével játszik. Mindnyájan igazi hősöknek gondoltuk magunkat, akik a rosszul világított utcákon halált megvető bátorsággal keressük fel az általunk nagyon tisztelt tanárt, akinek csak így tudtuk megmutatni, hogy teljesen mellette állunk, és nagy igazságtalanságnak tartjuk, elítéljük, amit vele tettek. Természetességgel fogadtunk bennünket, nem sajnáltatta magát. Nem kaptunk felvilágosítást az őt ért bántalomról. Ekkor is megőrizte a tanár-diák közötti távolságot.

Tanáraim közül magasan kiemelkedett tudásával, páratlan objektivitásával, azzal, hogy az oktatást és nevelést tökéletes összhangban tudta művelni, és nem utolsó sorban bátorságával. Amikor egy tanárember nem vallhatta meg hitét csak titokban, otthon a négy fal között, ő minden vasárnap családjával misén vett részt. Ezt akkoriban demonstrációnak tartották a rendszer hívei.

Egyetlen dolog vigasztalhat bennünket: fia és unokája méltó utódokként a tudományos életben elérték és elérhetik azt, amit Tanár Úr a történelem viharában méltatlanul nem érhetett el.” Az emlékezést Lovas Rezsőre saját élményeimmel zárom. Egy tanévet voltam tanártársa az 1964–65-ös tanévben a debreceni Tóth Árpád Gimnáziumban. Az 1956-os alapítású fiúgimnáziumban Polgár Sándor igazgató igyeke-

zett új típusú, az 5+1 oktatás-nevelési elképzeléseknek megfelelő általános gimnáziumot szervezni. Ebben a munkában számíthatott és támaszkodott Lovas Rezső aktív közreműködésére. Emberi és szakmai tekintélye, tanári példamutatása segített megszilárdítani a még kevés múlttal rendelkező fiúgimnázium belső rendjét, munkafegyelmét. Magatartása rendkívül közvetlen és kollegiális volt. Nagyon szívesen beszélgetett velünk, akkori fiatalokkal is. Sokat lehetett tőle tanulni az általános tájékozottság és a sokirányú érdeklődés területén is. Tisztelettel és megbecsüléssel gondolok rá.

Forrás: fia, ifj. dr. Lovas Rezső által összeállított, kéziratos életrajz személyes megjegyzésekkel; Murányiné dr. Szeleczky Annamária emlékezése.

Kornya László

LOVAS REZSŐNÉ dr. Varga Erzsébet (Nyíregyháza, 1914. május 30. – Debrecen, 1990. június 30.): földrajz-történelem szakos középiskolai tanár.

Varga György tanító volt az édesapja, aki 1931-ig, nyugalomba vonulásáig az Országos Gyermekvédő Liga Nyíregyházi Iparostanulóotthonának gondnokaként dolgozott. Édesanyja Fesztört Veronika Irma.

Elemi és középiskoláit Nyíregyházán végezte. 1933-ban érettségizett az Ágostai Hitvallású Evangélikus Leánygimnáziumban. Gyermekkorának meghatározó élménye volt, hogy egy

jótekonysági gyermeknyaraltatási akció keretében 1924-ben fél évet töltött „család-tagként” a hollandiai Schiedamban.

1933-tól 1937-ig a debreceni Tisza István Tudományegyetem Bölcsészkarán folytatta tanulmányait. 1939-ben szerezte földrajz-történelem szakos középiskolai tanári oklevelét.

Pályáját 1939 szeptemberében kezdi az ungvári Görög Katolikus Polgári Leányiskolában mint helyettes tanár. 1942 júliusától a Debreceni Állami Középiskolai Tanárvizsgáló Bizottsághoz nevezik ki mint középiskolai rendes tanárt.

1949 januárjában, a bizottság megszűnése után, a Debreceni Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karának tanulmányi osztályára kerül beosztott tanárnak, majd 1949 decemberétől a Dékáni Hivatalhoz helyezik. 1950 nyarán, rövid közjáték után, mely állásvesztéssel is fenyegette, középiskolai tanári állást kap a debreceni Csokonai Vitéz Mihály Gimnáziumban. Átmenetileg gondnoki teendőket lát el, de 1951 szeptemberétől nyugdíjba vonulásáig, 1970 júniusig ebben a gimnáziumban tanít. A 60-as években emellett óraadó is volt a Dolgozók Fazekas Mihály Gimnáziumában és a Közgazdasági Technikum levelező tagozatán. Nyugdíjasan még egy évet helyettesített a Debreceni Református Gimnáziumban.

Tanári pályafutását alapvetően befolyásolták családi viszonyának fejleményei.

1941 februárjában férjhez ment dr. Lovas Rezső történelem-földrajz szakos tanárhoz, aki akkor történész egyetemi tanársegéd volt. A kiemelkedően nagy tudású és nagy munkabírásu férj mindig segítette, amíg csak mellette lehetett. 1942-ben született Erzsébet nevű leányuk. Férjét azonban 1943-tól 1945-ig tartalékosként többször és huzamosan behívták katonai szolgálatra. Családja – felesége, kislánya és a nagymama – a bombázások elől a Dunántúlra menekült, onnan tértek haza 1945 márciusában. A háború idején tanúsított magatartást vizsgáló bizottság az egyetemen igazoltnak nyilvánította menekülésüket. Férje 1945 májusától decemberig amerikai fogságban volt. Hazatérte után őt is igazoltnak nyilvánították, de 1946-ban civil ruhás magyar „különítményesek” letartóztatták, és átadták a szovjet katonai hatóságnak; ők 15 év kényszermunkára ítélték. Rezső fiuk 1946 novemberében született, tehát édesapja távollétében, akit csak 10 év múlva ismerhetett meg.

Erzsike elbocsátásának háttérében ezek a körülmények állhattak 1950-ben, de természetesen ezt nem hozták tudomására.

Lovas Rezsónének kolléganője voltam. Pályakezdőként, fiatal anyaként nagy tisztelettel tekintettem kolléganőmre, akiről csak annyit tudtam, hogy férje fogoly a Szovjetunióban, de nem tud róla semmit, és egyedül neveli két kis gyermekét. Csodáltam tartását, fegyelmezettségét, tanári precizitását. Mindig kedves, türelmes és megértő volt a pályakezdőkhöz. Igazi kollektivitást, segítőkészséget tapasztalhattam a részéről. Nem volt könnyű a helyzete az 50-es években, hisz férje miatt bármikor elbocsáthatták. Sokszor jöttek hozzá a gyermekei várva édesanyjukra, míg befejezi a munkáját. Nemcsak mint kolléganőt tiszteltük, hanem mint édesanyját is. Az elhurcolt férjet a magyar foglyok utolsó szállítmányával 1955 novemberében hozták Magyarországra, de csak félévi börtön után szabadulhatott. Ez alatt felesége egyszer meglátogathatta. Erre a látogatásra utazott volna, amikor a debreceni pályaudvar előtti kanyarban a nyitott peronú villamosból kiesett, de sebesülten is elutazott, hogy 9 év után találkozzék férjével.

A család viszontagságai nem szűntek meg. Bár a családfőt 1956-ban kinevezték tanárnak, 1959-ben elbocsátották politikai okokból, amit nem konkretizáltak. 1963-ban kapott újra tanári állást. Halála előtt, 1967-ben kapta meg rehabilitációját a szovjet hatóságoktól.

Végül is több mint egy évtizedig sikerült együtt nevelniük gyermekeiket. Erzsébet leányuk vegyész lett, egy leánya van, Magdolna. (Neki egy fia született.) Rezső fiuk fizikus, akadémiai levelező tag, és a legifjabb Rezső unoka matematikus, kiváló képességeit tudományos munkásságával is bizonyítja.

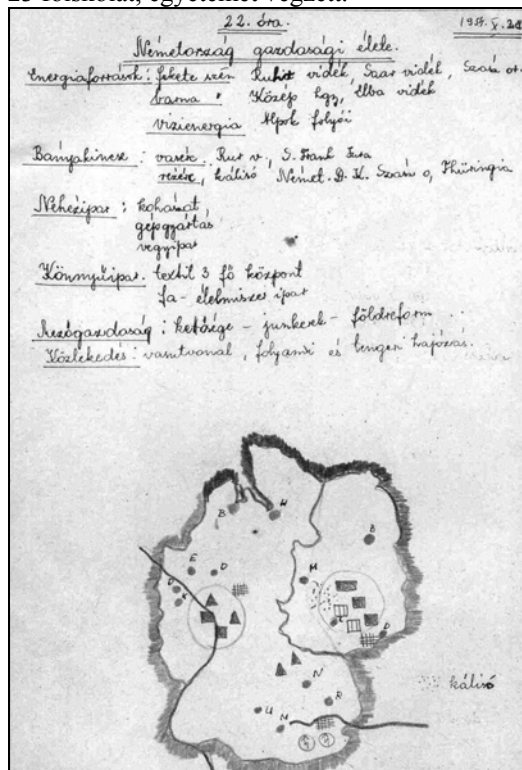
Lovas Rezsónének nem volt könnyű az élete, de tanári munkáját nagy hivatástudattal és szakmai tudással végezte. Tanítványai ma is, akár 50 év távlatából is szeretettel, megbecsüléssel emlékeznek rá.

„Személyiségének legfontosabb tulajdonságai: az alapos tárgyi tudás, pedagógiai felkészültség, tanári hivatásával kapcsolatos megingathatatlan erkölcsi magatartás. Óráira alaposan felkészült, tőlünk is komoly munkát követelt. Igazságos és következetes volt. Minden tevékenységét a

pontosság, az igényesség jellemezte.” (Borsos É., Neuwirth M., Kozma Á.)

Mint osztályfőnök sokoldalú neveléssel készítette fel tanítványait az életre, a pályaválasztásra. Elősegítette a közös élményeket, és részt is vett ezeken az együttléteken: teadélutánok, színházlátogatás, mozielőadások. Egészséges életmódra készítette fel a gimnazista lányokat. Ismerte családi körülményeiket. Tudatosította bennük, hogy a belső értékek mellett a külső megjelenés is fontos.

Az 1957-ben érettségizett osztályból 28 közül 23 főiskolát, egyetemet végzett.

„Böske néni barátságos, figyelmes, türelmes magatartásáért hamar megszerettük. A közvetlensége, érdeklődése tanítványai problémái iránt, valamint kiváló tanári munkája tette őt emlékezésre méltóvá. Osztályunk igazi, őszinte közösséggé formálódott, annyira összekovácsolódott, hogy ma is tudunk egymásról. Érettségi találkozóinkat rendszeresen megszerveztük. Az életben megálltuk a helyünket. Pályánkon végigkísért mindaz, amit Böske nénitől kaptunk. Emlékét hálás szeretettel őrizzük. Hivatalos kitüntetést nem kapott, de tanítványainak szeretete, megbecsülése pótolja ezt a hiányt.”

(Borsos É., Kozma Á., Neuwirth M.) Gondos tanári munkáját őrzi Kozma Á. vázlatfüzete 1954-ből:

Dr. Lovas Rezsőné hivatástudattal, szívvel-lélekkel végzett tanári munkája is bizonyítja, hogy nem marad hatástalan a pedagógus példamutatása.

*„Ha csak egy lelket szebbé, jobbbá tettem,
Ha csak egy szívbe szent magot vetettem,
Ha csak egy lángot növeltem az égig
Egy ügyet védtem utolsó csepp vérig:*

[...]

Beiktatódott...

A világ örök fundamentumába,

Isten szívébe és önnönmagába.

S nincs ami onnan kitépje, kívágja.”

(Reményik S.: Mi marad meg?)

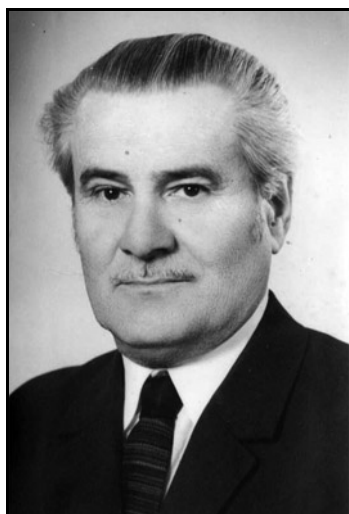
Lovas Rezsőné a nyugdíjba vonulása után családi körbe vonult vissza. Egyéves betegség után 1990. június 30-án halt meg.

Források: családi visszaemlékezés, tanítványok emlékei: Dr. Borsos Éva főisk. tanár, Dr. Neuwirth Magda főorvos, Dr. Schalbertné Kozma Ágnes tanár.

Molnár Lajosné Diénes Sarolta

M

MADOS MIHÁLY (Nagyszalonta, 1921 – Nagyszalonta 2001): tanító, középiskolai tanár.

Nagyszalontán értelmiségi családban született. Ketten voltak ikrek. Ikertestvére a II. világháborúban halt hősi halált.

A Mados ikrek kedves ikerpár volt, úgy emlékszik rájuk Nagy Klára óvónő 94 éves édesanyja. A gyermekek édesanyja hamar özvegységre jutott. Nevelésüket nagyapjuk: Mados Mihály városi állatorvos vállalta. A közkedvelt és szeretett gyermekeket Mados Mihály apjukként nagy szeretetben nevelte, gondozta, iskoláztatta. Iskoláit a nagyszalontai elemi népiskolában kezdte, majd az 1-IV osztály befejezése után a gimnáziumba íratta be nagyapja. A IV. osztály elvégzését követően a nagyszalontai származású

Szemes Károly tanítóképző intézeti tanár, aki a Debreceni Református Kollégium Tanítóképző Intézetének tanára volt, a nagyapa kérésére gondjaiba vette az ifjú Mados Mihályt.

Beíratta 1934-ben Kollégium Tanítóképző Intézetének első osztályába és elhelyezte a Kollégiumban. Fél év elteltével jeles tanulmányi eredménye alapján teljes tandíjmentességet kapott. A Kollégium internátusi ellátása is teljesen ingyenes volt a kiváló szorgalma és jeles tanulmányi eredménye alapján.

A gyermek Mihály hamar beilleszkedett a kollégium életközösségébe, tanulótársai szeretetét is megnyerte a barátságos, kedves ifjú. Az önálló közösségi feladatokat szívesen vállalta és maradéktalanul teljesítette. Példaképpé vált a társainak.

A tanítóképző öt osztályát jeles eredménnyel végezte, majd 1939-ben képesítő vizsgát tett és kapott elemi népiskolai tanítói oklevelet, ugyanakkor református kántori oklevelet is.

Elbúcsúzva a Kollégiumtól, annak szellemiségével felvértezve elindult az ÉLETBE.

Okleveleinek megszerzése után behívták tényleges katonai szolgáltra a debreceni huszárokhoz. A két éves tényleges katonai szolgálatot, kiképzést becsülettel teljesítve, leszerelték és Szemes tanár úr vendége volt rövid ideig Debrecenben, Néhány nap elteltével elérte a SAS behívó parancs, ismét bevonult huszár ezredéhez. A kiképzés alatt tartalékos tiszti iskola elvégzése során hadapród őrmesterré lépett elő. Kivezényelték frontszolgálatra a keleti harctérre, ahol előléptették tartalékos zászlóssá.

A háború befejezése után hazatért szeretett

szülővárosába Nagyszalontára. Itt kezdte el tanítói hivatásának gyakorlását. Megnősült, feleségül vette Besenyei Eszter tanítónőt. Házasságukból nem született gyermek.

1947-1948 iskola évben kinevezték az akkor még működő Arany János Gimnáziumba nevelőtanárnak és igazgatónak. Az iskola javaslatára a jó eredményei lapján 1951-ben felvették a Bukaresti Sporttanári Egyetemre, amit román nyelven 1955-ben fejezett be. Bár tudott románul, de ez a tanulmány nem könnyű számára az akkori körülmények között Romániában. Ekkor szerzett sporttanári diplomájával folytatta oktató-nevelő munkáját az immár két tagozatos gimnáziumban. Volt tanítványai emlékezéseit így foglalhatjuk össze: „Miska bácsi, a TANÁR ÚR nemcsak oktatott, de nevelt is bennünket. Ezt a tényt így értékeljük mindannyian, akiket valamikor is tanított.” Szerény, kedves, de határozott és tanítványaival szemben következetes, igazságot volt. Helyes irányú fejlődésük érdekében megfelelő követelményeket állított velük szemben.

Az egyetem elvégzését követően már tökéletesen beszélte a román nyelvet, így eredményes munkát tudott végezni a román tagozaton is. Megbízták a román tagozaton osztályfőnöki teendőkkel. A román tanulókkal jó kapcsolatot tudott teremteni, s azok megbecsülését, szeretetét és tiszteletét is kiérdemelte. Magyar és román anyanyelvű tanítványai egyaránt rajongásig szerették a pontos, precíz, pedáns és igényes tanárt. Az emlékező Nagy Klára is.

Mados Mihály negyven éven át tanított a nagyszalontai (két tanítási nyelvű) gimnáziumban, mint sporttanár. Neves sportedzőket nevelt, mint pl. Gripp András kosárlabda edzőt, vagy a nagyváradi híres súlyozó edzőt : David Liviut és nem kevesebb, mint harminc tornatanárt nevelt ki tanítványai közül.

Nagyszalontán minden sportág beindítója és segítője volt. Szabó Irénke testnevelő tanár tájékoztatója szerint az iskolában ötéve szervezik meg a "Mados Mihály" talajtorna versenyt. Diplomát kapnak a helyezettek. Ezen alkalmakkor emlékeznek a volt sikeres tanárukra, ismeretve gazdag életútját.

A Főgimnázium tornatermének felújítása most folyik (2008), amikor a külső renoválás is elkészül, a tornaterem névadója Mados Mihály lesz, amit márványtáblán fognak megőrizni.

Mados Mihály, a kiváló, köztiszteltben álló magyar anyanyelvű tanár az elmúlt rendszerben kitüntetést nem kapott, nem kaphatott. Annál több igazi elismerést, szeretetet, megbecsülést kapott tanítványaitól és tanár társaitól, ami többet ér minden más kitüntetésnél.

Már nyugdíjas volt, amikor felesége meghalt. Nem bírta sokáig a magányt, újból megnősült. Azonban rövid együttlét után második felesége is meghalt. Ekkor még inkább magára maradt, bár barátai, első felesége rokonai, volt tanítványai szeretettel vették körül, de a gyilkos kór hamarosan levette lábáról, s egyhét kórházi kezelés után elhunyt.

Mados Mihálytól, az élénk, gyorsmozgású és észjárású szeretetteljes tanártól 2001 december végén örökre búcsúzott Nagyszalonta apraja, nagya, tanítványok, kollégák, barátok, tisztelők sokasága. Hogy nem felejtik, jelzi az osztálytalálkozók során volt tanítványai által síremlékére elhelyezett sok virág.

Mados Mihály igaz ember, a nép tanítója volt.

Forrás: Nagy Klárának, a tanítványnak az adatgyűjtése, Kakucs Gézának, az iskolatársnak az archívuma.

Nagy Klára – Kakucs Géza

MAGHY ZOLTÁNNÉ Kerekes Katalin (Szegvár, 1910. november 26. – Hajdúböszörmény, 2001.): tanítónő

Édesanyámnak két leány- és egy fiútestvére volt. A család az I. világháború alatt Fehérgyarmatra költözött. Sajnos, a négy kisgyerek korán árván maradt: 1920-ban az édesanyjuk fiatalon meghalt vérmérgezés következtében. A 10 éves Katalint a nagynénje Budapestre vitte

fel és ott járt tovább iskolába. De a tanítói oklevelet Debrecenben szerezte meg a Kölcsey Ferenc Református Tanítóképző Főiskola elődjében, a Debreceni Református Elemi Népiskolai Tanítónőképző Intézetben, népszerű nevén: a Dóczyban 1931-ben. „Az intézet életre, hitre, hazaszeretetre és emberi helytállásra oktatott...” – fogalmazta meg Szabó Magda író, szintén egykori dóczi.

Az 1929-31-es nagy világgazdasági válság után lehetetlen volt tanítói álláshoz jutni Magyarországon: diplomások ezrei tengődtek munka nélkül, télen havat lapátoltak! Édesanyám egy trafikban dolgozott Debrecenben a Piacz utcán, a Városházával szemben.

1940-ben végre kinevezték Hajdúböszörménybe a Mezőgazdasági Népiskolába. 1941-ben a férfi tanárok többségét behívták katonának, szinte csak nők maradtak az iskolában s ők tanították a nehezen fegyelmezhető kamaszokat. 1942-ben édesanyám férjhez ment Maghy Zoltán festőművészhez és 1943-ban megszülettem.

A II. világháború borzalmai után, 1946-ban született az öcsém. 1949-től egészen 1966-ig tanított édesanyám a hajdúböszörményi Bocskai téri Fiúiskola alsó tagozatán. A Rákosi diktatúrában "osztályidegennek" tekintették, mivel festőművész férjét, aki 1940-ben 35 hold földet örökölt, kuláklistára tették. Édesanyám így emlékezett erre az időszakra: "Mindig azt nézték, hol kössenek az emberbe. Szakmailag nem tudtak, inkább ideológiailag tették. Még az özönvizet sem lehetett említeni a feddés veszélye nélkül." Az iskolai körülmények is zordak voltak: betört ablakok, fűtetlen tantermek, kilincs híján kövel betámasztott ajtó! Mégis sikeresen megtanította a nagy létszámú osztályokat írni, olvasni és számolni. (A szorzótáblát kórusban gyakorolták mindaddig, míg mindenki meg nem tanulta.) Szigorú volt, de igazságos. Tanítványai évtizedek múlva is hálásan köszöntek rá az utcán és beszélgettek vele. Később már a tanítványai gyerekeit is tanította, munkáját mindig lelkiismeretesen végezte: nagy odaadással, szeretettel foglalkozott az egyszerű emberek gyerekeivel, igyekezett őket felzárkóztatni. Hosszú pedagógiai munkája alatt semmilyen kifogás nem merült fel a tevékenysége ellen, mégsem kapott soha kitüntetést. De ennek ellenére szorgalmasan ellátta a feladatát. "Számomra mentstvár volt az iskola. Ha behúztam az

iskolaajtót, a gondok kívül maradtak" - mondta. 1966-ban aztán nyugdíjba ment. De reggeltől estig dolgozott otthon és a szőlőskertben, az unokáinak süttött-főzött; ha elfáradt, keresztretjvényt fejtett vagy szép verseket írt. Az öcsém segítségével – aki Münchenben élt – bejárta férjével együtt, Nyugat-Európa nagy városait, múzeumait, csodás tájait. Sajnos, 1995-ben meg kellett élnie az öcsém halálát, aki 48 és fél évesen, súlyos betegség következtében elhunyt. Szüleimet nagyon megviselte és lesújtotta ez a tragédia. Már csak néhány évet éltek e sorscsapás után. Emlékük legyen áldott! Befejezésül még annyit, hogy Édesanyám 2001-ben – a halála előtt – megkapta a rubin diplomát, melyet a 70 éve végzett tanítóknak ad a Kölcsey Ferenc Református Tanítóképző Főiskola, amelynek én is nyelvtanára voltam 25 éven át.

Maghy Zsolt

MAGYARI ÁRPÁDNÉ Rápolti Ilona (Nagyvárad, 1917. 10. 12. – Derecske, 2006. 01. 20.): tanító.

Szülei Nagyváradon éltek. Édesapja a Királyi Pénzügyi Igazgatóságon dolgozott, mint irodatiszt. 1918-ban áthelyezték a berettyóújfalui, majd 1921-ben a derecskei adóhivatalba. Édesanyja háztartásbeliként négy gyermekük nevelésével foglalkozott. A négy elemi elvégzése után az állami polgári iskolában folytatta tanulmá-

nyait Derecskén, majd 1938-ban a Debreceni Református Kollégium Dóczy Tanítónőképző Intézetében szerzett tanítói és kántori oklevelet. Visszaemlékezései szerint az első elemi beiratozás napján: „Szétnéztem a tanteremben, beszélgettem velem a tanító néni és én kijelentettem, hogy én is tanítónő akarok lenni...” Akkoriban nehéz volt elhelyezkedni – nem is sikerült. 1939-ben férjhez ment Magyar Árpádhoz, akinek szintén tanítói oklevele volt. Több évi állástalanság után férjét Tiszabezdédre helyezték, de ő ott sem tudott elhelyezkedni. Mivel a tanítást hivatásának tekintette, magántanítványokat vállalt.

Nemsokára visszaköltöztek Derecskére, itt született meg első gyermekük, Árpád.

1940-ben, Erdély visszacsatolásakor férje Székelyhidra kérte áthelyezését, így ott kapott állást. A feleség ott sem tudott elhelyezkedni, ismét magántanulókat tanított, csoportos foglalkozásokat tartott a gyermekeknek és a szülőknek is – magyar dalokat és táncokat tanított. Tanítványai gyakran szerepeltek ünnepségeken is. Itt férje tanító és leveleztető volt.

1942-ben megszületett második gyermekük, Emőke. Beilleszkedésüket az egyre közeledő háború szele zavarta meg. Az orosz csapatok közeledésének hírére – felsőbb utasításra – férjének menekülnie kellett nyugat felé a leventékkel. Mindenüket hátrahagyva ment, hol szekeren, hol vagonban a férje után. Sopron mellett, Nemeskérén kötött ki nincstelenül két kicsi gyermekével, terhesen. Ott született harmadik gyermekük, Ilona. Székelyhidra – Romániához történt visszacsatolása miatt – nem mehetett vissza, így szüleikhez költöztek, Derecskére.

Itt kezdődött tulajdonképpen tanítói pályája. Először helyettesítő nevelő lett, majd a fiúiskolában véglegesítették.

Mivel mindenüket Székelyhídon hagyták, teljesen előről kellett kezdeniük mindent. (Soha nem kaptak vissza semmit!)

Férje 1945 tavaszán visszament Székelyhidra, hogy valamit mentsen bútoraik közül. Néhány napra indult, de közel félév távollét lett belőle. Elfogták, Budapestre vitték, vallatták, de nem tudott bevallani semmit, mert nem követett el semmit. Internálták különböző munkahelyekre, majd sikerült hazajönnie.

Tizekét évig tanította a falu több száz gyermekét az alapokra, betűvetésre, számolásra szinte végig az első osztályban.

1948-ban megszületett negyedik gyermekük, Csaba. „...A gondok, a nehézségek elhalkultak, együtt volt a család, értelme volt a munkának, a küzdelmeknek. Hintették a tudást, az ismeret, az istenfélelem magjait a gyermeki lélekbe, plántálták a jót, gyomlálták a rossz kikelt hajtásait...” (gyászbeszéd 2006.)

1962 nyarán súlyos csapás érte, súlyos betegségben meghalt férje, magára maradt a négy gyermekkel. A gyermekei ekkor egyetemre, középiskolába jártak Debrecenbe. Magyariné kérte áthelyezését napközi otthonba, mivel ott pótdíj és lehetőség szerint helyettesítés volt, ami segítséget jelenthetett a négy iskolás gyermek taníttatásához.

Magyar Árpádné erős volt, nem roskadt össze, tette a dolgát. Munkájában szerény, következetes, kiegyensúlyozott volt. Az igényesség és a pontosság jellemezte, ahogyan a családban is. A tanítványával, a szülőkkel nagyon jó kapcsolatot alakított ki. Több tanítványa szeretettel emlékszik vissza a kézimunka szakköri foglalkozásokra, kiállításokra, melyek a járásban és a megyében is elismerést váltottak ki.

Kollégáival nagyon jó, bensőséges kapcsolatot alakított ki, a fiatalabbakat segítette, tapasztalatait átadta. Volt kollégája – később veje – Kakuci Géza így emlékezik rá: „1965-ben többen, fiatalok kerültünk a testületbe, ahol sok volt a nálunk jóval idősebb kollégáné és kolléga. Magyar Árpádné és barátnője rögtön pártfogásuk alá vett bennünket. Én vele nagyon jó kapcsolatot alakítottam ki, segítettek a beilleszkedésben, sőt tanítási tapasztalatokat adtak át...”

Magyariné évekig volt a Derecskei Járásbírószágon népi ülnök, munkájáért, melyet abban az időben még társadalmi munkában végzett, több dicsérő oklevelet kapott. Több évig volt a helyi és a járási napközis pedagógusok szakmai felügyelője.

Soha nem vágyott kintüntetésre, kielégítette tanítványai és szüleik szeretete, hálája.

Harmincegy – küzdelmes, megpróbáltatásokban, sikerekben gazdag – év után 1976-ban ment nyugdíjba. Még egy kicsit visszavágyott, és egy pár évig még a napköziben dolgozott.

Nyugdíjas éveiben öröme volt az egyre növekvő család, unokák, dédunokák születése.

1997-ben Emőke lányához költözött Hajdúszoboszlóra. Újabb csapás érte – elvesztette 60 éves Árpád fiát.

Pár év múlva a gyógyíthatatlan betegség eluralkodott rajta, s 2006 júniusában csendesen elhunyt. Férje mellé temettük, Derecskén.

Kitüntetései:

Járási Pedagógus Törzsgárda jelvény

Pedagógus Szolgálati Emlékérem

Arany és gyémántdiplomás pedagógus.

Forrás:

Családi dokumentumok, személyes ismeretek, tapasztalatok.

Magyari Csaba

MAJOROS ZOLTÁNNÉ Antal P. Ilona (Petneháza, 1926. augusztus 12. – Mátészalka, 1977. január 10.): középiskolai tanár.

Mindannak ami az ő lényében főhajtásra és tiszteletadásra késztet, egyik legfontosabb meghatározója az a családi milió volt, amelyből elindult. Édesapja, Antal Péter Mihály az erdélyi Háromszék vármegyéből származott, s jogi tanulmányainak befejezése után adóügyi jegyzőként tevékenykedett. Rendkívül széles látókörű, igen olvasott ember volt. Otthonában nem csupán a kor társasági lapjai, mint pl. az „Új Idők” c. folyóirat forgott közkezen, de előfizetője volt a „Nyugat” c. irodalmi lapnak is. Csatlakozott az „Erdélyi Helikon” társasághoz, mély emberi

kapcsolatot ápolt Kós Károllyal, Nyíró Józseffel, Reményik Sándorral, Tamási Áronnal, Makai Sándorral, Dzsida Jenővel és a marosvécsi Bánffy Miklós gróffal, aki tulajdonképpen az „Erdélyi Helikon” megálmodójának és elindítójának is volt tekinthető. Elmélyülten tanulmányozta Ady költészetét, olvasta Móriczot, Tömörkényt, Sinkát, Áprilyt. Mindez nagy hatással volt családjára, gyermekei nevelésére és fejlődésükre. Édesanyja, Tóth Anna Nyírkércsen született és postáskisasszonyként dolgozott.

Megismerkedésük és házasságuk körülményeit a korabeli megyebálok hangulata határozta meg. Házasságuk meleg, harmonikus hangulatába született 1926. augusztus 12-én Majoros tanárnő, Antal P. Ilona, s azért nem más néven, mert az édesapja szerint a „Pétör familiában egy kislőnenkának csak vagy Ilona Anna, vagy Anna Ilona lehetett a neve.” Az ő fogékonysága, intellektusa édesapjára emlékeztetett. Két testvére volt. Bátyja, Zoltán és öccsük, Álmos, akivel különös gondoskodó testvéri szeretet fűzte össze. Felhőtlen, szép gyermekkorukat Petneházán, Nyíraczádon, Apagyon töltötték, követve édesapjuk köztisztviselői kinevezéseit, majd Kolozsvár következett 1944 augusztusáig, ahol az akkor már nagy leányka tapasztalhatta édesapja legendás munkabírását, precizitását, amikor meg kellett szervezni Kolozsvár közélémezését, fennmaradását.

Antal P. Ilona törekénysege miatt öt évig járt a különböző helyeken elemi iskolába, majd gimnáziumi tanulmányait a nyíregyházi Agoston Hitvallású Evangélikus Geduly Henrik Leánygimnáziumban és a kolozsvári Farkas utcai Református Gimnáziumban folytatta. A front elvonulása után, 1945 szeptemberében érettségizett kitűnő eredménnyel. Gimnáziumi bizonyítványából is kitűnik a természettudományi tárgyakból való kiválósága. Az érettségi után – sok kortársához hasonlóan – rövid öt napon belül már a Debreceni Tudományegyetem földrajz-biológia szakos hallgatója, ahol jeles, jó tanulmányi eredményeit tandíjmentességgel honorálták. Szeretett az egyetem szellemi pezsgésében élni, de mindenhez jó gyakorlati érzékkel, megoldani akarással rendelkezett. Nyári terepgyakorlaton képes volt az egész csoportnak elkészíteni a reggelit, az ebédet, a vacsorát, miután a többiek megszerezték az ezekhez szükséges nyersanyagokat. Tanárai: Gunda Béla néprajz

professzor, Kádár földrajz professzor, a rettegett Soó Rezső biológia professzor a terepgyakorlat után nem csupán a jelest, igen szorgalmast írták be az indexbe, hanem őszinte, mély emberi tisztelettel viseltettek iránta.

1948 után a politikai helyzet alakulása miatt megtapasztalta az egyetemi életben az „osztályidegen” származás hátrányait. Szerencsére akadtak segítők is, mint pl. a történelem-földrajz szakos diáktársa, a későbbi férje, Majoros Zoltán és Kádár professzor úr, aki tanársegédi állást ajánlott fel az eminens diákoknak a Földrajzi Intézetben, a diplomaszerezés után. A fiataloknak azonban a megélhetéshez – bármennyire is megtisztelő ajánlat volt ez – pénzt kellett keresniük, s így kerültek 1950-ben Kalocsára, a Szent István Katolikus Gimnáziumba tanítani. Mellétevékenységként az Országos Meteorológiai Intézetnek végeztek méréseket. Esküvőjük 1950 karácsonyán volt, s kérték áthelyezésüket a mátészalkai Esze Tamás Gimnáziumba. 1951 szeptemberétől halálukig ennek az intézménynek a tanárai voltak. 1952 nyarán született egyetlen gyermekük, Ágika, akit dédelgetve szerettek és féltő gondoskodással neveltek. Iskolai tevékenységét és anyai szerepét Majoros tanárnő nagyon jól össze tudta hangolni, mindent meg tudott oldani, erős és okos volt. Nagyon hitt a munkában, annak előrevívő, szépítő erejében, sohasem tekintette robotnak a feladatok megoldását. Ezt adta tovább, tudott gyönyörködni annak eredményeiben.

Majoros Zoltánné 1957 és 1961 között volt a mátészalkai „Esze Tamás” Gimnázium humán IV. c osztályfőnöke és biológiatanára, az arcképvázlat ennek a közösségnek a visszaemlékezéseit tükrözi.

Az osztály tagjainak emlékezetében egy filigrán, ápolt, jól öltözött, pedáns, csinos fiatal nő jelenik meg, aki ellentétben törekény természetével, igen határozott és energikus volt. Mátészalkaiak, vidékről bejárók és kollégisták egymástól különböző csoportjait kellett egymáshoz közelítenie és osztályközösséggé formálnia egy kritikus történelmi időszakban, közvetlenül az 1956-os forradalom után. Ehhez nagy türelemre, empátiára, pedagógiai és lélektani felkészültségre, praktikus módszerekre, mindenekelőtt emberségre volt szükség. Majoros Zoltánné mind ezeknek birtokában volt. Mint ahogy Saint Exupéry kis hercegének mondta a róka megsze-

lídítéskor: „Jól csak a szívével lát az ember. Ami igazán lényeges, az a szemnek láthatatlan.” Tanárnő is a szívére hallgatva „szelídítette” meg az osztályát, s felelősséget vállalt a „rózsáért” a gyermekközponitű, személyes didaktikai kapcsolatokra épülő oktató-nevelő munka elkötelezett híveként. Többen jártak Nábrádból az osztályba, s ők annyira jók és felkészültek voltak, hogy egyik alkalommal egy felelő után azt mondta „Nábrádon angyalok laknak”. Közülük sokan követték a tanári pályaválasztásában őt. Tanítványainak tapintatosan formálta ízlésvilágát, öltözködési tanácsokat adott, eligazította őket az illetlen rejtelveiben. Mint mellékállású kollégiumi tanár kis női praktikákkal szépítette a lányokat egy-egy táncos rendezvény előtt úgy, hogy megjelenése, viselkedése, beszédstílusa követendő példa, minta, etalon volt és maradt tanítványai életében. Megalapozta bennük a legfontosabb etikai tulajdonságokat: becsület, tisztesség, igazmondás, fegyelmezettség, munkaszeretet, kötelességtudás. „Amit muszáj elvégezni, azt szívesen csináljátok!” – mondogatta, a pozitív hozzáállást erősítve tanítványaiban a nemszeretemet dolgok iránt. Ez még ma is motivációként hat. Biológia szaktanárként is szigorú és következetes volt, az orvosi pályára készülőkkel sokat és differenciáltan foglalkozott. Kiselőadások tartásával és versenyre való felkészítéssel sok pluszt adott az érdeklődőknek. Feleléskor mindig megnézte a füzeteket, véleményezte az írásbeli munkákat. Lehetséges, hogy voltak vitatható igazságtartalmú döntései is, de hogy a szerető szülő elfogultságával viseltetett osztálya iránt, azt a gimnáziumban szállóigévé vált mondása bizonyítja: „Ilyen osztály nem volt, nincs több, nem lesz!” Sokan tanítványai közül az osztályfőnökök osztályfőnökének tartották.

Szakfelügyelői elismerték munkaközösség-vezetői és tanári munkáját, sőt felkérték biológia szakfelügyelőnek is. Állandóan képezte magát, elvégezte a két éves biológia komplex tanfolyamot, rendszeresen olvasta a szaklapokat, publikált is. Szakterületén kívül is sokrétű olvasottsággal rendelkezett. Sokak számára érthetetlen volt, hogy nem részesült hivatalos díjakban, vagy állami kitüntetésben. Diákjai számára ő maga volt a kitüntetés. Karizmatikus egyénisége, rajongást, figyelmet, megfélelni akarást váltott ki, mindég érezték figyelmét, hogy „ott

van” velük, beszélgetett, megértő gondossággal kísérté figyelemmel a gyermeki problémázgatásokat.

Majoros Zoltánnét munkássága alapján több egyetem és főiskola (debreceni, gödöllői, nyíregyházi) hívta meg munkatársai közé. Ezekkel a felkínált lehetőségekkel nem élt, középiskolásokat szeretett tanítani. A gimnázium új épületében szép, virágos szertárt rendezett be, virágokkal, akváriumokkal varázsolta élővé „birodalmát”, ahol a diákok is kedvükre bújázkodhattak. 1970 szeptemberétől a dolgozók gimnáziumának levelező tagozatát vezette. A megyei szaksajtó közölte cikkeit a felnőttoktatásról. Segítőkézségével kiváltotta sok ember elismerését, háláját, nagyrabecsülését. Éveken keresztül a szülői munkaközösség tanárösszekötője volt. 1971-ben elkészült a családi házuk, boldogan költöztek be, s egyben egyengették leányuk továbbtanulását, aki követte szüleit a tanári pályaválasztásában.

A házaspár pályájuk zenitjén állt, amikor 1975-ben a férj, a mindenben segítő társ szívinfarktusban hirtelen meghalt. Tanárnő a fájdalmat óriási fegyelmezettséggel viselte, de egy évvel később nála is súlyos betegséget diagnosztizáltak az orvosok, s a gyógykezelések nem használtak. 1977. január 10-én Majoros tanárnő elment a „Minden Igazak” útján. Életművének hatása viszont elevenen él mindazokban, akik ismerték, mint ahogy Madách Imre írja: „A példa, ámbár némán tanít, a leghatásosabb tanítók egyike.”

Forrás:

Majoros Ágnes édesanyjáról írt emlékezése. Személyes élmények, gimnáziumi évkönyvek, volt tanítványok emlékei (IV. c. humán).

Kovács Sándorné sz. Török Mária Katalin

MAYER ISTVÁN (Hatvan, 1909. július 13. – Hatvan, 1996. augusztus 7.): tanító.

Tősgyökeres hatvani családban látta meg a napvilágot. Apja, idősebb Mayer István napszámos, földműves, majd MÁV főkalauz. Anyja Tolnai Erzsébet.

Szülovárosában kezdte tanulmányait a belvárosi elemi, majd a fiú polgári iskolában. Ezután beiratkozott a jászberényi tanítóképzőbe 1923-ban. Ez a tanítóképző ezekben az években szer-

veződött, mert a trianoni békeszerződés következtében települt át Iglóból Jászberénybe. A tanulóknak természetben kellett fizetni a tandíjat és hozzájárulni a kollégiumi ellátáshoz. Hazulról vitték a lisztet, krumplit, sót, paprikát, szalonnát, zsírt. Az infláció miatt pénzért nem lehetett ezeket megvásárolni. Télen fagyoskodtak a kollégiumban. Egy fél év után a szülei kivették az iskolából. A következő évben már az aszódi gimnáziumba írták be. Itt szerzett érettségi bizonyítványt, de aztán ismét Jászberénybe ment, a tanítóképző ötödik évét itt végezte el, és szerzett tanítói képesítést.

A tanítást azonban nem kezdhette el, mert nem volt állása sem, de be is hívták katonai szolgálatra. Budapesten a katonai szolgálat miatt töltött tizennégy hónapot, amelynek befejezésekor 14 hónapos kiképzés után zászlósi rendfokozattal tisztként szerelt le. Nem vonzotta a fővárosi élet. Amikor leszerelt, Hatvanban szeretett volna elhelyezkedni. Ha máshová vetette a sors, csak a körülmények kényszerítő hatásának engedett. Csakhogy nem volt az akkor olyan könnyű. Hét éven keresztül hiába várt állásra. 1938-ban kénytelen volt elfogadni a minisztérium ajánlatát, tanító lehetett végre egy falucskában, Istenmezején. Szép volt a vidék, jók is voltak az emberek, de két év múlva nagyon megörült, amikor közölték vele, hogy hazajöhet Hatvanba, a belvárosi iskolába. Itt is maradt volna élete végéig tanítani a hatvani gyerekeket, hanem közben elkezdődött a második világháború. Szép is volt az kezdetben, amikor a ma-

gyar bakák élén tisztí egyenruhában fogadhatta a székely lányok virágcsokrait. Aztán jött a feketeleves: 1942 tavaszán ismét behívták a losonci laktanyába, onnan pedig irány a Donkanyar. Már az utazás sem volt leányálom. A vasút mellett ötszáz méterre ki volt irtva az erdő, mégis megtámadták vonatukat a partizánok. De mi volt ez ahhoz képest, amit a Donkanyarban kellett átélniük a hídfőcsatában?

A keleti harctéren és a szovjet hadifogságban szerzett élményeire a következőképpen emlékezett vissza 1994 februárjában:

„A Sztari Nyikolszkaja nevű faluból indultunk támadásra. Egy nagyon hosszú, talán öt kilométeres falu volt. Egy dombon húzódott végig, mint a dunántúli falvak. A domb tetején volt egy szélmalom. Egy szerencsétlen orosz aszszony ott sírdogált a malom közelében. Kértem tőle:

- Mi baj van?

Nagy nehezen megértettem, hogy a németek el akarják vinni az egyetlen tehénkéjét.

- Várjál csak - mondom neki, csak jöjjön ide a német, majd adok én neki.

Jött is a német a tehénért, én meg úgy zavartam el puskával, azt a piszkos embert. Nem azt mondom, hogy németet, hanem piszkos, mocskos embert.

Az 1942. augusztus 10-i szörnyű nagy hídfőcsatában megsebesültem. Két hídfőt tartottak meg az oroszok a Don partján: a sztorozsevojít meg az urivit. Én a sztorozsevojei hídfőálláshoz voltam közel. A támadásból egy nagy káosz lett. Még ma sem vagyok tisztában az egészszel. A századparancsnokunk egy vezérkari százados volt, aki akkor jött ki az iskolából. Pósvai Edének hívták, miskolci származású volt. Felesége és egy gyermeke volt. Ő vette át tőlem a századparancsnokságot. Szörnyű tragédia történt vele. Mi támadtunk, de ez minden volt csak nem támadás. Minden összekavarodott. A századparancsnok együtt volt öt emberével: a legényével, a kütdöncel és kaptak egy aknatalálatot. Eltűntek mind az öten. A terep teljesen ismeretlen volt. 2-500 holdas táblák voltak. Napraforgótábla. Ért bennünket aknatűz, repülő-támadás, géppuskarűz. Az oroszok jól ismerték a terepet, de nekünk ez szokatlan volt. Ráadásul ez volt az első támadás, amelyben részt vettünk. Utólag úgy ítélem meg, hogy a vezérkarban is teljes fejtelenség volt, mégis bennünket akartak

megtizedelni a kudarc miatt. 180 emberből állott a századom, ebből 30 maradt épen a támadás után. Egy légi támadás során a bal bokámat szétlőtték. Ez volt a tragédiám meg a szerencsém is. Két emberem mellém állt: Főhadnagy úr! Ki-visszük innen, ne féljen!

Egy lapátnyelet kötöttek a lábamhoz, aztán húztak, vonszoltak ki a tűzből, a harctéren. Szerencsére nemsokára arra jött egy „Botond” autó, amelyben egy tűzérszázados ült. Azt akarta, hogy tegyenek a kocsii hátuljára, én azonban ragaszkodtam, hogy előre ülhessek, mellé. Ez volt a második szerencse, mert hamarosan aknatalálát érte a gépkocsit. A kocsii hátuljában ült egy derék tűzér, az azonnal meghalt. Mi jobbra-balra dőlünk a robbanástól, de nem sérülünk meg. Nagy nehezen elvergődünk az első kötőhelyig. Letettek a földre, mellém a halott tűzért. Szörnyű volt, amikor kibontották a ruháját. Még most is emlékszem a vér szagára.

Nem tudtak elszállítani rendes kórházba, mert a Raták állandóan támadtak. Ott helyeztek el egy ideiglenes tábori kórházban, amely egy falusi iskolában volt berendezve. Hogy mi volt a falu neve, már nem emlékszem, de arra igen, hogy egész éjszaka műtöttek az orvosok. Hordták a súlyosabbnál súlyosabb sebesülteket tízesével, százasaival.

Miért kellett nekünk ezt az egészet csinálni?

Szörnyű volt, amit szenvedtünk a hídfőcsaták idején, de még ennél is szörnyűbb volt az 1943-as nagy visszavonulás.

Én akkor még mindig kórházban voltam, a budapesti honvéd kórházban. Hét hónapig kezeltek, amíg rendbejött a bokám. Ott feküdtem a kórházban, amikor hozták a frontról a lefagyott lábú tiszteket, a lefagyott kezű honvédeket. De ezek még szerencsések is voltak, mert legalább hazajöttek. Sok kedves emberem, aranyos katonám maradt ott örökre a jégmezőkön, a hómezőkön.

1943. április 20-án szereltem le, mint sebesült. Nem nyilvánítottak rokkantnak. Volt egy jó barátom a losonci ezrednél. Szenttornyai Gyula, ő volt az ezred-segédtsz, ő is sebesülten került haza. Ő javasolta, hogy ismét álljak szolgálatba. A II. hadtest parancsnoksága kér egy tartalékos tiszteket, aki a losonci fiókszertár parancsnoka lenne. Ide telepítették Soroksárról a raktári készleteket. Gyuszi biztatott, hogy itt biztonságban leszek, nem visznek a frontra. Én kötél-

nek álltam és 1943 augusztusában ismét bevonultam. A frontra nem kellett kimennem, hanem a front jött el hozzám. Egyre szorult a hurok. Losoncra el kellett vonulni. Sárvárra települtünk át novemberben, 1944-ben. Ott voltunk egészen 1945. március 31-ig.

Csak attól féltem, hogy télen esek fogságba. Mert elhatároztam, hogy nyugatra nem megyek, inkább választom a fogságot. Ezt meg is mondtam a parancsnokomnak, egy vezérkari ezredesnek.

- Ezredes úr, én nem megyek. Lesz, ami lesz, én nem hagyom el az országot. Nem hagyom el a hazámat, mert nekem itt vannak a szüleim, a rokonaim, barátaim, tanítványaim.

Az ezredes rám bízta. Ott is maradtam Sárváron. Mielőtt a ruszok odaértek volna, fölpakoltam egy szekérre, és menekültem észak felé, Sopron irányába. Nemeskéren végleg elszakadt a madzag. Átöltöztünk civilbe. Egy hajnali támadás után ott értek a ruszok. Felültünk a szekérre, és elindultunk hazafelé. Sikertelenül visszajutnunk Sárvárra. Ott romok voltak, megbecstelenítések voltak. Mindent elmondtak, hogy mi történt. Sárváról gyalog indultam hazafelé, mert a felrobbantott hídon nem tudtam volna szekérrel átmenni. A katonáim mind elhagytak. Az egyik faluban gyűjtötték a hadifoglyokat. Engemet is bevitték egy csoportba. Útközben azonban egy teherautó felsértette a karomat. Volt sebkötöző csomagom, bepólyáltam.

Amikor a foglyokat nyilvántartásba vették, látták, hogy be van kötözve a kezem. Az egyik ruszki rám kiabált:

- Davaj lazaret!

Kilökött a csoportból az utcára, hogy menjek kórházba.

Én azonban nem mentem kórházba, hanem folytattam az utam hazafelé. Pápára érve egy lerombolt borbélyüzlet előtt elfogtak, és többet nem engedtek el. Így kerültem fogságba, mint civil. Így történt. Ennek meg kellett történni.

Pápáról két-három napon át hajtottak Székesfehérvárra étlen-szomjan, Székesfehérváron már olyan éhes voltam, hogy a csillagokat lemartam volna az égről. A többi fogolynak, akik már régebben ott voltak, adtak valami bablevest.

Odamentem az egyikhez:

Ember! Össze fogok esni az éhségtől! Csak egy kanállal adjon!

Nem adott. Kénytelen voltam kivárni a következő osztást, amikor a mi csoportunk is sorra került.

Székesfehérváron már valamivel jobb volt a helyzet, de csak viszonylag. Az előző télen anynyian haltak meg ebben a táborban, hogy nem győzték őket eltemetni. Máglyába rakták a halottakat, mint az ölfát.

Egy idő után bevagoníroztak bennünket, és elindultunk Oroszország felé. Bajánál egy pontonhídon ment át a vonatunk a Dunán. 1945 júliusában érkezünk meg Focsaniba. Ott találkoztam a hatvani Nagy Sándorral, aki iskolatársam volt, Suttyónak neveztük.

Egy épület tövében találtam rá, ott feküdt tehetetlenül. Olyan gyenge volt, hogy a kezét sem bírta felemelni. Felültettem és bátorítottam:

- Mit segíthetek? Ne félj! Hozom a kenyeredet.

Augusztus közepén kivitte bennünket a Szovjetunióba. Már benn jártunk jól a Szovjetunióban, amikor beszélgetni próbáltunk az egyik örrrel. Kérdeztük tőle, vajon mikor fogunk mi innen hazajutni. Azt válaszolta:

- Lesznek, akik hamarosan, lesznek akik sokára, és lesznek olyanok, akik sohasem.

Hát igaza volt. Az olyan szerencsétlen betegeket, akik már félig halottak voltak, azokat hamarosan hazatuszkolták.

Útközben átutaztunk Moszkvának a déli részén. Általában falvakban, falvak melletti táborokban voltam, de egy darabig városban is: Dzerzsinszkben. Huszonöt kilométer hosszú gyárváros volt. Itt voltam majdnem egy fél éven át, mint munkás.

Mi általában tiszti táborban voltunk, bár volt közöttünk néhány honvéd is. Én mindig tiszti csoportban voltam. Mindig azt mondták, hogy én tiszti ellátást kapok, de az ugyanolyan rossz volt, mint a legénységé.

Sztaricin vagy Sztalicinben volt a központi tábor. Ott találkoztam egy hatvanival. A Tabán utcai Vargával. Itt voltunk vagy százezren. Innen osztották szét a csoportokat az altáborokba. Az al-lágerek munkatáborok voltak.

Együtt szenvedtem Zsákai Andrással, dr. Király Jánossal és dr. Király Józseffel a hatvaniak közül. Zsákai Andrással együtt dolgoztam a Csisztva nevű lágerben, de ő megbetegedett és visszavitték Sztaricinbe.

Volt olyan időszak, amikor tűrhető volt a helyzetünk. Mielőtt hazaindultunk volna, egy

Monatcirka nevű táborban voltunk. Ez egy különálló tábor volt, néhány ház a közelében. Voltam Orankiban is. Itt egy hatalmas kolostorban voltunk elhelyezve. Az épület egyemeletes volt öles széles falakkal. Volt egy négytornyú templom is a közelben. Ebben volt a Föltámadás című festmény. Ez ihlette Tolsztojt a Föltámadás című regényének megírására. Ezt a templomot azonban raktárnak használták a mi időnkben. Én egy másik templomban laktam. Oda voltunk elhelyezve. Nyolcszázan fértünk bele, hármassal priccsekkkel.

Itt viszonylag jobb volt a helyzetünk. Még húst is kaptunk: tevehúst. Három-négy héten át, reggel, délben, este csak tevehús volt. A végén már hányingerünk volt.

Egy másik táborban heteken át csak korpát kaptunk. Volt abban a korpában búzaszem, toklász, gyommag, minden. Nem számított, megfőzték nekünk. De milyen finom volt! Az egyik német egyszerre megevett belőle két litert. Nem szüntette meg az éhségérzetet. Hiába mondtuk a németnek:

Te hülye, ne zabálj annyit, mert megjáród!
Az nem hallgatott senkire csak evett, evett.
Aztán belehalt.

A munkatáborokban tőzegmezőkön dolgoztunk. Húsz fokos hidegben is menni kellett. Volt olyan, hogy tíz kilométerre volta a munkahely. Gyakran vízben állva kellett dolgozni. A víz ráfagyott a ruhánkra. Csatornát ástunk, tőzeg csatornát. Rövid volt az az évszak, amikor a tőzeget meg lehetett szárítani. Volt a közelben egy Balaknya nevű villanytelep /erőmű/, ott használták fel a szárított tőzeget villanyáram előállításához.

Én 1947. október 5-én léptem Debrecenben a fogadóbizottság elé. Ott még egy-két hétig benntartottak, aztán jöhettem haza, Hatvanba.” Mayer István megnősült, házasságot kötött Búzás Teréziával, azzal a postáskisasszonnyal, aki 1942 óta várt rá.

Mayer István Hatvanban folytatta a tanítást, Kossuth téri általános iskolában. Akkor még nem volt az iskolának szakképzett testnevelő tanára, ezért rábízta a testnevelés tanítását. Ő tanította a fiúkat, Nagy Gáborné a lányokat. Az iskolának addig nem volt tornaterme. A tényleges testnevelési órák megtartása az udvaron volt lehetséges, a melegebb hónapokban. Most ők ezen úgy változtattak, hogy az emeleten a nagy-

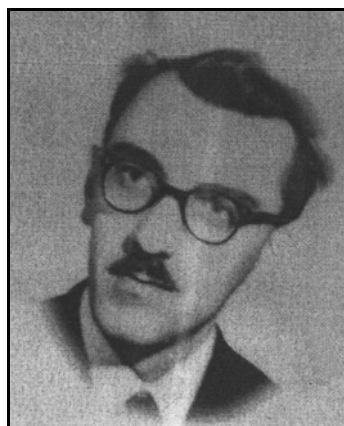
teremből tornaszobát alakítottak ki. Ez pótolta a tornatermet 1984-ig, amíg fel nem épült a korszerű iskolai tornacsarnok. A tanításon kívül mellékállásban nevelőtanárként működött a gimnázium fiúdiákotthonában. 1962-től a 3-as számú Általános Iskolában tanított, innen vonult nyugállományba 1969-ben. Két gyermeke született: Katalin és Margit.

A sebesülése, a hadifogság évei nem maradtak nyom nélkül. Nyugdíjas korában már csak botlalt tudott járni. Családjában, unokáiban talált örömet.

Hatvanban halt meg 1996. augusztus 7-én.

Németi Gábor

MISLEY GYŐZŐ (Fehérgyarmat, 1931. augusztus 29. – Debrecen, 1998. szeptember 26.): Apáczai-díjas középiskolai tanár, megyei fizika szakfelügyelő.

Édesapja tisztviselő volt, édesanyja a háztartást vezette, a család jövedelmét varrónői tevékenységével gyarapította. Szerény családi körülmények között éltek. A tisztviselő családnak nem volt lehetősége vagyont szerezni. Hárman voltak testvérek. Nővére orvosi, öccse tanári diplomát szerzett.

Édesapjuktól örökölték az alkotói kedvet, aki szabadidejében szívesen rajzolt, festegetett. Győző középiskolai tanulmányait a szatmárnémeti Református Gimnáziumban kezdte, a nagykállói Szabolcs Vezér Gimnáziumban folytatta, majd a mátészalkai gimnáziumban, 1950-ben jeles eredménnyel érettségizett. Még abban az évben felvételt nyert a Debreceni Tudo-

mányegyetemre. Egyetemi évei alatt számos verset írt. Írásaiból több is megjelent nyomtatásban. A versírást és a hegedülést még középiskolás korában kezdte el. A zene iránti szeretete egész életét végigkísérte. Fizika-matematika szakos középiskolai tanári diplomáját 1954-ben szerezte meg. Az év szeptemberétől a mátészalkai gimnázium tanáraként kezdte meg a munkáját. Minden iránt érdeklődő, igényes szakmai munkájával hamarosan felhívta magára a figyelmet. Egykori tanára, Bíró Lajos vette szárnyai alá.

Gimnáziumi tanár, amikor megismeri tanítványát, Kósa Lillát. A többéves ismeretség, az egymás iránt érzett vonzalom egyre erősítette kettőjük kapcsolatát. 1963 júliusában házasságot kötöttek. Házasságukból született Tünde lányuk, aki később szülei nyomdokába lépett.

A debreceni tanulmányaira Győző úgy emlékezett, hogy ott és akkor már a mai értelemben vett tudományos igényességű képzés folyt. Ő „eljegyezte” magát a fizika tudományával. Maximálisan elmélyült a természettudományokban. Példaképe Einstein volt. „Igen erős akarataért tisztelem, azért, hogy felépített magának egy tornyot, ami olyan szilárdan áll, hogy akár az alapzatát el is lehetne mozdítani” – mondta róla. Kutatott, olvasott, kísérletezett, könyvet írt, publikációi jelentek meg a szakirodalomban (pl. A Fizika Tanítása). Hitte és vallotta, hogy a gyermek értelme mindenre nyitott, ezért igyekezett a tanítási óráin a hangsúlyt a kísérletezésre helyezni. Óráin a gyakorlatból kiindulva, a megfigyeléseket követve adott tudományos magyarázatot a tanítványainak. A kvalitatív és a kvantitatív szemléletet egyformán fontosnak tartotta. A magyarázatával szeretett bizonyítani vagy cáfolni. A diákokat partnernek tekintette. Az érdeklődőkkel, a kiemelkedő tehetségekkel külön foglalkozott, plusz feladatokat kaptak, amelyeket mindig értékelt, megbeszélte a tanítványokkal. Nagy hangsúlyt fordított a lemaradók felzárkóztatására.

Szerette a természetet, hosszú kerékpártúrákat szervezett tanítványainak. Diákjaival rendszeres látogatója volt a Fizikai Kutatóintézetnek, az ATOMKI-nak, a Csillagvizsgálónak. A fizikaszertár a szó legszorosabb értelmében tanműhely volt. Bíró és Lakatos tanár úrral még diákként elkezdett fizikai kísérleti eszközöket, segédanyagokat készíteni. Később tanárként fo-

lyatatta az eszközök készítését. Sikert hozott számára a kísérletezésre épített oktatási módszerre. A „frontális órávezetése” országos elismerést váltott ki. Tizenhat évig Szabolcs-Szatmár-Bereg megye fizika szakos szakfelügyelőjeként sok középiskolában megvalósult az álma: a vilamosított fizikai előadó kiépítése. Itt lehetőség nyílt a tanulók mindegyikének a kezébe adni a kísérleti eszközöket. Megyéjében a saját készítésű kísérleti eszközöket terjesztette. Felkeltette a kollégái újtó kedvét is. Több mint száz eszköz készített volt kedves tanítványával, aki később kollegája lett: Gaál Menyhérttel. Több sikeres műszert, eszközt kiállításokon mutattak be, másokat is ösztönözve ezek elkészítésére. Gerő László fizikatanárral 1993-ban 15. alkalommal szervezték meg a középiskolai fizikatanárok nyári eszközkészítő táborát. Tevékenységükkel a határon túli magyar iskolák pedagógusainak munkáját kívánták segíteni. Erdélyből, Felvidékről, Kárpátaljáról tanárokat nyertek meg ügyüknek. A hazai fizikatanárok kiválóságai is részt vettek ezeken a manuális munkára épülő, értéket teremtő foglalkozásokon. Ennek az együttlétnek a lényege a tapasztalatok átadása, a szakmai kapcsolatok kiépítése volt. Az újtómozgalom 25 éves évfordulóján Újtó mozgalom emlékérmeket vehetett át több évtizedes alkotói munkájáért (1975). Eredményes munkásságát Szabolcs-Szatmár megyében Kiváló Munkáért éremmel és Kiváló Tanári címmel ismerték el (1971). 1980-ban az Apáczai Csere János-díj elnyerésével került korona az oktató-nevelő munkában kifejtett kimagasló tevékenységére.

1954-től 1980-ig töretlen lelkesedéssel, hittel, utánozhatatlan akaraterővel, fegyellemmel, folyamatos önképzéssel munkálkodott nemcsak saját sorsának, családjá boldogulásának alakításán, hanem a kollégáinak, tanítványainak felemelkedésén is. Ezt bizonyítják a több száz tanítványaitól kapott fényképek, üdvözletek, dísztvíratok. A régi tanítványok is gyakran meglátogatták.

Misley Győző tudta, hogy szembetegsége gyógyíthatatlan. Dr Kettesy professzor úr vizsgálata után tudatosan készült a következményekre. Még ötven éves sem volt, amikor úgy döntött, hogy elvonul az elveszített „paradicsomból”. Képtelen lett volna a megszokott környezetben az emberek szánmát, sajnálatát elviselni.

Emberi méltósága nem engedte meg. 1980-ban a Kossuth Könyvkiadó Ki kicsoda? című kiadványába bekerült. Ez nagy megtiszteltetést jelentett számára.

Miután egészségi állapota megromlott, gyakran szorult orvosi ellátásra. Testvére, Mariann sokszor elvitte dunaharaszti otthonába, ahol szakszerűen kezelte családi légkörben. Gyakori klinikai kezelése alkalmával dr. Tisza József, volt tanítványa sokszor nyújtott számára támaszt, vigasztalást. Családja, rokonai és barátai ingajáratot létesítettek az otthona és az intézet között: hozták-vitték, hogy az otthoni környezet és szeretet enyhülést adjon.

Többször képes volt talpra állni, újrakezdeni, de az utolsó műtéte után már érezte, nincs újra felépülés. 1998. szeptember 26-án véget ért egy nagyszerű tudós-tanár élete. Temetésén megszámálhatatlan tisztelője fejezte ki részvétét. A millió virág jelezte a feléje áramló nagy tiszteletet, szeretetet. Szeretett tanítványa, Mónus Béla búcsúztatta. Dr. Nagy László igazgató úr az Esze Tamás Gimnázium nevében búcsúzott Misley Győzötől: „Végtelen szomorúsággal vettük tudomásul az elkerülhetetlent. Halálával eltávozott közülünk egy igaz ember, de fénye még sokáig megmarad. Bizonyos, hogy sok száz, talán ezer meggyújtott gyertya fénye jelzi majd tanítványai részvétét. Azt a tiszteletet, amely az immár halott, de családja, iskolája, volt munkatársai, barátai és tanítványai szívében a halhatatlan, a tudást szentté avató tanárt idézi.”

2004 májusában Misley Győző előtt tisztelgett a mátészalkai Esze Tamás Gimnázium tantestülete és diáksága – adta hírül a Kelet-Magyarország. Az Apáczai Csere János-díjas tudóstanárr, Misley Győző tiszteletére emléktáblát helyeztek el az intézmény szaktantermének folyosóján. Misley tanár úrra Gaál Menyhért volt kollegája és Szabóné Gólya Irén volt tanítványa emlékezett, majd dr. Nagy László, a gimnázium korábbi igazgatója zárásként kiemelte: „...a most felavatott tábla a tanároknak és a diákoknak egyaránt példaértékű jelzés a névadó szakmai, emberi tartásáról, hivatásszeretetről.”

* * *

Gaál Menyhért, volt tanítvány és kolléga a Pedagógusok arcképcsarnoka számára írt visszaemlékezésében felfedi a Misley-legenda titkait: „Az első személyes találkozásom Győző bácsi-

val 1957 szeptember környékén történt. Az első pillanatban kíváncsivá tett külső megjelenése. Középmagas, szikár, fekete sűrű hajjal, széles szemöldökkel, kis bajusszal. Széles, fekete keletes szemüveget viselt. A szemüveg lencséje nem takarta el az átható tekintetét, amely a cinkos, megértő, barátságos pillantásoktól a haragvó villámlásig terjedt. Bár a gimnázium első három évében nem tanított bennünket, de néhány társammal bejártunk a fizikaszertárba, s megengedte nekünk, hogy az ott lévő eszközökhöz hozzányúljunk, és elmagyarázza a vele bemutatható jelenségeket. A következő tanórai kísérletek összeállításában részt vehettünk. Munkatársként kezelt bennünket.

Részt vehettem a Balaton körüli kerékpártúrán. Negyedik osztályban tanárváltások miatt a matematikát is Misley Győző vette át, s mi több, meglepetésünkre, a latint is ő tanította. Sokunknak segített a továbbtanulásban az utolsó év komoly, rendszerező, pótló oktató-nevelő munkája. Humán tagozatos osztályból sokan felvételiztünk eredményesen természettudományos tárgyakból.

1965 augusztus végén Misley szakfelügyelő úr a találkozásunkkor rákérdezett, hogy nem akarok-e hazajönni tanítani, majd választ se várva mondta, hogy holnap menjek be a gimnáziumba. Másnap már postázta az egyetemi kikérés, és az asztalán várt a munkaszerződésem. Így lettem Győző bácsi kollegája. Szeptembertől segített beilleszkedni a pedagógusi munkakörbe. A tanítási óráimon gyakran visszaköszöttek az ő mozzanatai. Győző bácsi órái élményszámba mentek. A szóbeli közlés mellett ugyanolyan súlyt kapott a demonstratív és tanulói kísérlet is. Elvárta és megkövetelte tanulóitól a komoly munkát és az állandó tanulást. Tanítványai tisztelték és szerették. Misley szakfelügyelő úr a szponzorkeresés nagy mestere volt. Sok-sok rábeszélés és meggyőzés után sikerült – a megyében először (!) – a fizika-előadót vilamosítani úgy, hogy minden egyes tanulói padra egyedileg kapcsolható és változtatható elektromos energia jutott el. 1972-ben kiadta „A fizikai alapfogalmak, kérdések és válaszok” című könyvét. A látogatási jegyzőkönyvekben a tanári munka értékelésénél vigyázott, nehogy megsértse az illető pedagógust, de ugyanakkor értett az érintett a problémákat, és ő próbálta kiküszöbölni azokat. Ha kellett, bemutató órákat

tartott, de elismerte más tanárok új, követésre méltó módszereit, és azokat közkinccsé tette. Győző bácsi munkabírása, elhivatottsága tiszteletet ébresztő és bámulatos volt. Kora reggeltől késő estig dolgozott. Sajnos a látása nem viselte el ezt az igénybevételt. A golyótollat felváltotta a vastag filctollt. Csodáltuk és féltettük, ahogy erősen csökkent látással tanított és motorozott. Rokkant nyugdíjba vonulása után Debrecenben, a szociális intézetben is igyekezett hasznossá tenni magát: braille írógépeket javított, karbantartott, tanulókat készített fel egyetemi felvételire, s latinból a Bibliát fordította. Visszatekintve szerencsésnek érzem magam, hogy diákja és kollegája lehettem egy olyan EMBERNEK, mint Misley Győző tanár úr volt.

Fodor István, volt tanítvány (Az Ericsson Magyarország cég alapítója és 1990 – 2008 közötti vezérigazgatója és elnöke, Széchenyi-díjas.) emlékezése:

„Misley Győző tanár úrnak sok köze van az én pályaválasztásomhoz, így a szakmai pályámhoz is. 1957 és 1961 között jártam a mátészalkai Esze Tamás Gimnáziumba, ahol – utólag visszagondolva is - életem rövid, de egyik fontos szakaszát töltöttem el. Gondolják el, az 56-os események utáni hűvös években középiskolásnak lenni – igazán ezt leginkább csak most látjuk teljes valóságában – jelentett némi kiszolgáltatottságot, ürességet. A társadalom torz folyamatai, a diktatúra kiszámíthatatlan intézkedései miatt nem lehetett a valódi értékekre építeni senkinek, legyen az gimnáziumi tanuló vagy felnőtt. És ebben az időszakban egy kisváros gimnáziumának tanári kara majdnem egységesen, értékek mentén tanított, nevelt, - ma már jól láthatóan – távol tartva a torz hatásokat. Mi ebből akkor csak azt érzékeltek, hogy – ha nem is mindenki - vannak igényes tanáraink. Annak az időszaknak talán legérdekesebb jellemzője, hogy közel ötven év távlatából egész nagy pontossággal meg lehet határozni tanáraink akkori politikai szimpátiáját. Természetesen mi akkor, ezt teljes valóságában nem értelmeltük. De fél-évszázad távlatából megérdemlik azok a tanárok, akik még kockázat árán is értékek mentén tanítottak, neveltek, hogy beszéljünk tetteikről. Számomra, a tizenéves tinédzserre, a szülőfalutól, Mérktől 22 kilométerre lévő „távoli” kisváros kollégiumában élő kisdíákra minden bizony-

talanság többszörösen hatott. Egy politikai biztonságot nyújtó igazgató (gyerekként tudtam, hogy az édesapám indokolatlan politikai üldöztetése ellenére Puskás Kálmán felvett a gimnáziumba, ma már tudom, hogy más sorsüldözöttek gyerekeit is), egy kedvesen anyáskodó osztályfőnök mellett több tanár kiválóan tanított. Volt egy fiatal tanár, aki az első években nem is tanított, mégis néhányan gyakori kapcsolatba kerültünk vele. Ha jól emlékszem a fizikaszertárba, az órákon kívül kezdtünk jární Misley Győző tanár úrhoz. Szép csendben, fokozatosan, észrevétlenül megkedveltette a fizikát. Természetesen az, aki a fizikát szereti, általában nem áll hadilábon a matekkel sem. Így voltam én is ezzel. Amikor az osztályunkban is elkezdett tanítani egyszerűen élveztem a két tantárgyat. Egyre több időt töltöttünk a fizikával és a matematikával. Aztán egy idő múlva megjelent a Középiskolai Matematikai és Fizika Lapok, ma már KöMaL néven emlegetett havi versenyújság. Ennek a lapnak rendszeres példamegoldójává válni már rangot jelentett. Idővel izgatottan vártuk, hogy bekerülünk-e a rendszeres jó megoldók rangsorába, az első ötvenbe. Az élet érdekes fordulata, hogy 35 évvel később, 1995-ben, amikor a százéves KöMaL az állami támogatás drasztikus csökkentése miatt megszűnőben volt, kellett egy vállalatvezető, aki hajlandó a szükséges milliókkal támogatni, megmenteni a lapot. Bizton állítom, hogy Misley Győző igényessége, azzal, hogy az ötvenes évek végén KöMaL-t megszerettette velem, benne volt abban, hogy az Ericsson magyarországi leányvállalata a lap megmentője és 1995-től a mai napig elismert támogatója.

Abban az időben szinte ismeretlen volt az iskolán kívüli, szervezett magánprogram. Ezért is maradt számomra örökké emlékezetes a Misley Győző által 1959-ben szervezett nyári balatoni kerékpártúra. Négy, a fizika szertárba bejáró tanítványát, Csomár Tibit, Gál Menyust, Szabó Bandit és engem egy Balaton körüli „nomád” kerékpártúrára hívott. Mai szemmel elképzelhetlen puritánsággal, gyenge kerékpárokkal, kutyaól méretű katonai gyalogos sátrakkal, Misley tanár úr óvó felügyelete mellett mentünk végig az izgalmas úton. Közben nemcsak szép, addig nem látott tájakat, izgalmat ismertünk meg, de vezetőnk észrevétlenül nevelt, csapatot formált. Aztán ősztől és a következő években

arra vigyázott, hogy egyikőnk se élvezzen semmiféle jogtalan előnyt ebből a közös túrából, de én határozottan emlékszem, hogy attól a nyártól én már másként néztem rá, másként éreztem iránta. Tiszteletet parancsoló csendességét nagyon megkedveltem.

Az érettségi után megszakadt a kapcsolatom Mátészalkával, a gimnáziummal. A következő évtizedek más területeken foglalták le figyelmemet. Azt nagyon sajnálom és szégyellem, hogy nem kerestem alkalmat arra, hogy legalább egyszer elmondjam érzéseimet, megköszönjem pályámat is meghatározó segítségét. A legtöbb ember középiskolai éveiben találkozott nagy pedagógus egyéniségekkel. Azokkal a generációkat elindító, tudásra, értékre tanító és nevelő nagy tanárokkal, akik teljesítményükkel évtizedeken keresztül hozzájárulnak egy értékebb társadalom létrejöttéhez. A mátészalkai Esze Tamás Gimnáziumban nekem két ilyen tanárom is volt: Misley Győző, a fizika-matematika és latintanárnk, és Majoros Zoltánné az osztályfőnökünk.”

Források:

Misley Győzőné, a volt tanítványok visszaemlékezései. Személyes dokumentumok, iskolai évkönyvek, újságcikkek.

Misley Győzőné

Kovács Sándorné, Török Mária Katalin, volt IV. c-s diák összegzése:

Az 1961-ben a mátészalkai Esze Tamás Gimnázium IV. c/humán osztályában érettségizettek, három legendás tanáregyéniségnek – Majoros Zoltánné, Dr. Csomár Zoltán és Misley Győző – visszaemlékezéseikkel állítottak emléket a családtagok, a kollégák és a volt tanítványok közreműködésével. Emlékeztük megörökítése a volt tanítványok – akiknek száma a több évtized alatt sok százra tehető – tiszteletadását és háláját fejezi ki, pedagógiai és tudományos igényességű szaktárgyi munkásságuk, valamint emberi nagyságuk iránt. Példájuk világítótoronyként szolgált a felnövekvő nemzedékek pályaválasztásában, és a náluk megtapasztalt és eredményesnek ítélt „időtlen” módszereket: a figyelem felkeltésének és ébrentartásának fontosságát, a pontos időbeosztást, a vidámság, a derű feszültségoldó hatását, a következetességet, a rendszerességet, a pontosságot, a munkaszeretetet és az igaz-

ságosságot tanárként és szülőként sokan alkalmaztuk. Köszönet mindezekért Tisztelt Tanárainknak!

Elismerés és köszönet a Karácsony Sándor Pedagógiai Egyesület tagjainak az arcképcsarnok ötletéért, a nemes kezdeményezésért, a szervező, névcikk író és lektoráló munkáért, amellyel értéket mentenek és közvetítenek – példát állítva – az utókor számára.

MOLNÁR ELEMÉR (Nagygéc, 1929. június 19. – Fehérgyarmat, 2007. március 16.): tanító, általános iskolai tanár, igazgató.

Vannak emberek, akik saját városuk, közvetlen környezetük igen meghatározó egyéniségei. Ők nem csak a tanító, tanár megszólítást kapják, hanem „Barátom” vagy ebben az esetben „Elemér bácsi”. A közvetlenség, az emberi kapcsolatok mélységét érzem ebben a megszólításban. Molnár Elemér ilyen közvetlen, mély emberi kapcsolatokat tartó és ápoló, környezetét meghatározó ember volt.

Nagygécen nagyapja tanító volt, édesapja pedig Kocsordon református igazgató-tanító. Édesanyja, Nagy Ilona háztartásbeli, egy leány testvére van. Az elemi iskolát Jánkmajtison végezte, majd középiskolába Debrecenben és Szatmárnémetiben járt. A családi indíttatás, a korán megmutatkozó gyermekszeretete alapján az érettségi után 1949-ben tanítói, majd 1956-ban biológia-földrajz szakos általános iskolai tanári oklevelet szerzett.

1949 szeptemberétől négy tanéven keresztül tanított egykori iskolájában Jánkmajtison. 1953-tól már Fehérgyarmaton tanít beosztott nevelőként, 1961-ig. Az iskolában ismerkedik meg leendő feleségével, aki szintén pedagógus. Házasságukban két gyermek született: Elemér 1956-ban, Anna 1961-ben, mindketten folytatták a hagyományt, pedagógusok lettek.

Molnár Elemér a pedagógusságot, a tanítást, mély elhivatottnak tekintette. Mórícz Zsigmondhoz hasonlóan vallotta: „Azt hiszem, annál nincs nagyobb öröm, mint valakit megtanítani valamire, amit nem tud.” Lehet, hogy ezért vállalta el 1961-től, 1970-ig a Fehérgyarmati Járási Tanács VB. Művelődési Osztályán a népművelési felügyelő beosztást. Iskolán kívül is nevelni, hatni akart, elsősorban a pedagógus kulturális megmozdulásokat szorgalmazta. A pedagógus kórusmozgalom beindulásakor nemcsak szervezője volt a kórustalálkozóknak, hanem oszlopos tagja is a fehérgyarmati pedagóguséknak. Rekedtes beszédhangja ellenére gyönyörűen tudott énekelni.

1970 januárjában visszatér az iskolába, megbízzák az igazgatóhelyettesi teendők ellátásával, később 1973-ban az iskola igazgatója lesz. Kiváló szakmai felkészültségével, vezetői rátermettségével fejlesztette az iskola oktató-nevelő munkájának színvonalát. Jelentős része volt abban, hogy tantestületének tagjait is a jó felkészültség, igényesség és tanulókért érzett felelősség jellemezte. Irányításával az általános iskola Fehérgyarmat és környéke egyik továbbképzési központja lett. Igen sokat fáradozott – már a Művelődési Osztályon is –, hogy az iskolában ének-zene tagozat működjön. A város kulturális életében rendszeresen szerepeltek az iskola tanulói, s az akkor oly nagy jelentőséggel bíró tanulmányi versenymozgalomban is kiemelkedő eredményeket értek el. A fizikai dolgozók gyermekeinek tanulmányi gondozását fontos feladatnak tekintette, s ezt várta nevelőtestülete tagjaitól is. Hivatástudata kisugárzó hatással volt kollégáira, szeretik és tisztelik, jó demokratikus légkörben tudtak dolgozni. A segítőkészség, a jó szándékú bírálat, az életutak egyengetése végig jellemezte igazgatói munkáját. Hitt a nevelés fontosságában, a tanulókkal való beszélgetésben, hogy az iskola második otthona legyen a tanulóknak, s hogy a nevelőtestület tagjai is jól érezzék magukat. Kirándulásokat,

nyári táborokat szervezett. Húsz éven keresztül ellátta a Pedagógusok Szakszervezete járási titkári teendőit, s számtalan sok társadalmi munkát végzett. Az 1970-es tiszaí árvíz után nagy energiát fektetett be az iskola újjáépítésére, megszervezte a szülőket, munkásokat hozzá. Harcolt azért, hogy minél több pedagógus megkapja a lakásépítési kölcsönt. Szó szerint épített iskolát is, igazi otthont kollégáinak, tanítványainak. Harcolt azért is, hogy minél több pedagógus eljusson a járásából más vidékre üdülni, s segítette nemcsak a pedagógus gyerekek továbbtanulását, kollégiumi elhelyezését. Tette mindezt önzetlenül, s sokan erre emlékeznek, hogy ott volt mellettük, amikor segíteni kellett! Volt kollégája úgy jellemezte, hogy „Olyan mester, akinek szelleme világos, tudása nagy és szíve jó.” Molnár Elemér munkája elismeréseként több kitüntetésben is részesült:

1963 – Kiváló Népművelő

1968 – Szakszervezeti Munkáért bronz fokozat

1970 – az Oktatásügy Kiváló Dolgozója

1972 – Szakszervezeti Munkáért ezüst fokozat

1976 – Kiváló Úttörővezető

1977 – Kiváló Társadalmi Munkáért

1980 – Munka Érdemrend bronz fokozat

2001 – PRO URBE

2008 – Fehérgyarmat Díszpolgára (postumusz)

1989-ben amikor a hangszálai kezdték jelezni, hogy valami nincs rendben, Molnár Elemér nyugdíjba vonult, de nem hagyta el az iskolát. Bejárt utódjának segíteni az átállásban, aki hálás volt a kapott tanácsokért, az elismerésért, s hogy osztozott a sikerek örömeiben. Eljárt az énekarba – a kirándulásokra, kertészkedett, sokat olvasott és nagyon sokat foglalkozott unokáival. Továbbra is segítette bölcs meglátásaival a város életének fejlődését, igyekezett a betegség okozta nehézségeken felülemelkedni, szívesen elbeszélgetett a régi barátokkal, kollégákkal.

Olyan fához hasonlították, amely meghatározza az erdőt, s ha kidől rés támad az erdő lombosában, mint ahogy rés, ür támadt Molnár Elemér után is a fehérgyarmatiak, a volt kollégák körében.

Forrás:

Családtól kapott életrajzi adatok, minősítések, jegyzőkönyvek, személyes kapcsolat.

Oláh Gábor – Raffayné Oláh Katalin

MOLNÁR FERENC (Debrecen, 1941. július 14. – Hajdúsámson, 2008. február 10.): tanító, testnevelés szakos általános iskolai tanár.

Édesapja, Molnár Pál vasbetonszerelő szakmunkásként dolgozott. Tornázként országosan elismert sportoló volt, akiről, és más kiemelkedő tornászársáról, így ír dr. Fésűs László Hajdú-Bihar Megye és Debrecen város Sportantológiája című könyvében: „Emlékeznek a tornászok Molnár Pálra, Tóth Lajosra, Szalai Bélára, a két Mogyoróssyra, Győzőre és Klencs Jánosra, Kovácsra, Kocsisra, Békésire és társaira, akik öregbítették Debrecen város torna sportjának hírnevét.”

Molnár Ferenc édesapjától és nagypapjától örökölte a sport szeretetét, a kitartást és az állhatatosságot, melyek, élete során, mindvégig legfőbb jellemzői voltak személyiségének és tevékenységének.

Édesanyja a kereskedelemben dolgozott, majd a gyerekek megszületése után a háztartást vezette. Az akkori nehéz körülmények ellenére, nagy szeretettel, gondossággal nevelték, taníttatták gyermekeiket, akik mindketten a testnevelő tanári pályát választották.

Gyermeckorát Debrecenben, a Szabadságtelepen töltötte. Az általános iskolát is itt végezte el. Ezt követően a debreceni Tanítóképző Intézetben folytatta tanulmányait, ahol 1959-ben szerzett általános iskolai tanítói képesítést és ahol rendszeresen sportolt.

18 évesen Dobai-pusztán kezdte a pedagógus pályát. A Táj – Kép című megyei lapban, így

vall ezekről az évekről: „Nagyon hiányzott a rendszeres sportolás, ezért beálltam focizni a helyi csapatba. Ettől kezdve jelenti nekem a futball, az összes sportág közül a legtöbbet. A felső tagozatba 17 fiú járt és közülük került ki a csapat és velük megyei bajnokságot nyertünk. Tizenöt évet töltöttem ebben az iskolában, közben testnevelő tanár lettem” – nyilatkozta. Megszerezte a testnevelő tanári diplomát a Nyíregyházi Bessenyei György Tanárképző Főiskolán 1973-ban.

Nagy örömet lelte a kis tanyai településen, az összevont osztályok tanításában. A sport által és pedagógiai munkája nyomán nagy népszerűsége tett szert a falusi ifjúság, a gyermekek és a szülők körében.

Ezt követően a komádi futbalcsapatba igazolt át és sikerült őket a megyei I. osztályig feljuttatni. Pedagógusi munkáját is itt folytatta. Az iskola futbalcsapatával bekerültek a területi úttörő-olimpia döntőjébe. 4 évig tanított itt eredményesen.

Az 1974/75 tanévben a debreceni 127. Szakmunkásképzőben oktatott testnevelést.

1975 szeptemberétől átkerült a hajdúsámsoni általános iskolába, mely néhány éve II. Rákóczi Ferenc nevét vette fel. Itt tanított 1998-ig, nyugdíjba vonulásáig.

A Táj – Kép című lap hasábjain így vall hajdúsámsoni működése kezdeteiről: „1975-től Hajdúsámsonban tanítok, csak testnevelést. Természetesen itt is a labdarúgást kezdtem el szervezni. Az iskolai csapat mellett a községi felnőtt focisták is az én kezem alá kerültek.

Mint testnevelő, a futball mellett természetesen más sportágakat is műveltem. A labdarúgás alapvető eleme a futás. Minden atlétikai versenyen indultunk. Tavasszal a megyei futó versenyekkel kezdtük. E téren a nyíradonyi és a téglási iskolával hadakoztunk a legtöbbet”.

1975-től 1998-ig folyamatosan az iskola testnevelési munkaközösségének volt a vezetője, mely tevékenységére a magas szintű szakmai felkészültség, a szakma legaktuálisabb törekvéseinek a folyamatos figyelemmel kísérése és a iskolai gyakorlatban való mielőbbi érvényesítése, a segítségnyújtás és a kollegialitás volt a jellemző, az iskolán belüli, de a megyei, főleg az úttörő-olimpiák, illetve vándor táborok által kialakított és ápoltt, más megyei és országos kapcsolatok tekintetében.

Folyamatosan és magas szinten látta el osztályfőnöki teendőit is. Apjukként tisztelték az osztályaiba tartozó gyermekek. Fontosak voltak számukra intelmei, tanácsai.

A sportszakkörök vezetőjeként is magas szintű és áldozatos munkát végzett.

Mindig közel állt hozzá a gyermekmozgalom: Komádiban sikeresen vezette a Gábor Áron úttörőcsapatot. 15 évig vándortáborokat szervezett és vezetett az ország szinte valamennyi tájára.

Nevéhez fűződnek a téli úttörő-olimpiák szánkó versenyein elért kiváló helyezések. Ezekről így vall a már említett lap hasábjain: „Nyáron vándortáborokat szerveztem, ahol napi 10-15 kilométeres gyalogtúrák voltak. Ez alapozta meg a téli úttörő olimpián szánkózásban elért eredményeket, illetve csapattá formálódásunkat. Annak ellenére, hogy sík vidékről érkeztünk, iskolánk összesen kilenc arany, négy ezüst és hat bronzérmert nyert, ami nagydolognak számított.”

Legkiválóbb sportolói voltak az évek folyamán: Dobai-pusztán: Tar János, Galambos János, Turbucz Lajos. Hajdúsámsonban: Kórácz Sándor, Rása Csaba, Kincses Sándor, Tar Zoltán, Tar János, Rása Gábor, Sólyom Attila, Horváth Brigitta, Madar Éva. Általános iskolás futballistái az általa bevezetett olasz focisuli keretében nevelkedtek.

Molnár Ferenc, kollegái körében népszerű és tekintélyes személyiség volt. Jó kedélye és humora, környezetében mindenkit jobb kedvre derített.

Elhunytakor írt búcsúzó szavaiban a következőket rögzítette az iskola jelenlegi igazgatója:

„Megőrizzük jó ízű nevetését, kedves, barátságos szavait, gyermekek iránti szeretetét.”

Ő így nyilatkozik az iskola 2005-ös évkönyvében az iskoláról, a gyermekekről, a kollegákról: „1975-ben kerültem a sámsoni iskolába. Első perctől kezdve baráti közösségre találtam. Sikert nekem a gyermekek sikere jelentett. A mindennapokban sok segítséget kaptam a kollégáimtól. Közösen örültünk az elért sikereknek, a mindennapok szép pillanatainak.”

A tanítás mellett aktívan bekapcsolódott a település közéletébe. 1994-től 1998-ig önkormányzati képviselő és a település alpolgármestere volt, mely megbízatásokat, az emberek iránti mélyszéles tisztelettel és sorsuk iránti megnyilvánuló empátiával látta el. Mindig szívében viselte

a település szegényebb rétegeinek, különösen a roma lakoságnak a sorsát. Számtalan intézkedést tett és kezdeményezett érdekükben.

Az iránta érzett mély tiszteletet jelezte a temetésén megjelentek magas száma.

1998-ban kimagasló szakmai tevékenysége elismerése jeléül, elsőként kapta meg a nagyközségi önkormányzata által alapított Pedagógiai Díjat.

Pályája során több szakmai és úttörőmozgalmi kitüntetésben és elismerésben részesült.

Nős volt. Első házasságából három, második házasságából két gyermeke született. Imádkozta családját, rajongásig szerette 8 unokáját.

Molnár Ferenc neve és tevékenysége egybeforr a szeretett városával, iskolájával. Több generációt tanított és nevelt helyes edzésre, a sport a természet szeretetére, erős akaratra és emberségre. Kiváló oktató-nevelő munkája középpontjában mindenkor a gyermek állt. Az ő érdekében mozgósította a szülőket és a nevelésében érintett más szerveket és személyeket. Tette ezt nagy szakmai hozzáértéssel, lelkesedéssel és lelkiismerettel.

„Az ő személyében egy olyan embert veszítettünk el, akit környezetében mindenki tisztelt és nagyra becsült” – írta búcsúzó soraiban a hajdúsámsoni iskola igazgatója

Tanítványai nevében így köszöntek el tőle:

„Nem felejtjük el tanári szigorát, amelyből sohasem hiányzott a megértő jóindulat. Nem csak a testnevelés és sport különböző ágainak megszerettetésére törekedett, de rávezetett minket az egészséges élet fortélyaira, példát mutatott az emberséges, toleráns viselkedésre is. Emlékét örökké megőrizzük”

Kovács András

N

NAGY FERENCNÉ Kovács Mária (Cegléd, 1919. augusztus 3. – Miskolc, 2007. szeptember 2.): óvodavezető.

Tanulmányait az elemi és polgár iskolákban Cegléden végezte. Óvónői oklevelét a Magyar Királyi Állami gróf Brunszvik Teréz Kisdé-óvónőképző Intézetben szerezte jeles eredménnyel, melyet 1938. június 18-án állítottak ki Budapesten.

1944. április 1-jén helyezkedett el Hajdúszoboszlón a Kovács Gyula utcai óvodában, ahol 33 éven át nyugdíjba vonulásáig dolgozott. Kezdetben, mint helyettesítő óvónő, majd 1944. október 4-től óvodavezetői megbízatást kapott nyugdíjazásáig.

1940-ben ment férjhez, két gyermeke van. Férjétől elvált, gyermekeit egyedül nevelte, s a róluk való gondoskodás, felnőtté nevelésük, pályára irányításuk volt életének célja, hivatása mellett. Úgy a magánélete, mint az óvónői munkája mindenkor rendezett és kiegyensúlyozott

volt.

Óvónői és vezetői munkáját nagyszerű szakmai tudással és komoly hozzáállással, lelkiismeretesen végezte. Az óvodai élet és munka megszervezését mindvégig gazdag elméleti és gyakorlati munkája bizonyította.

A kis óvodások körében végzett nevelőmunkája sikeres volt a sokoldalú tevékenység fejlesztésében.

Különösen az értelmi, erkölcsi és testi nevelés terén ért el jó eredményeket.

Amikor 1944 áprilisában elkezdődött az óvónői pályája a városban, az ő tevékenysége alakította és formálta át a város második gyermekmenedékházát, annak funkcióját, a mai óvoda-nevelő, iskolára való előkészítő intézményévé.

Elméleti tudását, szakmai gyakorlatát rendszeresen továbbfejlesztette. Az 1962-es évtől több éven át körzeti óvodai felügyelettel bízta meg a Hajdú-Bihar megyei Művelődésügyi Osztály. Komoly óvodapedagógiai felkészültséggel, helyes vezetői látásmóddal irányította a körzeti óvónőinek módszertani ismereteit, formálta szemléletüket. Ugyanakkor alapos segítséget adott a vezető óvónők pedagógiai irányító munkájához az óvoda funkciójából eredő célok, feladatok helyes értelmezéséhez. Körzeti felügyelőként ekkor Hajdúszoboszló, Hajdúböszörmény és Balmazújváros tartozott a munkaterületéhez. Ismerte azt az igazságot, hogy az óvoda és iskola tartalmi, szervezeti kapcsolatában fontos elem a két intézmény szakszerűségének alapos ismerete. egymásra épülése, és az elvárások ismerete. Az óvoda és iskola együttműködésében eredményesen alkalmazta az óvodásgyermek képességfejlesztését, a korszerű

ismeretszerzést. a séták, kirándulások beépülését a napi gyakorlatba, azaz eleven megtapasztalás, érzékelés, észlelés, megfigyelés módszerét.

Mindez érvényesült a felügyeleti munkájában, elvárásaiban is.

Szilárd alapja volt óvónői hivatásának a következetessége, tárgyilagossága és a szülőket kollegákat tisztelő magatartása. Sokrétű munkájában kiegyensúlyozott volt. Tisztelet övezte személyét mindenkor.

Lehetett rá számítani, színvonalas munka jellemezte tevékenységét. 1962. évtől rendszeresen vállalt mentori feladatot a fiatal felsőfokú óvónőképzős hallgatók szakmai gyakorlatának megszerzésében. (Szarvas és Hajdúböszörmény Óvónőképző Intézetei)

Óvodavezetői és körzeti felügyelői munkáját alapos vezetői felkészültséggel, intelligens tájékozottsággal komoly emberi ismerettel végezte. Az általa vezetett óvodában szilárd összeforrott nevelőtestület dolgozott, tagjai az elvárt szellemiségben tették feladatukat. Helyes nevelési gyakorlata az óvodások neveltségi szintjében is tükröződött. Évtizedeken át minden 6 évet elért óvodásgyermek, iskolaképesse vált azaz iskolarett lett.

Az „őreg óvoda”, amely kezdetben egy, majd két korcsoporttal, s igen magas gyermeklétszámmal működött, igen szívesen választotta minden szülő gyermeke óvodáztatása helyéül, melyet szeretetteljes nyugodt légkör, megbízhatóság és alapos nevelőmunka jellemezett. Mint-

egy három nemzedék óvónője volt a nagytekintélyű Mária óvónéni.

Élete, munkája sok szállal kapcsolódott városához és a Kovács Gyula utcai óvodához, mely 33 éven át nemcsak helye volt hivatásának, hanem lakása is. Itt élt családjával az akkori szolgálati lakásban. Életének utolsó időszakába is – melyet Miskolcon betegen töltött leányánál – ide vágyott vissza.

Munkáját a felsőbb szervek rendszeresen elismerték. Több kitüntetést kapott: „Az Oktatásügy Kiváló Dolgozója”, 1970; „Szakszervezeti Munkáért” szintén 1970-ben. Tulajdonosa volt a „30 éves Törzsgárda arany fokozatának”. 1974 évben társadalmi tevékenységét ismerték el a Nőmozgalomban.

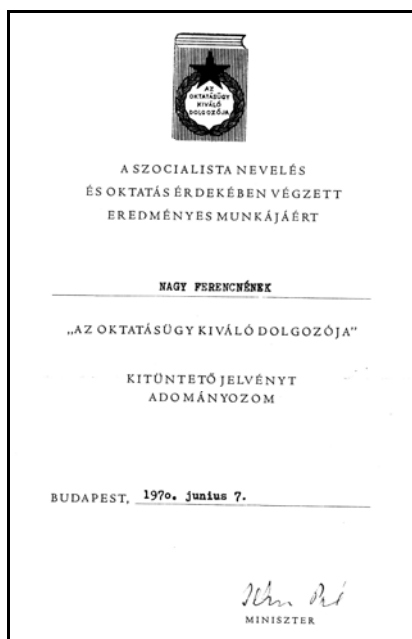
Elismerték a nevelés-oktatás érdekében végzett több évtizedes áldozatos munkáját 1977. június 5-én a „Pedagógus Szolgálati Emlékéremmel”. Ezek az elismerések a töretlen szorgalmát bizonyítják, valamint azt, hogy minden időben, minden körülményben jól tudta alkalmazni a tudását és kamatoztatni a város társadalmi életében mindazt, ami előbbre vitte az óvoda megbecsülését az alsófokú intézményhálózatban.

A szakmai összefüggéseket igen szívesen szervezte.

Megnyilvánulásai emlékezetesek mindmáig. Aggódo érzéseinek adott hangot, ahol az óvoda érdekeit látta megcsorbítva. Az évtizedes együttműködés során volt alkalom megcsóválni Mária néni nagyszerű emberi képességét, szeretetteljes megnyilvánulásait, derűjét, kiegyensúlyozottságát, emlékezetes mosolyát. Egyéniségének fontos vonása volt, hogy kellő bátorsággal, sokat látott és tapasztalt óvodapedagógus biztonságával tudott rákérdezni az óvodaügy változásaira, abból származó teendőkre, melyre mások még gondolni sem mertek, vagy tudtak.

Állandó munkakapcsolatomban is tapasztaltam, hogy szinte tanítani kellett volna azt, ahogy beszélni és bánni tudott az emberekkel, ahogy „emberség” hullámhosszán találkozni tudott gyermekkel, felnőttel és időssel.

Most, amikor visszaemlékezem Nagy Ferencné Mária néni életútjára, elgondolkodtat pályájának minden eseménye, s látom hogy a sokszínű személyiségű, erőt próbáló fiatal óvónő, majd nyugdíját megérő óvónéni életét mi minden tette hitelessé.

Amikor 33 év szolgálat után nyugdíjba vonult 1977. szeptember 1-jén, mi az utána következő óvónőgeneráció tagjai azt kívántuk a köszöntésünkben, „hogyan tegye dolgát továbbra is erőben, egészségben, mint eddig a pedagógus aranydjével...”

Ezután még 10 évig dolgozott nyugdíjasként, azonban aktivitása, csökkent egészségi állapota megkívánta, hogy gyermeke gondviselésében töltse idős napjait. Miskolcra ment a lányához. Egészségromlása felgyorsult és 88 évesen 2007. szeptember 2-án elhunyt. Hamvait Miskolcon helyezték örök nyugalomba.

A 2008-as esztendőben – a 100 éves Kovács Gyula utcai óvodában – nagy tisztelettel emlékezünk rá, mint az egyik mai óvodát alapító óvónőre, kisdédóvóra városunkban.

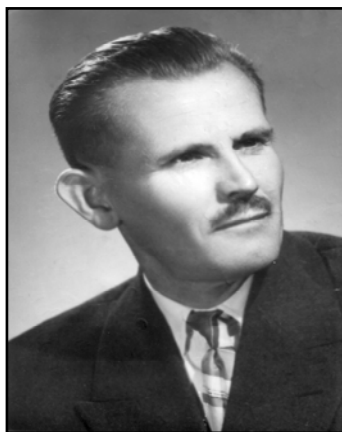
Források:

Családjától származó iratok; hiteles másolat minősítéséről; óvónői kinevezése; vezető óvónői megválasztásának iratanyaga; személyes visszaemlékezés.

Molnár Anikó - Kígyós Istvánné

NAGY LAJOS (Hajdúnánás-Tedej, 1916. szept. 4. – Hajdúböszörmény, 2008. máj. 28.): kertészmérnök, igazgató, gyógypedagógus.

*„Nem hal meg az, ki milliókra költi
Dús élte kincsét, ámbár napja múlt...
Hanem lerázván, ami benne földi
S egy éltető eszmévé finomul.
Mely fennmarad és nőttön-nő tiszta fénye,
Amint időben, térben távozik.”*
(Arany János)

Vasdiplomás kertészmérnök – de nekünk mindenekelőtt tanárember volt. Kertészmérnöki oklevele megszerzése után 1941-től Marosvásárhelyen dolgozott. 1942-től a háború végéig katona. A háborút bal lába elvesztése árán élte túl. A háborúban elszenvedett sérülése készítette pályamódosításra, de az is igaz, hogy a gyógypedagógusi szerep jobban megfelelt egyéniségének! A mi emlékeinkben mindenekelőtt tanáremberként él. 1949-től a Gyógypedagógiai Tanárképző Főiskola elvégzése után a Somogyvári Gyógypedagógiai Foglalkoztató Intézet tanfolyamának vezetőjeként dolgozott 1951-ig. Ezután a Szolnok megyei Homokon, a Gyógypedagógiai Intézetben tanított, majd 1953-tól 1976-ig a hajdúböszörményi Kisegítő Iskola gyógypedagógiai tanára volt. Itt lett igazgató nyugdíjba vonulásáig.

Vannak pedagógusok, akik a tanítás művészetét nem a „nagykönyvből” tanulták, hanem csodálatos nevelői érzéssel születtek. Ilyen volt ő is, aki állandóan bővítette tudását, és azt gyermekei, tanítványai és barátai között osztotta szét. Mert „nem lesz szegényebb, aki mindig ad,

magát kifosztva egyre gazdagabb”. (Balássy László)

Nagyon jól tudta, hogy a gyógypedagógiai tanári munka a legnehezebb, és ezt csak szívvel-lélekkel lehet végezni. Ahogy Bárczi Gusztáv a főiskola egykori igazgatója mondta: „A gyógypedagógus szánt a pedagógia legkeményebb ugarán”. És „a gyógypedagógus gyógyítva nevel, és nevelve gyógyít”. Így igaz.

Lajos bácsi mindig emberközben élt és éppen azért, mert ismerte, szeretete az embereket. Szeretett élni, szinte életcélja volt a szegényeken segíteni. Mindig jóindulattal volt mindenki iránt. Őrá valóban illenek a költő szavai:

„Bárhová visz az élet, egy célod legyen: segíteni mindig, mindenütt, a többi emberen”. (Arany János)

Mindig bizalommal fordulhattunk hozzá. Ha tudott, szívesen segített. Ismerte mindnyájunk gondját, baját. Mi is őrzünk a szívünkben egy-egy pillanatot, amikor érezni lehetett, hogy szinte a lelkünkbe lát. Sugárzott belőle a jóság, a szeretet. Ő nem mondta ki soha, hogy szeret, de ezt nem lehetett nem észrevenni. Az nagyon szomorú lehet, ha valaki ezt nem érezte, nem érezhette át. Nekem szinte olyan volt, mint a második édesapám. A kislányomnak pedig – ahogy ő mondta akkor – „a nagyapja volt”.

Olyan szerényen, puritán egyszerűséggel élt, hogy ennél jobban már nem is lehetett. Ahogy járt-kelt az utcán és az emberekkel beszélgetett, senki sem gondolta róla, hogy ő egy iskola igazgatója. Soha nem élt vissza hivatalával. Mindenkihez természetes: kedves, közvetlen, barátságos, a hölgyekkel szemben pedig rendkívül udvarias, előzékeny volt. De ilyen volt a gyerekekkel is. Többször is megfigyeltem, hogy még a legrosszabb gyerekekkel is úgy beszélt, hogy az embert látta benne.

Jó volt nála tanítani. Öröm volt vele együtt lenni, élmény volt vele beszélgetni. Emlékszem, órák után gyakran nem siettünk haza, mint szokás, hanem ott maradtunk Mátyus Bélával, Szabó Antival (nyugodjon békében). Néha Oláh Sándorné, Éva is velünk maradt és a tanáriban sokáig beszélgettünk.

En kereken negyven évig tanítottam és nyugodt szívvel mondhatom, hogy arra a tíz évre emlékszem a legszívesebben, amit ott töltöttem Hajdúböszörményben. Itt mindig olyan meghitt

családias volt a hangulat, hogy jó volt ott lenni, öröm volt tanítani.

Igaz, hogy amikor én odakerültem Lajos bácsi már csak néhány évig volt igazgató. 1976-ban nyugdíjba ment. De nem volt semmi baj, mert az iskolát Kiss Miklósné, Manyika az ő szellemében vezette, irányította tovább.

Úgy örülök, hogy ismerhettem (hogy pont hozzá küldtek a főiskoláról), hogy tisztelhettem, szerethettem és hogy a barátja lehettem. Nagyszerű ember volt. A földesi Karácsony Sándor, a nagyhírű egyetemi tanár írta: „Mindenképp világítson a maga helyén, ahová az élet állította!” Ő ott világított. Példát mutatott nekünk, és mi az ő vonzerejében éltünk, mint a bolygók a Nap körül.

Melegsívű, őszinte, igaz ember volt. Móra Ferenc híres mondása, ha valakire, rá érvényes: „Nem vagyok csillag, csak rőzseláng, de az amíg él, meleget ad az egyszerű embereknek.”

A nagy erdélyi költő, Reményik Sándor jelmondata volt: „Egy lángot adok, add tovább!” Úgy érzem, ez miránk is vonatkozik: a régi kolléganőkre, a jó barátokra, akik ismertük és szerettük őt.

Életem szép emlékei maradnak azok az első napok, órák, amit az ő iskolájában töltöttem. Ha vele beszélgettünk, valahogy mindig hajlamosabbak lettünk a szép és a jó iránt.

Sokat adott nekünk, hálával tartozunk neki. Mert „csak az a tied, amit adtál, de az minden kincsnél többet ér, a szó, a tett, mit szeretetből adtál, veled marad és örökre elkísér.”

Igazi gyógypedagógus volt, mélyen hitt a nevelés gyógyító erejében, és a család kiemelkedő, összetartó szerepében. Feleségét, Nitka nénit nagyon szerette. Ők nemcsak mondták a szépet, hanem úgy is éltek. „Semper fidelis” – mindig hűségesen!

A munkája neki a hivatása volt és ezt mindig aggódó lelkiismerettel végezte. Az volt a csodálatos benne, ahogy azonosult a gyermekek érzelm- és gondolatvilágával. A szülőkkel is jó kapcsolata volt. Azért tudta úgy megérteni, mert ismerte és tanította is őket. Nagy türelemmel és megértéssel hallgatta mások panaszait, (az enyémet is!) de a sajátját soha nem hozta elő, pedig sokszor látszott rajta, hogy neki is gondjai vannak.

Iskolán kívüli munkáját szinte erején felül végezte, mintha valaki készítette volna rá, pedig

önként vállalta azt. Életének titka talán nemes egyszerűségében rejlik. Olyan volt, mint a Nap, amely minden nap felkel, de nem tűnik fel senkinek, mert nekünk ez a legtermészetesebb a világon. Olyan ember volt, akire mindig bátran felnézhattunk, akit tisztelni kellett, mert egyszerűen ezt érdemelte. Mélyen igaz Albert Schweitzer bölcs mondása: „Embernek lenni nehéz, de másnak lenni nem érdemes!” Ahogy Arany János írta: „...ember lenni mindig, minden körülményben.” Ő „EMBER” volt – így, csupa nagybetűvel.

Nagyon szerette a természetet, hiszen kertész-mérnök is volt. Szeretett kirándulni, mindig szívesen jött velünk. Már előre eltervezte, mikor hová megyünk, de az első út mindig Osztopánba, szeretett felesége, Nitka néni sírjához vezetett. Most már ott pihen ő is mellette mindörökre. Sokszor voltunk Litéren, Pannonhalmán és Szentlőrincen is. Mindig előttem van, hogy ott ült mellettem, nézte az elsuhanó tájat és jól érezte magát. Fiatalabb korában – húsz évvel ezelőtt – jött velem motorral is. Berzsenyit idézve „őh a szárnyas idő elrepül!” Nem láthatod többé az erdőket, hegyeket, a zöldellő réteket, az aransárga búzamezőket, a somogyi dombság lankás tájait.

*„Elmegy lassan a berek, az erdő
El a nádas, a tél, meg a nyár.
A hegy, a völgy, a nappal, az éjjel,
A szemem látta egész határ.”*

*Elmegy, de talán mégsem egészen,
Meglátom még az örök vizen,
Hiszen a szépség maga az Isten,
Lelkemben ott lesz, hiszem, hiszem.”
(Fekete István)*

Tanárhoz illő türelemmel és fegyelmezetten viselte a szenvedést. Nagy fájdalmai voltak, de óriási lelki erővel küzdött az életért. Aztán történt valami, és feladta csendben szép reményeit. „Lerázta magáról, ami benne földi” és elmúlt olyan csendesén, egyszerűen, ahogyan élt. Nagyon fáj, hogy már nincs közöttünk. Hiába tudjuk, nem értjük, miért? Szembe kell nézni a végső nagy kérdéssel, ahogy Babits írta:

*„Miért a végét nem lelő idő?
Miért nő a fű, hogy ha majd leszárad?
És miért szárad le, hogyha újra nő?”*

Mindig fáj az elmúlás és „szívünket csak a viszontlátás reménye vigasztalja”, – mondta Köl-

csey. Igen, ez vigasztal minket is. Ahogy Arany János írta, leánya, Juliska sírkövére:

*„Midőn a roncsolt anyagon,
Diadalmas lelked megállt,
Megnézve bátran a halált,
Hittel, reménnyel, gazdagon,
Indult nem földi utakon.
De egy a közös szent vigaszunk,
A Lélek él,- találkozunk.”*

És Weöres Sándor csodálatos szavai jutnak eszembe:

*„Isten gondol öröktől fogva téged,
Elmédjében léted, mint szikla áll,
Mi ehhez képest habfodornyi élted?
És mit változtat rajtad a halál?”*

Csak akkor tudtam átérezni, milyen fontos gondolatot hordoz ez a vers, mikor ott álltunk Osztopánban, Nitka néni nyitott sírja előtt.

„A halál rövid harc és hosszú béke!” – írja Petőfi. Akkor legyen „hosszú béke” veled az örökkévalóságban! Csak a tér és idő választ el bennünket. Ő nem halt meg. Hisszük, hogy tovább él bennünk; családja, munkatársai, tanítványai és barátai szívében.

*„De tavasz lesz és lesznek csipkerózsák,
Méhektől zsong a százvirágú rét,
Hirdesse majd az örökkévalóság,
Itt járt, itt élte gazdag életét.,
(Áprily L.)*

Emlékét szeretettel és hálával őrizzük.

Kránitz Imre

NYÁGULY SÁNDOR (Szentkatolna, [Háromszék vármegye] 1901. október 17. – Kézdivásárhely, 1971. december 21.): középiskolai tanár.

Nyáguly Sándor tanár úr életrajzát, pályafutását és családi vonatkozású dolgait illetően, fiát Nyáguly Lászlót a kantai Nagy Mózes Líceum matematika szakos tanárát kérdeztem.

Édesapját korán elveszíti, ezért a szebeni Teresianum árvaházban nevelkedik. Középiskolai tanulmányait a Nagy Mózes Gimnáziumban fejezi be 1920-ban. A kolozsvári Regele Ferdinand Egyetemen matematika-fizika szakos tanári diplomát szerez.

Néhány évig magántanári állásban dolgozik, Lovrinban a báró Wesselényi családnál 1937-38 között. 1938-ban megnősül, felesége Marthy

Ilona Szentlélekről. Két gyermekük születik, 1939-ben Sándor-Gábor, és 1943-ban László-Antal.

Tanári pályáját Székelyudvarhelyen kezdi meg 1940-41-ben, majd a Nagy Mózes Gimnáziumban folytatja, és végzi, amíg behívót kap. A háborúban amerikai fogságba esik Ausztriában. A háború után a Nagy Mózes Gimnáziumban folytatja tanári pályáját, majd a tanügyben történt változások után az Erdészeti Műszaki Középiskola tanára, 1955-ig. 1955-ben a Magyar Tannyelvű Középiskola következik, ahol nyugdíjba vonulásáig – 1963 – végzi oktató-nevelő munkáját. Az újra alakult elméleti líceum első végzős osztályának osztályfőnöke.

Fia említi, hogy a kolozsvári egyetemen közös tanáruk volt Gergely Jenő, nagy tudású matematika professzor. Nekem is kedvenc előadó tanárom volt. Nyáguly Sándor tanár úr kedvteléseiről érdeklődöm:

Egyetlen kedvtelése volt, a sakk. Első osztályú sakkozó volt.

Az Erdészeti Középiskola tanulója voltam. 1953 nyarán, édesapám kezdeményezésére, a három Szőcs, apa és két fia nyári matematikai iskolán vett részt, melynek szakmai vezetője Nyáguly Sándor tanár úr volt. Fő disciplina az analitikus mértan. Kb. egy hónapos időtartamban, délutáni órákon, sikerült a felsőbb matematika alapjait elsajátítanunk. Olyannyira, hogy a kolozsvári egyetem matematika-fizika karán első évben ebből a matematikából éltem. 1953-54 az a tanesztendő, amikor az elméleti középiskolák tíz osztály után érettségizettek (szovjet minta). Nekem volt egy év előnyöm, vagy ráadásom, mert a műszaki középiskolák négyévesek voltak, és legtöbbjükben magas szintű volt a matematika oktatása.

A tanár úr alaposan felkészült minden órájára. Ez érződött előadásaiiban, és az órák vezetésében. Néha-néha elbüszkélkedett fiainak tanulmányi előhaladásában. Az iskolában egy korszerű fizika szakterem öre. Nagy megbecsülésnek örvendhetett az a diák, aki ide órákon kívül bemehetett. Olyan kísérleteket mutatott be, amelyeket csak évek múlva, a kolozsvári egyetemen láthattunk, és talán érthettünk meg.

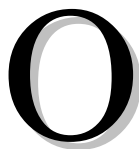
Kiegyensúlyozott, környezetének nyugalmat parancsoló egyéniség volt. Tanítványai évek múltán is a legnagyobb tisztelettel emlékeztek róla.

Forrásanyag:

Nyáguly László visszaemlékezései

Dr. Szőcs Géza „A lélek hangja” kötet 2007.

Szőcs Géza

OLÁH TIBORNÉ Tatos Ida (Érmihályfalva, 1913. október 12. – Nyíregyháza, 1988. január 27.): tanító.

Tatos Lajos református elemi iskola igazgató-tanító és Helmeczy Matild háztartásbeli házasságában második leányként született Érmihályfalván 1913. október 12-én. Nővére, Ilona alig 15 hónappal idősebb nála. Nincs még egy-éves amikor az első világháború kitört, s édesapjának be kellett vonulnia katonának. Apai hozzátartozói Érmihályfalván éltek és segítették őket. Anyai hozzátartozói Nyírbátorban voltak, de a család onnan is igyekezett segíteni a családfő nélkül maradtakat. Édesapja a háborúból betegséget hordozva tért vissza, ráadásul 1919-ben nem volt hajlandó hűségesküt tenni a román királyra, el kellett hagyniuk Érmihályfalvát és Nyírbátorban telepedtek le. Édesapja a református elemi iskolában először beosztott tanító, majd igazgató-tanító lett egészen nyugdíjazásáig, 1934 júniusáig.

Oláh Tiborné az elemi iskola négy osztályát és a négy polgárit Nyírbátorban végezte el jeles eredményekkel. Ezután Putnokra szeretett volna menni a háztartásképzőbe, mivel nagyon szeretett sütni, főzni, de az édesapja azt tanácsolta, hogy a nővéréhez hasonlóan a debreceni Dóczy Tanítóképzőben tanuljon tovább, szerezze meg a tanítónői oklevelet „hisz az, ha megvan, se kér enni, s egyszer hasznos lehet.”

1928 szeptemberétől 1933 júniusáig így a debreceni Dóczy Református Tanítóképző tanulója. Nagyon szorgalmasan tanult, egyedül a kézimunka ment lassan, legtöbbször a beadandó munkákat az édesanyja fejezte be. A tanítóképző elvégzése után nem igen törekedett munkába állni, de nem is igen volt rá lehetőség. Nővérenek is minden évben kérvényeznie kellett, hogy a református elemi iskolában taníthasson. Vállalta az otthoni háztartás vezetését, mivel a szülei betegeskedtek, nővére pedig tanított a nyírbátori Református Elemi Népiskolában. 1935-ben hirtelen meghalt az édesanyja, ennek következtében az édesapja betegsége sajnos súlyosbodott, a lányok az anyai nagynéni „gondnoksága” alá kerültek, ahol továbbra is a háztartásban tette magát hasznossá. 1937. július 4-én férjhez ment Oláh Tibor református kántortanítóhoz, aki ekkor még Kislétán élt és tanított. 1939 őszén kerültek be Nyírbátorba, ahol férje a Református Elemi Népiskolában kapott állást, s ott is kaptak szolgálati lakást az ún. kisiskola udvarán. Házasságukban ekkor már megvolt az első gyermekük, az ő nevelése mellett továbbra se gondolt a tanításra. 1942-ben megszületett a második gyerek is, s ezután nem sokkal Oláh Tibornak frontszolgálatra kellett bevonulni, s

csak 1945 nyarán került haza. Az eltel időszak volt az, amikor jó volt, hogy Oláh Tibornénak megvolt a tanítónői képzése, mert volt olyan időszak, hogy ennek birtokában helyettes tanítóként tudott tanítani a férje helyett. A két Tatos leány egymást segítve végezték munkájukat az iskolában, nevelték gyerekeiket, s várták haza férjeiket.

Oláh Tibor 1945 őszére már hazaérkezett, s ezután a felesége még hat évig a gyerekek nevelésével volt elsősorban elfoglalva. Ezen kívül biztosította a meleg családi háttérrel ahhoz, hogy a férj a pedagógiai főiskolán tanári végzettséget szerezhessen.

1952 őszétől aztán ismét hasznos volt a tanítónői oklevél, mert a nyugodt megélhetés biztosításáért munkába kellett állni. Ettől a tanévtől kezdve nyugdíjazásáig, 1970 nyaráig, a nyírbátori 2. sz. Általános Iskola tanárnője lesz Oláh Tiborné. Igen, tanárnő, mert felső tagozat ötödik és hatodik osztályában tanított számtan-mértan ismereteket, élettelen természetet. Igyekezett a lehető legjobban megfelelni az elvárásoknak. Nagyon lelkiismeretesen készült a tanítási órákra, mintaszerű óravázlatok voltak, s nagyon élvezetesen tudta tartani a tanítási órákat. Már akkor próbálkozott az órai differenciálással, a gyorsabban és jobban számolók önálló feladatokat kaptak, míg ő a kevésbé jókkal foglalkozott. Az igazgatója, aki matematika szakot végzett abban az időben, többször megdicsérte ezért a módszerért, megnyugtatta, hogy tanítónői oklevéllel is jól tanít a felsősoknál. A következetesség, az igazságosság, a pontosság megtestesítője volt az órákon, hozzám talán szigorúbb, mint a többiekhez – kerülvén a kivételezésnek a látszatát is. Segítőkézsége a gyengébbek felé pedig határtalan, volt. Tanítványai közül sokan emlegetik a számtan órákon kapott segítségnyújtását. Törekedett arra, hogy a gyerekek ne tekintsék „mumusnak” a számolást, s az élettelen természet órákon meg jól előkészítette a későbbi kémia tantárgyat. Az akkor aktuális mindenféle továbbképzésen jelen volt, hogy kompenzálja a felső tagozatban való tanítói oklevéllel való tanítását. Pedagógiai ismereteit a férjével és sógorával (Dr. Kiss Lajos) való konzultációk alkalmával mélyítette. Az általános iskolai tantervek, tantárgyak változásával új kihívásokkal is szembe kellett néznie, amikor bevezetésre került a háztartási ismeretek és

gyakorlati foglalkozás az általános iskolákba, mint tantárgy. A kihívás nem is volt annyira nagy, hiszen szerette a sütés-főzést, nem riadt vissza a kézimunka, a szabás-varrás megtanításától sem. Az élet furcsa dolgokat tudott produkálni ebben az esetben. Ezeknek az ismereteknek az elsajátítását fontossá tudta tenni, néhány tanuló szakma választását elősegítette.

Férjével együtt a gyakorlókeretet példaértékűvé tették, s miután a tanulók azt látták, hogy mind a ketten dolgoztak ott, ők is zokszó nélkül teljesítették a feladatokat. A főzés-sütés órákon különleges dolgok kerültek elkészítésre, s ez még a szülők érdeklődését is felkeltette, szerettek volna megismerni a recepteket. Hajdan volt tanítványok emlegetik a Dusika nénivel együtt elkészített, hideg-talakat, süteményeket, vagy az első maguk varrta szoknyákat, kötényeket. „Mindig jóságosan segített, türelmesen vezette az órákat, nem kiabált, ha valami nem sikerült.” – emlékszik egyik tanítványa. „Gyakran, mi fiúk is bemehettünk a leányokhoz amikor szendvicset, vagy valami finomságot készítettek, s még az illedelmes étkezésre is megtanított tanárnő minket” – emlékszik ma már meglett férfi ismerősöm. Szerették az óráit, én is. Bár mindig jobban kellet készülnöm, nem lazálhattam. Mezőgazdasági ismereteinek mélyítése érdekében nyári továbbképzéseken vett részt, Nyíregyházán, Pallagon, s mindig boldogan hozta haza a tanúsítványait az eredményes munkáról. Taníthattam vele egy tantestületben, nagyon jó volt! Türelmet, segítőkészséget, kolegialitást és a gyermekek szeretetét leshettem el. Gyakran jutott eszembe, a halála után is, hogy mit hogyan tett a tanítási óráin. Hogyan tudott megnyugtatóan beszélni a szülőkkel, gyerekekkel. Hogyan igyekezett segíteni a tőle fiatalabbaknak. Erre az azóta már nyugdíjba ment volt kollégái is szeretettel emlékeznek. Tette a dolgát, ahogy a lelkiismerete diktálta, s nyomokat hagyott az emberek emlékezetében.

Dr. Körmendiné dr. Szabó Katalin bírő, megyei bírósági tanácselnök emlékezése:

Oláh Tiborné, Dusi néni ötödik és hatodik osztályban tanított bennünket.

A felsőbb évesek szigorú, következetes tanárként beszéltek róla, amit nagyon hamar mi is megtapasztalhattunk. Alapos magyarázatai után az osztály többsége fokról-fokra ismerkedett meg a matematika rejtelmével. A számonkérést

senki sem úszta meg. Előbb a házi feladatból, majd a múlt órai anyagból feleltünk. Nem volt lazítás és nem volt kivételezés. Nem rajongott mindenki a matematikáért, de a Tanárnő tudása, pedagógiai céltudatossága, emberi tartása évekig meghatározó volt számunkra. Nekem pedig mindezt fokozta egy korábbi személyes élményem.

Kis másodikosok voltunk, az évnyitón közölték velünk, hogy az előző évi osztályt ketté választották, mert másik iskolából új tanulók érkeztek. Vigasztalhatatlanul sirattam a tavalyi tanító nénit, még a szüleim sem tudtak megvigasztalni. Dusi néni odajött hozzánk, megkérdezett, meghallgatott és megígérte, hogy kijárja az igazgató bácsinál, hogy visszakerüljek a régi osztályba. Azt mondta, hogy ekkora bánattal nem szabad egy gyermeknek új évet kezdeni.

Tanulmányaim során sokszor éreztem, hogy a kitartó matematika tanulásommal a tanárnő iránti hálám egy részét is lerovom. Majd később előfelvételis egyetemista koromban, képesítés nélkül matematikát is tanítottam, és a szakfelügyelet kiváló minősítése bizonyította, hogy pedagógiai előképzettség nélkül is boldogultam, mivel a tanárnő példaértékű módszereit követtem.

Forrás:

Személyes családi iratok, kapcsolat.

Raffayné Oláh Katalin

P

PACSAY JÁNOSNÉ dr. Horváth Mária
(Brassó, 1904. április 17. – Keszthely, 1986.
augusztus 25.): tanítónő.

*„Ontottam a virágot,
Virultam jóban-rosszban:
Mások gyümölcsösödtek,
Én mindig virágoztam.”*
(Ady: Magyar fa sorsa)

Édesanyám apja még Jellasics Józsefként látta meg a világot, abban az elmagyarosodott horvát családban, amely Pozsegából származott, és a családi legendárium szerint felmenői között tartotta számon A vén zászlótartóban legyávázott, rossz emlékű horvát bánt. Ez a bélyeg az eszmélő kicsi Józsefet nagyon bántotta. Rávette a családját nevük magyarosítására. Egyértelműnek kínálkozott a Horváth név. Anyai nagymamánk – Kölcze Mária – igazi székely jellem volt. Édesanyáméknak példa a jóra, az igényes-

ségre, a feltétel nélküli szeretetre. Kilencedik gyermekét ötven évesen szülte.

A Horváth család életének két meghatározó alapja a hit és az iskola volt. Nagypánk iskolát építtetett Brassóban, hogy sok gyermeke minőségi magyar nevelést kapjon, mert akkor a várost jobbra szászok lakták, és az addig egyetlen magyar iskola nagyon messze volt az otthonuktól. Ennek az iskola-központúságnak tulajdonítom, hogy az öt leánytestvérből négy pedagógus lett, így édesanyám is.

Ő a nagyszebeni tanítóképzőben kezdte tanulmányait, de már csak Nagyváradon szerezhette meg a képesítést. Felkészülését a pályára a tragikus erdélyi történelem törte ketté, ugyanis a román beözönlés elől nagypánk Váradra menekítette népes családját, abban a naiv hitben, hogy a gyulafehérvári román országgyűlésen bekebelezett Erdély határa a Király-hágónál lesz. Mire a Horváth család a valósággal szembesült, a román hadsereg már Budapesten járt.

Tehát édesanyám Nagyváradon szerzett tanítónői képesítést, és azonnal megtapasztalhatta a kisebbségi lét szellemi nyomorúságát. Ahhoz ugyanis, hogy taníthasson, hűségesküt kellett volna tennie a román királyra. A Horváth családban ez elképzelhetetlen volt.

Nagyvárad még rab állapotában is pezsgő szellemi életet élt, és rendkívül szilárd identitást is adott. Hiszen Szent László városáról van szó, felbecsülhetetlen történelmi és kulturális töke folyamatos működésével. Nem felejtethetjük, hogy még Luxemburgi Zsigmond is Váradra, a lovagkirály lábaihoz temetkezett. Ez a nagyrészt

nemzettudatra alapozó tőke még mára sem infálódott teljesen.

Trianon elfogadhatatlan hatása egy tudatos magyar ellenállásban vált nyilvánvalóvá. A polgárság elsősorban az egyházakban nyert támaszt nemzeti eszméihez. A román királyra fel nem esküdött értelmiség itt talált teret működéséhez, vállalva az ezzel járó anyagi nehézségeket is.

Édesanyám Nagyváradtól a legnagyobb ajándékot édesapám személyében kapta. Itt ismerte meg a Zalából elszármazott joghallgatót, aki az említett okokból szabósegédi fizetésből tartotta el magát, majd az 1926-ban megkötött házasságuk után évről-évre gyarapodó családját is. Az egyre több gyermekszámnak egyre nagyobb kenyér kellett, ezért mindig több magántanítványt vállaltak.

Amikor Nagyvárad a bécsi döntést követően 1940-ben visszatért, édesanyám már négy gyermekét kísérhette reggelente iskolába, ahol végre ő is katedrára állhatott, és elkezdhetette azt a munkát, amiről addigi életében álmodott.

A mai történelmi megítéléstől függetlenül Észak-Erdély és a Partium visszacsatolása hatalmas változásokat hozott, óriási fellendülést eredményezett, elsősorban szellemi értelemben. A magyar diplomások ezrei álltak végre munkába a szakterületükön.

Édesanyám a Sztaroveszky utcai Állami Elemi Népiskolában lett végre tanítónő, édesapám pedig Bihar vármegye egyik árvaszéki ülnöke lehetett. A magyar lét újra értelmet kapott. Ennek bizonyítéka, hogy édesanyám is vállalt még két gyermeket, de mindkétszer úgy, hogy az a tanévet ne zavarja. Nővérem is és én is május végén születtünk. Édesanyánk addigra lezárta az osztályzatokat, megírta az anyakönyvet és a bizonyítványokat is.

Ebben a pezsdülésben az 1943/44-es tanév volt az utolsó. A háború az ismert okok miatt elérte a Kárpát-medencét, és a román átállás után a váradi magyarság sem számíthatott semmi jóra. A magyar iskolákban le lehetett törölni a táblát, menekülni kellett.

Szerencsés ember vagyok, mert ezt az időszakot pár hónaposan éltem át, de édesanyám életében kitörölhetetlen nyomot hagyott. Még egészen idős korában is beszélgetéseink során hamar a menekülésre terelődött a szó. Bizony nem lehetett egyszerű ekkora családdal menekülni esőshűvös őszben, teherautón, vonaton, lovas-

kocsival, halászladikon, gyalog. Ráadásul egy emberöltővel később családjunkban megismétlődött az erőviszonyok alábecsülése. Most édesapánk vélte úgy, hogy az oroszok legfennebb a Dunáig jutnak el. Mire mi a zalai rokonainkhoz értünk, már vörös zászló lengett a Reichstagon. Az 1945/46-os tanévet édesanyám Zalaegerszezen kezdte. Nagy volt a hiány tanerőben, hiszen a néptanítók többsége tartalékos tisztként a hadifogllyok keserű kenyerét ette, ha került egyáltalán kenyér. A tanítónők két műszakban tanítottak, akár hatvan gyermeket is egy-egy osztályban, alig fűtött tantermekben, amelyeket a gyermekek takarítottak. Mindenki rosszul öltözött volt és éhezett. Nagyobb testvéreim elmondásából tudom, hogy édesanyánk rendszeresen négy-öt éhes gyermekkel tért haza az osztályából. Amíg ezek a gyermekek megcsinálták a leckét, édesanyánk főzött valami ehetőt. Leginkább rántott levest vagy puliszkát.

Ahogy nemzetünk kezdett feleszmélni a világégés kábulatából, úgy tért vissza honfitársaink szívébe az életkedv. Hihetetlen, de volt még a lelkekben tartalék a romok eltakarítására. Így újrászervezték a közigazgatást is. Régi bihari kollégái visszacsalták édesapánkat Berettyóújfaluba, a csonka Bihar vármegye ideiglenes székhelyére. Árvaszéki elnök lett. Most már édesanyánk egymaga birkózott Zalában a népes család gondjaival, ráadásul az édesapánkat Biharba elkísérő nővérkénket nyolcévesen elveszítettük. Belefulladt a Berettyóba. A temetésén ketten voltak, a pap és édesapánk. Ezt a csapást a családjunk máig sem heverte ki, de akkor is élni kellett. Öt gyermek még mindig a jövő reményességét táplálta.

Édesapánk új fészket teremtett Berettyóújfaluban a Tisztviselő-telepen. Végre édesanyánk kinevezett tanítónőként és az újraegyesített család örömeiben kezdhetette meg a munkát az 1946/47-es tanévben a Római Katolikus Elemi Népiskolában. Nyugodt jövő ígérkezett, de fokozatosan kiderült, hogy minden remélhető jó szertefoszlik. A fordulat éve édesapánkból – a két doktórátusával – segédmunkást csinált, és jószerével ebben a minőségében állt helyt a munkaversenyben szinte nyugdíjazásáig. Az volt a bűne, hogy karakteres képviselője volt az emberi tisztességnek.

Édesanyánkat a maradékkal kényszerlakhelyre költöztették, ahol hatalmas székel szívével ő

tartotta a lelket a sorsuk romjain vergődő esetekben. És persze a frissen államosított iskolában tanított.

Mai napig nem tudom, hogy hogyan maradhatt katedrán. De még ennél is nagyobb rejtély, hogy honnan táplálkozott a lelke. Honnan tudott még tartalékokat mozgósítani? A titok megfjtését abban látom, hogy rendíthetetlen hite volt. Hittani műveltségén túl szeretetből fakadó, értelemmel megragadott Isten-tudata volt, és mindent Égi Urára bízott.

A háborút követő két évben legidősebb nővérem félbehagyta középiskolai tanulmányit, és átvette a családanya szerepét. Mire visszamehetett tanulni, már csak én voltam, aki még nem érte el a tanköteles kort. Annál többet jártam iskolába! Édesanyánk – akit a tantestületben csak Pipi mamának becéztek – mindenhová magával vitt. Nappal az állványos iskolai tábla mögött töltöttem az időt, és füleltem, hogy hogyan keresik a gyermekek az állítmányt. Jó időben persze az udvaron játszottam. Így ötévesen jártam a dolgozók iskolájába, sőt analfabétatanfolyamra és tantestületi értekezletekre is. Úgy éltem tanítónő édesanyám mellett, mint az igaslóval a kiscsikója.

Édesanyámat aludni sosem láttam. Amikor lefektetett, az asztalon még tornyosultak a javításra váró füzetek, amikor ébredtem, már óravázlatot írt. Elmés praktikái voltak az időnyerésre. Ha nem maradt ideje megfésülködni, bravúros kendőfelkötésekkel csinált kontyimitációt vagy turbánt. De amivel valamennyiönket rendrabul ejtett, az a szünet nélküli derűje, góbé őseitől örökölt eredeti humora volt.

Ritkán adódó szabad perceiben felolvasott családjának. Az olvasást a legjobb, legizgalmasabb részeknél hagyta abba, így aztán egymás kezéből kapkodtuk ki a félbehagyott könyveket.

Tanítónői pályafutása 1959-ben ért véget, amikor is nyugdíjazták. Akkorra én is elkerültem Berettyóújfaluból, így már semmi sem kötötte családjunkat a gyökereinket jelentő és nagyon szeretett Biharhoz. Szüleim Zsámbékra költöztek, ahol a váradi ifjú éveikhez hasonlóan magántanítványok korrepetálásával egészítették ki szegyenletesen sovány nyugdíjukat.

Innen már minden úgy van, mint a népmesében: a hős elnyeri méltó jutalmát. Legidősebb testvérünk, édes bátyónk a papi hivatást választotta. Hosszú politikai vesszőfutás után 1969-ben

plébános lett Zalaapátiban. Első intézkedése az volt, hogy szüleinket magához vette. Újra lett igazi otthonuk, és nekünk is megadatott a hazatérés boldogító lehetősége. Innentől nem szenvedtek semmiben hiányt, őszinte szeretet és megbecsülés övezte személyüket. A Gondviselés életükben fizetett hűségükért. Bátyánkat követve laktak még Nagykanizsán, Tapolcán és Keszthelyen is.

Édesanyánk végül Keszthelyen tért meg Teremtőjéhez 1986. augusztus 25-én. Az 1986/87-es tanév első tanítási napján temették. Megrendülésünket fokozta temetési dátumának sorsszerűsége. Tanítónői igyekezettel, sokunknak példát adva iparkodott, hogy ama – feltámadásig tartó – Mennyei Tanévet le ne kesse.

Múltkoriban jártam Berettyóújfaluban, gyermekkorom kedves helyszínén. Gyönyörű kis templomunk centenáriumát ünnepeltük. Nem lehet szavakat találni arra, hogy milyen érzés volt megtapasztalni földijeink nagy szívét. Egykori növendékei – fél évszázad után is – hűségesen ápolják édesanyánk emlékét. Bizonyosság ez arra, hogy a történelem átrajzolhat térképeket, nyomorúságba süllyeszthet családokat, nemzeteket, de a hivatásuknak élő tanítóknevelők a legszilárdabbnak hitt parancsuralmakat is túlélik hatásukkal. Mert ugye a Fát ki lehet vágni, de az Erdő örök.

Pacsai Norbert

*

Csermely László emlékezése:

Talán igaza volt Németh Lászlónak, amikor azt írta, hogy „hamar el tudjuk feledni azt, akit szerettünk, de aki minket szeretett azt soha.” Mária néni pedig szeretett minket, tanítványait.

Az általános iskola ötödik osztályában, tehát már felső tagozatban, nem csak magyartanárom, de osztályfőnököm is volt Berettyóújfaluban. Biztos nagy várakozás előzte meg akkor, hogy vajon ki lesz az osztályfőnökünk, ki milyen tárgyat fog tanítani, hiszen addig minden évben csak egy tanító néniink vagy tanító bácsink volt. Nem szégyellem bevallani, hogy ennyi év távlatból Mária nénin és a magyar órákon kívül csak arra emlékszem, hogy ki tartotta az ének és testnevelés órákat.

Tény viszont, hogy a verseket akkor ötödikben szerettem meg igazán. Ebben talán az is közre-

játszott, hogy aki önszorgalomból a kötelező verseken vagy versszakokon túl többet is megtanult a következő órára, azt Mária néni külön megjutalmazta, többnyire egy-egy jeles osztályzattal.

Ugyanakkor úgy emlékszem, hogy szeretetteljes szigorral tanított és nevelt bennünket. Türelmes, lelkiismeretes oktató volt. Nem emlékszem, hogy valamikor is kiabált volna velünk. Családját, gyermekeit rajongásig szerette, de nagyon szerette tanítványait is. A faluban szinte mindenki ismerte, nem csak azért mert még/már akkor is ritka volt az öt gyermekes család, hanem mert a szülők egy gondoskodó, tanulóit megismerni és segíteni akaró embernek tartották, akinek a segítségével együtt lehetett irányítani gyermekük fejlődését, és ezt hittel meggyőződéssel – teszem hozzá utólag: jogosan – terjesztették róla.

Az pedig, hogy tanítói képzettsége ellenére a felső tagozatos osztályokban éveken keresztül a magyar nyelv és irodalom tanítását is rábízták, nem elsősorban a szaktanárok hiányával, hanem sokkal inkább az alapos pedagógiai felkészültségével, széles körű műveltségével, olvasottságával és szakmai hozzáértésével magyarázható.

*

PÁL MIKLÓS dr. (Szakoly, 1931. március 5. – Nyíregyháza, 2005. szeptember 8.): intézetvezető főiskolai tanár.

Meghalt a nagy tanár, a tanító, mindenkinek a „Micu bácsi”-ja, élt 75 életévét! Micsoda életút volt, a szakolyi szülői háztól a nyíregyházi vég-

ső nyughelyig! Nekem Miklós bátyám, kedves kutatótársam – volt. Egyszer mondta: „...tudja barátom, nem értem az Idő rendező elvét, miként szétszórja, majd pedig összetereli az embereket. Olykor lekésünk valamiről, hogy elérjünk valami mást! És elérünk valamit, hogy elbúcsúzzunk a régitől.” Mennyire igazak gondolatai. Sajnos, már három esztendeje nincs közöttünk!

Szakolyban, ebben a piciny szabolcsi községben, még emlékeznek a Pál családra, a kovácsmester édesapára, aki köztisztviselőként álló mesterember volt, de nem feledik Miklós nevű gyermekét sem, aki a főiskolai tanszék- és intézetvezetői katedráig vitte.

Általános iskolai tanulmányait az ifjú Pál Miklós szülőfalujában, Szakolyban végezte. Nagykállóban járt gimnáziumba, majd főiskolai tanulmányainak egyikét 1951-ben, Nyíregyházán fejezte be. Biológia-földrajz szakos tanári oklevelet és egyben képesítést Egerben szerzett. Képességeit más szakterületen is kipróbálta, okleveles agrármérnök lett a Debreceni Agrártudományi Egyetemen.

1966-ban egyetemi disszertációját védhette meg, s kapott doktori címet a Gödöllői Agrártudományi Egyetemen. Közben volt tanítványa, s kollégája Hortobágyi Tibor professzor úrnak, jó barátságot ápolt a szegedi egyetem professzorával, Horváth Imrével. A számtalan barátot, kollégát felsorolni is nehézkes, hisz’ emberszeretete, kollegialitása sokakat tett elkötelezetté, tisztelővé munkahelye, a volt Bessenyei György Tanárképző Főiskola Növényteni Tanszéke iránt.

Alapítója e szép, honi és nemzetközi hírnevet szerzett intézménynek, majd lett főigazgató-helyettese. Kitűnő szervező, nagyszerű munkatárs, fáradhatatlan oktató, és egyben családját szerető férj, édesapa. Sokoldalú tevékenységével, munkájával remek eredményeket ért el a növénytan oktatásában, a növényélettani, -rendszeri és növényföldrajzi kutatásokban.

1979-ben biológiai tudományok kandidátusa fokozatot szerzett a fény színeképi összetétele és a paradicsom közötti kölcsönhatások vizsgálatával. Önnönmagát ökológusnak nevezte, mert kedvelt kutatási, oktatási területe volt a táj, annak megismerése, tanítása, s a hallgatókat nemcsak könyvből, hanem a természet nyújtotta terepasztalon tanította, művelte okos, szakmai-

lag elkötelezett emberekké. Kiváló pedagógusként nagyszerű érzékeléssel felkeltette tanítványai-
ban a természet szeretetét, a pedagógusi hivatás
nagyszerűségét.

Ide kívánczik azon szép gondolatának a fel-
idézése, amellyel Tamási Aronnak az élet ért-
elméről, az emberi élet céljáról és tartalmáról
szóló költői szép vallomását – „Azért va-
gyunk a világon, hogy valahol otthon legyünk
benn” – egy írásában kiegészítette: „A tárgyak
kihűlnek, megkopnak, de a természet a mi nem-
zedékünknek is épp olyan szépségekkel szolgál,
mint az előző generációknak. S amíg él és lé-
legzik nekünk is – akár csak elődeinknek – ot-
thonunk marad a Föld, és annak egy piciny része
melyet szülőföldünknek hívunk. De ez, hogy az
marad-e gyermekeink és az utánunk következők
számára is – rajtunk múlik.”

Akkor volt igazán elemében, amikor tanítványai
érdeklődtek nála, s ő bekapcsolódhatott munká-
ikba mind az oktatás kezdő lépéseinek, mind a
diplomakészítésük terén. Rajongtak érte diákjai,
mert előadásai sosem voltak könyvszagúak,
mesékkel, történetekkel színezte mondanivaló-
ját. Tanszéki irodájának ajtaja kitarva, készség-
gel, barátsággal fogadta a kopogtatót, a segít-
ségre, jó tanácsra szorulókat. Mind nagyobb és
alaposabb tudás birtokosa lett. Módszeresen
tanulmányozta a Nyírség és Szabolcs-Szatmár-
Bereg megye növényvilágát, s felkészült ökoló-
gusként elemezte a fajok, növényközösségek,
-társulások fejlődését, olykor pusztulását.

Kötelességünk megemlékezni a főiskola botani-
kus kertjének alapításáról, fejlesztéséről. Megte-
remtése az ő fejében fogant, majd barátainak,

szakmai kollégáinak meggyőzésével, együttmű-
ködésével a múlt század hetvenes éveinek dere-
kára megalkotta azt. Ma már a „Tuzson János
Botanikus Kert” nevét viseli a létesítmény,
amelynek növényanyagát, sok-színűségét szak-
mai társa Boronkay Ferencné, Ágika kezelésére
bízott. Ma már 2 500 honi és külföldi növényfaj
hirdeti határon innen és túl gondviselőik nevét,
munkáját.

A Pálmaházban

Sohasem feledte átadni gazdag tudását, emberi
bölcsségét. Több egyetemi doktori munka és
dolgozat született vezetésével, szakirányítása
mellett. Számtalan tudományos publikáció, ok-
tató és népszerűsítő cikk, természeti film került
le tolla hegyéről.

Csendes, kissé visszahúzódo ember, hatalmas
tudás birtokosa. Megjelenése mindig elegáns,
öltözködése konzervatív. Tekintete tiszta, em-
bertársát partnerként fogadó, előzékeny ember
volt. Nem feledek, amikor a bátorligeti kertek
alatt csatangoltunk, ő fiatalosan lépkedett. Ami-
kor megérkeztünk a tanár úrral a sárga virágú
zergeboglárak közé, azok, mintha éljenezték
volna érkezését, s emelték buksijukat az ég felé.
A vizenyős, tocsogós rét tiszteletére „kibontotta
szépruháját”, s fehér, rózsaszín, vörös, lila
színkavalkádban tobzódott. A ligeti nagylegelőn
pedig a kedvenc, az állandóan kutató magyar
nőszírom várta, s köszöntötte a tanár urat, egy
bensőséges, történelmi múlt üzenetével.

2005. szeptember 8-án, azon a szomorú napon mindent itt hagyott! Nem köszönt el szeretteitől, feleségétől, gyermekétől, imádott unokáitól, barátaitól, munkatársaitól, ismerőseitől, senkitől! Nem tette, mert olyan útra kelt, ahonnan nincs visszatérés. Hiszem, hogy lelkében mindent magával vitt, s figyel, ügyel ránk az égi mezők botanizálása közben.

Utolsó előadása a Főiskolán

Emlékszem, a merengő várakozás lett úrrá rajtunk, itt maradtakon távozása után. Télre készültünk, majd eltelt egy év, kettő, s mindjárt három, de mi, akik a szívünkbe zártuk, minden télen kimegyünk a bátorligeti rezervációba, hogy fejet hajtsunk Micu bácsi kedvelt ezüsthársai alatt, rá emlékezve, a TANÁR ÚRRA! Emléklül hirdessék munkáját szakirodalmi tevékenységének válogatott publikációi:

1. Pál M. (1956): Néhány megjegyzés a levelező-hallgatók biológiai oktatásáról. Az Egri Pedagógiai Főiskola Füzetek. Eger.
2. Hortobágyi T. – Simon T. – Pál M. – Pócsi T. – Kiss I. (1970): Növénytan 2., Növényrendszertan és növényföldrajz, Tankönyvkiadó Bp.
3. Pál M. – Honfi F. – Boronkay F. né – Farkas L. – Dancs A. (1973): A fény szinképi összetételének hatása a paradicsom (*Lycopersicon esculentum*) morfológiai-fenológiai tulajdonságaira és a szárazanyag produkciójára. A Bessenyei György Tanárképző Főiskola Füzetek. ACTA Tom. 5., Nyíregyháza.
4. Pál M. (1974): A fény szinképi összetételének hatása a paprika (*Capsicum annum*)

morfológiai-fenológiai tulajdonságaira és a szárazanyag produkciójára. A Bessenyei György Tanárképző Főiskola Füzetek, ACTA Tom. 6., Nyíregyháza.

5. Pál M. – Koltay A. (1974): Adatok színes fóliával végzett kísérletek ökológiai viszonyaihoz. A Bessenyei György Tanárképző Főiskola Füzetek, ACTA Tom. 6. Nyíregyháza.

6. Pál M. – Koltay A. (1977): Klímakamra ökológiai-életani vizsgálatokhoz főiskolán. A Bessenyei György Főiskola Füzetek, ACTA Tom. 7., Nyíregyháza.

7. Pál M. (1979): A megvilágításerősség napi ritmusának hatása a paradicsom szervesanyag-produkciójára. Kandidátusi értekezés tézisei, Nyíregyháza-Szeged.

8. Pál M. – András T. – Dancs A. – Honfi F. – Rakovics Z. (1980): Adatok a Tiszahát DK-i részének geobotanikájához. A Bessenyei György Tanárképző Főiskola Füzetek, ACTA Tom. 8/D. Nyíregyháza.

9. Dancs A. – Pál M. – András T. (1987): A Szatmár – Beregi Tájvédelmi körzet florisztikai, cönológiai viszonyai. A Bessenyei György Tanárképző Főiskola Füzetek, ACTA Tom. 11/F., Nyíregyháza

10. Pál M. – Lenti I. – Boronkay F. né (1999): Intra Maros- Bátorligeti nagylegelő. MTA. Sz.-Sz.-B. Megyei Tudományos Testületének kiadványa, Nyíregyháza. 16.

11. Pál M. – Boronkay F. né – Lenti I. – (2000): Adatok a Bátorligeti nagylegelő növény-szociológiai vizsgálatához. „Lippay János – Vas Károly” Tudományos Ülésszak, Budapest.

12. Lenti I. – Pál M. – Boronkay F. né (2001): Gombák a bátorligeti Fényi-erdőben. Sz.-Sz.-B. Megyei Tudományos Közalapítvány Füzetek, Nyíregyháza. 15: 192-193.

Lenti István

PALLAGI GYULA dr. (Beregújfalu, 1867. március 27. - Kisújszállás, 1903, február 8.): matematika-fizika szakos tanár, a kisújszállási ág. Ev. Református Főgimnázium igazgatója.

„Nagy tekintélynek örvendett mind a tanárok, mind a diákok körében. A tanulók szüleivel is szívesen érintkezett. Én a hatodik osztályt Karcagon végeztem, a hetediket Kisújszálláson.

Édesapám eljött meglátogatni és közben Pallagi igazgatóval is találkozott, aki azt mondta, hogy engem a tanári pályára igyekezzenek rábeszélni. A diákok részéről én búcsúztam a koporsója mellett. Emlékszem rá, hogy beszédem így kezdődött: Leesett a mi fejünk tudománya...”. Így emlékezett vissza 1982-ben Pallagi Gyula egyik volt tanítványa, az akkor 97 éves, Nagyváradon élő Tökés András.

Pallagi Gyula édesapja Pallagi József református lelkész, édesanyja Nyilas Katalin volt. Gyula a hat gyermekes család ötödik gyereke. Két éves volt, amikor az édesapja meghalt. Elemi iskoláit Csécsen végezte. A család anyagi helyzete miatt otthon kellett a gazdaságban segítenie. Sorsa csak 14 éves korában fordult jobbra, amikor Erzsi nénye Móricz Bálinthoz ment férjhez. Ő Móricz Zsigmond nagybátyja volt.

Magánúton levizsgázott a gimnázium első osztályából, 1882-ben felvették a debreceni Református Kollégiumba. Jó magatartású, erős alkattú, jeles tanuló volt. Esze és munkája alapján kapott ösztöndíjat, de rendszeresen foglalkozott magántanítványokkal is. Szabadidejében nyelveket tanult, megtanult németül, franciául, angolul, de tudott olaszul, spanyolul és oroszul is. A klasszikus nyelveket, a latint és a görögöt az iskolában sajátította el. Nyelvtudását a későbbiekben műfordítások készítésénél, illetve az iskolai tanításban hasznosította. Tanulmányait a budapesti egyetemen folytatta (1881-1892). Még egyetemi hallgató volt, amikor megjelent első cikke „*A villamos energiáról*”.

Gyakorló évét a soproni Kereskedelmi Akadémián töltötte. 1893-ban kapta meg oklevelét.

Eötvös Lóránd meghívta maga mellé tanársegédnek, de anyagi és családi okok miatt a Kisújszálláson meghirdetett gimnáziumi tanári állást foglalta el. Nagy ambícióval dolgozott tovább a megkezdett matematikai kutatásain és Rados Gusztáv előadásának a kiegészítéseként pontosabb definíciókat, és egy könnyebben kezelhető kritériumot adott meg a kvadrátikus alakok elméletében, ami cikk formájában is megjelent. Elkészítette doktori disszertációját, „*A Fourier-féle sorok összetartásának kritériumairól*”.

1885-ben megkapta a bölcsészdoktori címet. Mint szaktanár, és mint nevelő is a legjobbak közé tartozott. Jó átadó képességgel rendelkezett. Büszke volt rá mindenki, aki a keze alatt tanult. Tanítványait szerette és meg tudta nyerni szaktárgyai számára, amelyeket mélyen és alaposan ismert. A tanítási órán kívüli életüket is figyelemmel kísérte. 1896-ban, három éves tanári gyakorlattal választották meg gimnáziumi igazgatónak Kisújszálláson. Nagy tudása és megnyerő egyénisége tette kiemelkedővé. Igazgatói tevékenysége országosan elismert volt. Évnyitó és évzáró beszédei mindig nagy hatással voltak a hallgatóságra és haladó elveit tükrözték. „Valamely iskola csak akkor töltheti be igazán feladatát, ha a társadalommal, melynek létét köszönheti, fenntartja és ápolja az összeköttetést... Ne üvegházi növény legyen intézetünk, melynek fenntartása sokba kerül, mégis satnya, de gyümölcsfa, mely a palántalóknak, gondozóknak lombot és gazdag gyümölcsöt biztosít.” Sok mindent sikerült tennie az iskola nyitottabbá tétele érdekében. A színvonalas oktatás mellett megszervezték az iskolai színjátszást, önképzőkört, nyelvtanulást, sportot és iskolai kirándulásokat.

Pallagi Gyulának köszönhető, hogy az 1896/97. tanév közepétől Móricz Zsigmond a kisújszállási gimnáziumban folytathatta a Sárospatakon félbeszakított tanulmányait. Móricz Zsigmond a legnagyobb elismeréssel nyilatkozott mindig a nagybátyjáról, eszményképének tartotta, véleményére sokat adott, csodálta tudását. A későbbiekben a „*Forr a bor*” című regényében róla mintázta meg *Isaák Géza* alakját. Világosan látta a vidéki élet elszigeteltségét, az igazgatói munkával járó szervezési és társadalmi kötelezettségeket, a szabadidő hiányát és annak következményeit. Pallagi Gyula valóban sokat foglalkozott közügyekkel, vezércikkeket és tár-

cákat írt a „Kisújszállás és vidéke” helyi lapba, ismeretterjesztő előadásokat tartott. Tagja volt az Országos Református Tanáregyesület (ORTE) Választmányának, a Matematikai és Fizikai Társulatnak, a Magyar Filozófiai Társaságnak, előadásokat tartott országos rendezvényeken. Nagyon színvonalas az 1897-ben az ORTE Közgyűlésén felolvasott pszichológiai dolgozata, amelyben a tanulás, a tanítás, a tankönyv és az osztályozás problémáival foglalkozott. Elemezte a túlterhelés problémáit és megállapította, hogy ezt az „élesen keresztül vitt szakzszerűség okozza”, vagyis az, hogy a szaktanárok igyekeznek egymást túlszárnyalni az eredményekben, és senki sem akarja a versenyben a rövidebbet húzni.

A tankönyvekről alkotott véleményével nem mindenki értett egyet, de mai szemmel megszívlelendő az elképzelése, talán a munkatankönyv csíráit fedezhetjük fel benne. „A tankönyv csupán azt tartalmazza, amit célszerűen lehet az első impresszió anyagának tekinteni. Az ábrák általában hiányozzanak a tankönyvekből, rajzolja fel azokat a tanár a táblára, hogy keletkezésében ismerje meg és értse meg a tanuló, innen rajzolja aztán be ő maga a könyvébe, ahol annak számára tiszta hely van hagyva. Éppúgy tiszta hely maradjon a könyvben a jegyzeteknek is, amelyekkel a tanár szükségesnek tartja kiegészíteni a tankönyv adatait. Minden ismétlésnél fog valami újabb vonalat rajzolni, s annak mind ott kell helyet találni a tankönyv megfelelő lapján”. Az osztályozásról megállapította, hogy az nem alkalmas eszköz a tudomány megkedveltetésére. Pallagi Gyula maga is írt tanártársával, Bodnár Lajossal együtt tankönyvet „*Matematikai és fizikai földrajz* a gimnáziumok 3. osztálya számára” címmel. Igen érdekes, amit a könyv előszavában megfogalmazott, mert egyik szempontja a környezetvédelem volt:

„A természetesen csoportosuló ismeretköröket törekedtem egy fejezetté kötni össze. Új, és tudommal tankönyvben szokatlan fejezetül az embernek a földhöz való viszonyáról szóltam néhány szót.” A tankönyvben alkalmazott tipográfiai eljárások, a betűtípusok lehetőséget adtak arra, hogy különböző szinteken is el lehessen sajátítani a tananyagot. Az 1900-as évek elején az Atheneum könyvkiadó megbízta a 7-8. osztályos gimnáziumi fizika tankönyvek megírásával. Tervei szerint a könyv tartalmában tudomá-

nyos színvonalú lett volna, módszerében és stílusában olyan, hogy megkedveltesse a diákokkal a fizikát, és foglalkozott volna a magyar fizika múltjával. Sajnos hirtelen elhalálozása miatt csak a vázlata készült el a könyvnek. Elképzeléseiről cikkei alapján alkothatunk képet. Szellemes, érthető és tudományos formában tárgyalta pl. a villámlás, a világosság és a halmazállapot témaköröket a *Rajzok a természet köréből* című ismeretterjesztő kis könyvében, vagy *Az energia megmaradása* című, az Uránia folyóiratban megjelent cikkében.

1903 januárjában meghűlt, tüdőgyulladást kapott, amibe belehalt. Itt hagyta fiatal feleségét és ikerfiait. A korabeli források szerint halála a magyar kultúrának érzékeny vesztesége volt.

Egykori iskolája, a mai kisújszállási Móricz Zsigmond Gimnázium őrzi emlékét. Az iskolában tantermet neveztek el róla, és emléktáblát helyeztek el. Minden évben megrendezik a Pallagi Gyula matematikai versenyt. A városban a Móricz Zsigmond Gimnázium melletti tér neve: Pallagi Gyula tér.

Főbb publikációi:

1. A villamosságról, Magyar ifjúság, 1891
2. Megjegyzések a quadratikus alakok elméletéhez, Math. Phys. Lapok, 1893, 130-137
3. A pszichológia legközelebbi feladatai a pedagógiában, Tiszántúli Tanáregyesület Évkönyve 1898, 67-83
4. Matematikai és physikai földrajz a gimnáziumok 3. osztálya számára (Bodnár Lajossal közösen) Pozsony, 1899
5. Mit tanultak száz évvel ezelőtt? Kisújszállási Ev. Ref. Fögimn. Ért. 1899/90, 3-26
6. Rajzok a természet köréből, Lampel-Wodianer, Budapest, 1900
7. A természettudományi megismerés alapjai, Budapesti Szemle 199, 161-190
8. A matematikáról, Uránia, 1900, 5. szám, 4-7
9. Az energia megmaradása I–III., Uránia 1901, 158-161, 188-194, 241-248
10. A gyermeki lélek, Kisújszállási Ev. Ref. Fögimn. Ért. 1901/1902, 3-51

11. Megjegyzések az energiatörvény
filosófiájához, *Uránia*, 1902, 117-
189

Kántor Sándorné

PALOTAY FERENC (Nyíregyháza,
1934. március 26. – Nyíregyháza, 2005. szeptem-
ber 6.): középiskolai tanár.

Kisgyermekként szülei korai válása miatt a nagyszülők nevelték óvó szeretettel.

Kamaszkorától édesanyja és nevelőapja (Barta András) is mind nagyobb szerepet játszottak életében. A nyolcosztályos gimnáziumot (1944-1952) szülővárosa méltán legendás híró Kossuthjában végezte kiváló tanárok (Margócsy házaspár, Vecsey Tibor) keze alatt.

Tanulmányait a Kossuth Lajos Tudományegyetem bölcsész karán, orosz szakon folytatta. 1956-ban diplomázott.

A tanári pályát Tiszaeszláron kezdte. Itt volt alkalma megismerni, megtanulni a mesterség sok-sok fortélyát. Szükség szerint szakján kívül szinte minden tárgyat tanított, még osztatlan csoportokban is. Munkája kiegészült a felnőttoktatással, a falu könyvtárának kezelésével, a gyermekmozgalom segítségével. Lelkesedése, a hozzá hasonló kollegákkal (Oláh Gy.) való összefogása a színjátszásban hozta a leglátványosabb eredményeket. Vidám, játékos kedvvel olykor maga is vállalt szerepet. (Kocsonya Mihály házassága). Meg is szerette a falu népe. Évtizedek múltán is nagy szeretettel fogadták az

eszláriak, ha kiránduló diákjaival arra járt.

A boldog és sikeres eszlári évek szerves folytatása lett Ibrány 1964-től, végre közép-iskolában. Az akkor induló Móricz Zsigmond Gimnázium lelkes alapítóinak egyike. A nevezetes névadóról, melynek Móricz Virág a díszvendége, sokat és jóízűen mesélt.

A színjátszó lelkesedés, elkötelezettség Ibrányban is megmaradt. A legparádésabb vállalkozása, legsikeresebb rendezése Gogol Revizora volt.

A technika, a média iránti fogékonysága, diákjai érdeklődése hatására megvalósították az akkoriban még nem annyira közkeletű iskola-rádiót, az ibrányi gimnázium diákstúdióját.

Évek múltán, 1968-ban visszakerült a szülővárosba. A megyei tanács személyügyi osztályán folytatta a munkát. A fiatalok közelségének hiánya miatt ettől a megbízatásától hamar megvált. A Bessenyei kollégiumot választotta, s mellette óraadást általános- és középiskolákban. Ez utóbbi révén lett tiszteletbeli tagja a Vásárhelyi Építőipari és Vízügyi Szakközépiskolának, ahol kedvenc kollégistáival lapot is alapított, a Diákéletet.

1970-ben megnősült, felesége Lengváry Judit.

A pálya utolsó bő két évtizede, 1972-től a Széchenyi István Közgazdasági Szakközépiskolához kötötte. Itt különböző posztokon dolgozott, előbb a szakszervezetben, majd igazgatóhelyettesként tevékenykedett. Sok örömet lelte a munkában. Lelkes tanítványaival különböző versenyeken küzdöttek, s arattak szép sikereket.

Szerette az ottani ifjúságot, a kollégákat, és őt is szerették. Ettől a kollektívától kapta – számos elismerése mellett - a számára legbecsesebbet, a tanártársak megbecsülését kifejező Széchenyi Emlékérmet. Kedvteléseibe bevonta tanítványait. A színjátszás szeretete mellett a táj- és a haza szeretetét legjobban a kirándulások során tudta átadni. Ezeknek fáradhatatlan és leleményes szervezője volt télen, nyáron, munka- és szabadidőben egyaránt.

Nyugdíjba vonulása nem jelentett végleges szakítást a katedrával. Még évekig dolgozott örömmel anyaiskolájában óraadóként.

Lassan megvált az óraadástól, de szeretett iskolájától nem.

Szépíró pályáját tréfásan úgy értékelte, hogy csak óvóbácsi nem volt. Igen, hisz a Bessenyei

Tanárképző Főiskolán is tartott lektori órákat néhány szemeszteren át.

Bölcsészként – nem jellemző módon – a kézművesség, a kertészet is öröforrás volt számára. Ebben is sikeresnek bizonyult.

Számos létesítménnyel bővítette kedvenc sós-tóhegyi kertjét

Utolsó éveit az egyre súlyosbodó betegség árnyékolta be. Derűs, optimista lény, életszemlélete megővta az önsajnálattól, és segített a kör elleni küzdelemben.

Toronyi Katalin

PAPP GÉZÁNÉ dr. Füzesi Vilma (Debrecen, 1914. március 14. – Debrecen, 1987. december 31.): tanítónő.

Apja Füzesi Péter katona, őrmester. Anyja Zoványi Katalin, Erdélyből származó, három gyermekét korai özvegységben nevelő asszony. A család legkisebb gyermekeként az I. világháború évében született. Két nagyobb testvére lényegesen idősebb volt. Bátyja katonaként szolgált az olasz fronton. Özveggy édesanyja minden szeretetét a korai árvaságra jutott gyermekének ajándékozta. Szerény élete ellenére boldog, vidám, önfeledt gyermekkort biztosított számára. Nagyon lelkiismeretes, szorgalmas, jó tanuló volt. Olyan iskolát kellett választani továbbtanulásakor, amely leghamarabb állást biztosít számára. Így került reformátusként a debreceni Római Katolikus Tanítóképző Intézetbe.

A nagy tekintélyű Mellau Márton igazgató által vezetett intézet tökéletes oktatást és nevelést biztosított tanulóinak. Osztálytársaival szoros baráti kapcsolat alakult ki, néhányukkal élete végéig megmaradt a barátság. Az iskola hitében erősítette, mély nyomot hagyott lelkében az iskola szelleme és vallási nevelése.

1933. június 19-én kapta meg tanítói oklevelét. Ez volt a gazdasági válság és az állástalan pedagógusok időszaka. Ő sem kapott tanítói állást. Pályamódosításra kényszerült, megtanulta a gyors- és gépirást és irodai gépiróként helyezkedett el.

1938-ban tanítói állást kapott. Elkezdődtek vándorévei. Magyarország legtávolabbi helyein tanított mindig ott, ahova helyezték.

1938. Hejőszalonta, Római Katolikus Népiskola (Borsod- megye). 1940. Sobor (Győr megye), Csolnok (Esztergom megye), itt állami kisegítő tanító volt. 1941. Értarcsa (Nagyvárad mellett), miután Erdély visszakerült az anyaországhoz. 1943. Berettyószéplak-Cserpatak, Hajdúhadház-Fényestelep. 1945-ben házasságot köt Dr. Papp Géza tanügyi titkárral, és így Debrecenbe kerül. 1945 Mikepércsi úti iskola, MÁV Műhelytelepi Általános Iskola. 1956–1970 között a Péterfia utcai Zenetagozatú Általános Iskola volt a munkahelye nyugdíjba vonulásáig.

Ez az iskola a város egyik legkiválóbb általános iskolája volt. Kiváló tantestülettel és kitűnő tanulókkal rendelkezett. A zene lelkeket nemeseítő hatása érződött a tanulóknál, sok közülük később jelentős pályát futott be a zeneművészet terén. A 3-4. osztályban tanított. Ügyes pedagógiai módszereket alkalmazott, hogy felkeltse a gyerekek érdeklődését és kíváncsiságát.

Óráira mindig alaposan felkészült, szerette az órákat színessé, érdekessé tenni sok kiegészítő képpel, illusztrációval. A gyermekeket szinte anyai szeretettel nevelte, mélyen ismerte a gyermeki lelket. Gárdonyi által jellemzett pedagógus egyéniség volt: „Akinek jó a szíve, már félig tanító.” Az iskola vezetősége és a kollegák elismeréssel szóltak munkájáról. Egyik kolleganője Dr. Molnár Ferencné így emlékezik vissza rá:

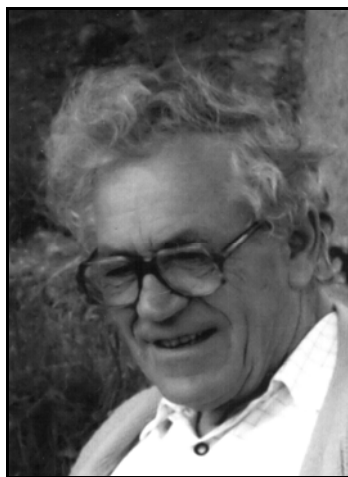
„A gyermek iránt nagy felelősséggel tartozunk. A gyermek nem fényűzés, ő maga a gazdagság – vallotta. Nagyon igényesen, sok szeretettel oktatta, nevelte tanítványait. Fiam is tanítványa volt, hálával gondolok rá. Melegszívű, értékes

kolléga volt. Jó volt egy tantestületben tanítani vele.” Családi életét a harmónia, odaadó gondoskodás jellemezte. Otthonát lelkiismeretesen, pontosan vezette, munkája rendszerezett volt. Férjével együtt barátságos otthont teremtett, mely nyitva állott sok kedves barát, rokon előtt, mindenki „otthon” érezhette magát társaságukban. E sorok írójával, lányával meghitt, őszinte, bensőséges viszony jellemezte. Érdeklődése sokirányú volt, szeretett minden szépet, kifinomult ízlése volt. Érdeklődött a művészetek iránt, szívesen olvasott, főként klasszikus regényeket. Teljes értékű, harmónikus életet élt. Életfilozófiáját Ady szavaival jellemezhetjük:

„Imádni az Istent
És egymást szeretni”...

Papp Ágnes

B. PAPP JÁNOS dr. (Hajdúdorog, 1921. április 26. – Nyíregyháza, 2002.): tanító, középiskolai tanár, főiskolai tanár.

Hajdúdorogon született, több gyermekes paraszti család gyermekeként. Édesanyját nagyon korán elvesztette. Gyermekként a paraszti világ kemény életét élte. Első ismerkedése a betűkkel a tanyájuktól néhány kilométerre lévő tanyasi iskolában történt, ahol megtanulta szeretni a könyveket, és felébredt benne a tudás megszerzése utáni vágy. A felsőbb osztályokat már nagymamájánál lakva Hajdúdorogon végezte el. Nemcsak a tudás megszerzése, hanem annak mások számára történő átadása is vonzotta, így

egyre nagyobb érdeklődéssel fordult a pedagógus pálya felé.

Az út ennek megfelelően egyenesen vezetett a nyíregyházi Magyar Királyi Katolikus Tanítóképző Intézet falai közé, ahol sikeresen szerezte meg az 1940-41-es tanévben tanítói képesítését. Tanulmányi éve alatt legmeghatározóbb tanára Dr. Kiss Lajos volt, aki az akarat, a jellem, a gyermekszeretet és a hivatástudat kialakítása szempontjából nagymértékben formálta személyiségét. Józan politikai szemléletet alakított ki benne a képző olvasótermében elhelyezett hat ország napilapja, melyek olvasása révén érzett rá az "igazi, valóságos világra".

Első, nagy örömmel várt munkahelye Kárpátalján, Nagyszőlősen, illetve Tiszaújhelyen (1941-42) az állami népiskola volt. Az összevont osztályban való tanítás nagykihívást jelentett számára, ahol saját tapasztalataira, ötleteire hagyatkozva lelkesen végezte munkáját. Egy év tanítás után Szegeden, a Polgári Iskolai Tanárképző Főiskolán folytatta magyar-történelem szakon tanulmányait. Főiskolai éveit a II. világháború megszakította. A háborús évek alatt, mint katona átélte a müncheni bombázásokat, majd rövid hadifogság után tért haza. Mivel távlati célja volt, hogy az Apponyi Kollégium elvégzésével tanítóképző intézeti tanári oklevelet szerezzen, így 1946-ban folytatta megkezdett tanulmányait pedagógia-filozófia szakon. Tanulmányai során – melyet az igen nagyra becsült professzori kar oktatói sugalltak – szembe-sült először azzal a nézettel, miszerint „a tehetőség a legnagyobb kincs, a legértékesebb isteni adomány”. Az egyetemi éve alatt tanulmányai mellett nevelőtanári állást vállalt a vakok intézetében és a püspöki tanonc-otthonban, ahol az ipari tanulók ellátásáról kellett gondoskodnia.

A nagy élményt nyújtó előadások, szemináriumok 1948 szeptemberében értek véget, amikor is örülhetett álmai megvalósulásának, az egyetem befejezése után boldogan került vissza szülőfalujába Hajdúdorogra, ahol a Görög Katolikus Képzőben, annak államosításáig tanított. A liceumban megtapasztalta az elvégzett munka örömét, annak társadalomalakító hatását.

1948 novemberében megnősült. A fiatal házaspár visszaköltöztek Nyíregyházára, ahol két fiúgyermekük született.

Nevelői pályafutását Kisvárdán az Óvónőkép-

zöben folytatta. Elismeréssel emlékezett vissza a zökkenőmentes, kiegyensúlyozott munka légkörére.

Néhány év után ismét Nyíregyházára, a Tanítóképző Intézetbe került, majd a Kölcsey Ferenc Gimnázium és az igazgatóhelyettesi beosztás következett. A tanítás és tudásátadás mellett aktívan részt vett a szakszervezeti és a tudományos ismeretterjesztési feladatok végzésében. Évtizedekig volt a TIT megyei szervezete pedagógiai szakosztályának elnöke, valamint több mint egy negyedszázadot dolgozott a Pedagógusok Szakszervezete Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei Bizottságának vezetőjeként. E tisztségében is folyamatosan segítette a pedagógus és hátrányos helyzetű családok gyermekeit, szociális érzékenységről téve tanúbizonyságot.

Mindig készséges volt, ha a gyakorlati képzés pedagógiai színvonalának emelése érdekében továbbképzések megtartására kérték fel. Szükségesnek tartotta az ország gyakorlóiskolái munkakapcsolatának erősítését, egymás munkájának jobb megismerését. A szakvezetői munka színvonalának emelése érdekében, irányításával képzési tervet dolgoztak ki a módszertanok, a pedagógia és a pszichológiai tudás hatékony integrálására. Részt vett az elméleti ismeretek gyakorlatba való átültetése módszereinek keresésében. A megbeszéléseken mindig bölcs és megfontolt útmutatásai, ajánlásai meghallgatásra kerültek.

Gondot fordított saját önképzésére, példamutatón építette tudományos előre-haladását. 1968-ban sikeresen megvédte doktori disszertációját, majd 1978-ban kandidátusi fokozatot szerzett a felelősségre nevelés témakörében. Elsőként avatták a neveléstudományok kandidátusává szűkebb hazájában.

A nyíregyházi Kölcsey Gimnázium után ismét a Tanítóképző Intézetbe, majd a Tanárképző Főiskola megalakulása után annak Pedagógiai Tanszékére került, oktatói pályája következő, és immár csaknem végleges állomására. A tudományos előrelépései méltán emelték a főiskola Neveléstudományi Intézetének vezetői pozíciójába, melyet nyugdíjba vonulásáig töltött be. Segítette az oktatói utánpótlás kinevelését. Munkatársai rendre doktoráltak, ösztönözte, egyengette az aspirantúrára jelentkezőket, több tanítványa lett a neveléstudományok kandi-

dátusa.

Nyugdíjas évei sem teltek munka nélkül, hiszen óraadóként továbbra is részt vett a tanárképzésben. Szakított időt pedagógiai ars poéticájának megfogalmazására, szülőfaluja, egyházmegyéje múltjának kutatására is, melyek tanulmányok formájában és önálló kötetekben jelentek meg. Mintegy példaként két monográfiáját említsük meg: az egyik „Hajdúdorog küzdelme a magyar görög katolikus egyházmegye felállításáért”, a másik „Pedagógus életút a XX. századi eszmék és ideológiák ütközetében” címmel íródott.

Már túl hetvenedik életévén kapta a számára nagy örömet jelentő felkérést Dr. Keresztes Szilárd püspök úrtól, hogy az időközben várossá lett szülőfalujában szervezze meg, indítsa újra a Görög Katolikus Gimnáziumot. Igazgatóként e munkát igen nagy örömmel és lelkesedéssel végezte. Mint az újra fogékony gimnáziumi vezető mindent megtett annak érdekében, hogy – felhasználva pedagógiai tapasztalatait, szakmai felkészültségét – egy jó tantestülettel színvonalas és sikeres nevelő-oktató munkát alapozzon meg, mindezzel hozzájárulva az egyházi iskolák újraindításához, a magyar közoktatási rendszer színesebb, differenciáltabb valóságának megeremtéséhez.

E gazdag és tartalmas életút összegzéseként álljon itt egykori tanítványának - aki 2007-ben vette át aranydiplomáját a Nyíregyházi Főiskolán - az a levélrészlete, amelyet pár évvel a tanár úr 2002-es halála után íródott, feleségének címezve. „...dr. B. Papp János nemcsak az igazgatóhelyettesünk, a pedagógiatanárunk, hanem igazi mentorunk, szellemi vezetőnk volt. ... sokat segített a napi gondjainkban, segített a konfliktusokat is elsimítani, amelyek szép számmal adódtak. Most Tanár Úr helyett Önnek mondunk köszönetet, aki méltó társa volt oly sok éven át.”

Tanár úr nagy formátumú egyénisége, intézményalapító, tudományos és tudományszervező tevékenysége több generáció számára tette lehetővé a tudás megszerzését, a tudományok elsajátítását, tovább fejlesztését.

Forrás:

Családi életrajzi adatok, munkatársi kapcsolatok.

Venter György

PAPP MIHÁLYNÉ Molnár Berta (1904-1990): tanítónő.

Háborúkkal és meghurcolásokkal teli korszakba ágyazódik bele tanító néni hosszú életútja. Érdemes, sőt megtisztelő ráemlékezni, a pályáját hitelesen és kívánt empátiával végigjárni.

Erdélyből – pontosabban Hegyközzől és Érmélekről – indult el, ahonnan a szülei a csonkaországba repatriáltak a trianoni trauma következtében. Négy testvér együtt és közös akarattal indult az új honfoglalásra, (ötödik az, aki megmaradt az ősök földjén) miután ők, az előbbieket nem írták alá a román impérium alá vetett magyar földön elhíresült hűségnyilatkozatot.

Utána már? Sajátosan lendült mozgásba az Idő lendkereke. Az apjukat temetőbe harangozták. E földi kincsüket – otthont, birtokot, gazdagságot, örökséget – országbeli katasztrófa falta fel, illetve „konfiskálta”. Úgy, mint világháború, forradalom, összeomlás és román éra. Vele együtt süllyedt egyre mélyebbre az öreg tekintetes úr nimbusza és a gyermekei jövője. És az emlegetett fiak vándorbotot fogtak: pályaválasztáshoz, megéléshez, majdani családalapításhoz. Eddig tart a történetek gyökere.

Ezt művelte MOLNÁR VINCE is, a tanító néni atyja, Darvas község majdani lekipásztora s a csonka egyházmegye esperese. Akinek szerető hitves és három gyermek alkotta családját. Közöttük találni Molnár Bertát is, mint a következő korszak néptanítóját, aki istenfélő családba született bele, benne nevelkedett, érett diplomás kenyérkeresővé. Mély hitet, nagy szeretetet, buzgóságot és munkacentrikus életvitelt örökölt a szüleitől, ennél is több érték járult hozzá a

személyisége fejlődéséhez, úgy, mint példamutatás, hivatásra ébredés, alázat, békétűrés. Más vonatkozásban alázattal szövetkezett határozottság, kitartás, mély vallásos meggyőződés és folytonos feltöltődés. „Mint az élet sója, mely a romlástól megóvjá.”

Elemi iskoláját Darvason, polgárit Váradon, tanítónőképzőt a debreceni Dóczyban végezte el. 1920-25 között szerzett néptanítói diplomát. Pályáját a szülőfalujában kezdte el, majd gyakorolta. Ehelyütt kötött házasságot Papp Mihály helybeli főjegyzővel. Frigyükből egyetlen gyermek, Magdika született. Boldogan éltek 1924-1943 között. Kemény munkával, közös szeretetben, hivatásuk gyakorlásában, mígnem férjét frontszolgálatra szólította, majd hadifogságba hurcolta a második világháború réme, veresége, megtorlása.

Szabadulása után új társadalmi rend borította be Európa keleti felét, amit szovjet modellnek, népi demokráciának, proletárdiktatúrának, szocializmusnak emleget a velünk élő történelem. Férjét az új rendszer Darvason – jegyzőként nem alkalmazta. Sőt – mint országszerte kárhoztatott régi jegyzők egyikét – elbocsátotta, majd internáló táborban sánylódtette. Reakciós nevet sütve rá. E tragédia választott szét bizonytalan időre szerető hitvestársakat.

Férje foglalkozást kényszerült változtatni kiszabadulása után. Végére bérszámfejtőnek alkalmazták valamelyik messzi, nyírségi szövetkezetben. Távol került a szerető családjától, ám amikor tehette, meglátogatta őket. Majdnem tiltott látogatásait a korai halála szüntette meg véglegesen. A nagybetűs Élet szenvedésteli próbatétele volt az, ami feloldotta „a holtodiglan” esküt.

Tanító néni lányát – Magdikát – óvónővé képezték a múlt évek. Ő maga „megtúrt tanítónő státusban” folytatta eredeti foglalkozását, amit Darvason elkezdett. Ha faggatták volna, efféle puritán igazságot teregetett volna ki:

„1926-tól fogva a szülőfalum néptanítójaként szolgáltam iskolás gyermekeket. Ahová a szüleim közelsége, a férjem hivatala s gondoskodó szeretete és kislányom fejlődése vonzott. No meg a gondjaimra bízott gyermeknyáj derűje, s a megtanítás belső parancsolata kötelezett. Valami más erő is: Falum népének kimondhatatlan szeretete. Amiért sehol sem él annyi jó ember szerte az országban, mint ehelyütt.

1949-ben helyezték át Csökmő község mostanában államosított iskolájába. Talán szolgálati úton, esetleg megkülönböztetés és figyelmeztetésképpen. Vallásos meggyőződéssel és tanítási gyakorlatom által bizonyosan „rászolgáltam” e csekély munkahelyváltoztatásra. Azt is híresztelték valahol, hogy az új rend gyakran változtatja államszolgáit. Mert nem tesz az jót az osztályharcnak, ha a káder népével összekapcsol. Különben is Csökmő éppúgy Biharban volt, mint Darvas.

Nemsokára Kőrös-sziget nevű tanya osztatlan népiskolájába szolt a kinevezési határozatom. Egytanerős volt, 1-8. osztályokba tartozó gyermekek alkottak összevont tanulócsoporthot. Nehéz volt bizony annyi sok „megosztott foglalkozás”, amit „önálló- és közvetlen órák” alkottak. Kedvesek, figyelmesek és engedelmesek voltak ám a tanítványaim. Szüleik ajándékokkal halmoztak el. 1950-59 között éltem közöttük. Megszoktam a mostohának tekintett miliót. Senkinek sem panaszkodtam. Épp a kislányom taníttatásának gátja facsart ki könnyeket a szememből. A gyermekek iránt érzett felelősségem semmit se csökkent. Nem is lehetett rájuk - kis szilajokra, kis hízelgőkre - haragudni. Hajnalok-hajnalán érkeztek iskolába a messze tanyákról. Nyáron kertészkedni, télen kályhát fűteni siettek. Akár kislányom dajkái is lehetek volna a kedvemet kereső lánykák. Férjem – amíg élt – fel-felkeresett minket, és lelket öntött belém.

Egy szeretnivaló csökmői család áldásos befolyása, közbenjárása folytán Csökmőre helyeztek vissza állami tanítónak. Igaz, hogy helyettes tanítói állományba soroltak vissza, ismeretlen okok miatt. Bántam is én, mit ír a határozat, a bérem nem volt kevesebb másokénál, Vallásos meggyőződésemet se tagadtam meg. Rendszeresen jártam templomba. Órai leckékből sem hiányzott egy-egy bibliai történet. Nyugdíjazásomat e helyütt értem meg 1963. év nyarán. A cseppet se jóakarató igazgatóm »uralkodása idején«.

Nyugdíjazása után Debrecen város Virág utcája fogadta be az anyját és leányát. Nem volt előkelő ház, miként az utcafronti sokablakos, barokk-bejáratos, amit a tulajdonosok laktak. Olcsó pénzen megvásárolt szoba-konyha volt, a telek végében. Ennyire futotta a kuporgatásokból. Külső falának kopottságát vadszölő

indája takarta el a látó szemek elől. Odabenn pedig szabadon imádkozással társított szeretet honolt. Innen bejárva végezte el lánya felsőfokú iskoláját; innen vitték férjez – szerencsi óvónőnek és orvosnénak.

Onnan indult el ő maga az Árpád-téri gyülekezet templomába. Ahol a lelkész és hívek szeretete fogadta be, Egy hosszabb időszak alatt vasárnapi iskolát tartott a gyermekek számára, egy kicsi gyülekezeti teremben. Immár tilalom és fenytés nélkül mesélhetett Krisztus életéről s példázatairól; taníthatott zsoldárokat, dicséretet, énekesen, harmóniummal kísérvé. Nagy élményt jelentett számára, hogy újjólá gyakorolhatta tanítói hivatását. Leveleiben számolt be arról a közösségről, amelybe beilleszkedett. Mindig olyan bevezetővel kezdte levelét, hogy „Tegnap ezt az ígét hirdette a pap”.

Évek multával maga is Szerencsre költözött - gyermeke közelében lenni, három kis unokát gondozni és nevelni. Ehelyütt teljesedett ki harmadízben, nagymama minőségben az ő pedagógusi gyakorlata. Tucika néni életútjának gondolatbeli végigjárása kalauzol el az életművéhez. Ahhoz a sok-sok célkitűzéshez és beteljesedéshez, ami felsorolt tanintézetekben általa megvalósult. Íme: családból hozott mély vallásos meggyőződését mindvégig a belsejében hordozta. Puritán kálvinista normák szerint élt. Imádkozó, hívő elindulása életminőségévé szilárdult. Vallását akkor is gyakorolta, amidőn az új rendszer nehezémenyezte, netán megtorolta. Napi oktatásába is be-bekéredzkedett a Szentírás üzenete. Olvasott s művelt tanítóként tartalmas órákat tartott. Szívesen bíztak rá bemutató órákat, a kezdő kollegák képzése gyanánt. Nebulóit könyvszeretetre nevelte, Napi munkája közé tartozott a gyermekek munkafüzeteinek javítása. Hatékony fejlesztéséért nem várt el dicséretet, bár ő maga nevelési eszközként használta fel azt.

Tanítás-centrikus szemlélete, szemléltetése olykor rosszul sikeredett, ilyenkor nyilvánossá hozta a hibáját. Csakúgy, mint a tanítványai véleményét, aranymondásait, s azokat óráközi szünetekben szenzációként továbbította a kollegáihoz, s egy-egy mondása szállóigévé vált: „legtökéletesebb ember a gyermek”.

Iskolai és iskolán kívüli kapcsolatait 1945 határköve formálta kitarukozóvá illetve visszafogottá. Barátkozó természete miatt gördülé-

kenyen illeszkedett be a kívánt közösségekbe, végtelen türelem tette közkedvelté. Oktalan bírálatok következtében tudott haragudni is. Szófukarsága s visszafogottsága fejezte ki a sérelmeit. Hiit a bizalom, tanulság és légkör-teremtés kölcsönhatásában.

Legközvetlenebb kapcsolatot a tanítványokkal épített ki a múltó évek alatt. Gyakran rajongva vették körül őt a kis tanítványok és örökké kérdezősködők. Gyakran vezet első osztályosokat. Körükben tanév végeken mérhető fel „a vagy tud, vagy nem tud.”: írni, olvasni, számolni, szótagolni, számot bontani, kövér sovány hurokvonalas betűket rajzolni. Ami megalapozást dicsér, vagy elmarasztal. Efféle indíték miatt gyakran állt a szülőkkel munkakapcsolatban. Hivatalos, kötelező családlátogatásokat és szülői értekezleteket a gyermekmegismerés szolgálatába tudta állítani. Hadd tudja meg tanító néni az otthoni millió előnyét, hátrányát. A szülők pedig az iskola rendjét, követelményét és szokását. Többszörre kölcsönös tisztelet fonta egybe a két fontos nevelési tényezőt.

Kollegák sokféleségében élt a csökmői évei alatt. Sokszínű közössége sajátosan hatott rá, akárcsak ő a fiatalabb s öregebb társaira. Testületi üléseken többszörre a törtétek szóltak pátoszosan, magasztalón. Ő a csendes hallgatókhoz tartozott. Nagy tapasztalatról árulkodtak azok, akiket államosításkor egyháztól vett át a tanfelügyelet. Beszélőbben tárták fel gyakorlatukat az új rendszer végzősei. Világmegváltó tervekben szűkölködtek a képesítés nélküliek. Neki voltak lelki barátai, megszánói s bírálói. Nem magánélete, hanem vallásos nézete miatt. Vezetőjével többszörre rideg- s bizalmatlan hangvételű kommunikáció csontosodott meg. Mások provokálását elviselte, mert nem tudott szenvedélyesen érvelni.

Ideológiai továbbképzéseken azért vett részt, mert kötelezték rá. „Hitvitának” gúnyolt benső kitárlkozást elkerült.

Magánéletébe nem avatkoztak iskolán belül. Községbeli népszerűségéről meggyőződtek az ismerői. E kettősség buktatói között tanított csaknem bakfiskorától a nyugdíjazásáig. Tekintély és sajnálkozás vette körül, amit el kellett viselnie, csakis hitbeli meggyőződése és kenyérkereső kiszolgáltatottsága miatt. Származását úgy, mint papkisasszonyságot, jegyzőné

magyságát senki sem „vetette szemére”. Nem is szolgált rá bántó kritikákra. Sokasodnak a hallottaim – ilyen szó hagyta el száját több gyásza idején. Felocsúdáshoz, kívánt beilleszkedéshez az Úrtól merített erőt. Ha még egyszer előlről kezdhethém, bebarangolnám az egész Erdélyt és Hegyalját, mint Molnár őseim és férjem kishazáját, amelyekben bölcsőjük ringott – eddig terjeszkedett a bensőjében érlelt kívánsága.

Nem voltak fegyelmezési gondjai. Elfogadott készen kapott tankönyvi ismeretanyagot. Kommentárt sem fűzött hozzá nyilvánosság előtt. Társai nem bírálták, ha önálló eredésű tényanyagot tanított, ha módszertsértökké formálódtak az órái, ha kötetlen játékot ötvözött követelménnyel. Felügyelői jó munkaszervezőt és kívánt eredményig eljutó kollegát dicsértek a látogatásokon. Új idők új tanítási eljárásokat honosítottak meg. Sok demonstrációval, géppel, ismerethordozóval, korszerűséget bizonyítva. Jelentéktelen töredékükkel ismerkedett meg. Praktikusan alkalmazott ám alsó tagozatba való kellékeket. Például számrudakat, pálcikákat, húszas dobozokat, maga készítette rajzokat, betűelemeket. Krétaporos fali fekete táblát, agyaggyurmát, babzsákot, gramofont, diavetítőt sem hagyva ki a hasznos kiegészítőkből. Új betűket még fonomimikai eljárással is tudott tanítani.

Nevelési eljárásai mesterkéeltségtől mentesen tapadtak az óráikhoz. Éppúgy, mint szemléltetési, sportos és színpadi próbáztatásai. Fő területei közül a hazafias, közösségi, polittechnikait és esztétikait helyezte előtérbe. Talán a családjából hozott készsége buzdította a szép meglátására, számos variációban.

Nem voltak másodállásai és mellékfoglalkozásai. Ám szívesen vállalt és végzett olyan teendőket, amelyek iskolaprofilba illeszkedtek. A közülük valók némelyike: Ifjúsági Vöröskeresztes Mozgalom, gyermektakarékosság, hazafias ünnepekre előkészített színjátszós, dalos, táncos, mondókás, szavalós játékok bemutatása, MHK sportmozgalom segítése, osztály felkészítése látványos tornavizsga-ünnepélyre, szüneti körjátékokba unatkozó pajtások bevonása, gyűjtések, kisprogramok Madarak és Fák Napján. Kirándulás messzi tájra, virágöntözés iskola közelben, próba osztálybeli gyermekkórusban. Nem tartozott ő a szakavatott szónokok, rendezők élvonalába.

Mutatós öntevékeny művészeti versenyek elhíresült messzi pódiumait is elkerülte. Kiscsoportbeli kedvenc multságok vonzották. Ebbeli kitűnései miatt éppúgy részesült a környezete megbecsülésében, mint a tanórai és fizetetlen korrepetálásai miatt.

Sok barátot szerzett, az olykor alulbecsült bihari ugaron. Jóságát tanítványok hálája kísérte. Úgy, mint visszajáró emlék, postára adott levél, vagy személyes bekopogtatás. Azért is, mert jól végezte dolgát, és bántásokat el tudott viselni. Családi szereteten túl ő köztiszteletet érdemel. Debrecen város Köztemetőjében pihen. Békés, csendes otthon az, amiért közel is van, távol is van a ringó bölcsőjétől, Ahol:

Fehér a hegy s völgy. Egy hang sem mordul városszerte. Amott felleg vonul. Feléd ember, ki sok éjszakát — éberen, rémülten virrasztod át. És Ő üzen: Ne félj! Pihenj tovább!

Sípos Endre

PAPP ZOLTÁNNÉ dr. Félix Anna (Tápiószecső, 1899. március 7. – Hatvan, 1961. december 17.): középiskolai tanár.

Két tanítvány visszaemlékezése:

A tanári működését 1941-ben Nagyvárodon kezdte a polgári leányiskolában. Innen helyezték át magyar-latin szakos tanárként a hatvani gimnáziumba az 1942/43-as tanév elején. Áthelyezése valószínűleg összefüggött azzal, hogy házasságot kötött Hacker Ferencsel, aki hamarosan meghalt. Az 1944/45-ös tanévben már özv. Hackerné dr. Félix Annaként jegyezték a

gimnázium évkönyvében. 1948-ban házasságot kötött dr. Papp Zoltánnal, a város megbecsült ügyvédjével, aki korábban a polgármesteri tisztséget is betöltötte. Mindkettejüknek ez volt a második házassága, amit nagyon megbecsültek. A férj minden reggel elkísérte a feleségét a gimnázium kapujáig, ahol csókkal búcsúztak el egymástól. Mi, a diákjai a tantermünk ablakából kuncogva figyeltük az idősödő házaspár kedves jelenetét.

Azóta sok év telt el, de tudom, hogy sok tanítványa ma is hálával gondol rá

Nekem J. Sempruntól a következő idézet jut eszembe, amikor szeretett osztályfőnökömre és egyben magyar irodalom tanáromra, Anci néni-re emlékezem:

„Embereknek van a legnagyobb súlya az életben, embereknek, akiket ismertél”

1953-ban kezdtem el középiskolai tanulmányaimat a hatvani Bajza József gimnáziumban. Irodalomtanárom Anci néni volt négy éven át, sőt az 1956/57-es tanévben ő lett az osztályfőnökünk is. Engem elsősorban a reáltárgyak érdekelték, de nagyon fontos volt számomra az irodalom is. Igen szerencsésnek mondhatom magamat, mert az általános iskolában is, a gimnáziumban is kiváló irodalomtanárom volt.

A fenti idézetre visszaautalva boldogan vallom, hogy rám nagyon nagy hatással volt Anci néni egyénisége, tanítása, egész emberi magatartása. Mély nyomokat hagytak bennem az irodalmi művek elemzései, a versek felolvasásai. Igazi átéléssel tudta átadni a versben rejlő szépséget, mély gondolatot. Előfordult, hogy remegő szájjal, könnytől csillogó szemmel ragadta magával az egész osztályt a költő vagy az író gondolatvilágába. Gyakran éltünk át katarzist irodalom óráján, de osztályfőnöki óráján is. Felejthetetlen az 1957. március 15-ei osztályfőnöki órája, amelyen úgy emlékezett meg az 1848-as forradalom és szabadságharcról, hogy valamennyiünknek kicsordult a könnye.

Sokszor úgy éreztük, hogy a lelkébe látunk, mert az irodalmi alkotások tolmácsolásakor lehetett érezni, amikor ő maga is azonosul a művel, de azt is megéreztük, amikor valamelyik verset vagy regényt tanítja ugyan, de távolt áll tőle annak szellemisége.

Hogy nemcsak én gondolok így rá vissza, bizonyoságként közreadom osztálytársam Illés

Gyuláné sz. Kőrös Margit biológia-földrajz szakos tanárnő emlékezését:

„Több mint ötven év telt el, hogy iskolám, alma materem padjait koptattam, mégis látom és szinte hallom szeretett osztályfőnökünket, magyar-tanárnőnket, Anci nénit.

Ő fogalom volt a szó legnemesebb értelmében. Ahogy bejött az osztályba fejedelmi termetével – mindig elegánsan, tökéletes frizurával – már megjelenésével is kivívta tiszteletünket - egyből fegyelmeztettek lettünk.

A tudása, sokoldalú műveltsége, pályájának szeretete példaképünké tette. A tanítói, tanári pályát vonzóvá tette. Osztályunk 32 tanítványából tizenegyen lettünk pedagógusok, ami több mint 30 százalék.

Következetesen követelt és igazságos volt. Soha nem azt nézte, „ki” felel, hanem mit tud, mit produkál.

Magyarázatai, verselemzései élményszámba mentek. Még az is megszerette a verseket és a vers íróját, aki nem humán beállítottságú volt.

Kitűnő színészi képességekkel is rendelkezett. Ezt tapasztaltuk a versmondásainál, illetve amikor Tóth Rózsikát készítette fel a városi, megyei szavalóversenyekre. Időnként még az órát is ellógtuk (magyar, osztályfőnöki), amikor megkértük, hadd halljuk ismét a legújabb versmondását Rózsinak, amivel indult a versenyen. El is teltek ezzel az órák.

Humora is volt, értette a tréfát. Egyik osztálytársunk piros-fehér-zöld színű összeállítású ruhában jelent meg az iskolában. Anci néni megkérdezte: „Milyen nemzeti ünnepre készülsz?”

Másik eset: A hun király legendájával foglalkoztunk. Egyik társunk, aki nem készült az órára, csak ennyit tudott mondani: „Attila hun király volt.” Anci néni nevetve fejezte be: ”Hun nem volt.”

Tudott szigorú lenni, sőt mérges is.

1956 november elejétől nem jártunk iskolába a forradalmi harcok miatt. Az utolsó órán Anci néni feladta kötelező olvasmánynak Móricz Zsigmond Rózsa Sándor regényét. A szünet után január elején mentünk ismét iskolába. Az első órán számon kérte: ki olvasta el?

Csak ketten olvasták el. A többiek mind megkapták az elégtelent, amit aztán később ki lehetett javítani.

Osztályfőnökként hazaszeretetre, egymás tiszteltetére, embertársaink segítésére igyekezett nevelni.

Hálával és szeretettel gondolok odaadó munkájára.”

Anci néni utolsó tanítási éve 1960/61, amikor már nyugdíjasként dolgozott. Ezt követően hamarosan, 1961. december 17-én súlyos betegségben meghalt.

Teste a hatvani belvárosi temetőben nyugszik, a bejárathoz nem messze, együtt az édesanyjával és a férjével.”

Törő Elemérné sz. Tóth Mária

PÓKÁSZ ENDRE (Szabadka, 1912. – Jászapáti, 1950.): művésztanár, gimnáziumi igazgató.

Csak különös képességekkel és elhivatottsággal megáldott tanári egyéniség lehet képes arra, hogy valamely iskolát markáns, új tartalmú vonásokkal ruházza fel, és viszonylag rövid idő alatt múlhatatlan nyomot hagyjon működésének színhelyén, azon a gimnáziumon, amelyben munkálkodott. Ilyen különös személyiség volt Pókász Endre, aki 1940 őszétől 1950 őzéig tevékenykedett a jászapáti gimnáziumban; azaz alig több mint egy évtized elég volt arra, hogy abban a korántsem kiegyensúlyozott, inkább súlyos ellentmondásokat hordozó világban tanártársaival és diákjaival elfogadtassa a diák-színjátszás olyan szintjét, amely országos érdek-

lődést is kiváltott a helyi segítőkész érdeklődés és segítség mellett.

Ugyanakkor olyan művészettörténet-oktatást valósított meg, amely magával ragadta a diákságot, s ennek következtében nem kérhetett tanítványaitól olyat, amelyet a közös együttműködés jegyében ne tettek volna meg. A még élő egykori színjátszók ma is lelkesen beszélnek a próbákról, és azok is életre szóló élményként élték meg a közös munkát, akik az előadások technikai lebonyolításában vettek részt.

Édesapja Pókász Béla gimnáziumi tanár, édesanyja Banner Etelka. Anyai ágon a család rokonságban volt Kosztolányi Dezsővel, a korszak jeles írójával és költőjével, akinek a családban is nagy tekintélye volt, s ennek egyik bizonyossága, hogy a tanácsára került Pókász Endre már 11 éves korában külföldre, Belgiumba. A családi otthon szellemisége és korai külföldi tapasztalata megalapozhatta szellemi igényességét és a művészetek iránti érzékenységét. Nagybátyja a továbbiakban is figyelemmel kísérelte az unokaöccse pályáját. Ennek következtében természetesnek kell tekinteni, hogy útja a Magyar Képzőművészeti Főiskolára vezetett.

Itt is jeles mesterei voltak: Réti István, Lyka Károly, Edvi Illés Aladár, Lechner Ödön. Mesterei igazán jelentős személyiségek és művészek voltak. Nem csoda, hogy a tehetséges ifjú átlagon felüli képzettségre tett szert. Már 1930-ban feltűnt diákrajz-pályázatokon. Borítólapokat rajzolt, könyveket illusztrált, és később tankönyveket is. Szinte minden lehetőséget megragadott arra, hogy átlagon felüli tehetségét megmutassa. Munkabírása is különös volt, hiszen sok és sokféle munkát vállalt egyetemi hallgató korában is, és valóban meg akarta ismerni azt a világot, amely körülvette.

1935-ben végezte el a főiskolát, és ekkor neki ítéltek a Baló Ede-díjat. Az ekkor kapott 1000 pengő tette lehetővé számára, hogy főiskolai tanulmányait „folytassa”. Bejárta egész Nyugat-Európát, miközben folyamatosan rajzolt és festett, s emellett naplót írt. Naplója külön tanulmányt érdemelne, hiszen valóságos önvallomás művészetről, százados alkotásokról, arról, hogyan lehet egy-egy művészi alkotást meg- és átélni: „A képek értékei előttem fokozatosan úgy lesznek világosabbá, ahogy álllok – és állok, s nézem a műalkotást. Formák élni kezdenek, a

fény és az árnyék lebegővé, finommá válik, látom az ecsetnyomokat, a rajz vessző lendületét, sőt végül a művész lelki fáradtságát is utána érzem sokszor, amit munkája megalkotása kíván. De hát persze mindez csak akkor lép ki a kép sima mezejéből, ha türelemmel, várakozással hozzájárulok ehhez. S inkább három képet nézek meg becsületesen egy délelőtt, mint háromszázat futólag...” Naplójának nemcsak művészetfilozófiai vonatkozásai tanulságosak, hanem annak stílusa is. Szinte tapintható, amit leír, hiszen láttató erejűvé teszi a mély és szakszerű átéltség. (Ezek az élmények jelentékeny mértékben meghatározták tanári tevékenységét is, hiszen olykor szívesen olvasott fel naplójából, de szinte minden magyarázatában feltűntek ifjúkori meghatározó emlékei is.)

Életének fontos állomását jelentik a Magyar Állami Operaházban töltött évek. Itt elsősorban Oláh Gusztáv mellett dolgozott éveken át – ingyen. Naplójában erre vonatkozó utalás is olvasható: „A Kékszakállú herceg vára (legújabb operaújdoncság) díszletét kellett felépítenem modellszínpadon. Sok bosszúságom volt vele. Oláh Gusztáv szokatlanul sokat járt a nyakamra...”

Nem csoda, hogy szabadulni igyekezett ebből a sok munkát igénylő körből. Bizonyos ugyanakkor, hogy az itt eltöltött évek a későbbi munkáját megtermékenyítően befolyásolták, hiszen az itt szerzett tapasztalatok nagy részét a jászapáti gimnáziumban rendezett darabjaiban gyümölcsöztette tanártársai és diákjai javára.

A jászapáti évek

1940-ben segéddíjas tanárként került a jászapáti gimnáziumba (akkor Jászapáti Királyi Katolikus Gróf Széchenyi István Gimnázium). A városhoz szokott, világlátott, fővárosban tevékenykedő, nagy művészi kvalitásokkal megáldott személyiség rajztanárként érkezett, és akként is dolgozott egy bő évtizeden át. A mindig elegáns, láthatóan befelé forduló személyiség rajzóráin kevés szóval vezérelte tevékenységünket. Sajátos kézmozdulattal mérte kezdeményeinken az arányokat, mutatván, hogyan lehet arányossá tenni a kezdő produktumot is. Külön érzéke volt ahhoz, hogy az alsós gimnazisták munkáiban is felfedezze az értéket, és annak emlegetése után javasolt módosításokat. Mindig csendesén beszélt, és így hívta fel a figyelmet mondanivalójára.

A művészettörténeti órák további nagy élményt jelentettek mindannyiunk számára. Akkor, 1945 után még nem volt gyakori, hogy egy tanár vetített képekkel tegye hatékonyabbá tanítási óráit. Igazán nagy, mondhatni elementáris erővel hatottak ránk azok a diapozitívek, amelyek az antik és az újabb kori remekműveket hozták közelünkbe. A szakszerű és csendes szóval elhangzó magyarázatok még a legvásottabb alsósokat is magukkal ragadták. Külön élmény volt számunkra, hogy egy-egy műalkotás értelmezéséhez mindig kapcsolódott a tanár úr valamely külhoni élménye. Ilyenkor a szóban forgó nép gondolkodására, életvitelére vonatkozó megjegyzéseket is hallhattunk. A fizikumban (fizikai szaktanteremben) megtartott órák életre szóló élményt jelentettek legtöbbünk számára. Igazgatóhelyettesként, majd igazgatóként is megmaradt halk szavú, szemlélődő, a világot a művész szemével vizsgáló egyéniségnek. Az ifjúság és a tanári kar egyaránt respektálta folyamatosan zajló festői tevékenységét is. Több kiállításon aratott elismerést. Ugyanakkor szinte szemérmes volt. Csak keveseknek mutatta meg alkotásait, műveit, az írottakat is. Vezetőként alkalmazkodott a körülményekhez, és a sok ellentmondás ellenére is sikerült együtt tartania a tantestületet. Nem volt túlságosan nehéz dolga, hiszen az egyik tantestületi tag szerint akkor olyan volt a tanári kar, hogy igazában nem is kellett igazgatni.

1941-től tagja volt a Magyar Képzőművészeti Egyesületnek. Sok szállal kötődött a magyar képzőművészeti élethez és a színművészethez is. Nem véletlen, hogy 1939-től a színművészeti kamara tagja is lett. Festményeivel tucatnyi kiállításon vett részt. A jászszági kiállításoknak igen jó sajtóvisszhangjuk volt. Emlékkiállítás 1987-ben volt Jászapáti.

Színház a gimnáziumban

Sokirányú felkészültsége és az Operaházban szerzett gyakorlata alapján kezdte meg színházművészeti tevékenységét a gimnáziumban. (Természetesen korábban is jelentkezett a diák-színjátszás az intézmény falai között). Pókász tanár úr mestere volt a technikai feltételek megteremtésének, a díszletek és a jelmezek tervezésének. A fényeffektusok jelentékeny szerepet kaptak a szám szerint hat megrendezett előadásban. Ez utóbbi volt a siker egyik titka. A kellékek beszerzésében is körültekintően járt el.

A módosabb családok egy-egy bútordarabja, függönye, órája is „szerepelt” a színpadon. Ennek következtében nemcsak a szereplők és tanártársak, hanem sokan mások is magukénak érezték az egészen nagyméretű vállalkozást. Az idők múlásával az intézmény tornatermében nagy forgószínpadot építettek. Az egyik meghívó szövegében szerepelt a készítő iparos neve is. Megszervezte a technikai személyzetet is, és szinte kivétel nélkül diákok látták el ezt a fontos funkciót. (Nem egy közülük életpályául választotta ezt a foglalkozási ágat).

Az egyes darabok megtanulandó szövegét a választott szereplők a tanév végén kapták meg, és a nyár folyamán megtanulták azt, azaz általában a tanév elején, olykor korábban kezdődhetek a próbák. A színpadi összkép alakítása gyakorta a szereplő diákok bevonásával folyt. Pókász Endre benne élt a folyamatban, és diákjaival együtt a legkülönbözőbb helyeken megbeszélte, hogy lehetne mind hatásosabbá tenni a világitást, a szereplők beállítását stb. Igazi közös munka folyt tehát. Csak így lehetett a középiszolás diákokat bevonni ebbe a nagy volumenű és intenzív munkába. Az egykori szereplők szemében a rendező tanár úr szándékai megfellebbezhetetlenek voltak. Nem találkoztam olyan egykori szereplővel, akinek ellenvetése lett volna a rendező elképzeléseivel kapcsolatban.

A háború alatt három darabot rendezett. 1941-ben *Az Úr katonái*, 1943-ban a *Jedermann* (Mindenki) és 1944 húsvétján az *Igazi passió* került színre. Az utóbbi rendezett darab nagy sikert aratott. Szinte minden jelenetét mívesen rendezte meg. Ennek egyik különösen jól sikerült jelenete az utolsó vacsora, amelyet Leonardo festménye alapján állított össze. De emlékezetes a kálvária szépen megkomponált színpadképe is. Nem csoda, hogy az egymást követő daraboknak valódi sikere volt, hiszen a háború vigasztalan napjaiban igazán emberhez méltó, megigazulásra alkalmas pillanatokot élhettek meg, akiknek módjuk volt megtekinteni az előadásokat, amelyek mindig telt ház előtt zajlottak. Az előadások nemcsak Jászapáti, hanem a környék lakosságának is maradandó élményt jelentettek.

A háború pusztításai után 1948-ban Herczeg Ferenc *Bizánc* című darabjának látványos kiállítás bemutatását igazán nagy siker tette feledhetlenné. Tömegjelenetei nagy hatást gyakorol-

tak a diákokra és a felnőttekre egyaránt. Igazi sikerdarabnak bizonyult a jeles író drámája. Különösen emlékezetes a fény-árny sajátos alkalmazása, amely igazán látványossá tette a művésztanár sajátos adottságait és nagy munkával szerzett tapasztalatait.

1949-ben a Bánk bánt vitte színre a szokásos látványos megoldásokkal. Az e darabban szereplő diákok is nagy szeretettel és megbecsüléssel emlékeznek Pókász tanár úr sokoldalú munkájára. Ő tervezte ugyanis nemcsak a színpadképet, hanem az egyes szereplők ruháját is.

Emlékeim szerint a csúcst a Hamlet 1950-ben rendezett előadása jelentette. Lényegében egyetlen osztály növendékeiből állította ki a szereplőgárdát és igazán látványos jelenet sornak lehettek tanúi, akik megtekintették valamelyik előadását. Ekkorra a rendező tanár és a színjátzók között szoros munkakapcsolat alakult ki. Többen említették, hogy nem egyszer megesett, hogy az utcán sétáló Pókász Endre megállította őket, és egy-egy részfeladat közös megvitatására kerülhetett sor. A művész benne élt a darab képi megjelenítésének világában, és erre serkentette a kiválasztott gimnazistákat is.

Így lehetett a jászapáti diákszínházi számos tekintetben a kultúrával való találkozás, a kultúra művelésének egyik lehetséges színtere.

Országos ismertség

Nemcsak Jászapáti és a Jászság vette örömmel és fogadta nagy elismeréssel az apáti gimnazisták és tanáruk rangos teljesítményét, hanem több országos lap is megemlékezett már az Igazi passióról, de az azt követő darabok előadásáról is. Képes riportokat közöltek, sőt az akkori Népművelési Minisztérium javasolta, hogy egy-egy előadás színházban is lehetőséget kapjon. A Hamlet kecskeméti előadását tervezték, de erre valamely oknál fogva nem került sor.

Önmaga számára megfogalmazott célja volt, hogy valamely előadásával megjelenhessen fővárosi vagy vidéki színházban, és annak megfelelően állította össze, tervezte meg a rangos európai és magyar íróktól származó művek előadását. (Valamely előadás után „színészeivel” beszélgetve azt mondta volna, hogy ha sikerült valamely színpadon látnia az általa rendezett darabot, akkor a közeli kocsmában megiszik velük egy fröccsöt).

Volt még egy dédelgetett álma. Szabadtéren szeretne volna megjeleníteni a Szentivánéji álom

című Shakespeare-darabot, ének- és zenekarral. Ehhez a minden eddiginél nagyobb munka előkészületeit megkezdte és részben elkészítette ennek a nagy előadásnak a jelmez- és díszletterveit. Feltételezhetően ez lett volna eddigi munkájának csúcspontja. Ezt a tervét azonban nem valósíthatta meg. Vakbélgyulladás vitte el egyik napról a másikra. Egy emlékező szerint az egyik héten még megtartotta művészettörténeti óráját, a másik héten pedig már a temetésén énekelünk.

Harmincnyolc évet élt. Elsősorban művészként, de jeles tanári egyéniségként is. Az ő tanítványa volt Jászapáti a későbbi jeles művészettörténész, Bóna István, valamivel később Kovács Éva. Színészlől nem tudunk, de az operaénekes Molnár Miklós is ebből a szereplőgárdából került ki. Ők magas szinten vitték tovább, amit tőle kaptak. Tőle, aki jeles tanár és ugyancsak jeles színházi szakember volt, és maradandót alkotott jászapáti gimnáziumi tanárként, igazgatóhelyettesként és igazgatóként.

Kitüntetést nem kapott tanári pályája során, de maradandó nyomot hagyott sajátos egyénisége kollégáiban, sok-sok diákjában. Az általa teremtett életforma koronként újra feltűnik annak bizonyosságaként, hogy a valóban jelentős személyiségek hatása hosszú évtizedeken át formálja az utókort, és hosszú időn arculatformáló tényező marad.

Ez a közös tevékenység nagymértékben hatott azokra, akiket a rendező-tanár egy-egy szerepre hosszú arcvizsgáló mustra után alkalmasnak talált. Még a nyolcvan fölöttiek arca ma is átszellemül egy kicsit, ha az egykori előadások kerülnek szóba. Nem csoda, hiszen a háborús években is felmutatta az emberséget, a háború után pedig a magyarságot, miközben megtanította őket a nyelvi és a társasági viselkedés számos fontos szabályszerűségére, és ez a teljesebb önmegvalósítás feltételeit is megteremthette.

A jászapáti gimnáziumban egy róla elnevezett tanterem is őrzi emlékét.

Források:

Imre Lajos: Pókász Endre hagyatéka – A jászapáti gimnázium történetéhez. Jászkunság, XIV. évfolyam 3. szám, 1968. szeptember 128-135. p. A jászsági képzőművészek arcképcsarnoka Szerkesztő: B. Jánosi Gyöngyi, Jászberény, 2002. 67. p.

Farkas Ferenc

PORZSOLT ISTVÁN (Anarcs, 1910. január 26. – Budapest, 1986. december 12.): református okleveles lelkész, középiskolai majd főiskolai tanár.

Családjában apai és anyai ágon is több generációban református lelkészeket találunk. Édesapja előzőleg Nagykállóban káplán, ott házasodott 1908 augusztusában, a nagykállói parókus leányát Görömbey Borbálát vette feleségül, s ezután választották meg anarcsi lelkésznek. Itt született Porzsolt István 1910. január 26-án. Két húga volt, édesanyja háztartásbeli. Két és fél évig laktak az anarcsi parókián a Czóbel család igen nagy gonddal ápolott parkjával szemben, ahova a totyogó kisfiú olykor el – elkísérhette édesapját sétálgatásra. Ez a gyermekkori emlék gyakran előjött a felnőtt tanárban, ha elmélkedni, töprengeni akart – vágyott a csöndes természetbe.

A kisfiú még nincs három éves amikor a család elköltözik Újfehértóra. Itt a háború okozta bajokat és nehézségeket leszámítva a gyerekek rendezett körülmények között nevelkedhettek. Porzsolt István az öt elemi elvégzése után – a család szűkös anyagi helyzete miatt – 1920-tól a debreceni Református Gimnáziumnak csak magántanulója lehetett. Tanulását a segédlelkész segítette, s a gimnázium alsó három osz-

tályáról elég jó bizonyítványokat szerzett. Negyedik osztálytól nappali tagozatos diák lett, de magányosnak érezte itt magát, szorgalma is változó volt, így az év végi bizonyítványaiban jeles, jó, olykor elégséges osztályzat is került. Újfehértói otthonában megszokta a családi könyvtár korlátlan használatát: a Jókai-sorozat egy-egy kötetét érdemesnek találta többször elolvasni, s irodalom iránti vonzódása a gimnáziumi években is megmaradt. 1928-ban érettségizett, általános jó minősítéssel, s beiratkozott a Tisza István Tudományegyetem magyar-német szakára. Ezen kívül az egyetem mellett működő kollégiumi tanárképző intézetnek is ösztöndíjas tagja lett. Ide jobban szeretett járni mint az egyetemi órákra, mert itt külön felkért jeles szakemberek szinte egyéni foglalkozásokon mélyítették el az idetartozó hallgatók alaposabb szak- és nyelvismeretét. Zsigmond Ferenc „nem egyetemi” órái minden hallgatót lelkesítettek, a tudós Pápay József pedig a népryelv-kutatás felé indította el. Hozzá is kezdett Újfehértón a népryelvi szokások gyűjtéséhez, sőt dolgozatot is készített erről a területről. Egyetemistaként bekapcsolódott az ifjúsági Egyetemi Körbe, tagja a Szabolcsi Diákok Körének és a Bethlen Gábor Körnek, mely utóbbinak két évig elnöki tisztességét is betöltötte. 1932-ben Mitrovics Gyula professzor meghívta a kísérleti lélektani intézetbe gyakornoknak, ahol jókedvvel dolgozott, közben 1932 őszétől rendszeres hallgatója lett az egyetem teológiai karának. 1933 áprilisában megszerezte a középiskolai tanári oklevelet, s a többi munkája is csupa sikert eredményezett. 1933/34. tanév kezdetétől a „Kálvineum” nyíregyházi református tanítóképző intézet alkalmazta helyettes tanárként, majd 1935. szeptember 1-jével rendes tanárrá léptették elő. Munkája mellett állandóan tanult. 1936-ban megjelent a „Nyelvi adatok Újfehértóról” c. dolgozata, amely doktori disszertációnak is megfelelt, de a doktori szigorlat letételére egyszerűen nem jutott ideje. Az 1936/37 tanévre neki juttatták az Europaische Zentralstelle igen előnyös ösztöndíját, mellyel a baseli egyetemen biztosították számára két féléven keresztül a teológiai, pszichológiai és pedagógiai ismereteinek rendszeres fejlesztését. 1937-ben megkapta a lelkési diplomát, 1939 júniusában szentelték fel. A Nyíregyházi Református Ta-

nítóképző Intézetben előbb helyettesítő, majd megbízott igazgatói beosztást kapott, ellátta az intézethez tartozó internátus pénzügyi igazgatását és a lelkészi munkakört. A szegedi Tanító-képzőintézeti Tanárképző vizsgabizottsága előtt megkapta a tanítóképzőkben való tanításhoz szükséges kiegészítő képesítést.

Munkával és tanulással teli mozgalmas éveket tudhat maga mögött, amikor 1939 júliusában, nemsokkal pappá szentelése után megnősült, az akkor végzett tanítványát vette feleségül. Házaságukból három gyermek született: Éva (1941) vegyész, Ildikó (1942) tanár, majd István (1946) gépésztechnikus.

1943. július 8-ig megbízottként igazgatta a több részlegű intézetet, amikor is megkapta a végleges igazgatói megbízatást. Az igazgatás mellett nagyon szeretett tanítani, nemcsak iskolai óráin szeretett meg az irodalmat, hanem részt vett a '30-as évek közepétől újra tevékenyen működő Bessenyei Kör munkájában, főleg az irodalmi szakosztály találkozóin, előadóként.

Képzős növendékeivel népművelési programok bemutatásával részt vett a paraszt-népfőiskolai tanfolyamok indításában és lebonyolításában.

1940-ben besorozták katonának és rövid tanfolyam után tartalékos főhadnagyi ranggal tábori lelkészként vették állományba. Tényleges szolgálatra csak 1944. május 25-én hívták be egy katonakórházhoz, 1944. október 10-én Nyíregyháza kiürítési rendeletének végrehajtása során hagyták el a várost, de 1945. június 8-án már újra itt voltak, s teljes erővel nekifoghatott a lepusztított iskolája épületeinek, berendezéseinek pótlásához, újjáépítéséhez. 1946-ban miniszteri felhívásra az ő iskolájában indul meg az ún. „paraszt dolgozók tanítóképzője”, s vezetése alatt működött 1952-ig.

1946 májusában megalakult Nyíregyházán a városi „szabadművelődési tanács”, ennek kezdetől elnöke, (Az Országos Szabadművelődési Tanács elnöke az igen népszerű Karácsony Sándor egyetemi tanár Debrecenben.) s jó két esztendőig tartott az élete. Ugyanebben az évben Szabolcs megyében megszervezték az első, négy évfolyamos szakközépiskolát a „kertészetit”, s Porzolt István elvállalta a magyar szakos tanári munkát, s le is érettségiztette diákjait, holott biztos, hogy nem ez volt a legfontosabb tantárgy. Megőrzött levelek között olvasható az, amelynek írója 1980-ban hálásan emlékszik

vissza a tanár úr óráira. Fáradhatatlan, még 1947-ben, a fiúképzőbeli kollégájával, Dr. Kiss Lajossal kezdeményezték egy gyermeklélektani állomásnak a felállítását, melynek működésére a vallás- és közoktatásügyi minisztériumtól anyagi támogatást is kaptak. Az akkori „megyei” lapban Porzolt István részletesen is beszámolt tevékenységükről.

Az 1946-os esztendőben, a diákkorában népi írók iránt melegen érdeklődő vezető a Nemzeti Parasztpárt soraiba lép be, ahol hamar megbecsülték fáradhatatlan kötelességvállaló természetét, városi és megyei pártvezetőségben is volt tisztsége. A párt megszűnése után más pártba nem lépett be.

A közben államosított tanítóképző vezetéséhez „szükséges” átképzéseken, továbbképzéseken állandóan ott volt, s 1954. december 1-jén letett vizsgájával pedagógia szakos tanári oklevelet is szerzett, jeles eredménnyel. A tanítóképző igazgatói között kitüntetett tekintélynek örvend: a minisztériumi szakosztály állandóan foglalkoztatta: vitaanyagokat szerkesztett, lektorált, didaktikai anyag tanmenetét-tantervét készítette el, szakfolyóiratokban publikált. 1954-től tagja annak a szűk minisztériumi bizottságnak, amelyik felsőfokra emelné az alsó tagozati tanítóképzés rendjét. 1957-ben a tanítóképzőt leánygimnáziummá szervezték át, s ennek is igazgatója 1959-ig, amikor is a megalakított felsőfokú tanítóképző igazgatóhelyettesévé nevezték ki. Itt az intézet szakmai-pedagógiai gondozása a fő feladata, s mint minden mást ezt is nagyon lelkiismeretesen, pontosan végezte. Talán a párton kívüliségéből adódott, hogy 1962-ben a felsőfokú tanítóképző jogutódjaként megalakult Tanárképző Főiskolán se lett főigazgató, hanem itt is a főigazgatóhelyettesi megbízatást kapta és a Pedagógia Tanszék vezetését, docensi, majd főiskolai tanári címmel. A főigazgatóhelyettesi tisztséget 1971-ig, a tanszékvezetést 1973-as nyugdíjazásáig töltötte be. A gyakorlóiskolák felügyelete és irányítása is ő hozzá tartoztak. Mindig éreztük segítő szándékát, a szakvezetők körültekintő kiválasztását, hogy belénk plántálja az igényességet, az önképzés iránti vágyat, a gyermekek szeretetét, a megtanítás szándékát. Pedagógiai előadásai azt szolgálták, hogy a tanítvány-gyermekek szívéhez-lelkéhez közelférkőzendő sikerüljön majd a tudománynak nevezett anyagot ott és akkor úgy felhasználni, ered-

ménnyel alkalmazni, ahogy az adott helyzet megkívánja. A pedagógiát célszerű munkaeszköznek tekintette, melyet a gyermek érdekében kell, szükséges alkalmazni. Maga is így cselekedett, s így lett hallgatóinak élő példája, igazi tanítója. Középiskolai tanítványai is lelkesen emlékeztek egy-egy találkozáson, hogy az irodalomórákon azért lehetett megszeretni magát az irodalmat, mert nem noteszre feleltetés, valamilyen bemagolt szöveg reprodukálása volt a lényeges: az adatok, kategóriák csak azt szolgálták, hogy a művek élvezetéhez, megértéséhez, birtokbavételéhez vezessenek. Vezetésével betekintést nyerhettek a kortárs költők műveibe, s ha ilyenek Nyíregyházán jártak, együtt mentek meghallgatásukra, megszerették az olvasást, a szépirodalmat.

41 éves pedagógus pályájából 35 évet vezető pozíciókban teljesített. Ő maga erről így beszélt: „Visszatekintve a lepergett évtizedekre, mindinkább látom, hogy nem születtem vezetőnek. Éppen ezért mondhattam meg minden tisztségemben, hogy kicsit felemás igát hordozva élek a vezető funkciókban. Mert én mindig tanító embernek, oktató tanárnak készültem és éreztem magamat és ennek megfelelően igyekeztem dolgozni...Mindent ennek érdekében csináltam: szinte egész életemben olvastam, igyekeztem tanulni másoktól, s olvasok és tanulok még ma is vén fejjel, mondhatnám kötelezettség nélkül is. Ezért merem remélni, hogy több ezerre menő tanítványaimnak – legalábbis töredékük – szívébe, lelkébe ezt a hajlamot, szándékot, életvitelt igyekeztem beoltani, vonzóvá és követendővé tenni: a nevelői hivatás lényegét, a szüntelen önképzés, a tanulás szeretetének vonzó varázsát.”

Munkásságát többször, magas kitüntetésekkel ismerték el: Kiváló Tanár (1957), Munka Érdemrend ezüst fokozat (1964, 1973). Oktatásügy Kiváló Dolgozója (1964), Szocialista Kultúráért (1969), Munka Érdemrend arany fokozat (1979) Kiváló Munkáért (1984) Magyarországi felsőfokú tanító és óvónőképzés 25. évfordulójára (1984)

Igen sok társadalmi érdekeltsége is volt, legtöbbször vezető beosztásban. Bárhova meghívták sohasem ment el „készületlenül”, s ha a leírattal nem értett egyet azt szóvá is tette. Nyugdíjas korában is vállalkozó, segítő szellemű maradt, nem szeretett segítséget kérni még az

erejét olykor felülmúló magas gyümölcsfák gondozásához sem. Idős korában tanult meg autót vezetni, hogy a hegyekben levő kertjüket, és a fővárost könnyebben tudják megközelíteni. Német fordítást vállalt, segítette fiatal, volt kollegáinak előbbre jutását.

Egészsége hetvenes éveinek közepén kezdett megromlani, igaz az asztma egész életében gyötörte.

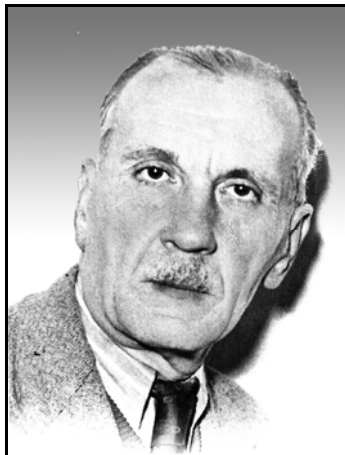
Halála után felesége „Porzolt István Ösztöndíj” néven alapítványt hozott létre, minden tanévben tíz-tizenkét tehetséges tanuló kap támogatást tanulmányainak megsegítésére.

Az utókor, s nemcsak a volt tanítványok, megőrzik egy szerény, nagy tudású igazi pedagógus emlékét.

Forrás: XIV. Szabolcs-Szatmár-Bereg Levéltári Évkönyv: Margócsy József: Pályaképvázlat; Benkő Péter: A Magyar Népmozgalom Almanachja.

Raffayné Oláh Katalin

PÓSZE IMRE (Tiszacsoma, [Bereg vármegye] 1898 – 1976): tanító.

Gazdálkodó szülők gyermekeként született. A négy fiú közül ő volt a legkisebb, és csak ő tanult tovább. Évek múlva, viszonzásképpen lemondott a testvérei javára a neki járó földről. A tanulás a beregszászi gimnáziumban és az ungvári tanítóképzőben jól ment, de zsebpénzben nem bővelkedett. Hosszabb idő telt el, mire a kirakatban vágyva nézett krémeszt megvehette. Az első világháború miatt 1916-ban

hadi diplomát kapott, s rövid kiképzés után, 18 évesen a frontra került. A háború után szülőfaluját Csehszlovákiához csatolták. Nem akart idegen országban élni: a határon átszökve Lónyán talált otthonra. Megnősült, felesége Potássy Ilona szintén tanítói diplomával rendelkezett. 1928-ban Egyeken kaptak állást, a Klebelsberg-féle iskolaprogram keretében akkor épült új állami iskolában. Mindkettőjüknek idegen volt a poros alföldi falu, s úgy gondolták, hogy pár év múltán elköltöznék. Aztán mégis nyugdíjazásukig ott tanítottak. 1944 előtt pár évig a község két helyen működő állami iskolájának közös igazgatója volt, 1956-58 között pedig az egyik igazgatóhelyetteseként dolgozott. Az 1940-es évek elején ő volt az önkéntes tűzoltótestület parancsnoka is. Sok versenyt nyertek, az egyik egyéni díj ma is a falu kis tűzoltó múzeumában látható. Egyik alkalommal egy női csapatot is szerveztek, akik nagy sikerrel mutatták be – versenyen kívül – a gyakorlatukat.

Tisztelték és szerették szülők és tanítványok. Az órákon szigorú volt, de a szünetekben együtt játszott a gyerekekkel. Különösen 1944 előtt, szinte nem volt nap, hogy otthon ne várta volna valaki, segítségét, tanácsát kérve. Állást szerzett, katonaság alóli felmentést kérvényezett, továbbtanulási ügyeket intézett. Természetesen pusztá köszönetért, elképzelhetetlen volt számára, hogy nála szegényebb, bajban lévőől bármit is elfogadjon.

Aztán újra jött a háború. Egy zsidó munkaszolgálatos század parancsnoka lett. Itt is emberséges magatartás jellemezte, úgy hogy amikor másfél éves orosz hadifogság után elvesztette állását, azt volt munkaszolgálatosai egyöntetű igazoló fellépése hatására kapta vissza.

1944-ben munkaszolgálatos század parancsnokaként előbb a zombori, majd a debreceni repülőtér építkezésén vettek részt. A század a Serli-tanyán volt elszállásolva, ő a Bika szállodában lakott. G.E. karcagi munkaszolgálatos reggelenként bement a Bikába, hátha szükség van valami segítségre. Többször kérték, hogy ne tegye, mert nekik tilos volt egyedül járni a városban. Egy reggel nem jött, s a szálláshelyen sem volt. Mondták, hogy biztosan a elfogta a Gestapo, ahonnan embert szabadon nem engednek. Ő azonban mégis odament, és kijelentette, hogy ezért az emberért ő a felelős, neki kell

megbüntetni. Határozott fellépésére végül levittek a szálloda pincéjébe, és átadták neki a foglyot. Ott még vészjósló szigorral beszélt, de mikor visszafelé a századhoz kettesben maradtak azt mondta: „Most már megköszönheti” A magyar katonai parancsnokságon külön gratuláltak a sikeres fogolyszabadításért.

Egyik tehetséges cigány tanulóját munkához juttatta a MÁV-nál. Kalauz lett, és tagja volt a MÁV Szimfónikusok zenekarának. Hosszú ideig a Debrecen-Tiszalók vonalon szolgált, s az egyeki utasoktól mindig érdeklődött a tanító úr felől. Még az 1970-es években is évenként felkereste, megköszönve a hajdani segítséget.

Legtöbbet földrajzot, rajzot tanított. Amikor nem volt térkép nagy csomagolópapírra készített megfelelő szemléltető rajzot. Tehetséges tanítványait nem hagyta elkallódní, soknak egyengette továbbtanulását.

Politikai kérdésekben mindig tájékozott volt, bár nem volt párttag. Sok kollegája kérésének engedve megtartotta helyettük a reggelenkénti kötelező „Szabad-Nép” félórát. A Rákosi korszakban az igazgatóknak titkos jellemzést kellett írni a tanárokról. Ezeket 1956 után mindenki kézhez kapta. A róla készült jellemzés is jól mutatja a kor szellemét, amit pedig hiányossággként róttak fel, az talán egyáltalán nem jellemhiba volt.

„Pártonkívüli. A szakszervezeti szemináriumnak hallgatója, a szeminárium életében aktív munkát végez. Szakmai tudása igen jó, ideológiai tudása kiegészítésre szorul, amit szorgalmas önképzéssel, olvasással pótol. Idősebb tanító létére nagyon aktív munkát fejt ki az iskola életében. Vezeti az iskola MHK („Munkára Harcra Kész”) mozgalmát. Az iskola minden megmozdulásában részt vesz önként. Igen egészséges versenyszellemet sikerült kialakítani osztályában. A nagymérvű lemorzsolódást sikerült lecsökkenteníe és a mulasztókat korrepetálja, ezen kívül minden délután tanulószobai inspekciót tart a VII. osztályban. A munkafelajánlások alkalmával dicséretben részesült. Fogytékossága, hogy idealista világszemléletét nem vetkezte le teljesen. Egyek 1950. május 24.”

1958-ban, nyugdíjba vonulásakor megkapta „Az Oktatásügy Kiváló Dolgozója”, kitüntetést, de ennél többre tartotta, hogy volt tanítványai gyakran felkeresték, továbbbra is érezte egy egész falu hálás ragaszkodását. Nyugdíjasként

néhány évig egy kis mezőgazdasági termelő-szövetkezet könyvelői feladatait látta el, de egyébként a családjának élt. Szívesen ment ve-jével méhészkedni, az akkor még nem védett, mégis a mainál sokkal szebb ohati erdőbe. So-kat foglalkozott két unokájával. Mindkét unoká-ja, csakúgy mint lánya a pedagógusi pályát vá-lasztották.

Csorba Jenőné sz. Pősze Ilona

R

RÁCZ ZSIGMOND (Hajdúböszörmény, 1922. febr. 25. – Hajdúböszörmény, 1988. dec. 8.): középiskolai tanár, könyvtáros.

Édesapja (Rác Jenő) középiskolai tanár volt, 1937-től 1942-ig a hajdúböszörményi gimnázium igazgatója. (A Pedagógusok Arcképcsarnoka 2004-es kötetében emlékeztünk meg róla.) Rác Zsigmond elemi és középiskolai tanulmányait szülővárosában végezte, majd a debreceni egyetemen szerzett magyar-latin szakos tanári diplomát. A második világháború utolsó évében a fronton lévő tanárokat helyettesítette volt iskolájában. Az 1947/48-as tanévben a békéscsabai evangélikus gimnáziumban tanított, majd visszatért Hajdúböszörménybe. 1948-ban házasságot kötött Szabó Katalin zenetanárnővel. Latin szakos kollégáihoz hasonlóan ő is meg-

szerezte oroszból a diplomát 1952-ben, és ezt a nyelvet tanította a magyar mellett a helyi általános iskolákban (középkerti, Bocskai téri fiú-, Bocskai téri leányiskola). 1966-ban a budapesti Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán megszerezte a könyvtárosi képesítést is, és tanulmányi idejével párhuzamosan 1963-tól nyugdíjba vonulásáig (1983) a hajdúböszörményi Bocskai István Gimnázium függetlenített könyvtárosaként tevékenykedett. Tanárgyerek volt, a kifejezés Németh László-i értelmében. A pedagógusok lányai, fiai, különösen kisvárosban vagy falun jobban a figyelem középpontjában állnak, meg kell felelniük a társadalom és szüleik elvárásainak. Megkövetelik tőlük az illedelmes viselkedést, a felnőttek beszélgetéseit hallva akarva-akaratlan megismerkednek az oktatás elvi és hétköznapi problémáival, a kultúra szeretetére nevelik őket és szilárd erkölcsi értékrendet kapnak.

Rác Zsigmond, a város szeretett Zsiga bácsija megtestesítője volt az előbb említett kritériumoknak.

Civilizált, udvarias magatartás jellemezte viselkedését. Ez nála mély erkölcsiséget fejezett ki. Nála az etikett valóban az etika, egy nagyon mély humánus rész volt. Ha egy szóval akarunk jellemezni, akkor ezt a ma már nem sokszor használt meghatározást kell alkalmaznunk: jó. Jó ember volt. Akin tudott, segített. Könyvtárosként igyekezett a legszokatlanabb kívánságoknak is eleget tenni. Türelmesen kereste elő a kiadványokat záróra után is. Nagyon sok böszörményi diák szakdolgozatában, diplomamunkájában ott vannak – persze névtelenül, észrevétlenül – az ő szakmai tanácsai, megjegy-

zései. Önzetlenül segítette mások előrehaladását, sikereit. Érettségik idején gyakran felkérték jegyzői feladatok ellátására. Megható volt látni, hogy sokszor jobban izgult a diákokért, mint az érintett szaktanárok. Ez persze azzal is magyarázható, hogy könyvtárosságából következően az iskola szinte minden tanulóval kapcsolatba került. Szeretett az ifjúsággal foglalkozni, már egyetemista korában cserkész segédtsízként járt kirándulásokra, táborokba, s a mozgalom betiltása után más területeken kapcsolódott be a fiatalssággal végzett munkába.

Bámulatosan jó memóriája és nagy enciklopédikus tudása volt. Egyéniségéhez közel állt a zene, kiválóan hegedült, ismerte a zeneirodalom jelentős alkotásait. Felesége ének-és zenetanárnő volt, a böszörményi óvóképző főiskola létrejötte után annak docense. Zsiga bácsi mindenhol elkísérte a neje által vezetett énekkarokat, az első sorban hallgatta végig az előadást, és örült (szerencsére nagyon sokszor örülhetett) a kórus sikereinek. Házasságukból két gyermek született. Az orvostudományi egyetemet végzett Zsigmond Kazincbarcikán él tanárnő feleségével. Gyermekük, Ildikó és András bearanyozták a nagypapa napjait. Zsiga bácsi Judit nevű lánya klinikai szakpszichológusként dolgozott.

A vidéki tanárok, tanítók évszázadokon át az oktatás mellett az adott helység kulturális tevékenységét is irányították. Ebből Rác Zsigmond az átlagosnál sokkal jobban kivette a részét. Fiatalon tagja volt a gimnáziumi, később a pedagógus zenekarnak, színdarabok előadásában vett részt. Már említett nagy műveltségének köszönhetően sokszor nyert országos kulturális vetélkedőkön, a magyar televízió képernyőjét nézve csodálhattuk felkészültségét. Ha felkérték, tartalmas beszédeket mondott városi ünnepeken. Közéleti tevékenységet szívesen végzett, éveken át népi ülnökként segítette a bíróság munkáját.

Jól sakkozott, a helyi szakosztály egyik szervezője, sikeres versenyzője volt. Kedvelte a labdarúgást és más fizikai sportokat is. Sportszeretete részét alkotta újságíróskodásának is. Sokszor tudósított mérkőzésekről országos lapokban is. Nemcsak a sportról írt. Már felső gimnazista kora óta jelentek meg írásai, különböző témakörökben tájékoztatta és formálta a közvéleményt. A szerkesztők szerették, mert magyar-latín sza-

kos végzettségéhez méltóan stílusa szabatos és színes volt, a határidők betartásában pontos.

Ma még él emlékezete a város lakóinak tudatában, a Pedagógusok Arcképcsarnoka bizonyára segít, hogy azok is el tudják helyezni Hajdúböszörmény nevelésének és kultúrájának történetében, akik személyesen nem ismerhették.

Elismerések, kitüntetések:

Miniszteri dicséret eredményes könyvtárosi munkáért 1968

A Bocskai István Gimnázium törzsgárda jelvénye 1975

A Testnevelés és Sport Érdemes Dolgozója 1977

Pedagógus Szolgálati Emlékérem 1982

Kitüntetés a Testnevelési és Sportmozgalomban kifejtett eredményes munkáért 1984

Emléklap a Pedagógusok Szakszervezete újjáalakulásának 40. évfordulójára 1985

Emléklap az OPMK újrainításának 30. évfordulója alkalmából 1988

Források:

Családi levéltár, családi és baráti visszaemlékezések. A hajdúböszörményi Református Bocskay Gimnázium évkönyve 1944/45 és 1945/46. A hajdúböszörményi Bocskai István Gimnázium Jubileumi Emlékkönyve 1972.

Csiha László

RANGONI KÁROLYNÉ Inczedy Margit (Fedémes, 1915. 03. 12. – Nyiregyháza, 2004. 12. 04.): tanító, szakvezető tanító.

Gyakran előttem van törékeny kis alakja, mosolygós arca, hogy állandóan siet, hol a szerinte

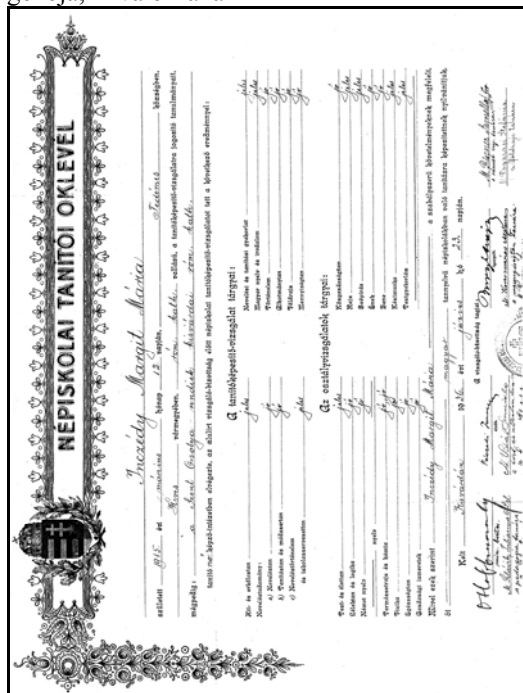
„eleven ördög”-ként száguldó gyerekek megfékezésére, hol az órájára készülő tanítójelölt kíségetésére.

Manci néni – mert valamennyien így hívtuk – Fedémesen egy hevesi kis községben született, ahol édesapja igazgató-kántortanító volt. Édesanyja, Rubes Mária háztartásbeli, s egy testvére volt, akit viszonylag korán elveszített. Felhőtlen gyermekkorra volt, a családi birtok mindig gyermekzsivajtól volt hangos. A törékeny kislánynak nem okozott gondot az elemi iskolába járás sem, melyet szülőhelyén végzett el. Ezután Egerben elvégezte a polgári iskolát, majd ezt követően Kisvárdára kerül, ahol a Szent Orsolya rendiek római katolikus Tanítónő Képző Intézetében 1936-ban népiskolai tanítói oklevelet szerzett.

1938-tól több megszakítással kis Heves megyei falvakban tanít, mint kisegítő (Parád, Pétervására), majd 1940-ben Bükkszékre kerül megválasztott tanítónak. Mindenütt a tanítók legnehezebb, egyben legfelemelőbb feladatát bízzák rá: első és második elemistákat tanít. A betűvetés öröme, a számok világában való barangolásra ráéreztetni a gyerekeket nagy élvezet volt számára. A későbbiek során is bárhova került ez a korosztály volt számára a legkedvesebb, s ő is az „Első Tanítóm” büszke tulajdonosa lett sok száz gyermek emlékezetében.

1942-ben férjhez ment, s egy ideig nem tanított, csak azután, hogy férjét behívták katonának. Visszaköltözött Fedémesre, először kisegítő, majd megválasztott tanítóként dolgozott. Férje 1947 őszén jött haza, s az ötévi front és hadifogság után nem akarta, hogy Mancsi néni tanítson. Így 1959 december 1-ig szüneteltette az iskolai munkát. Családjával együtt Nyíregyházára költöztek, ahol elsősorban a három kiskorú gyermekének a nevelésével foglalkozott. Férje a Pénzügy Minisztérium dolgozója, aki a Megyei Revizori Kirendeltségen teljesített szolgálatot, betegeskedni kezdett. A legkisebb gyerekük is iskolába került, így amikor lehetőség volt rá újból tanítani ment Rangoni Károlyné: Kótaj, majd Nyíregyházán a 2. sz. Ált. Isk. és 12. sz. Ált. Isk., később a jogutód Tanárképző Főiskola Gyakorlója voltak munkahelyei. A Főiskola és a Tanítóképző fúziója után három évig – nyugdíjba vonulásáig – kapott megbízást a tanító szakos hallgatók szakvezetésére. Ezt a feladatot is, mint előzőleg minden mást, töretlen lelkesedés-

sel, állandó jellegű pontossággal, segítőkész-séggel végezte. Példaként emlegették a hallgatók, szerették anyáskodó természetéért, fáradhatatlanságáért. Elsők között köszöntötték a főiskola törzsgárda tagjai között, munkáját többször kiemelten elismerték: Oktatásügy Kiváló Dolgozója, Kiváló Tanár

Ezek jól estek neki, de mint legtöbb tanítónő ő is a tanítványai szemében csillogó örömet, hallgatói eredményes tanítását tartotta a legnagyobb elismerésnek. Színes diplomái átvételekor legtöbbször volt tanítványai köszöntötték, akik az ő példáját követve lettek tanítók. 1973-ban ment nyugdíjba, már ekkor özvegyen. Harmadik, beteges gyermekével foglalkozott elsősorban és segített három unokája nevelésében. Legidősebb gyermeke követte a pedagógus pályán, sőt a menyé és a veje is pedagógus. Egyik unokája Kazinczy-díjas diák lett, most már pedig háromszoros Kazinczy-díjas tanár. Nagyon büszke volt rájuk, mint ahogy családja és volt tanítványai is büszkén emlegetik őt.

Forrás:

Életrajzi adatok, személyes ismertség.

Raffayné Oláh Katalin

RÉSCH PÁL (Mezőfény, 1887 – Debrecen, 1976): néptanító, iskolaigazgató.

Kiváló tanítómesterré érett a korán katedrára lépő fiatal ember. Őt a történelmi Magyarország Szatmár megyéje készítette fel pályájára. Nagykároly szomszédságából, Mezőfényből indult el a földműves családból való nyolc gyermek egyikeként, Szatmárnémetibe, pedagógus szakmát tanulni.

Gyakorlati nevelő-oktató munkáját 1905-ben kezdte el Balatonendrődön, mint helyettes tanító státusbeli kolléga. Klebelsberg Kunó VKM aláírása fényesítette későbbi végleges kinevezését Körösszakál nevű Bihari kisközségbe. Ötvenegy évet töltött e helyütt, mint a falu állami néptanítója és igazgatója, no meg a három-négy fős tantestület irányítója.

1913-tól 1956-ig főállásban, utána óraadóként tette dolgát a nyugdíjazásáig. Kiváló hallása zenei képzést ígért ugyan számára, ő azonban a falusi tanítóságot választotta. Kiváló orgonistaként később egy-egy templomi misén vagy kisvárosi versenyen mutatkozott be. Új közege egyszerre lett számára ismerős és ismeretlen a később megcsonkított ország peremén. Nap-nap után fejlődött tudatos tanítóvá és meggyőződéses szervezővé, tervezővé, irányítóvá. És számos művészeti ág, meg szakma aktív művelőjévé. Alázat, sokoldalúság, gyermekszeretet, pedagógiai jártasság és végtelen szorgalom volt az, amit utódaira örökölt „a tiszteletben álló diri”. Mint ugyancsak fürgén mozgó tevékeny ember, folyamatosan illeszkedett bele korának megváltozott politikai-társadalmi, de főként kulturális életébe. Iskolai tanrend, órarend, napirend szabályozta naponkénti elfoglaltságát. Ami

az ő korában hetenkénti 6-6 munkanapot, és délelőtti-délutáni tanítást követelt meg, az ugyancsak magas óraszám és gyermeklétszám kíséretében. Szakmai munkáját s annak eredményét helybeli uraságok, cselédeberek, szabad földművesek és tanügyi feljebbvalók ismerték el.

Összesen két világháború réme gázolt bele a termékeny életébe. Ama elsőt 1914-1919 között szenvedte el, előbb harcosként Galícia földjén, majd orosz fogságban.

Károly-keresztet és egyéb medáliát tűztek érte a mellére, utána hadifogolytáborban sínylődött.

A II. világháború idején családjával nyugatra menekült, 1946 júniusában tértek vissza az otthonukba.

Hazaérkezve tapasztalta, hogy a szemfüles szomszédok, másképpen gondolkodó rossz emberek vagy katonák fosztották ki az üresen hagyott lakásukat, csaknem mindenféle értéket s berendezést elhurcolva, s neki – élete alkonya felé – úgyszólván mindent előről kellett kezdenie. Jelképes cölöpverést ugyanott, keserű hangulatban, szegényen és csalódottan. Bútoraiból ismerős jóemberek mentettek meg keveset, mások összegyűjtögetett javakkal örvendeztették meg a tanítójukat. Négy holdnyi összekuporgatott szántóföldjét a beköszöntő népidemokrácia vastörvénye sajátította ki. Ám jóval később egy jőtevő TSzCs-elnök egész holdnyi pedagógus földben részesítette, a jogcím nélküli nyugdíjas falutanítót. Régi kistanyát pótolta valamelyest az évenként kiölezzett kukoricatábla.

Épp a kicsi, ám felmagasztalt szőlőskerti földcske maradt számára, amit jó gazda, szakértő kertész ambícióval munkált meg. Második otthonának tekintette. Öregedő állapotában is szorgosan munkálta, látogatta. Őrizte is a kártékony madarak és emberek ellen. Talicskán tolta haza szőlőskerti termését. Őszidőben édes mustot szűrt, amit előbb a szép tanítólak pincéjében, kiköltöztetése után pedig az elhurcolt zsidó kocsmáros jégvermében érlelt kiválónak Miklósnapi kóstolgatásra. Csemege szőlőből s egyéb gyümölcsből nem szenvedett hiányt az ő családja.

Életműve csakúgy üzen késői korok megélőj számára, mint az életútja. Évtizedeken át életre készített fel tanítványokat. Ötödik-hatodik osztályba sorolt „nagyokat” oktatott mindenféle tantárgyra határozottan, lelkesedve és követel-

ményt betartva. Vasárnapokon templomba kísért istentiszteletet hallgatni párba állt ifjúságot. Más időszak alatt – például versenyeken, Madarak és Fák Napján – egész iskolányi gyermek sokaságot vezetett kirándulásra, majálisra, nótaszóval, lobogó zászló alatt. Oktatását kívánt szinten végezze. Ismert „mit-miért-hogyan” módszert – megtapasztalásból – és Drózdý-féle kézikönyvből, Tanítók Lapjából...

Nevelő-oktató-képző munkája megfelelt a Horthy-korszak előírásainak. Bár később megtagasztalta a szocialista iskola koncepcióit is. Úgy mint a gyermeki aktivitás és önállóság fokozását, a „minden gyermek megtanításának” elvét, a szakma presztízisének védelmét. Ő maga és kollégái változatos módszereket alkalmaztak a tanításban. Kérdve kifejtőt, magyarázót, szemléltetőt, mesélőt és kísérletezőt. Természetes megfigyelésről sem feledkezve. Kiválóan szervezte a diákjait és tanítókartársait egy-egy kitűzött feladat elvégzésre. Az életben való helytállás lett vezérlő elvük. Kevés központi és szervezett felkészítésben részesült maga is, ekként fokozta önállóságát. Munkás hétköznapijairól hitelesen szólnak a korabeli testületi és szülői értekezletek jegyzőkönyvei. Például a figyelem pszichológiájáról és alkalmazott fegyelmezésről. Testi fenytést, mint fájdalmat, viszontbosszút s félelmet kiváltó büntetést alig alkalmaztak. Állandó követségként napirend lett a képesség fejlesztése.

Kiáltó hibák kísérték kívánt erőfeszítéseket s eredményeket. Főként a „mindenki megtanítása” vonatkozásaiban. Cigány gyermekeket be sem iskoláztak. Szegényeket ruha és lábbelihiány tartott vissza téli évszakok alatt. A gazdálkodó középréteg nyarakon fogta mezei-házi munkába nagyocská gyermekét. Olyan eset is előfordult, hogy órán aludt el padra támaszkodó egy-két gyermek. Akit tanítás kezdete előtt haj-

nali dologba fogtak. Tanítót megsegítő házi dolgok – szobatakarítások, állatetetések – aligha késleltettek folyamatos lecketanulást. Sok tanuló anyakönyvi rubrikájába került bele ama elszomorító szöveg, hogy „Sok mulasztása miatt nem osztályozható. Az osztályt megismételni köteles.”

Iskolán kívüli megbízatások nélkül elképzelhetlenek a falusi tanító mindennapjai. Sokszorosan igaz e kritérium Résch igazgató úr helybéli pályafutására. Falumindenes szokás, ráaggatott funkció, felvállalt öntevékeny munka és egyéb társadalmi teendő szötte be szabadidejét.

Fia így emlékezik vissza az apjára: „Sokféle ügyes-bajos-hivatalos dologban fordultak hozzá az emberek, ő segített rajtuk.” Kinek kérvényt vagy szerződést írt, földrészt mért ki, kinek perlekedését igazította törvényes, humánus rendbe. Ünnepeken nemcsak beszédet tartott, hanem megemlékezéshez méltó ünnepi műsorszámokat tanított be. A tanítók közül kizárólag ő léphetett át urasági kastélyküszöböt. Olykor iskolát segítő áldozatra bírva egy-egy nagyságost és iskolaszéki elnököt. Garasokat gyűjtögetett össze a szegény gyermekek megsegítésére, tanszervársárláshoz. Egy ízben olcsó harmónium megvásárlására is „futotta”. Kórusbeli munkát és énektanítást segített a becsben tartott hangszer. Amikor éhezte-szomjazta a hangszerek királynőjének megszólaltatását, akkor Komádi és Újfalu templomába járt orgonálni.

Dalárdáját és móka kedvelős színpadi játékát járasszerte ismerték. Egyik művészeti ágat két-szólamosáig s kánonéneklésig vezette el. Másikában népszínműveket, bohózatokat adtak elő az iskolát elhagyó fiai, lányai. A közösség tapssal, a vezető bizottság pedig oklevéllel jutalmazta a kulturális társadalmi munkáját.

Tornászcsapata látványos bemutatókon gyönyörködtetett elfáradt tekintetű szülőket.

Mindhárom öntevékeny művészeti ág több ízben ért meg Berettyóújfaluban megyei elismerést. Univerzális tanítónak ismerték el. Epreskert elnevezésű gyakorlókeretet létesített egy Bem utca-végi telken, a földmunka, kertészkedés és gyümölcscsoltás-szemzés gyakorlásához.

Ismétlőiskolások gyakoroltak benne különféle dolgot és elméletet a növényélettan területein. Idő multával „kislak” épült a telkük közepére, sőt bekerítették az ajándékba kapott kis birodalmukat. Mostanság magas törzsű gyümölcs-

fák emlékeztetnek a palánkonbéli régi időkre. Részt vett a községgpolitika alakításában. Sok munkát végzett bérezés nélkül. Körzeti iskola-felügyeletet hét éven át látott el a Körös folyótól délre fekvő tanintézetekben. Megtapasztalásait és tanácsait későbbi nyugdíjas időkre tartogatta, az ifjabb nemzedék okulásaképpen. Egy árnyékolt betűvel teleírt régi füzet arra emlékeztet, hogy községtörténet írásába fogott, amit már nem tudott befejezni.

Az ő idejében Körösszakálon Hegyvári Anna, Ducs Anna és Geréb Árpád kollégája alkotta a tantestületet. Lelkesen tanítottak ők, egyébre is érdeklődő tanítványokat: facsapolásra, terítő-hímzésre s könyvkötésre csakúgy, mint ábécére. Néhány fekete-kartonos könyvpéldány máig őrzi ebbeli sikerüket: Magyar népballadák, Gólyamesék, Hit- és erkölcsstan címek alatt. Bebejárt ő meghívásra, ünnepségre és kötetlen beszélgetésre az új idők iskolájába – kollégákkal beszélgetni, Pedagógus Napi köszöntésben részesülni. Olyankor a gazdag élményét hasonlítgatta mai eljárásokkal. Ízesen adta elő a megtapasztalásait.

Hangya Szövetkezetet hozott létre az újabb korszak kezdetén. Ügyvezető elnöki tisztségét is maga viselte. Érte szerény dotációban részesült. Jól működött e vállalkozás – mint közösségi összefogás – boltja, kocsmája valamint felügyelete.

Tanítói fizetéséből nem voltak anyagi gondjai. Mindhárom gyermekét Esztergom kiváló középiskoláiban taníttatta. Később a megélt idők igazolták szülői törődését a fiakban. Mint láttuk, kevés földhányad és szőlőskert vásárlására is futotta a béréből, tanítónő-hitvese – Mariskája – nem kényszerült kereső munkára. Szükség volt rá a vonzó otthon megteremtésében, a gyermekek kiváló ellátásában és a sütés-főzés napi gyakorlásában. Feleségétől tanultak finom tésztákat sütni az asszonyok. Énekhangja oly kellemes volt, hogy meghatottság nélkül nem hallgatta a dal és esztétika megszállottja. Néha magántanítványok oktatásával járult hozzá család-fenntartáshoz.

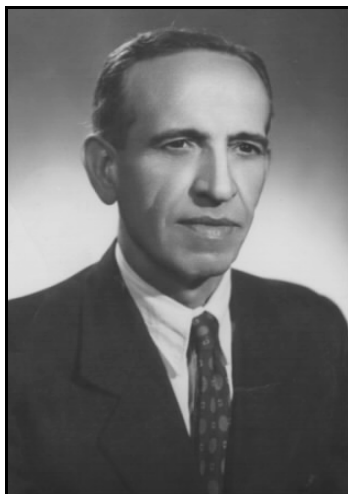
Családtagként fogadta be egy szakadáti árva lánykát, Ágetot. Későbbi időben ő lett a megözvegyült rektor gondviselője. Súlyos betegsége szőlította Ilonka lánya családjához Debrecenbe. Ágetot pedig kívánt módon „kistafirongozták” ők, amikor annak jött el az ideje.

Év sem telt belé, amint holt tetemét Debrecen köztemetője fogadta be. Szakáli ismerői, kortársai, tanítványai téesszbeli mikrobuszon érkeztek a temetésére.

Sípos Endre

S

SALÁNKI JÁNOS (Debrecen, 1902. dec. 9. – Debrecen, 1989. nov. 16.) kántor-tanító, ált. isk. tanár, ipari tanuló iskolai tanár.

Pályájának első két évtizedében (1922-41) elsőosztályosokat tanított Berettyóújfaluban, a református elemi iskolában. A felnőttek közül pedig sokat szintén betűvetésre az évente rendszeresen szervezett analfabéta tanfolyamokon. Ez alapozta meg aztán általános ismertségét és munkájának elismertségét az első világháború végén hirtelen megyeszékhellyé lett faluban.

Tösgyökeres debreceni volt, de tevékenysége később kiterjedt úgyszólván az egész Hajdú-Bihar megyére. Gimnáziumi osztályok után kántor-tanítói oklevelét a debreceni Református

Kollégiumban szerezte 1922-ben, később magyar-történelem szakon tanári diplomát 1951-ben az egri Pedagógiai Főiskolán. Az évtizedek során kifejtett széles körű egyéb népművelési munkáját sokféle folyamatos továbbképzéssel alapozta meg: iparostanonc közismereti és műszaki oktató-, mezőgazdasági (ezüst- és aranykalászos) szakoktató, betegsegélyezési-, anya- és csecsemővédelmi-, tűzoltó- és légoltalmi szakoktatói, végül szövetkezeti tanfolyamok elvégzésével, utóbb ilyenek szervezésével. Mindez persze nem volt különleges, csak reá jellemző dolog, ezek akkoriban hozzátartoztak a néptanítókkal szemben támasztott általános társadalmi elvárásokhoz. Ami mégis megkülönböztette őt, az a kiemelkedő szorgalom, kezdeményező és szervező képesség, amit minden munkájában tanúsított.

Néhány holdas debreceni családból származott [1, 4], ahol gyerekkorától kezdve alapos gyakorlati gazdálkodási ismeretekre tett szert. Az öt testvér közül a három fiú kitűnő tanulmányi eredményeik miatt a Református Kollégium támogatásával szerzett tanári-, ill. tanítói oklevelet. József nevű bátyja a kollégium latin-görög szakos tanára lett, Ferenc bátyja 1920-tól szintén Berettyóújfaluban tanított, 1925-48 között pedig a református elemi iskola igazgatója volt.

A 20-as évektől a fiatal tanító bekapcsolódott a Berettyóújfaluban 1885-ben alapított iparostanonc-iskolai oktatásba, a díjazott órákon túl megszervezve az önképzőkört és összegyűjtve

annak könyvtárát. Tevékeny részt vett a református tanítóegyesületi munkában, a Stefánia betegsegélyezési egyesületnek pedig pénztárosa volt másfél évtizedig. Sokféle tanfolyam szervezésével jelentős szerepe volt az iskolán kívüli népművelésben, különösen a téli ezüst- és aranykalászos gazdaképzésben [5].

Ugyancsak ebben az évtizedben sokat dolgozott Ferenc bátyjával együtt a Klebelsberg gróf oktatási miniszter által kezdeményezett iskolaépítési program keretében az új emeletes iskola létrehozásában, berendezésében, földrajzi és történelmi térképekkel, balesetvédelmi-, továbbá a szaktárgyi oktatásnak szemléltető anyagokkal történő felszerelésében. Ezt a munkát ismerte el a református iskolaszék szolgálati lakással az iskola épületében.

Közben családot alapított, 1927-ben feleségül vette Szabó József bárándi ref. lelkész [5] Erzsébet nevű lányát és házasságából öt gyermeke született. Mikor közülük 1939-ben a tízéves Katalin meghalt, mint később kiderült a tanítójától kapott TBC fertőzés következtében, kezdeményezte a pedagógusok évenkénti tüdőszűrésének elrendelését. A négy felnőttkort megért gyermeke közül a két lány tanári-, a két fiú mérnöki oklevelet szerzett.

A református egyházközség, továbbá a tiszántúli cserkészkerület vezetőinek támogatásával megszervezte a 164. számú Bocskai cserkészcsapatot és másfél évtizedig parancsnokként az évközi kiképző munka (népdal-, néptánc-tanulás, ügyességi játékok, játékkészítés, főzés, stb.) után, nyaranként táborozni vitte a csapatot [5]. Kiemelkedő esemény volt a csapat életében az 1933-as gödöllői cserkész-világtalálkozón való részvétel. A szegény családok gyerekeiből álló csapat szakácsai a táborozás idején csörögét (más tájnyelvi szóval: forgácsfánkot) sütöttek, ezt eladták a külső látogatóknak és az így megkeresett pénzből megvették a hazautazó japán csapat sátrait, felszerelését, megoldva a későbbi táborozások lakhatási gondját (1944-ig). Ehhez kapcsolódik Salánki János életének legnagyobb (igaz, beteljesületlen) kitüntetése: megismerve szervező-képességét a gödöllői Jamboree-n, lord Baden Powell, a cserkészmozgalom alapítója, a világ főcserkésze magántitkári állást ajánlott fel neki, amit családi okok miatt nem fogadott el.

A család 1941-ben Nagyváradra költözött a gyermekek taníttatása érdekében, ahonnan 1944-ben mindenük (bútorok, csaknem ezerkötetes könyvtár) elvesztésével menekült újra Berettyóújfaluba 1948-ig, majd akkor ugyanezért települt Debrecenbe. Nagyváradon a tanítás mellett a város légoltalmi szakoktatójaként a közületek és vállalatok légoltalmi-, tűzvédelmi terveit készítette, véleményezte. Közben megszervezte a Bihar-hegységben, a Barátka-patak mellett 1942 nyarán a vitézi várományosok táborát, majd 1943-ban ugyanott, Barátka térségében az egész tiszántúli cserkészkerület sok csapatot felölelő táborát.

A háború utolsó másfél évében katona volt, majd útaszcsoportegységével együtt 1945 márciusában Dunántúlon szovjet hadifogságba esett, ahonnan, Harkov környékéről, csak 1946 augusztusában tért haza. Ennek a keserves időszaknak szép emlékeként emlegette később: a barakk esti sötétjében abból merítették erőt, hogy Arany János Toldiját, Petőfi és Vörösmarty verseit mondták kórusban, egymás emlékeztetést támogatva. Ebben segítette, hogy rengeteg költeményt fejből tudott és a magyar irodalomban, történelemben alapos olvasottsággal rendelkezett.

Debrecenben előbb általános iskolákban tanított (Szabadság-telep, Pacsirta utca, Fűvész-kert, ahol igazgatóhelyettes). Közben magyar-történelem szakon tanári oklevelet szerzett levelezőként, majd szakérettségis tanfolyamot szerzett 1951-ben. 1952-től az újonnan szervezett ipari tanuló képzés Hajdú-Bihar megyei igazgatójává nevezték ki, megbízatva ilyen iskolák létrehozásával minden járási székhelyen, mintegy negyven szakmában. 1956-tól 1962-ben történt nyugdíjazásáig előbb a hajdúböszörményi ipari tanuló iskola igazgatója, majd a hajdúszoboszlói iskola tanára volt. Nyugdíjas éveiben még egy évtizedig a kisiparosok megyei testületében az ipari tanulók képzését felügyelte szerződéses munkavállalóként.

A 70-es években látása erősen megromlott, fehér bottal, de magabiztosan járt. Ez idő tájt a debreceni református Nagytemplom gyülekezetében presbiterként vett részt a közösség életében és Ferenc bátyjával pedig együtt művelt egy kis gyümölcsös kertet.

Élete munkájának elismeréseként 1972-ben arany-, 1982-ben gyémánt-, végül 1987-ben vas-oklevelet kapott.

E sorok írója fia volt ennek a tanítónak. Ha most élete tanújaként megkísérli megjelölni e tevékeny embernek talán legjelentősebb tettét, akkor az lehetett ilyen, hogy amikor másfél éves hadifogság után hazatért, hetekig tartó éjszakai, gyakran könnyező levélírással beszámolt minden bajtársa családjának a rábízott katonákról, (mert megtanulta és fejben őrizte mindegyikük címét, adatait): kit melyik táborban látott utoljára, kit hol temettek el...

Ahogy egy tanító szokott beszámolni az elsőosztályos délelőttjéről, vagy a nyári táborból visszatérő cserkészfiúról a szülőknek.

Források:

1. Anyakönyvi iratok, oklevelek
2. Szabó István: Ugocsa megye, (1. kiad.: Magyar Tudományos Akadémia, 1937., 2. kiad.: Hatodik síp alapítvány, 1994); 29. oldal,
3. Rákóczi Ferenc: Vallomások, emlékiratok, Szépirodalmi Könyvkiadó, Bp, 1979. 409. old.
4. Debrecen sz. kir. város és Hajdú vármegye gazda-családjainak albuma, (Szerk.: Farkas L. Ferenc), Debrecen, Nagy Károly Grafikai Műintézet Kiadása, 1940. 127. oldal.
5. Bihar vármegye tíz évvel Trianon után, (Összeállította: Vermes Ernő), Berettyóújfalú, 1930., 64. oldal.

Salánki József

SÁNDOR JÓZSEF (Kecskemét, 1875. – Tura, 1942.): kántortanító, igazgató.

Birtokos családból származott, édesapja csendbiztos volt, aki az 1848-as szabadságharcban huszárként vett részt. Iskoláit Kecskeméten és Kiskunfélegyházán végezte, 1894-ben szerzett kántor-tanítói oklevelet. 1895-ben pályázta meg a kántor- igazgató tanítói állást Tura, Pest megyei községben. Zsűri és népes hallgatóság döntött a felől, hogy elnyerhesse-e a posztot. A különleges, lírai tenor énekhangú jelölt iránti tetszésüket úgy fejezték ki az emberek, hogy valóukon vitték a templomból a községi házára. Ez a bensőséges szeretet-kapcsolat közte és a falu lakossága között nemcsak a kinevezésekor volt

jellemző, hanem a későbbiekben is megmaradt. Mint falusi értelmiségi, néptanító, afféle „lám-pásként” világitott környezete számára.

Intézte a falu lakosságának ügyes-bajos dolgait részben emberbaráti módon, részben pedig szervezett formában is. Tanácsot adott, kölcsönt adott, kezességet vállalt számos esetben. A későbbiekben a növekvő igény miatt ezt hivatalos formába igyekezett önteni. 1898-ban Hitelszövetkezetet hozott létre, melyet ügyvezető igazgatóként irányított. A későbbiekben megalapította a Hangya Fogyasztási Szövetkezetet, melynek célja az előbbihez hasonlóan szintén az volt, hogy a falusi lakosság lehetőséget kapjon arra, hogy megélhetési körülményeit fejleszthesse.

Tura községben báró Schossberger Viktornak voltak birtokai (romantikus stílusú kastélya ma is áll, látogatható, habár felújításra szorul). Sándor József a báróval folytatott tárgyalásokat, és megszervezte, hogy földcserével és olcsó kamatozású hitelek biztosításával földterülethez és építkezési lehetőségekhez juthasson a helyi lakosság. Akcióját a helybeliek „földosztásnak” nevezték.

Közeleti tevékenysége nem ért véget az eddigiekkel. Megalapította a Turai Dalárdát, melyben tevékenyen részt vett. Az 1920-as években először rendezte meg a Galga-menti falvak fesztiválját Turán, ahol a helyi gyönyörű népviselet bemutatkozhatott. Sándor József szőlőnemesítéssel, fatelepítéssel is foglalkozott, valamint

mocsaras területek feltöltésével. Mindezekbe bevonta a falu lakosságát is, átadva nekik tudását. Az I. világháborúban részt vett, az olasz és az orosz frontokon harcolt. Orosz fogságba került, 5 évig kellett hadifogolyként szenvednie. Hősies magatartásáért hazatérésekor vitézi érdemrendet kapott, és felvették a Vitézi Rendbe. A későbbiekben levante főoktató is volt.

1899. május 16-án kötött házasságot Papp Irén-nel (1877-1968), aki jászberényi nemesi családból származott, édesapja Tápíóságon volt kántor-tanító és szintén harcolt az 1848-as szabadságharcban. Papp Irén, mialatt férje hadifogságban volt, önállóan vezette a Hangyaszövetkezetet, sógornője, Mess Jánosné segítségével. Papp Irén testvére Dr. Papp Károly geológus professzor, az MTA levelező tagja, a kissármási gázmező felfedezője.

Házasságukból hét gyermek született. A kor falusi hagyományaitól eltérően igen nagy hangsúlyt fektettek gyermekeik tanulmányaira. Abban a korban és körben szinte egyedülálló volt az, hogy mind a hét gyermeküknek biztosították azt, hogy egyetemet végezzenek. Igaz, bizonyos földterületek és szőlőbirtokok eladása árán volt ez lehetséges, de értékrendjük ezt így diktálta.

A legidősebb fiú, József, építészmérnök lett. Budapesten élt és alapított családot, két gyermeke született. A II. világháborúban eltűnt. A második fiú, János, orvos lett, sebész és fül-orr-gége szakorvos. Gyöngyösön volt kórházi főorvos, majd Nagykőrösön városi főorvos, táplálkozástudománnyal is foglalkozott. Megnősült, gyermekük nem született. Ezután következett László, aki jogi doktor lett, ügyvéd, majd miután állásától megfosztották, főkönyvelő. Turán élt, egy lánya született. István sebészorvos és fogorvos lett, valamint operaénekes volt. Gödöllőn volt főorvos, egy fia született. Ilona földrajz-természettudományi szakos középiskolai tanár, bölcsészdoktor lett. A háború után az USA-ban telepedett le, nem ment férjhez. Pál jogi doktor lett, majd katonatiszt. A II. világháború után Ausztráliába emigrált, négy gyermeke született. A legfiatalabb a testvérsorban Rozália (édesanyám), középiskolai testnevelő tanárnő lett, Debrecenben a gyógytestnevelés megalapítója, Kálmánchey Tibor (édesapám) gimnáziumi tanár és igazgató felesége. Két lányuk született, Rozália (orvos) és Márta (pszichológus). Ez utóbbi a jelen sorok írója.

Különleges mozzanat volt a Sándor-fiúk életében az, hogy 1932-35-ig Brazíliában dolgoztak, ahol jelentős gazdasági és egzisztenciális sikereket értek el. A hazaszeretet és a honvágy azonban visszahozta őket Magyarországra.

„A turai kántor-tanítói ház a helyi intelligencia legjelentősebb központja volt” – írja a helytörténetet feldolgozó monográfia. A helyi vezetőkön kívül a családhoz érkező látogatók is szeretettel látott vendégek voltak az amúgy is népes családi asztal mellett. Ilyenkor véget nem érő beszélgetések alakultak ki társadalmi, politikai, gazdasági kérdésekről, a kulturális és művészeti életéről. A családtagok tele voltak jobbnál jobb ötletekkel, kísérletező kedvvel, vállalkozó hajlammal, a „világmegváltó” gondolatok náluk mindennaposak voltak.

Sándor József negyven éven keresztül, 1935-ig, nyugdíjazásáig dolgozott tanítóként. Ekkor orvos fiaival közösen, családi vállalkozásban, kórházat alapított, Szent Antal Magánkórház néven. 60 kilométeres körzetben nem volt másik kórház, a közlekedés is elmaradott volt még akkor, így sokan köszönhették életüket az ottani gyors beavatkozásnak. A kórházi munkába az egész család bekapcsolódott. 1950-ben a kórházat elvették, államosították, az értékes orvosi műszereket kidobálták, és fűzőmesteri iskolát létesítettek benne. Jelenleg szociális otthon. A családot minden vagyonától megfosztották. A család szétszóródott, és más helyeken próbált új életet kezdeni. Az otthon látott energikusság, tettvágy és kreativitás azonban a későbbiekben is segítséget jelentett.

Sándor József temetése 1942-ben nagyszabású és méltóságteljes volt: a templomban ravatalozták fel, és a hosszú díszkíséret a temetőig követte koporsóját.

Forrás:

Asztalos István: Tura története, Tura, 2000.

Gellénné Kálmánchey Márta

SILLE ZOLTÁN (Ungvár, 1942. május 6. – Nyíregyháza, 1998. február 1.): általános iskolai tanár, gyakorlóiskolai szakvezető, igazgatóhelyettes.

1942. május 6-án született Ungváron, ahol édesapja Sille Zoltán, Ludovikát végzett tüzértiszt csapatával állomásozott. Édesanyja Buda-

házy Klára, a nyíregyházi Irsay Gusztáv vasgyáros unokája, a jó hírű Budaházy Menyhért ügyvéd leánya. Testvére, István 1943-ban született.

A háború folyamán a család mindig ott tartózkodott, ahová az édesapát vezényelték. Így elkerültek Németországba is, majd a háború befejeztével Budapesten találtak otthonra. Édesanyja műszaki rajzolóként el tudott helyezkedni, de édesapja – származása és végzettsége miatt nem igen tudott munkát találni. Olykor-olykor az Operaházban kottaállvány állítgató, majd később Dunapentellén vasöntő, s valamikor a 60-as években egy KTSZ-nél főkönyvelő lett. A szülők 1953-ban elváltak, a fiúk természetesen az édesanyjukkal maradtak, aki közben villamosmérnöki végzettséget szerzett, s nyugdíjazásáig egy tervező irodában osztályvezetőként dolgozott. A családnak nem volt könnyű az újrakezdés, az édesanya – jól beszélve a németet – tolmácsolást vállalt, a fiúk nyaranta dolgoztak (fagyalt és vidámparki jegyárusítás), de az anyai nagymama és testvér segítsége is kellett a normális életvitelhez. Sille Zoltán az általános iskolában és a gimnáziumban is jeles előmeneteli tanuló volt, kis-diákként ezért a csillebérci úttörővasútnál is dolgozhatott. Jó mozgású és fegyelmezett gyerekként a Honvéd Sport egyesület leigazolta mint tornászt, sokat és szép eredményekkel versenyzett. Jelesen leérettéig, s édesanyja példáját követve műszaki pályára készült, de hiába a sikeres felvételi, származására utalva nem vették fel az egyetemre. Munkát vállalt a BRG-nél, ahol rádiócsövek forrasztásával foglalkozott. 1962-ben a Nyíregyházán beinduló Tanárképző Főiskolára pró-

bálkozott bejutni, s ez sikerült. Az első évfolyam egyik legjobb hallgatójaként szerzett 1966-ban matematika-fizika szakos tanári oklevelet.

A Matematika Tanszék vezetője – Szász Gábor tanár úr – igen kedvelte felkészültségéért, segítőkészségéért, pontosságáért, jó humoráért, a logikusan levezetett és bemutatott óráiért. Így voltak ezzel az évfolyamtársai is, akiknek néhány év múlva, mint szakvezető, nem egyszer vezetett továbbképzést, tartott bemutató órákat. Igazi közösségi ember volt, mindig, mindenki-vel megtalálta a legmegfelelőbb érintkezési hangnemet. A főiskola első két évének elvégzése után, a matematika szakkal Berkeszre került tanítani, s a képzés akkori rendjének megfelelően a fizika szakot levelező úton végezte. A Berkeszen elkezdett tanári munka is azt igazolta, hogy véletlenül került ugyan a pályára, de nagyon jól sikerült választás volt ez! Lelkesedése, a tárgy megszerettetése, a logikus gondolkodásra nevelés játékos módszereivel magával ragadta a falusi gyerekek zömét. A berkeszi Gyermekotthon nehezen nevelhető gyerekeivel is szót tudott érteni, be tudta őket szervezni az órán kívüli foglalkozásokba, közös kirándulásokba. Két és félévi berkeszi tanítás után pályázat útján került a nyíregyházi Tanárképző Főiskola akkori gyakorlóiskolájába matematika szakvezető tanárnak. Hamarosan itt is beigazolódott, hogy igazi pedagógus, nagyon szerette a gyerekeket, jól tudott bánni a rábízott főiskolai hallgatókkal, élvezettel adta át ismereteit nekik. Az ifjúsági mozgalomba is lelkesen bekapcsolódott, mint csapatvezető helyettes, s szervezte rendületlenül a kirándulásokat, táborozásokat vagy a hallgatók mozgalmi munkára való felkészítésében vett részt a sóstói Ifjúsági Táborban. 1967-től szinte párhuzamosan futott a pályánk, mivel a hallgatók mozgalmi munkára való felkészítését már közösen végeztük. Kifogyhatatlan volt az ötletekből, a tőlünk alig néhány évvel fiatalabb hallgatók lelkesen kapcsolódtak be a munkába, követték utasításait, melyek pontosak, a munkát könnyen végrehajthatóak voltak. A hallgatók szerettek vele dolgozni.

1970 szeptemberétől létrehozták az új gyakorlóiskolát, Sille Zoltán itt folytatta szakvezetői tevékenységét. Kiváló matematikatanár volt. Eredményesen versenyeztette tanulóit, felkérték a hallgatók módszertani szemináriumának veze-

tésére, az országos gyakorlóiskolai szakvezetők találkozáján előadás tartására, megyei továbbképzéseken bemutató órák tartására és azok elemzésére. Munkájára nagy szakmai igényesség volt a jellemző, nagyon jó kolléga, barát volt, harmonikus légkör vette körül. Tantestülete szakszervezeti bizalmijaként is a segítőkészség jellemezte, nem ismert lehetetlent, mindig mindenkinek igyekezett mindent elintézni.

Magánélete is rendezett volt: 1970-ben kötött házasságot Rangoni Ildikóval. Két fiúgyermekük született: Gábor 1971-ben, Árpád 1975-ben. Gábor mentőtiszt lett, akit a boldogság és a megnyugvás akkor éri, ha másokon segíteni tud. Árpád katonatiszt és közgazdász, jól érzi magát választott pályáján. Sille Zoltán nevelésükben, éppen úgy mint ahogy az élet más területén is, szigorú és következetes volt. Önmagával szemben is. Szakvezetői kiemelkedő tevékenysége, hozzáértése alapján 1980, február elsejétől a gyakorlóiskola oktatási igazgatóhelyettesi megbízását kapta meg, s ezt a feladatot látta el haláláig. Nagyon jól tudta koordinálni a főiskolai hallgatók iskolai gyakorlatát, összekötő kapocs volt a főiskola és a gyakorló iskolák között, nem egyszer ő képviselte a nyíregyházi gyakorlókat országos rendezvényeken, bekapcsolódott az erdélyi magyar pedagógusok továbbképzésébe. Alkotó módon bekapcsolódott a négyéves tanítóképzés gyakorlati útmutatójának kidolgozásába, a külső iskolai szakvezetők képzésébe. Példaértékű munkát végzett, szerette és élvezte a munkáját, s ez jó hatással volt munkatársaira is. Váratlan és súlyos betegség ragadta el közülünk. Tanítványai még olykor-olykor most is felteszik a kérdést, hogy mi történt? Emlékeket sorolnak fel a jó hangulatú matematikaórákról, a tanár bácsi segítőkészségéről, az oly gyakran mosolyt csaló tréfálkozásairól. Iskolájában szaktantermet neveztek el emlékére. Tevékenységét több alkalommal is elismerték: 1980, Miniszteri Dicséret, 1995, Oktató-Nevelő Munkáért, 1999, posztmortem Apáczai Csere János Díj.

Forrás:

Felesége emlékezése, főiskolai évkönyv, személyes kapcsolat.

Raffayné Oláh Katalin

SÓLYOM EMMA (Debrecen, 1965. április 2. – Szajol, 1994. december 2.): általános iskolai tanító.

Lányunk, Sólyom Emma élete sajnos nem tartott sokáig. Amit a 29 év alatt elért, amivé lett, úgy érzem, valahol előre elrendeltetett.

A férjemmel, Sólyom Imre tanárral 1963-ban házasodtunk össze, majd Újléta-Ligettanyára kerültünk tanítani. Első gyerekünk Emmike két év múlva született, és nagy boldogságban nevelgettük őt. Másfél év elteltével kis öcsikét kapott Attilát, aki időközben úgy gondolta, hogy Ő is szeretne ennek a kis családnak tagja lenni. Közben én is elvégeztem a Tanítóképző Főiskolát Debrecenben, majd Hajdúsámsonba költöztünk. Pedagógus kölcsönre lakást építettük és azt gondoltuk, hogy végleg letelepedünk. Pár évre rá 1973-ban megszületett a harmadik gyerekünk Krisztina.

Időközben 1971-ben Emmike már átlépte a hajdúsámsoni általános iskola küszöbét, sőt már a második évét töltötte a tudás kincsének birodalmában. Nyíltszívű, barátságos és okos kislány volt. Osztálytársai szerették. Azt hiszem egyike azoknak a gyerekeknek, akiket örömmel tanítani. Tanítói, tanárai sokat dicsérték kiemelkedő szorgalmáért, példamutató magatartásáért. Kiváló kisdobos, majd kiváló úttörő volt. A Zánkai úttörőtáborból nagyon sok szép élménnyel tért haza. Ált. iskolai tanulmányait kitűnő tanulmányi eredménnyel fejezte be 1979-ben.

Ha pár szóval jellemezhetném én, mint édesanyja, elfogulatlanul mondhatnám, hogy hihetetlen lelkiismeretes, szerény, kötelességtudó kisgyerek volt, és tisztelttűdő, felelősségteljes

felnőtté lett. Mikor döntötte el, hogy a pedagógus pályát választja? – nem tudom pontosan. Eltökéltsége viszont arról adott bizonyosságot, hogy azon az úton akar járni, amin szülei és keresztszülei. Bizonyosan sokat jelentett neki a családi példa, és talán az általános iskola szellemisége is hozzájárult a pedagógus pálya megkedveléséhez.

Gimnáziumi tanulmányait 1979-ben kezdte el a debreceni Fazekas Mihály Gimnáziumban speciális orosz-francia nyelvi tagozaton. Orosz-francia szakos tanár szeretett volna lenni. Szeretett gimnáziumba járni és életre szóló barátságokat kötött a négy év alatt. Több osztálytársával bensőséges, baráti kapcsolatot ápolt haláláig. Gimnáziumi évei alatt is végig példamutató magatartása jellemezte, és 1983. jún. 15-én sikeres érettségi vizsgát tett.

Még ebben az évben jelentkezett a debreceni Tanítóképző Főiskola tanítói szakára, de sajnos helyhiány miatt nem vették fel. Egy évig a hajdúsámsoni óvodában dolgozott, majd még egy évet Tiszafüreden a városi könyvtárban. Itt keresztszüleinél lakott, és nem töltötte tétlenül az idejét: a Tiszafüredi Kossuth Lajos Gimnáziumának a Dolgozók Gépíró-Gyorsíró Iskolájában elvégezte az első évet jeles eredménnyel. Tulajdonképpen úgy gondolta, hogy jó hasznát veheti e tudásnak a tanítói munkájában is. A kétszeri elutasítás sem tántorította el attól, hogy tanító váljék belőle. A kitartása meghozta gyümölcsét.

1985. szeptemberében megkezdte az első évét a Debreceni Tanítóképző Főiskola nappali tagozatán. Nagy szorgalommal folytatta tanulmányait három éven át, és tanulmányainak keretében gyógypedagógiai szakkollégiumi képzésben részesült.

1988-ban kapott diplomát és pályakezdként Debrecenben, a Bárzci Gusztáv Általános Iskolában helyezkedett el, ahol értelmileg sérült gyermekekkel foglalkozott. Fontos állomása volt ez életének, hiszen itt ismerkedett meg Király Károllyal, aki Emmikéhez hasonlóan a tanítványainak szentelte életét. A három év áldozatos munkája után úgy döntött, hogy a főiskolán szerzett tudását és a sérült gyerekek tanítása során gyűjtött tapasztalatokat szeretné kamatoztatni egészséges kisiskolások körében is. Vámospércsen kapott napközis tanítói állást. Kolléganője így emlékszik vissza Emmikére:

„...Végtelenül szerény volt. Jóindulatú, gyermekszerető. Pedagóguspályára született. Fiatal kora ellenére ügyesen anyáskodott a rábizott tanulók felett. Figyelmes, udvarias volt mindenkiel szemben. Tisztelettudó volt a kartársakkal, és a szülőkkel is jó kapcsolatot tartott. Igazi jó anya lett volna...”

Szíve azonban hazahúzta Hajdúsámsonba, és 1992. szeptemberében már édesapja és édesanyja kolléganőjeként nevelgette tanítványait. Mondanom sem kell milyen boldog voltam, hogy bár Debrecenben lakott, szinte minden nap találkoztunk. Ha máshol nem, hát az iskola udvarán futottunk össze, vagy csak intettünk egymásnak. Külön örömmre szolgált, hogy két, élményekben teli tantestületi kirándulást is együtt tölthettünk.

1993-ban házasságot kötött a már említett Király Károllyal, és együtt tervezgették tovább a közös életüket. Sajnos csak másfél évet hagyott rá nekik a sors.

Az idő nem engedte, hogy szakmai körökben nagyobb elismerésekre tegyen szert, vagy kitüntetések szerezzen, de kiváló pedagógus volt, még ha ezt kevés ideig bizonyíthatta is. Osztályfőnöki munkáját csupán három hónapig gyakorolhatta, pedig nagy szeretettel és jól felkészülten állt az új kihívás elé.

1994. dec. 2-án tragikus hirtelenséggel hagyott itt bennünket a férjével együtt. A testvéréhez indultak látogatába Budapestre, amikor a gyorsvonat a szajoli vasútállomásnál kisiklott és az állomás épületébe rohant. A tömegszerecsétlenségben 31 ember vesztette életét.

„Akik szerették egymást míg éltek, a halál sem választotta el őket.” – Ez az írás áll a márványból készült könyvben, amit a sírjukra emeltetünk.

A szajoli vasúti katasztrófa emlékére Szajol állomáson Kő Pál szobrászművész tervei alapján Kegyeleti emlékhelyet állítottak. A síremléken a következő idézet olvasható:

*„Öregedni ők nem fognak, mint azok, akik megmaradtak,
akkor nem sorvasztja, utókor nem hibáztatja,
amikor a nap lenyugszik, vagy a hajnal megérkezik,
emlékeink őrzik őket.”*
(Ivor Matanle)

Sólyom Imréné

SÓLYOM JÁNOS (Hajdúsámson, 1937. február 20. – Karcag, 2007. november 19.): középiskolai tanár, igazgató, városi művelődési osztályvezető.

*„Az ember értéke abban rejlik,
amiben túlnő önmagán,
abban,
ami másokban megmarad belőle,
és amit másoknak jelent.”*
(Milan Kundera)

A váratlan és tragikus hirtelenséggel véget ért, változatos életút Hajdúsámsonban kezdődött, ott élte át gyerekként a háborút és végezte általános iskolai tanulmányait. Innen került Debrecenbe, a Fazekas Mihály Gyakorló Gimnáziumba, ahol a legkiválóbb tanárok képezhették. Matematika tanára Mester István volt, magyarból Nagy János, biológiából Schneider Mária mellett számos kitűnő tanár tanította. Közülük szívesen emlékezett Kálmánchey Tiborra is. Ők keltették fel érdeklődését a tudományok iránt. 1955-ben matematika-ábrázoló geometria szakra jelentkezett a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetemre, ahol 1959-ben végzett az akkor még négyéves egyetemi szakon. Később számítástechnikából is diplomát szerzett.

Tanári pályáját Berettyóújfaluban, az Arany János Gimnáziumban kezdte. Kiváló tanári kar volt ott, abban az időben, olyanok, akik adtak, de követeltek is. A rendkívül felkészült és ambiciózus fiatal tanárt 1960-ban már osztályfőnökséggel bízta meg Falucska Jenő igazgató. Az akkor induló 4+2-es gimnáziumi fiúosztály osztályfőnöke lett. Sohasem felejtjük el azt a

türelmet és derűt, amellyel viszonyult osztályához, és azt a tanári hozzáállást, amit nála tapasztaltunk. A kísérleti osztály a később megszülető szakközépiskolai képzés előzménye volt, mezőgazdasági gépészeti tagozaton.

Részben a matematikát igyekezett tanítványai-val megszerettetni. Szokása volt az úgynevezett versenyfeladatok, versenypéldák megoldatása, amiért a leggyorsabb, jó megoldást nyújtó tanuló akár jeles osztályzatot is kapott. Nála ez a nehéz tárgy világosnak és érthetőnek tűnt. Tanári munkája azonban nem merült ki a matematika tanításában.

Legérdekesebbek talán osztályfőnöki órái voltak, ahol a mindennapi élet dolgairól cserélt eszmét tanítványaival, és ügyesen irányította-nevelte őket. Az osztály volt tanulói szívesen emlékeznek az etiketről tartott óráira és az egyébként fiúosztályt tánciskolába küldte. Az emberi érintkezés kulturált formáit példaszerűen mutatta be. Igazi pedagógus volt, aki tanított és nevelt egyszerre. Arra is ügyelt, hogy emlékezetes osztálykirándulásra vigye tanítványait, a kor lehetőségei szerint kialakítva a kirándulás programját. Egyik tanítványa, Józsa Kálmán azt mondta róla: „...nagyon szigorú, ízig-vérig tanárember volt. Gondos, következetes, tisztességes és a diákokat nagy szeretettel tudta kezelni...Nagyon szerettem tanár urat.”

Volt kollegája, Nagy Miklós tanár úr a következőket mondta: „A gyerekek imádták, és a legnehezebb matematika-órát is derűsen ülték végig. Nála nem volt feszengő, visszahúzódió diák, a leggyengébb tanuló is szerette, és óráin nem félt. Erző, jószívű és jókedélyű embernek tartották. Sakkipartijai híresek voltak.”

1964-ben Berettyóújfaluból Kunmadarasra került, ahol a gimnázium és általános iskola igazgatóhelyettese, majd igazgatója lett. 1969-ig töltötte be ezt a tisztséget, majd családjával Tiszafüredre költözött, ahol egy évig gimnáziumi tanárként, majd további két évig, 1972-ig kollégiumi igazgatóhelyettesként is tevékenykedett.

Igazgatósága alatt szép eredményeket ért el az iskola. Jól szerepeltek a felvételi statisztikákban, nyelvi, kémiai és biológiai labor létesült, jelentős számítógépparkkal.

1972 és 1975 között a Művelődési Osztály gazdasági felügyelője lett, majd visszatért a Kossuth Lajos Gimnázium és Szakközépiskola igazgatójaként igazi szenvedélyéhez, a tani-

táshoz. 1985-ben nem pályázott az igazgatói megbízásra, és három évig, 1988-ig gimnáziumi tanár volt. Ekkor emelték ki ismét, és a városi Művelődési Osztály vezetője lett Tiszafüreden. 1991-ben visszament a gimnáziumba igazgatóhelyettesnek, és onnan vonult nyugdíjba 1996-ban.

Nyirkos Tibor emlékezése:

„Sólyom Jánossal 1959-től 1964-ig dolgoztam együtt a berettyóújfalui Arany János Gimnáziumban. Egyívásúak voltunk: ő '59-ben kezdte a tanítást, én két évvel korábban. Az iskola dinamikus fejlődésének éveit voltak ezek, évről-évre növekvő tanulólétszámmal és sok-sok új fiatal, tehetséges tanárral. Szorosan kötődünk egymáshoz, mert nemcsak a munkánk, hanem az élethelyzetünk, személyes sorsunk is hasonló volt. Miután a gimnázium az 50-es évek közepén átvette a honvédség épületeinek egy részét (más részét a kollégium és az 1957-ben létrehozott gyermekváros kapta), a közeli tiszti lakások egy részét is megkapta a tanárok számára. Sokan itt laktunk. Mindez a település központjától kissé távol, egy bizonyos szigetként működött, s ez az 56-os forradalom utáni nehéz időkben inkább előnyös volt, mint hátrányos.

Nem tudom, hogy más körülmények között is ilyen természetes vonzerő sodort volna bennünket egymáshoz, az iskolához és a diákokhoz. Frissek és fogékonyak voltunk, hittünk az oktatás és nevelés eredményességében, és határozottak voltunk olyan kényes területeken is, mint az osztályozás és értékelés, a hagyományok tisztelete és a változás iránti igény, a tanári önállóság és a központilag előírt utasítások határai és így tovább.

Sólyom Jánost igen hamar magunk közé fogadtuk. Kiváló szakmai értékeit hamar felismertük, jó kedélye, sokoldalúsága, rátermettsége evidens volt számunkra. Mivel napjaink nagy részét a munkahelyen töltöttük, szabad időnkben, baráti beszélgetéseken is sokszor hoztunk szóba szakmai problémákat. Egyszer egy kívülálló jó barátunk meg is jegyezte: bolondok vagytok, a munkaidőn kívül is folyton dolgoztok.

Egyébként mást is csináltunk. Amikor lehetett, élveztük a játékhoz szükséges tágasságot. Voltak ott sportpályák, nagy szabad területek, és mindig akadtak partnerek. János pl. kiválóan

sakkozott. bridzsezett, focizott, de különben mindenben benne volt, szerette a társaságot. Aztán jöttek a családi örömek: a gyermekek és az otthonteremtés.

Négy évtized távolából is úgy látom: teljes életet éltünk. Nem volt idegen tőlünk semmi, ami emberi, de a rangsort egy viszonylag szilárd értékhierarchia alapján állítottuk föl.

Tehetség, hivatástudat, lelkiismeretesség, megbízhatóság, pontosság tekintetében Jánost a legjobbak között tartottuk számon. Hogy miképpen végezte tanári munkáját, arról közvetve kaptunk információkat, és ezek mindig elismerőek voltak. Kivételesen azonban nekem személyes tapasztalatom is van róla. A hatvanas évek elején filozófia szakos levelező hallgatóként vizsgáznom kellett matematikából. Persze Jancsinak mondtam, hogy nem tudok semmit. Dehogyan nem, mondta ő – hát csak érettségizté! És átvette velem a középiskolai tananyag főbb fejezeteit definíciókkal, mintafeladatokkal, és ami a legfőbb, azokkal a tudnivalókkal, hogy mindez mire jó, mikor kell és lehet használni. Nagyvonalúság és alaposság, kiváló szakmai tudás és egyszerűsítés, munkára készítő következetesség és önbizalom – növelés, pontos diagnózis és terápia egyesült ebben az áttekinthető kurzusban, és szerencsére túl is jutottam az akadályon. Nem csoda, hogy a felnőtt (levelező) hallgatók is szerették.

Sólyom János olyan kiváló képességű tanár volt, aki életre szóló útravalót tudott adni tanítványainak. Ha életútját áttekintem, arra gondolok: miért nincs a mai napig sem olyan pedagógus életpálya-modell, amely magában a tanításban elért valódi eredményeket honorálná. Számomra kétségen kívül áll, hogy oktatási vezetőként (igazgató, igh., tanügyi vezető) is kiváló volt – mert másképp nem is tudott dolgozni –, de azt hiszem, igazi lételeme a tanítás és nevelés lehetett.

Én legalábbis így ismertem meg, és így emlékezem rá – sokakkal együtt – ma is.”

Sokat törődött a családjával. Volt évfolyamtársát vette feleségül, és két gyerekük született. A nagyobbik fiú, Zsolt neves gyermekorvos Karcagon, kisebbik fia, Csaba a budapesti Műszaki Egyetemet végezte el, majd a Közgazdasági Egyetem külgazdasági szakát fejezte be, Philips-ösztöndíjas volt Milánóban, majd kü-

lönböző elektronikai vállalatoknál (KAPS, Sony, stb.) tölt be jelentős pozíciókat.

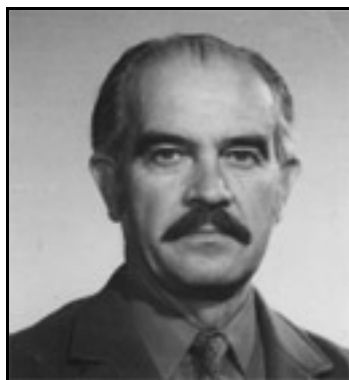
Összesen öt unokája született. Zsoltnak két leánya, Csabának három fia van. Kiegészítette tevékenységét néhány hobby is, szeretett kertészkedni, szép gyümölcsöskertet alakított ki, és jeles sakkozó volt.

Munkáját számos kitüntetéssel is elismerték. 1976-ban megkapta a Haza Szolgálatáért érdemérmét, de volt Kiváló Társadalmi Munkáért, és a békemozgalomban szerzett munkája elismeréseként „Békéért” kitüntetése is. Nyugdíjba vonulásakor kiérdemelte a Pedagógus Szolgálati Érdemérmét.

Sólyom János kiváló tanár volt, példakép, eszménykép tanítványai számára, és távozását mély szomorúsággal vettük tudomásul. Számunkra ő az a fiatal és mindenre nyitott tanár marad, akit fiatalemberként megismer-tünk, és életünket végigkövette évtizedeken át. Minden tanítványáról jellemzést készített, első osztálya húszéves találkozóján ezeket a jegyzeteket bemutatta, és mindenkiről elolvasta az akkor írt véleményt. Kitűnő emberismeretét mutatja, hogy ezek a jellemzések tárgyszerűek, pontosak és jövőbe látóak voltak.

Mózes Mihály

SONKOLY TIBOR (Dévaványa. 1921. március 21. – Debrecen, 2007. november 15.): tanító.

Dévaványa-Cserepes uradalmi birtokon született. Édesanyja a birtokon működő Magyar Királyi Állami Elemi Népiskola tanítójaként nevelte, tanította az uradalmi cselédek gyermekeit.

Édesapja gépésztechnikus volt. A háború befejezése után hazatért Dévaványára, de mint háborút járt „horthista” katonatiszt (főhadnagy) nem kapott tanítói állást, így 18 évig alkalmi munkából tengette életét. Majd 18 év elteltével alkalmazták Debrecenben az Apafi-malomban vezetőnek. Tibor az elemi népiskola 1-4. osztályát 1927-31. iskolai években végezte a cselédgyerekekkel együtt, ahol édesanyja tanította őket.

A szülők 1931-ben Debrecenben, illetve Hajdúnánáson kaptak állást, így lakhelyet is ennek megfelelően változtattak. Hajdúnánáson beírták gyermeküket a gimnáziumba 1932-ben. A gimnázium 1-4 osztályának befejezése után 1935. szeptember 1-jén – sikeres felvételi és egészségügyi vizsga letétele után felvételt nyert a ősi Debreceni Református Kollégium Tanítóképző Intézetébe 41 társával együtt.

A Kollégiumban lakott öt éven át. Osztálytársai és kollégiumi lakótársai megkedvelték a vidám kedvű, melegszívű, testvérként viselkedő diákot, aki a munkában, tanulásban, közösségi feladatok végzésében mindig élen járt. Az öt év alatt magába szívtá a Kollégium szellemiségét, s öntudatos, tetterre kész, önálló kezdeményező készséggel rendelkező, hivatását szerető tanítóvá nevelődött. 1940-ben szerezte meg az elemi népiskolai tanítói oklevelet, s nagy lelkesedéssel indult a nagy ÉLETBE.

Reményekkel teli boldogsággal indult első állomáshelyére, a Trianonban elszakított és 1940-ben visszacsatolt Erdélybe, a Szimér-váraljai járás Aranyosmeggyes nevű községébe, ahol az akkori katonai parancsnokság ideiglenes tanítóként alkalmazta. Itt nagyon megszerette a székelgyerekeket, ezért fájlalta, hogy egy tanév elteltével el kellett hagynia őket, mert a Vallás- és Közoktatási miniszter kinevezte a Hódmezővásárhely tanyavilágában akkor létesített Palé nevű tanyasi iskolához „próbaszolgálatra bocsátott” állami tanítónak, 105 pengő fizetéssel. (Ezt az állást kényszerűségből kellett elfogadnia, mert amikor 1940-ben kézhez vette tanítói oklevelét, egy hétoldalas kérdőív utolsó mondatában a következő nyilatkozatot írta alá: „A néptanítói kinevezést az ország bármelyik állami elemi iskolájába elfogadom.”)

A tanítást ideiglenes helyiségben kezdte el, s közben részt vett az iskola építésében. Két évig nagy szorgalommal és szeretettel tanította az összevont egy-nyolc osztályt. A tanyasi gyere-

kek között jól érezte magát, hiszen ő is tanyán nevelkedett.

1942-ben katonai szolgálatra hívták be, így a tanítói pályája egy időre megszakadt. Zomborba vonult be, majd kétévi kiképzés, tiszti iskola után kilenc hónapi frontszolgálat következett. A keleti fronton hadifogságba került, Szibériába vitték, ahol három évet töltött, dolgozott a Kuznyecki szénmedencében. 1947-ben szabadult és tért haza. A fogság viszontagságairól nem beszélt, megtanulta a hallgatást. Csupán annyit nyilatkozott, hogy „elég volt!”

Ideiglenesen a Hajdúnánás-Niczky réti iskolához helyezték, amely a várostól 14 km-re 140 tanulóknak adott otthont. Őket tanította Sonkoly Tibor 1-8. osztályban 1949-ig. Ekkor áthelyezték a Debreceni Gyermekvárosba, ahol az 1949/50. tanévben a háború tragikus sorsú árva és elhagyott gyermekeit nevelte.

1950-ben házasságot kötött Dehenes Ilona tanítónővel, akivel ezután – boldog házasságban – együtt, egymást segítve járták a tanyasi tanítói pálya göröngyös útjait a hajdúnánási tanyavilágban, ahová visszakérülve 32 éven át, 1982-ig dolgoztak töretlen lelkesedéssel.

Sonkoly Tibort, a fiatal, tehetséges, hivatásának élő pedagógust addigi sikeres munkája elismeréseként 1957-ben kinevezték felettesei a Hajdúnánás tanyavilágában működő 1-2 tanerős iskolák igazgatójává. Ekkor a várostól 10 km-re lévő Tedeji iskola tanítója és vezetője volt, így ez az iskola lett az egymástól 8-10 km-re lévő 11 tanyasi iskola igazgatóságának központja.

Balázstelki iskola

A kitűnő kapcsolatteremtő és szervezőkészséggel rendelkező néptanító a sötét tanyavilág „lámpása” lett, s lángra lobbantotta az apró kis „mécseseket”. Első feladata az elhanyagolt iskolaépületek rendbetételének megszervezése volt. Akadt olyan iskola, amely eredetileg más célt szolgáló épületben működött. Ezeket a területen működő gazdaságok segítségével felújít-

tatta, de kapcsolatai révén új épület megépítését is sikerült elérnie. A központi (tedeji) iskolát a gyermekek számának növekedése következtében épület- kiegészítésekkel osztott nyolcosztályos iskolává fejlesztette.

Nagy gondot fordított a saját maga és beosztott tanító társai pedagógiai ismereteinek folyamatos fejlesztésére. A gondjaira bízott tanyasi nevelők részére továbbképzéseket szervezett a központi iskolában az ott tanító nevelők közreműködésével, de gyakorta meglátogatta az iskolákat, s helyben személyesen nyújtott segítséget. Ezekre a látogatásokra a legzordabb időben is sort kerített. Gyalog, kerékpáron, lóháton, szekérrel, traktorral ment – mikor mihez jutott a gazdaságoktól vagy a szülőktől –, s mindig magával vitte két helyettese közül az egyiket.

A közművelődési és felnőttoktatási feladatokat is Sonkoly Tibor látta el munkatársaival együtt. E két területen is jelentős eredményeket értek el.

A kitelepítések évében 1951-ben egy 424-es hatalmas mozdony által vontatott tehervonat érkezett a tedeji állomásra. Kitelepített családok rakodtak ki a marhavagonokból, s „beköltöztek” a hosszú istállóba. Bunyevácok, svábok, magyar zsidók, de renitens párttagok is voltak köztük. Ezeknek a szerencsétlen családoknak és gyerekeiknek lett patrónusa Sonkoly Tibor 1951-53 között. Beiskolázta a gyerekeket és gondoskodott arról, hogy ne érezzék számkivetettségüket. A Borzas és Árkus tanyai iskolát, mint az iskola felügyelője rendőrségi engedély birtokában látogathatta. A látogatások alkalmával vitt magával tankönyveket, tanszereket a központi iskolából és szakmai útmutatásokat a pedagógusoknak. Kockázatos cselekedet volt ez akkor, kollegái aggodalommal figyelték, óvták, de ő emberségből nem tudott engedni. Segítette a kitelepített gyerekek továbbtanulását, ami az x-es gyermekek esetében nagy felelősség volt. Ő ezt is vállalta. Egy ilyen gyermek a középiskola elvégzése után az egyetemre is bekerült, majd azt elvégezve a Debreceni Atommagkutató Intézet kutatója lett.

A kitelepítések felszámolása után a volt kitelepítettek leveleinek sokaságát kapta, melyekben hálájukat fejezték ki a nehéz helyzetükben kapott segítségért. (Családja őrzi ezeket a leveleket.)

Sonkoly Tibor néptanító egyéniség volt. Nemcsak a gyermekeket nevelte, tanította, a tanyavilág parasztsága kulturális felemelkedésének is „lámpása” volt.

1982-ben ment nyugdíjba, ekkor Debrecenbe költöztek. Idős korában több megpróbáltatáson ment keresztül. 1993-ban hosszú szenvedés után meghalt felesége, akit szeretettel, hűséggel ápolt. 2002-ben Judit lányát is elveszítette, mely nagy bánatot jelentett számára. 2005-ben ő is megbetegedett, s 2006-tól annyira súlyosbodott állapota, hogy Tünde lánya gondozására szorult, aki ezt szeretettel és áldozatkészséggel végezte. 2007-ben fejezte be áldásos életét.

Nyugdíjas éveit három gyermeke, hat unokája, négy dédunokája vidította fel.

Munkája során több helyi és megyei elismerést kapott. A Művelődési Minisztériumtól átvehette az Oktatásügy Kiváló Dolgozója kitüntetést, nyugdíjazásakor pedig megkapta a Pedagógus Szolgálati Emlékérmet.

A Debreceni Református Tanítóképző Főiskola az Arany Diplomát 1990-ben, a Gyémánt Diplomát 2000-ben, a Vas Diplomát 2005-ben adományozta számára.

Forrás:

A család dokumentumai. A névcikk író tulajdonában lévő dokumentumok, személyes emlékek. Szalai Csaba: Velünk élő történelem. Körkép. Részlet a szerző Cigánykaraván c. művéből.

Tedre patrónusnak nevezték ki – Interjú Sonkoly Tiborral 1982.

Kakucsai Géza

SURÁNYI JÁNOS dr. (Budapest, 1918. május 29. – Budapest 2006. december 8.): egyetemi tanár, matematikus.

Surányi János nagy tanáregyéniség, a magyarországi matematikai élet és a matematikai nevelés meghatározó alakja, a KöMal bábja.

Szülei Surányi Ede és Graber Kornélia voltak. Volt egy ikerbátyja. Elemi iskoláit Heves megyében, Kálban, végezte. A budapesti Mátyás Király Reálgimnáziumban tanult tovább. Ötödikes korában került kezébe először a Középiskolai Matematikai Lapok, amelynek megoldójává vált. Erre így emlékezett vissza:

„Eleinte nem sikerült első pillanatra megoldani a feladatokat, nem olyanok voltak, mint a tan-

könyvekben megszokott feladatok. Rájöttem, hogy itt bizony új ötleteket kell keresni és megéreztem a megoldás örömét.” A Lap 1934-es tablóján a legeredményesebb feladatmegoldók között találjuk meg a fényképét. 1936-ban az Eötvös versenyen is és az Országos Középiskolai Matematika versenyen is dicséretben részesült.

1941-ben érettségizett. Szegeden folytatta egyetemi tanulmányait (1937-1941), mert Budapesten nem vették fel az egyetemre. Érdeklődése ekkor fordult az új tudományág, a matematikai logika felé, amivel Magyarországon abban az időben csak két ember foglalkozott. Ezek egyike volt Kalmár László a szegedi egyetemről. *A logikai függvénykalkulus eldöntés problémájának redukciójáról* szóló doktori disszertációját is ebből a témakörből írta (1943). 1942-45 között munkaszolgálatos volt. 1945-től 1948-ig a szegedi Tudományegyetemen tanított, 1948-51 között az országos Neveléstudományi Intézetben dolgozott, illetve tankönyvszerkesztő volt a Művelődésügyi Minisztériumban. 1951-88 között az ELTE TTK Algebra és Számelmélet tanszékének munkatársa. 16 évig volt tanszékvezető egyetemi tanár. Közben az MTA Matematikai Módszertani Kutató Csoportjának a vezetője. Irányította a tanári kutatómunkákat, összefogta a speciális matematika tagozatos tanárok tevékenységét, továbbképzésüket. A matematika tanításának korszerűsítésére vonatkozó tapasztalatok és eredmények a Matematika Kutató Intézet *Útközben* című kiadványában jelentek meg először. Ezek a füzetek képezték az *Új utak a matematika tanításában* című, el-

sősorban matematikatanítási kísérlettel foglalkozó sorozatnak (1972-1981) a kiindulópontját. 1953-ban a matematikai tudományok kandidátusa, 1957-ben a matematikai tudományok doktora. 1970-71-ben Kanadában a Sherbrooki Egyetemen vendégprofesszor. Nyugdíjaztatása után megkapta a professzor emeritus címet.

Felesége Kertész Magdolna volt. Fia, Surányi László (1949), aki a Nemzetközi Matematikai Diákolimpián 1966-ban Szófiában bronzérmet, 1967-ben Cetinijében aranyérmet nyert. Ma a budapesti Fazekas Gimnázium elismert matematika tanára.

Kutatási területe: matematikai logika, számelmélet, kombinatorika, matematikatanítása és korszerűsítése, tehetség gondozás, matematikai versenyek. Publikációinak száma kb. 100, írt tudományos és a matematikai didaktikával kapcsolatos cikkeket, írt és szerkesztett könyveket. Nevéhez fűződik a matematikai logika eldöntés problémájának a lezárása, de számottevőek az algebrai, számelméleti és gráfelméleti eredményei.

Ő volt az, aki Soós Paula tanárnővel együtt 1947-ben Szegeden újra indította a Középiskolai Matematikai Lapokat, *Szegedi ívek* néven. Fontos szerepe volt a Bolyai János Matematikai Társulat létrehozásában a második világháború utáni években. A későbbiekben a Társulat főtítkára, elnöke és tiszteletbeli elnöke volt. Hosszú ideig volt a Kürschák Matematikai Tanulóverseny, illetve más matematikai tanulmányi versenyek versenybizottságának vezetője. Válogatta a versenyfeladatokat, részt vett a díjazottak kiválasztásában, az eredménykiosztó ünnepségeken ismertette a feladatok megoldásait, majd a KöMalban közölte. Ő folytatta a Kürschák József versenyek versenyfeladatainak összegyűjtését és könyv formájában való kiadását, először Hajós Györggyel és Neukomm Gyulával együtt, majd haláluk után egyedül. 1972-ig a KöMal szerkesztő bizottságának volt a vezetője. Részt vett a *Ki miben tudós?* televíziós matematika verseny szervezésében.

Nagy sikerű könyve az Erdős Pállal közösen írt: *Válogatott fejezetek a számelméletből* (1960, 1996), amit angol nyelven is kiadtak.

Surányi Jánosnak a nevéhez fűződik Magyarországon a speciális matematikai osztályok létrehozása, a budapesti Fazekas Gimnáziumban, majd több budapesti és vidéki gimnáziumban.

Az első évfolyamokon tanultak a ma már világhírű matematikusok közül Lovász László Wolf-díjas akadémikus és Babai László is.

Neve a magyar matematikatanárok egész társadalma előtt ismert. Rendszeres előadója volt a tanártovábbképzéseknek, a Rátz László Vándorgyűlésen is sokszor hallgattuk nagyszerű előadásait. Szendrei Jánossal együtt részt vett az új matematika tantervi koncepciók kidolgozásában. A felfedeztető matematika tanítás Pólya Györgytől származó elveit közvetítette.

„A tanulók ilyen értelmű felkészítése az életre a matematika vonatkozásában azt követeli, hogy saját tapasztalataikra alapozottan jutassuk el őket az ismeretekhez; tűzzünk ki számukra problémákat, nyújtsunk alkalmat olyan tapasztalatok megszerzésére, amelyek alapján ezeket megoldhatják, és neveljük őket a tapasztalati anyag értékesítésére, megfelelő feldolgozására. Egyszóval: amit csak lehet, a maguk szintjén fedezzessük fel matematikából a tanulókkal.”

„Számos kísérleti eredmény mutatja a körvonalazott szellemű tanítás megvalósítható voltát, lehetősége útját. A megvalósításnak döntő tényezője a pedagóguskar. Sürgősen meg kell valósítani a már tanítók továbbképzését, megfelelő tájékoztatását az újszerű feladatokról az önkéntesség és érdekeltté tétel alapján. Meg kell nyerni őket az új elgondolásoknak.

Az új pedagógusok képzésében alapvető szempont, hogy a változó feladatokra elő legyenek készítve. Ismerjék és értsék az új törekvéseket, képesek legyenek tárgyilagosan mérlegelni a felmerülő újabb elgondolásokat.” (A matematikaoktatás korszerűsítésének néhány alapelve, 1970)

Az ICMI (Nemzetközi Matematikatanítási Bizottság) alelnöke volt. Fontos szerepe volt a az ICME-6 (1988) Nemzetközi Matematikatanítási Kongresszus magyarországi megrendezésében. Tagja volt a CIEAM-nek, a Matematikaoktatást tanulmányozó és fejlesztő bizottságnak.

Császár Ákos akadémikus professzor a KöMalban (2007/1) közölt megemlékezésében kiemelte, hogy: „a magyar fiatalságot a matematika megismerésére, megszeretésére, és a matematikai feladatok megoldásán keresztül matematikai alkotó munkára nevelte”.

A matematika tanításának szeretetét tanulhattuk meg tőle mi is vidéki matematikatanárok. Nagyon fontos volt neki, hogy az egyetemi hallga-

tók, a tanárok megértsék a matematikát, illetve tanításának kérdéseit. Türelmes, nyugodt ember volt. Úgy néztünk fel rá, mint példaképre. Sokat köszönhetünk neki.

Díjai, kitüntetései:

- Beke Manó díj (1952)
- Akadémiai díj (1961)
- MTESZ díj (1975)
- Magyar Köztársasági Érdemrend Nagykeresztje (1998)
- Eötvös József koszorú (1998)
- Erdős-érem (Matematikai Versenyek Nemzetközi Szövetsége, 2000)

Főbb publikációi, könyvei:

1. A logikai függvénykalkulus eldöntésszámításának redukciójáról, Matematikai és Fizikai Lapok 50 (1943) 51-74
2. Reduktionstheorie des Entscheidungsproblems, Akadémiai Kiadó, Budapest, VEB Deutscher Verlag der Wissenschaften, Berlin, 1959, 216 oldal
3. Válogatott fejezetek a számelméletből (Erdős Pállal közösen), Tankönyvkiadó Budapest 1960, javított kiadás Polygon Könyvtár 6. Szeged, 1996
4. Matematikai versenytételek I-II. (Kürschák Józseffel, Hajós Györggyel és Neukomm Gyulával közösen) 1965, 1987-88
5. Matematikai versenytételek III. Tankönyvkiadó, 1992
6. Matematikai versenytételek IV. Typotex, 1998
7. Ki miben tudós? (Fried Ervinnek és Láncai Ivánnéval közösen), Tankönyvkiadó, 1968
8. Már az ókori görögök is... Nagy pillanatok a matematika történetében Gondolat, Budapest, 1981. 9-49
9. A számkör felépítése, Élő matematika, Tankönyvkiadó, Budapest, 1968, 179-224
10. A matematikatanítás korszerűsítésének néhány alapelve, Néhány hazai és külföldi kísérlet, Tankönyvkiadó, Budapest, 1972
11. Matematikai nevelés (Szendrei Jánossal közösen), Magyar Tudomány, 1975

Kántor Sándorné

SÜTŐ BÉLA GYÖRGYNÉ Veres Judit Katalin (Nagyléta, 1948. november 25. Létavértes, 2008. április 10.): tanító, népdalkörvezető

Édesapja, Veres József tisztviselőként dolgozott Nagylétán. Édesanyja, Puskás Valéria a háztartást vezette és nevelte a két gyermeket. Később a helyi bölcsődében, mint gondozónő tevékenykedett nyugdíjazásáig. Judit az általános iskolai, majd a gimnáziumi tanulmányait is szülőfalujában, Nagylétán – ma Létavértes – végezte. Vidám, közvetlen egyéniséggel diáktársai kedvelték, elfogadták vezetőjüknek. Az irodalom, az ének, a zene, a tánc, a színjátszás iránti érdeklődése, szeretete már ezekben az években is meghatározta mindennapjait.

Aktív szereplője, gyakran szervezője is volt a diák rendezvényeknek. Különböző szintű (iskolai, járási, megyei) szavalóversenyeken ért el szép eredményeket. 1967-ben az érettségit követően könyvtárosként dolgozott a községi könyvtárban. 1969-70-ben Dunaújvárosba költözött rokonokhoz, képesítés nélküli óvónő, később laboráns volt. Munka mellett tanulmányokat folytatott a műszaki főiskolán, de ráébredt, hogy az nem az ő világa. Visszatért szülőfalujába, ahol haláláig élt. 1970-ben házasságot kötött Sütő Bélával. Agrármérnök férjével nagy szeretettel nevelték lányukat, Krisztinát és Juditot. 1971-ben képesítés nélküli nevelőként fiatalos lendülettel, a gyerekek iránt érzett szeretettel kezdte pedagógiai munkáját Vértiesen az általános iskolában, ma Irinyi János Általános Iskola.

1972-74 között két évet a Nagyközségi Tanácsnál, mint igazgatási előadó dolgozott Nagylétán. Aztán visszatért az iskolába, ahol nyugdíjba vonulásáig, 2006-ig oktatott és nevelt. A család, a tanítás mellett 1978-ban tanítói oklevelet szerzett a Debreceni Tanítóképző Főiskolán. Kezdetben képezésének megfelelően az alsós korosztályt tanította. Később a felső tagozatban magyar nyelv és irodalom, valamint ének-zene tanítására kapott megbízást. Különböző továbbképzéseken, tanfolyamokon bővítette ismereteit, a szaktárgyak eredményes oktatása érdekében. Óráin érvényesült a nevelés-oktatás-képzés egysége. Kiemelt feladatként kezelte az alkézségek fejlesztését. A folyamatos ellenőrzés, értékelés rendszeres volt óráin. Temperamentumos, hangulatos órávezetése aktivizálta tanulóit. Törekedett megszerettetni szaktárgyait, olvasóvá nevelni tanítványait. Megérezve az irodalmi és ének-zenei művekben rejlő szépségeket, mély átérzéssel adta át azokat tanítványainak, nevelve őket az emberbaráti szeretetre, megértésre, erkölcsre, tisztességre, kulturált beszédre, magatartásra. Szakmai munkájának színvonalasságát jelezte, hogy több alkalommal tartott bemutató órákat nem csak a nevelőtestületnek, hanem a területi munkaközösségek tagjainak is. Az általa felkészített gyerekek rendszeresen szerepeltek különböző szintű szavaló, ének és tanulmányi versenyeken, ahol szép eredményekkel, gyakran dobogós helyezéssel végeztek. Mint osztályfőnök, igazi pótanyaként bánt a gyerekekkel, irányította közösségüket. Volt osztályai rendszeresen szerveznek találkozót, amelyre szeretettel hívták kedves volt osztályfőnöküket. Ő mindig megtalálta a legmegfelelőbb bánásmódot a problémás, nehezen nevelhető tanítványaihoz, sőt, azok szüleikhez is. A tanítási órákon túl is meghatározó egyénisége volt az iskolai életnek. Vezetett szakkört, énekkart, középiskolára felkészítő foglalkozásokat. Szervezte a kisdobosok, majd mint úttörőcsapat vezető, az egész úttörő közösség programját. Élményekben gazdag, hangulatos, vidám csapattáborokra, kirándulásokra, színvonalas rendezvényekre, vetélkedőkre, műsorokra, tábortüzekre, akadályversenyekre emlékeznek egykori tanítványai. Az úttörőmozgalom megszűnése után, 1990-től a tantestület, a diákok, a szülők véleménye alapján a diákönkormányzat tevékenységének segítésére kapott megbízást. 2003-

ig látta el ezt a tisztséget, ekkor kérte mentesítését, átadva fiatal kollégájának a feladatot. Munkatársaival baráti, megértő, segítőkész, jó viszonyt alakított és ápolt az évtizedek folyamán. Saját gondjait, problémáit palástolva, mindig tette készen állt a közös feladatok végzésére. Ötleteivel, színes egyéniségevel az iskolai élet fontos szereplője, meghatározó tagja volt. Pedagógiai, közösségi munkájának elismeréseként kitüntetésekben részesült:

1982	„Ifjúságért”
1987	Miniszeri dicséret
2006	Pedagógiai szolgálati emlék- érem

Aktívan tevékenykedett az iskola falain túl is. Hosszú évekig segítette a Hajdú- Bihar Megyei Tanács, majd önkormányzat által szervezett olvasó- és életmód táborok programját a roma tanulók számára.

Meghatározó egyénisége volt a település kulturális életének. Szervezte és érzelmileg emlékeztetessé tette kollegáival és tanítványaival a nemzeti és hagyományápoló ünnepeket, rendezvényeket. Alapítója, kórusvetetője volt az 1999-ben alakult Létavétesi Népdalkörnek. Vidám egyéniségevel, emberségével, elkötelezettségével, igazi kapocs, összetartó erő volt a kórusban. Baráti közösséggé formálta a kis csoportot. A kórus színvonalas működését bizonyítja, hogy 2001-ben ezüst, 2003-ban és 2006-ban arany fokozatú minősítést kaptak. Létavétesi testvértelepülése a Romániában lévő Székelyhíd önkormányzata megkérte az ottani kórus munkájának segítésére. Éveken keresztül lelkesen nótázott velük, szakmai segítséget nyújtott, és építette a baráti kapcsolatokat. 2002-2006 között önkormányzati képviselőként a lakosság bizalmát élvezve végezte közfeladatát. A kulturális és sportbizottság vezetője, az oktatási, valamint az egészségügyi és szociális bizottság tagjaként szolgálta a település közérdekét. Közéleti és kulturális munkásságát 2006-ban az önkormányzat képviselőtestülete LÉTA-VÉRTES VÁROSÉRT DÍJ-jal jutalmazta. 2006-ban 35 év pedagógiai tevékenység után kérte nyugdíjazását. A tanévzáró ünnepségen az iskola tanulói, tanárai, a szülők közössége, vendégek, az akkori ballagó diákokkal együtt Sütőné Jutka tanár nénitől is búcsúztak. Senki sem gondolta, hogy ilyen hamar sor kerül a végző búcsúra. Beteg férje és testvére, idős édes-

anyja ápolására készült. Életét beragyogta, és erőt adott számára lányai boldogulása és a négy kis unoka. Tovább folytatta közéleti tevékenységét az önkormányzat bizottságaiban, valamint a kórusban. Férje meghalt, fájdalmát titkolva, erőt gyűjtve, terveket szöve, tovább tevékenkedett a vállalt területen. 2008. tavaszán nagy lelkesedéssel készült a XIV. Országos Népzenei Minősítő megrendezésére, melynek Létavértes adott helyszínt, és ő lett volna a háziasszony. Hirtelen megbetegedett és az életvidám, temperamentumos, mindig megújulni képes, igazi pedagógus, sok mindenki Jutka nénije, nem tudott tovább harcolni. A kórustalálkozó már nélküle zajlott. A Népdalkör tagjai felmentek a színpadra, megfogták egymás kezét, könnyes szemmel énekelték az általa betanított dalokat, ismét megkapva az arany minősítést. Távozásával mély űrt hagy nem csak imádott családjá, hanem az egész település közösségében.

Temetésén az Irinyi János Általános Iskola tanulói jelenlegi és nyugdíjas dolgozói, volt kollegái az általa nagyon kedvelt, átéléssel énekelt Honfoglalás című dal soraival vettek tőle végső búcsút azzal a meggyőződéssel, hogy a dal minden sora illik életére, munkásságára.

Kell még egy szó mielőtt mennél, kell még egy ölelés, ami végig elkísér. Az úton majd néha gondolj reám, ez a föld a tiéd, ha elmész, viszszaemlékezőm!

Nézz rám, és lásd: csillagokra lépsz, nézz rám, tovatűnt a régi szenvedés. Hol a fák az égig érnek, ott megérint a fény, tudod jól, hova mész, de végül hazatérsz.

Forrás: önkormányzati és iskolai dokumentumok, visszaemlékezések.

Zsirosné Pongor Magdolna

SÜTŐ JÁNOS (Egercsehi, 1921. november 7. – Hatvan, 2007. augusztus 10.): tanító, tanár, igazgató.

Apja, Sütő József gazdálkodó, anyja, Dorkó Borbála háztartásbeli. Két fiútestvére volt. Az egyik hentes és mészáros lett, a másik kőműves. Az egyik bátyja a második világháború folyamán meghalt, eltűntnek nyilvánították. A másik 1945-ben a szovjet hadsereggel, mint partizán tért haza, tagja lett a Magyar Partizán Szövetségnek.

Sütő János életútja jellegzetesnek mondható. Hat osztályt végzett az egercsehi elemi iskolában, majd még ugyanott 3 évig tanult az ügynevezett ismétlőiskolában. Közben és aztán a szülei gazdaságában végzett földműves munkát, amíg arra az elhatározásra jutottak, hogy a legkisebb gyermeküket megpróbálják továbbtaníttatni. Két és félévi kihagyás és fizikai munka után különbözeti vizsga letétele után iratkozott be az egeri polgári iskola III. osztályába, ahol jó eredménnyel végzett. Ez felbátorította arra, hogy 1938-ban beiratkozzon az egeri tanítóképzőbe, mert már néptanító szeretett volna lenni. A szülei anyagi helyzete miatt gondot jelentett az iskolai költségek előteremtése, de maga is igyekezett a gondokat enyhíteni: gyengébb tanulók korrepetálását végezte a tanév folyamán, a nyári szünetben pedig fizikai munkával igyekezett pénzt előteremteni.

Nagy kedvvel végezte tanulmányait a tanítóképzőben, mert egyrészt tudatosan készült a tanítói pályára, jó szakember akart lenni, a másik ösztönzője az itt tanító kiváló tanári kar, amelyből a legkedvesebb volt számára dr. Somos Lajos és Abkarovits Endre, akikkel később a tanárképző tanáraiként is találkozhatott.

1943 januárjában már gyakorló tanításra helyezték ki az egercsehi elemi iskolához. Itt kezdte a tanítói pályafutását, de ezt hamarosan meg kellett szakítani, mert már októberben katonai szolgálatra hívták be Egerbe. Rimaszombaton, Tokajban, Komáromban és Mosonmagyaróváron katonáskodott egy utász alakulat kötelékében, miközben elvégezte a tartalékos tiszt tanfolyamot, amelynek eredményeképpen hadapród őrmesterré léptették elő. Rövid ideig tartó frontszolgálat után Magyaróvár közelében esett szovjet hadifogságba. Egy ideig hazai földön tartották fogságban, majd amikor útnak indították a csoportjukat, még azzal áltatták őket, hogy csak Debrecenbe mennek.

Útközben sikerült levelet kidobnia a vonatból, amelyben arról értesítette a menyasszonyát, Murai Éva tanítónőt, hogy reménykedik, ezután is megsegíti a jó Isten. 1945 áprilisában már a

Szovjetunióban volt, ahonnan csak 1948-ban térhetett haza, a Volga menti Szaratov város melletti fogolytáborból. A fogsága idején végzett fizikai munkát, volt adminisztrációs beosztásban és megbízták a tábor önkormányzatában vezetői feladattal. Bekapcsolódott az antifasiszta politikai szervezet munkájába is, de leginkább a kulturális csoportban tevékenykedett. A magyarországi köztudatban nem alaptalanul az rögződött, hogy a szovjet fogolytáborokban a magyarok nélkülöztek, éheztek, dolgoztak, fáztak, lerongyolódtak. Ez azonban csak nagy általánosságban volt igaz és jellemző.

A háború idején és a háborút követő első években maga a szovjet lakosság is nehéz helyzetben volt. Később a nehézségek enyhültek, ami megmutatkozott a hadifoglyok helyzetében is. A szaratovi fogolytáborban még fényképezkedhettek is a foglyok, a képeket haza is tudták hozni. Kezdetben Sütő János is sokat nélkülözött, de később jobbra fordult a helyzete. Ezt annak is köszönhetette, hogy a tábornak volt egy régi zongorája, aminek megjavítását elvállalta. Ennek következtében felmentést kapott a fizikai munka alól, alkatrészt vásárolni kijárhatott a városba.

A szaratovi fogolytáborban olyan kulturális csoport alakult, amely vidám műsorokkal szórakoztatta a foglyokat. Előadtak például néptáncot is, amelyben férfiak szerepeltek női ruhában.

Sütő János, aki vizsgázott kántor volt, zongoraszámot adott elő. Műdjában volt látogatást tenni a városi iskolában, és elismerően nyilatkozott az ott szerzett tapasztalatairól.

Mindezek ellenére nem könnyű elképzelni, hogy 1948 nyarán milyen nagy örömmel érkezett haza. Itt visszahelyezték állásába, az egercsehi állami általános iskolához, ahonnan azonban a saját kérésére még ebben az évben áthelyezték Hort községbe, ahol Murai Éva, a menyasszonya is tanított, és akivel hamarosan házasságot kötött. Horton szívesen fogadták a tantestületben azért is, mert ekkortájt szerveződött az általános iskolai oktatás, amelynek keretében be kellett indítani az orosz nyelvoktatást is. A fogsága idején tanult annyit oroszul, hogy volt bátorsága elvállalni ezt a feladatot, sőt levelező tagozaton az egri tanárképzőben megszerezte a tanári képesítést is hozzá.

Tanári munkásságát elismerték nemcsak az iskola vezetői, hanem a szakfelügyelők is. Rendszeresen részesítették jutalomban, kitüntetésben és előléptették igazgatóhelyettesnek, majd megbízták az igazgatói feladat ellátásával, amelyet éveken át sikeresen végzett.

Részt vállalt a közéleti munkában is. Megválasztották képviselőnek a községi tanácsba, majd annak végrehajtó bizottságába. Vezetőségi tagja volt a hazafias népfrontnak, a földművelőszövetkezetnek, a pedagógus szakszervezetnek. 1957-ben újabb fordulat következett be életében: tanulmányi felügyelőnek nevezték ki a hatvani járáshoz, 1961-től pedig megbízták a járási tanács művelődésügyi osztályának vezetésével.

A hivatali munkája mellett Hatvanban is vállalt közéleti szerepet. Tagja volt a járási sportszövetségnek, a járási úttörő szövetség elnökségének, a népművelési tanácsnak, a gyermek- és ifjúságvédelmi bizottságnak, a vöröskereszt vezetőségének, a nőtanács pedagógiai bizottságának, a Tudományos Ismeretterjesztő Társulat pedagógiai szakosztályát vezette.

A járási tanácsnál végzett munkáját is elismerték, amit jutalmakkal, kitüntetésekkel fejeztek ki előljárói. Ezek közül kiemelkedett az, hogy 1966-ban kormánykitüntetésben részesült, megkapta a Munkaéremrend bronz fokozatát. Az itt végzett tevékenységéhez kapcsolódóan számos alkalommal vehetett rész külföldi tanulmányúton: pedagógus küldöttséggel járt a Szovjetunióban, jutalomműdülesen vett részt Lengyelországban, de volt a Német Demokratikus Köztársaságban és Csehszlovákiában is.

A járás megszűnése után kinevezték a hatvani József Attila Nevelőotthon igazgatójának, amely tisztséget 1969-től töltötte be, és 1982-ben innen vonult nyugállományba.

A nevelőotthonban végzett nevelői munkájának alapja a bizalom. A másik a munkára nevelés. E célból hozták létre és működtették az ifjúsági termelőszövetkezeti csoportot, amelynek keretében a korábban otthontalan fiatalok megismerkedhettek a mezőgazdasági munkával és e mellett még a gazdaság jövedelméből javíthaták életkörülményeiken is.

Az itt végzett munkájáért is többször kitüntették. A kitüntetések közül kiemelkedik a Munkaéremrend ezüst fokozata és a Hatvan Városért emlékérem.

Nyugalomba vonulása után kedvelt időtöltése volt a horgászat, rejtvényfejtés, zenehallgatás. Élete utolsó éveiben tevékeny tagja volt a művelődési otthon keretében működő honismereti körnek.

2007. augusztus 10-én halt meg. Nagy részvétellel temették el a hatvani belvárosi temetőben.

Németi Gábor

SZABÓ GÁSPÁR (Kazár, 1935. július 7. – Salgótarján, 1992. június 6.): általános iskolai tanár.

Szabó Gáspár ének-zene szakos tanár, grafikus-művész, festőművész Kazár községben /Nógrád megye/ született. A szülőfalujában végzett általános iskola után a Békéstarhosi Zenei Gimnáziumban egy új világ tárul ki előtte. Az otthonról hozott munkásöntudatot és a népi hagyományok tiszteletét a „fényes szelek” itt lobbantják tudatosan vállalt küldetésérzéssé. Jó zenész, jó pedagógus szeretne lenni. Ezt az elszántságot látták tanárai is, s a tehetséges és

szorgalmas diákot bíztatták a továbbtanulásra. Friss Antal professzor később is figyelemmel kísérte tanítványa előrehaladását.

Az érettségi vizsgát követően, 1953-ban Szabó Gáspár folytatta tanulmányait az Apáczai Csere János Pedagógiai Főiskola ének-zene szakán. Gyakorlóévre Nyírbátorba került, majd 1956-ban a budapesti főiskola időközbeni megszűnése miatt Szegeden államvizgázott, jó eredménnyel.

1956-ban kötött házasságot Kincses Irén tanítónővel és még ebben az évben kinevezését is megkapta a nyírbátori I. sz. Általános Iskola-ba.

Kezdetől fogva vonzza a város történelmi levegője, a környéken élő népi hagyományok. Behatóan tanulmányozza a nyírségi embert. Mint pedagógus, különnek számított. Sem egyénisége, sem órái nem „előírászerűek”. A „tantárgy” fogalom hivatalos értelmezését műveltségcsökkentő leszűkítésnek tartotta. Tanítványait nem csak a zenei alapfogalmakkal szerette volna megismertetni, hanem a zene lelkéhez közel vinni. Pedagógusként, emberként is maximalista, főként magával szemben. Zenekarokat, énekkarokat hoz létre, bekapcsolódik a járás kórusmozgalmának szervezésébe.

„Gyermekkorom óta kerestem azt a kifejezési formát, melynek segítségével a belső kényszerítő erőnek engedelmessé leginkább kifejezhetném gondolataimat, érzelmeimet. Úgy érzem, a grafika volt erre a legalkalmasabb. E felismeréshez a zene vezetett el.” – Írja egyik kiállításának katalógusába.

1958-ban született Zsuzsanna, 1963-ban Erika lányuk.

1963-ban mint a város elismert karnagya, zenetanára, grafikai próbálkozásaival állt közönség elé. Témái, megoldásai a zenei és a nyírbátori hatásokat egyaránt tükrözték: etűdök, dallamvariációk a nyírségi tájról, a város műemlékeiről, jellegzetes bátori arcokról.

Szorgalmas látogatója a képzőművészeti szabadiskoláknak Budapesten, Debrecenben és Nyíregyházán. A nyári vakációkat művésztelepeken tölti.

Szerepel a Szabolcs megyei tárlatokon, első önálló kiállítását 1963-ban Nyírbátorban rendezi. Részt vesz az Országos Pedagógus Képzőművészeti Kiállításon, az alföldi tárlatokon, a

fiatalok kiállításán.

1967-ben kerül vissza szűkebb szülőföldjére, Salgótarjánba. Grafikai egy sor kiállításon láthatók, több alkalommal megjelennek különböző folyóiratokban. 1969 óta a Művészeti Alap tagja.

1970-es salgótarjáni kiállításának anyaga főképpen néprajzi és történelmi ihletettségű.

A szülőfölddel, az ősökkel, a családdal foglalkozó grafikákon a népköltészeti, zenei hatások sorra felismerhetők. Optimizmusuk még akkor is egyértelmű, ha az elmúlás gondolata többnyire mindeniken rajta van.

Történelmi témájú képei nem optimisták. Szorongás, félelem árad belőlük. Emlékeztetőül, figyelmeztetőül.

A tarjáni kiállítás után önkínzó elemzés és sok tanulás kellett ahhoz, hogy egy más, egy új Szabó Gáspár mutakozzon be 1973-as budapesti kiállításának negyedszáz grafikájával.

A salgótarjáni, budapesti kiállítások után Párizsban, Prágában is szerepelt képeit 1976-ban Nyíregyházán és Nyírbátorban is kiállította. Ezeket a képeket már egy érett művész alkotta. Szimbólumrendszere már a lét egyetemes összefüggéseit pásztázza, keresve az Ember a mindenható és a kiszolgáltatott ember lehetőségeit. A képek központi témája a küzdelem. Hatalmas erők állnak szemben egymással, az életre kelt, furcsa növényi erezetű sziklák, a kozmikus csend-hangulat mindezt félelmetesen drámaivá teszi.

A magány, az elmúlás gondolata több képét látszólag komorrá, nosztalgikussá hangolja.

Témái visszatértek a kozmoszból az ember mikrovilágába, újra saját lehetőségeinek számbavételét kíséri meg, egyénisége lényegét keresi, a személyiség rejtelseit kívánja megszólaltatni. Elvontabban, mégis követhetőbben. Néhány

képén a sajátos képzettársítás, az idő felbontása, az expresszionisták hatásáról árulkodik.

A szemléleti alap világos: a felfedezés már nem az „egész” globális megragadása, hanem a sejtekig hatolás, hiszen az „egész” lényege csak akkor fogható fel, ha értő bonckés járta végig.

Szenvedélyesen kutatja az átmenet, a változás, a jobbá, tökéletesebbé válás pillanatait, a kiszolgáltatottságból biztos révbe jutás előtti állapot lényegét.

Megromlott családi helyzete váláshoz vezetett, majd 1978-ban újabb házasságot kötött, amely házasságból egy fiúgyermekük született.

Képzőművészeti kísérletező kedve azokban az években is töretlen, de csak legközelebbi barátai tudják, hogy műterme legmélyén már különlegesen szerkesztett festményei is várják a bemutatkozást.

1981-ben magas állami kitüntetéssel ismerik el kiváló szakmai-pedagógiai munkáját, művészeti teljesítményét. A 80-as évek második felében egyre több rangos kiállításon jelennek meg vízióyszerű képei, amelyeknek különleges színvilága irányzatoktól, divatos példaképektől távoli, egyéni világot tárnak a néző elé.

Arról, hogy a sikeres grafikust mi indította el a festészet felé, ő maga így vallott: „A grafika, amely úgy látszott, végleges és elsődleges kifejezési forma lesz számomra, talán éppen sokszorosíthatóságánál fogva egyre inkább nem tudott kielégíteni. Mindig érdekelték a színek. A grafika olyas valami, mint a nappal és az éjszaka, fény és az árnyék. A festészet viszont már hajnal is, alkony is, szürkület és éjszaka is. Sokkal izgalmasabb, sokszínűbb. Szinte akaratlanul is mindinkább a festészet felé sodródtam. 1981-től kezdtem el festeni.”

Szabó Gáspár munkabírása legendás volt. Élete végéig hegedűt oktatót a salgótarjáni zeneiskolában, több tanítványa került zenei pályára és pedagógiai főiskolákra. több alkalommal nyert növendéke I. helyezést megyei hegedűversenyeken. A salgótarjáni „Düvő” népzenei együttest 5 éven át vezette, zenekarával rendszeresen kísérte lánya néptáncsoportjának előadásait, képeivel kiállításokon szerepelt. Úgy tervezte, hogy festményeinek gyűjteményes bemutatását először Nyírbátorban tartaná meg. Harmadik bátori kiállítását azonban nem érthette meg, 1992. június 6-án eltávozott közülünk.

Szokatlan atmoszférájú, nagysikerű bátori kiállítását 1994-ben már nélküle rendezték.

Művészi sikerei idején sem jutott soha eszébe, hogy a tanítást félbehagyja. Ehhez egyrészt hajlékonyabbnak, alkalmazkodóbbnak kellett volna lennie ahhoz, hogy a festészetből meg tudjon élni, másrészt a tanítást szent ügynek tekintette, amit szerinte sorsszerűen kellett vállalnia.

Forrás:

Személyes kapcsolat. Szabó Géza: Szabó Gáspár grafikusművész portréjához. Szabolcs-Szatmári Szemle, 1976. 3. sz. A Salgótarjáni Zeneiskola irattára.

Szabó Géza

SZAKÁCS FERENC (Olaszliszka, 1921. november 13. – Budapest, 1995. április 10.): kántor-tanító, majd középiskolai tanár. Tiszalökön 1953-tól a Teleki Blanka Gimnázium, Szakközépiskola és Kollégium alapítója, nyugdíjazásáig (1981) igazgatója.

„Minden ember annyit ér, amennyit hazájának, embertársainak, családjának használni tud.” (Kodály Zoltán)

E három közösséggel összefüggő pedagógiai célok, feladatok közül: a családban, iskolában és iskolán kívül „kiművelhető tehetségek” fejlődéséhez szükséges munkaterv vázlatát Szakács Ferenc először 1948 januárjában készítette el. Ugyanis az orosz hadifogságból 1947 szeptemberében szüleihez, Olaszliszkára hazaérte után csak októberben folytathatta újra Viszló községben kántor-tanítói hivatását. 1948 márciusában meglepő volt számára, hogy az akkori

vezetők közül néhányan bizonyos ellenérzéssel fogadták a pedagógiai pályázatra beadott – vagyis a Sárospatakon tanult – irányelvek szerint készített munkatervét. Mivel Szakács Ferenc állhatatosan ragaszkodott a „Pataki Intézetben” megismert pedagógiai-pszichológiai és zeneművészeti képzések irányelveihez, terveit tehát nem adta fel és e programon tovább dolgozott. Hiszen saját tapasztalatait mindig összehasonlította a reformpedagógia és a zeneművészeti képzés elméleteivel, szakirodalmaival.

Azt sem felejtette el, hogy az őt fiát nevelő – MÁV alkalmazott – édesapja és háztartásbeli édesanyja mindenkor kérte fiaitól: felnőtt korukban is testvéri szeretettel tartsanak össze, segítsék egymást akkor is, ha egyénenként testi-lelki hajlamaik, továbbtanulási képzettségük szerint más-más munkakörben dolgoznak.

1948. július 25-én házasságot kötött a szintén pedagógus – tiszalöki születésű – Csáki Piroskával, akinek nevelői koncepcióját alapvetően meghatározta az 1946 augusztusában, Nyíregyházán szervezett Nyári Egyetem előadássorozatának szellemisége. (Dr Karácsony Sándor és Dr Kondor Imre társas-lélektani, pedagógiai szemináriumai, valamint Dr Ujfalussy József és Vikár Sándor Kodály zenepedagógiájáról szóló előadásai.) Csáki Piroška pedagógiai elvei tehát szerencsésen találkoztak Szakács Ferenc terveivel.

1948 szeptemberében a Szakács házaspárt arról értesítették barátaik, hogy a Tiszalökön működő „tanyasi kollégiumot” megszüntették; a Vay kúria megüresedett épülete nagyon alkalmas lenne terveik megvalósításához. E hírre azonnal kérték áthelyezésüket Tiszalökre.

Szakács Ferenc egyetemi tanulmányai miatt csak 1952-ben kezdhette szervezni a kiserdővel, ősi platánfákkal, kisebb parkkal is rendelkező területen az iskolakertes gimnáziumot, diákotthont. Az ígéretes középfokú intézmény irányításához szükséges terv kidolgozására Szakács Ferencet bízták meg, aki a „Pataki Intézetben” megismert comeniusi, reformpedagógiai és kodályi irányelveket – a helyi feltételeket figyelembe véve – adaptálta, hasznosította. E tervet jóváhagyása után igazgatói kinevezését is megkapta. 1952 áprilisától kezdve pedig barátaival és szakemberekkel, valamint a „gimi-be” jelentkező tanulókkal, szüleikkel összefogva kezdték meg az elhanyagolt épület rendbe hozá-

sát. A májusban kinevezett Kovács Éva és Szilvay Gyula tanárok szintén lelkesen kapcsolódtak a csapatmunkába. A júniusi beiratkozás-kor tehát már három tanár várta, köszöntötte szeretettel az első osztályba jelentkező növendékeket. Ismerkedés után az igazgató arra kérte a szülőket, tanulókat, hogy a nyár folyamán segítsenek a tanterem, a diákotthoni háló-, és fürdőszoba berendezésében. E kérésre olyan sokan jöttek el, hogy még az épület körüli területet is a kidőlt kerítést is rendbetették. A tanév megkezdéséhez tehát a szülők-diákok-tanárok példamutató együttműködésével sikerült megoldani az alapvető problémákat.

1953. szeptember 1-jén 10 órakor kezdődött a tanévnyitó ünnepély.

„... közös ügyünk, fő célunk, hogy kivétel nélkül valamennyi tanítványunk egészséges testi-lelki fejlődését segítsük! Feladatunk, hogy növendékeink egyénileg örökölhessék, veleszületett legjobb hajlamait, képességekké fejleszthető adottságait, nem utolsósorban a még rejtett állapotban szunnyadozó tehetségeket, lelki erőket aktív kibontakozását, fejlődését minél hatékonyabb módszerekkel és kedvező feltételek szervezésével is segíthessük!” – ezzel zárta gondolatait Szakács Ferenc.

Az eddig közölt információk alapján egyértelmű, hogy Szakács Ferenc mindenkor a pozitív életerők, vagyis a konstruktív érzelmek-gondolatok-cselekedetek stb. pszichés elemek kombinációival, integrált összekapcsolásával összefüggő pszichológiai-pedagógiai elvek szerint kezdett hozzá az iskola-kollégium egységes nevelési programjának kidolgozásához. Ezen elvek szellemében folyamatosan szervezte a tanári-szülői-tanulói csoportok és közösségek bizalommal együttműködő kapcsolatait, viszonyait; céltudatosan segítette a növendékek társas-lelki relációinak fejlődését. Nyugdíjazásáig (1981) tehát – az adott szükségletekhez igazodva – közvetlenül és közvetve irányította az összehangolt munkamegosztással, harmonikus kölcsönhatásban működő kezdő 14 éves csoportokat, illetve a már „autonóm közösségek” innovatív kezdeményezéseit. Az elért eredményeket 1974-1981-ig már az MTA Pedagógia Kutatócsoport, az OPI, a Magyar Pedagógiai Társaság és a Művelődési Minisztérium is I-II-III. helyezésekkel díjazta, további kísérletekre, országos hasznosításra, publikálásra javasolta. Az

autonóm közösségeket ezekben az években tün-
tették ki „Kiváló Munkaközösség”, „Kiváló
Alkotó Pedagógiai Közösség” és „Kiváló Kol-
légium” című elismerésekkel.

Azt is szükséges megemlíteni, hogy Szakács
Ferenc a Teleki Blanka nevével kitüntetett isko-
la-kollégiumot – a társadalmi, gazdasági szük-
ségletekhez igazodva – folyamatosan bővítette:
újabb épületekkel, kertészeti, mezőgazdasági
szakközépiskolával, pénzügyi tagozatú képzés-
sel, számítógépes oktatással, esti-levelezőtago-
zattal, valamint szabadtéri színpaddal, fedett
lelátójú sportpályával, virágházzal, kisállatkert-
tel. 1960-tól kezdve tehát már nemcsak Sza-
bolcs-megye általános iskoláiból, de még a kör-
nyező megyékből is sok növendék iratkozott be
a tiszalöki kertes „gimibe” és szakközépiskolá-
ba. Évfolyamonként 2-3 osztály indult, ennek
megfelelően a szaktanárok létszáma folyamatosan
bővíthetett. Általában tehát 20-25 fő között
változott a szaktanárok, mérnökök, technikusok,
óraadók létszáma. A diákok számára lehetővé
vált az is, hogy pályaaorientációjuk érdekében az
iskolai szakkörökön túl, az iskolán kívül, példáu-
l a művelődési ház szakköreiben (gép- és
gyorsírás, képzőművészet, stb.) fejleszthessék
képességeiket. Az intézmény pedagógiai mun-
kaközössége 1962-ben a zeneművészeti képzés-
ből analógiás megoldással vette át s dolgozta ki
a növendékek délutáni foglalkozásain alkal-
mazható, úgynevezett „személyekre méretezett”
egyéni differenciált képzéseket, valamint a 2-3-
4 fős csoportfoglalkozásokat. Nem véletlen te-
hát, hogy az Országos Középiskolai Tanulmá-
nyi Verseny döntőjén és az Országos Művészeti
Seregszemlén évről-évre 2-3 tiszalöki diák I-II-
III. helyezést ért el! Az sem véletlen, hogy a
Nyíregyházáról küldött három állami gondozott
tanulót és a megye gimnáziumaiból deviáns
viselkedése miatt eltanácsolt, vagy kizárt s meg-
buktatott 15-16 éves növendékeket a tiszalöki
iskolába irányították. Ezek az extrém diákok
nemcsak elégséges-közepes tanulmányi ered-
ménnyel érettségiztek, de önismeretük, önérté-
kelésük, társas kapcsolataik, vagyis egész sze-
mélyiségük sokat fejlődött a tiszalöki gimnázium
mikrokörnyezetében.

Szakács Ferenc igazgató már az alapítás évétől
(1953) kezdve nyugdíjazásáig (1981) tudatosan
szervezte, vezette a délutánonként tartott iro-
dalmi-ének-zenekari szakköröket. Ezeken a

foglalkozásokon olyan művészi előadásokat
hozott létre, melyek örök emberi értékeket köz-
vetítettek: Jókai Mór „A kőszívű ember fiai”,
Vörösmarty Mihály „Csongor és Tünde” című
színpadi műveket és Petőfi Sándor-Kacsóh
Pongrác daljátékát, a „János vitézt” sikeresen
adták elő a környék művelődési házaiban.

Az intézmény fennállásának 10. évfordulóján
(1963) rendkívüli összefogással jött létre egy
egészen különleges produkció: Mozart „Szökte-
tés a szerájból” című operájának rövidített vál-
tozatát mutatta be az iskola ének-zenekara. Erre
a szinte lehetetlennek tűnő feladatra azért vál-
lalkozott a zenekar vezetője, Szakács Ferenc
igazgató, mert ebben az időben kiemelkedő
tehetségű diákokra, tanárookra lehetett alapozni a
szereposztást. Az előadások bevételéből tanulók
és diákok évenként két hétig a Balatonon nya-
raltak vagy a hegyekben táboroztak. A karácso-
nyi vakációban pedig Budapesten az Operaház-
ban és más színházakban, kiváló művészek elő-
adásában tekinthettek meg különböző előadáso-
kat. A Zeneakadémia ifjúsági koncertjei szintén
különleges élményt jelentettek a diákok számá-
ra.

A következő két évtizedben továbbra is kiemel-
kedő eredmények születtek az irodalmi alkotá-
sok bemutatásaival, valamint a megyei kollégi-
umok számára szervezett népdalverseny, s a
népművészeti ágak területein gyűjtött népi ele-
mek variációs feldolgozásaival, kézművakkal,
faragásokkal, akvarellekkel stb.

A növendékek érettségi után továbbra is nagy-
szerűen helytálltak a különböző felsőoktatású
intézményekben.

Szakács Ferenc 1981-ben betegsége miatt kérte
nyugdíjazását. Feleségével együtt elköltöztek
Tiszalökről; Budapesten éltek, a nyári hónapok-
kat pedig balatonfüredi nyaralójukban töltötték.
1995-ben újabb súlyos betegsége következtében
sajnos e földi létből is eltávozott és Budapesten,
a Farkasréti Temetőben nyugszik.

A temetésére megjelent nekrológokból néhány
részletet idézek.

„... a már szinte életében legendává vált igazga-
tónk, Szakács Ferenc, Feri bácsi nincs többé.
Egy életművet hagyott itt, egy közösséget és em-
bert formáló kultúrát... Sokszínű tehetségével,
példamutatásával, fáradhatatlan munkabíráásával
gyökeresen átalakította nemcsak az iskola, de a
község, sőt a környék kulturális életét is. Mi a

tanítványai, pontosan emlékszünk a színjátszó körben, énekarban, zenekarban eltöltött izgalmas próbákra, a fellépéseket megköszönő zúgó tapsra; ez számunkra embert gazdagító örök útravaló. Mert nemcsak a tanítást tartotta fontosnak, hanem az emberformálást, a nevelést is. A kis iskolában életre hívta a megyei, kollégiumi versenymozgalmat, a közel 15 évig pezsgő, óriásivá fejlődő kollégiumi kulturális sereg-szemlélt. Ez a töretlen munkabírása 1953-1981 között nemhogy csökkenni volna, de évről-évre gazdagodott. Ezért szelleme, akaratereje példaként él volt tanítványai, kollégái előtt. Nyugdíjazása után is büszke és boldog volt, hogy e kis Tisza-parti település város lett, és ha a városról és az intézményéről hírt kapott.” (Dr. Kerekesné Virth Gyöngyi emlékezése.)

„Életútja úgy kezdődött, hogy a hadifogságból hazatérve gimnáziumot alapított a szegény sorsú parasztyereknek előbbrevitelére. Iskoláját csaknem a semmiből teremtette meg. Ő nemcsak iskolaépítő – az építkezés, a fizikai gyarapodás élménye őt nem elégítette ki, ő iskolateremtő volt, s ez igaz a szó klasszikus és mai értelmezésében is. Neki nemcsak iskolagyarapító, hanem pedagógiai programja is volt, amelynek lényege a cselekvő és cselekedtető nevelés, az egyéni foglalkoztatás, a folyamatos pedagógiai kontroll és értékelés, a tehetséggondozás és a felzárkóztatás, a differenciált személyiségfejlesztés. Ez a program az iskolai élet konstans elemének bizonyult, átvitelt és átvészelt igazgatósága 28 éve alatt minden iskolaszervezési reformot és hóbortot. Ez tette az iskolát híressé, ezért hozták ide esetenként a kisiklott életű gyerekeket messze vidékekről is. Ez emelte az Ő nevét is. Tudták, hogy a kollégiumban az ember otthonra lel, a lelke megnyugszik. Hogy az iskola gyakorlókertjében, állattelepén, szakköreiben, ének- és zenekarában, megannyi korrepetálási óráin a diák fölszabadul és előbb-utóbb neki megfelelő érdeklődéstől fűtött örömet talál.

Törődött a diákjaival, gondoskodott a rábízott emberekről, szót tudott érteni a szélsőséges hatalommal éppen úgy, mint a szelíd alázattal, vagy a tomboló agresszivitással. Egyiket bátorította, másikat szelidítette. Nem csoda hát, hogy sokan szerették és még többen tisztelték. Amikor nevét egyszerűen csak Feri bácsinak ejtették, ezt oly tisztelettel tették, amely elsősorban nemcsak az igazgatónak a magas szakmai méltóságot viselő pedagógusnak, hanem az embernek, az alkotó, az egyénért, a közösségért fáradó pedagógusnak szólt.

Feri bácsi elment, s vele együtt egy pedagógus-generáció ma is hiányszámba menő típusa távozott. Olyan embertől vettünk búcsút, amelyet a mai szóhasználatkal iskolateremtő, iskolafejlesztő személyiségként tartunk számon.” (Részlet Dr. Kuknyó Jánostól, a Nyíregyházi Pedagógiai Intézet igazgatója által írt nekrológból.)

2003. november 13-án jubileumi ünnepséget rendeztek a Tiszaöki Teleki Blanka Gimnázium, Szakközépiskola és Kollégium fennállásának 50. évfordulója alkalmából. Ünnepélyes keretek között emléktáblát avattak az alapító igazgató, Szakács Ferenc tiszteletére.

Részletek Pintér Miklós egykori kolléga – ma a Nyíregyházi Zrínyi Ilona Gimnázium igazgatója emlékebeszédéből:

„Emlékezni gyűltünk össze, tisztelni a szó valóságos értelmében és sokféle árnyalatában is iskolateremtő néhai Szakács Ferenc igazgató úrra. A visszatekintés alkalmá is nevezetes, hiszen kötődik a Gimnázium alapításának 50. évfordulójához és ahhoz a nemes felajánláshoz, melyet Vajda Lászlón Csikai Ilona egykori diák, a mai igazgatónő tett meg az emléktábla állításának és megvalósításának méltó cselekedetével.

Akire emlékezünk, neve mai is elevenen él nem csak azokban, akik személyesen ismerték, de azokban is, akikre mint egy következő generációra munkássága révén hagyományozódott hírneve, pedagógiai gyakorlata, iskolaszervező tehetsége...

Mi, akik rövidebb-hosszabb ideig itt voltunk, láttuk az erőfeszítéseket, a bizakodást, tenni-akarást, nemigen tudtuk követni, hogy a kudarcokat miként élte meg bensőjében, hiszen erős ember volt. Azt érzékeljük, hogy életének egyik meghatározó értelme volt maga a gimnázium, annak helyzete, sorsa jövője. Várta azt, hogy a rengeteg munka, tenniakarás megértést és támogatást talál. Tudtuk, hogy személyes arcucsapásként élte meg, ha máshol valósult meg egy új iskolaépület, miközben köztudott volt, hogy az ő intézménye sürgősebben rászorult volna egy új épületre.

A kor, melyben alkotott, a maga szigorú, szikár elveivel, környezetével, a szűkösség ismétlődő állapotával, jórészt nem kedvezett törekvései-

nek. Elismerte munkásságát, de nem támogatta adekvát módon a befektetett energiákat. Igazgató úr ezt az intézményt szigetnek is tekintette, olyan helynek, ahol megvalósíthatja, továbbviheti a „Pataki” nevelés elveit, ötvözve a modern pedagógiai törekvésekkel, olyanokkal is, melyek tiltó listán voltak, mint például a pszichológia, s melyek felkutatásában, alkalmazásában pótolhatatlan munkát végzett felesége, akivel pedagógusként is nagyszerűen segítettek, kiegészítették egymást.

Szólni kell számos kezdeményezésükről: az elsőként alkalmazott szociometriai mérésekről, a személyiségfejlesztést megalapozó elméleti és gyakorlati munkásságról, a személyiségmérés regisztrált lapjairól, dokumentumairól, a pályairányultság változásának évenkénti elemzéséről. Mindez azt a célt szolgálta, hogy a zömmel hátrányos helyzetből induló diákok minél teljesebb énkép birtokában fejlődhessenek és a tanárok, nevelők a sokoldalúan feltárt személyiségjegyek birtokában tudjanak egyénre szabott fejlesztést megvalósítani. S hogy elképzelései mennyire korszerűek, időtállóak voltak, ide kívánczik egy 1963-as tanulmányukból idézendő gondolat, amely ugyan a kamarazenélés példáján íródott, de általánosan is értelmezhető: „a tanuló az egyéni differenciált foglalkozások révén hogyan volt képes együttműködni társaival, az előforduló konfliktusokat eredményesen kezelni, a feszültségeket békésen oldani. Hogyan alakult ki élethosszig tartó önképzési, önfejlesztési igénye, képessége. Hogyan fejlődött kapcsolatrendszere, például: szeretetvezérelt viszonyulása, aktív munkakapcsolata...

A program része volt a diák teljes személyiségének fejlesztése és számos, igazán közeli beszélgetés révén a lélek fejlesztése...S hogy sikeres volt ez a pedagógiai, iskolaszervezési modell, arra bizonyítékkul szolgál az a számos, nagyszerű pályát befutott egykori diák, akikből igazi egyéniségek, kiváló szakemberek váltak: pedagógusok, lelkészek, mérnökök, ügyvédek, orvosok, polgármesterek, újságírók, művészek és tudósok stb.

Az emléktábla előtt is, alakja felidézésével, tisztelettel adózunk meghatározó személyisége, iskolateremtő nagysága előtt.”

Jelentősebb irodalmi és zenepedagógiai kitüntetései: „Kultúráért Erdemérem”, „Kiváló Ta-

nár” „Kiváló Pedagógus”, „Tiszaölk Város Díszpolgára” (Posztumusz-díj)

özv. Szakács Ferencné (Csáki Piroska)

SZALAY SÁNDOR (Békéscsaba, 1883. – Nyíregyháza, 1944.): matematika-fizika szakos középiskolai tanár, híres kísérletező és szertár-fejlesztő.

Szalay Sándor édesapja szabómester volt, édesanyja háztartásbeli. Szalay Sándor iskolai tanulmányait Békéscsabán végezte. Kísérletező szelleme már gyerekkorában felébredt, elsősorban gőzgépeket szerkesztett. Egyetemi tanulmányait Budapesten, majd Kolozsváron folytatta. Itt szerzett matematika-fizika szakos tanári diplomát. Nagy hatással volt rá Tangl Károly, a kolozsvári egyetem fizika professzora, aki egyetemi tanulmányainak a befejezése után meghívta maga mellé tanársegédnek. Itt készült el diploma munkája, amit egy disszertáció előmunkálatainak tekintettek.

Kutatásai, vizsgálatai Lénárd Fülöp kísérleteihez kapcsolódtak. Katódsugárcsőből elektron-sugarakat hozott ki egy vékony ablakon keresztül a levegőbe. A katódsugár útjába tartott ásványokat és anyagokat vizsgálta, elsősorban azok fluoreszcenciáját. A 20. század elején az ilyen kísérleteket igen nehéz volt kivitelezni, mert pl. a katódvákuumot a Toepler-féle higanyos szivattyúval tudták előállítani, és ehhez bizony 20 kg higanyra volt szükség.

Sajnos az egyetemi állás csak egy évre szólt. Szalay Sándor 1908-ban megnősült, elvette feleségül Niedermayer Gizella tanítónőt. Így szüksége volt a biztos állásra a megélhetéshez. Megpályázta a nyíregyházi ev. Főgimnáziumban Mészáros Ferenc megüresedett székét. 1909-től 1943-as nyugdíjaztatásáig, vagyis 34 éven át, tanított ebben az iskolában. Nem futott be tudósnak, pedig rátermettsége, képességei meg lettek volna hozzá. Minden erejét, tudását, pedagógiai tapasztalatait – az iskola kérése szerint – a tanulóifjúság számára értékesítette. Biztos szakmai felkészültsége, ügyes keze, a sok-sok éven keresztül végzett lelkes és kitartó munka, az eszközépítés a gimnázium fizika szertárát és előadótermét igen jól felszereltté és gazdaggá változtatta. Szertárfejlesztő tevékenységét 25 éves tanári jubileumán az iskola igazgatója, Vietórisz József, is kiemelte. Sajnos ezek az eszközök a második világháború éveiben elpusztultak. A szertár mellett műhelyt rendezett be gyalupaddal és különböző szerszámokkal szerelte fel. Itt készítette pl. a következő eszközöket: induktor, motorikus szakító, szikra kisütő, Marconi-féle táviró, váltakozó áramú elektromágnes alumínium gyűrűkkel, kétkarú elektromos inga, Tyndall készülék testek hő okozta tágulásának a kimutatására. Az eszközökből más iskoláknak is szállított, sőt díszoklevelet és ezüstérmet is nyert kiállításon. A tanítási órákon kísérleti fizikát oktatott, a kísérletek megfigyelése és elemzése alapján vezették le a fizikai törvényeket.

Tanári évei alatt tovább folytatta a katódsugarakkal végzett kísérleteit. Erről az iskola 1910/11. évi értesítőjében, egy értekezésben számolt be. Tulajdonképpen Lénárd kísérleteit folytatta, és saját mérési eredményeit mutatta be. A cikkből kitűnik, hogy jól ismerte a szakirodalmat, és maga is igen járatos volt a kísérletezésben. Fia, Szalay Sándor, akadémikus, véleménye szerint ez a munkája elegendő lett volna egy doktori fokozat megszerzéséhez.

Az iskolai előadóban sok tudományos és népszerűsítő előadást tartott kedvenc témáiról, az elektromosságról, a nagyfeszültségű kísérletek fénytűneményeiről, a rádióról. Az ún. Tesla kísérletei messze földön híresek voltak. A debreceni Fazekas Gimnázium tanulója 1915/16. tanévben a nyíregyházi iskolai kiránduláson megtekintették a főgimnáziumot, ahol Szalay

tanár úr néhány gyönyörű Tesla kísérletet mutatott be. Az iskola értesítőjében közölt beszámolójuk szerint: „Ezek a kápráztató kísérletek valamennyiünk bámulatát felkeltették, annál is inkább, mert a szükséges eszközöket nagy részben Szalay tanár úr maga készítette”.

Szalay Sándor legkiemelkedőbb tanítványa Sándor fia volt. Szalay Sándor akadémikus, atomfizikus (1909-1987), a magyarországi kísérleti atomfizikai kutatások úttörője, a szonokémia előfutára, a debreceni Atommag Kutató Intézet igazgatója a következőképpen emlékezett vissza a kiváló tanár édesapára: „Édesapám Nyíregyházán, a Kossuth Gimnáziumnak volt a fizika tanára és tőle tanultam először fizikát. Ő nagyon konok, mai szóval nehéz ember volt, fejébe vette, hogy a gimnázium rosszul felszerelt szertárát a saját keze munkájával, saját készítésű eszközökkel fogja felszerelni. Ehhez a szaktudása és a kez ügyessége is meg volt. Gyerekkorom szabad ideje a gimnázium fizika szertárában telt el, ahol én voltam édesapám kisinas. Együtt esztergáltunk, tekercseltük a szikra-induktort, a Tesla berendezést, készítettük a szertár felszerelését. Nyolc éven át, amíg gimnazista voltam, szinte minden szabad szombat délutánt és vasárnapot a szertárban töltöttem. Közben játszottam, kísérleteztem az elkészült eszközökkel, amelyeknek a bemutatására az órán csak néhány perc idő volt. Az én játékaim a fizikai eszközök voltak” (Magyar Tudósok). 1978-ban az Állami-díj átvételekor is kiemelte, hogy „kezdetben csak játszottam a fizikaszerterében, később komolyan segédkeztem.” „Már érett fejjel döbbsentem rá, hogy egyik ösztönzőm, édesapám, félben maradt tudós volt.”(1984)

A fizikusi dinasztia sora viszont tovább folytatódott. Fiának, Szalay Sándor akadémikusnak a gyermekei, Szalay A. Sándor és Szalay András, illetve lányának, Szalay Magdolnának a fia Meskó László a fizikusi pályát választották, míg Szalay Magdolna lánya, Meskó Mária kémiafizika szakos tanár lett.

Szalay A. Sándor (1949-) elméleti kutatásokkal foglalkozik. Kutatási területe asztrofizika és kozmológia. 1990-től az MTA levelező tagja, egyetemi tanár az ELTE-n. Szalay András, mint fizikus a gyakorlati utat választotta, felhasználva zenei tudását, erősítőket készít világhírű cé-

gek számára. Dr. Meskó László Svédországban kamatoztatja tudását.

Szalay tanár úr matematikát is tanított. Szigorú tanár hírében állt, tanítványaitól sokat követelt, de nagyon igazságos volt. Mindenkiel egyformán bánt, nem tett kivételt a polgármester fiával sem. Óraadóként tanított a leánygimnáziumban is. A lányok rajongtak érte, és nagyon élvezték az óráit. A tanítási órákon túl foglalkozott a tehetséges tanulókkal, pályázatot hirdetett, önképzőkori előadásokat tartott.

Szeretett fénypépezni és a családdal kirándulni. Volt rádiója és autója. Szabad idejét családjával, illetve idősebb korban, kertjében töltötte. Halálát 1944 őszén egy szétrobbant légiakna szilánkjai okozták.

Irodalmi tevékenysége: A katódsugarak, Nyíregyházi Kossuth Lajos Gimnázium Értesítője 1910-11, 7-30.

Kántor Sándorné

SZATHMÁRY LÁSZLÓ (Debrecen, 1919. március 11. – 1986. december 13.): tanító, szaktanító.

Édesapja Szathmáry József, édesanyja Szabó Zsuzsanna. Mindketten a Dóczy Leánynevelő Intézet gondnokaként dolgoztak. Iskoláit Debrecenben végezte, négy elemi, négy polgári, és öt év tanítóképző. 1939-ben szerzett diplomát. Népiskolai kántor tanítói szolgálatát Debrecenben kezdte a Református Egyházi Iskolában 1939. szeptember 1-jén, ahol 1939. december 19-ig tanított. Innen Hajdúszovára helyezték

1939. december 20.- 1940. szeptember 1-jéig. Majd rövid ideig Debrecenben helyettesített. Innen áthelyezték Avasújváros Református Iskolájába 1941. január 7.-ig, melyet ismét egy debreceni helyettesítés követett. Ekkor kapta meg a végleges állását 1941. február 17.-től Hajdúsámson Liget-tanyán, ahol feleségével, Farkas Mária Szerénával a legboldogabb nyolc esztendő tölthették el 1948. október 30.-ig. Itt a felesége a „Kicsi” az 1-4 osztályt, ő pedig az 5-8-összevontat tanította.

A háború ezt az iskolát is elérte és csak az üres termek maradtak a tanítás kezdetére, de a megnyugvás időszakában saját kezűleg elkészítette a tantermek teljes berendezését, hogy a gyerekek tanítását tovább tudják folytatni. Ekkor 9 tanyai iskola igazgatói tisztségét is betöltötte. Ebben az időben a tanítók nem csak a gyerekek tanításával foglalkoztak, hanem a lakosság kulturális életét is ők szervezték.

1948. okt. 30.-án áthelyezést nyert családjával együtt a hajdúsámsoni Állami Általános Iskolába, mint helyettes igazgató, ahol 1979. dec. 31.-ig, nyugdíjazásáig tevékenykedett. Tanítói diplomáját az OPI ipari politechnikai tanfolyammal, esztergályos, autogén és lánghegesztő, faipari gépkezelő szakmunkás-vizsgákkal egészítette ki, s így ő rajzszakos-ipari politechnikai szaktanító tanárként dolgozott a központi iskolában, miután igazgatóhelyettesi megbízását átadta más kollegájának.

Polihisztorként emlékszik rá mindenki, hisz saját erejéből és kezűgyességével létrehozott egy iskolai „tanműhelyt”, ahol a politechnikai oktatást tudta vezetni. Ez a műhely lett a megye iskoláinak tanfelszerelését gyártó egyik központja és a politechnikai oktatás színtere. A nevelők részére dekorációkat, a gyerekeknek az órai anyagszükségletet állította elő a tőle megszokott pontos és precíz munkával. Soha nem ismerte a késést, semmit sem felejtett el. Így minden szeptemberben újrafestett táblákkal, rendbetett tantermekkel kezdhette a tantestület a munkát. Ő volt a modern rajzoktatás elindítója az iskolában és ő volt az is, aki először alkalmazta a zöld színt a táblafestésnél, hiszen bizonyított tény, hogy a zöld szín nyugtatja a szemet. Elkészítette a történelem- és földrajz szakos kollégák részére a térképtartó állványt, valamint egy szakszerűen felszerelt és berendezett fizika szaktantermet. Természetesen itt is min-

dent saját kezűleg készített el. Vezetett fafaragó és fotószakkört. Feleségével együtt tagja volt a községi énekkarnak. Nagyon aktív pedagógus volt, aki a kollégák rajz-szakmai képzését is felvállalta és elvégezte. Tanulóit a természet reális látására nevelte. Amíg felesége a község nő tagjait, ő a férfiakat fogta össze. Elkészítette a község makettjét. Nem volt olyan községi, vagy iskolai feladat, melyben élmunkásként részt ne vett volna. Létrehozta az iskolai fizikai és rajzszertárat, melyet szorgalmas munkával állandóan tökéletesített és feltöltött. Megrendezte a község fejlődéstörténetének a kiállítását. A község számára plakátokat festett, hirdetményeket szerkesztett. Feldolgozta lakóhelyének történetét, melyben magyar-történelem szakos leánya segített, s a fotókat saját maga készítette el az általa létrehozott fotóműhelyében, ahol a fotószakkörös gyerekeket is oktatta.

A tanító és a mesterember szerencsés ötvözete ő, aki ezen adottságával igazán szakszerűen tudta magyarázni, oktatni tantárgyait. Ezen tehetségével rendezte be a lakását az ő általa ékrovással készített gyönyörű tárcákkal, székekkel és asztallal. Fafaragásaiért népművésszé nyilvánították. Több évtizedes kiemelkedő munkájáért 1975-ben Miniszteri Dicséretben részesült.

Egész életét az iskolában töltötte. Hivatását szerető, szorgalomra és munkára nevelő igazi pedagógus egyéniség volt, ahogy a Hajdú-Bihar megyei Napló riportere fogalmazta meg az 1961. március 16.-án megjelent cikkében. Az újságcikk címe: „A munka szerelmese”, melyben így ír Fülöp György, a szerző.

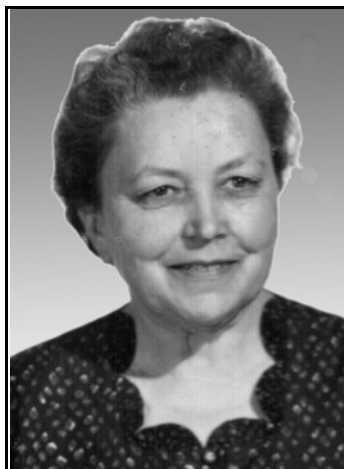
„Tanító, népművész és faesztergályos. Hatalmas nagy erejű 42 éves férfi Szathmáry László, akit inkább képzelni a vasolvasztó kemence elé, mint a tanári dobogóra. Ezt meg is mondom neki, mire csendesen feleli:

- Az iskola is kohó. Csak itt nem vasat, hanem embereket formálunk.”

Igazi pedagógus volt, mely munkához a tudás nem elég. Szeretet, lelkesedés, szenvedély, sőt valami olyasmi is kell, amit talán kicsit fanatizmusnak is nevezhetnénk. Mindezen tulajdonságok tették Hajdúsámson Laci-bácsiává, akire a mai napig szívesen és hálával gondol vissza mindenki.

Tóthné Szathmáry Irén

SZATHMÁRY LÁSZLÓNÉ Farkas Mária Szeréna (1918. július 3. – 2001. november 29.): tanító.

Nagyküküllő megye, Kóbor nevű községében látta meg a napvilágot. Édesapja a székely származású cserefalvi Farkas Lajos kántortanító volt, akitől 1948-ban a központi iskolába való áthelyezése után jelképesen átvette a pedagógiai stafétabotot. Édesanyja a hajdúsámsoni földbirtokos leánya, veskóczi Budaházy Szeréna volt.

Iskoláit, az elemi, a négyéves gimnáziumot, az ötéves tanítóképzőt Debrecenben végezte el. 1938-ban kapott diplomát.

Tanítói működését 1940. október 11-én kezdte Szatmár megyében, Avasúvjáron. Itt a ref. iskolában 1941. január 7.-ig tanított. Majd Debrecenben helyettesített 1941. január 16.-tól március 23.-ig a Tanító utcai iskolában. Végleges alkalmazást 1941. március 24-én nyert Hajdúsámson, Liget-tanyán, ahol nyolc boldog évet tanított férjével 1948. október 30-ig.

1948. október 30.-tól, 1965. júniusáig tanított első osztályt elismerésre méltó, kiemelkedően jó eredménnyel. A szemléltető eszközei, gyermekrajzai, színes dekorációi haladó szellemiségéről tanúskodtak, mellyel évtizedeken át el tudta érni, hogy az ő tanítványainak volt a legjobb tanulmányi eredménye. Nagy gondot fordított az esztétikai szempontból nevelő értékű környezet megteremtésére. Tanterme iskolánk egyik legszebb tanterme volt, a másik ilyen impozáns, nevelő értékű szemléltető

eszközökkel felszerelt terem a rajzszakos férjéé volt. Több módszer bevezetése az ő nevéhez fűződik ebben az iskolában. 1965. szeptemberétől két kollegájával, /Sebők Sándorné, Sorosi Imre/ létrehozták a „Gyógypedagógiái” kisegítő tagozatot, melyben a tanulási nehézséggel küzdő tanulókat igen nagy hozzáértéssel tanították. Nagy szorgalommal képezte magát ezen a területen is. Még gazdagabb lélekkel, örök vidám, szeretetteljes munkával itt is nagy sikereket ért el. Érzékszerveik foglalkoztatásával, sokkal több eredményt tudott elérni, így a játékos foglalkozások, manuális tevékenységek, szám- és szókérték, sok-sok mozgás, óráközi nagy nevetések, tornáztatás, a gyerekek idegi állapotától függő óravezetés gazdagította az ő jóvoltából az egész tantestület módszertanát. Ő alakította ki azt a módszert is, mely a mai napig az eredményes oktatás egyik része: 10-15 perces közvetlen foglalkozás után egyéni feladatokkal alkalmaztatta az addig tanultakat, míg ő differenciáltan, közvetlenül foglalkozott a gyengékkel.

Kedves egyéniségét tükrözi az a módszere is, hogy ha a gyermek egész munkájára nem tudott ötöst adni, akkor kiválasztott egy-egy betűt, vagy szót és azt értékelte piros csillaggal.

Szorgos pedagógiai pályafutása alatt nem ismert fáradtságot, megállást, lehetetlent. Mindent megoldott ügyességével, fantáziájával, tudásával és tanítói vénájával, melyet a génjeiben hordott, hisz az ősök kilenc ízig visszamenőleg pedagógusok voltak.

A délelőtti tanítás mellett sokáig vezetett esti analfabéta tanfolyamot, majd Aranykalászos tanfolyamon tanított. Volt kisdobos vezető, s mint úttörő csapatvezető helyettes a rendezvények előkészítését, lebonyolítását, a KISZ kultúrunka patronálását sikerrel és közmegegyezésre végezte. Kézimunka szakkört működtetett, ahol a falu asszony társaságát kellemes beszélgetés közben ellátta mindenféle jó tanáccsal, mely a falu asszonyainak, leányainak ízlésében jelentős fejlődés elindítója lett. Kiállításai színvonalas eseményei voltak a Nőnapoknak. Tagja volt a községi énekkarnak, s a bábszakköre megyeszerzte ismert és elismert volt. Gazdag módszertani ismeretének köszönhetően állandó „kistanító” oktatóként működött. Ennek a sokrétű munkának a következménye, hogy a drága édesanya közkedvelt pedagógus

lett, s a lakosság apraja-nagyja Kicsi nénijévé vált.

Sok gonddal, bajjal küzdő ötgyermekes családanak, aki az iskola valamennyi megmozdulásában oroszlánrészt vállalt és terméketéből adódó optimizmussal, jókedvvel tudott nekivágni a feladatoknak és ráhangolni arra másokat is. Még 83 éves korában is kedvenc dalát dúdolgatta, ha bármilyen nehézség megoldása előtt állt: „Csak a szépre emlékezem, amíg élek én!”

Ezt a mottót őrizzük a szívünkben, s ez viszi tovább az öt gyermek életét napjainkban is.

Tóthné Szathmáry Irén

SZEKERES ANDRÁSNÉ Sarkadi Ilona, (Debrecen, 1911. – Debrecen, 1990): tanítónő.

Ötgyermekes családban született. Édesapja törvénytörvényes irodafőtiszt, fizetéséből szerényen, de minden alapvető lehetőséget megteremtve élt a nagy család. Két nagyobb fiútestvére, húga és öccse mellett ő volt a nagylány, akire igen sok házi munka hárult a tanulási időszakban.

A debreceni Református Elemi Leányiskola után, a szintén debreceni Református Leánygimnáziumban érettségizett 1929-ben.

Nagyon vonzódott a zenéhez, több éven át tanult zongorázni. Továbbtanulására a szűkös anyagi lehetőségek miatt nem kerülhetett sor, mivel a szülők fiaiknak biztosítottak elsősorban egyetemi diplomaszerezési lehetőséget. Így püspöki engedéllyel különbözeti vizsgát téve, fel-

vételizett a Református Tanítóképző V. évfolyamára. Itt szerzett népiskolai tanítói oklevelet 1931-ben.

Az akkori nehéz elhelyezkedési viszonyok között csak a Siketnéma Intézet felügyelői állását nyerte el. Kis fizetés mellett, mint bentlakónak nagyon sokat kellett dolgoznia. Fiatal szervezte nem nagyon bírta a bezártságot, így két év múlva a család tanácsára onnan kilépett. Ezután időse szülei mellett segédkezett férjhezmeneteléig. Közben többször pályázott tanítói állásokra, de sikertelenül.

1936-ban kötött házasságot Szekeres Andrással, aki akkor a városi adóhivatal tisztviselője volt. Frigyükből 2 gyermek született: András és Ilona. A kisfiú 11 éves korában gyermekparalízisben megbetegedett és hirtelen, korai halál ragadta el. A leányukból matematika-ábrázoló geometria szakos tanárnő lett. A szülők, de különösen az édesanya a tragédiát csak az Isten akaratának elfogadásával voltak képesek feldolgozni lelkükben. A gyógyulás évtizedekig tartott szívükben. A fájdalmat enyhíteni csak a Teremtőtől kapott erős hit és az általa biztosított vigasztaló kegyelem tudta megadni számukra. A további élethez gyógyító erőt jelentett a munka, valamint a bizakodás, hogy leánygyermeküket örömteli, boldog életre készíthetik fel.

1951-ben végre sikerült kinevezést szereznie a Hajdúhadházi Állami Általános Leányiskolához. Első osztályban kezdte el az igazi nevelő és oktató munkát. Félt, hogy a hosszú kihagyás után nem tudja megállni a helyét. A sok kicsi leány kedvessége és érdeklődése hamar megszüntette a munkája közben érzett bizonytalanságát. Rengeteget hospitált gyakorlottabb nevelőknél, így hálás szívvel emlékezett mindig vissza az Eötvös utcán tanító Szatmári Zoltán kollegájára. Sok segítséget kapott tőle. Lelkiismeretesen készült, mindennek utána olvasott. Részletes vázlatot írt az óráira. Mivel vonattal járt ki, nagyon korán kelt és későn jött haza, majd éjszakákig készítette a szemléltető anyagokat. Év végére a sok munka meg is termette gyümölcsét. A sok csillogó, hálás gyermekszem, a szülők elismerése véglegesen meghozták önbizalmát.

A szép eredményeket hozó tanév után behelyezték a debreceni Leány utcai Iskolába. Itt általában 3. és 4. osztályokat tanított. A tervszerű munkának itt is megvolt az eredménye. A gon-

dos előkészület, a sok szemléltetés, a szép táblai vázlatok mind könnyebbé tették a gyermekeknek a különböző tantárgyak megértését. Tanulóinak minduntalan felhívta a figyelmét a különböző szakórák összefüggéseire. Nagyszerű tehetséggel tudta a gyerekek érdeklődését felkelteni még a kevésbé érdekes tantárgyak iránt is. A hazafias nevelés nem szólam volt nála. Teljes átéléssel és természetességgel iktatta bele a tanórák rendszerébe az erkölcsi nevelésnek ezt az egyik legfontosabb jellemzőjét. Szorgalmasan látogatta a családokat. Mindig tudott a szülőknek érdemi tanácsokat adni. Fontosnak tartotta az arra rászoruló gyerekek korrepetálását. A továbbképzéseken hallottakat igyekezett beépíteni óravezetésébe. Szívesen vállalt bemutató foglalkozásokat, amelyeken többször sikerült módszertani újdonságokkal szolgálni kartársainak.

A kisdobosi munkát, mint jó közösségteremtő lehetőséget kezelte. Ő volt az alsó tagozatosok kisdobos vezetője. Nagy gonddal készítette fel tanulóit az úttörő avatásokra. Mint ügyes közösség-szervező pedagógus, tanító- és tanárjelöltekkel is foglalkozott. Igyekezett őket a pedagógiai munka rejtelmeibe bevezetni. Nagyszerűen tudta tanulóit szeretetteljes egyéniségével fegyelemre szoktatni. Osztályai ilyen értelemben is a legjobbak közé tartoztak. Szigorú és kedves, de mindenkor következetes volt. Igazságossága miatt szerették és tisztelték nemcsak tanítványai, hanem a szülők is.

Lelkiismeretességére utalt az is, hogy soha nem volt táppénzen. Még a lábon kihordott influenzából kialakult középfülgyulladás is teljes értékű munka mellett viselte el. Kiváló teljesítménye jutalmául egy alkalommal cseh-lengyel körutazást kapott. Ekkor járt először külföldön. Gyermekszeretetére jellemző volt, hogy még a kirándulások és nyári táborok vezetését is szívesen vállalta. Ez volt akkoriban az egyetlen szórakozása, ezt is tanítványaival osztotta meg.

Lázasan készülődött a Kossuth utcára való átköltözésre. Örömmel vette birtokba az új tantermet, miközben a Leány utcai Iskola Bányai Júlia néven működött tovább.

Nyugdíjazáshoz közeledve átkérte magát a napközibe. Itt hasznosíthatta a tanításban nyert tapasztalatait. A tanulásban nagyszerűen tudta csoportját segíteni, egyénileg korrepetálni őket.

Nagyon sokat játszott velük. Élvezte a pedagógus munkának ezt a tevékenységét is.

1967-ben, amikor a tanárként végzett lánya csak szerződéses állást kapott Debrecenben, lemondott státuszáról az ő javára. Így lett nyugdíjas.

1968-ban férje halála után 22 éves özvegység következett. Tétlenkedni ezután sem tudott. A Simonffy utcai Iskolában vállalt napközit, majd a József Attila és a Tégláskerti iskolákban adminisztrátor volt. Mindig boldogan vállalt helyettesítéseket. A közösségi életet megszokta, ekkor is kereste a találkozási lehetőségeket. Ezeket a pedagógusok nyugdíjas szervezetében találta meg. Jól érezte magát a keddi összejöveteleken, a kirándulásokon, sőt a nyugdíjas pedagógus kórus alkalmain és szereplésén. Végre megint énekelhetett, és közel kerülhetett gyermekkori zeneszeretetéhez.

Sokszor álmódzott az aranydiploma megszerzéséről, de amikor 1986-ban megkapta, már nem tudott neki örülni betegsége miatt.

Forrás: a család által őrzött iratok.

Soós Gézáné Szekeres Ilona

SIPOSNÉ SZENDERY ÁGNES dr.

(Uzhorod /Csehszlovákia/, 1935. január 15.– Debrecen, 2005. március 27.): zongoraművész, tanár, tanszékvezető, szakfelügyelő, a debreceni Kodály Zoltán Zeneművészeti Szakközépiskola igazgatóhelyettese, majd egy tanévben megbízott igazgatója.

Értelmiségi családban született, édesapja dr. Szendery István orvos, édesanyja Kovács Ilona, gyógyszerész.

Mint önéletrajzában írta: „Az általános iskolát a magyarországi Ungváron kezdtem 1941-ben és a szovjetunióbeli Uzsgorodon fejeztem be, 1948-ban.”

1948 és 1952 között a Zeneművészeti Szakközépiskola zongora tanszakára járt, szintén ebben a városban, s mivel itt kitüntetéses diplomát kapott, csak zongorából kellett felvételiznie a Lvovi (Lembergi) Liszenko Zeneművészeti Főiskolán. Ennek sikeres elvégzése egyetemi szintű diploma megszerzését jelentette számára előadóművészi, tanári, koncertmesteri minősítésekkel.

Első munkahelye 1957-től 1961-ig az Ungvári Zeneművészeti Szakközépiskola volt.

1961-ben házasságkötése folytán Magyarországra költözött és Karcagon telepedtek le, itt született két fia. Közülük az első kisgyermekként elvesztette. Karcagról járt be a Debreceni Kodály Zoltán Zeneművészeti Szakközépiskolába, ahol kinevezett tanár lett, és 1961-től 2002-ig különböző beosztásokban itt működött.

Az iskola meghatározó személyisége volt, ennek bizonyítéka az is, hogy előbb főtárgy-tanár, majd zongora tanszékvezető, zenei igazgatóhelyettes (1981-1994), egy tanévben pedig megbízott igazgató is volt. Közben másodállásban a Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskolán tanított 1976-tól 1985-ig. 1961-től megbízott szakfelügyelőként Debrecenben, Szolnok és Hajdú-Bihar megyében segítette a zeneiskolák tanárainak munkáját.

Szakmai tudását hazai és külföldi szemináriumokon, kongresszusokon gazdagította. (Tanulmányutak Moszkvában, Leningrádban, Weimárban Nemzetközi Zenei Szeminárium, Varsói Ősz, EPTA kongresszus Grácban, Baskirov kurzus Budapesten.)

Ezek az utak rengeteg élményt jelentettek számára nemcsak zenei vonatkozásban, hanem nyitott volt más népek kultúrájának befogadására, és ezt tanítványaival is szívesen megosztotta. Így órái nagyon hangulatosak voltak – mint erről egyik tanítványa Kovács Ilona, a Parlandó című újságban beszámolt. Idézem néhány sorát, mely megvilágítja a tanárnő egyéniségét: ”Bölcs tanár volt, aki nem erőltette rá elképzelését a növendékre, inkább finoman rávezetett a megoldásra. Elfogadta, ha a növendék választott darabot, (így adott tanítványainak alkalmat arra, hogy szabadon kutathassanak a hatalmas zongor-

rairodalomban) amire vagy rábólintott, vagy javasolt helyette valami mást.”

Nyelvtudása is lenyűgöző volt: oroszul és ukránul anyanyelvi szinten beszélt, a német és angol nyelvet jól értette és beszélt is, az olasz és francia nyelvtudása alapfokú volt.

Tolmácsként is dolgozott, például a Varró Margit Nemzetközi Szimpóziumon (Gödöllő) előadást tartott 1998 szeptemberében, „Varró Margit és a szentpétervári iskola” címen. Ennek anyaga 2000-ben megjelent: „Varró Margit és a XXI. század” c. könyvben.

Nagy munkabírást és sok energiáját bizonyítja a rendszeres módszertani előadások tartása rendezvényeken, továbbképzéseken, de zsűrizett is tanulmányi versenyeken, helyi és megyei szinten.

Természetesen fellépett tanári hangversenyeken és egyéb rendezvényeken is, mint szólista és kamarapartner. 2000-ben önálló hangversenye volt a Kodály teremben Sörös Ildikóval, aki jelenleg a Szakközépiskola tanszékvezetője. Itt említjük meg, hogy első magyarországi fellépése 1955 őszén, még akadémista korában, Debrecenben volt, az Orvostudományi Egyetem II. évfolyamának klubestjén. Verdi-Liszt: Rigoletto parafrázisát, Paganini-Liszt: Vadászat c. művét adta elő nagy sikerrel.

Szólnunk kell még elméleti, publicisztikai munkásságáról is. Értékes cikkeit a Parlandóban, a Muzsikában és a Naplóban lehetett olvasni. Ő ismertette meg zenei életünket Sztanyiszlavszkij módszerével.

Volt tanítványai nemcsak hazánk különböző iskoláiban, de külföldön is tanítanak. (Például Mexikóban, Németországban, Kanadában.) Maga is oktatott külföldi diákokat, ciprusi, kínai tehetséges zenészeket.

Tanítványa volt a debreceni Simonffy Emil Zeneiskola zongora tanszékvezetője és a Kodály Zoltán Szakközépiskola jelenlegi tanszékvezetője. (Bögös Béláné és Sörös Ildikó)

Sokoldalú tevékenységéért 1973-ban miniszteri dicséretet, 1985-ben Kiváló Munkáért kitüntetést kapott.

Nyugdíjazása után nagy szeretettel foglalkozott Ádám fia gyermekeivel, akikre igen büszke volt. Legnagyobb unokája volt iskolájában most sajátítja el a zongorázás alapelemeit, de sajnos Ági nagymama ezt már nem érthette meg.

Egyénisége sokszínűségéhez tartozik fáradhatatlan mesélőkedve, jó humorérzéke. Nagyon szerette a társaságot, melynek általában csakhamar középpontjába került.

A jól megérdemelt nyugdíjas éveket sajnos megszakította egy kegyetlenül gyors lefolyású betegség, ami korai halálához vezetett. Sírját az évfordulón mindig friss virág díszíti.

Befejezésként a gazdag életpálya bemutatásához ismét idézek Kovács Ilona írásából:

„Biztos vagyok benne, hogy minden tanítványa számtalan élményt, mozdulatot, jól sikerült órát őriz Vele kapcsolatban. Ez lehet talán az egyetlen vigaszunk, hogy tanítványaiban tovább él, akik szintén tovább adnak egy darabot növénydeiknek Ági néni felejthetetlen egyéniségéből.”

Puskás Károlyné

SZÉP TIBOR (Nyírbátor, 1928. november 2. – Nyíregyháza, 2006. július 2.): tanító, általános iskolai tanár, gyógypedagógus, igazgató.

1928. november másodikán született Nyírbátorban első gyermekként a családba. Édesanyja varrónő, édesapja cipész volt. Hárman voltak testvérek, a második öccse csaknem 14 évvel Tibor után született. Szüleik nagy szeretettel nevelték őket, de sok fáradtságba és gondba került, hogy mind a hárman pedagógusok legyenek.

Szép Tibor gyermekkorát szülőhelyén töltötte, itt járt a református elemi népiskolába négy

évig, majd a polgári iskolában folytatta a tanulást. Tanulmányi eredménye végig kitűnő volt, így nem okozott gondot bejutni a nyíregyházi Állami Tanítóképzőbe. Itt is szorgalmasan és jó eredménnyel tanult, s szerzett tanítói oklevelet 1948-ban.

Első kinevezése a Szabolcs megyei Harangodra szólt, ahol magas létszámú 1-4 osztályos összevont tanulócsoportot tanított. A következő tanévben Geszterédre helyezték az ambiciózus fiatal embert az általános iskola igazgatójának, aki a kinevezést nagy megtiszteltetésnek érezte, ezért igyekezett a lehető legjobban végezni a munkáját. Rövidesen megszerette a tantestület, a gyerekek és befogadta a falu is. Munkáját a fegyelem és a becsületesség jellemezte, s ezt elvárta munkatársaitól is. Jelmondatként is megfogalmazódott nála, a „követelek, mert tisztellek”. Geszterédi igazgatósága alatt új iskolát és nevelői lakást építtetett. Különös figyelmet fordított a szegény, nehéz sorsú gyermekek felemelkedésére. Megteremtette a lehetőséget, hogy meleg ételhez és tankönyvhöz, felszereléshez jussanak, majd hogy középiskolába is bekerülhessenek. 1961 augusztusáig dolgozott Geszteréden, tanítónő feleségével 1954-ben kötött házasságot, mely házasságban két fiuk született. Gábor általános iskolai tanári, míg öccse, Tibor mérnöki diplomát szerzett.

Életében jelentős változás történt 1961-ben, amikor kinevezték a Szabolcs Szatmár megyei Tanács Művelődési Osztályára tanulmányi felügyelőnek. Az alsó tagozati problémák és három járás felügyelete tartozott hozzá. Új feladatkörében is becsületesen helyt állt, s ahol tudott, segített. Munkája mellett folyamatosan tovább tanult. Először történelem tanári, majd ezt követően gyógypedagógiai tanári diplomát szerzett. Az utóbbit azért is, mert munkakörébe tartozott a megyei gyógypedagógiai intézmények ellenőrzése és segítése is. Munkája során ismerkedett meg a sérült, fogyatékos gyermekekkel, s egyre többet igyekezett tevékenykedni az érdekükben. Nyíregyházán 1963-ban épült a város területén gyógypedagógiai nevelést igénylő tanulók részére 6 tantermes iskola. 8 osztállyal és 1 napközis csoporttal kezdte meg működését, s 1969 szeptemberében ide nevezték ki Szép Tibort igazgatónak. Nyugdíjazásáig, 1988-ig itt dolgozott és tevékenykedett már nemcsak

a városi, hanem a város vonzáskörzetéből is beiskolázott tanulók érdekében.

Kollégái nagyon tisztelték és szerették igazgatójukat, aki mindig segítségükre volt egy-egy problémás gyerek helyzetének megoldásában. Az eltérő tantervű iskolában a gyermekek neveltségi szintjének emelését tartotta fő célkitűzésnek. Emellett a tanulók eltérő értelmi fejlődéséből következő sajátos igények és lehetőségek kibontakoztatását is elősegítette az olyan foglalkozások beütemeztetésével, mint barkács, kézműves, báb, cigány hagyományörző, néptánc és háztartástan. Gondolt a fogyatékoságok enyhítésére a különböző rehabilitációs foglalkozások szakemberekkel való megoldására is.

Iskolai munkája mellett részt vett a megyei Pedagógus Szakszervezet bizottsági munkájában is. Társadalmi munkásként bér- és ellátási felelősként dolgozott. A képesítés nélküli pedagógus alkalmazások és a pedagógus lakásépítési akciók korszaka volt ez, az egyik leghátrányosabbnak tartott megyében. Tisztségét szolgálatnak, munkáját hivatásnak tekintette, melyet kellő harccossággal és tisztességgel végzett. A kiemelkedő szakmai felkészültsége érdekvédelmi szemlélettel párosult. Közéleti ember volt, akit mindenki szívesen meghallgatott és tisztelt. Az Oktatásügy Kiváló Dolgozója kitüntetést 1956-ban kapta, míg 1976-ban a Szakszervezeti Munkáért kitüntetés arany fokozatában részesült.

Szerette a természetet, családjával együtt, tantestületével sokat kirándult.

Nyugdíjba vonulása után sok időt töltött feleségével együtt kis kertjükben, játszott unokáival és egyengette gyermekei boldogulását. 70 éves

kora után elkezdett betegeskedni és egyre kevesebbet tudott otthonról kimozdulni. 77 évesen ment el örökre, de a Kisegítő Iskolában végzett „úttörő” munkájára, szemlélet-formálására nagyon sokan hálásan gondolnak vissza.

Forrás: Szép Tiborné visszaemlékezése. Személyes kapcsolat.

Raffayné Oláh Katalin

SZEPSI JÓZSEF (Kék, [Szabolcs megye] 1915. november 30. – Debrecen, 1981.): középiskolai tanár.

Szepsey József és Nagyváthy Etelka Zsuzsánna református szülők gyermekeként született. A ref. lelkész házasságából 2 gyermek született: Elza Viola 1 éves korában meghalt, József felnevelkedhetett és diplomás ember lett.

Szepsey József 10 éves koráig élt a szülői házában, az ősi ref. és a családi hagyományok szerint a szülőfaluban elvégzett elemi iskolai évek után a Debreceni Református Kollégiumban folytatta tanulmányait. A 8 gimnáziumi osztály sikeres befejezésével ugyanitt tette le az érettségi vizsgát is.

A szorgalmas és jó felkészültségű diák útja innen vezetett tovább a Debreceni Magyar Királyi Tisza István Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karának történelem-földrajz tanári szakára, ahová felvételt nyert. Itt szerezte meg 1939-ben középiskolai tanári diplomáját.

Első munkahelye az 1940-41-es tanévben a Rimaszombati Egyesült Protestáns Gimnázium

volt. Innen pályázott vissza szeretett városa „alma materé”-be, a Református Kollégium Gimnáziumába. 1942-ben a Kollégium tanárvalasztó-küldöttsége a történelem-földrajz szakcsoportú tanszékre meghívta tanárnak és internátusi felügyelői szolgálattal is megbízta. Az Internátusban lakott és tanított az 1942-43-as tanévben.

A tanév folyamán Szepsey József rendes megválasztott pedagógust több kollégájával együtt katonai szolgálatra hívták be. Bevonulása előtt – kettőjük és a családok óhaja szerint – eljegyezte menyasszonyát, Lénárt Juliannát.

Szepsey József 1944-ben – milliók sorsához hasonlóan – a II. világháborúban valahol szovjet földön, a család értesülése szerint, Belorusziában fogságba esett. A gondviselő Isten végtelen szeretete megmentette e drága életet is, 3 év múltán visszatérhetett szeretteihez, sőt állásába is. A hosszú várakozás és a sok imádságos nap után a boldogságot jelentő esemény időpontja is elérkezett, a fiatalok összeházasodhattak. Az ifjú pár a Kollégiumban talált először családi fészekre. Itt született meg első lányuk, Judit. Ő laborasszisztens lett. Orvos férjével 2 gyermeket neveltek fel Szikszón. A 10 évvel később, már az önálló otthonban világra jött Katalin, műszaki szakember hitvese lett.

Szepsey Józsefet az élet új kihívások egész sora elé állította az 1947-ben bekövetkezett hazatérése után. 1953-ig tanított még a Ref. Kollégiumban.

Az újabb pályaszakasz már az 1953-as tanévben, a Debreceni Állami Fazekas Mihály Gyakorló Gimnáziumban kezdődik, mert a Debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem gyakorló gimnáziumába hívják meg vezetőtanárnak, amit ő munkája eddigi elismeréseként fog fel, s örömmel el is fogad.

Sajnos ebből az időszakból jelen pályarajz megírásáig semmilyen dokumentum nem állt rendelkezésre, ezért csak a volt diákok – különösen az ottani általa összeválogatott első osztálya, az 1957-ben érettségizettek – visszaemlékezéseire lehetett hagyatkozni!

A IV. A osztály 43 fővel indult /1 tanuló maradt le a II. osztályból/ Az osztályfőnök és a történelem tantárgy tanára Szepsey József kiváló és igazi közösségformáló nevelői alkat volt, aki a másodszülei szerepet is magára vállalta, élvezte az őt körülvevő összes, a nevelési környezetet

meghatározó tényező teljes bizalmát. Gyakran hangsúlyozta, hogy pályája legkiemelkedőbb osztályát vihette érettségire ebben a közösségen.

Álljon itt néhány példa a fentiek megerősítésére!

„Osztályfőnökünkre, Szepsy Józsefre nemcsak azért nézhetünk fel, mert valóban történelmet, igazi, hiteles történelmet tanított /valljuk meg, igen nehéz is lehetett ez akkor/, hanem azért is, mert jól tudtuk, a szigorú külső mögött megértő humánus rejtőzik; olyan pedagógus Ő, aki jól ismeri egy kamasz fiú lelkének különféle nyügeit, gondjait.”¹

Az Esztár községből a nagyvárosba érkező kisdíák első kudarcélménye után bejelenti osztályfőnökének: „Tanár úr! Haza szeretnék menni!...” majd ha bejön apád és ő mondja” – válaszolta, megfordult és otthagyt. Én láttam a szeméből, hogy egy kicsit sajnál is, magát, vagy egy másik Nyilas Misit látott meg egy pillanatra bennem...?!”

„Őt hozza vissza emlékeim során a következő történet is: az 1956-os napokat éljük az iskolában. Az egyik, a történelem lázától felhevült napon az egész iskola ifjúsága a lépcsőházban és a folyosókon gyűlt össze és tolongott. Szepsy tanár úr beszélt a diákoknak a rendkívüli helyzetről nagy szenvedéllyel, ahogy ez nála történni szokott döntő fontosságú ügy intézésekor. Szinte sírás környékezte, amikor beszélt. A szabadságot éltette és a történelmi hamisításokat kárhoztatta az iskolai történelemkönyvekben! Így vezetett Ő bennünket a helyes szemlélet kialakítása felé.”²

„Szepsy József tanár úr a mindenkivel egyformán, szeretettel foglalkozó osztályfőnök, a gyermeki lélek kiváló ismerője, a szigorú történelemtanár, a mélyen hazafias gondolkodású ember, a modern tudományosságot, a dialektikus gondolkodással összekapcsolni képes történet szemléletet, a biztos erkölcsiséget valló pedagógus rendkívüli átadóképességgel is rendelkezett. Élményszámba menő óráin nem lehetett mással foglalkozni, mert szenvedélyes, jó előadó

képességével, szónokokat is megszügyeníteni tudó őszinte előadásmódjával mindnyájunkat magához láncolt, feltétel nélkül hittünk igazságosságában, elfogadtuk atyai tanácsait, a szüleink is ugyanúgy éreztek vele kapcsolatban, mint mi. A nehéz 50-es években is megtanultuk Tőle hogyan kell ”ember lenni mindig, minden körülményben” - ahogy Arany is megfogalmazta ezt egyik versében.”³

Ez az osztály az, amelyik kimagaslóan sokat tett és tesz ma is azért, hogy a nagy múltú – az egykori Főreál Gimnázium hírneve fennmaradjon.

Szepsy József a Fazekas Mihály Gyakorló Gimnázium státuszának megváltozása folytán /az intézmény koedukált iskola lesz, megszűnik az egyetem fenntartósága alá tartozni/ újabb döntésre kényszerül: marad vagy a többi megbecsült kollégájával együtt elfogadja az áthelyezését az új intézménybe, a Debreceni Állami Kosuth Lajos Gyakorló Gimnáziumba.

Hat szép és kiváló eredményű tanév, viharos történelmi és mély, gyötrelmes élményekkel is megterhelt társadalmi változások végigküzde után, a Fazekas Gimnázium, a rajongásig szeretett iskola elhagyása mellett dönt, mert a szakmai továbblépés ezt kívánja tőle.

Újabb korszaka ez életének minden tekintetben! Sokkal több munka vár rá, sokrétűbb feladatokkal: családi /itt végzik el középiskolai tanulmányaikat lányai/ és szakmai tekintetben egyaránt. 23 tanévet szolgált itt, ez az utolsó munkahelye, innen megy nyugdíjba.

Továbbra is sokat vállal: tanít a nappali tagozaton és az esti-levelező kurzusokon a Dolgozók Gimnáziumában is. Osztályfőnök, történelmet tanít és ebből a tárgyból vezetőtanár. A napi munka vége nála a késő esti órákban való hazaérkezést jelenti, csak az ebéddő és néha egy kis délutáni rövid pihenési alkalom adatik meg neki.

Hozzá tartozik munkaköréhez a szakkörvezetés, szertárőrség, tanulmányi versenyek, pályázatok megszervezése, lebonyolítása és gondozása, ifjúságvédelmi őrzáratokon való jelenlét. Rendszeresen képi, fejleszti önmagát is, lépést tart a szakirodalomban megjelent új ismeretek fel-

¹ A debreceni Fazekas Mihály Gimnázium Értesítője a 125. évfolyamon/1997-98./ a”IV.-sok voltunk!”c. visszaemlékezésből részlet/34. oldal/

² Nagy Sándor /IV.A /, az 1957-ben érettségizettek egyikének Az „alma mater”-ről c. kéziratából részlet a 4. oldalról

³ Részlet az 1990-91. évi tanév záró ünnepségen a IV.A osztály képviselőjében elmondott díjátadó köszöntő beszédből. Megjelent a Fazekas Gimnázium 1990-91-es Értesítőjében/58. oldal/

használásában. Nemcsak tanul folyamatosan, frissíti fel meglévő tudásanyagát, hanem a szakmabelieknek sok előadással is szolgál. Továbbképzési tanfolyamokat tart, és szakmódszertani vezetője azoknak.

Csak ritkán marad ideje szak- és módszertani gondolatainak, újításainak papírra vetésére, gazdag tudományos ismereteinek írásban való rögzítésére, megjelentetésére. Azért erre is van példa széles körű munkája során. 1961-ben jelenteti meg a Tankönyvkiadó a Debreceni Áll. Kossuth Gyakorló Ált. Isk. és Gimnázium Évkönyvei II. évf. 1960-61-es tanévi számában tanulmányát „Az ismeretek ellenőrzése a középiskolai történettanításban” címmel /119. old./.

Pályájának ez a területe nem kap megfelelő figyelmet és értékelést munkahelyein! Noha már az 1938. márciusában benyújtott, és Dr. Milleker Rezső prof. által dicséretesre értékelt diploma-munkája „Kék község leírása” c.-mel történeti, gazdaságföldrajzi és szociológiai tekintetben is indokolt laudációt kívánt meg az Öt értékelő tanáratól. A II. világháború idején elkészítette földrajzból doktori értekezését, de a

nagy politikai fordulatok miatt már megvédeni nem tudta.

Szepsy József, a tudós tanár tehát szétosztja Istentől kapott talentuma kincseit, megsokszorozva, tanítványai, tanárjelöltjei és az esti órákban, az iskolája padjaiba fáradtan beülő, kultúrát szomjazó felnőttként tanuló munkásemberei között! Így lesz ő a szó igazi értelmében Ady Endre szavaival élve a „nemzet nap-számosa”, de nem a „rabszolgája” egyetlen politikai érának sem!

A népből érkező ember nagy realitás érzékével tesz tanúbizonyságot arról, hogy bár nem tud azonosulni az új világ minden tanításával, intézkedésével, mégis megmarad erkölcsös embernek, közben a kor törvényeinek, megújított szokásrendszerének is próbál megfelelni. Idős korában enged az unszolásnak, elvégzi az Esti Egyetem szakosítóit, mert minden tanulási alkalomban tud felfedezni gyakorlati hasznát is, de az autark és diktatórikus rendszernek sem akar párttagja lenni, így őrzi meg gondolkodói szuverenitását nevelői függetlenségét, mely nélkül nem tudta volna megtartani lelki békéjét, sajátos világnézeti elkötelezettségét, hagyománytisztelő, felelős nemzeti érzületét, átörökítve a fiatal kora óta kialakult eszme- és eszményvilágát idős korára is.

A Szepsy József pályája végén, az 1978-ban készült jellemzés így összegzi munkájának legfőbb erőit: „...amikor a történelemtanárok a történelmi továbbképzések sorozatán vettek részt, lett ismertté Szepsy József neve, számos és népes szakmai konferencia vezetőjeként. Hamar és zökkenőmentesen tudta addigi ismereteit a megváltozott társadalmi rend követelményeihez igazítani. Ez azt is jelentette, hogy jó szakmai alapokkal rendelkezett.

Történelemtudásán mindig érződik a pozitívista iskola hatása, amelyhez generációja szerint is tartozik.

Tanítványai jól tudják a történelem eseményrészét, a legjobbakat az összefüggések felismeréséhez is eljuttatta. Minden óráján látszik az a nagy gyakorlat, amely évtizedek alatt alakult ki tanítási módszereiben, óráinak szinte minden mozzanatában.

A magyar történelem haladó hagyományait, főleg a nagy személyiségeket szeretettel és nagy érzelmi ráhatással szívesen mutatja be. Ezek az órái a legmaradandóbbak.

Munkavállalásában, munkafegyelmében, családi élete rendezettségében kiegyensúlyozott volt mindvégig tanári pályáján.”⁴ Nyugdíjazása után is visszajárt tanítani óraadóként iskolájába még évekig. Az egészsége később, a nyugalomba vonulását követő 2. évben erősen megromlott. Ez az állapota már nem tette lehetővé, hogy tovább is bejárjon az intézménybe. Így maradt a családi fészek utolsó színhelyhelyként az Ő segítségét igénylőknek, az egyetemi felvételre való felkészítésben.

Szinte élete utolsó percéig megmaradt örhélyén az Őt becsülők, tisztelők társaságában: diákjai, kartársai, barátai körében egyaránt.

1981-ben, – viszonylag nem nagyon idős – 66 éves korában szólította el Teremtője az örök békesség és boldogság birodalmába.

Gazdag és nagyon tevékeny, kiemelkedő teljesítményt nyújtó élet volt az övé, az őt körülvevők sokezeres táborában. Akik találkozhattak Vele soha sem felejtetik szigorú, de leggyakrabban megengedő, mosolygó és mindig biztató tekintetét, bölcs tanácsait az élet útvesztőiben való eligazodásban. Milyen szomorú, hogy azok, akiknek ezt időben jobban észre kellett volna venniük, nem értékelték teljesítménye szerint munkáját, életművét! Viszonylag kevésbé becsülték meg az ő hatalmas erőfeszítéseit!

A pálya eredményei így is jelzik – különösen fiatalága idején, de aktív kora későbbi szakaszaiban is – milyen kiemelkedő tudós tanár volt. A hivatalos elismerések sorát 1938-ban – az egyetemi időszakban – kitüntető díszoklevél elnyerése nyitja meg. Az Erdélyi Szépművés Céh vezetőitől kapja ezt az erdélyi irodalom iránt tanúsított szeretetért, áldozatkészségéért, a hagyományok ápolásáért. E tevékenységéért az Erdélyi Helikon Társasága baráti köre tagjai sorába megválasztotta. Mindezt aláírásukkal jegyezték: Gr. Bánffy Miklós, Kemény János, Kós Károly.

Ugyancsak rangos elismerésben részesítette a Magyar Földrajzi Társaság a fiatal tudós jelöltet a magyar földrajztudomány értékes támogatásáért. Az Oklevelet Dr. Cholnoky Jenő és más vezetők írták alá budapesti keltezéssel 1938-ban.

Sokkal később 1972-ben a Kossuth Lajos Tudományegyetem Rektora és Szakszervezeti Bizottsága az Egyetem szolgálatában szerzett érdemeiért a Törzsgárda tagjainak sorába felvette. Ezt követte jó pár évvel később 1978-ban a Szolgálati Émlékérem kitüntetés.⁵

Úgy tűnik a fenti felsorolások után, hogy az emlékező diákok hálája nagyobb bőségszaruval jutalmazta egész életművét!

Szepsy József nevelői vezérelveként vallotta: a jó tanuló partner a nevelési és oktatási folyamatban, a szerényebb képességűt segíteni, biztatni, felemelni kell! Továbbá vezérelve volt és maradt a Kollégium épületén található híres jelmondat: *Orando et laborando!*

Források: Tiszántúli Református Egyház Levéltára. Debreceni Egyetemi Könyvtár Kézirattára. Fazekas Mihály és Kossuth gimnáziumok évkönyvei. Magán kéziratok.

Soós Géza

SZŐCS MIHÁLY (Ozsdola, Háromszék vármegye, Erdély, 1894. március 30. – Kézdivásárhely, 1991. június 27.): középiskolai tanár. Az elemi iskolát Ozsdolán végezte 1899-1905 között. A kézdivásárhelyi római katolikus gimnáziumban tanult tovább, és érettségizett 1913-ban. Egyetemi tanulmányait a kolozsvári Ferencz József Tudományegyetemen végezte, latin-görög szakon. Egyetemi tanulmányait Franciaországban folytatta Grenoble-ban és a Sorbonne-on. Francia nyelvszakos diplomát szerzett.

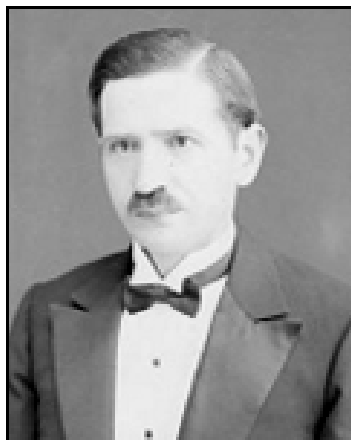
Munkahelyei: Kézdivásárhelyi Római Katolikus Főgimnázium 1920-1948, tanár, majd igazgató. 1948-1954 között a főgimnázium jogutódjában, az Erdészeti Műszaki Középiskolában tanár, igazgatóhelyettes. Igazgatósága alatt 1934-től 1948-ig, majd a tanügyi reform (az egyházi iskolák államosítása) után is biztos kézzel vezeti az intézetet.

Kitűnő tanár, számos módszertani dolgozata jelenik meg az iskola értesítőiben. A legkorszerűbb módszerek alkalmazásával tanít. 1954-ben nyugdíjba vonult, de helyettes tanárként tovább dolgozott a megye különböző iskoláiban, és

⁴ Részletek az 1978-ban Szepsy Józsefről készített jellemzésből

⁵ Részletek Szepsy József fent említett jellemzéséből, amelyet dr. Szász Lajosné igazgató és vezető társai írtak alá a nyugdíjazása és a Pedagógus Szolgálati Émlékérem átadása alkalmából

1970-ben 50 éves pedagógusi pályafutását ünnepezhette. Azután is, még közel két évtizedig magánoktatást is vállalt. Latin, görög, francia szakos nyelvtanár volt, de a magyar nyelv és irodalom művelése, és a matematika sem volt idegen tőle. Csodával határosan, még hetvenéves érettségi találkozón is üdvözölhette valamikori tanítványait, akikre mindig is büszke volt.

A tanulmányi és tanári pályafutást a két világháború megszakította. Mindkettőt hősiessen túlélte. Sőt az első világháborúban két vitézségi érmet, egy bronz, és egy ezüst vitézségi érmet is kapott. Tartalékos tiszt volt, a második világháború után századosként szerelt le. És megélte Romániában a kommunizmus bukását is.

Az oktató-nevelői tevékenységére a tanítványok visszaemlékezései vetnek szeretetteljes fényt. A rádióban elhangzott, életét és munkásságát méltató ünnepi adás után egyik tanítványa a következőket írta: „Méltó megemlékezés volt Szöcs Mihály oskolamesterről. Az érdekessége az adásnak abban is rejlett, hogy a műsorvezető Dr. Szöcs Géza első fokú leszármazottja az ünnepeletnek, aki pont olyan színes egyéniség, iskola- és rádiómester, akárcsak az édesapja volt. Örülök, hogy személyesen is ismerhettem Szöcs Mihály tanár urat, megkapott a precízsege bármilyen téren, illetve a mérhetetlen nagy francia-szeretete, tudása”. Franciaországi tanulmányútjáról visszatérve könyvbe fűzte az ott tanultakat, és megjelentette Székelyudvarhelyen 1926-ban. Címe FRANCIA KIEJTÉS és OLVASÁS a grenoblei és párisi egyetemek hangtani előadái-

sai, hangtani laboratóriumi kísérletek és a legújabb elméletek alapján, rajzokkal. A szövegek olvasását francia tanárok őrizték ellen. A bevezetőben írja „A hangsúly nem tévesztendő össze a hosszúsággal. A francia hangsúly lenge szellő, mely egy-egy habot vetve csak a felületen enyheleg; a magyar hangsúly zúgó szélroham, mely a hanghullámokat felkorbácsolja”.

Saját feljegyzéseiben magát közírónak, színműírónak és pedagógiai írónak nevezi.

Első írása Székelyudvarhelyen jelent meg. Írásai jelentek meg a Székely Hírlap és Székelyföld hetilapokban 1920-1944. között. Társadalomrajzi riportok a kolozsvári Jóbarát, Véndiákok Lapja folyóiratokban, ugyanitt iskolai vonatkozású cikkek is megjelentek.

Jelentősebb közlemények a Háromszék megyei Árvaleánynevelő Intézet Előadások gyűjtőcíme alatt: Neveléstani görbét (1932). a kézdivásárhelyi Nagy Mózes Gimnázium Monográfiájában és a Fórumban (Megyei Tükör melléklete) 1980-ban megjelent egy emlékiratrészlet: Amikor a penna szára még rövid volt. A Főgimnázium Értesítőjében "Lélektani alapú nyelvtan (1930)" című értekezése jelent meg.

12 színművet írt. Legfontosabbak: Faust (diákpárodia), Berekesztem a tanévet, Árpád új hazát keres (ennek különlegessége, hogy Árpádot az akkori hetedikes diák, Antal Árpád, ma ny. tanácskvezető egyetemi tanár a Bolyai Egyetemen, alakította, és szinte kívülről tudja még ma is a darabot). Ezek mind 3 felvonásos színművek voltak, sajnos a kéziratok a második világháborúban a katonai beszállások alatt elkallódtak. Még élő szereplő dr. Várhelyi Csaba kolozsvári egyetemi tanár-kutató is.

A Monográfia (a kézdivásárhelyi 3. sz. Ipari Líceum 1980) 191. oldalán „300 éves a kantai színjátszás” cím alatt jelen írás szerzőjének tollából jelent meg méltatás színműírói tevékenységéről. Ugyanebben a kötetben, szerkesztőségi közleményként, (104. oldal) Szöcs Mihály életrajzi és munkásságára vonatkozó adatok jelentek meg. Idézem: „Korán felismerve, hogy a diákszínjátszás számos kiaknázatlan lehetőséget nyújt, egyrészt tanár-diák, másrészt az iskola és a szülők közti kapcsolat megteremtésében, maga is számos színdarabot írt és tanított be. Ezek a darabok a diákok életével kapcsolatos témákat visznek színpadra.”

Unokája, Szöcs Enikő így írt róla: „A két világháború között, de még azután is, az iskolai színjátszásnak különös jelentősége volt az anyanyelv ápolásában. Noha az iskola egyházi védnökség alatt állott, a bemutatott darabok mégis világi jellegűek voltak.”

Valószínűleg elhúzódo tanulmányai miatt, aránylag későn nősült. A Kádár Béla és Finta Amália földműves család, Nyújtód községi lakosok házasságából származó leányt, Máriát vette el. „Így születünk mi időrendi sorrendben Huba László (Vasile) – írja visszaemlékezéseiben a nagyobb fia – majd 1937-ben a kisebbik fia, Géza-Mihály (Mihail). Édesanyánk a szüléből eredendően trombórist kapott, egész életében küzdött ezzel a betegséggel. Anyánk bennünket nevelt, gondot viselt apánkra, akinek egész nap dolga akadt az iskolában, az irodában. Igen szigorú tanár és igazgató hírében állott. Volt is fegyelem az iskolában és az internátusban, ahol a falusi nebulók laktak.”

A család további alakulása: mindkét fiú megnősült, családot alapított. Mindketten matematika-fizika szakos tanári diplomát szereztek a kolozsvári, akkor még Bolyainak nevezett Tudományegyetemen. Mindketten megszerezték a Román Tudományos Akadémiától a „Fizika tudományok doktora” címet. Bátyám tovább folytatta a kutatásokat a fizika terén, én egyre inkább az oktatástechnika korszerűsítésén dolgoztam. Feleségem Piroska, szintén tanár, vegyészmérnök, első fokozatú tanár. Két gyermekünk Enikő (1969) és Géza (1978), mindketten a kolozsvári Babes-Bolyai Tudományegyetemen diplomáztak, fizikus és informatika szakokon. Ők is családot alapítottak, Egerben és Budapesten dolgoznak.

Szöcs Mihály visszaemlékezései (részlet):

Kanta! Valamikor kis háromszéki település. Nevét ma már csak utca őrzi Kézdivásárhelyen. Meg egy iskola, a 300 esztendőes gimnázium.

Az első iskolaépület még csak szerény háromtermes faház volt Esztelneken. 1696-ban áthelyezték a Kantába, egy kétszintes faházba. Állami és egyházi támogatással, valamint közadakozásból épült fel e század elején a jelenlegi iskolaépület. Kisdíakként ott voltam az alapkö lerakásánál, később visszatértem az iskolába tanítani, majd igazgatni.

Minden tanügyi intézményt valamilyen igény hoz létre. Nagy Mózes esztelneki plébános, a kantai iskola megalapítója, abból indult ki, hogy a meglehetősen elmaradt Felső-Háromszék tehetséges fiataljai ne kallódjanak el. Jellemző, hogy az iskola állandóan kutatót a szegény, de tehetséges gyermekek után, hogy a kenyeret nyújtó tudományt éppen azoknak osztogathassa, akik leginkább rá vannak szorulva.

A réginek a munkáját folytató mai iskolánk építésének és birtokbavételének három ünnepi mozzanatára jól emlékszem. 1905. szeptember 12-én az egész iskola ide vonult a régi épületből. Hassák Vidor igazgató egy kapavágást tett. „Itt emelkedjék a tanítás és tanulás új hajléka”-mondotta. A második mozzanatra, az ünnepélyes alapköletételre október 22-én került sor. A déli saroknak egy erre a célra kiképzett üregében Majláth Gusztáv Károly erdélyi római katolikus püspök elhelyezte az építés alapokmányát. A harmadik mozzanat az új épület felavatása volt 1906. november 4-én. Az építő és átvevő bizottság körüljárta az épületet, kinyilvánította, hogy rendben találta és átveszi. Este a tanulók fáklyákkal vonultak a gimnáziumhoz. November 6-án az osztályfőnökök vezetésével bevonultunk a főkapun. Napokig csak lábujjhegyen mertünk járni, kelni a gyönyörű folyosókon és a termekben.

Az iskolába a magas tandíj miatt elsősorban a polgárság, a tehetősebbek gyermekei járhattak. A tehetséges szegény sorsú gyermekek alapítványosként, vagy szolgadiakként tanulhattak. Nálunk nagyon sok tanuló volt alapítványos, költségeik egy részét az adományok kamatából fedezték. 1906-ban például a 248 tanulóból 67 volt alapítványos.

Az iskolának kezdettől fogva agrár-plebejus jellege volt. Közadakozás nélkül lehetetlen lett volna a szegény sorsúak iskoláztatása. Kézdi-

vásárhely városa 33%-os tandíjmentességi alapítványt tett. Kisiparosok, kiskereskedők gyermekei csak így számíthattak közép fokú képzésre. Felső-Háromszék közelsége moldvai ifjakat is vonzott, elsősorban csángószármazású gyermekeket. Az iskola mélységes demokratizmusára jellemző, hogy sem etnikai, sem vallási megkülönböztetést nem tett. Noha a római katolikus Státus az iskolafenntartó, szabadon tanulhattak más felekezetek, református, evangélikus, ortodox és izraelita hitű gyermekei is, rendszeres hitoktatásban részesülve.”

Az iskola demokratizmusa mellett a modern oktatási törekvések megjelenése is jellemzi az iskolát. Szöcs Mihály kötetet jelentetett meg a „Francia kiejtés és olvasás” címmel 1926-ban (szk).

Dr. Szöcs Géza, "A lélek hangja" (2007) című könyvében (234. oldal) SZM így emlékezik (részlet): „1916-ban, a háborúban megsebesültem, és egy bécsi katonai kórházba kerültem. Lábadozás közben arra gondoltam, nyelvszakos tanár lévén, még egy nyelvet tanulhatnék. Francia-olasz szakos nővért rendeltek mellém. Meg nem szólalt az se németül, se magyarul. Bon jour-ral fogadta a köszönésemet, ceruzát, füzetet vett elő és elkezdte egyenesen franciául mondani és úgy mutogatni, hogy amit mond, azt én már az első nap megértettem. A következő napokon ugyanúgy folytattuk és ebben az iskolában így ismerkedtem meg nem csak a franciával, hanem a nyelvtanítás direkt módszerével is, amit akkor itthon egyáltalán nem ismertek. A direkt módszer: mondd és tegyed! A lényeg az, hogy a fület kell megtölteni, mint a még írni-olvasni nem tudó kicsi gyermekét. Ez a tanítás lényege. A gyermek következtessen ki a szavakat, a mondatocskákat.”

Visszaemlékezéseit így folytatja: „Nehéz volt az én tanítási menetem. A román és francia anyyira lefoglalt, hogy egyébre alig maradt időm. 1926-ban francia fonetikát írtam. Bécs után Grenoble-ra is eljutottam. Amikor kijutottam a Sorbonne-ra a színi akadémia-ra is eljártam, mert a kiejtést ott lehetett a legjobban elsajátítani. Egyszer én is feliratkoztam egy Victor Hugo felolvasásra. Gondosan vigyáztam a hangsúlyokra, a hangszínekre, azt hittem tökéletesen sikerült.

– Ön milyen nemzetiségű? – hallom a felolvasásról a leg súlyosabb kritikát. Ennek a verselőadásnak az a baja, hogy nem tévedett sehol.

Kínosan tökéletes. A nyelvnek vannak nüanszai, időtartam, hangszín, ezeket nem lehet leírni és rögzíteni. Hiányzik magából a lezserség, az oldottság, nem szabad ennyire szabályosnak lenni. A nyelveket nem csak szemmel, hanggal is kell tanulni, monsieur! – Hangzott el a kritika és eligazítás.

Itthon egy szülő panaszt tett az igazgatónál, hogy még az ábécét sem tanítottam meg és mégis megkövetelem, hogy a tanítványaim franciául beszéljenek, és hogy sokat szenved a fia emiatt.

– „B” úrral beszélje meg, utasított az igazgató.

– Ez egy kereskedő, ennek magyarázzam én, hogy ilyen tudományos, meg olyan tudományos módszer az enyém? „B” úrnak ugye több gyermeke van? – kértem.

– Több.

– Ezek a gyermekek mikor kezdtek el beszélni?

– Úgy két-két és fél esztendő korukban.

– Az úr előzőleg az ábécét megtanította nekik?

– Hogy mond ilyet a tanár úr? Hogy tanítottam volna meg én nekik az ábécét?

– Szegény gyermekek mennyit szenvedhettek!

– Nem szenvedtek azok, kérem. Megtanultak beszélni, tőlünk.

Tessék akkor nyugodt lenni B úr, mert egy év múlva úgy fog beszélni a fia franciául, hogy a legszükségesebb dolgokat el tudja mondani, és nem kell Párizsba sem elkísérnie. Boldogul egymaga is.

(Amikor a penna szára még rövid volt SZM írása, részlet, Monográfia, 182. oldal)

Domby tanár úrral csak még egy magyar órán volt egy kis nézeteltérésem. A pénzhistória után kb. egy hétre rá, dolgozatjavítás volt. Egy helyütt azt írtam „csikó”. Pirossal aláhúzta. Gondoltam egy k nem elég, kijavítottam, „csikko”. Arra sétált a tanár úr, odamutatott: nem jó! Erre kijavítottam: „csitko”. Megint odajött, odanézett, ujjával csak rámutatott, s a fejét rázta. Gondoltam – két t kell. Így javítottam ki: „csittko”. Megint megnézte, de nem szólt semmit. Örültem, hogy végre eltaláltam. Felment a katedrára, vette a krétát s felírta: csikó.

– Akinél ez hibás, így javítsa ki. Nem említett engem név szerint, nem akart kipellengérezni. Óra végén intett, hogy vigyem utána a dolgozatokat. Útközben mondta:

– A helyesírásod egy kicsit ozsdolai. Előadás után jössz velem a lakásomra, hozod a dolgoza-

tokat! – Némi szorongással, de a többiekkel szemben büszkeséggel vittem a hiba-csomagot a lakására.

– Itt van egy helyesírási könyvecske, neked adom. Amikor bejön édesanyád vagy édesapád, eljöttök hozzám. – Nem nagyon tetszett nekem ez a dolog, biztos a helyesírásomról lesz szó, amit igen szégyellnék, de felelgetni a zsebpénz dolgát is s akkor – ha apám talál bejönni –, végképp befagyasztják a járandóságomat. Szerencsémre anyám jött be, s így bátrabb voltam.

– Sz. néni... – kezdte az osztályfőnök úr – Te egy kicsit kimehetsz... – Csak úgy 5 percig lehetett bent édesanyám. Igen csendesen lépett ki az ajtón, de erősen törölgette a szemét.

– No, mit mondott az osztályfőnök úr – faggattam rögtön.

– Hát azt mondta, hogy igen nagy ügyelet van rád.

Na, ez beadott nekem, azzal a pénzhistóriával, még jó, hogy nem apám jött, mert rögtön kikérte volna az irataimat.

– Aztán miért volna az a nagy ügyelet reám, hiszen nem loptam, nem öltem, s bizonyítványom is elég jónak ígérkezik.

– Azért fiam... azért fiam...

– Akkor miért sír édesanyám?

– Örömben sírok, fiam. Azt mondta, hogy jó vagy a tanulásban és a viselkedésben is, csak olyan gernyác vagy, fel kell tápláljunk. Aztán még egyebet is mondott.

Erre már hangosabban sírt, szinte zokogott.

– Azt mondta... azt mondta, hogy alapítványt (ösztöndíjat) kaptál, méssz az öszön szemináriumba, nem zsörtölődik többet édesapád a főzésért s a fél öl fáért. Ingyen adnak mindent. Erre aztán, örömben én is egy nagyot sikoltottam, majd sírni kezdtem úgy, hogy egyik gyalog járó úriasszony vissza is fordult, szidni kezdte az anyámat, hogy nem szégyelli magát, ezt a szegény gyereket így elszomorítani.

(Több évtized után folytatódik). Bennem is már csak egy háztájira való maradt meg az erőmből. Egyszer, amint így kapálgatok, egy hetivásárra igyekvő szentléleki atyafi bekiált hozzám a földre:

– Ej, tanár úr, de megnőtt a penna szára!

– Hát... ha az írka megnőtt – mutatom körbe a pityókaföldet, hogy rimeltessem az ő sorát. Kacagtunk, hogy így összekapcsolhattuk az elméletet a gyakorlattal.

– No, ...'sten, – fordul a város felé a szentléleki.

– ...'stenáldja – nézek a barátom után, amint ráömlik az odalátszó gimnázium piros fedelének lángja a napsütésben."

(Részlet a „Vasárnapi Jegyzet 250 kiadásából, A lélek hangja 2007. 311. oldal.)

Az életrajzi vonatkozásokban pontosítunk. Szöcs Mihály igazgató tanár immár több éve elhunyt, sírhelye a kézdivásárhelyi református temetőben van. A legpontosabb adatokat a Romániai Magyar Irodalmi Lexikon személyi szavai számára kitöltött kérdőíven kaphatjuk meg. Árpád bátyám (Dr. Antal) levelében említette Földi István nevét. Apám Földi Istvánra mindig nagy tisztelettel emlékezett, és a család leszármazottaira is. A második világháborút követő években, 1946-ban tanúja voltam kettőjük beszélgetésének. Én kisdíakként nem sokat értettem meg a dolgokból, de volt még egy szem- és fültanú, dr. Cselényi Béla egyetemi tanár, valamikori tanártársa. Évekkel később, miután Budapestre költözött, többször meglátogattam, apám jó barátja, és a családhoz fűződő rokoni kapcsolatok révén-, ő mesélte, hogy a két kortárs tanár arról beszélt, haza kell-e térni a szülőföldre, vagy választani az anyaországban való maradást. Földi István úgy látta jónak, maradni kell az anyaországban, maradt is, és az áttelepült székely családok szellemi felemelkedésének igazi mentora lett. Szöcs Mihály úgy döntött, hazajön a szülőföldre, vállalva az azzal járó kockázatokat. A döntést tett követte. Sok-sok év múlva, hazatérésünk után, én már Egerben tevékenykedve, egyszer meg mertem kérdezni: „Édesapám, miért jöttünk a háború után haza?” Rövid, lakonikus volt a válasz: „Mit csináltunk volna odakinn?” Vállalta a kisebbségi sorsot, annak szépségeivel és gyötrelmeivel. De, Kányádi Sándort idézem: „Kívánhat-e ember szebbet, derékaljnak szülőföldet.”

Áldott legyen a föld, amely őt adta és visszafogadta!

Forrásanyag:

Monográfia Alma Mater 1680-1900. 3. sz. Ipari Líceum Kézdivásárhely, Sepsiszentgyörgyi Nyomda

Szöcs Mihály: Francia kiejtés és olvasás, Székelyudvarhely Könyvnyomda Részvénytársaság, 1926

Dr. Szöcs Géza: A lélek hangja, Kézdivásárhely
2007, magánkiadás
Megyei Tükör (Fórum) 1980

Szöcs Géza Mihály

SZÖÖR ANTAL (Hajdúszoboszló, 1866.
december 28. – Hajdúsámson, 1929.): rektortanító.

Anyja neve: Dobozi Sára. Felesége Weskóczi Budaházy Anna, akivel házasságot 1895. szept. 26.-án kötöttek Hajdúsámsonban. Két leányuk és hat fiuk született.

Szöör Antal ősei iparosok voltak. Az 1500-as évek óta történelmi források igazolják, hogy a Szöör család tagjai harcoltak a törökök ellen, Szöör Mátyás maklári molnár az egeri vár védelmében tüntette ki magát.

A család több tagja harcolt 1848-49-ben az osztrákok ellen.

Szöör Antal édesapja közmegebecsülésnek örvendő lakatosmester volt. Külföldön tanulta szakmáját. Például a hajdúszoboszlói református templom toronyóráját egyedül ő tudta megjavítani.

A feleség családja, a Budaházyak is évszázados történelmi szereppel büszkélkedhetnek. Ezt bizonyítja az is, hogy 1848-ban 50 lovasból álló bandériumot bocsátottak Kossuth rendelkezésére.

Szöör Antal iskolai tanulmányai: elemi iskola 4 osztálya Hajdúszoboszlón. gimnázium 5 osztálya Hajdúszoboszlón. Tanítóképző 4 osztálya Debrecenben, a Református Kollégium Tanítóképző Intézetében.

1887. szept. 4.-én került Hajdúsámsonba. A Református Elemi Népiskola rektortanítója lett. A kántori teendőket is ellátta. A 3-4-5-6. osztályt tanította. Tanítványainak száma általában meghaladta a 80-at. Fizetése 20 kat. hold illetményföld és a kiegészítő államsegély volt. 1920-tól pénzben kapta tanítói illetményét. Kiváló emberi magatartását és pedagógiai munkásságát tanítványainak száza és a falu egész lakossága elismerte. Ezt fejezi ki a község főterén az iskola előtt az ő emlékére állított zászló-tartó emelvény is.

Gyarmathy Kálmán

SZÖÖR GYULA (Hajdúsámson, 1906.
április 22. – Debrecen, 1969. április 29.):
kántortanító.

Édesanyja Budaházy Anna. Édesapja Szöör Antal hajdúsámsoni rektortanító.

A családban az 5. gyermek volt. Az elemi iskola hat osztályát Hajdúsámsonban végezte, majd részben magánúton, részben a hajdúszoboszlói polgári iskolában végezte el a középiskola négy osztályát. Ezt követően a Debreceni Református Kollégium Tanítóképző Intézetében népiskolai református kántortanítói diplomát szerzett. Már növendékként kitűnt kiváló ének- és orgonatudásával. Gyakran játszott a Debreceni Református Nagytemplomban is. Beregszászon később országos kántorversenyt nyert.

Első tanítói munkahelye a Füzesgyarmati Református Elemi Népiskola volt 1927-1931-ig. Itt a kántori feladatokat is ellátta a református templomban.

1931. december 19-én házasságot kötött Sallai Erzsébet hajdúsámsoni református tanítónővel. 1931-ben Füzesgyarmatról hazajött, és a Hajdúsámson Sámsonkerti Elemi Népiskola tanítója lett, ahol a beírt tanulók létszáma az I-VI. osztályokban 145 volt.

A falu főterén álló emeletes iskola 1938-ban épült fel. Ennek első igazgatója Szöör Gyula volt. Ezt az állását 1955. július 31-ig töltötte be, megszakítás nélkül. Közben 1948-ig a református templom orgonista kántora is volt.

A II. világháború a gyökeres társadalmi átalakulás, az egész iskolarendszer megváltozása nagyon sok nehézséget jelentett igazgatói munkakörében.

Mindezt a változást nagy szorgalommal, kötelességtudással élte meg. 1955-től nyugdíjba meneteléig a hajdúsámsoni tanyai iskolák központi igazgatója volt.

Gyarmathy Kálmán

SZÜCS JÓZSEFNÉ Papp Magdolna (Nábrád, 1943. március 21. – Fehérgyarmat, 2007. november 01.): általános és középiskolai tanár, költő.

Nábrád Papp Magdolna életében a kezdet és a vég. A falu mellett folyó Szamos, a szabályozás előtti idők emlékét őrző, nádas övezte Holt-Szamos, az 1., 2. és 3. járás elnevezésű mező, a távolabbi Bakonya erdeje – a szülőföld, amely elindít, hazavár és végső nyugalmat ad.

Papp Magdolnával a barátságunk a csodálatos Nábrádon gyermekkorunkban kezdődött, amikor még őszintén, érdek nélkül választ az ember. Folytatódott közös gimnáziumi és főiskolai tanulmányaink alatt, átívelt egész életünkön kiállva az idő próbáját.

Barátságunk késztet arra, hogy felidézzem értékes pedagógus életútját, amely az elmúlt évtizedek pedagógus sorhelyzetének számos jellemzőjét is mutatja.

Papp Magdolna szülei: Szarka Ilona és Papp Gyula szerető családi otthon biztosítottak neki és három testvérének. Vallásos nevelésben részesítették gyermekeiket, s ez kihatott Magdolna egész életére. A Búcsú c. versében édesapjára emlékezve utal erre: „Örök oltalmul ajánlod fel / a Bibliád: legyen velem!”

Rokonságukból kerülnek ki ma is a nábrádi egyházi élet vezető tisztségviselői. Nővérének fia református teológiát végzett.

A meleg családi otthon biztonságában tanulták meg a gyermekek a szülők és a testvérek iránti szeretet nemes érzését, amelyről madame Pierre Curie Maria Skłodowska, kétszeres Nobel-díjas lengyel tudós azt tartotta: „A családi összetartozás mégis csak az egyedüli érték a világon.” A Papp-testvérek: Ilona, Magdolna, Erzsébet és Endre egész életükben ennek megfelelően éltek, szerették és segítették egymást. Nem volt könnyű az 1950-es években falusi gyermeknek lenni! Segíteni kellett gazdálkodó szüleiknek a mezei munkában és otthon az állatok gondozásában. A kíméletlen beadási törvények sokat elvittek a gazdálkodásból befolyt jövedelemből, így a szülők nagy áldozatok árán taníttatták gyermekeiket. Magdolna a Nábrádon kitűnő eredménnyel elvégzett általános iskola után 1957-ben a debreceni Dóczyban – Szabó Magda írónő szerint a "hajdúsági Oxford"-ban, illetve annak jogutódában folytatta tanulmányait. Egy év múlva szülei a közelebbi, mátészalkai Esze Tamás Gimnáziumba írtatták, ahol nővére is tanult. Egy-egy ünnep után – abban az időben a kollégisták nem járhattak haza minden hétfőn – a gimnáziumban tanuló lányait az édesapjuk sokszor repítette lovas szekérrel vagy szánnal a matolcsi vasútállomásra a korai vonathoz. S velük együtt e sorok íróját és bátyját is elvitte a mindig mosolygó, jóságos Gyula bácsi. Magdolna a reáltagozaton tanult, hiszen a matema-

tikát, ábrázoló geometriát nagyon értette, szerette. Szorgalmasan és lelkiismeretesen készült az órákra. Tükröződött is ez a jeles, jó eredményein. Biológiatanára, Majoros Zoltánné angyalnak nevezte. S hogy mivel érdemelte ki tanárnőjétől ezt az igazán megtisztelő metaforát? A kedvességével, jóságával, szelidségével. Érettségi után a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem matematika-ábrázoló-geometria szakára jelentkezett, de nem nyert felvételt.

A hatvanas években kevés volt az orosz tanár, ezért 1961-ben Nyíregyházán indítottak egy intenzív tanfolyamot érettségizetteknek, amely pszichológiai, szakmódszertani alapozást nyújtott, hospitálásokra és kiváló szaktanárok felkészítése után gyakorló tanításokra biztosított lehetőséget. Ezt elvégezve, Magdolnát mint képesítés nélküli nevelőt a Kisvarsányi Általános Iskolába helyezték orosz és magyar tanítani. A következő évben (1962-ben) sikeres felvételi vizsga után az egri Tanárképző Főiskola levelező hallgatójaként megkezdte főiskolai tanulmányait orosz-magyar szakon. Küzdelmes, szép évek következtek: munka és család mellett szerzett diplomát, ugyanis 1962 őszén férjhez ment, és 1964-ben megszületett kisfiuk, József. A férje, a helyi általános iskola igazgatója mindenben segítette Magdolnát, a napi pedagógiai munkájában, a továbbtanulásban és a kisfiuk nevelésében. Megesett, hogy vizsgázni Egerbe az egész család utazott, mőzeskosárban magukkal vitték Józsikát is. 1965-ben édesanyja tragikus, korai halála lelkiileg összetörte az érzékeny Magdolnát. A Fészek c. versében otthonukra emlékezve így kesereg: „...Nem lett ott ősz anyám hajszála...” 1966-ban diplomázott. Igényes tanár volt Magdolna, a folyamatos önképzés mellett rendszeresen részt vett a szervezett továbbképzéseken is (pl. a kétéves orosz nyelvi komplex tanfolyam, nyelvi táborok). A debreceni KLTE magyar szakát levelező úton végezte el. A házasságuk zátonyra futott, a válásuk után 1980-ban Magdolna a fiával Mátészalkára költözött, és a Baross László Mezőgazdasági Szakközépiskolában tanított magyar és orosz nyelvet. Megviselték az újrakezdés nehézségei, de erős akarattal úrrá lett ezeken. Pedagógusi és művészi elhivatottsága valamint a fia iránt érzett szeretet és felelősség

jelentették az erőforrást számára. Fia a debreceni Fazekas Mihály Gimnáziumban, majd DOTE-en végezte tanulmányait mindvégig kiváló eredménnyel. 1984-től Magdolna a mátészalkai Gépészeti Szakközépiskola tanára volt, majd Nyíregyházára költözött, hogy fia családjához közel legyen. Nagy szeretettel segített az unokái nevelésében. A Bánki Donát Szakközépiskola utolsó munkahelye volt. Kiemelkedő oktató-nevelő munkája mellett részt vett az iskolaújítás szerkesztésében. Az aktuális témákról szóló, friss, derűs hangvételű újság elnyerte a diákság és a tanárok tetszését. Minden munkahelyén nagy szakmai tudással és felelősséggel oktatta az anyanyelvet, és kereste az adott irodalmi műnek a kapcsolatát más művészeti ágakkal (zenével, képzőművészettel stb.), hogy tanítványait komplex művészeti nevelésben és műélvezetben részesítse. Ennek érdekében színházlátogatásokat, író- olvasó találkozókat szervezett, könyveket, folyóiratokat ajánlott. Magdolna művész habitusának is köszönhetően volt tanítványai életük során keresik a kapcsolódási pontokat – ki-ki érdeklődésének megfelelően – a művészetekhez. A művészetek iránti fogékonysága – az irodalom maga is művészet – a saját gondolatainak, érzéseinek versben való megfogalmazására ihlette. Több mint egy évtizedes próbálkozásai egyre jobbakká lettek, és 1994-ben megjelent első verseskötete „Térben ezer szín” címmel. Cseh Károly lektorálta és szerkesztette a kötetet, s Fényhárfa hangja hív c. előszavával szuggesztív módon ajánlja a kötet verseinek olvasását: „...A három ciklusra tagolt könyv ősi hármásra épül: az Ezüst örvény a születést, az eredetet, az Égboltnyi láng a szerelmet, a felfokozott asszonyi létet, a Térben ezer szín pedig magát a világot rendeltetett felmutatni. Földre szorított időkben oltalom és továbbélhető mágia a vers. Számára is: szavait sajátos holdudvar veszi körül, s énje ebben ragyog fel. Nagytűzű érzései mítoszi magasba emeltek és érett fegyelműek: e kettősség alkotja a megszenvedett harmóniát, mely a széthulló lét ellenében perel. Hasonlataiban, metaforáiban sikerül időfölköttivé magasítani a mulandóságra kárhoztatottat, és lélekkel megtölteni a holt anyagot. A lét szerelmese ő. Hárfaezékenyséű húrjain gyönyörű zene szól, s hallgatva: meghitt fénné szelidül a csikorgó világ.

Induljunk a tiszta hangok irányába – olvassuk verseit! Mindegyik egy-egy rész „Fényisten szigetén”.

Lelkesen végezte a magyartanárokra váró irodalmi színpad, szakkör működtetését, amelyek keretet adtak a különböző iskolai rendezvényekre, megemlékezésekre való felkészülésnek. Jó ízléssel és hozzáértéssel irányította tanítványait – akikkel példamutató és vonzó tanár-diák kapcsolatot alakított ki –, hogy szavalóversenyekre és Kazinczy-versenyekre életkoruknak és egyéniségüknek megfelelő szépirodalmi műveket válasszanak, és felkészítésük során aprólékos műgonddal csiszolta előadásmódjukat. Az 1990-es évektől részt vett a Fehérgyarmaton rendezett Szatmári Irodalmi Napok rendezvényein, amelyek színvonalas, változatos programjaikkal igazi szellemi felfrissülést jelentettek az egész országból (sőt határainkon túlról) idesereglett irodalmároknak, történészeknek. Megyénk híres szülöttének, Czine Mihály professzor úrnak (ELTE) a nagy tudása és varázslatos stílusa mágnesként vonzotta az érdeklődőket. Emlékezetesek maradtak a professzor úr Móriczsal kapcsolatos előadásai. Magdolna lelkesen vett részt a kárpátaljai és erdélyi irodalmi és történelmi emlékhelyeket felkereső tanulmányi kirándulásokon, amelyeket a fehérgyarmati központú Kölcsey Társaság szervezett, köszönet érte dr. Hamar Péter és dr. László Béla vezető tisztségviselőknek.

Magyarságtudata, nemzetéért és hazájáért érzett felelőssége verseiben is hangot kapott. Bizonyítják ezt a „Fohász a Mindenszentek templomában” c. versének sorai: „...Uram! Erősítsd hitükben azokat,/ kikben virraszt még hazafi tudat,/ és próbálják, mit lehet, menteni,/ szebb életet és hont teremteni!/ Segíts rendet raknunk a lélek romjain,/ hitre váltván gyötrő kételyeink:/ sziklaszilárdan raknánk alapot,/ minő: a Mindenszentek templomod./ Ámen.”

1996-ban súlyos betegséget diagnosztizáltak nála az orvosok. A műtét és a kezelések elviselésében családja, barátai és mély Isten-hite segítettek. Kicsendül ez – együtt elkötelezett pedagógusi hivatástudatával – Tanítványomnak (G.L.-nak) c. verséből is: „...Fordult a kocka most:/ a templompadban lent én hallgatók,/ s Tiéd a szolgálat szent lángja fönt!/ ...: most én vagyok/ hívőd. Avass, papom, híveddé hát!/ Isten-tűzzel itatnám át magam,/ Mely mint örök

dal, bennem úgy ragyog.” Élniakarása, megvalósításra váró tervei, a gyógyulásba vetett töretlen hite, erős szervezete lehetővé tették, hogy folytassa pedagógusi munkáját. Nyugdíj mellett is nagy óraszámban tanított szeretett munkahelyén, a Bánki Donát Szakközépiskolában, ahol tisztelték és becsülték. Unokái középiskolások lettek, az ő útjukat is egyengette. Ádámmal együtt dolgozták ki a magyar érettségi tételeket. Szívesen látogatott haza szülőfalujába, Nábrádra. A gyermekkori emlékek, az ott élő rokonok, barátok, szerettei sírjai a temetőben: mind-mind összekötő kapcsok voltak. Így volt ez 2006 augusztusában is, amikor a templom építésének centenáriumi, ünnepi istentiszteletén vett részt. Aligha gondolta, hogy ez kivételes alkalom lesz az utolsó szép találkozása Nábráddal.

Az évekkel ezelőtt diagnosztizált betegsége súlyosbodott, sem orvos fia minden igyekezete, sem a kórházi kezelések nem segítettek. 2007. november 1-jén távozott közülünk. Nábrádon, szülei mellé helyezték örök nyugalomra. A Kelet-Magyarországban megjelenő nekrológban falubelije, E. Nagy István így méltatta: „Elment egy angyal...Papp Magdolna tanár, költő maradandót, követésre méltót alkotott. Az a bizonyos „mérce” Szűcs Józsefné Papp Magdolna tanár, költő jóvoltából magasra tétetett. De mint Ő mondta: „Semmi sem elérhetetlen, ha tiszta szívvel, lélekkel, alázatosan megküzdünk érte...”

„...mert ami volt, annak más távlatot ad a halál már.”- Radnóti idézve kezdte a visszaemlékezését Varga Mária tanárnő: „Eleinte élete egyik felét ismertem, a gyakran szomorút, a mélypontokat, de láttam azt is, hogy volt másik fele, ahol a fény átszüremlett a sötét oldalra. A Baross László Mezőgazdasági Szakközépiskolában lettünk kollégák, életének válságos, problémákkal teli szakaszában. Különös tiszteletet éreztem iránta. Figyelemre méltó személyiség volt, kivált a hétköznapi emberek sorából. Állandó vibrálás vette körül, akkor még csak nem is sejtettük, hogy ez az önmagával viaskodó lélek maga volt a mindenség, egyedül önmagában. Akkor még nem merte - vagy nem akarta - kimondani a benne rejlő titkokat. Egy véletlen folytán tudtam meg, hogy verseket ír, de sajnos, csak egyet olvashattam el akkor tőle. Nem akarta felfedni magát, mégis vágyódott valamire,

meg akarta osztani fényét és szeretetét. Tapasztalatokat, érzéseket kívánt gyűjteni és megismerni, és főleg átadni. A „hogyan” volt a nehéz. Úgy szeretett volna irodalmat tanítani - úgy is tanított! -, hogy a gyerekek ne csak értsék, hanem érezzék és élvezzék azt a hatalmas kincset, amit a művészet adni képes. Azt hiszem, hajdani tanítványai ma is bele-belenyúlnak abba a „tarisznýába”, amit Magdi megtöltögetett nekik az évek során. Különleges kapcsolata volt a diákokkal. Általa teremtdőtt meg bennük az együttélés, az elfogadás, a harmónia, a szépség „ösvénye” a mindennapok rohanó világában. Az ő tanítványai remélhetőleg nem fogják sóvárogva keresni létük értelmét. Magdi filozofikus és hívő alkat volt. Hiszem, hogy betegségét méltósággal viselte, s nem kellett aggódnia a „hazafelé” tartó úton. Tudta, hogy az emberi élet a legnagyobb csoda, mert örökké megmarad, hiszen a szellem élte. Az ő élete is halhatatlan, csak átfordult egy másik dimenzióba. Remélem, fentről látja azt a mély „barázdát”, amelyet maga mögött húzott. Számomra fájdalmas a halála, mert sok örömet és fájdalmat éltünk meg együtt. Erre csak most jöttem rá, hogy az életben van olyan ölelés, amely tud hiányozni.”

Losonczy Léna költőnő, volt „eszés” diák, Magdolna diáktársa a Magvető c. versében a permanenciáról ír, nagyszerű metaforával szemléltetve, hogy a kiemelkedő pedagógus egyéniségek tanítása-nevelése egymásra épülve, egymásba kapcsolódva közvetíti az értékeket a jövő generációjának: „...sorsotok a mi sorsunk: /kik szívvel és hittel / két kézzel adakozva / szétosztjuk magunk, / mint a megszállott magvető! S kikél a mag, és egyre nő,/ és újra vet sok magvető,/ hosszú a lánc, örök idő! / így él tovább, ki magvető! / elmegyünk mind, / de dús vetésünk egyre nő, / és újra vet a magvető, / terem a mag, a csíra nő.../ örök idő! örök idő!”

Dajka Antal igazgatóhelyettes emlékezése:

„Szűcs Józsefné Papp Magdolna magyarnyelv és irodalom – orosz nyelvszakos tanárként Mátészalkáról került iskolánkba 1988 szeptemberében. Mindkét tantárgyát tanította, emellett osztályfőnöki feladatokat is vállalt. Később – az orosz nyelv fokozatos háttérbe szorulásával – már csak magyar nyelvet és irodalmat tanított teljes óraszámában, ami a tantárgy speciális felkészülési és rendkívül időigényes javítási követelményeit figyelembe véve igen megterhelő és

embert próbáló feladat. Nyugdíjazása előtt ismét vállalt osztályfőnökséget, s tanítványai valamennyien sikeres vizsgát tettek. Ez elmondható egyébként bárki pályafutására is, hiszen diákjai mindig nagyon jó érettségi eredménnyel vizsgáztak, s az iskolai rangsort a mai napig az ő egyik osztálya tartja a legjobb magyar nyelv és irodalom érettségi átlaggal.

Munkája mellett verseket írt, s az iskola tehetséges diákjaiból versíró kört szervezett, melynek ékes bizonyítéka a „Kidalolom” című gyűjteményes kötet, mely iskolánk tanulóinak munkáiból jött létre, s Szűcs Józsefné Magdika vállalta a szerkesztését, s sokat járt utána annak, hogy megjelenhessen.

Nyugdíjba vonulása után is dolgozott iskolánkban a felnőttoktatási tagozaton, s talán itt találta meg még inkább hivatását, hiszen több osztályosztályfőnökeként és magyartanáráként rendkívül eredményesen dolgozott, igyekezett valódi összetartó közösséget kovácsolni a sok helyről verbuválódott fiatalokból, akik hálásak voltak neki emberségéért, viszonzták szeretetét. Bár betegsége egyre jobban elhatalmasodott rajta, nagy önfegyellemmel és akaraterevével dolgozott a végsőkig.

Több kollégával ápolt szorosabb barátságot, akik rendszeresen jártak hozzá, s szinte utolsó napjaiig tartották vele a kapcsolatot.”

Források:

Őri Lajosné Papp Erzsébet által közölt életrajzi adatok, barátok, kollégák visszaemlékezései, E. Nagy István által írt nekrológ, Papp Magdolna verseskötete.

Kovács Sándorné

T

TÁCSI LÁSZLÓ (Temesvár, 1935. február 11. - Temesvár, 2005. szeptember 28.): pedagógia-lélektan szakos tanár, iskolaigazgató, szakfelügyelő. Tantestület Háza igazgatója, a Terces megyei Fogyatékos Személyek Felügyelőségének főfelügyelője.

Számos beszélgetés, interjú készült vele pályája során, 1997 májusában Caritas és Egyház című lapban Boér Jenővel folytatott beszélgetésben tömören foglalja össze indulását: „Temesváron születtem 1935-ben, római katolikus magyar családban, de anyai ágon német vért is örököltem. Az elemi iskola után, amit Magyarországon végeztem, Székesfehérváron, a temesvári Magyar Katolikus Gimnáziumban, majd az ugyancsak temesvári Magyar Vegyes Tanítóképzőben folytattam középiskolai tanulmányaimat.” Tanári oklevelet Kolozsváron, a Bolyai Tudományegyetemen szerzett piros diplomával,

1957-ben.

Pedagógusi pályája Zombolyán kezdődött az akkori 7 osztályos Magyar Iskolában, ahol aztán igazgató, majd a rajoni tanügyi osztály szakfelügyelője volt (1957-63.). Ezután tíz éven át a bukaresti Pedagógiai Tudományos Intézet temesvári fiókjának tudományos kutatója.

Kiss Ferenc tanfelügyelő laudációjából idézek (Ezüstgyopár 2007, kitüntetett pedagógusok laudációja): „Pályafutásának csaknem felét tanfelügyelői tevékenysége határozta meg. Ugyanis 1973-90 között a Temes megyei Tanfelügyelőségen dolgozott, irányította a speciális oktatás mellett a megye magyar nyelvű oktatását is. Nem volt könnyű feladat helytállni azokban az időkben, hiszen a kommunista diktatúra minden eszközével a nemzetiségi oktatás elszorvasztását, vegyítését célozta, iskolákat, tagozatokat kellett felszámolni, ám mindezek mellett hosszú éveken át sikerült megtartani a megye magyar nyelvű intézményeinek fellegvárát, az 1971-ben önállósult 2-es számú Matematika-Fizika Elméleti Líceumot (a mai Bartók Béla Elméleti Líceum elődjét). A Líceum igazgatója hosszú éveken át felesége, Tácsi Erika volt.”

Már egyetemi tanulmányai során, a választott szakma jellegéből adódóan kapcsolatba került sérült gyermekekkel, a számukra létesített intézményekkel, a gyógypedagógia elméletével és gyakorlatával, ezekkel a problémákkal foglalkozott a Tanfelügyelőségen is.

Megjegyzendő, a debreceni és budapesti Gyengénlátók Iskolájával akkor is szakmai – baráti kapcsolatban állt, amikor a külföldi kapcsolatok „bűnnek” számítottak, sikerült a megyei szer-

veket is meggyőznie a kitekintés fontosságáról, így került sor több tapasztalatcserére, 1989 előtt is.

A Gyógypedagógiai Szemlében (2005, XXXIII. évfolyam 4-es szám) írja Gordosné dr. Szabó Anna főszerkesztő: „Tácsi László az 1990-es években az erdélyi és magyarországi gyógypedagógiai szakmai kapcsolatok alakításában jelesen kivette részét. Többször volt a debreceni Dr. Kettesy Aladár Általános Iskola és Diákotthon és a MAGYE Látásfogyatékoságügyi Szakosztályának vendége. Debrecenben, az iskola 20 éves jubileumán előadást tartott: Gyengénlátók életpályája - esélyek és buktatók számok és sorsok tükrében címmel (I. GYOSZE, 1993/1-es szám, p. 51-54). Tisztelettel és szeretettel őrizzük emlékét”

Boér Jenő írja (Adni, tenni, segíteni, Solness Kiadó 2006):

„Az 1989-es események után Romániában előtérbe kerültek azok a problémák, amelyeket az addigi rendszer »szőnyeg alá sepett«. Ilyen például a fogyatékosok kérdése. Kezdetől fogva ezek a kérdések nálunk szorosan összefüggnek Tácsi László személyével, aki 1990 óta a Fogyatékos Személyek Temes megyei Felügyelőségének létrehozója és főnöke is egyben. Ez az intézmény a fogyatékosok élet-és munkakörülményein, egyszóval helyzetükön igyekszik javítani” Az ezt követő terjedelmes beszélgetésből sokrétű tevékenység bontakozik ki: „Tevékenységünket, a fogyatékosok különleges védelmét törvény szabályozza. Hét különleges gondozást, foglalkoztatást és rehabilitációt biztosító intézmény szakmai irányítását látjuk el a megyében... 18000 nyilvántartott fogyatékos személy törvény által előírt jogait és kedvezményeit biztosítjuk... Közzolgálati intézmény vagyunk, időnk legnagyobb részét ügyfeleinkkel töltjük el.... kevés a személyzet, de igyekszünk mindenkit nyugodtan és udvariasan kiszolgálni...”

Innen vonult nyugdíjba 1998-ban.

Sokoldalú tevékenységének egy szeletkájéről hadd szóljon egy közeli munkatársa, Gulyás Viktória pszichológus: (Adni, tenni segíteni, 2006) Kiforrott, komplex egyéniség volt, akinek hiányát nagyon meg fogjuk érezni. Emlékszem első találkozásunkra, amelyet aztán több munkatalálkozás követett. Akkori munkahelyemen, a Temesvári Gyermekek-neuropszichiátriai Kór-

házban keresett fel... A szokásos eltussolások rendszerében hozta el hozzánk a megesett lányokat (1989 előtt ...) Ezeket a család, iskola, ismeretségi kör elítélte, nyilvántartásba vettük ... Sokan mai napig sem tudják, hogyan segített rajtuk. Munkásszálláson helyezte el őket, munkahelyet talált számukra, egyeseket az esti oktatás felé irányított....Mindent megtett,hogy ne dobják el gyerekeiket és megtalálják a visszautat a társadalom felé.

Ilyen gondolkozással és tapasztalat birtokában azonnal mellém állt, amikor Freidorfon megalapítottuk a Leányanyák Házát, amely hasonló sorsú leányanyáknak biztosított ellátást és fedelmet a fejük fölé.

Ilyen tapasztalatok, elméleti és gyakorlati ismeretek birtokában vette ki részét óraadó tanárként a Temesvári Nyugati Egyetem szociológia-pszichológia karán a szociális dolgozók képzésében megalakulásától 2005-ig, de részt vett óraadóként a Bethany szervezet szociális dolgozói képzésében, illetve a Munkaügyi Igazgatóság Szakképesítési programjában.

A Nyugati Jelenben (2005. november 23) Sipos János újságíró számolt be a Szociális Gondozók Megyei Szövetségének konferenciájáról. Ezen Viorel Prelici professzor, tanszékvezető beszámolójában felidézte a 90-es évek kezdetére eső indulást, az akkori szakemberhiányt s a következőket mondta:

„Szerencsére a kezdeti időszakban olyan kiváló szakember kezébe került a vezetés, mint Tácsi László egyetemi tanár, aki sikeresen mozgósította a belső és főleg külső erőforrásokat a már létező szociális intézmények felújítására, újabbak létesítésére. Német, olasz, holland, osztrák, svéd, norvég stb. karitatív szervezetek támogatásával, helyi civil szervezetek bevonásával röpké néhány év alatt elfogadható szintre emelte a megye szociális védelmét. Jelenleg a szociális gondozásra képzett asszisztensek száma több száz, állami intézményekben hétszáz, karitatív civil szervezetek száma napról napra nő...”

Messzemenő elismeréssel szólt a helyi szociális gondozás európai színvonalú megteremtőjéről Lucian Polexe, a Szövetség elnöke, aki átnyújtotta a konferencia külön meghívottjaként jelenlevő Tácsi Erika tanárnőnek a szervezet legmagasabb kitüntetését, a bronz emléklapoktat, amit Tácsi Lászlónak post mortem ítéltek oda áldozatos munkásságáért.

2000-2003 között tanított az aradi V. Goldis Főiskola keretében a magyar tanítóképzőben, majd 2003-ban magyar nyelvű tanítóképzést indított Temesváron.

Részt vett az RMDSZ munkájában, több éven át a szociális munkacsoport vezetője volt. A gyökereket kutató, önazonosságot tudatosító Diaszpóra Alapítvány tagjaként számos cikk, tanulmány, felmérés szerzője, társszerzője.

Alapító elnöke, majd tiszteletbeli elnöke volt az 1990-ben alakult Román-Dán Baráti Társaságnak, vezetőségi tagja, majd elnöke "Hilfe für Kinder" (Segítség a gyermekeknek) civil szervezetnek, vezetőségi tagja a "Speranta" („Remény” civil társaság fogyatékos gyerekeknek és szüleinek) Társaságnak, a Pentru Voi Alapítványnak (Értetek... Súlyosan fogyatékos felnőttek és családjuk civil érdekképviselője). A „Lyon Rékásért” (Gyermekházból kikerült nagykorúak számára lakhatást biztosító) francia program megyei megbízottja, a Vöröskereszt megyei szervezete vezetőtanácsa tagja.

A továbbképzés állandó jelleggel foglalkoztatta. Első tanügyi fokozattal rendelkezett, számos tanfolyamon vett részt, szimpóziumokon szerepelt dolgozatokkal belföldön, külföldön, manager-képzésen vett részt Bonnban (1994), Koppenhágában (1993), továbbá tapasztalatcserén (Debrecen, Budapest, Makó, Szeged, Salzburg, Svájc, Dánia, Hollandia, Németország stb.).

Több mint 300 cikket jelentett meg külföldön, belföldön, magyar, román, német nyelven, de fordításban is jelentek meg írásai francia, holland, dán nyelven.

Több nagyobb lélegzetű pedagógiai munka szerzője, illetve társszerzője, szimpóziumokon bemutatott közleményei hazai és külföldi antológiákban jelentek meg

A Temesvári Nyugati Egyetem jelentette meg önálló egyetemi jegyzeteit: a Szociális intézmények hálózata, illetve Szociális asszisztens szerepe az iskolában, mindkettőt román nyelven, előadásai kollégáival közös antológiákban is megjelentek.

A Mentor Kiadónál megjelent Az erdélyi tanító- és óvóképzés történetéből című kötetben (2006). Lapok a Temesvári Magyar Tanító- és Óvóképzés vázlatos történetéből c. anyag társszerzője.

Számos közírói cikket közölt a hazai magyar és román nyelvű sajtóban, illetve Magyarországon.

1992-től a Fogyatékos személyek rehabilitása, integrálása című folyóirat szerkesztője, a Dán Vöröskereszttel közösen kiadott Salvati copii (mentsétek meg a gyerekeket) folyóirat szerkesztőségének tagja, az A sti pentru a ajuta (Tudj, hogy segíts) szakfolyóirat szerkesztője- valamennyi román nyelven jelent meg.

Ismét Kiss Ferenc tanfelügyelő laudációjából: Tudományos munkássága mellett aktív egyénisége volt a megye magyar közéletének. Zombolyán tagja volt a pedagógusok kórusának, illetve a színjátszó-csoportnak, majd Temesváron egyik alapítója a Bartók Béla Vegyeskarnak még 1970-ben, vezetőségi tagja, számos pályázat elkészítője, bel- és külföldi fellépések szervezője évtizedeken át.

Számos oklevelet, kitüntetést mondhat magáénak, ezek közül néhányat emelek ki: 1989 június 23 a Nevelési és Oktatásügyi Minisztérium oklevele, I. díj a Kreativitásért, hatékonyságért az oktatásban.

2001. január 13. Hilfe für Kinder szervezetben kifejtett tevékenységért oklevél

2002 június – a Temes Megyei Tanfelügyelőség Kiválóságnak szóló oklevele a pályáján elért rendkívüli eredményeiért.

2005 november - a már említett rangos bronz emléklap (post mortem).

2007. március 23. - a Pentru Voi Értetek Alapítvány a halmozottan fogyatékos felnőttek számára holland támogatással felépített Napközi Otthonát a holland nagykövet és a polgármester avatták, Tácsi László nevét vette fel, /Nyugati Jelen, 2007. március 25, Pataki Lehel Zsolt: A pártfogóról nevezték el a szociális központot. / 2007. október 20. – a Romániai Magyar Pedagógusok Szövetsége Ezüstgyopár-díjban részesítette, felelősségteljes, önzetlen oktató- nevelő munkája és közéleti tevékenysége elismeréséül. (post mortem)

A Partiumi és Bánsági Műemlékvédő és Emlékhely Bizottság elnöke, Dukrét Géza írta A Partium Honismereti lap 2005 novemberi számában :

„...1999-től volt tagja egyesületünknek, ahol számos, műemlékekkel kapcsolatos tanulmányt jelentkezett. Aktívan részt vett szervezeteink rendezvényein, számos szervezési problé-

mát megoldott. Szívélyes barátsága, az emberek iránti sugárzó szeretete, nyugodtsága, rendkívüli udvariassága és örök derűsége hozzájárult társaságunk összetartó erejének növeléséhez, e tágabb értelemben vett nagy család kialakításában. Évek óta tartó súlyos betegségét is úgy tudta palástolni, hogy észre se vettük az utolsó pillanatig, ezzel sem zavarva sorstársait. Ez csak a nagyon nagy emberek lelkivilágára vall. Hogy valóban nagy embert veszítettünk el, csak most döbbenünk rá. De lelke, szeretete most is itt él közöttünk....”

A nevére szóló emléklapetről Lao- Ce kínai filozófus halhatatlan gondolatainak zárómondatát idézném „... Aki elmegy és nem felejtik el, sokáig él.”

Sokat töprengtem a megtisztelő felkérés után, hogyan is írhatnék a pályatársról, férjről, apáról, emberről, hogy ne a több mint négy évtized közös szubjektív emlékei szólaljanak meg, ezért bújtam adatok, cikkek, mások által is ismert tények mögé.

Tácsi Erika

TANÍTÓ BÉLA (Kolozsvár, 1942. augusztus 18. – Finnország, Tampere, 2008. január 20.): hegedűtanár.

A Finn Kodály Társaság vezetőségének tagja, elnökhelyettese, a Magyarok Világszövetsége Szabályzat-felügyelő Bizottságának elnöke, a

Szövetség kétszeres kitüntetettje, a Finnországi Magyarok Egyesületének alapítója és elnöke, az emberi jogok finnországi követe, Tanító Béla, hosszantartó betegség után, 2008. január 20-án visszaadta lelkét Teremtőjének.

A családi hagyomány szerint egyik dédanyja Leel-Ösy Krisztina révén Lehel vezér leszármazottja volt. Rokonsága Szenczy Molnár Borbáláig bizonyítható, Károli Zsuzsanna, a bibliafordító lánya szintén ősnnya volt. A család Felvidékről származott.

Tanító Béla Debrecenben végezte zenei tanulmányait, majd ugyanitt a Kossuth Lajos Tudományegyetemen neveléstudományt hallgatott. Hegedűtanárként és zenekari muzsikusként Tamperében (Finnország) dolgozott. Feleségével, Hunyadi Viktória zongoraművésznővel 1979 óta tanítottak együtt a Pirkanmaan musiikkikouluban. Közel 30 éven keresztül egyengette szívvel-leléssel a Finn Kodály Társaság munkáját. Rendkívül fontosnak tartotta, hogy a finn zeneoktatást Kodály szellemében támogassa. Emiatt vállalta a sok-sok hosszú utazást a Társaság vezetőségi üléseire Tamperéből Helsinkibe, ahol finn kollégáival a finn zene tanárok továbbképzésének munkálatait, koncerteket, a Társaság folyóiratának számait tervezgették. Már a 80-as években jelentős szerepet játszott a Társaság működésében. Nem hiányzott egyetlen értekezletről sem. Az ügy érdekében szoros kapcsolatokat épített ki az Erdei Péter vezette kecskeméti Kodály-intézettel.

Tanító Béla nem feledkezett meg Finnországba települt („Suomeen suostuneet” Viljo Tervonen) honfitársairól sem. Alapító tagja volt az 1993-ban megalakult Finnországi Magyarok Egyesületének, illetve az 1995-től működő, 1997-től formálisan is megalakult Finnországi Magyar Gyülekezetnek. A Finnországban, finnek és magyarok között egyaránt végzett tevékenységéért a Magyarok Világszövetsége kétszer is kitüntette. Az 1992-ben újjászervezett Magyarok Világszövetsége munkájában részt vett, mint a Választmány tagja, majd a Szabályzat-felügyelő Bizottság elnöke.

Kádár György, Finnország,

THURÓCZY MARGIT dr. (Szeged, 1916. május 19. – Kisvárdá, 1969. november 14.): magyar-francia szakos középiskolai tanár.

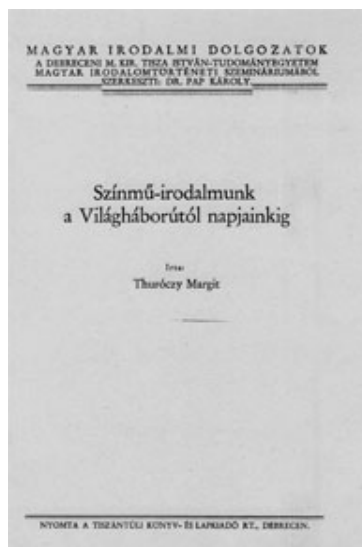
Szülei: Thuróczy Gyula és Sinkó Gizella színészek voltak. Öccse, Thuróczy György szintén színházban dolgozott. Szegedről Debrecenbe költöztek, a Csokonai Színház tagjai voltak életük végéig, ahol megbecsült pozíciót töltöttek be.

Középiskoláit Debrecenben a Svetits Intézeti Római Katolikus Leánygimnáziumban végezte, itt érettségizett 1934-ben. Egyetemi tanulmányait is Debrecenben folytatta a Magyar Királyi Tisza István Tudományegyetemen, ahol magyar-francia szakos tanári diplomát szerzett. Hankiss János irodalomtörténész kedves tanítványa volt. Szakdolgozata – 1938-ban – a 18-19. századi francia polgári drámáról szólt. Egy évre a párizsi Sorbonne-ra ment ösztöndíjjal.

Doktori disszertációját 1940-ben írta Debrecenben „Színmű-irodalmunk a Világháborútól napjainkig” címmel. A 71 oldalas munkában részletesen ír a háború utáni drámai irodalomról, a színházi élet üzletiesedéséről, a színpadi műfajokról, a háború utáni közönségről, az írói megalkuvásokról, a színpadismeretről, a kor drámai irodalmának erkölcsi világáról, a társadalmi, szociális problémákról a színpadi irodalomban. Bírálja a hétköznapi figurák igénytelen, felszínes voltát, a filozófiai mélységű elgondolások helyett a tréfalkodást, bohózati beállítást, a súlytalanságot.

Az egyetem elvégzése után egy ideig Faddon és Nyíregyházán tanított. Kisvárdára 1951 szeptemberében érkezett. Magyar nyelv és irodalmat

tanított az Állami Tanítóképzőben. Én itt találkoztam vele először. Volt kollégiumi felügyelőtanár is, és a kollégium ügyeleti szobájában lakott.

Ebben az időben ismerkedett meg Petrassevics Béla történelem-földrajz szakos tanárral, aki végzettsége ellenére orosz tanított a Bessenyei Gimnáziumban Kisvárdán. 1955-ben házasságot kötöttek. A házasságkötés után férjéhez költözött a Bessenyei György Gimnázium szolgálati lakásába. 1956-ban megszületett a kisfiuk, Béla, aki később a Gödöllői Egyetem magyar-spanyol szakos tanára lett.

Dr. Thuróczy Margitról, azaz Margit néniről – hiszen minden tanítvány így hívta – írni tiszteletadás, adósságtörlesztés, „nem hervadó hálakoszorú fonása” tőlem, és velem együtt a hozzám hasonlóan gondolkodó és érző osztálytársaktól. Engem személyes motiváció indított egy szeretett tanárember arcképének legalábbis körvonalakban való megrajzolására.

Egykori képzős osztálytársakkal beszélgetve meglepő és megnyugtató módon örömmel tapasztaltam, hogy közel 55 év távlatából ugyanúgy, ugyanolyannak látjuk Margit néni tanári, emberi alakját, értékrendünk ma is ugyanazokat a tulajdonságokat tartja előtérben, amelyek Margit néni tanítása során hozzájárultak tanítónak, tanárra, emberré válásunkhoz.

Móriczné Bíró Angéla matematika-fizika szakos tanár, egykori tanítvány a következőkben fogalmazta meg emlékeit többek nevében: „Elsősorban felkészültségét, igényességét, pontosságát

gát, precizitását tartom példaadónak. Óráinak mindig volt varázsa, mely egyéniségéből, széleskörű tudásából, irodalomszeretetéből fakadt. Órái érdekfeszítők, szemléletesek, lebilincselők voltak. Tanári empátiája, ahogy kezelt bennünket, tiszteletre méltó. Hiszen a nagy létszámú osztályba (51-en kezdtünk) sokan, sok településről, különböző képességekkel és nagyon eltérő felkészültséggel érkezünk, hogy négy-öt év alatt tanítónvá legyünk. Türelmes volt hozzánk, bár néha finom ironiával kísérte jobbító szándékát. Egyetértünk abban, hogy megtanított bennünket az olvasás, a versek szeretetére, arra, hogyan tartsuk be a helyes stílus három fő szabályát: fogalmazzunk világosan, szabatosan, magyarosan és legyünk igényesek a kultúrában, az életben, de elsősorban önmagunkkal szemben.”

Dr. Radnótiné Darabánt Éva magyar-történelem-könyvtár szakos tanár, egykori tanítvány felidézi: „Margit néni rendkívüli egyéniség volt. Talán a „legtanárabb” tanár, aki jelenség volt minden mozdulatával, megjelenésével, arcjátékával. Mimikájával is kifejezte véleményét. Szuggesztív, tekintélyt parancsoló egyéniség volt, és mi tisztelettel viszonyultunk hozzá. Számomra még ma is megfelfejthetetlen az ő titka, mely csodált tanárrá tette őt előttünk. Margit néni rangot adott óráinak, órái varázsával nevelt. Kimondatlanul is alkalmazta a „követelek tőled, mert tisztellek” alapelvet, mert ő követelt, mindenben pontos, helyes válasz várt. Ha hibáztunk, enyhe ironiával fűszerezve javította feleleteinket. Magyarázatai, felolvasásai színészi teljesítményűek voltak. S ahogyan verselt! Színházi élményszámba ment őt hallgatni. Erkölcsi intelmek helyett példájával nevelt pontosságra, igényességre. Fegyelmeznie nem kellett, elég volt a jelenléte, a tekintete. Mi függtünk a szaván. Igazságos volt, nem kivételezett. De ha valakiben látott többletet, nagyobb érdeklődést, azt támogatta, segítette.”

Dr. Illésné Bodrogh Ibolya főiskolai tanár, egykori tanítvány így emlékezik: „Margit néni mindig felkészülten jött az óráira, s ezt tőlünk is elvárta. Arra törekedett, hogy az is értse, érezze az irodalom szépségét, akinek az otthoni körülményei nem voltak eléggé motiválóak. Türellemmel javíttatta stílusunkat, beszédünket és írásunkat, ügyelve, hogy önérzetünkben ne sértsen. Engem különösen a szép kiejtése, a meta-

kommunikációs rásegítése a témára ragadott meg. Kitűntető eseménynek tartottam, amikor irodalmi szemelvényeket olvasott fel élvezetesen, gyönyörűen előadva. Ez máig ható élmény számomra. Pedagóguspályám során én is sokszor alkalmaztam ezt a módszert. Margit néni rám nagy hatással volt. Az egyénisége, a szép beszéde, az irodalom szeretete, a türelme, bizalma mind-mind nevelt és elkísért a pályámon.”

Papikné Leveleki Zsuzsanna magyar-történelem szakos tanár, egykori tanítvány elmeséli: „Az ötvenes évek végén megszűnt Kisvárdán a Tanítóképző. Helyébe lépett a Császy László Gimnázium. Az 1960-as években jól működő munkaközösségünk volt a 4-es iskolában. Visszatérő gond volt a középiskolába kerülő tanulóink felzárkóztatása a tanulásban. A magyart itt is Margit néni tanította magas színvonalon, egykori tanítójelöltek felkészítéséhez szokott igénnyel, alaposággal. A probléma megoldása érdekében 1968-ban megkértük Margit nénit, tartson egy bemutató tanítást. Nem volt híve a kirakatmunkának, de elvállalta. Lenyűgözött a jól megszervezett, igazi élményt nyújtó órája, mely azt sugallta: a költemény egy üzenet, mindenki számára mond valamit, s ezt meg kell érezni. Az irodalomóra akkor éri el célját, ha a mű megérinti a diák lelkét, érzelmvilágát. A tanuló ne tehernek, hanem igénynek érezze az olvasást. Ez alkalommal is magával ragadott Margit néni műveltsége, intelligenciája, választékos beszéde, jártassága az irodalomban, a művészetekben. Óra végén több tanulót megdicsért szép stílusáért. Kiemelte, hogy a beszéd tisztasága jelzi a gondolat tisztaságát. A bemutató tanítás utáni megbeszélés végén Arany- és Ady-verseket adott elő kérésünkre, mely maradandó élményt nyújtott számunkra, mintha színházban lettünk volna.”

Margit néni egykori szakfelügyelőjét is felkértem, egészítené ki tapasztalataival tanárnőnk arcképvázlatát.

Dr. Margócsy József, a Nyíregyházi Főiskola nyugalmazott főigazgatója, a középiskolák szakfelügyelője, irodalomtörténész a következőkben foglalta össze emlékeit: „Margit 1956-ban érettségiztetett. Ragyogó eredményt láttam e két napon. Gyönyörűség volt a diákokat hallgatni. A közepes osztályban csodát művelt. A legnehezebbnek ítélt Bánk bán, Az ember tra-

gédiája tételeket közepes tanulók is kapták. Választottak egy-egy felvonást, egy-egy szint és elegánsan mérlegelték a mondanivalót, az irodalmi értéküket. Látszott, hogy valóban OL-VASTÁK a műveket. Nem bebíflázott szövegeket mondtak, hanem mindig az olvasott műről beszéltek. Ez volt mindig a vágyálmom, ilyen feleleteket hallani. Az írásbelikben sem olvastam a szokásos 2-3 mondatnyi tudományt majdnem azonos szöveggel. Nem, hanem társalkodtak a tétellel. Több konferencián beszéltem Margit ritka eredményéről. Többször voltam Margit óráján. Ösztönöztem, hogy írjon cikket óráiról, arról, hogyan lehet az irodalom szeretetét elérni a közepesek között is. Óravezetése sokszor eltért a szokásos formulától. De a bemutatás, a szöveg értelmezése óra végére mindig maradandó irodalmi élményt hozott, ami mindnyájunk álma, hogy az IRODALMI MŰVET olvasva elemezzenek, s ne suta adatokkal, irodalomtörténeti töredékekkel foglalkozzanak. Tevékenysége az órákon fogalmazódott meg, ő az iskolában, az órákon vált példaadó irodalomtanárrá. Figyelő, olvasó diákokat nevelt, mert szokványos külsőségek, formaságok helyett nála más volt a súlypontozás.”

Családjának színházi életvitele, ifjúkorát meghatározó színházközelisége játékonosan hatott előadó-képességének, drámaértésének alakulására. Szívesen adott elő, s tanított be színpadi műveket tanítványainak. Amikor megfelelőnek bizonyultunk a feladatra, Molière: Tartuffe c. komédiáját rendezte meg az osztályban. A próbák közben rengeteget tanultunk: szép kiejtést, helyes artikulációt, színpadi mozgást, játékot, a másokra figyelmet, előadásmódot, memorizálást. Ezalatt értettük meg, mi a helyzetkomikum, a jellemkomikum, s azt a többször hangoztatott humoros mondását is: „Tűnj el a balfenéken!” Valamennyien jól éreztük magunkat a próbákon. Margit néni türelemmel, szeretettel magyarázott, hiszen otthon volt ebben a színházi álmvilágban. A jelmezek összeállításában is segített.

Kitüntetéseiről, publikációiról, közéleti tevékenységéről nincs tudomásunk. Az iskolában végzett munkája volt a fokmérője, kitüntetése a tanítványai helytállása. Sokszor lépett fel a városi ünnepélyeken. Amikor a színpad függőnye elé állt s megszólalt: „Mondd, mit érlel annak a sorsa...”, a levegő is megállt, s a gyönyörűség

borzongása futott végig a hallgatóságon. Előadásainak lenyűgöző hatása máig elkísér.

Margit néni a diákok távolságtartó, nehezen megközelíthető embernek tartották. Nem volt közlékeny. Az 1950-es években a tanár-diák viszony sokban eltért a jelenkoritól. A fegyelem, a tiszteletadás külön volt. Nem illett kérdezősködni. Kollégiumi nevelőtanárként a szilenciumi felügyeletet látta el, segített, ha kértük. A mi osztályunk szerette és becsülte őt.

Margit néni bemutatására személyes indítatásom van. Nem hagynám ki a motiváció említését, mert ezzel is bizonyíthatom, hogy a zárkózott, megközelíthetetlennek tartott emberben segítőkész, együttérző, emberséges szív lakozott.

1952. márciusában meghalt édesanyám. Ekkor Margit néni megbízott igazgató volt a Tanítóképzőben. A temetés után így szólt hozzám:

– Szedd össze a kis holmidat, költözz be a kollégiumba, ne maradj egyedül a lakásban.

– Margit néni, kérem, nagyon köszönöm, de én nem tudok fizetni, hiszen senkim és semmi jövedelmem nincs...

– Mondtam én neked, hogy fizess?

Helybenlakóból így lettem még aznap kollégista. A tanév befejeztével továbbra is az üres kollégiumban maradhattam, s mivel a konyhán a főzés szünetelt, tíz napra ebédre előfizetett a Tanács konyháján, míg a sorsomat rendezni tudtam. Szinte alig hittem, hogy létezik ilyen önzetlen, gondoskodó segítség, hogy ennyi jóság, törődés létezik Margit néniiben. Segített, hogy árvaságomban el ne vesszek. Feladatokat adott az önképzőkörben, az iskolai újság szerkesztésében.

Első írásaimat csak neki mertem megmutatni. Megértéssel, jó szándékkal bírálhatta. Nem buzdított felelőtlenül, de nem is separt le az asztalról. „Inkább a prózaírást ajánlom. Abban mélyülj el. Abban jobban ki tudod fejteni mondanivalódat.” Mindig a megfelelő könyveket adta a kezembe. A mércémet is mindig emelte. Ennek köszönhetem, hogy az irodalom, az írás használata egy életen át megtartott búvőkörében.

Most is úgy látom őt, mint 55 évvel ezelőtt. Vonul a folyosón, ölében a könyvekkel, füzetekkel. Ruganyos járása ritmusára közepén választott hullámos fekete haja meg-meglibben. Mély bársonyos hangját ma is hallom, amint felolvas nekünk, vagy áradóan velünk együtt

felkacag egy-egy ironikus, humoros megjegyzése nyomán.

Emlékkönyvembe 1954. június 8-án tanítói pályám vezérfonalát is jelentő Madách-idézetet írt:

„Mi könnyű törvényt írni pamlagon

Könnyű ítélni a felületesnek,

És mily nehéz, ki a szívet kutatja,

Méltányolván minden redőzetét.”

Fiatalon halt meg 1969-ben, 53 éves korában.

Kemény csatát vívott a kegyetlen kórral. Ebben az évben, élete utolsó nyarán még részt vett a 35. érettségi találkozóján. Temetésén elhangzott Kosztolányi: Halotti beszéd c. verse a Margit nénire is találó soraival: „...a nagy időn se lesz hozzá hasonló...” Minden díjnál hűségesebben őrizze emlékét tanítványainak nagyrabecsülő szeretete.

Köszönetet mondok az emlékezni segítőknél: fiának, Petrassevics Bélának, dr. Margócsy Józsefnek, † Makay László osztályfőnök úrnak, osztálytársaimnak – Móriczné Bíró Angélnak, dr. Illésné Bodrogh Ibolyának, Berencsiné Csongár Máriának, dr. Radnótiné Darabánt Évának, Papikné Leveleki Zsuzsának, Juhászné Sallai Klárának, Dancsné Tahóczky Máriának.

Kormány Margit

Dr. Csermely Tiborné Kovács Zsuzsa így emlékezik:

Zavaros történelmi és iskolatörténeti időben érkezett az Állami Tanítóképző Intézetbe, a volt Szt. Orsolya Rendi zárda utód iskolájába 1951 őszén. Ekkor lett magyartanárunk és osztályfőnökünk Margit néni.

Első órájára belépve ámulatba ejtett megjelenése. Hollófekete haja közepén elválasztva lágy hullámokban hullott alá. Hófehér arcából élénk piros ajka mosolygott.

Megnyerő modorában volt valami teatralitás. Hatni akart a fellépésével is, nem csak a tudásával. Bájos puhaságából pillanatok alatt váltott keményre, sötétre a tekintete, ha figyelmenlenséget tapasztalt.

Kiváló pedagógus, nagy tudású szakember volt, aki jól tudta hasznosítani a színházi világból hozott ismereteket. Az irodalom iránti feltétlen tiszteletet sugallta. Bemutató olvasásai művészi színvonalúak voltak. Műelemzéseire nem lehetett nem odafigyelni.

Kemény, határozott egyénisége együttérző szívet takart. Szabatos, lényegre törő, sallangmen-

tes fogalmazása nagy hatással volt rám. Nem véletlenül lettem magyartanár.

Tisztelettel hajtok fejet emléke előtt:

TÍMÁRI MÁRTON (Hajdúnánás, 1900. október 28.- Hajdúböszörmény, 1970. január 12.): középiskolai tanár.

Szülei földműveléssel foglalkoztak. Középiskolai tanulmányait a hajdúnánási gimnáziumban végezte, ott szerzett érettségi bizonyítványt. Budapesten a Pázmány Péter Tudományegyetemen szerzett mennyiségtan-fizika szakos tanári diplomát.

Nagyon nehéz anyagi körülmények között folytatta tanulmányait, hiszen szegény sorsú családból származott, édesapja az I. világháborúban eltűnt, így még két testvéréről is gondoskodnia kellett. Nagy erőfeszítést, erkölcsi tartást követelt a diploma megszerzése ilyen körülmények között.

Az egyetem elvégzése után a hajdúböszörményi gimnázium kollégiumában, a Kálvineumban kapott nevelőtanári állást 1929-1934-ig. Nagy szeretettel foglalkozott növendékeivel és a volt „kálvinisták” évtizedek múlva is hálával és tisztelettel vették körül az érettségi találkozókon. 1934-ben nevezték ki a Bocskai István Gimnáziumba.

1942. augusztus 31-én kötött házasságot Szánthó Jolánnal. Házasságukból négy gyerek született, akiket szeretetteljes szigorral neveltek.

37 évi szolgálat után, 1966. szeptember 1-jén ment nyugdíjba.

Tanári munkáját a lelkiismeretesség, a biztos szakmai és pedagógiai tudás és diákszeretet jellemezte.

Igazságos volt, kivételezést nem adott senkinek, nem is kért a maga számára sem. Szerény, csendes tanári egyéniség volt, olyan, aki észrevétlenül fejt ki áldásos tevékenységét, és csak a hozzá közelálló tanítványok és kartársak fedezték fel értékeit.

Nagyon szerette az iskolát, nyugdíjas éveiben, ha egészségi állapota engedte, minden nap „benézett” a tanári szobába.

Legteljesebben talán egykori tanítványa, későbbi kollégája, a költő-tanár Kertész László jellemezte. „Tanárgenerációk kezét fogta össze egyetlen tenyérbe, tanítványainak fogyhatatlannul osztotta kedvességét, figyelmességét, önmagát.”

Rá emlékezve hozta létre leánya, dr. Hadházyné dr. Timári Erzsébet azt a nevével fémjelzett alapítványt, amelynek célja az, hogy a jó képességű, szerény körülmények között tanuló matematikából vagy fizikából kiemelkedő eredményt elért diákokat segítse a tanulásban.

Mező Imréné

Ü

ÜVEGES MÁRIA ÉVA dr. (Debrecen, 1942. május 19. - Debrecen, 2007. október 25.): középiskolai tanár, képzőművész, művésztanár, közoktatási szakértő.

Üveges Ferenc MÁV alkalmazott és Vértesszi Margit ruhagyári szakmunkás első gyermekeként született 1942 tavaszán.

Korai gyermekkorának súlyos emléke, hogy édesapja hadifogságba került.

A szülővároshoz való kötődése, a művészetek iránti elkötelezettség már gyermekkorában kialakult. Zeneóvodába járt, hamarabb tudott kotatát olvasni, mint betűt. A Leány Utcai Általános Iskolába járt, majd tanulmányait a Kossuth Lajos Gyakorló Gimnáziumban, érettségi után a Debreceni Tanítóképző Intézetben folytatta. Munka mellett földrajz-rajz szakos tanári diplomát szerzett Egerben. A felvételi vizsgára készülve találkozott pályájának meghatározó egyéniségével, Bíró Lajossal.

Szakmai ismereteit a Képzőművészeti Főiskolán bővítette tovább.

„A láttatáshoz a világot látni kell megtanulni!”-vallotta, és maga is példázta ezt. Az alkotó gondolkodás híve volt. Ennek tudatosítására pedagógiai tanulmányokat folytatott a Kossuth Lajos Tudományegyetemen, és neveléstudományból írta doktori értekezését 1983-ban.

Több intézménytípusban szerzett pedagógiai tapasztalatokat. Tanított a Nyírmártonfalvai Nevelőotthon Általános Iskolájában, az elepi általános iskolában. A tanyai gyerekek kollégiumi nevelőtanára is volt. Rajztanárként dolgozott Hajdúböszörményben, majd visszakérülve szülővárosába, az Arany János Gyakorló Általános Iskola szakvezető tanára lett. 6-14 éveseknek tanított grafikát, zománcot és festészetet nem szokványos módon. Óraadóként bekapcsolódott a tanítóképzős hallgatók képzésébe. Itt először tantárgypedagógiát tanított, szem előtt tartva a módszertani ismeretek és gyakorlatok szintetizálását, továbbfejlesztését. Szabad napjain az akkor induló hajdúdorogi Görögkatolikus Gimnáziumban tanított. Élete nagy adományának tartotta, hogy öt évig hatévesektől huszonevesekig voltak tanítványai. Arra a tapasztalatra jutott, hogy minden fokon ugyanaz a probléma a vizuális nevelésben. Erről így vallott: „A színelmélet, a kompozíciók mibenléte, a formaképzés és a látni tudás a meghatározó. Csak másképp kell szólni a kisiskoláshoz, a kamaszhoz, az öntudatos főiskoláshoz.” Színvonalas munkáját a tanítványok megyei, országos versenyeredményei, nemzetközi pályázatokon való részvétele fémjelzte, de számára ugyanolyan értékes volt a hátrányos helyzetű, gyenge képességű tanulók fejlesztésében elért eredmény is.

Szaktárgyat és szemléletet tanított nemcsak tanítványainak, hanem tanártársainak is.

Negyedszázadon keresztül a Hajdú-Bihar Megyei Pedagógiai Intézet szakfelügyelőjeként számos tantervi kísérlet, tehetséggondozó program elindítója volt. Az általa összeállított grafikai, tűzzománc- és szövőprogramot a Művelődésügyi Minisztérium díjazta, öt általános iskolában való kipróbálását támogatta. Irányításával jeles műhelyek alakultak a megyében.

A 80-as évek közepétől a Közlekedésbiztonsági Tanács Ifjúságnevelési Kutatócsoportjának tagjaként a közlekedési rajzpályázatok gondozója volt. A Nemzetközi Tehetséggondozó Társaság (ECHA) tagjaként 1995-ben nagysikerű konferenciát tartott a Képzőművészeti Főiskolán megtartott nemzetközi szimpóziumon.

Tanult és tanított. Tanulmányúton vett részt Spanyolországban, Portugáliában, Egyiptomban, Szíriában, Jordániában, Libanonban. Egyik szervezője volt a megyei rajztanári stúdióknak, a nyári alkotótáboroknak. A grafikai ismereteket Topor András festőművésztől, a szövést egy parasztasszonytól tanulta kollégáival együtt, akik között volt Dr. Papp Lászlóné, a Népművészet Mestere.

Több publikációja jelent meg, elsősorban a vizuális nevelésről. Nevéhez fűződik Hajdú-Bihar Megye Oktatástörténeti Irodalma 1896-1996 című kiadvány és több módszertani füzet kidolgozása.

Saját képzőművészeti tevékenysége során a monotípia és a tűzzománc állt hozzá legközelebb. A zománcozást a szabolesi stúdió alkotótáborában tanulta. Aktív kiállító tagja volt a Nyírbátori Tűzzománc Stúdióknak. Csoportos kiállításokon Budapesten, Vásárosnaményban, Nyírbátorban, Hajdúböszörményben állították ki műveit. Ukrajnában, Lengyelországban, majd a Magyarországot bemutató párizsi kiállításon három alkotásával vett részt. Bekapcsolódott a kecskeméti nemzetközi tűzzománc-alkotótábor munkájába. Alkotásai németországi, olaszországi csoportos kiállításokon is láthatók voltak. Egyik hazai kiállításának megnyitója, Vitéz Ferenc, így méltatta: „Sajátos transzcendenciákat mutatott be egy-egy sorozata: egyik művéből a gyermeki báj sugárzik át, másutt a megismerés szerkezetét mutatta meg. Arra irányította figyelmünket, hogy a bennünket körülvevő világ olyan lesz, amilyennek mi alakítjuk. Egy-

aránt fontosnak tartotta a Teremtő-erőt és a képzetet teremtőerejét.”

Azon művész-tanárok egyike volt, aki ismert volt alkotóművészként, gyakorló pedagógusként, a leendő pedagógusok mentoraként és a vizuális nevelés tudományos alapokon nyugvó elméletének kidolgozójaként is.

1988-ban hívta életre iskolájában az Arany János Galériát, ahol kortárművészek és tanítványok mutatkozhattak be.

1995-ben Debrecen Város Kiváló Tanára lett.

Nyugdíjba vonulása után is aktívan tevékenykedett. Tűzzománc szakkört vezetett, tanított a gimnáziumban és alkotott. Érettségi vizsgaelnöki feladatait is szakmai hozzáértéssel, precizitással, nagy odafigyeléssel végezte.

Kezdeményezésére és vezetésével indult el 2001-ben a Hajdúdorogi Képzőművészeti Alkotótábor, ahol az utóbbi években lengyel, ukrán, vajdasági és Amerikában élő magyarok is részt vettek. Az ott készült művek képezik a Városi Galéria törzsanyagát.

2005-ben a Hajdú-Bihar Megyei Önkormányzat Közgyűlése Kölcsey Ferenc-díjjal ismerte el munkásságát.

Keményen ragaszkodott az elveihez, bátran kiállt igazáért. Hagyományörző típus volt, de új értékek teremtésében is jeleskedett. Harmóniára törekedett, lét és nemlét határán egyensúlyokat keresett.

Alkotó ereje teljében, súlyos betegség következtében ragadta el a halál. Utolsó munkája a Karácsony Sándor Pedagógiai Egyesület által alapított kitüntetéshez készített tűzzománc érem.

Volt iskolájában az Arany János Galéria 20. évfordulóján saját és a tanítványai munkájából állítottak neki emléket a kollégái.

Források: önéletrész, munkatársak emlékezete, Komiszár János riportja, Vitéz Ferenc: Dr.

Üveges Mária Éva képzőművész, rajzpedagógus
emlékére.

Kálmán Antalné

V

VÁGI GYULA (Budapest, 1923. március 17. – Tura, 2005. augusztus 28.): általános iskolai tanár, igazgató.

Az apja, Vági Lajos Hatvanban volt tanító. A nagyteleki iskolában kezdett el tanulni 1929-ben Csáder Margit tanítónő tanítványaként, de csakhamar átírtatták a vasúttelepi elemibe, ahol először Misik Mária, majd Kövér Károly volt a tanítója. A negyedik osztály elvégzése után a hatvani gimnáziumba iratkozott be, de egy év után onnan is távozott, mert sikeresen felvételizett a soproni katonai középiskolába. Az iskola átszervezése miatt végül Pécsen érettségizett. Innen egyenes volt az útja a Ludovika Akadémiára. A háborúra való tekintettel három év helyett két év után, 1944 augusztusában avatta hadnaggyá maga Horthy Miklós.

Katonaélményeire a következőképpen emlékezett vissza:

„A románok átállása, augusztus 23-a után az utolsó vonattal tudtam eljutni a Radnai-hágóhoz, a csapattestemhez. Ott szakaszparancsnoknak osztottak be. Kaptam egy betonbunkert, amely nagyon tetszetős erődítmény volt, még periszkóp is volt benne. Csak hát az oroszok nem erre támadtak, hanem a hátunkba kerültek. Ott kellett hagyni az Árpád vonalat, pedig a szemközti hegygerincen már ott voltak az oroszok. Lövöldözgettek szórványosan, de nem volt szándékukban komoly támadást indítani, mert tudták, hogy ha erre támadnak, nagyon súlyos veszteségeik lesznek. Erdélyen át, a Nyírség felől közeledtek azok, akik bekerítéssel fenyegettek bennünket. Szerencsére sikerült kikerülni a gyűrűből, az utolsó pillanatban még át tudtunk törni a meg nem erősített záróvonalon. Nyírturánál estem át a tűzkeresztségen. Ez egy igazi ütközet volt. Miután sikerült a gyűrűt áttörnünk, viszonylag rendezetten vonultunk vissza Tiszapolgár felé. Ott vertek egy pontonhidat, amin sikerült átkelnünk a Tiszán. Miskolc közelében, Emődnél álltunk meg hosszabb időre, ott rendeztük sorainkat. Közben az oroszok átkeltek a Tiszán és egy hídfeállást létesítettek Tiszafüreddel átellenben. Azt a parancsot kaptuk, hogy indítsunk támadást, és számoljuk fel a hídfeőt, vessük vissza az oroszokat a Tisza túlsó partjára. Ekkor már egyre jobban érlelődött bennem az elhatározás, hogy abbahagyom a katonai szolgálatot. Ez a gondolat már korábban is felvetődött bennem. Október 15-én Máramaros-szigeten vonultunk át visszafele. Akkor tudtuk meg a járókelőktől, hogy a kor-

mányzó bejelentette a fegyverszünetet a rádióban. Na, végre! - gondoltam magamban. Belátta, hogy értelmetlen a további háborúskodás, a további vérontás. Az öt évvel idősebb Laci bátyám sokkal tájékozottabb volt nálam, mert a Pázmány Péter Egyetemen végzett hittantanárként. Gyakran volt alkalma külföldiekkel beszélgetni, akik felvilágosították a hitleristák gaztetteiről, és arról is, hogy a németek el fogják veszíteni a háborút. A bátyám mindezeket elmondta nekem, ezért fogadtam megelégedéssel a fegyverszünet hírért. Nagyon sokan gondolkoztak úgy, mint én, de nem mindenki. Például a mellettem lévő szakasz parancsnoka, gróf Kornis Boldizsár azt mondta, hogy nem tehetjük le a fegyvert. A főméltóságú urat bizonyára kényszerítették a kiáltvány bemondására. Ekkor éreztem meg igazán, hogy a földesurak, a grófok másképpen gondolkoznak, és igenis vannak osztálykülönbségek.

November hatodikán kaptuk a parancsot, hogy másnap, hetedikén, amikor az oroszok biztosan ünneplik a forradalom évfordulóját, támadást kell indítanunk. A tiszti eligazításon tájékoztattak bennünket, hogy másnap reggel egyórás tűzérési előkészítés lesz. Amint az befejeződik, nekünk, a gyalogságnak azonnal indítanunk kell a támadást. Mint szakaszparancsnok, megkérdeztem, hova menjünk löszert vételezni. Azt válaszolta a parancsnok, hogy nem kell sehova sem menni, van elegendő löszér eldobálva, keressen mindenki magának. Teljesen megdöbentünk. Ilyet még elképzelni sem tudtunk. Ez véglegessé tette az elhatározásomat, hogy megválok a hadseregtől. Erkölcselem sem éreztem magamat már elkötelezettnek, hiszen én Horthy Miklósrá esküdtem fel, őt pedig eltávolították az ország éléről.

Megtörtént a tűzérési előkészítés, de hiába. Az oroszok ellenállását nem sikerült megtörni. Egy óra hosszat szünet nélkül lőtte őket a tűzérés, mégis, amikor rohamra indultunk, annyian voltak velünk szemben, mintha nem is lett volna előkészítés. Ráadásul dum-dum golyókkal lőttek bennünket. A célt tévesztett golyók a mögöttünk lévő fatörzsekben robbantak, így a katonáinknak az volt az érzése, hogy hátulról is lönek ránk. Láttam, hogy itt semmi esélyünk az oroszok legyőzésére, ezért javasoltam a századparancsnoknak, hogy vonuljunk vissza. Ő azonban erről először hallani sem akart, amíg nem

kap parancsot. Végül belátta, hogy hiába vár parancsot, az ellenség ereje megtörhetetlen, ezért aztán megkezdték a visszavonulást. Időközben a szakaszom eredeti állománya mind megszökött, mert erdélyi gyerekek voltak. Egyedül a legényem maradt meg, Szabó Feri. Ő is erdélyi volt. Borsodivánkán, visszavonulás közben azt mondta nekem:

„Hadnagy úr, most már én is lelépnék, mert a közelben, Poroszlón van az én utolsó mentősvárom. Itt lakik a rokonom, aki igazgató tanító.” Valamelyik népi írótól olvastam, hogy a nehéz helyzetben a parasztemberek ösztönösen megtalálják a helyes megoldást. Na, gondoltam, nekem is eszerint kell tennem. Elhatároztam, hogy vele tartok. Közöltem vele, hogy mostantól kezdve nem vagyok hadnagy úr, tekintsen a barátjának, hiszen sorstársak vagyunk. Összetegeződtünk, bár koccintásra nem volt lehetőség. Megvártuk, amíg minden magyar és német katonára elhagyta a falut, majd a szállásadónktól kértünk két civil ruhát.

Kiálltunk civil ruhában a kapu elé a falu végén és vártuk az oroszokat. Először egy felderítő járőr jött. Nagyon meglepődtem, amikor a vezetőjük odalépett hozzám, beletúrt a hajamba, és csak annyit mondott: „Oficir”. A frizurámról megállapította, hogy tiszt vagyok. Én hevesen tiltakoztam, de ő csak nevetett, és ment tovább.

A házigazdánk nagyon félt, hogy ha az oroszok elfognak bennünket, őt fogják felelősségre vonni a bűjtatásunk miatt. Ezért aztán úgy döntöttünk, hogy haladéktalanul elindulunk Poroszlóra. A vállunkra kaptunk egy-egy ásót, mintha répaásásra indulnánk, és mentünk az országúton. Velünk szemben jöttek az oroszok, de csak egy állított meg bennünket, mert eltört a szekérkereke. Megkért, hogy tartsuk a tengelyt, amíg kereket cserél. Szerencsésen eljutottunk a poroszlói rokonokhoz, akik nagyon megörültek nekünk, mert a családfő nem volt otthon, katonaként vonult nyugat felé.”

Náluk töltött öt hetet. Közben ellátták a ház körüli munkát. Karácsonyra ért vissza Hatvanba a szüleihez.

A miskolci honvédigazoló bizottság megállapította, hogy sem népellenes, sem háborús bűntettet nem követett el, ezért igazoltnak nyilvánította. Ő ekkor kijelentette, hogy kész fegyverrel harcolni a hitleristák ellen, ezért hadnagyi rendfokozattal bevették a magyar demokratikus had-

seregbe. Alakulatával kivonultak a németországi harctérre, de mire a bevetésükre sor került volna, a németek fegyverszünetet kértek, Európában befejeződött a háború. Ezt követően katonaként szolgált különböző szolgálati helyeken 1947 nyaráig. Saját kérésére szolgálaton kívüli állományba helyezték, majd képesítés nélküli oktatóként alkalmazták a dunavarsányi községi iskolánál.

A 2. számú iskola énekkarának karvezetője Már katonáskorában megkezdte tanulmányait a budai tanítóképzőben a dolgozók tagozatán, és 1948 februárjában sikeres képesítő vizsgát tett. 1950-ben saját kérésére áthelyezték Turára, hogy közelebb legyen a Hatvanban lakó szüleihez. 1951-ben itt már igazgatóhelyettesi beosztásban vezette az iskolát. Munka melletti tanulással a budapesti tanárképző főiskolán általános iskolai tanári oklevelet szerzett 1953-ban, és még ebben az évben alkalmazták a hatvani 2. számú általános iskolában, ahol főleg éneket tanított, de szervezett énekkart, majd úttörőzenekart és több alkalommal rendezett színpadi előadást. Az 1956-os forradalom idején a tantesület szakmai okokból leváltotta D. Kovács Sándor igazgatót, és Vági Gyulát bízták meg az igazgatói teendők ellátásával.

A diktatúra visszaállítása után az iskolavezető is visszakerült a beosztásába, ő pedig beosztott tanárként taníthatott tovább.

1959-ben kezdődött meg a tanítás az újonnan épített újhatvani 4. számú általános iskolában, ahová kinevezték az új tantesületbe. Megbízták osztályfőnökséggel és tanított matematikát, fizikát, kémiát.

1974-ben épült meg Hatvanban a József Attila Ifjúsági Nevelőotthon, amelynek igazgatója, Sütő János meghívta, és kinevezte igazgatóhelyettesnek. Ebből a munkakörből vonult nyugállományba 1983-ban.

A felettesei mindenkor elégedettek voltak munkájával, amit többször jutalmaztak, 1978-ban

például megkapta a Kiváló Munkáért kitüntetést.

1945-ben kötött házasságot Turi Jolánnal. Négy gyermekük született: Cecilia, László, aki fuvolaművész zenetanár lett, Gyula (orgonaépítő mester) és Ágnes (rendszer-szervező).

Nyugdíjas éveiben videózással, zenéléssel szórakozott, gondozta a szülei által épített családi házuk kertjét és sokat ült a számítógépe mellett. Ápolta a családi, rokoni és baráti kapcsolatokat. Egészségi állapota egyre rosszabb lett, majd 2005. augusztus 28-án eltávozott az élők sorából.

Németi Gábor

VÁRI ANDOR (Nagykátá, 1917. november 18-án született – Keszthely, 1991. november 6.): középiskolai tanár, idegen nyelvi lektorátus vezetője.

„Amit tanítottam, értük tanultam, amit tőlük kaptam, több volt, mint amit megérdemeltem.”
(Vári Andor)

Visszaemlékezés egy tanári életútra

1992. augusztus 17-e óta működik Keszthelyen a „VÁRI ANDOR DÍJ” Alapítvány.

Létrehozták a névadó családján kívül a volt tanítványok, barátok, tisztelők. Az Alapítvány a nyelvoktatás anyagi és erkölcsi támogatását tűzte ki céljául. Jutalmazza a nyelvtanulásban sikeres tanulókat a Vajda János Gimnáziumban és a Pannon Egyetem Mezőgazdaságtudományi Karán.

Támogatja a kulturális örökség megőrzését, a Helikoni Ünnepeken kiváló eredményt elérő tanulókat.

„A társadalomban élnek olyan egyéniségek, akik tehetségükkel és szorgalmukkal jelentős szellemi értékkel gazdagítják embertársaikat, előbbre viszik a fejlődést, és utat mutatnak a jövőnek. A közösség, a társadalom javára munkálkodnak. A nyelvoktatás területén ilyen ember volt Vári Andor vezető nyelvtanár.” (Baranyai János ny. vez. nyelvtanár.)

Magyar-német-angol szakos tanári diplomáját a debreceni M. Kir. Tiszta István Egyetemen szerezte 1941-ben. Egyetemi éve alatt az irodalmi tanszéken gyakornok. Tanári munkáját a kiskunhalasi Sziládi Áron Gimnáziumban kezdte el. Innen vonult be katonának 1942-ben. A nyugati hadifogságból 1946-ban tért haza, s még ebben az évben a törökszentmiklósi Állami Gimnázium tanára lett. 1953-ban Szegeden szerzett orosz nyelvből tanári képesítést. 1954-ben a keszthelyi Mezőgazdasági Technikumba helyezték át. 1957-ben a keszthelyi Mezőgazdasági Akadémia idegen nyelvi lektorátusának lett a vezetője. Egyedül oktatta az orosz nyelvet. Ebben az időben a nyelvoktatás célja az volt, hogy a hallgatók szótár segítségével orosz nyelvű szakmai szöveget tudjanak fordítani. A központi jegyzetek szövege elavult, korszerűtlen dolgokat tárgyalt. Vári Andor javaslatára a keszthelyi és a gödöllői lektorátus jegyzetírói munkacsoportot alakított. Vári Andor az orosz és az angol jegyzetek írásában vett részt. Ebben már a társalgási készség fejlesztése lett a nyelvoktatás célja.

Az 1965/66-os tanévben lehetővé vált a nyugati nyelvek fakultatív oktatása. A magyar mezőgazdaság látványos eredményeket ért el. Külföldi delegációk érkeztek, kapcsolatok teremtődtek. Szükség lett a nyelvtudásra. A lektorátus 11 külföldi egyetemmel létesített kapcsolatot. Vári Andor volt az első, aki megfogalmazta a nyelvoktatás új célját:

„Olyan szakembereket kell képezni az egyetemen, akik a diploma mellett legalább egy idegen nyelven tárgyalóképes szakemberek lesznek.”

A Vári Andor emlékérmét minden évben ilyen hallgató kapja meg a diplomaosztáskor az Alapítvány részéről.

Az új cél eléréséhez új módszer alkalmazására volt szükség.

1967-ben Vári Andor javaslatára Idegennyelvi Módszertani bizottság alakult, melynek vezetője 13 évig Vári Andor volt. Elnöksége alatt külföldi előadókat hívott meg az audio-vizuális módszer megismertetésére. Ennek sikeres alkalmazásához a MÉM intézményeiben elsőként Keszthelyen jött létre a nyelvi laboratórium. Használatával a város és a környék nyelvtanárait is megismertette. Ez a létesítmény közel 20 évig szolgálta eredményesen a nyelvoktatást. Külföldi utazásai során a legújabb módszertani ismereteket hozta haza.

1976-ban megszervezte az agrár-felsőoktatás hallgatói számára a nyelvi versenyeket, ahol a keszthelyi egyetem hallgatói az elsők között szerepeltek.

Nyugdíjba vonulásakor gazdag oktatási anyaggal és eszközökkel felszerelt megfelelő oktatói létszámmal, adminisztrátorral, technikussal rendelkező tanszéket hagyott maga után. A keszthelyi kar hallgatói az állami nyelvvizsga megszerzésében is élen jártak. a nyelvi lektorátus segítségével sok szaktárgyat oktató tanár szerezte meg a követelményrendszer által előírt állami nyelvvizsga bizonyítványt.

Élete nemcsak nyelvoktatói szervezőmunkában telt el. Módszertani tanulmányokat írt felsőoktatási folyóiratokba, előadásokat tartott itthon és külföldön. Kiváló irodalmi és zenei műveltségét az ifjúság nevelésében hasznosította a rendszeresen megtartott irodalmi esteken.

Vári Andor a város kulturális életének is meghatározó egyénisége volt. Tagja volt annak a kis társaságnak, amely a Helikoni Ünnepek szép hagyományát újraélesztette 1957-ben. 1965-ben dr. Horváth József igazgatóval és Ivasivka Mátyás karnaggyal felkeresték Kodály Zoltánt azzal a kéréssel, hogy ajánlana egy művet a Helikoni Ünnepekre. Az agg mester rövid gondolkodás után Mohács című művét ajánlotta. A művet Ivasivka Mátyás vezényletével a pécsi gimnazisták kórusa adta elő nagy sikerrel. A „felszabadulás” 20. évében nem kis politikai vihart kavart.

Az egyetem falain kívül a felnőttek részére is vezette az operakedvelők klubját. Tagja volt a TIT előadói gárdájának. Felkutatta Bartók Béla keszthelyi gyűjtéseit. Emléktábla és emlékfá őrzi a mester emlékét. Publikációi rendszeresen

jelentek meg a keszthelyi Georgikon újságban. Tagja volt a dunaújvárosi Barsi Dénes társaságnak. Tevékenyen részt vett az író hagyatékának feldolgozásában.

1979-ben a rádió „Táj változó fényben” címmel műveltségi vetélkedőt hirdetett. A Balaton-parti települések csapatai vetélkedtek több fordulóban. A 8 fős keszthelyi csapat vezetője Vári Andor volt. Meghatározott feladatokat kaptak a csapat tagjai. A verseny láza, a közös munka a versenyek után is összetartotta a csapatot. A vetélkedőt a keszthelyi csapat nyerte, a város részére 2 millió Ft-ot jelentett. Ez akkor nagyon komoly összeg volt.

Örömmel osztotta meg és tette közzé tudását. Minden barátjáról, ismerőséről tudta, mivel foglalkozik, mi érdekli. Élmény volt vele találkozni. A saját gondoljaival, problémaival nem terhelte ismerőseit, pedig biztosan voltak. A drága időt hasznos, emlékezetes gondolatokra fordította. Otthonában is öröm volt őt felkeresni. Színházról, zenéről, festményekről, könyvekről mindig tudott újat mondani.

1997-ben a Georgikon Kar polgárai a bicentenáriumi eseményeire készülődve úgy határoztak, hogy neves elődeik iránti tiszteletüket emlékhelyek létesítésével is kifejezik.

„Vári Andor emléktáblájának avató ünnepsége különleges fűszer a szakma sajátosságaiból fakadóan puritán rendezvényeink soraiban. Ő is mindennapi fűszere, különleges értéke volt intézményünk életének. A szeretet és a megbecsülés erejével kötötte magához diákjait, kollégáit, barátait.” – írták róla.

A nyíltság, a fogékonyság és a sokoldalú tevékenység jellemezte életét. Az akadémián, majd főiskolán kialakuló művészeti és kulturális élet egyik fő és fáradhatatlan szervezője, támogatója

volt. Újraéledt a néptánckar, az énekkar, lett irodalmi színpad és komolyzenei kör.

„Az emléktábla önmagában szépen csiszolt márványlap, aranyozott betűkkel, de művészete ellenére kőlappá válik, ha nem értenénk meg, és nem tudnánk továbbadni az alkotó életút eredményeit és tanulságait.” (Dr. Szabó István)

Kiváló munkájáért számos kitüntetést kapott, de számára a legértékesebb tanítványainak véleménye volt. Az emléktábla avatására, az egykori gimnáziumi tanítvány, Hámori József miniszter úr leveléből idézek:

„Azt gondolom, amíg olyan tanári példakép létezik - ha csak emlékeinkben is - mint Vári Andor tanár úr, akinek pedagógiai munkája révén tanítványai „EMBEREKKÉ” válhattunk, akkor nekünk, tanítványoknak kötelességünk egyrészt az Ő emlékét ápolni, másrészt az utánunk következő nemzedéknek mindazt átadni, amelyet elődeink ránk hagytak.”

Irodalom:

Georgikon kiskönyvtár, tudománytörténeti füzetek 20.

Baranyai János, dr. Szabó István, Csébi Géza írásai. A Törökszentmiklósi Bercsényi Miklós Gimnázium Jubileumi Évkönyve 1946-1996.

Vári Andorné

VIKOL KÁLMÁN (született 1911. április 12. Kolozsváron, elhunyt 1968. június 27. Kézdivásárhely): középiskolai tanár.

Édesapja, Vikol Kálmán banktisztviselő Kolozsváron, édesanyja, Halesch Gizella háztartásbeli.

Négy évtized telt el halála óta, de tanítványai, ismerősei szívében még mindig élénken él az emléke. A pedagógusi pálya mindig szép, de rendkívül nehéz, különösen, ha képességfejlesztő tantárgyat tanít valaki. Nem mindenki lehet jó pedagógus, hisz azt tartják, hogy vérbeli pedagógusnak születni kell. Ha ez így van, akkor elmondhatjuk, hogy a sok tanulás és kitartás mellett Vikol Kálmán tanár úr született pedagógus volt. Szerény, halk, finom modoráért mindenki szerette és tisztelte.

Tanulmányait a kolozsvári római katolikus piarista gimnáziumban, a mai Báthory Líceumban végezte. Mindvégig szorgalmas, kitartó és kiváló tanuló volt. Főként a zenéhez vonzódott, s

zenei tehetsége már korán meg is nyilvánult, zongorázni tanult. A zene mellett nagyon érdekelték a reáltantárgyak is, mérnök szeretett volna lenni.

Érettségi után beiratkozott - nagypapja anyagi támogatásával - a budapesti Műegyetemre. Két évet végzett el, mikor nagypapja halála miatt abba kellett hagynia tanulmányait, mert édesapja mindenképpen orvost szeretett volna belőle nevelni, így nem támogatta. Ezért hazajött Kolozsvárra és beiratkozott az orvosira, amelyhez egyáltalán nem vonzódott. Rájött, hogy nem jó lépést tett, így egy év után otthagyta az orvosit és beiratkozott a Zeneművészeti Akadémiára, mai megnevezése Gheorghe Dima Zeneművészeti Főiskola. Egyetemista társaival zenekart alapítottak és nyaranta fürdőhelyeken zenéltek, így kereste meg a tandíját. A zeneakadémiát kiváló eredménnyel végezte el, ezért kinevezték a kolozsvári gyakorló gimnázium zenetanárává. Édesanyja halálakor nehezen dolgozta fel a hatalmas veszteséget, és eljött Kolozsvárról. 1941-ben kért áthelyezést a kézdivásárhelyi Római Katolikus Főgimnázium zenetanári állására. A fiatal nagyvárosi tanár egyetlen zenetanár volt a környéken, s nagy kedvvel és szeretettel végezte munkáját. Már első évben zenekart alakított, amellyel nagy sikereket ért el. 1941-ben megismerkedett Poller Erzsébet magyarországi tanítónővel, aki szintén 1941-ben került Kézdivásárhelyre, a Vas megyei Jánosházáról, és 1943-ban házasságot is kötöttek. 1948-ig, az

egyházi intézmények államosításáig a kantai gimnázium épületében laktak.

Az államosítás után ki kellett költözniük az épületből, ekkor már három gyermekük volt, és sehol nem kaptak lakást Kézdivásárhelyen. A római katolikus plébános fogadta be a családot az egyház épületébe, mivel Vikol tanár úr vallásos ember volt, és sokat is segített az egyházi intézményekben. Az államosítás után a Római Katolikus Főgimnázium erdészeti műszaki középiskolává alakult, ahol nem volt zenetanítás. Az általános iskolában kapott állást, ahol zene mellett, tanárihiány miatt, matematikát is tanított, mert értette a reáltantárgyak tanítását is. Itt tanított 1948-ig, a kézdivásárhelyi tanítóképző beindulásáig. Az alapító tanárok közé tartozott, s lelkesen dolgozott, ugyanis végre ismét olyan helyen végezhetette munkáját, ahol a zenére nagy-nagy hangsúlyt fektettek. A képzőben több kórust, dalszót vezetett, versenyeken vettek részt, tartományi megmérettetésre is eljutottak, ahonnan értékes díjakat hoztak. Tanítványai rajongtak érte. Volt tanítványa, Buna Olga nyugdíjazott tanítónő a következőket nyilatkozta Vikol tanár úrról: „nem volt abban az időben sehol a környéken egy olyan tanár, mint Kálmán bácsi. Még most is, ha visszagondolok rá, az első pillanatban az jut eszembe, hogy a tanár úrnak volt egy kis jegyzetfüzete, s minden órára volt számunkra egy vicc benne. Minden alkalommal jó hangulatban teltek az órák, de mindig tanultunk komolyan. A zene nem másodrendű tantárgynak számított, ugyanis pontosan olyan fontos volt, mint bármelyik más. Mindenkinek tisztán kellett énekelnie, mert ha csak egy kis csúszás is volt, jó hallásának köszönhetően nyomban észrevette és javította ki a hibát. Ha valaki nem tudott tisztán énekelni, mindig, jelleméhez híven, humorosan vágta rá: „Fiam, olyan botfüled van, hogy sétálni tudnál vele”, de ezt a megjegyzését senki nem vette sértésnek.

A háborús évek nehézségeit leküzdvé, mindenféle tankönyv, didaktikai anyag hiányában is sikeresen végezte nevelői-oktatói munkáját. Erről tanítványa, Szabó Magdolna későbbi munkatársa számolt be:

„a háború okozta nehézségek közepette is, legyőzve a napi gondokat, mindig lelkiismeretesen készült fel óráira. Nagy hangsúlyt fektetett a népdalok tanítására. Tanítványai a tőle kapott

tudást és ismereteket képesek voltak átadni az utánuk következő nemzedékeknek.”

A háború utáni nehézségekről Elekes Balázs nyugdíjazott tanító a következőket vallotta:

„az 1950-es években a sajtóban, a rádiókban, a gyűléseken egyebet nem lehetett hallani, olvasni, hogy: minden rossz, ami régi és minden jó, ami új. Az egyik órán Vikol tanár úr, aki az igazságtalanságokat nem tudta eltűrni, így nyilatkozott: „Gyerekek! Ahhoz, hogy az életben helyesen mérlegeljétek a dolgokat, szeretnélek valamire figyelmeztetni. Az a mondas, amit minden nap hallunk, az egyszerűen túlzás. Én azt tanácsolom nektek, hogy a következő alapítás alapján mérlegeljétek „Nem minden rossz, ami régi és nem minden jó, ami új.” Ez a kijelentés abban az időben nagyon veszélyes volt. Ilyen vagy hasonló kijelentésekért sok embert meghurcoltak, vagy kitették az állásából. Ez azt jelentette, hogy a tanár úr megbízott bennünk, ezzel még nagyobb tisztelet övezte őt. Megtanultuk tőle, hogy az igazságot mindig ki kell mondani, még akkor is, ha az különböző veszélyekkel jár. Vikol tanár úr mindig az igazat kereste, akarata a jóra hajlott. Az ő szavai, tettei hozzájárultak hitünk megerősítéséhez, magyarságtudatunk elmélyítéséhez, önazonosságunk méltó viseléséhez.”

A képző megszűnése után az Elméleti Középiscola zenetanára lett. A heti egyórás beosztással is zenekart alakított, kórusokat vezetett. Minden iskolai ünnepélynek, műsornak a fő mozgatórugója, szervezője volt. A minisztérium egyik rendelete alapján az I-IV. osztályokban bevezették a készségfejlesztő tantárgyaknál, hogy tanárok oktassák, így kapott zeneórákat az I-IV osztályban. Kis tanítványai rendkívül szerették színes, érdekfeszítő óráit, ahol mindig a gyerekkor életkori sajátosságainak megfelelően mesével tanított.

Rengeteget dolgozott otthon és az iskolában is. Rosszkedvűnek, lehangoltnak senki nem látta a tanítványai közül, pedig nem volt könnyű élete. A hat gyerek nevelése, a nyolctagú család fenntartása nem kis próbatétel volt. Soha semmilyen pártnak nem volt tagja, számára a zene és a családja volt a legfontosabb. Minden szabadidejét gyerekeivel és feleségével töltötte. Hajdú Gabriella, nyugdíjazott óvónő az apa és családja közti harmonikus kapcsolatról így nyilatkozott: „soha nem ismertem rajta kívül olyan embert,

aki olyan nagy szeretettel beszélt volna gyermekei életének minden mozzanatáról és feleségéről. Mindig örömmel számolt be gyermekei iskolán kívüli tevékenységeinek sikereiről, amelyek nagy boldogsággal töltötték el. Kívülről kénytelen házasságának harmonikus volta abból a mondasából sejthető, miszerint: „ha még egyszer újránősülhetnék, akkor is Erzsikét venném feleségül”. Tudatában volt annak, hogy a tanulás mindennél fontosabb, így küzdelmek árán is mind a hat gyereket továbbtaníttatta, szakmát adva ezzel a kezükbe. A gyerekek mind örökölték apjuk tehetségét, két gyermeke zenetanár, de mind a hat játszik valamilyen hangszereken. Nem volt számára idegen a házimunka elvégzése sem. Nagyon sokat segített az otthoni teendőkben, felesége a tanítás mellett gazdasszonyként vezetett, melynek keretén belül az érdeklődőket főzni, varrni, különböző konyhai praktikákra tanította.” Tudniillik, amikor a városba került, a Népfőiskola vezetője volt, ahol hathónapos kurzusokon oktatták a lányokat a gazdasszonyi teendőkre, készítették az életre, erősítették a román iskolában tanuló lányok magyarságtudatát. Minden tanfolyam egy pesti kirándulással zárult. Ezek felnőtt lányok voltak, férjhez menés előtt.

Soha nem mentek a szülők a gyerekek nélkül kirándulni, szabadságra.

Legendásan híres volt a a híres nyolcszemélyes szánkójuk, mellyel téli délutánonként a Barompiac dombján ereszkedett a Vikol család. Dalárdistái, a Sportind vállalatától, ahol szintén tevékenykedett, ott is kórust vezetett, készítették a családnak ezt a szánkót. Elöl ült az édesapa, és hátul az édesanya. Nyári napokon naponta jártak a patakra, a Fortyogó fürdőre, mivel a hat gyerek egész kicsi korától megtanult úszni. Csofálatos gyermekkort biztosítottak a nehéz anyagi helyzet ellenére is a gyerekeknek.

Othonukban mindig szólt a zene, sokat énekeltek együtt. Az édesanyának is gyönyörű hangja volt. Ahogy nőttek a gyerekek, mindenki tanult valamilyen hangszert. Fia, Vikol Kálmán, később a városi fúvószekerek vezetője volt, egészen 1989-ig. Az együtt zenélés, az együtt éneklés életeleme volt a családnak. Othonukban mindenkit szívesen láttak. Míg nőttek a gyerekek, nagy bálákat szerveztek hétvégeken, mert nagyméretű szobák voltak az egyházpallota épületében. Egyetlen kérés volt: mindent tisztán,

rendben hagyni. Látni kellett volna a népes gyerektábor, ahogy vikszolták a padlót egy-egy összejövetel után!

Gyermekeit sokan irigyelték az otthoni meleg, szeretetteljes légkörért.

Nemcsak a családja volt nagyon fontos számára, hanem a tanítványai is, akikkel szívesen kirándult és táborokba is elkíserte őket.

Tanítványa Forró Dezső, későbbi munkatársa mesélte el az egész országot körbeutazó kirándulásaikat. „Elmentünk, szerződést kötöttünk a vasúttal, Kálmán bácsi ötletének köszönhetően kibéreltünk egy egész vagon és abban utaztunk. Amikor útirányt kellett változtatnunk, a mi vagonunkat más mozdony után kapcsolták. Volt olyan eset is, hogy teherszállító vonat után kötötték a vagon, de a célt ilyen módon is elértük.”

Ezekről a kirándulásokról nagy szeretettel beszélt Kozma Hermína nyugdíjazott tanítónő is. Leginkább a tanár úr jellegzetes mondásai élnek ma is tisztán emlékezetében „Ha belépett az osztályterembe, köszönt és ha valakinek sapka volt a fején, mindig így juttatta eszünkbe, hogy órán nem viselünk sapkát: „vedd le, fiam, a tökfödöt”. Zeneórán figyeltünk és egyenes háttal ültünk, ahogy kell, mert ha rátámaszkodtál a kezedre, nyomban ezt mondta „tök mellé nem kell karó”.

Tanítványai nagyon szerették, mert a diákok barátja is volt, akinek elmondhatták a gondjait, nehézségeiket. Tanítványainak ma is hiányzik szeretete, az embersége, a jósága, amely úgy áradt belőle, mint akác meleg illata a megfűtött tavaszi fákról. 1968-ban ment nyugdíjba a felesége. Előre örült neki, hogy végre egész nap otthon lesz, nem lyukas órákon vagy csak este találkozni a sok elfoglaltság miatt. Sok terve, álma volt, hogy mit lehet majd szervezni nyugdíjas korban.

Sajnos a felesége nyugdíjas időszakát nem érte meg. Két évvel a saját nyugdíjazása előtt halt meg, magára hagyva egész családját. Negyven évvel a halála után is sokat emlegették, sírján nemcsak a család virágai és koszorúi vannak, mindig találunk volt tanítványok, tisztelők részéről is, akik nem felejtették el a nagyvonalú, végtelen jó humorú és modorú tanárt.

2008 májusában, 40 évvel halála után, a kézdivásárhelyi Bod Péter képzőben, az 55 éves érettségi vendiák-találkozó alkalmából, volt

tanítványai emléklakettet állítottak a zeneterem falára. A plakett Vetrő András szobrász műve. Az avatáson ott voltak a gyermekei, unokái, dédunokái és egy 3 generációs zenés műsort mutattak be: játszott a fia, unokája és énekelt a dédunokája. Ennél szebben nem lehetett volna tisztelni emléke előtt.

A gyermekeibe elültetett zenei érzék tovább él. Unokái közül kettő zenetanár, kettő tanítóképzőt végzett, de mindenik hangszeres zenész. Mindhárom dédunokája jó hangú, zenét tanuló gyerekek. Élete nem volt hiábavaló. Nem panaszkodott, hanem szétszította magát, ahogy Horváth Imre költő írta:

„Ki pazarol, semmit nem érdemel,
Magadat sem tékozolhatod el,
De mások közt szétszithatod magad,
Nem hogy elvesz, hanem hogy megmaradj”

Soha nem panaszkodott a szívére, mégis ez okozta halálát. 1968. június 27-én este infarktust kapott. Kórházba szállították, de megmeníteni nem tudták. Ketté tört egy egyenletesen, szépen ívelő tanári pálya, árván maradt a nagycsalád. Temetésén hatalmas tömeg volt. Akik tanítványai közül papok lettek, mind beöltözve álltak körül ravatalát. Az elhangzott beszédek, az iskola és a család gyászjelentője próbálta megfogalmazni a nagy veszteséget. Még a nyugdíját sem élvezhette.

Olyan ember volt, aki mindig arra törekedett, hogy új látást adjon a szemeknek, új akaratot a lelkeknek és bátor kiállást ennek az akaratnak a végrehajtásához. Egy olyan embert veszítettünk el, akinek érzékeny lelke sokszor bontott védőszárnyat a gyöngé, a jó, a szép fölé, sokszor remegett a megbántott, üldözött igazságért, s szeretett vigaszt nyújtani, hitet és reményt ébreszteni tanítványaiban, embertársaiban.

Forrásanyag:

Dr. Szócs Géza "A lélek hangja" (kötet 2007)

Vikol Erzsébet visszaemlékezései

Daragics Katalin díjnyertes írása (A lélek hangja)

Szócs Géza

Zs

ZSÁKAI ANDRÁS (Hatvan, 1904. szeptember 24. – Hatvan, 1993. július): középiskolai tanár, igazgatóhelyettes.

Édesapja vasúti pályamunkás, anyja a tarnamérai bíró leánya volt. A családban tízen voltak testvérek, s a testvérei valamennyien szakmát tanultak. Ő Hatvanban végezte az elemi iskolai tanulmányait és utána a polgári iskolát 1917-től 1921-ig. Ebben az iskolában Háberern Gusztáv matematika-fizika szakos tanár gyakorolta rá a legnagyobb hatást. Különbözeti vizsgaletétele után Aszódon folytatta, és 1924-ben érettségizett a Petőfi Sándor Főgimnáziumban. Ezután egyetemre jelentkezett, s Budapesten a Pázmány Péter Tudományegyetem Természettudományi Karán matematika–fizika szakos középiskolai tanári diplomát szerzett 1931 júniusában.

Még egyetemistaként ismerkedett meg Budapesten József Attila költővel, akire a következőképpen emlékezett vissza:

„Egy júniusi napon – 1930-ban - egyedül üldögélve a kis vendéglőben a tarka abroszos asztal mellett egy pohár sör társaságában egy határozott hang riasztott fel.

- Szabad?

Szemlélődésemből felriadva József Attilát pillantottam meg, akit már látásból ismertem.

- Igen - mondtam -, foglaljon helyet.

Sört rendelt, és a beszélgetésünk bemutatkozással vette kezdetét. Nyílt, bátor tekintetű, fekete szemű, vékony, sovány testalkatú volt, aki a világos színű, eléggé kopottas zakóját egy székre helyezte. Ha emlékezetem nem csal, akkor az időjárásról kezdtünk el beszélgetni, majd az egyetemen folyó munkáról érdeklődött, és természetesen megvittattuk a politikai élet eseményeit is.

Rokonszenvesnek találhatott, mert az agyonnyílt aktatáskájából egy könyvet vett elő, a Medvetánc című verseskötetét, és mielőtt átnyújtotta volna megkérdezve a nevemet a következő mondat került az első lapon a cím alá: „Zsákai András barátomnak, sok szeretettel: József Attila. Budapest, 1934. június”

Utólag visszagondolva az is nevezetes élménye volt, hogy 1932–33-ban Budapesten együtt lakott albérletben Farkas Imrével. Azzal a hatvani kötődésű tanítóval, akit a hitleristák a II. világháború végén elhurcoltak Németországba és útközben kivégezték.

Néhány évig különböző iskolákban tanított, majd 1936. szeptember 1-jétől a hatvani községi tanonciskolában óraadóként működött.

1938. július 1-től megválasztották a hatvani községi iparostanonc iskola helyettes tanárává

kétévi időtartamra a főiskolai gyakornok tanárokat megillető 118 pengő 68 fillér havi törzsfizetéssel, amelyhez családi pótlék, (feleség után havi 6 pengő, egy gyermek után havi 12 pengő), továbbá havi 35 pengő 42 fillér lakáspénz járul. A megválasztásáról szóló értesítésben közölték, hogy kétévi kifogástalan működés után rendes tanárrá léptetik elő, és fizetését ennek megfelelően fogják emelni.

1944. április 3-án Zsákai Andrást, mint tartalékos hidász főhadnagyot, a 102. hidászszázad parancsnokaként behívták frontszolgálatra. Időközben, a hatvani bombázás (1944. szeptember 20.) áldozata lett apósa, majd 1945. február 4-én a Budapestért vívott felszabadító harcok alatt első feleségét, anyósát s két fiát veszítette el.

Visszaemlékezése a II. világháborúra:

„1945. április 1-jén estem fogságba. Előzőleg 1945. március 27-én tartalékos hidász főhadnagy voltam és a 102-es hidász munkás-század parancsnoka. Négy tisztem volt és 180 katonám. 1944 márciusában vonultam be Hatvanból Komáromba. Augusztus 10-én leküldték Erdélybe, az Uz völgyébe. Ott egy 1918-ban épített hadi utat kellett újjáépíteni, mert a román uralom idején ezt tönkretették. Közben Románia átállt az oroszok oldalára és hamarosan a hátunk mögé kerültek. Egy napon a beosztott tisztem, egy zászlós azt jelentette:

„Bandi bácsi! Menekülnek a székelyek.”

Hamarosan én is láttam a menekülőket, amint fejtellenül útnak indultak, ötletszerűen magukhoz vett holmijaikkal: négy-öt gyerekkel, rossz lavórral, mosóteknővel egy-egy család.

Telefonon kértem a parancsnoktól utasítást, aki elrendelte, hogy menjek a századommal Désre, majd onnan vonattal Komáromba. El is jutottunk Kecskemétiig. Ott megváltoztatták az utasítást. Át kellett menni Szajolba és ott egy bekötő utat építeni. Még el sem készültünk a munkával, amikor jött az orosz. Ismét vonatra szálltunk. Budapestre települtünk át, ahol a Dunaparton kompátkelőt kellett építenünk. Ezt el is készítettük, amikor megint jöttek az oroszok. Október 10-én parancsot kaptam, hogy települjek át Komáromba. Gyalog vonultunk Komáromba. November lett, mire odaértünk. Ott maradtunk december 24-ig. Akkor már megint megközelítettek az oroszok. Tovább vonultam Pozsonyba, illetve Pozsony közelébe. Ott voltam február közepéig.

Parancsot kaptam, hogy menjek vissza Komáromba és vegyem át a laktanya-parancsnokságot. 1945. március 25-26-a körül jött az orosz. Telefonáltam Mosonmagyaróvárra:

„Itt az orosz, mit tegyek?”

„Menjek Mosonmagyaróvárra és majd ott megkapom a további parancsot.”

Március 25-én már Dunaremetén voltam. Onnan bementem Mosonmagyaróvárra, de nem találtam ott a zászlóaljparancsnokot, csak egy segéd-tisztet. Ez azt az utasítást adta, hogy települjek át Ausztriába Németővárra (Deutschaltenburg) és ott létesítsek egy kompátkelőt.

Visszamentem Dunaremetére. Ott Molnár János zászlós (civilben jászberényi tanár) azt mondta: „A század megtagadta a parancsot, nem vonulnak tovább.”

Azt mondtam, hogy személyesen akarok az emberekkel beszélni. Ekkor láttam, hogy a szekerekből a kerekeket már mind kiszedték, a kocsik a földön ülték.

A napos tisztt sorakoztatta a századot. Én felolvastam a nyílt-parancsot, amely szerint vissza kell vonulnunk Ausztriába.

Ekkor egy Vasi Gyula nevű szakaszvezető, aki már az I. világháborúban is katona volt, azt mondta nekem:

–Főhadnagy úr! Eddig az ország egyik határától a másik határig követtük, mint apánkat, bár fiatalabb egyikünkől-másikunktól, de a családunk már itt van. Nekünk Ausztriában nincs mit keresni. Mi nem megyünk tovább.

Azt válaszoltam, hogy ha így van, meg kell beszélni, mi legyen a további tennivaló.

Kinéztük a térképen Kisbodakot. Ott Pálfi-szigeten volt egy erdő, benne gyakorlótér. A tisztekkal megbeszéltük, hogy másnap reggel gyalogmenetben kimegyünk a Kis-Dunaág és a Nagy-Dunaág között lévő szigetre. Három óra volt az ébresztő, majd a sorakozó, de már csak a század fele volt meg, fele meglépett. Nem bíztak bennem, hogy tényleg odavezetem őket.

Dunaremetén otthagytam három emberemet, akik tudtak tótul, hogy ha jönnek az oroszok, mondják meg nekik, hogy mi itt vagyunk a szigeten és ne lőjenek ránk.

Március 27-én bementem a szigetre. A Pálfi-sziget és Püski között egy bürühíd volt. Ezt én lebontattam, hogy senki ne tudjon bejönni a szigetre az engedélyem nélkül onnan. Az erdő szélét megszállattam az emberekkel. Azt a pa-

rancsot adtam, hogy befelé engedhetnek mindenkit, de kifelé csak az én engedélyemmel.

Ott gubbasztottam egy farönkön 9-10 óra felé, és gondolkoztam: Most már itt vagyunk, de mi lesz ezután?

Egyszer csak jön a napos és jelenti, hogy jön egy fiáker. Egy ezredes szállt le róla. Jelentkeztem nála, ő is bemutatkozott, megmondta, hogy a gyöngyösi ménes parancsnoka. Elmondta, hogy nem akarnak kimenni (Ausztriába), Püskin szállnak meg. Tartsam velük az összeköttetést. Amíg az oroszok nem jönnek, addig ott maradnak, aztán bejönnek a szigetre. Ez volt március 27-én délelőtt. Meg akarták menteni a ménest a magyar állam részére.

30-án teherautóval jött egy hidász százados: Murahidi Győző. Vele volt egy őrmester, meg egy szakaszvezető géppisztollyal felfegyverezve.

Azt kérdezte tőlem Murahidi Győző, hogy mit keresek én itt. Mondom: ide húztuk be magunkat. A legénység megtagadta a parancsot, nem akarnak Ausztriába menni. Én pedig az embereim nélkül nem megyek.

Murahidi ekkor azt parancsolta, hogy adjam neki oda az összes élelmünket, a fegyvereket, én pedig szálljak fel mellé a teherautóra.

Mondom neki: Nézz ki az ablakon! Ott állnak az embereim betöltött puskákkal. Az embereim nem mennek, én sem megyek. Engem nem fogtok a falhoz állítani és kivégezni mint parancsmegtagadót. Ha akarsz, itt maradsz, de mi nem megyünk.

Az élelmet sem adom oda, mert itt van nyolcszáz ember, akit nekem élelmezni kell.

Este az én embereim már mind együtt voltak újból, megjöttek azok is, akik előzőleg megszöktek, de jöttek más alakulatból is kerékpárosok, tüzérek, huszárok. A 188 emberem helyett hét-nyolcszáz gyűlt össze. Ezeket kellett nekem élelmezniem.

A március 30-ról 31-re virradó éjjel a napos felköltött, hogy a németek Püskinél gépfegyvereket ásnak be Győr felé. Ebből tudtam meg, hogy itt van a vég. Megerősítettem az erdő szélét. Közben Püskiből bejöttek a gyöngyösiek is a lovakkal a szigetre. A mi lovaink olyan nyerítésbe kezdtek, hogy zengett az erdő a nyerítéstől. Attól féltem, lelepleződik a rejtekhelyünk. A németek a túloldalon vannak. Itt vagyunk mi, arról meg jönnek az oroszok. Csak minden má-

sodik emberemnek van puskája. Nekem egy pisztolyom hét tölténnyel.

Tíz óra felé jött a napos és hozott egy orosz századost, velük az én „tolácsaimat”.

Azt kérdezte az orosz százados, hogy hajlandók lennénk-e velük együttműködni a németek ellen. Megörültem és igennel válaszoltam.

Ekkor olyan embereket kért tőlem, akik elvezetnék az ő katonáit oda a szigetre hozzánk. Adtam utászokat, hidászokat és ladikokat.

Fel is hoztak negyven-ötven oroszot két aknavetővel. A százados pihenőt rendelt el nekik négy óráig. Négy órakor kezdődik a támadás.

Délután négykor meg is kezdődött a támadás. A német géppuskafészeket támadták, és éjjelre Püskit elfoglaltuk az oroszokkal együtt. Két oldalról folyt a támadás: az oroszok a Dunaág túlsó felén, mi pedig innen, Göncről. Éjjelre már a mienk volt Püski meg Kisbodag.

Éjfél után jött egy orosz terepjáró és a gyöngyösi ezredessel együtt engemet elvittek Malinovszkij marsallhoz kihallgatásra.

Azt mondja nekem Malinovszkij marsall: Akarunk-e tovább harcolni velük? Én azt válaszoltam a tolmács útján, hogy az embereim haza akarnak menni, mert a családjuk itt van ezen a részen már. Idős emberek mind.

Harasó - válaszolta: Visszavitetett bennünket a szigetre. Kaptunk egy igazolást, egy bumácskát arról, hogy harcoltunk velük és hazamehetünk. Ezt az ezredes kapta meg. Másnap sorakoztattak bennünket és két orosz bekísért bennünket Győrbe. Egyik az oszlop elején, a másik hátul. Mi teljes fegyverzetten vonultunk. Annak, akinek volt puskája, az azzal, a tisztek pedig pisztollyal. Amikor beértünk a győri utász laktanyába, már láttam, hogy besétáltunk a kelepcebe.

A kocsin lévő páncélládát kinyitottam, kivettem belőle a pénzt. Az embereket (legénységet) különválasztották a tisztektől. Másnap kifizettem a tiszteket. A megmaradt pénzt odaadtam egy Varga nevű őrmesternek, a szolgálatvezetőnek azzal, hogy ossza szét a legénységnek, kinek mennyi jár.

Ott voltunk Győrben április ötödikéig. Akkor sorakoztattak és gyalogmenetben felhoztak bennünket Budapestre. Közben Ács mellett egy éjszakát egy majorban töltöttünk. Nem volt csak három-négy orosz kísérőnk. Az szökött volna meg, aki akart.

A bumácska az ezredesnél volt, de az nem ért semmit, arra fűtültek. A másik éjszakát Pilisvörösváron töltöttük. Szelepcsényi Tibor vezérkari százados áthozta (az oroszokhoz) az első hegyi dandárt. Azt gondolta, nagy kitüntést fog kapni.

Hatvanból velünk volt még Nagy Sándor, aki ugyancsak a hegyi dandárban szolgált főhadnagyként, ők is velünk jöttek gyalog Győrből.

Pilisvörösvárnál még Szelepcsényi Tibor azt mondta nekünk, hogy borotválkozzunk meg, tisztítsuk ki a cipőnket, hozzuk rendbe a ruhánkat, mert Vörös János fog bennünket Pesten fogadni. Ne menjünk oda, mint ágrólszakadt emberek. Voltunk a menetben öt-hatszáz magyar tiszt. Pesten, amikor átjöttünk a Mancika-hídon, közénk szaladt egy autó. Mi szétugrottunk, mint ahogy a sár szétfröccsen. Amikor az autó elment, szépen visszaálltunk a sorba, sőt még idegenek is beálltak közénk, mert azt hitték, hogy mi igazolványt kapunk, amellyel mehetünk haza.

Pesten bevitték bennünket a volt tüzérlaktanyába. Ott voltunk április tizedikétől tizenkilencedikéig. Közben néhányan cédulát írtak, amibe kavicsot göngyöltek és kidobták a kerítésen a civileknek. A cédulák eljutottak az otthoniakhoz, néhányan még választ is kaptak hasonló módon.

Dr. Király János főhadnagy Gedeon Bélának a sógora, egyetemisták parancsnokaként erődítési munkálatokat irányított. Nekem iskolatársam volt az aszódi gimnáziumban, ő is velünk volt. Egy bedobott levélen megírták, hogy a családját a németek kiirtották. Én ezt megtudtam, de senki nem merte megmondani neki.

A Szovjetunióban egy Gorkij melletti tiszti táborba kerültem. Ott azzal fogadtak bennünket:

- Megjöttek, piszkos fasiszták! Nektek kell felépíteni a lerombolt Oroszországot. Addig nem mehetek haza, míg újjá nem építitek Oroszországot. Király János bekerült egy szabóműhelybe, engem meg erdőirtásra vittek. Mire visszamentem, Királyt már elvitték egy másik táborba. Még mindig nem tudott a családja sorsáról.

1946 tavaszán lehetett először írni haza levelet. Én is írtam, de nem kaptam választ. 1946 karácsonya előtt elvittek engem is egy altáborba. Ott is erdőt irtottunk, de én egészségileg tönkrementem. Tele voltam furunkulussal. Visszavitték Sztaricinba. Ez a sztálini rendszer alatt interná-

lótábor volt. Én bekerültem a kórházba. Volt a kórházban egy hatvani illetőségű főhadnagy (Valkovszki), aki engem kukoricadarával táplált, ő jól tudott tótul és megtették ételkiosztónak. Az volt ugyanis a betegségem oka, hogy az erdőirtási munkán nem kaptunk elegendő ennivalót. Nem csodáltuk, mert az oroszoknak maguknak sem volt. A táborban találkoztam még egy hatvanival: Mayer István tanítóval, ő jelentkezett önként mezőgazdasági munkára, mert azt remélte, ott jobban hozzájut ennivalóhoz. Elvitték télen egy kolhozba fagyott krumplit kiszedni a földből.

A fagyott krumplit zsákba szedték és azt hátton kellett becipelni nagy távolságra. Nagyon rossz szul járt.

Én nem jelentkeztem önként. Úgy gondoltam, amit kimér rám a sors, azt csinálom.

Király Jancsi éhségstrájkot kezdett. Mondtam neki is: „Ne csináld, Jancsikám! Semmit nem érsz el vele, csak magadnak ártasz.”

Ebből a táborból engem egy idő után elvittek Lettországba, egy tengerparti városba. Néhány hét múlva ismét összetalálkoztam ott Király Jancsival és ott volt még egy hatvani tanár: Kovács Gyula meg egy Zátonyi Árpád nevű volt tanítványom.”

Hazatérése után a hatvani ipari tanuló iskolában tanított. 1948-ban újra megházasodott. 1959-ben kinevezték a hatvani 2. sz. Általános Iskola igazgatóhelyettesévé, s innen vonult nyugállományba 1970-ben.

Munkája elismeréseként megkapta az Oktatásügy Kiváló Dolgozója (1970), kitüntetés, s a Pedagógusok Szakszervezete Központi Vezetőségétől az Erdemes Munkáért emléklakettet (1984).

Forrás: a saját kezűleg írt visszaemlékezése és a fiának, ifj. Zsákai Andrásnak közlése.

Németi Gábor

ZSÖGÖN ZOLTÁN (Ozsdola, Háromszék megye, Erdély, 1880. szeptember 30-án, elhunyt Kézdivásárhelyen, 1951. április 11-én.): végzettsége középiskolai tanár, foglalkozása pedagógus, író és költő.

Ozsdola. A Kárpátok belső ívén, a hegyek ölébe befürdő székely település: Az 1567. évi regestrumban Ozdola nagyon tekintélyes helység-

ként szerepelt, amennyiben 40 kapuval van bejegyezve Osdola katolikus székelyek által lakott nagy falu. Az ozsdolai patakok völgyében s a szomszédos hegyekben sok fattyúgyémánt, igen szép hegyikristály jön elő, mely ozsdolai gyémánt név alatt ismeretes.

De vannak más gyémántok is, mint pl. a Zsögönök, köztük Zsögön Zoltán.

Zsögön Zoltán Ozsdola szülötte. Pályafutása a Kézdivásárhelyi Római Katolikus Gimnáziumban kezdődött. Átnéztem a kantai Nagy Mózes Gimnázium évkönyveit, mindössze két utalást találtam: Zsögön Zoltán 1893-94-ben másodikos gimnazista volt, és egy másodikat, hogy ugyanott az 1934-es esztendőben a gimnázium tanára. Az Irodalmi lexikon a következőket írja: Zsögön Zoltán 1898-ban érettségizett. 1903-ban a budapesti egyetemen szerzett magyar-német-földrajz szakos diplomát, majd Párizsban tanult. Csíksomlyón, később Csíkszeredában tanítóképző-intézeti tanár volt. A madéfalvi székely vértanúk emlékművének felavatásakor, 1905-ben, elszavalt királyellenes verséért börtönbe került. Szabadulása után nehezen kapott állást, végül a marosvásárhelyi katolikus tanítóképző internátusának igazgatója lett. Ady Endréhez és Balázs Bélához barátság fűzte. Megjelent művei: Régi versek, 1912, Isten kezében, Arad 1927, Széphistóriám, verses önéletrajz, 1949. Írásai: Ady Endre, Számadás csöndes könyvekről, Nyugat 1912, 1973, ifjú Domokos Pál Péter, Ady-adalékok egy lírai önéletrajzban, It 1962, Kovalovszky Miklós, Emlékezések Ady Endréről, 5, 1993.

1930-tól a kézdivásárhelyi gimnázium tanára dr. Domokos Pál Péterrel és dr. Cselényi Bélával együtt. Ez utóbbit 1936-ban a csíkszeredai főgimnáziumba helyezik, helyet cserél Ádám János földrajz-történelem szakos tanárral.

Ady Endre Zsögön Zoltánt írásköteles írónak nevezi, olvashatjuk Zsögön Zoltán Budapesten 1949-ben megjelent Széphistóriám című lírai regényének megjelenése alkalmából a kötet belső borítóján,

Illyés Gyula a könyvről ezt írja:

„Kedves Bátyám, most fejeztem be a kézirat olvasását is, az élvezetet is. Különös, de – szabad lírai regény voltjában is – szép műfaj. A nélkül, hogy bármiben hasonlítana hozzá, a Bolond Istókra emlékeztet, Aranyéra.

Külön köszönetet mondok azért, amit tanultam belőle, az ízes székely szavakért, az Adyval kapott ismeretlen részletekért.”

Nekünk, tanítványoknak e könyv hegyipatakok kristály vizének csobogása, kösziklába kapaszkodó magányos fenyő illata, hegyek felett uralkodó tarkó orom, melyen a szemlélődő szem megpihen, de ahonnan országos alföldek csöpp horizontjait keresztül kasul járja a messze néző sas tekintete.

Szöcs Mihály, ozsdolai születésű latin-görög szakos középiskolai tanár első írása Székelyudvarhelyen jelent meg 1926-ban, (több székelyföldi lap külső munkatársa volt). A Székelyföld 1927. decemberi számában a „Figyelő” rovatban jelentet meg egy írást Zsögön Zoltánnal kapcsolatban.

„Isten kezében”, Zsögön Zoltán költeményei.

Chanteclert, a harsányhangú kakast kérdezi a fácán, hogy miért kapargál annyit, mielőtt énekelni kezdene?

Chanteclert így felel:

„Soha nem szól addig az énekem,
Míg nincs alattam termő, tiszta föld,
Nyolc körmöm addig tépi a fűvet
És szórja szét a kavicsot messzire,
Míg a fekete földig eljutok.
Akkor tudom, hogy itt a pillanat...
Dalom felharsan...”

Figyelem, hogy néhány évtized óta a magyar költészet nagyjobbjára közönséges versszállítás a napi és hetilapokba, folyóiratokba. Főképp a nagyvárosokban a tenyeres munka és minden egyéb becsületes polgári foglalkozás ellustultjai és elvetéltjei billiárd asztalok tetejét kinevezik Parnassusnak és mindenféle új költői iskolának, s a főpincér számlája ihletésére az újságok „Baleset” rovatait pödrik bánatos rímekké, s ha éjfél után belemarkolnak a kasszímó bubifrizurájába, azt akarják velünk elhitetni, hogy a vajúdo század ütőerét tapintják.”

Az Arany- Petőfi-epigonok akármilyen szárazon is zakatoltak, de tehetetlenségüket becsületes szándék vezérelte.

„Az adysták a világirodalomban páratlan arcátlanlansággal diszkreditálták a nagy mester nevét.” Zsögön Zoltán egyik csoportba sem tartozik.

Vele a magyar költészet tartalmilag folytatja a klasszikusokat, s alakilag erősödik személyes barátság és mestere, Ady művészi formájával.

Zsögön Zoltán a mi vérünk. Gyermekkorában a rigóval versenyt futyolt a cseresznyefán.

Ozsdolai lelkét a mély erdők árnya szülte. Testvér vele a forrás, ismeri a felhős hegyek anyját, ki a megriadt vizekkel beszélget.

A Kantába járó diákot a mi Nemerénk tanította bokázni. Otthon édesapja, az ozsdolai több százéves hársfa alatt formálta rá a vakációzó diáklelkét a történelemre, amelynek néhány sorát szuronnyal ő írta 48-ban Piskiné.

A férfiúnak Csiksomlyó, Nyerges, Hargita sügtak titkokat.

Volt idő, amikor

„Mehetett volna ő is, mint a többi...

De mindhiába, Mártírsorsa idefogta, itt kötötte

Lelkét s nem ment, habár a máglya izzott mögötte.

A századok sikongó, véres árnya,

A hegy, a völgy és árva népe

Állott elébe.

Útjába torladt a nagy, régi bánat

S érezte: ha megy, ez súlyával

Szívére támad.

Ő, hogy menjen, mikor az ősi rögnek

Vércsöppjei sajgó szívébe

Belesűrögnek?

(Az apostol kincse)

Majd így énekel:

„Most szirtfokon, ég s föld között vagyok

Isten kezében.

Hunni szívemet börtönnek érzem,

Köben vergődnek megláncolt jajok

S keserű Attila-vér

A szégyentől sajog.

De nem hagyom, hogy reménygalamb

Prédára jusson,

Koldus vagyok, még sem hagyom

Királyijussom”

(Isten kezében).

Amióta Petőfi minden vércsöppünket drága gyöngyre értékelt, énekelt-e valaki így belőlünk- nekünk? Csak az énekelhet így, aki a fekete, termő, tiszta földig eljutott, mert:

„... rejtett harmat titkos permetegje,

Mit a szülőföld érintése ad”

(Rostand: Chantecler)”

Eddig a Szöcs Mihály írása.

Zsögön Zoltán a „Széphistóriám” című lírai regényének zárószavai:

„A világ: oly könnyű szerkezet,
hogy szétgurult, mikor keletkezett-
pazarlón, milliom életke-rajba.

*S az élet: mozgó szervezetvilág, amely ott lel
gazdag termőtalajra,*

Ahol belterjes a szerelmi vágy.

A szerelem s az élet – kergetőznek.

Az ifjú szív: tér nekik, mint az őznek

A párját felhajtó tavaszberkek.

S az ifjúság? ... Ifjontunk: ára sincsen.

De nem válthatjuk vissza a kerek

Világon már sehol – jaj! -semmi kincsen.

Az anekdota szerint az ozsdolai pap a szószéken kijelentette: Az „ozsdolaiak fele bangó!” Az ozsdolaiak erre nagyon megharagudtak, és kényszerítették, vonja vissza a kijelentését. A pap így válaszolt: „Az ozsdolaiak fele nem bangó”. Így van-e vagy sem, mindegy, de bárki is, aki ilyet mond, az a bangó.

Zsögön Zoltán nem a bangó fertályban született, és Szöcs Mihály sem. Ez utóbbi éveken keresztül jegyezte Ozsdola kiváló szülöttjeinek névsorát. Büszke volt szülőfalujára, hisz ő is: ozsdolai.

Zsögön Zoltán tanár úrra volt növendéke Szöcs Erzsébet 1947-48-ban a kézdivásárhelyi Leánygimnázium akkori hetedik osztályos növendéke így emlékezik: A tanár úr a háború utáni években a Leánygimnáziumban tanított. Az 1948-as tanügyi reform után ez a gimnázium átalakult Pedagógiai Iskolává, ahol tanítónőket és óvónőket képeztek. Az indulás első esztendejében csak leányokat vettek fel, és csak a második évtől képeztek már fiúkat is, tanító bácsikat.

Szöcs Erzsébet úgy tudja, hogy a tanár úr színésznek készült. Amikor a diákjai megkérdezték, miért nem lett színész, talán azt felelte „Mert rút volt a pofám”. Szokása volt mondogatni: Kérdezzetek bármit a helyesírással kapcsolatban, úgysem lesz jobb a jegyetek. Óráin nemcsak a tananyagot adta elő, hanem az életről is mesélt. Szeretett a kocsmába járni, és néha elfelejtett időben órára menni. Nagyon szeretett verseket betanítani. Erzsikének mondogatta: „Ozsdola! Színpadra!”, egyébként az Illyés Gyula „Nem menekülhetsz” című versét szavalta, nagy sikerrel. Sokat magyarázta, hogy kell a

színpadon megjeleni, hogy kell hatást kelteni. Balladákat is tanított be. Előadták a Júlia szép leányt. Nagy hangsúlyt fektetett a szünetek betartására. Egy alkalommal, hosszabb szünetet tartottam, és elfelejtettem a folytatást. A tanár úr megjegyezte: „Na végre, betartottad a szünetet”. Zsögön Zoltán unokája a 46-ik rendhagyó érettségi találkozó alkalmával szóban is nyilatkozott nagyapjáról, de emlékeit elküldte utólag írásban is. Íme a levele:

„Álltam a kórházi ágya mellett és rámosolyogtam. Meg is jegyezte, hogy a mindig „mosolygós unokám”. Hét éves voltam és nem tudtam, hogy a műtét után befertőződött és már nincs visszatérés.

Az emlékeim az utolsó éveiből maradtak, amikor vásárolt az egyik udvartérben egy kicsi házikót, kerteskével. És onnan naponta jött át hozzánk. Emlékszem, hogy először a mindig fényesre borotvált feje jelent meg a kerítés fölött, aztán nyílt a kapu és nagydarab imponáló alakja mutatkozott. Tartottunk tőle, mert keveset nevetett, szigorú sugárzott. A karosszék már ki volt készítve az udvaron, oda ült le, és hívott maga köré. Kérdezgetett tőlünk, ezt-azt, s ha nem tudtunk válaszolni, ő mesélt, magyarázott. Míg engem a térdén lovagoltatott, két nagyobb testvéremet ölte a helyesírási szabályokkal. De bátyámat pénzzel is jutalmazta, ha a labdát mind többször rugta fel.

Sok levele érkezett a mi címünkre. Mikor egy bizonyos Ottótól kapott levelet, elmesélte különleges ismerkedésük történetét. Valamikor a két világháború között Magyarországról hazajövet, hogy pénzt szerezzen, favágást vállalt egy módosabb családnál. A család érettségi előtt álló fia, kiülve nagyapám mellé, beszélgetés közben jött rá, hogy nem épen favágó a „favágó”. Végül nagyapám készítette fel a vizsgákra, a felvételre is. Egy életre szóló barátságot kötöttek. Ottó annyira ragaszkodott hozzá és emlékéhez, hogy mint diplomás, sikeres ember, a nagyapám halála után eljött leróni tiszteletét a sírjánál.

Nekem úgy maradt meg az emléke, félretéve a róla szóló hallottakat, állításokat, mint egyszerűen a nagyapám az ellentétes tulajdonságaival, aki tudott szeretni is, meg nem is, szigorú volt, meg nem is, kedves is, de főleg magában búskomor, elégedetlen. A mindennapi egyszerű dolgok nem nyújtottak neki örömet. Szerintem

művészlélek volt. Többet akart megvalósítani az életben, és mivel nem minden sikerült, nem tudott igazán boldog lenni.

Kiderült a 46 éves rendhagyó érettségi találkozón, hogy Zsögön Zoltánnak van még több ozsdolai származású kedves rokona.

Szabó István tanár kollégám, később tanfelügyelő is kedvesen emlékezik Zsögön Zoltánról. Nyugdíjas tanárként a tanügyi reform előtti esztendőben a kézdívasárhelyi Leánygimnáziumban tanított. Akkor került ki az egyetemről a frissen végzett pszichológia-lélektan szakos tanár a kolozsvári egyetemről az akkor alakult Tanítóképzőbe. Az akkori szokás szerint minden évben tartottak ún. pedagógiai köröket, kezdetben ritkábban, aztán az évek teltevel szinte havonta. Őt is megbízták, vagy elvállalt egy előadást. Annak rendje-módja szerint fel is készült, le is írta, és felolvasta. Zsögön tanár úrnak pusztán egy megjegyzése volt: az előadás legyen előadás, és ne felolvasás. Egyébként közvetlen, beszédes embernek ismerték, emberszerető volt. Viszont a magyar nyelvhelyességre rendkívül igényes volt. Történt, hogy valahol a Vigadó környékén egy kerékpárjavító műhely kirakatába ki volt írva: „Varógépet javítunk”. Nagyon felindult, és mondta a vele levő kollégájának, menj fiam be a műhelybe, és mondd meg, írják helyesen a hirdetést, mert ha nem a kampós botommal verem szét a kirakatot.

Leánya úgy emlékezett rá, mint szigorú, rendet, pontosságot követelő, de igazságos emberre. Pedagógiai jelszava volt: Mielőtt bemegy az órára, vagy kimegy az utcára, vedd elő a tükröd, és nézd meg magad. Inkább te vedd észre, mint más rajtad.

Az irodalmi szellemiség továbbadódott a családban. Egyik lánya Fejér Miklós magyar irodalom szakos tanár felesége lett. Fejér tanár úr konfliktusba keveredett az akkori hatalommal, mert az általa szerkesztett magyar tankönyv nem felelt meg a kommunista rendszer ideológiai követelményének, és bizony ezért börtönbüntetés járt. Későbbi szabadulása után alkalom volt ünnepi beszédét meghallgatni a zabolai származású szabadságharcos és világháborús hősök emlékművének felavatásakor. Leánya, Szász Fejér Enikő, férjével együtt a Székely Mikó Kollégium tanárai voltak.

Kiss Lázár tanár kollégám is egy tanulmányt állított össze, abból az alkalomból, hogy Ozsdó-

lán a Kultúrotthon névadójának Zsögön Zoltán nevét javasolták. Tudomásom szerint a kezdeményező Dézsi Krisztina nyugalmazott tanítónő volt. Vele kapcsolatban még annyit, hogy a műkedvelő színjátszás nagy művelője. Többek közt a kilencvenes évek végén nagy sikerrel rendezte a Gyimesi vadvirág című népszínművet.

„Mint a lankák mélyvízű folyója, mely sziklákat-robbantó, csillag-hátú, tajték-dübörgésű hegyipatak korára emlékezve hömpölygeti lehiggadt hullámaival, de kész bármikor az őt már-már tehetetlennek, ártalmatlannak képzelő világot megremegtetni. Világrendbontó, fekete hullámok nyelnék, rombolnak a világot, de önmegadón, sorsába belenyugvó bölcs filozófiájával hömpölyög a maga építette börtönében, medrében”, írja a tanulmány szerzője, Kiss Lázár.

Zsögön tanár úr pontosságot követelt. Valamikor tanítványa, Páll Atilla tanár emlékezett egy nála tett látogatásnál. Őt órára hívta a tanára, ő öt perccel hamarabb érkezett, és várakozott az ajtó előtt. A ritkán dicsérő Zsögön tanár úr a pontosan ötkor belépő diákot melegen fogadta, és azt mondta: „Ember lesz belőled, fiam”. Ember is lett, tanár is lett, iskolaigazgató is lett. Nekem az általános iskolában kedvenc tanárom volt, az orosz nyelvet tanította abban az esztendőben. Az akkor szerzett nyelvismeretem a továbbiakban gyümölcsöző volt.

A kantai gimnázium tanára, Fülöp Kálmán, a tanügyi reform után rajoni tanfelügyelő, majd az újabb iskolareform után a kézdivásárhelyi Elméleti Líceum igazgatója, kollégája volt Zsögön tanár úrnak. Így emlékszik rá: Növendégeit nem

csak a magyar irodalom szeretetére tanította, hanem ugyanakkor nevelte is őket. Az illetant, az udvariasságot, a helyes magatartást mind az iskolában, mind a társadalomban, a legtöbb tanuló tőle tanulta meg. Az irodalom mellett rajzot is tanított. Ragyogó tehetségű rajzoló volt. Szépérzéke, magas művészi hajlama mindig a szépre, a tökéletességre ösztönözte. Ozsdolai lakása mesébe illő környezetben feküdt. A sok ezüstfenyő, rózsaliget nálánál jobb kertészt nem is kaphatott volna. Jó faragó lévén, ízlésesen készített nyírfapadok, asztalok fogadták az arra sétálót.”

A második világháborúban egy bombatámadás alkalmával odaveszett Zsögön minden ingósága. Büszkesége, önérzete nem engedte alamizsnát elfogadni szomszédjaitól. Hogy fenntartsa magát, munkát vállalt, favágással kereste meg a kenyerét.

De azért még tanított, okított, élete utolsó pillanatáig.

Forrásanyag:

Orbán Balázs: A székelyföld leírása

Kiss Lázár: Zsögön Zoltán emlékezete (kézirat)

Alma Mater 1680-1980. Monográfia

Batha Klára unoka visszaemlékezése

Reinitz Mária: Zsögön Zoltán emlékezete (Monográfia, 1980)

Szőcs Mihály: Isten kezében

Szőcs Géza

Türelem

Az oktatás és a nevelés szorosan összetartozó fogalom. Aki e két tevékenységet vállalja, nagy felelősséget vesz magára, legyen az szülő, pedagógus vagy bárki más. Ehhez a felelősséghez szeretnék nyugodt pedagógusként néhány jótanáccsal szolgálni.

Első tanácsom az, hogy nem kell mindig azt keresni, mit nem tud a tanítvány, sokkal inkább azt értékelni, amit már tud. Fel kell figyelni jó tulajdonságaira, valamilyen kiemelkedő képességére és arra építkezve biztatást adni és bizalmat előlegezni számára.

Második tanácsom, hogy amikor önálló feladat megoldására vár a tanuló, és azt tapasztaljuk, hogy „töblából”, azaz elakadt, segítséget kell nyújtanunk. Egyénenként, csendben, észrevétlenül lehajolni hozzá és biztatni, bátorítani. Sokszor egy kicsi segítség is elég ahhoz, hogy elindulhasson a megoldás felé.

Harmadik figyelmeztetésem az lenne, hogy soha ne tegyük megalköző, lekicsinylő megjegyzést tanítványainkra, mert az élet nagyon gyakran rácsúfol ítéleteinkre. Az ismeretszerzésben nehezen boldoguló tanulók egy része a nagybetűs életben gyakran kiváló teljesítményt produkál egy-egy szakterületen, illetve szakmában.

Tudnia kell minden nevelőnek, hogy amint a fán nem érik meg egyszerre minden gyümölcs, úgy a tanulók sem érnek meg az iskolai munkára egy időben. Ahogy van korán érő és későn érő termés, úgy van ez az emberi lényeknél is. Ehhez a megállapításhoz sajnos, csak tapasztalatok útján jut el az ember. Ezért kell nagy türelmet tanusítnia szülőnek és pedagógusnak egyaránt.

Végezetül még egy fontos tanács: Ha a pedagógus nem tud optimista lenni, jó eredményeket sem tud produkálni, sem a nevelésben, sem pedig az oktatásban. E néhány gondolatot stafétabotként szeretném átadni utódaimnak, kollégáimnak.

Lippai Margit tanár, Fényeslitke